ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֵחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

קיג

בו יסופר נפלאות מיציאת מצרים:

א הַלְלוּיָהּ | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
ה מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: ו הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימִי מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבִי | עֲקֶרֶת הַבַּיִת
אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַّרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חִולִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

אגרות קודש

ב"ה, ח' אד"ש, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

...במש"כ ע"ד מנהגו לסיים עבודתו בחצות עש"ק - כיון שהשותף דורש שינוי בזה, יעשה התרת מנהגו ע"י ג' כהוראת תוה"ק.

ע"ד סדר לימודיו לאחרים - מובן שתלוי זה במהותם של אלו. ובכל אופן כדאי שיהי' בהלימודים גם לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומיים מקיצור שו"ע וכדומה.

בענין תפלתו - פשט המנהג שכיון שמתחילין עם הציבור, הנה אף שהש"ץ וחלק מהקהל ממהרין מתפלל כל נדיב לב במתינות אף שמתאחר עי"ז. וכבר נאמר תכין לבם תקשיב אזנך.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין .....ב

ב) מזמורי תהלים קיב, קיג, קיד ..... ג

ג) מאמר ד״ה וקבל היהודים
פורים, ה׳תשכ״ז ..... ה

ד) שיחת חג הפורים ה׳תשכ״ז ..... כ

ה) לקוטי שיחות – פורים
(בלה״ק) כרך לא..... נו

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... ס

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת צו ..... סב

ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת צו .....סג

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת צו .....צב

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת צו..... צג

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת צו ..... צט

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם..... קב

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת צו..... קה

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת צו ..... קכח

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת צו..... קלו

טז) נביאים וכתובים
מלכים ב פרק ח-ט, תהלים פרק קיד-קטו .....קלט

יז) משניות – מסכת זבחים/מנחות
ביאור קהתי .....קמא

יח) עין יעקב מסכת יומא ..... קמט

יט) מסכת סוכה עם ביאורים
מדף לד עד דף מ .....קנ

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....קעח

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קפ

כב) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קפ

כג) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי .....קפא

כד) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קפב

כה) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קפב

כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב..... קפב

כז) ספר המאמרים ה׳תרפ״ז
אדמו״ר מוהריי״צ.....קפג

כח) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ..... קפד

כט) דברי ימי הרבנית רבקה ז״ע נבג״מ ..... קפה

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ..... קפח

לא) חומש לקריאה בציבור .....קצ

לב) לוח זמנים לשבוע פרשת צו .....קצח

לג) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קצט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

נאמר במגילת אסתר כי לאחר נס פורים:

וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת[1], **וּמְבָאֵר רַבֵּינוּ נְשִׂיאֵנוּ כ"ק מו"ח אַדְמו"ר בְּמַאֲמָרוֹ**[2], במאמר חסידות על פסוק זה, "וקבל היהודים" שאמר ביום פורים קטן בשנת תרפ"ז (ארבעים שנה לפני אמירת מאמר זה על ידי הרבי בשנת תשכ"ז) **דְּעַתָּה בִּזְמַן הַגָּלוּת (בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ)** שהרי נס פורים היה בימי גלות בבל, בתקופה שבין חורבן בית המקדש הראשון לבניין בית המקדש השני **הֵם** בני ישראל **קִבְּלוּ** על עצמם מחדש את התורה והמצוות **מַה שֶּׁהֵחֵלּוּ כְּבָר בִּזְמַן מַתַּן־תּוֹרָה, וּכְאָמְרָם זַ"ל**[3] כדברי חכמינו זיכרונם־לברכה בגמרא **עַל פָּסוּק**[4] זה **קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים, דְּקִיְּמוּ עַתָּה** בימי אחשורוש, בעקבות נס פורים **מַה שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר בִּזְמַן מַתַּן־תּוֹרָה (כִּי בְּנוֹגֵעַ לְמַתַּן־תּוֹרָה נֶאֱמַר מִכָּאן מוֹדָעָא רַבָּה לְאוֹרַיְתָא, וְהַקִּיּוּם עַל זֶה הָיָה בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ** על הפסוק הנאמר במתן־תורה "ויתייצבו בתחתית ההר", נאמר בגמרא: "מלמד שכפה הקדוש־ברוך־הוא עליהם את ההר (הר סיני) כגיגית (כמו חבית הפוכה) ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רבי אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא (שאם בני ישראל לא יקיימו את התורה, יוכלו לטעון שהקבלה וההסכמה לא הייתה מרצון אלא מאונס). אמר רבא: אף־על־פי־כן הדור קבלוה (בני ישראל חזרו וקיבלו את התורה מרצון) בימי אחשורוש (כי בגלל הנס התעוררו באהבת ה') דכתיב קיימו וקבלו היהודים, קיימו (בימי אחשורוש) מה שקיבלו כבר (במתן־תורה בהר סיני).

וּמְדַיֵּק בָּזֶה הרבי הריי"צ במאמרו, **דְּלְכָאוֹרָה** מאמר חכמינו ז"ל ממנו עולה שעיקר קבלת התורה היה דווקא בימי אחשורוש **הוּא דָּבָר נִפְלָא** פלא לא מובן **(תְּמִיהָה גְּדוֹלָה), שֶׁהֲרֵי בְּמַתַּן־תּוֹרָה** בהר סיני **הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִילּוּי כו', וְהַיְנוּ שֶׁהָיוּ בְּרוּם** בגובה **הַמַּעֲלָה, הֵן בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁזֶּה עַתָּה יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם בְּיָד רָמָה**[5], ופירש רש"י: "בגבורה גבוהה ומפורסמת" **וּבְרִכּוּשׁ גָּדוֹל**[6], כפשוטו בגשמיות **וְעַד** כדי כך **שֶׁגְּדוֹלָה הָיְתָה בִּיצִיאַת הַיָּם** השלל שבני ישראל לקחו לאחר קריעת ים־סוף ממה שהותירו המצרים שרדפו אחריהם וטבעו בים היה גדול ורב יותר **מִבִּיצִיאַת מִצְרַיִם**[7] שבני ישראל לקחו מהמצרים לפני היציאה ממצרים, כך שבסך הכול הייתה לבני ישראל בעת מתן תורה שהיה זמן קצר אחרי יציאת מצרים וקריעת ים סוף עשירות גדולה מאד בגשמיות **וְכֵן בְּרוּחָנִיּוּת,** גם ברוחניות היו בני ישראל באותה שעה בדרגה גבוהה ונעלית מאד **דִּכְתִיב**[8] כמו שכתוב על מצבם של בני ישראל לקראת מתן תורה **וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר,** והכתוב מדייק ואומר **וַיִּחַן לְשׁוֹן יָחִיד,** ולא "ויחנו" לשון רבים **כִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זֵהֲמָתָן**[9], הטומאה שהייתה דבוקה בהם בעת היותם במצרים פסקה לחלוטין **וְלָכֵן הָיָה אֶצְלָם רַק לֵב אֶחָד לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם**[10], מבלי כל נטייה בלב לדברים שהם היפך הקדושה, וכיוון שהיו "בלב אחד", היינו ברצון ובכוונה אחת בלבד, נאמר בהם "ויחן" בלשון יחיד **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות מעמדם ומצבם הנעלה כל־כך של בני ישראל, הן בגשמיות והן ברוחניות, **הָיָה הָעִנְיָן דְּמַתַּן־תּוֹרָה רַק הַתְחָלָה,** של קבלת התורה והמצוות כלשון הכתוב **הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת. וְאִילּוּ הַגְּמָר** הסיום והשלימות של הקבלה **וְהַקִּיּוּם** של התורה והמצוות **הָיָה בִּזְמַן הַגָּלוּת דַּוְקָא,** כאשר בני ישראל היו במצב נחות **שֶׁעִנְיַן הַגָּלוּת בְּכְלָל הוּא בְּאוֹפֶן** שהאלוקות והרוחניות היא בהעלם והסתר, **שֶׁאוֹתוֹתֵינוּ** הסימנים והאותות שמראים את הדרך הנכונה והישרה **לֹא רָאִינוּ גו' (וְלֹא אִתָּנוּ יוֹדֵעַ עַד מָה** כולנו נבוכים ולא יודעים ולא מבינים את הדברים כפי שהם

בס"ד. פורים, ה'תשכ"ז

הנחה בלתי מוגה

וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת[1], **וּמְבָאֵר רַבֵּינוּ נְשִׂיאֵנוּ כ"ק מו"ח אַדְמו"ר בְּמַאֲמָרוֹ**[2], **דְּעַתָּה בִּזְמַן הַגָּלוּת (בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ) הֵם קִבְּלוּ מַה שֶּׁהֵחֵלּוּ כְּבָר בִּזְמַן מַתַּן־תּוֹרָה, וּכְאָמְרָם זַ"ל**[3] **עַל פָּסוּק**[4] **קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים, דְּקִיְּמוּ עַתָּה מַה שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר בִּזְמַן מַתַּן־תּוֹרָה (כִּי בְּנוֹגֵעַ לְמַתַּן־תּוֹרָה נֶאֱמַר מִכָּאן מוֹדָעָא רַבָּה לְאוֹרַיְתָא, וְהַקִּיּוּם עַל זֶה הָיָה בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, וְהַקִּיּוּם עַל זֶה הָיָה בִּימֵי אַחַשְׁוֵרוֹשׁ). וּמְדַיֵּק בָּזֶה, דְּלִכְאוֹרָה הוּא דָּבָר נִפְלָא (תְּמִיהָה גְּדוֹלָה), שֶׁהֲרֵי בְּמַתַּן־תּוֹרָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִילּוּי כו', וְהַיְנוּ שֶׁהָיוּ בְּרוּם הַמַּעֲלָה, הֵן בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁזֶּה עַתָּה יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם בְּיָד רָמָה**[5], **וּבְרִכּוּשׁ גָּדוֹל**[6], **וְעַד שֶׁגְּדוֹלָה הָיְתָה בִּיצִיאַת הַיָּם מִבִּיצִיאַת מִצְרַיִם**[7], **וְכֵן בְּרוּחָנִיּוּת, דִּכְתִיב**[8] **וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר, וַיִּחַן לְשׁוֹן יָחִיד, כִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זֵהֲמָתָן**[9], **וְלָכֵן הָיָה אֶצְלָם רַק לֵב אֶחָד לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם**[10], **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיָה הָעִנְיָן דְּמַתַּן־תּוֹרָה רַק הַתְחָלָה, הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת. וְאִילּוּ הַגְּמָר וְהַקִּיּוּם הָיָה בִּזְמַן הַגָּלוּת דַּוְקָא, שֶׁעִנְיַן הַגָּלוּת בְּכְלָל הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁאוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ גו' (וְלֹא אִתָּנוּ יוֹדֵעַ עַד**

---

1) אסתר ט, כג. 2) ד"ה זה תרפ"ז - נדפס בקונטרס פט (סה"מ תשי"א ע' 180 ואילך), ואח"כ בסה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך. וראה גם מכתב כ"ה אד"ר שנה זו (אג"ק חכ"ד ע' דש ואילך). 3) שבת פח, א. 4) אסתר שם, כז. 5) בשלח יד, ח. 6) לך לך טו, יד. 7) מכילתא בא יב, לו. רש"י בשלח טו, כב. 8) יתרו יט, ב (ובפרש"י). 9) שבת קמו, רע"א. 10) ע"פ ברכות נז, א. וראה תנחומא יתרו יג. יל"ש יתרו רמז רפו.

ביאור בדרך אפשר

באמת)[11], **וְהַיְנוּ שֶׁעִנְיַן הָאוֹתִיּוֹת (אוֹתוֹתֵינוּ** רומז לאותיות), **מִלְּשׁוֹן אָתָא בּוֹקֶר**[12], הבוקר בא, היינו שהאותיות הם האמצעי **שֶׁמֵּבִיא** לידי גילוי **וּמַמְשִׁיךְ** ומגלה **אוֹר וְהֶאָרַת הַבּוֹקֶר**, כשם שבנפש האדם האותיות של המחשבה ויותר מזה של הדיבור הם אמצעי להתגלות השכל והרגש שלו אבל בזמן הגלות ה'אותיות', ענין הגילוי, **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא רָאִינוּ, הֵיפֶךְ הַגִּילוּי, וּבִפְרָט הַגָּלוּת בַּזְּמַן הַהוּא**, בימי אחשורוש שהיה העלם והסתר גדול וחמור במיוחד **שֶׁגָּזְרוּ** גזירה קשה וחמורה כל כך **לְהַשְׁמִיד לְהָרוֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים** ללא יוצא מן הכלל **גּוֹ' מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים**[13], **שֶׁזּוֹהִי גְּזֵרָה** חמורה **שֶׁלֹּא הָיְתָה כָּמוֹהָ, שֶׁלָּכֵן** בגלל חומרת הגזרה **הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהָעִיר שׁוּשַׁן נָבוֹכָה**[14] מצב של מבוכה ובלבול גדול המסמל חושך והעלם היפך הגילוי לגמרי (**כְּכָל פְּרָטֵי הַדָּבָר** כפי שמסופר באריכות במגילת אסתר ובמדרשים), **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות שבאותה שעה בני ישראל היו במצב נחות וירוד ולמרות שהיה העלם והסתר קשה וחמור מאד **הִנֵּה דַּוְקָא אָז קִיְּמוּ** בני ישראל בשלימות **מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר בְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁאָז הָיָה רַק בְּאוֹפֶן דְּהֶחְלוּ. ?**

וּמְסַיֵּם בַּמַּאֲמָר[15], שהמענה לשאלה האמורה, איך יתכן שדווקא בזמן הגלות נשלמה קבלת התורה, הוא **שֶׁיֵּשׁ עִנְיָן בִּזְמַן הַגָּלוּת** למרות שהוא זמן של גילוי **שֶׁהוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת** שהוא זמן של גילוי, **דְּאַף שֶׁכְּלָלוּת הַחִילּוּק** ההבדל **בֵּינֵיהֶם** בין זמן הבית לזמן הגלות **הוּא, שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת גָּלָה כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל**[16], ובני ישראל ירדו ממדריגתם לעומת מעמדם ומצבם בזמן הבית **שֶׁהֲרֵי בִּזְמַן הַבַּיִת הָיוּ עֲשָׂרָה נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ**[17], באופן קבוע, דבר המורה על גילוי אלקות **וְכַאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלוּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים** חג הפסח, חג השבועות וחג הסוכות **הָיָה הָעִנְיָן דְּיִרְאָה כָּל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי הַוְיָ' אֱלֹקֶיךָ**[18], כל בני ישראל הזכרים היו עולים לבית המקדש וכל העולים לרגל ראו אלוקות בגלוי **וְכַמְּבוֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[19] לרבנו הזקן **שֶׁמִּכָּל רֶגֶל הָיָה נִמְשָׁךְ גִּילוּי זֶה** וממשיך להאיר **עַד הָרֶגֶל הַבָּא אַחֲרָיו**, שאז היה נמשך ומאיר גילוי חדש, כך שלמעשה בני ישראל נהנו מגילוי אלוקות כל ימות השנה **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת** לאחר חורבן בית המקדש כאשר בני ישראל לא עולים לרגל **שֶׁהוּא** זמן שמבחינת מעמדם ומצבם של בני ישראל הוא **כְּמוֹ גָּלוּת מִצְרַיִם (כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[20] **שֶׁכָּל הַגָּלוּיוֹת נִקְרְאוּ עַל שֵׁם מִצְרַיִם), שֶׁעַל זֶה** על גלות מצרים **נֶאֱמַר וַיַּעַבְדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גוֹ' בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה וְגוֹ'**[21], **עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקּוֹצֶר רוּחַ וּמֵעֲבוֹדָה קָשָׁה**[22], היינו שבני ישראל במצרים היו במצב קשה מאד, ומעין זה הוא גם בכל שאר הגלויות **מִכָּל־מָקוֹם דַּוְקָא בִּזְמַן הַגָּלוּת יֶשְׁנָהּ מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירַת נֶפֶשׁ**, עבודת ה' מתוך ויתור על הרצונות האישיים תוך יציאה מגדרי המציאות האישית, ועד לוויתורים על החיים עצמם למען קידוש השם שכל זה לא שייך בזמן שבו האלוקות היא בגלוי ואין הפרעות ומניעות לעבודת ה' **וְלָכֵן** בגלל מעלת ה'מסירות נפש' **בִּזְמַן הַגָּלוּת דַּוְקָא קִיְּמוּ** וחיזקו בני ישראל מחדש ובשלימות את **מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר, מַה שֶׁהֶחְלוּ** כהתחלה בלבד **בְּמַתַּן־תּוֹרָה.**

1 מָה)[11], וְהַיְנוּ שֶׁעִנְיַן הָאוֹתִיּוֹת (אוֹתוֹתֵינוּ),
2 מִלְּשׁוֹן אָתָא בּוֹקֶר[12], שֶׁמֵּבִיא וּמַמְשִׁיךְ אוֹר
3 וְהֶאָרַת הַבּוֹקֶר, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא רָאִינוּ, הֵיפֶךְ
4 הַגִּילוּי, וּבִפְרָט הַגָּלוּת בַּזְּמַן הַהוּא, שֶׁגָּזְרוּ
5 לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים גוֹ'
6 מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים[13], שֶׁזּוֹהִי גְּזֵרָה שֶׁלֹּא
7 הָיְתָה כָּמוֹהָ, שֶׁלָּכֵן הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד
8 וּמַצָּב שֶׁהָעִיר שׁוּשַׁן נָבוֹכָה[14] (כְּכָל פְּרָטֵי הַדָּבָר),
9 וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה דַּוְקָא אָז קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ
10 כְּבָר בְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁאָז הָיָה רַק בְּאוֹפֶן דְּהֶחְלוּ.
11 **וּמְסַיֵּם** בַּמַּאֲמָר[15], שֶׁיֵּשׁ עִנְיָן בִּזְמַן הַגָּלוּת
12 שֶׁהוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן
13 הַבַּיִת, דְּאַף שֶׁכְּלָלוּת הַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם הוּא,
14 שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת גָּלָה כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל[16], שֶׁהֲרֵי בִּזְמַן
15 הַבַּיִת הָיוּ עֲשָׂרָה נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית
16 הַמִּקְדָּשׁ[17], וְכַאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלוּ לְבֵית
17 הַמִּקְדָּשׁ בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים הָיָה הָעִנְיָן דְּיִרְאָה כָּל
18 זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי הַוְיָ' אֱלֹקֶיךָ[18], וְכַמְּבוֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי
19 תּוֹרָה'[19] שֶׁמִּכָּל רֶגֶל הָיָה נִמְשָׁךְ גִּילוּי זֶה עַד
20 הָרֶגֶל הַבָּא אַחֲרָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת
21 שֶׁהוּא כְּמוֹ גָּלוּת מִצְרַיִם (כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[20]
22 שֶׁכָּל הַגָּלוּיוֹת נִקְרְאוּ עַל שֵׁם מִצְרַיִם), שֶׁעַל זֶה
23 נֶאֱמַר וַיַּעַבְדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גוֹ' בַּעֲבוֹדָה
24 קָשָׁה וְגוֹ'[21], עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקּוֹצֶר
25 רוּחַ וּמֵעֲבוֹדָה קָשָׁה[22], מִכָּל־מָקוֹם דַּוְקָא בִּזְמַן
26 הַגָּלוּת יֶשְׁנָהּ מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירַת נֶפֶשׁ, וְלָכֵן
27 בִּזְמַן הַגָּלוּת דַּוְקָא קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר, מַה
28 שֶׁהֶחְלוּ בְּמַתַּן־תּוֹרָה.

---

11) תהלים עד, ט. 12) לשון הכתוב - ישעי' כא, יב. וראה תו"א מקץ מב, ב. לקו"ת במדבר יא, ג. ובכ"מ. 13) אסתר ג, יג. 14) שם, טו ובפרש"י. 15) פט"ו (סה"מ שם ע' קכד ואילך. וראה גם פ"ג (ע' קיב)). 16) ע"פ לשון הכתוב - שמואל־א ד, כא־כב. 17) אבות פ"ה מ"ה 18) ראה טז, טז. 19) ברכה צח, ב. 20) ב"ר פט"ז, ד. 21) שמות א, יג־יד. 22) וארא ו, ט.

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם הָא גּוּפָא את זה עצמו, המעלה של מסירות נפש עצמה **צָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי כְּלָלוּת עִנְיָן מְסִירַת־נֶפֶשׁ הוּא בִּבְחִינַת הָרָצוֹן,** ההחלטה והכוח של האדם למסור את נפשו למען מטרה נעלית נובעים מכוח הרצון שבנפש **אֲבָל יֶשְׁנוֹ עִנְיָן הָעוֹנֵג שֶׁהוּא עִנְיָן פְּנִימִי שֶׁלְּפְנִים מִן הָרָצוֹן,** עניין התענוג הוא הוא דבר עמוק מאד ופנימי בנפש, למעלה מהרצון, ואם כן המעלה של מסירות נפש הנובעת מהרצון היא לא תכלית המעלה שהרי העונג הוא למעלה מהרצון **וִיתֵירָה מִזֶּה,** לא זו בלבד שמסירות נפש היא מהרצון שלמטה מהעונג אלא **שֶׁעִנְיַן מְסִירַת־נֶפֶשׁ הוּא הֵיפֶךְ הָעוֹנֶג,** ובסתירה אליו **וּבִפְרָט עִנְיַן הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ כְּפִי שֶׁהָיָה אָז,** בימי אחשורוש, **כַּנַּ"ל שֶׁאוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ,** והיה מצב של העלם והסתר **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בִּתְנוּעָה** נטיה נפשית **שֶׁל כִּיווּץ (מִיט אַ פַאַרקוועטשטקַיט** צמצום ונטייה לא להביא את כוחות הנפש לידי גילוי), **שֶׁזֶּהוּ** הנטייה לצמצם ולהעלים את כוחות הנפש היא **הֵיפֶךְ הָעוֹנֶג שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא הִתְפַּשְׁטוּת** של הנפש והבאת הכוחות שלה לידי ביטוי וגילוי, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[23] **שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֵּׁן עָצֶם,** הרי שבשורה טובה גורמת התפשטות והתרחבות, היפך הכיווץ, וזאת משום שבשורה טובה גורמת עונג **וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הַחִילּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין זְמַן הַבַּיִת** – שאז האירה אלוקות בעולם **בְּחִינַת פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24] לענין העלייה לרגל **יֵרָאֶה גוֹ' אֶת פְּנֵי הַיְוָ' אֱלֹקֶיךָ,** והכתוב מדייק ואומר "פני" כי מדובר על בחינת פנים **לִזְמַן הַגָּלוּת - בְּחִינַת אָחוֹר**[25], שאז האור האלוקי מאיר בבחינת אחור, היינו באופן מועט ומצומצם (כאדם המשפיע למישהו שנאוי עליו שאינו מביט בפניו אלא משליך לו מאחור) **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26] **לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי,** וכאן הכתוב מדייק ואומר "אחרי", בבחינת "אחור" **שֶׁזֶּהוּ** ההבדל בין "פנים" ו"אחור" הוא **עַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין תַּעֲנוּג לְרָצוֹן**[27] ש"תענוג" הוא עניין עמוק ופנימי הקרוב יותר לעצם הנפש, בחינת "פנים" לעומת רצון שהוא (בהשוואה לתענוג) בבחינת "אחור"). **וְאִם כֵּן, מַהוּ גּוֹדֶל הָעִילּוּי בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁאָז הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל מְסִירַת־נֶפֶשׁ דַּוְקָא** והרי מסירות הנפש היא בבחינת הרצון שאיננה תכלית העילוי.?

ב) וְיֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִילָה בֵּאוּר הָעִנְיָן דְּפָנִים וְאָחוֹר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם את ה', **וּמִזֶּה יוּבָן גַּם הָעִנְיָן דְּפָנִים וְאָחוֹר כְּפִי שֶׁהוּא בַּסְּפִירוֹת** העליונות, באלוקות, **כַּיָּדוּעַ שֶׁיֵּשׁ סְפִירוֹת שֶׁהֵן בִּבְחִינַת פָּנִים וְיֵשׁ סְפִירוֹת שֶׁהֵן בִּבְחִינַת אָחוֹר**[28] כמבואר בחסידות שבצד הקדושה עצמו יש גם בחינת "פנים" וגם בחינת "אחור" כמובן מהפסוק האמור במענה לבקשת משה רבנו לראות אלוקות – "וראית את אחורי", וכנרמז בפסוק "מגילה עפה כתובה פנים ואחור", וכפי שיתבאר להלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[29] לגבי היחס של בני ישראל אל הקדוש ברוך הוא **כִּי פָּנוּ אֵלַי עוֹרֶף וְלֹא פָּנִים, וְהַיְנוּ** מפסוק זה עולה **שֶׁלֹּא נוֹגֵעַ כָּל־כָּךְ רִיחוּק הַמָּקוֹם,** שיחס הקירבה בין שני גורמים לא תלוי בהכרח במידת הקירוב והמרחק ביניהם מבחינת המקום כך שהנמצא בקירוב מקום הוא ביחס קרוב והנמצא בריחוק מקום הוא ביחס רחוק **אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת גַּם כְּשֶׁנִּמְצָאִים בְּקֵרוּב מָקוֹם,** ואין ביניהם מרחק גדול **וּבְאוֹפֶן שֶׁפָּנוּ אֵלַי** ואפילו יש פנייה ונטייה של האחד לשני, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֲרֵי זֶה** הפנייה עצמה **בְּאוֹפֶן שֶׁל עוֹרֶף,** בחינת "אחור" **שֶׁהוּא הֵיפֶךְ הַפָּנִים** ולכן למרות קירוב המקום, לאמיתו של דבר היחס רחוק.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם הַחִילּוּק ההבדל **בֵּין "זֶה" לְ"כֹּה",** **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בְּסִפְרִי**[30]**) כָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ**

ביאור בדרך אפשר

1 **אָמְנָם הָא גּוּפָא צָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי כְּלָלוּת עִנְיָן**
2 **מְסִירַת־נֶפֶשׁ הוּא בִּבְחִינַת הָרָצוֹן, אֲבָל**
3 **יֶשְׁנוֹ עִנְיָן הָעוֹנֵג שֶׁהוּא עִנְיָן פְּנִימִי שֶׁלְּפְנִים מִן**
4 **הָרָצוֹן, וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁעִנְיַן מְסִירַת־נֶפֶשׁ הוּא**
5 **הֵיפֶךְ הָעוֹנֶג, וּבִפְרָט עִנְיַן הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ כְּפִי**
6 **שֶׁהָיָה אָז, כַּנַּ"ל שֶׁאוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ, וּבְנֵי**
7 **יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בִּתְנוּעָה שֶׁל כִּיווּץ (מִיט אַ**
8 **פַאַרקוועטשטקַיט), שֶׁזֶּהוּ הֵיפֶךְ הָעוֹנֶג שֶׁעִנְיָנוֹ**
9 **הוּא הִתְפַּשְׁטוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[23] **שְׁמוּעָה טוֹבָה**
10 **תְּדַשֵּׁן עָצֶם, וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הַחִילּוּק שֶׁבֵּין זְמַן**
11 **הַבַּיִת - בְּחִינַת פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24] **יֵרָאֶה גוֹ'**
12 **אֶת פְּנֵי הַיְוָ' אֱלֹקֶיךָ, לִזְמַן הַגָּלוּת - בְּחִינַת**
13 **אָחוֹר**[25]**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26] **לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי, שֶׁזֶּהוּ עַל־**
14 **דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין תַּעֲנוּג לְרָצוֹן**[27]**. וְאִם כֵּן, מַהוּ**
15 **גּוֹדֶל הָעִילּוּי בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁאָז הָעֲבוֹדָה הִיא**
16 **בְּאוֹפֶן שֶׁל מְסִירַת־נֶפֶשׁ דַּוְקָא.**
17 **ב) וְיֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִילָה בֵּאוּר הָעִנְיָן דְּפָנִים**
18 **וְאָחוֹר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, וּמִזֶּה יוּבָן גַּם הָעִנְיָן**
19 **דְּפָנִים וְאָחוֹר כְּפִי שֶׁהוּא בַּסְּפִירוֹת, כַּיָּדוּעַ שֶׁיֵּשׁ**
20 **סְפִירוֹת שֶׁהֵן בִּבְחִינַת פָּנִים וְיֵשׁ סְפִירוֹת שֶׁהֵן**
21 **בִּבְחִינַת אָחוֹר**[28]**. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב**[29] **כִּי**
22 **פָּנוּ אֵלַי עוֹרֶף וְלֹא פָּנִים, וְהַיְנוּ שֶׁלֹּא נוֹגֵעַ כָּל־כָּךְ**
23 **רִיחוּק הַמָּקוֹם, אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת גַּם כְּשֶׁנִּמְצָאִים**
24 **בְּקֵרוּב מָקוֹם, וּבְאוֹפֶן שֶׁפָּנוּ אֵלַי, וְאַף־עַל־פִּי־**
25 **כֵּן הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל עוֹרֶף, שֶׁהוּא הֵיפֶךְ הַפָּנִים.**
26 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם הַחִילּוּק בֵּין "זֶה" לְ"כֹּה",**
27 **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בְּסִפְרִי**[30]**) כָּל הַנְּבִיאִים**

---

23) משלי טו, ל. וראה גיטין נו, ב. 24) תשא לד, כג. 25) ראה ד"ה ויהי אומן את הדסה דפורים עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' שח). ובכ"מ. 26) ירמי' ב, ב. וראה תו"א דרושים לפ' זכור פד, ד. 27) ראה לקו"ת במדבר יח, ב. 28) ראה גם תו"א שם. סה"מ עטר"ת ע' תקנה. 29) ירמי' ב, כז. וראה לקו"ת דרושי יוהכ"פ סח, א. 30) מטות ל, ב. הובא בפרש"י עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

בְּ׳כֹּה׳, נוֹסָף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּ׳זֶה׳, וְהוּא עִנְיַן אַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה וְאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה[31].

על הכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות... זה הדבר אשר ציווה ה'" דרשו חכמינו ז"ל שמשה רבנו נתנבא ב"זה", הוא לשון שבו מתייחסים לדבר שנראה בבירור כי משה רבנו ראה את מראה הנבואה ב"אספקלריא" (זכוכית) המאירה שאינה מסתירה על האור, בשונה משאר הנביאים שהתנבאו בלשון "כה אמר ה'" ו"כה" הוא לשון שבו מתייחסים לדבר שנראה מרחוק, כי הם ראו את הנבואה ב"אספקלריא" שאינה מאירה אלא מסתירה על בהירות האור. וכפי שמסופר בגמרא שהמלך מנשה הרג את ישעיה הנביא לאחר שטען כלפיו: "משה רבך אמר כי לא יראני האדם וחי - ואת אמרת ואראה את ה' יושב על כיסא רם ונישא". ובהמשך הגמרא עונה על הסתירה לכאורה בין דברי משה לדברי ישעיה: "כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה (ולכן בעצם לא ראו את ה' ממש), משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה".

וְעִנְיָנוֹ של ההבדל בין "זה", בחינת פנים ל"כה" בחינת עורף ואחור **בַּעֲבוֹדָה** הרוחנית של כל אחד ואחד, **שֶׁכַּאֲשֶׁר מֵאִיר** מלמעלה גילוי אלוקי **בְּחִינַת הַפָּנִים, אַזַי הַגִּילוּי הוּא בְּאוֹפֶן דְּ׳זֶה׳, שֶׁמַּרְאֶה** האדם **בְּאֶצְבָּעוֹ וְאוֹמֵר זֶה אַ־לִי**[32], **אֲבָל יֵשׁ אוֹפֶן** של התגלות אלוקית מלמעלה **שֶׁאֵין רוֹאִים מַהוּת הַדָּבָר וְעַצְמוּתוֹ**, כי יש רק התגלות של מציאות הדבר אך לא של מהותו **וְצָרִיךְ לְחַפֵּשׂ רְאָיוֹת כּוֹ׳** הוכחות והסברים כדי לעמוד על מהות הדבר **(כַּמְבוֹאָר בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳**[33] פרשת מקץ **הַמָּשָׁל עַל זֶה** וזה לשונו: " ועניין אספקלריא שאינה מאירה הוא הנקרא שפיג"ל [מראה] דהיינו שיש מסך וכסוי על הזכוכית, אבל המסך אינו דבר עב שהוא מסתיר לגמרי ומכסה האור רק דבר דק וקלוש, היינו צפוי כסף הידוע. ואז כשרואין בו באספקלריא הנ"ל נמשך ממנו 'אור חוזר' [השתקפות חוזרת של הדמות שמול המראה] אבל אין יכולים לראות דרך הזכוכית ב'אור ישר' [לראות מבעד לזכוכית] ולכן אין רואין מהות הדבר הנראה ועצמותו כמו על־ידי אספקלריא המאירה [שאין עליה ציפוי והסתר] כי אם רק דמות לבד נראה על־ידי אספקלריא שאינה מאירה), **וְלָכֵן נִקְרָא** המראה שהנביאים ראו ב'אספקלריא שאינה מאירה' **רַק בְּשֵׁם ׳כֹּה׳ (וְלֹא ׳זֶה׳), כְּמוֹ כָּ"ף הַדִּמְיוֹן, הַיְנוּ שֶׁאֵין זֶה אֶצְלוֹ בְּוַדָּאוּת** מוחלטת וכמו בראייה ברורה ובהירה, **כֵּיוָן שֶׁרוֹאֶה רַק דְּמוּת הַדָּבָר** ולא את הדבר עצמו.

וְעִנְיָנוֹ של ההבדל בין "זה" ו"כה" **בַּסְּפִירוֹת** העליונות, **דְּהִנֵּה**[34] **יָדוּעַ שֶׁסְּפִירַת הַמַּלְכוּת** האחרונה והתחתונה מבין עשר הספירות העליונות **נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳כֹּה׳, וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים** מלבד משה רבנו **נִתְנַבְּאוּ בְּ׳כֹּה׳, כַּיָּדוּעַ שֶׁשֹּׁרֶשׁ עִנְיַן הַנְּבוּאָה הוּא מִבְּחִינַת הַמַּלְכוּת (דַּאֲצִילוּת) כְּפִי שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בִּבְחִינַת נֵצַח וְהוֹד דִּבְרִיאָה (וּלְמַטָּה מִזֶּה)**[35], ולאחר שהאור יורד לדרגות אלו הוא מועט ומצומצם ביחס לעצם מהותו ולכן רק המציאות וה'דמות' שלו נראית **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּ׳זֶה׳,** וראה גילוי של מהות האור האלוקי **שֶׁנִּבּוּאָתוֹ הָיְתָה מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין** פנים קטנות היא בחינת המידות העליונות (חסד, גבורה וכו') שבעולם האצילות שלמעלה מבחינת המלכות (ונקראת "זעיר אנפין" כי ביחס לאריך אנפין" שלמעלה מעשר הספירות וביחס למוחין שבספירות, יש במידות התגלות מועטת, ועם זאת, ביחס להארה המצומצמת של ספירות המלכות, ההארה במידות "זעיר אנפין" היא הארה של המהות, וההארה במלכות היא הארה של המציאות והדמות בלבד).

אָמְנָם בְּ׳תִקּוּנֵי זֹהַר׳[36] **אִיתָא שֶׁגַּם סְפִירַת הַבִּינָה** שלמעלה לא רק מהמלכות אלא גם מהמידות, **נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳כֹּה׳, וּבְ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳**[37] שבזוהר **אִיתָא** מובא **שֶׁהָאוֹת כ׳ דְּ׳כֹּה׳ הוּא בְּחִינַת כֶּתֶר** שלמעלה גם מבחינת המוחין שבספירות שהבינה היא חלק מהם, כפי שכתר גשמי הוא מעל הראש והמוח. **וְאַף שֶׁמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[38] **שֶׁסְּפִירַת**

1 נִתְנַבְּאוּ בְּ׳כֹּה׳, נוֹסָף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא
2 בְּ׳זֶה׳, וְהוּא עִנְיַן אַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה
3 וְאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה[31]. וְעִנְיָנוֹ בַּעֲבוֹדָה,
4 שֶׁכַּאֲשֶׁר מֵאִיר בְּחִינַת הַפָּנִים, אַזַי הַגִּילוּי הוּא
5 בְּאוֹפֶן דְּ׳זֶה׳, שֶׁמַּרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹ וְאוֹמֵר זֶה אַ־
6 לִי[32], אֲבָל יֵשׁ אוֹפֶן שֶׁאֵין רוֹאִים מַהוּת הַדָּבָר
7 וְעַצְמוּתוֹ, וְצָרִיךְ לְחַפֵּשׂ רְאָיוֹת כּוֹ׳ (כַּמְבוֹאָר
8 בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳[33] הַמָּשָׁל עַל זֶה), וְלָכֵן נִקְרָא רַק
9 בְּשֵׁם ׳כֹּה׳ (וְלֹא ׳זֶה׳), כְּמוֹ כָּ"ף הַדִּמְיוֹן, הַיְנוּ
10 שֶׁאֵין זֶה אֶצְלוֹ בְּוַדָּאוּת, כֵּיוָן שֶׁרוֹאֶה רַק דְּמוּת
11 הַדָּבָר. וְעִנְיָנוֹ בַּסְּפִירוֹת, דְּהִנֵּה[34] יָדוּעַ שֶׁסְּפִירַת
12 הַמַּלְכוּת נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳כֹּה׳, וְזֶהוּ שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים
13 נִתְנַבְּאוּ בְּ׳כֹּה׳, כַּיָּדוּעַ שֶׁשֹּׁרֶשׁ עִנְיַן הַנְּבוּאָה הוּא
14 מִבְּחִינַת הַמַּלְכוּת (דַּאֲצִילוּת) כְּפִי שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת
15 בִּבְחִינַת נֵצַח וְהוֹד דִּבְרִיאָה (וּלְמַטָּה מִזֶּה)[35],
16 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּ׳זֶה׳, שֶׁנִּבּוּאָתוֹ
17 הָיְתָה מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין.
18 אָמְנָם בְּ׳תִקּוּנֵי זֹהַר׳[36] אִיתָא שֶׁגַּם סְפִירַת
19 הַבִּינָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳כֹּה׳, וּבְ׳רַעְיָא
20 מְהֵימְנָא׳[37] אִיתָא שֶׁהָאוֹת כ׳ דְּ׳כֹּה׳ הוּא בְּחִינַת
21 כֶּתֶר. וְאַף שֶׁמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[38] שֶׁסְּפִירַת

31) תו"א מקץ לג, א. מג"א (בהוספות) קיח, ד ואילך. 32) בשלח טו, ב. 33) מקץ שם. 34) בהבא לקמן - ראה המשך תער"ב ח"ב פשמ"ח ואילך. 35) ראה מקדש מלך לזח"ב כג, ב (הובא בהמשך תער"ב שם). שער היחודים פ"א (הובא בלקו"ת דרושים לר"ה נז, ג). 36) בהמשך תער"ב שם ר"פ שמט: והי"נ כתב בשם הת"ז דע"ג ע"א (והוא בהקדמת הזהר)*. 37) זח"ג רנח, ב. 38) ראה אוה"ת מטות ע' א'רפג. סה"מ תרנ"ז ע' ט.

*) בדפוסים שלפנינו הוא בהקדמת הזהר (יד, א). אבל בדפוס מנטובה, שי"ח הוא בתיקון כח - עג, א.

ביאור בדרך אפשר

בתורת החסידות **שֶׁסְּפִירַת הַבִּינָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳כֹּה׳ לְגַבֵּי סְפִירַת הַחָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנָּה,** כי ביחס לחכמה שהיא הנקודה שבה מאיר עצם העניין, הירידה לפרטים בבינה היא (במובן מסויים) התגלות יותר מצומצמת, ומצד זה חכמה היא בחינת ״זה״ ובינה היא בחינת ״כה״ **וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לִבְחִינַת כֶּתֶר** עצמה שבאופן כללי היא אכן למעלה מהספירות שבכללות הם בחינת ״כה״, אבל בחלוקה פרטנית של הבחינות השונות בכתר עצמו, יש גם את עניין ״כה״ (דרגה שביחס לדרגות שלמעלה ממנה אין בה את התגלות מהות האלוקות עצמה) **שֶׁחִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר** הדרגה היותר נמוכה שבו **נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳כֹּה׳ לְגַבֵּי פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר** הדרגה היותר פנימית ועמוקה שבו **(וַהֲרֵי הַחִילּוּק** ההבדל **בֵּין חִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר שֶׁנִּקְרֵאת ׳כֹּה׳, לְפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר שֶׁנִּקְרֵאת ׳זֶה׳, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק בֵּין רָצוֹן לְתַעֲנוּג** כמובא לעיל שאמנם הרצון הוא כוח גדול ונעלה והוא המקור לענין המסירות נפש, אבל ענין התענוג הוא יותר פנימי ויותר עמוק בנפש), **מִכָּל־מָקוֹם** למרות שגם בדרגות נעלות מספירת הבינה יש בחינת ״כה״ **נִקְרֵאת סְפִירַת הַבִּינָה (וְכֵן כֶּתֶר** בדרגות מסויימות שבו, כאמור) **בְּשֵׁם ׳כֹּה׳, וְאִילּוּ זְעֵיר־אַנְפִּין** המידות שלמטה מהבינה שהיא מבחינת המוחין הנעלים מהמידות **נִקְרָא בְּשֵׁם ׳זֶה׳, שֶׁבְּחִינַת ׳זֶה׳** הארת מהות הדבר **הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת ׳כֹּה׳** שהיא הארה מצומצמת יחסית, **אַף שֶׁדָּבָר וַדַּאי הוּא שֶׁסְּפִירַת הַבִּינָה** שבבחינת המוחין **הִיא לְמַעְלָה מִ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳** בחינת המידות, ולאמיתו של דבר אין זו סתירה, כפי שיתבאר להלן.

ג) וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם הַבֵּיאוּר בטעם הפנימי לכך **שֶׁבְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳** המידות **נִקְרֵאת** לפחות ביחס לספירת המלכות **בְּשֵׁם ׳זֶה׳, שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיַן הַגִּילּוּי** של מהות ועצם הדבר **(כַּנַּ״ל), לְפִי שֶׁמִּכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת,** הנחלקות למוחין, מידות ומלכות **הִנֵּה עִיקַּר פעולת הַגִּילּוּי** של כללות האור האלוקי המאיר ומתגלה באמצעות כללות העשר ספירות **הוּא עַל־יְדֵי ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ דְּזִקָא[39]. וְכַיָּדוּעַ שֶׁ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳** המידות כפי שהן מאירות בעולם האצילות **הוּא סוֹף עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף[40],** ולאחר שהאור האלוקי יורד מ׳זעיר אנפין׳, המידות דאצילות, לספירת המלכות, כדי להאיר לעולמות בריאה־יצירה־עשיה שלמטה מעולם האצילות הוא עובר צמצום והעלם והופך מאור בלי גבול כפי שמאיר בעולמות האין־סוף לאור מוגבל כפי שמאיר בעולמות שבהם יש נתינת מקום לנבראים מוגבלים ורק לאחר הצמצום וההעלם הזה האורות העליונים יכולים לבוא לידי גילוי, **וּפֵירוּשׁ הַדָּבָר,** המשמעות הפנימית של האמור ש״זעיר אנפין״, המידות המאירות באצילות, הוא הדרגה האחרונה של עולמות האין־סוף היא **שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף** כולל העניינים הנעלים ביותר, **נִמְצָאִים בִּ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ וּמִתְגַּלִּים עַל־יָדוֹ, לְפִי שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא בְּחִינַת ׳זֶה׳, עִנְיַן הַגִּילּוּי** כשם שבאדם המידות הם האמצעי שבו הוא מתגלה ומשפיע אל הזולת, ומאחר שהמידות העליונות הן, כביכול, האמצעי שדרכו מתגלות כל הדרגות שהן בבחינת אין סוף ובלי גבול, הרי הגילוי שדרכן ועל ידן הוא בבחינת ״אין סוף״, כפי שהולך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כַּאֲשֶׁר עָלָה בִּרְצוֹנוֹ של הקדוש ברוך הוא **לְהַאֲצִיל** להפריש ולגלות מאורו הגדול הבלי־גבול ולאפשר נתינת מקום לנבראים מוגבלים, **שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הַכֶּתֶר** הנחשב ״ראש (ראשון) לנאצלים״, **הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁאֵין זֶה** עצם התעוררות הרצון להאציל **שַׁיָּךְ כְּלָל לְגִילּוּי, וְאַדְרַבָּה,** לא זו בלבד שההתעוררות הראשונית הזו אינה נחשבת ״גילוי״ אלא **עַל זֶה נֶאֱמַר[41] יָשֶׁת חוֹשֶׁךְ סִתְרוֹ,** היינו שהקדוש ברוך הוא עצמו נותר למעלה מגילוי כמשל דבר המצוי בחושך ואי אפשר לראות אותו **וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁאֲפִילּוּ הַהֶאָרָה שֶׁלּוֹ** שאיננה הוא עצמו ממש אלא ההתפשטות וההתגלות שלו **(כְּפִי** עד כמה **שֶׁשַּׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל הֶאָרָה** והתגלות

ביאור בדרך אפשר

1 הַבִּינָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳כֹּה׳ לְגַבֵּי סְפִירַת הַחָכְמָה
2 שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנָּה, וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לִבְחִינַת כֶּתֶר,
3 שֶׁחִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳כֹּה׳ לְגַבֵּי
4 פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר (וַהֲרֵי הַחִילּוּק בֵּין חִיצוֹנִיּוּת
5 הַכֶּתֶר שֶׁנִּקְרֵאת ׳כֹּה׳, לְפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר שֶׁנִּקְרֵאת
6 ׳זֶה׳, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק בֵּין רָצוֹן לְתַעֲנוּג),
7 מִכָּל־מָקוֹם נִקְרֵאת סְפִירַת הַבִּינָה (וְכֵן כֶּתֶר)
8 בְּשֵׁם ׳כֹּה׳, וְאִילּוּ זְעֵיר־אַנְפִּין נִקְרָא בְּשֵׁם ׳זֶה׳,
9 שֶׁבְּחִינַת ׳זֶה׳ הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת ׳כֹּה׳, אַף
10 שֶׁדָּבָר וַדַּאי הוּא שֶׁסְּפִירַת הַבִּינָה הִיא לְמַעְלָה
11 מִ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳.
12 ג) וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם הַבֵּיאוּר שֶׁבְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳
13 נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳זֶה׳, שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיַן הַגִּילּוּי
14 (כַּנַּ״ל), לְפִי שֶׁמִּכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, הִנֵּה עִיקַּר
15 הַגִּילּוּי הוּא עַל־יְדֵי ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ דְּזִקָא[39]. וְכַיָּדוּעַ
16 שֶׁ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ הוּא סוֹף עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף[40],
17 וּפֵירוּשׁ הַדָּבָר, שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָאֵין־
18 סוֹף נִמְצָאִים בִּ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ וּמִתְגַּלִּים עַל־יָדוֹ,
19 לְפִי שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא בְּחִינַת ׳זֶה׳, עִנְיַן הַגִּילּוּי.
20 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כַּאֲשֶׁר עָלָה בִּרְצוֹנוֹ
21 לְהַאֲצִיל, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הַכֶּתֶר, הֲרֵי
22 בְּוַדַּאי שֶׁאֵין זֶה שַׁיָּךְ כְּלָל לְגִילּוּי, וְאַדְרַבָּה, עַל
23 זֶה נֶאֱמַר[41] יָשֶׁת חוֹשֶׁךְ סִתְרוֹ, וִיתֵירָה מִזֶּה,
24 שֶׁאֲפִילּוּ הַהֶאָרָה שֶׁלּוֹ (כְּפִי שֶׁשַּׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל

39) ראה המשך תער״ב שם פשנ״ג ואילך. 40) ראה תו״א תרומה פא, ב. 41) תהלים יח, יב.

ביאור בדרך אפשר

בְּבְחִינָה זוֹ[42] שבה כל הנאצלים והנבראים הם רק התעוררות רצון בלבד) לאמיתו של דבר גם היא **אֵינָהּ בְּגֶדֶר גִּילוּי** ממש ונשארת נעלמת, **וְכַיָּדוּעַ** בתורת החסידות **בְּעִנְיַן אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ**[43], שלא נאמר "אתה ושמך קדוש" בביטוי אחד אלא "אתה קדוש" ו"שמך קדוש" בשני ביטויים שונים, להורות **שֶׁיֵּשׁ חִילּוּק** הבדל **בֵּין הַקְּדוּשָׁה דְּשִׁמְךָ** ("ושמך קדוש") **לַקְּדוּשָׁה דְּאַתָּה** ("אתה קדוש"), **שֶׁהַקְּדוּשָׁה** ההבדלה והעילוי **דְּשִׁמְךָ**, כיוון שהשם איננו עצם המהות אלא רק הארה, כמו שם האדם שאיננו מבטא את עצם מהותו (ולכן ייתכן שאנשים הנקראים באותו שם יהיו שונים זה מזה לגמרי במהותם) **עָלֶיהָ** על הקדושה של "שמך", **נֶאֱמַר**[44] **כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ, שֶׁהוּא** אמנם **בְּאוֹפֶן שֶׁל קְדוּשָׁה וְהַבְדָּלָה** והוא "נשגב" ונעלה, **אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות היותו קדוש ומובדל מהנבראים, בכל זאת **הוֹדוֹ (זִיוּוֹ וְהֶאָרָתוֹ** ההתגלות וההתפשטות **שֶׁל שְׁמוֹ)** כן מאירה **עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם, הַיְנוּ** שאמנם השם עצמו "נשגב" ואם כן גם הוא למעלה מגילוי (ושמך קדוש") אלא **שֶׁהֶאָרַת הַשֵּׁם בָּאָה בִּבְחִינַת גִּילוּי** וניכרת ונרגשת **בְּאֶרֶץ וְשָׁמַיִם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַקְּדוּשָׁה דְּאַתָּה, הִיא קְדוּשָׁה נַעֲלֵית יוֹתֵר (שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר בָּהּ** בקדושה של "אתה", **קָדוֹשׁ בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְלֹא נֶאֱמַר אַתָּה וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ** באמירה אחת), להורות **שֶׁגַּם הוֹדוֹ וְזִיוּוֹ** ההארה וההתפשטות וההתגלות **שֶׁל אַתָּה** ולא רק הוא עצמו **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל קְדוּשָׁה** והבדלה, **שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר גִּילוּי.**

וּבִכְלָלוּת בחינה זו שהיא ההתגלות וההתפשטות של "אתה", הקדוש ברוך הוא בעצמו, **הֲרֵי זֶה בְּחִינַת עַתִּיק**, כמבואר בקבלה וחסידות, בחינת 'כתר עליון' שלמעלה מעשר הספירות, נחלקת (באופן כללי) לשתי בחינות "עתיק יומין" (פנימיות הכתר) ו"אריך אנפין" (חיצוניות הכתר), ולמונח "עתיק" יש כמה משמעויות ואחת מהן היא שנעתק ונבדל (נעלה ונשגב) ו"עתיק יומין" היינו שנעתק ונבדל מבחינת "יום" וגילוי **וְכַיָּדוּעַ הַדִּיּוּק**

ביאור בדרך אפשר

1 הֶאָרָה בִּבְחִינָה זוֹ[42]) אֵינָהּ בְּגֶדֶר גִּילוּי, וְכַיָּדוּעַ
2 בְּעִנְיַן אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ[43], שֶׁיֵּשׁ חִילּוּק
3 בֵּין הַקְּדוּשָׁה דְּשִׁמְךָ לַקְּדוּשָׁה דְּאַתָּה, שֶׁהַקְּדוּשָׁה
4 דְּשִׁמְךָ, עָלֶיהָ נֶאֱמַר[44] כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ, שֶׁהוּא
5 בְּאוֹפֶן שֶׁל קְדוּשָׁה וְהַבְדָּלָה, אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן
6 הוֹדוֹ (זִיוּוֹ וְהֶאָרָתוֹ שֶׁל שְׁמוֹ) עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם,
7 הַיְנוּ שֶׁהֶאָרַת הַשֵּׁם בָּאָה בִּבְחִינַת גִּילוּי בְּאֶרֶץ
8 וְשָׁמַיִם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַקְּדוּשָׁה דְּאַתָּה, הִיא
9 קְדוּשָׁה נַעֲלֵית יוֹתֵר (שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר בָּהּ קָדוֹשׁ
10 בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְלֹא נֶאֱמַר אַתָּה וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ), שֶׁגַּם
11 הוֹדוֹ וְזִיוּוֹ שֶׁל אַתָּה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל קְדוּשָׁה,
12 שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר גִּילוּי. וּבִכְלָלוּת הֲרֵי זֶה בְּחִינַת
13 עַתִּיק, וְכַיָּדוּעַ הַדִּיּוּק מַה שֶּׁנִּקְרָא בְּשֵׁם עַתִּיק
14 יוֹמִין, שֶׁאֲפִילוּ בְּחִינַת יוֹמִין, שֶׁהֵם ז' תַּחְתּוֹנוֹת
15 דְּ'עַתִּיק' שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּ'אֲרִיךְ', הֲרֵי הֵם בְּאוֹפֶן
16 שֶׁל הַעְתָּקָה וְהַבְדָּלָה. וְזוֹהִי בְּחִינָה הָאַחַד־עָשָׂר
17 שֶׁבִּקְדוּשָׁה. דְּהִנֵּה, אַף שֶׁבִּקְדוּשָׁה יֶשְׁנוֹ הַכְּלָל
18 דְּעֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד־עָשָׂר[45], מִכָּל־
19 מָקוֹם מִזֶּה גּוּפָא שֶׁשּׁוֹלְלִים אֶת הָעִנְיָן דְּאַחַד־
20 עָשָׂר, מוּכָח שֶׁגַּם בִּקְדוּשָׁה יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּאַחַד־
21 עָשָׂר, אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה בָּאֲצִילוּת. וּבִכְלָלוּת הֲרֵי זֶה
22 בְּחִינַת עַתִּיק[46], אֲבָל לֹא בְּחִינַת עַתִּיק שֶׁאֵינוֹ
23 מִתְלַבֵּשׁ בְּ'אֲרִיךְ' (שֶׁבּוֹ לֹא שַׁיָּךְ אֲפִילוּ לִשְׁלוֹל
24 'וְלֹא אַחַר־עָשָׂר'), אֶלָּא בְּחִינַת עַתִּיק יוֹמִין,

ביאור בדרך אפשר

ועל כך מבואר שדיוק השם של בחינה זו **מַה שֶּׁנִּקְרָא בְּשֵׁם עַתִּיק יוֹמִין,** הוא להורות **שֶׁאֲפִילוּ בְּחִינַת יוֹמִין, שֶׁהֵם ז' תַּחְתּוֹנוֹת דְּ'עַתִּיק' שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּ'אֲרִיךְ'**, שכן, אמנם בחינת הכתר היא למעלה במדריגה מעשר הספירות (כפי שהן בעולם האצילות) אבל בדקות ובמובן מסוים החלוקה הזו קיימת גם ב'כתר' וגם בו קיים הבדל בין שלושת המוחין (חכמה, בינה ודעת) הנקראים "ג' ראשונות" לשבע המידות הנקראות "ז' תחתונות". וכאשר הן, המידות, יורדות מ"עתיק" ומתלבשות ב"אריך" יש בכך גילוי מפנימיות הכתר לחיצוניות הכתר והתגלות זו נקראת "יום" אך המונח "עתיק יומין" מלמד שגם אז, למרות שזו אכן הארה והתגלות, **הֲרֵי הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעְתָּקָה וְהַבְדָּלָה** ולא ממש בגילוי.

וְזוֹהִי בחינת "עתיק יומין" היא **בְּחִינָה הָאַחַד־עָשָׂר שֶׁבִּקְדוּשָׁה** צד הקדושה וההתגלות האלוקית. **דְּהִנֵּה, אַף שֶׁבִּקְדוּשָׁה יֶשְׁנוֹ הַכְּלָל דְּעֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד־עָשָׂר**[45], כמבואר בקבלה וחסידות שדווקא המספר עשר מבטא שלימות מיוחדת ולכן הספירות העליונות באות לידי גילוי דווקא במספר עשר, לא פחות ולא יותר, **מִכָּל־מָקוֹם מִזֶּה גּוּפָא שֶׁשּׁוֹלְלִים אֶת הָעִנְיָן דְּאַחַד־עָשָׂר** במפורש, **מוּכָח שֶׁגַּם בִּקְדוּשָׁה יֶשְׁנוֹ** בעצם **הָעִנְיָן דְּאַחַד־עָשָׂר,** והוא למעלה מעשר, **אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה בָּאֲצִילוּת** שם הספירות הן אכן דווקא במספר עשר, אבל למעלה מאצילות ישנו מושג של אחד עשר שלמעלה מעשר. **וּבִכְלָלוּת הֲרֵי זֶה** בחינת אחד־עשר **בְּחִינַת עַתִּיק**[46], פנימיות הכתר שלמעלה מעשר הספירות **אֲבָל לֹא בְּחִינַת עַתִּיק** כפי שהוא מצד עצמו **שֶׁאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בְּ'אֲרִיךְ'**, חיצוניות הכתר **(שֶׁבּוֹ** בעתיק עצמו **לֹא שַׁיָּךְ אֲפִילוּ לִשְׁלוֹל 'וְלֹא אַחַר־עָשָׂר'** כי אכן בעתיק עצמו אין בחינות שמתייחסות לעשר הספירות, כפי שהן באצילות, אפילו בהתייחסות שכוונתה להדגיש עד כמה הוא מושלל מזה), **אֶלָּא** בחינת אחד עשר היא **בְּחִינַת עַתִּיק יוֹמִין, דְּהַיְנוּ ז'**

---

42) ראה המשך תער"ב שם, שהיא "הארה עצמית ולא רק הארה המתגלה מן העצם". 43) ראה לקו"ת ויקרא א, א. ובכ"מ.
44) תהלים קמח, יג. 45) ספר יצירה פ"א מ"ד. 46) ראה סה"מ עטר"ת ע' תקפז.

ביאור בדרך אפשר

תַּחְתּוֹנוֹת שבע המידות **דְ׳עַתִּיק׳** כפי **שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּ׳אֲרִיךְ׳**, ויש בהם ירידה לצורך התגלות זו **שֶׁאַף שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּ׳אֲרִיךְ׳**, **מִכָּל־מָקוֹם הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעְתָּקָה וְהַבְדָּלָה** שעושה אותן נעלות ונבדלות מהספירות כפי שהן באצילות, **וְלָכֵן הֵם בִּבְחִינַת אַחַד־עָשָׂר (שֶׁאֵינוֹ מִתְעָרֵב עִם עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת)** ואינו חלק מהן אלא נבדל ונעלה מהן).

וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחוֹרֵב[47], כנאמר בתורה שלאחר מתן תורה בהר סיני, הנקרא "חורב", בני ישראל הלכו אל היעד הבא שלהם במדבר מהלך אחד־עשר יום **כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[48] על פסוק זה **שֶׁקָּאֵי** שהכוונה היא **עַל אַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁהָיוּ עִם הַקָּבָּ"ה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּמַתַּן־תּוֹרָה**, היינו שההשפעה הישירה של מתן תורה באופן שכל הזמן הזה נחשב לשהיה קרובה אל הקדוש ברוך הוא נמשכה אחד־עשר יום, כי למספר זה יש משמעות מיוחדת בקדושה, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** על הקירבה לקדוש־ברוך־הוא במתן תורה **מְהַפְּכִים אֶת הָעִנְיָן דְּאַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחוֹרֵב כְּפִי שֶׁקָּשׁוּר עִם הָעִנְיָן דְּאַחַד־עָשָׂר שֶׁבִּ׳לְעוּמַת־זֶה׳** שכן לכל בחינה בצד הקדושה יש בחינה מקבילה כנגדה בצד של היפך הקדושה הנקרא "לעומת זה", ככתוב "את זה לעומת זה עשה אלוקים" (**כְּפִירוּשׁ הַבַּ׳ בַּמִּדְרָשׁ**[49] על הפסוק האמור), **אַחַד־עָשָׂר אֲלוּפֵי עֵשָׂו**[50], בצד של היפך הקדושה, המנגדים לבחינת עשר בקדושה ועל ידי כוחה ומעלתה המיוחדת, מהפכים אותם לקדושה.

וְזֶהוּ גַּם שֶׁמִּבְּחִינָה זוֹ בחינת אחד עשר שהיא, כאמור, בחינת "עתיק" **נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת סְלִיחַת עֲוֹנוֹת**, כמבואר בחסידות הדבר נמשך מדרגה גבוהה ונעלית ביותר באלוקות שבה החטא והעוון לא פוגם מלכתחילה **שֶׁלָּכֵן נְקוּדַת הָעִנְיָן** הנקודה העיקרים והמרכזית של העבודה המיוחדת בבית המקדש **דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, יוֹם סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה**[51], **שֶׁהִיא עֲבוֹדַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים**, הרי עיקר ענינה **הוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת** הקטרת **הַקְּטֹרֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַחַד־עָשָׂר סַמְמָנִים דַּוְקָא** וגם זה בגלל המעלה הגדולה והמיוחדת של מספר אחד־עשר.

1 דְּהַיְנוּ ז׳ תַּחְתּוֹנוֹת דְ׳עַתִּיק׳ שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים
2 בְּ׳אֲרִיךְ׳, שֶׁאַף שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּ׳אֲרִיךְ׳, מִכָּל־מָקוֹם
3 הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעְתָּקָה וְהַבְדָּלָה, וְלָכֵן הֵם
4 בִּבְחִינַת אַחַד־עָשָׂר (שֶׁאֵינוֹ מִתְעָרֵב עִם עֶשֶׂר
5 הַסְּפִירוֹת). וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן אַחַד עָשָׂר יוֹם
6 מֵחוֹרֵב[47], כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[48] שֶׁקָּאֵי עַל אַחַד
7 עָשָׂר יוֹם שֶׁהָיוּ עִם הַקָּבָּ"ה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
8 דְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְהַפְּכִים אֶת הָעִנְיָן
9 דְּאַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחוֹרֵב כְּפִי שֶׁקָּשׁוּר עִם הָעִנְיָן
10 דְּאַחַד־עָשָׂר שֶׁבִּ׳לְעוּמַת־זֶה׳ (כְּפִירוּשׁ הַבַּ׳
11 בַּמִּדְרָשׁ[49]), אַחַד־עָשָׂר אֲלוּפֵי עֵשָׂו[50]. וְזֶהוּ גַּם
12 שֶׁמִּבְּחִינָה זוֹ נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת סְלִיחַת עֲוֹנוֹת, שֶׁלָּכֵן
13 נְקוּדַת הָעִנְיָן דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, יוֹם סְלִיחָה
14 וּמְחִילָה וְכַפָּרָה[51], שֶׁהִיא עֲבוֹדַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
15 בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, הוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת שֶׁיֵּשׁ
16 בָּהּ אַחַד־עָשָׂר סַמְמָנִים דַּוְקָא.
17 **וְיִתֵּירָה** מִזֶּה, שֶׁאֲפִילוּ כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ בִּבְחִינַת אֲרִיךְ
18 אַנְפִּין, הַיְנוּ שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ בִּבְחִינַת
19 הַמַּאֲצִיל (מִצַּד עַצְמוֹ), אֶלָּא נַעֲשֶׂה כְּבָר שׁוֹרֶשׁ
20 לַנֶּאֱצָלִים, שֶׁזֶּהוּ שֶׁנִּקְרָא (אֲרִיךְ) אַנְפִּין מִלְּשׁוֹן
21 פָּנִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּנִימִיּוּת, חֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל
22 ׳אֲרִיךְ׳ (אֲרִיכוּת)[52], בְּלִי מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, וְלָכֵן
23 לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה בִּבְחִינַת גִּילוּי, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד
24 הַגִּילוּי תִּתְבַּטֵּל מְציאוּתוֹ שֶׁל הַמְקַבֵּל. וַאֲפִילוּ
25 לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ בִּבְחִינַת חָכְמָה וּבִינָה, חֲרֵי זֶה
26 לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הָעוֹלָמוֹת, כְּמַאֲמָר[53] אַלְפַּיִם
27 שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם, הַיְנוּ שֶׁבְּחִינַת אֲלָפִים,

ביאור בדרך אפשר

וַיִּתֵּירָה מִזֶּה, שֶׁאֲפִילוּ כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ "עתיק", בחינת אחד־עשר, **בִּבְחִינַת אֲרִיךְ אַנְפִּין**, חיצוניות הכתר **הַיְנוּ שֶׁאֵין זֶה** הדרגה של האור האלוקי של כתר המאירה ב"עתיק" כבר אינה **כְּמוֹ בִּבְחִינַת הַמַּאֲצִיל (מִצַּד עַצְמוֹ** למעלה משייכות לנאצלים ונבראים מוגבלים), **אֶלָּא נַעֲשֶׂה כְּבָר שׁוֹרֶשׁ** ומקור **לַנֶּאֱצָלִים** ובהמשך הירידה גם לנבראים מוגבלים, **שֶׁזֶּהוּ שֶׁנִּקְרָא (אֲרִיךְ) אַנְפִּין מִלְּשׁוֹן פָּנִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּנִימִיּוּת**, וכאשר האור מתלבש בפנימיות, בהתאם ליכולת התפיסה והקליטה של הכלים, הוא מדוד ומוגבל בהתאם לכך, בכל זאת, **חֲרֵי זֶה** ההארה של "עתיק", **בְּאוֹפֶן שֶׁל ׳אֲרִיךְ׳ (אֲרִיכוּת)**[52], **בְּלִי מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, וְלָכֵן לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה בִּבְחִינַת גִּילוּי** הניכר ונרגש, **כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד הַגִּילוּי תִּתְבַּטֵּל מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמְקַבֵּל** והוא לא יוכל לקלוט ולקבל את האור הנעלה. ונמצא שאורו של "עתיק" המאיר ב"אריך" נשאר למעלה מגילוי **וַאֲפִילוּ לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ** האור של "עתיק" למטה יותר, אל הספירות כפי שהן מאירות בעולם האצילות שראשיתן בעניין המוחין **בִּבְחִינַת חָכְמָה וּבִינָה, חֲרֵי זֶה** עדיין אור אלוקי שנשאר **לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הָעוֹלָמוֹת, כְּמַאֲמָר**[53] חכמינו ז"ל במדרש **אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם**, ומבואר על כך בתורת החסידות שאין הכוונה לקדימה בזמן כפשוטו שהרי קודם שנברא העולם לא היה קיים מושג הזמן אלא **הַיְנוּ שֶׁבְּחִינַת אֲלָפִים, מִלְּשׁוֹן**

---

47) דברים א, ב. 48) שמו"ר פמ"ב, ז. 49) ושם: י"א יום היו מתחשבין היאך לעשות העגל, שנאמר אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר, שעשו מעשה שעיר. וראה גם התוועדויות תשנ"ב ח"ב ע' 173. 50) ראה וישלח לו, טו ואילך. פרי עץ חיים שער עולם העשי' פ"ד. 51) ע"פ סדר תפלת יום הכיפורים. 52) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' תקסח. 53) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א.

ביאור בדרך אפשר

אַאַלְפֶךָ אלמד אותך חָכְמָה אַאַלְפֶךָ בִּינָה[54], שֶׁהוּא עִנְיַן הַמּוֹחִין[55], הֲרֵי הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל קְדִימָה לָעוֹלָם, היינו שגם כפי שהאור האלוקי של "עתיק" מאיר בחכמה ובינה כפי שהן בעולם האצילות, עדיין הוא באופן של קדימה לעולם שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ עֲדַיִן מְצִיאוּת הָעוֹלָם. וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִים לְמַטָּה בעולם הזה הגשמי שֶׁהָאָדָם התחתון למטה יָכוֹל לִהְיוֹת חָכָם בחכמה וּמֵבִין בבינה לְעַצְמוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין מְצִיאוּת שֶׁל זוּלַת כי החכמה והבינה וכללות ענין המוחין הם כפי שהאדם קולט את הדברים לעצמו, ולשם כך אין צורך במציאות של זולת (ואדרבה, הזולת עלול להפריע להתבוננות בריכוז ובעומק), ודווקא עניין המידות, הוא הדרך והאמצעי שבו האדם מתייחס לזולתו ומשפיע לזולתו, וכך גם למעלה, כביכול, כל עוד האור האלוקי מאיר במוחין, למרות שזו ירידה לגבי הבחינות העליונות מאצילות ומהספירות, עדיין אין זה גילוי. ורק במידות העליונות, "זעיר אנפין", יש התגלות אל הזולת, כפי שהולך ומבאר.

וְזֶהוּ הביאור באמור לעיל שֶׁהִתְחָלַת עִנְיַן הַגִּלּוּי של האור האלוקי באופן ניכר ונרגש הוּא דווקא בְּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, המידות העליונות כפי שהן מאירות בעולם האצילות שֶׁזֶּהוּ הטעם הפנימי שֶׁנִּקְרָא אור אלוקי זה זְעֵיר־אַנְפִּין, פנים קטנות, אַנְפִּין הוּא עִנְיַן הַפָּנִים וְהַפְּנִימִיּוּת כַּנַּ"ל ש"עורף" מורה על יחס של בחינות "אחור" חיצוניות ואילו "פונים" מורה על הארה פנימית (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בֵּינָה שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ הַמַּקִּיפִים[56] האורות שלא מתלבשים בכלים באופן פנימי אלא נשארים כ"מקיפים" מלמעלה ולכן אף שביחס לבחינות אחרות גם בינה נחשבת "זה" וגילוי, עיקר הגילוי הוא כאשר האור בא בפנימיות וניכר ונרגש), וּזְעֵיר־אַנְפִּין שמשמעו כי ה"פנים" (ההתלבשות הפנימית והגלויה) הם "קטנות" הֵינוּ שֶׁעִנְיַן הַפָּנִים וְהַפְּנִימִיּוּת הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, בהתאם ליכולת הקליטה וההכלה של הכלי שבו האור מתלבש שֶׁלָּכֵן דווקא בגלל המדידה וההגבלה שאמנם עניינה צמצום ומיעוט באור (זעיר") הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁיָּכוֹל לָבֹא אֵצֶל הַמְקַבֵּל

ביאור בדרך אפשר

בְּבְחִינַת גִּילּוּי ולחדור לתוכו ולהיות מורגש בו בגלוי. וְזֶהוּ הטעם הפנימי למבואר לעיל שֶׁבְּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין הדרגה העיקרית שבה האור האלוקי בא לידי גילוי הוּא סוֹף עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, ומספירת המלכות דאצילות ומטה היא התחלת העולמות והנבראים המוגבלים כִּי תַּכְלִית עִנְיַן הַבְּרִיאָה (עוֹלָמוֹת) הוּא כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ ויכירו וירגישו העולמות והנבראים את כֹּחוֹתָיו וּפְעוּלּוֹתָיו[57] של הבורא, וְעִנְיַן זֶה של הכרת הבורא את הנבראים באופן שהידיעה וההכרה חודרת בהם בפנימיות נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי זְעֵיר־אַנְפִּין, המידות העליונות שמיד אחריהם האור עובר (בספירת המלכות) מיעוט וצמצום שמביא אותו לתודעת העולמות והנבראים המוגבלים, ונמצא שֶׁעַל־יָדוֹ מִתְגַּלִּים כָּל הָעִנְיָנִים, וְלָכֵן נִקְרָא זְעֵיר־אַנְפִּין בְּשֵׁם זֶה שמצד אחד מורה על השפעה פנימית (אנפין=פנים) ומצד שני מדגיש שההשפעה מדודה ומוגבלת (זעיר=קטן ומועט) לפי ערכם של המקבלים.

ד) אַךְ עֲדַיִן אֵינוֹ מוּבָן, דִּלְכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה האמור לעיל ש"זעיר אנפין" הוא הבחינה שממנה עיקר הגילוי ועל־ידה נשלמת כוונת הבריאה שהנבראים יהיו חדורים בידיעת אלוקות הֵיפֶךְ הָעִנְיָן שֶׁזְּעֵיר־אַנְפִּין הוּא עִנְיַן הַמִּדּוֹת, כפי שהן מאירות בעולם האצילות שֶׁהֲרֵי נוֹסָף לְכָךְ שֶׁעִנְיַן הַמִּדָּה הוּא גם מלשון מְדִידָה וְהַגְבָּלָה וצמצום ומיעוט [שֶׁעִנְיָן זֶה של הארת אור באופן מדוד ומוגבל אֵינוֹ בִּסְתִירָה לְעִנְיַן הַגִּלּוּי, וְאַדְרַבָּה, דווקא העובדה שההשפעה מוגבלת לפי ערך המקבלים היא הגורמת שההתגלות תאיר בנבראים בפנימיות כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁבְּבְחִינַת אַנְפִּין הארה פנימית מבחינת פנים יֵשׁ מַעֲלָה בְּעִנְיַן הַמִּדִּידָה וְהַהַגְבָּלָה (זְעֵיר), שֶׁמִּצַּד זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן הַגִּלּוּי ולולי המדידה וההגבלה האור לא היה חודר במקבלים בפנימיות והם היו בטלים מפניו ומאבדים את מציאותם], אבל יֶשְׁנוֹ גַּם פֵּירוּשׁ הַב' בְּמִדּוֹת שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן מִדּוֹ בַּד[58], שֶׁהוּא עִנְיַן הַלְּבוּשׁ המתאפיין בכך שיש לו

מִלְּשׁוֹן אַאַלְפֶךָ חָכְמָה אַאַלְפֶךָ בִּינָה[54], שֶׁהוּא עִנְיַן הַמּוֹחִין[55], הֲרֵי הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל קְדִימָה לָעוֹלָם, שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ עֲדַיִן מְצִיאוּת הָעוֹלָם. וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִים לְמַטָּה שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת חָכָם וּמֵבִין לְעַצְמוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין מְצִיאוּת שֶׁל זוּלַת.

וְזֶהוּ שֶׁהַתְחָלַת עִנְיַן הַגִּלּוּי הוּא בְּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁזֶּהוּ שֶׁנִּקְרָא זְעֵיר־אַנְפִּין, אַנְפִּין הוּא עִנְיַן הַפָּנִים וְהַפְּנִימִיּוּת כַּנַּ"ל (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בֵּינָה שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ הַמַּקִּיפִים[56]), וּזְעֵיר־אַנְפִּין הֵינוּ שֶׁעִנְיַן הַפָּנִים וְהַפְּנִימִיּוּת הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁיָּכוֹל לָבֹא אֵצֶל הַמְקַבֵּל בְּבְחִינַת גִּילּוּי. וְזֶהוּ שֶׁבְּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין הוּא סוֹף עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, כִּי תַּכְלִית עִנְיַן הַבְּרִיאָה (עוֹלָמוֹת) הוּא כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ כֹּחוֹתָיו וּפְעוּלּוֹתָיו[57], וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי זְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁעַל־יָדוֹ מִתְגַּלִּים כָּל הָעִנְיָנִים, וְלָכֵן נִקְרָא זְעֵיר־אַנְפִּין בְּשֵׁם זֶה.

ד) אַךְ עֲדַיִן אֵינוֹ מוּבָן, דִּלְכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה הֵיפֶךְ הָעִנְיָן שֶׁזְּעֵיר־אַנְפִּין הוּא עִנְיַן הַמִּדּוֹת, שֶׁהֲרֵי נוֹסָף לְכָךְ שֶׁעִנְיַן הַמִּדָּה הוּא מְדִידָה וְהַגְבָּלָה [שֶׁעִנְיָן זֶה אֵינוֹ בִּסְתִירָה לְעִנְיַן הַגִּלּוּי, וְאַדְרַבָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁבְּבְחִינַת אַנְפִּין יֵשׁ מַעֲלָה בְּעִנְיַן הַמִּדִּידָה וְהַהַגְבָּלָה (זְעֵיר), שֶׁמִּצַּד זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן הַגִּלּוּי], יֶשְׁנוֹ גַּם פֵּירוּשׁ הַב' בְּמִדּוֹת שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן מִדּוֹ בַּד[58], שֶׁהוּא עִנְיַן הַלְּבוּשׁ,

---

54) ראה איוב לג, לג. שבת קד, א. 55) ראה גם לקו"ת שה"ש א, סע"ד ואילך. 56) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ו ח"א ע' ת.
57) ראה עץ חיים בתחילתו. 58) צו ו, ג. וראה לקו"ת פ' ראה כד, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

מידה מסוימת, בהתאם למידת גופו של הלובש (כפירוש רש"י על הפסוק: "ומה תלמוד לומר מדו, שתהא [הכותונת שלובש הכהן] כמידתן") **וַהֲרֵי עִנְיַן הַלְּבוּשׁ** המכסה את הגוף ועל דרך זה בנמשל, ה'לבוש' שעל האור האלוקי **הוּא לְכְאוֹרָה עִנְיָן שֶׁל הֶעְלֵם, הֵיפֶךְ עִנְיָן שֶׁל הֶאָרָה וְגִילוּי** ואם כן מה ההסבר לכך שדווקא "זעיר אנפין", ענין המידות, הוא עיקר הגילוי של האור האלוקי.? **אַךְ הַבְּאוּר בָּזֶה, שֶׁבַּלְּבוּשִׁים גּוּפָא** עצמם **יֵשׁ כַּמָּה אוֹפַנִּים, יֵשׁ לְבוּשׁ הַמַּעְלִים וּמַסְתִּיר, וְיֵשׁ לְבוּשׁ שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא לְגַלּוֹת דַּוְקָא** ולבוש המידות של "זעיר אנפין" הוא לבוש מסוג זה, לבוש שנועד בשביל הגילוי, כפי שהולך ומבאר.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיָן הַלְּבוּשִׁים כפי שהוא למעלה באור האלוקי **קָאֵי עַל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, כַּמַּאֲמָר**[59] המדרש שהובא ונתבאר בקבלה ובחסידות **בַּעֲשָׂרָה לְבוּשִׁים בָּרָא הַקָּבָּ"ה עוֹלָמוֹ, שֶׁהֵם עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת** שהאור האלוקי התלבש בהם כדי לברוא את העולמות והנבראים, **וּבְלְבוּשִׁים אֵלּוּ** שהם עשרה כוחות אלוקיים שבהם האור האלוקי מתלבש ועל־ידם ובאמצעותם הוא פועל, **יֵשׁ לְבוּשׁ שֶׁהוּא כְּהֲדִין קַמְצָא דִּלְבוּשֵׁיהּ מִינֵּיהּ וּבֵיהּ**[60], כאותו צב שלבושו (השריון שלו) הוא חלק בלתי נפרד ממנו **שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד** שזהו לבוש **שֶׁאֵינוֹ מַעְלִים וּמַסְתִּיר** על מי שלבוש בו, **אֶלָּא אַדְּרַבָּה, עַל־יָדוֹ מִתְגַּלֶּה הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ** כי הלבוש איננו מהות נפרדת מהמלובש שמכסה ומעלימה עליו אלא חלק מעצם מהותו והרואה את שריון הצב רואה בעצם את הצב עצמו, **וְכֵן הוּא** בנמשל למעלה **בְּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין (וּבִפְרָט פְּנִימִיּוּת זְעֵיר־אַנְפִּין, כְּדִלְקַמָּן סעיף ה)**, שאמנם ענין המידות הוא לבוש אבל אין זה לבוש המעלים ומסתיר על האור האלוקי המאיר במידות אלא לבוש שבו ועל ידו האור בא לידי גילוי ומאיר וחודר בפנימיות המקבלים **וְכַנַּ"ל שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבָּעוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף מִתְגַּלִּים עַל־יְדֵי זְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁאַף שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם מִדּוֹת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַלְּבוּשִׁים, הֲרֵי זֶה לְבוּשׁ הַמְאוּחָד עִם הָעֶצֶם,** ודבר אחד ממש אתו, "מיניה וביה" **וְלָכֵן הוּא** לבוש שאינו מסתיר אלא להיפך לבוש שהוא **בִּבְחִינַת אוֹר וְגִילוּי, שֶׁאַף שֶׁאֵינוֹ מֵעֵין הָעֶצֶם (כַּיָּדוּעַ וּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[61] שהאור הוא מעין המאור, מקור האור, ויש לו תכונות דומות למאור עצמו. ואילו הלבוש, גם הלבוש מהסוג שמאוחד עם העצם, הוא מהות אחרת)**, מִכָּל־מָקוֹם עַל־יָדוֹ מִתְגַּלֶּה הָעֶצֶם (מְציאוּת הָעֶצֶם, אַף שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה הַמַּהוּת** של העצם, וכמבואר לעיל לגבי ההבדל בין "זה" ל"כה" וההבדל בין "אספקלריא המאירה" ו"אספקלריא שאינה מאירה" שיש התגלות של המהות ויש התגלות של המציאות, אבל גם התגלות המציאות בלבד היא גילוי)**. וְכַיָּדוּעַ הַדּוּגְמָא לְזֶה** להתגלות העצם על ידי המידות **בַּמִּדּוֹת שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, מִמִּדַּת הָאַהֲבָה וְהַחֶסֶד שֶׁהֵם** היחס בין מידת האהבה כפי שהיא בתור תכונה בנפש ובין פעולת החסד הבאה בגלוי הוא **בְּדוּגְמַת אוֹר וּכְלִי (לְבוּשׁ), שֶׁעִנְיַן הַחֶסֶד** שבו האהבה באה לידי ביטוי בפועל והיא מאירה בו **הוּא בְּדוּגְמַת לְבוּשׁ** וכלי ואמצעי של ביטוי **לְמִדַּת הָאַהֲבָה, הֲרֵי אֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁעַשַּׁיַּת הַחֶסֶד** שהיא לבוש של האהבה **מַעְלִימָה וּמַסְתִּירָה** על העובדה **שֶׁהוּא אוֹהֵב, אֶלָּא אַדְּרַבָּה, שֶׁעַל־יְדֵי** ההיפך הוא הנכון, **עַשַּׁיַּת הַחֶסֶד** בפועל **מִתְגַּלֵּית אַהֲבָתוֹ** ובאה לידי ביטוי, **וְעוֹד זֹאת,** לחסד בתור לבוש לאהבה יש משמעות נוספת והיא **שֶׁהִתְגַּלּוּת הָאַהֲבָה עַל־יְדֵי** הלבוש של **עַשַּׁיַּת הַחֶסֶד הִיא לֹא רַק בְּאוֹפֶן**

---

1 **וַהֲרֵי עִנְיַן הַלְּבוּשׁ הוּא לְכְאוֹרָה עִנְיָן שֶׁל הֶעְלֵם,**
2 **הֵיפֶךְ עִנְיָן שֶׁל הֶאָרָה וְגִילוּי. אַךְ הַבְּאוּר בָּזֶה,**
3 **שֶׁבַּלְּבוּשִׁים גּוּפָא יֵשׁ כַּמָּה אוֹפַנִּים, יֵשׁ לְבוּשׁ**
4 **הַמַּעְלִים וּמַסְתִּיר, וְיֵשׁ לְבוּשׁ שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא לְגַלּוֹת**
5 **דַּוְקָא.**

6 **וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיָן הַלְּבוּשִׁים קָאֵי**
7 **עַל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, כַּמַּאֲמָר**[59] **בַּעֲשָׂרָה**
8 **לְבוּשִׁים בָּרָא הַקָּבָּ"ה עוֹלָמוֹ, שֶׁהֵם עֶשֶׂר**
9 **הַסְּפִירוֹת, וּבִלְבוּשִׁים אֵלּוּ יֵשׁ לְבוּשׁ שֶׁהוּא**
10 **כְּהֲדִין קַמְצָא דִּלְבוּשֵׁיהּ מִינֵּיהּ וּבֵיהּ**[60]**, שֶׁלֹּא זוֹ**
11 **בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ מַעְלִים וּמַסְתִּיר, אֶלָּא אַדְּרַבָּה,**
12 **עַל־יָדוֹ מִתְגַּלֶּה הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ, וְכֵן הוּא בִּבְחִינַת**
13 **זְעֵיר־אַנְפִּין (וּבִפְרָט פְּנִימִיּוּת זְעֵיר־אַנְפִּין,**
14 **כְּדִלְקַמָּן סעיף ה), וְכַנַּ"ל שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים**
15 **שֶׁבָּעוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף מִתְגַּלִּים עַל־יְדֵי זְעֵיר־**
16 **אַנְפִּין, שֶׁאַף שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם מִדּוֹת, שֶׁהוּא עִנְיַן**
17 **הַלְּבוּשִׁים, הֲרֵי זֶה לְבוּשׁ הַמְאוּחָד עִם הָעֶצֶם,**
18 **וְלָכֵן הוּא בִּבְחִינַת אוֹר וְגִילוּי, שֶׁאַף שֶׁאֵינוֹ מֵעֵין**
19 **הָעֶצֶם (כַּיָּדוּעַ וּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[61]**), מִכָּל־**
20 **מָקוֹם עַל־יָדוֹ מִתְגַּלֶּה הָעֶצֶם (מְציאוּת הָעֶצֶם,**
21 **אַף שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה הַמַּהוּת). וְכַיָּדוּעַ הַדּוּגְמָא לְזֶה**
22 **בַּמִּדּוֹת שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, מִמִּדַּת הָאַהֲבָה וְהַחֶסֶד**
23 **שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת אוֹר וּכְלִי (לְבוּשׁ), שֶׁעִנְיַן הַחֶסֶד**
24 **הוּא בְּדוּגְמַת לְבוּשׁ לְמִדַּת הָאַהֲבָה, הֲרֵי אֵין זֶה**
25 **בְּאוֹפֶן שֶׁעַשַּׁיַּת הַחֶסֶד מַעְלִימָה וּמַסְתִּירָה שֶׁהוּא**
26 **אוֹהֵב, אֶלָּא אַדְּרַבָּה, שֶׁעַל־יְדֵי עַשַּׁיַּת הַחֶסֶד**
27 **מִתְגַּלֵּית אַהֲבָתוֹ, וְעוֹד זֹאת, שֶׁהִתְגַּלּוּת הָאַהֲבָה**
28 **עַל־יְדֵי עַשַּׁיַּת הַחֶסֶד הִיא לֹא רַק בְּאוֹפֶן כְּלָלִי,**

---

59) ראה רקאנטי בראשית עה"פ א, ג בשם הפסיקתא. ספר חרדים פ"ו בשם פרקי דר"א. וראה ילקוט שמעוני ישעי' רמז תקו. 60) ב"ר פכ"א, ה. 61) ראה גם המשך תער"ב ח"א פקי"ט.

ביאור בדרך אפשר

כְּלָלִי שיכול לבוא גם בתור 'מקיף' ולא להיות ניכר ונרגש, **אֶלָּא** ההשפעה היא **בְּאוֹפֶן פְּנִימִי בְּכָל הַפְּרָטִים,** שהרי כאשר האור מאיר וחודר באופן פנימי, הוא מתבטא ומאיר בכל פרט ופרט **שֶׁלְּפִי אוֹפֶן** וסוג **הָאַהֲבָה תִּהְיֶה גַּם עֲשִׂיַּת הַחֶסֶד בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן** בהתאם לטיבה ומהותה של האהבה שהיא הגורם למעשה החסד, **וְהַיְנוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאַהֲבָה הִיא מוּגְבֶּלֶת** והרגש קיים אבל הוא מוגבל במידה מסוימת ותו לא, **אֲזַי תִּהְיֶה גַּם עֲשִׂיַּת הַחֶסֶד** הנובע מרגש האהבה **בְּאוֹפֶן מוּגְבָּל,** רק במידה שמתחייבת מהאהבה הזו **וְכַאֲשֶׁר הָאַהֲבָה הִיא בְּלִי הַגְבָּלָה, כְּמוֹ אַהֲבַת הָאָב לִבְנוֹ יְחִידוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה,** שהיא אהבה עצומה, ללא גבול, **אֲזַי תִּהְיֶה גַּם עֲשִׂיַּת הַחֶסֶד לִבְנוֹ** כתוצאה מאותה אהבה בלתי מוגבלת, חסד **בְּלִי מִדִּידָה וְהַגְבָּלָה כְּלָל** ונמצא שאמנם יש לבוש שמכסה ומעלים אבל יש גם לבוש שאינו מהווה העלם והסתר כלל ואדרבה, הוא כלי ואמצעי להתגלות וביטוי האור המאיר בו.

וְכֵן הוּא בנמשל למעלה, כביכול, **בְּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין** שהיא כאמור הבחינה שבה ועל־ידה הוא עיקר התגלות האין־סוף **שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם לְבוּשׁ, שֶׁהוּא** אמנם מדוד ומוגבל אבל אינו לבוש המעלים ומסתיר אלא להיפך, לבוש **בְּדוּגְמַת הַלְּבוּשׁ שֶׁעַל־יָדוֹ מִתְגַּלֶּה (גִּיט זִיךְ אַרוֹיס)** האור והכוח האלוקי **הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ, וְעַד** כדי כך **שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת בּוֹ (לֹא רַק יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת, בְּחִינַת 'כֹּה', אֶלָּא גַּם) יְדִיעַת הַמַּהוּת, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם 'זֶה',** כמבואר לעיל באריכות שלמרות שבסדר המדריגות "זעיר אנפין" היא הדרגה הגבוהה ביותר, בכל זאת היא מגלה אפילו את המהות ונקראת "זה".

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים'[62] (מאמרי **בְּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[63]) **שֶׁהַהַשְׁפָּעָה מִ'זְעֵיר אַנְפִּין' לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת הִיא עַל־יְדֵי נֶקֶב, וְלֹא כְּמוֹ הַהַשְׁפָּעָה מִסְּפִירַת הַמַּלְכוּת לָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהִיא עַל־יְדֵי מָסָךְ, שֶׁהַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם הוּא, שֶׁמָּסָךְ הוּא עִנְיָן הַמַּסְתִּיר וּמַעְלִים מַמָּשׁ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נֶקֶב שֶׁעַל־יָדוֹ בָּא גִּילוּי הָאוֹר, אֶלָּא שֶׁבָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל 'זְעֵיר', וְיִתֵּירָה מִזֶּה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאוֹר נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי נֶקֶב, אַזַּי יְכוֹלִים לְהַרְחִיב אֶת הַנֶּקֶב שֶׁיּוּמְשַׁךְ עַל־יָדוֹ גִּילּוּי אוֹר יוֹתֵר, וּכְמוֹ בְּהַשְׁפָּעַת הַשֵּׂכֶל, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַשְׁפָּעָה הִיא (לֹא עַל־יְדֵי חִידָה, וַאֲפִילּוּ לֹא עַל־יְדֵי מָשָׁל, אֶלָּא) עַל־יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַשֵּׂכֶל, הִנֵּה לְאַחֲרֵי אַרְבָּעִין שְׁנִין קָאֵי אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ**[64], **הַיְנוּ שֶׁהַתַּלְמִיד מַרְחִיב אֶת הַנֶּקֶב** ומסתירים על השכל עצמו **אֶלָּא) עַל־יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַשֵּׂכֶל,** במילים שמוסרות ומבהירות את הרעיון השכלי בצורה ברורה וישירה **הִנֵּה לְאַחֲרֵי אַרְבָּעִין שְׁנִין קָאֵי אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ**[64], כעבור ארבעים שנה, המקבל את השכל מתעלה ומגיע לדרגה שהוא עומד על (העומק והפנימיות של) דעת רבו (כדברי חכמינו ז"ל על הפסוק שנאמר

ביאור בדרך אפשר

הַהַשְׁפָּעָה מִסְּפִירַת הַמַּלְכוּת לָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהִיא עַל־יְדֵי מָסָךְ, המשכת והשפעת האור האלוקי מהמידות העליונות שבעולם האצילות לספירת המלכות של עולם זה מחייבת צמצום והעלם והגבלה של האור ולכן השפעה זו נמשלה להשפעה שחודרת דרך נקב קטן, ואילו ההשפעה מספירת המלכות, הספירה האחרונה בעולם האצילות לעולמות בריאה־יצירה־עשיה שלמטה מהאצילות מחייבת צמצום והעלם גדול עוד יותר ודבר זה נמשל למעבר של האור מבעד למסך ווילון המסתיר על האור **שֶׁהַחִילּוּק** ההבדל **בֵּינֵיהֶם** בין הצמצום וההעלם שנמשל להשפעה דרך נקב לצמצום והעלם שנמשל להשפעה העוברת דרך מסך מבדיל **הוּא, שֶׁמָּסָךְ הוּא עִנְיָן הַמַּסְתִּיר וּמַעְלִים מַמָּשׁ,** כמו וילון עבה שמונע את חדירת אור השמש **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נֶקֶב** שאמנם מחייב צמצום והגבלה של האור אבל הוא מהווה אמצעי **שֶׁעַל־יָדוֹ בָּא גִּילּוּי הָאוֹר, אֶלָּא שֶׁבָּא** ומתגלה בפועל במידה מועטת **בְּאוֹפֶן שֶׁל 'זְעֵיר', וְיִתֵּירָה מִזֶּה,** להשפעה באמצעות נקב יש יתרון גדול עוד יותר לגבי מידת הגילוי **שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאוֹר נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי נֶקֶב, אַזַּי יְכוֹלִים** בשלב הבא של ההשפעה **לְהַרְחִיב אֶת הַנֶּקֶב שֶׁיּוּמְשַׁךְ עַל־יָדוֹ גִּילּוּי אוֹר יוֹתֵר** מכפי שנשפע קודם לכן כאשר הנקב היה קטן וצר, **וּכְמוֹ בְּהַשְׁפָּעַת הַשֵּׂכֶל, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַשְׁפָּעָה הִיא** גלוייה וישירה **(לֹא עַל־יְדֵי חִידָה, וַאֲפִילּוּ לֹא עַל־יְדֵי מָשָׁל,** שגם הם אמצעים לגילוי והשפעת רעיון שכלי, אבל בד בבד הם גם מעלימים

---

62) ראה עץ חיים שער מב פי"ג. שם ספי"ד. 63) אוה"ת ענינים ע' קעט ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' שמז ואילך. ועוד. 64) ע"ז ה, ריש ע"ב.

ביאור בדרך אפשר

לבני ישראל אחרי ארבעים שנה במדבר – "לא נתן ה' לכם לב לדעת עניים לראות ואזניים לשמוע עד היום הזה", מכאן שאין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה) **הֵינוּ** המשמעות של עמידת התלמיד על דעת רבו אחרי שנים רבות היא **שֶׁהַתַּלְמִיד מַרְחִיב אֶת הַנֶּקֶב שֶׁעַל־יָדוֹ קִבֵּל אֶת הַהַשְׁפָּעָה, וּמְקַבֵּל יוֹתֵר מֵעוֹמֶק תְּבוּנַת רַבּוֹ, וְעַד שֶׁקָּאֵי אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ**, שעומד על דעת רבו וההבנה והשגה שלו בדברי רבו ותבונתו היא במידה כזו **שֶׁעוֹמֵד עַל מַהוּת שֵׁכֶל הָרַב. וְדוּגְמָתוֹ** בנמשל **בִּבְחִינַת זְעִיר־אַנְפִּין, שֶׁנִּקְרֵאת 'זֶה', שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּילוּי שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם**, כמו אור שלא מאיר על־ידי מסך ווילון ורעיון שכלי שלא נמסר על חידות ומשלים שהם משלים להשפעה בבחינת "כה" המביאה את גילוי המציאות בלבד. ואילו בבחינת "זה" יש השפעה גלויה וישירה **וּמִתְגַּלֶּה הָאוֹר** עם כל העומק והפנימיות שלו **בִּבְחִינַת גִּילוּי הַמַּהוּת.**

ה) אָמְנָם, סְפִירַת הַבִּינָה, אַף שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִ'זְעִיר אַנְפִּין' בסדר המדריגות מלמעלה למטה **(וְכַנַּ"ל (סְעִיף ג) שֶׁאַלְפַּיִם שָׁנָה** "אלפים" מלשון "אאלפך חכמה אאלפך בינה" **קָדְמָה תּוֹרָה לְעוֹלָם** שנברא על ידי המידות, **וּבִינָה הִיא שֹׁרֶשׁ הַמַּקִּיפִים** האורות העליונים הנעלים שלמעלה מהתלבשות בפנימיות), **מִכָּל־מָקוֹם נִקְרֵאת** ספירת הבינה **בְּשֵׁם כֹּה (כנ"ל (סְעִיף ב) מִ'תִּקּוּנֵי זֹהַר')** המורה על התגלות שמביאה לידיעת המציאות בלבד ולא לגילוי המהות, והולך ומבאר את טעם הדבר. **וְיוּבָן עַל־פִּי הַמָּשָׁל הַיָּדוּעַ מֵהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב זַ"ל**[65] **מֵהַבְּלוּלוֹת**[66] מדריגות 'מבולבלות' **הַנִּקְרָאוֹת שְׁוִוינְדֶל טְרֶעֶפּ**[67], **שֶׁהֵן מַדְרֵיגוֹת הַסּוֹבְבוֹת אֶת הָעַמּוּד, וּבְרֹאשׁוֹ שֶׁל הָעַמּוּד עִנְיַן הַבָּנָה וְהַהַשָּׂגָה** של האדם באלוקות, **אֶלָּא** עניין ידיעת והכרת

ביאור בדרך אפשר

נִמְצֵאת צוּרָה חֲקוּקָה, הִנֵּה כְּשֶׁהָיָה האדם העולה במדרגות הללו **בַּמַּדְרֵיגָה הַתַּחְתּוֹנָה, רָאָה אֶת הַצּוּרָה שֶׁהִיא נִכְחוֹ** מול עיניו **בְּגוֹבַהּ הָעַמּוּד, וּכְשֶׁעוֹלֶה בַּמַּעֲלָה** במדרגה **הַב'** והוא אמנם יותר גבוה ומבחינת המרחק יותר קרוב אל ראש העמוד אבל **הוּא מֵאַחוֹרֵי הָעַמּוּד, וְאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַצּוּרָה עַד שֶׁעוֹלֶה בַּמַּעֲלָה** במדרגה **הַג'** שגם היא מול העמוד ולא מאחוריו, **וַהֲרֵי בִּהְיוֹתוֹ בַּמַּעֲלָה** במדרגה **הַב' הוּא גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מִכָּמוֹ שֶׁהָיָה בַּמַּעֲלָה הָא', וּמִתְקָרֵב יוֹתֵר אֶל הַצּוּרָה** שכאמור נמצאת בראש העמוד, **אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתָהּ, לִהְיוֹתוֹ בִּבְחִינַת אָחוֹר** כך שאינו מסוגל לראות. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה נִקְרֵאת** ספירת **הַבִּינָה** הנעלית בסדר המדרגות **בְּשֵׁם 'כֹּה'**, ביטוי המתייחס לדבר שאינו נראה וניכר בגלוי **בְּחִינַת אָחוֹר**, ולא בחינת פנים **אַף שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִ'זְעִיר אַנְפִּין' שֶׁנִּקְרֵאת 'זֶה'** כשם שבמשל ה'מדרגות המסתובבות' לאו דווקא שממדרגה גבוהה יותר רואים את הצורה שבראש העמוד. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה**, הטעם מדוע באמת הבינה שהיא דרגה גבוהה יותר מזעיר־אנפין היא רק בחינת "כה" **דְּהִנֵּה עִנְיַן הַבִּינָה הוּא הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, וְעַד שֶׁכָּל עִנְיָן** המטרה והתכלית של **בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת הוּא בְּגִין דְּיִשְׁתְּמוֹדְעוּן לֵיהּ**[68], כדי שיהיו מודעים לו, היינו שהקדוש ברוך הוא יהיה ידוע **כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה** לאדם **הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה בֶּאֱלָקוּת, וּמַעֲלַת הָאָדָם עַל הַבְּהֵמָה הִיא בְּעִנְיַן הַשֵּׂכֶל שֶׁבּוֹ, וְלֹא בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת** וגם למעלה בספירות העליונות הבינה היא אכן דרגה יותר נעלית מאשר המידות, זעיר אנפין. **וְאַף שֶׁלֹּא מַסְפִּיק עִנְיַן הַבָּנָה וְהַהַשָּׂגָה** עניין ידיעת והכרת

---

65) ראה אוה"ת וסה"מ שבהערה 38. וראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' ריד ואילך. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתפד. כתר שם טוב (הוצאת תשס"ד) בהוספות סימן נג-נד. וש"נ. 66) ראה מלכים־א ו, ח. 67) ראה פרש"י מלכים שם. הובא באוה"ת נ"ך שם. 68) זח"ב מב, ב.

ביאור בדרך אפשר

מַסְפִּיק עִנְיַן הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[69] וְיָדַעְתָּ גוֹ' וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, הֲרֵי כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, צָרִיךְ לִהְיוֹת וְיָדַעְתָּ, הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה דַּוְקָא. וְנִמְצָא, שֶׁבְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת (וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ) גּוּפָא, נִכֶּרֶת מַעֲלַת הַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה דַּוְקָא. אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן הֲרֵי עִנְיַן הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁבָּא בִּתְפִיסָה עַל־יְדֵי שִׁשָּׁה קְצָווֹת כוּ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וּבְאוֹפֶן שֶׁמַּגִּיעִים אֶל הַדָּבָר עַל־יְדֵי הַשְׁעָרָה, הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה וְהַסְבָּרָה כוּ', שֶׁכָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ אֵינָם תּוֹפְסִים בְּמַהוּת הַדָּבָר אֶלָּא רַק בְּמְצִיאוּתוֹ. וְלָכֵן נִקְרֵאת סְפִירַת הַבִּינָה בְּשֵׁם 'כֹּה', בְּחִינַת אָחוֹר, שֶׁזֶּהוּ הֵיפֶךְ בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת, וּבִפְרָט פְּנִימִיּוּת זְעֵיר־אַנְפִּין, כַּמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים[70] בְּעִנְיַן חסידות בְּעִנְיַן הפירוש הפנימי בפסוק האמור בייעודי הגאולה אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ[71], יַעֲקֹב אוֹתִיּוֹת יִבָּקַע[72], כלומר, האור האלוקי הפנימי יבקע ויאיר בבני ישראל, בחינת יעקב, כיון שֶׁבִּפְנִימִיּוּת זְעֵיר־אַנְפִּין המידות נִמְשָׁךְ הַפְּנִימִיּוּת שֶׁלְּמַעְלָה, וְנִמְשָׁךְ בִּפְנִימִיּוּת דִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בחינת יעקב לְמַטָּה כוּ'.

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן למרות שגילוי הפנימיות הוא דווקא על ידי המידות ולא על ידי הבינה, מצד שני הֲרֵי בסדר המדרגות היורדות מלמעלה למטה הַבִּינָה הִיא לְמַעְלָה מִזְּעֵיר אַנְפִּין', וזאת מִצַּד מַעֲלַת הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה, שֶׁהוּא עִנְיָן המטרה של הבריאה בְּגִין דְּיִשְׁתְּמוֹדְעוּן לֵיהּ, שהאלוקות תחדור בידיעה של האדם וְדַוְקָא עַל־יְדֵי הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה כדבעי במוחין, עניין הבינה, נַעֲשֶׂה וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, רגש לאלוקות במידות שבלב כַּנַּ"ל.

וְעוֹד זֹאת, לבינה יש עוד מעלה גדולה שאמנם בדרך כלל תפיסת האדם בענייני אלוקות היא ידיעת המציאות בלבד ולא השגת המהות, כמבואר לעיל, אבל יתכן גם שֶׁלִּפְעָמִים במקרים יוצאים מן הכלל הִנֵּה עַל־יְדֵי הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה במוחין, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הַשָּׂגַת הַשְּׁלִילָה שבדרך כלל איננה אמצעי לקליטת עומק ופנימיות הדברים כי עניינה לשלול את הצדדים הלא נכונים בהבנת הדבר (למשל, התבוננות בכך שהאלוקות היא למעלה מהגדרות מגבילות והקדוש ברוך הוא מושלל מתארים אנושיים וכו') ובדרך זו לא מתקרבים למהות הדברים כמו בהשגה חיובית בדברים שהם כן בגדרי התפיסה של האדם (כמו הבנה והשגה בדברים גשמיים מוחשיים) אבל כאשר 'השגת השלילה' היא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַרְחָבָה, שֶׁשּׁוֹלֵל כַּמָּה וְכַמָּה

ביאור בדרך אפשר

האלוקות צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ גם בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[69] וְיָדַעְתָּ גוֹ' וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, כך שהידיעה תחדור אל המידות שבלב, אין ללמוד מכאן חסרון כלשהו בעניין ההבנה וההשגה כי הֲרֵי כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, צָרִיךְ לִהְיוֹת וְיָדַעְתָּ, הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה דַּוְקָא כי התעוררות המידות נובעת מההתבוננות בשכל. וְנִמְצָא, שֶׁבְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת (וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ) גּוּפָא עצמו, נִכֶּרֶת מַעֲלַת הַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה דַּוְקָא שהיא היא המקור והשורש לעניין הרגש. אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן למרות גודל מעלתה של הבינה שהיא הכוח להבין ולהשיג אלוקות הֲרֵי עִנְיַן הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁבָּא בִּתְפִיסָה עַל־יְדֵי שִׁשָּׁה קְצָווֹת כוּ', כשם שחפץ גשמי, למשל, נתפס באמצעות אחיזה בשש הקצוות שלו (מזרח, מערב, צפון, דרום ומעלה ומטה), כך גם רעיון שכלי 'נתפס' ונקלט בשכל האדם על 'אחיזה' בגבולות ובקצוות שלו, ואם הרעיון מידי מופשט ולא מוגדר הרי הוא לא 'נתפס' ולא נקלט שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וההגדרות והגבולות הללו הן העלם והסתר על הנקודות העמוקות והפנימיות של הרעיון השכלי (כמו רב שמצמצם את הרעיון ומסתיר חלקים ממנו ומוסר לתלמידו רק חלק קטן מעומק הדברים כי אחרת התלמיד לא מסוגל לקלוט את הרעיון) וּבְאוֹפֶן שֶׁמַּגִּיעִים אֶל הַדָּבָר עַל־יְדֵי הַשְׁעָרָה, הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה וְהַסְבָּרָה כוּ', שהם האמצעים להבין ולקלוט רעיון שכלי שֶׁכָּל עִנְיָנִים ואמצעים אֵלּוּ אֵינָם תּוֹפְסִים בְּמַהוּת הַדָּבָר אֶלָּא רַק בְּמְצִיאוּתוֹ שהרי כשעוסקים בקליטת ענייני אלוקות באמצעות שכל אנושי מוגבל, בסופו של דבר, עם כל מעלת ההבנה וההשגה, אין אפשרות להגיע להכרה פנימית עמוקה במהות הדברים ורק יודעים את המציאות. וְלָכֵן בגלל שגם בהבנה והשגה הטובה ביותר בענייני אלוקות יש רק ידיעת המציאות ולא השגת המהות נִקְרֵאת סְפִירַת הַבִּינָה בְּשֵׁם 'כֹּה', בְּחִינַת אָחוֹר, שֶׁזֶּהוּ הֵיפֶךְ בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת, כי 'אחור' לעומת 'פנים' הוא חיצוניות לעומת פנימיות וּבִפְרָט חיצוניות ו'אחור' לעומת פְּנִימִיּוּת זְעֵיר־אַנְפִּין, כַּמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים[70] במאמרי חסידות בְּעִנְיַן הפירוש הפנימי בפסוק האמור בייעודי הגאולה אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ[71], יַעֲקֹב אוֹתִיּוֹת יִבָּקַע[72], כלומר, האור האלוקי הפנימי יבקע ויאיר בבני ישראל, בחינת יעקב, כיון שֶׁבִּפְנִימִיּוּת זְעֵיר־אַנְפִּין המידות נִמְשָׁךְ הַפְּנִימִיּוּת שֶׁלְּמַעְלָה, וְנִמְשָׁךְ בִּפְנִימִיּוּת דִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בחינת יעקב לְמַטָּה כוּ'.

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן למרות שגילוי הפנימיות הוא דווקא על ידי המידות ולא על ידי הבינה, מצד שני הֲרֵי בסדר המדרגות היורדות מלמעלה למטה הַבִּינָה הִיא לְמַעְלָה מִזְּעֵיר אַנְפִּין', וזאת מִצַּד מַעֲלַת הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה, שֶׁהוּא עִנְיָן המטרה של הבריאה בְּגִין דְּיִשְׁתְּמוֹדְעוּן לֵיהּ, שהאלוקות תחדור בידיעה של האדם וְדַוְקָא עַל־יְדֵי הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה כדבעי במוחין, עניין הבינה, נַעֲשֶׂה וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, רגש לאלוקות במידות שבלב כַּנַּ"ל.

וְעוֹד זֹאת, לבינה יש עוד מעלה גדולה שאמנם בדרך כלל תפיסת האדם בענייני אלוקות היא ידיעת המציאות בלבד ולא השגת המהות, כמבואר לעיל, אבל יתכן גם שֶׁלִּפְעָמִים במקרים יוצאים מן הכלל הִנֵּה עַל־יְדֵי הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה במוחין, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הַשָּׂגַת הַשְּׁלִילָה שבדרך כלל איננה אמצעי לקליטת עומק ופנימיות הדברים כי עניינה לשלול את הצדדים הלא נכונים בהבנת הדבר (למשל, התבוננות בכך שהאלוקות היא למעלה מהגדרות מגבילות והקדוש ברוך הוא מושלל מתארים אנושיים וכו') ובדרך זו לא מתקרבים למהות הדברים כמו בהשגה חיובית בדברים שהם כן בגדרי התפיסה של האדם (כמו הבנה והשגה בדברים גשמיים מוחשיים) אבל כאשר 'השגת השלילה' היא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַרְחָבָה, שֶׁשּׁוֹלֵל כַּמָּה וְכַמָּה

---

69) ואתחנן ד, לט. 70) סידור (עם דא"ח) שער המועדים ריז, סע"ג ואילך. אוה"ת לתהלים ע' תרעח. המשך תער"ב ח"א ע' כה. ח"ג ע' א'תלה. 71) ישעי' נח, ח. 72) ראה עץ חיים שער הכללים פ"ח. פ"י. שער לב (שער הארת המוחין) פ"א. סידור (עם דא"ח) שער הסוכות רנז, סע"ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

פְּרָטִים כוּ׳, ולא רק נקודה אחת וכל פרט שנשלל מקרב יותר להשגה קרובה **יְכוֹלִים לָבֹא** בסופו של דבר **גַּם לִידִיעַת הַמַּהוּת (כַּמְבוֹאָר הָעִנְיָן בַּאֲרוּכָּה בְּמָקוֹם אַחֵר[73])**, כי לפעמים הרחבה של ׳השגת השלילה׳ מקרבת את העניין להבנה והשגה עד כדי כך שהאדם מגיע להשגת המהות בעניין האלוקי שבו הוא מתבונן ומשיג **וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה יְכוֹלִים לָבֹא** אחר כך מבחינת הבינה **לִבְחִינַת הַחָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנָּה** בסדר המדרגות, **וְעַד לִבְחִינַת רְאִיָּה דְּחָכְמָה,** כמבואר בחסידות שבחכמה מאירה נקודת עצם העניין בצורה ברורה ובהירה כל כך כמו דבר הנראה בעיניים שבוודאי נקלט היטב **שֶׁהַחָכְמָה נִקְרֵאת ״זֶה״ (וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁעַל־יְדֵי הַבִּינָה, שֶׁנִּקְרֵאת ״כֹּה״, נַעֲשֶׂה וְהֲשֻׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, עִנְיַן הַמִּדּוֹת, בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין״, שֶׁנִּקְרֵאת ״זֶה״**, כלומר, בסופו של דבר, הבינה שנקראת ״כה״ היא דרך ואמצעי להגיע לבחינת ״זה״ כי בהבנה והשגה כדבעי בבינה אפשר להתעלות לחכמה שם הדברים מאירים בבחינת ״זה״ וקל־וחומר שבינה מביאה לבחינת ״זה״ על ידי התעוררות רגש המידות שבלב שהרי זהו הסדר הרגיל של פעולת כוחות הנפש, שהתבוננות שבמוח מעוררת את הרגש ומ״וידעת״ באים ל״והשבות אל לבבך״).

וּמִכָּל זֶה מוּבָן, שֶׁאַף שֶׁסְּפִירַת הַבִּינָה נִקְרֵאת ״כֹּה״, בְּחִינַת אָחוֹר, לִהְיוֹתָהּ בְּחִינַת יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת בִּלְבַד, כי כמבואר לעיל השגת האדם באלוקות לא יכולה להיות השגת המהות, וכך גם למעלה, כיוון שעיקר עניינה של הבינה הוא המוחין, לכן איננה כלי ואמצעי לגילוי העצם, ובכל זאת **הֲרֵי הִיא לְמַעְלָה** בסולם הדרגות **מִבְּחִינַת הַמַּהוּת דִּ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ שֶׁנִּקְרֵאת ״זֶה״, וְכִמְשַׁל הַשְּׁוִוינְדֶל טְרֶעֶפּ,** המדרגות ה׳מבולבלות׳ הנזכר לעיל **שֶׁהַמַּדְרֵיגָה הַב׳ שֶׁמֵּאַחוֹרֵי הָעַמּוּד, בְּחִינַת אָחוֹר** לגבי הצורה וכיון שאיננה מול הצורה אי אפשר לראות ממנה את הצורה כך שמצד הגילוי היא דרגה פחותה מהמדריגה הראשונה, בכל זאת **הִיא לְמַעְלָה מִמַּדְרֵיגָה הָא׳ שֶׁבָּהּ רוֹאִים אֶת הַצּוּרָה שֶׁבְּרֹאשׁ הָעַמּוּד** ובפועל מיקומה של המדריגה השנייה גבוה מהמיקום של המדריגה הראשונה.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה גַּם בְּכֶתֶר וְחָכְמָה[74], שגם היחס ביניהם הוא באופן כזה שדווקא הדרגה הנמוכה יותר מבין השתיים, החכמה, יש בה יותר גילוי אבל מצד שני הדרגה העליונה יותר, הכתר, היא אכן גבוהה יותר **שֶׁחָכְמָה נִקְרֵאת ״זֶה״ (לִהְיוֹתָהּ עִנְיָן עַצְמִי,** בדוגמת המאור עצמו, מקור האור, **כִּי הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא[75]**, ״אין״ במובן זה שלא רואים ולא מרגישים את מקורה כיון **שֶׁנִּמְצֵאת** ונוצרת **מִמְּקוֹרָהּ לֹא בְּדֶרֶךְ גִּילוּי וְהִתְפַּשְּׁטוּת** של המקור ובתור הארה ממנו בלבד **אֶלָּא בִּבְחִינַת עַצְמִי** כמציאות עצמית ועצמאית, כך שמציאותה היא אכן גילוי רב), **וְכֶתֶר** לעומת החכמה **נִקְרָא ״כֹּה״,** ביטוי של פחות גילוי והארה **וּמִכָּל־מָקוֹם** בסדר וסולם המדרגות **גָּדְלָה מַעֲלַת הַכֶּתֶר לְגַבֵּי חָכְמָה,** והכתר נעלה מחכמה גם בבחינות התחתונות בכתר עצמו **כִּי גַּם חִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר, בְּחִינַת אֲרִיךְ אַנְפִּין, בְּחִינַת הָרָצוֹן,** כמבואר בחסידות ונזכר גם לעיל שבחינת ״כתר עליון״ מתחלקת (באופן כללי) לשניים – חיצוניות הכתר, בחינת ״אריך אנפין״ שמקבילה לכוח הרצון בנפש האדם, ופנימיות הכתר, בחינת ״עתיק יומין״ שמקבילה לעניין העונג בנפש, ועל כך מבואר כאן שכל הבחינות שבכתר, גם חיצוניות הכתר, הן למעלה מהחכמה, כי גם חיצוניות הכתר **הִיא** סוף סוף **חִיצוֹנִיּוּת שֶׁל מַדְרֵיגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר,** ועם היותה רק החיצוניות הרי היא החיצוניות של הכתר הנעלה ובעצם קשורה גם לעניינים היותר נעלים בכתר **וְעַל־יָדָהּ** על ידי חיצוניות הכתר **יְכוֹלִים לָבֹא אַחַר־כָּךְ לְמַדְרֵיגָה זוֹ** הנעלית מהחכמה לאין שיעור - **בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, בְּחִינַת מוֹחָא סְתִימָאָה** מוח ״סתום״ ונעלם שלמעלה מגילוי **(כַּמְבוֹאָר הָעִנְיָן בַּאֲרוּכָּה בְּמָקוֹם אַחֵר[76]).**

ו) וְכֵן הוּא גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁזֶּהוּ הַהֶפְרֵשׁ

---

73) ראה המשך תרס״ו ע׳ נח. 74) לשלימות הענין - ראה ד״ה החודש דש״פ תזריע פ״ג ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חלק מט ע׳ 239 ואילך). 75) איוב כח, יב. וראה המשך תער״ב ח״ב ע׳ תשלב. 76) ראה גם המשך תער״ב שם ע׳ תשסד.

ביאור בדרך אפשר

'אחור' בעוד שדווקא דרגות נמוכות יותר הן בבחינת 'פנים' **הַהֶפְרֵשׁ** ההבדל **בֵּין תּוֹרָה וּמִצְוֹת**[77] שמצד אחד יש מעלה במצוות על תורה כי בהם מלובש הרצון האלוקי העליון והתורה היא בחינת החכמה, אבל מצד שני דווקא על ידי לימוד התורה האדם מתחבר ומתקשר עם הקדוש ברוך הוא בעצמו שבתוך התורה נתן את עצמו כביכול. **וְכֵן גַּם כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן דְּאַחֲרֵי הֲוָיָ' אֲלֵקֵיכֶם תֵּלֵכוּ**[78], **אַחֲרֵי דַּיְקָא**, הכתוב מדייק ואומר "אחרי" להורות שהכוונה לעבודת ה' שביחס למצב של אור וגילוי היא בדרגה יותר נמוכה **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26] **זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ** ביטוי שמורה על קירוב גדול של הקדוש ברוך הוא לבני ישראל **(שֶׁכְּדֵי לָבֹא לִזֶּה, צָרִיךְ לִהְיוֹת) לֶכְתֵּךְ אַחֲרֵי בַּמִּדְבָּר**[79], היינו מתוך ריחוק ומצב של "מדבר" שאין בו גילוי אלוקות, כמו בכל הדוגמאות האמורות לעיל שדווקא הדרגה היותר נמוכה בסדר המדרגות מביאה בסופו של דבר לעיקר הגילוי **שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה** בעבודת ה' באופן של הליכה "אחרי ה' אלוקיכם" והליכה "במדבר" שכל זה הוא בבחינת "אחור" **מַעֲלָה אֲפִילוּ לְגַבֵּי הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת פָּנִים.**

וְזוֹהִי גַּם הַמַּעֲלָה שֶׁבְּעִנְיַן מְסִירוּת־נֶפֶשׁ לְגַבֵּי עִנְיַן הַתַּעֲנוּג, אַף־עַל־פִּי שֶׁתַּעֲנוּג הוּא עִנְיַן הַפְּנִימִיּוּת וקשור יותר בעצם הנפש, **וּמְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁבִּבְחִינַת הָרָצוֹן הוּא עִנְיַן הַחִיצוֹנִיּוּת (וּכְפִי שֶׁרוֹאִים** בפועל בעניין המסירות נפש **שֶׁאַף שֶׁהַבִּיטּוּל** של האדם המוותר על כל ענייניו האישיים ואפילו על חייו ומוסר את נפשו **הוּא בְּכָל מְציאוּתוֹ,** ואם כן גם הרצון קשור לעצם המציאות, **מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה נַעֲשָׂה לְלֹא תַעֲנוּג בַּדָּבָר, וְאֵין זֶה אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁמְּבַטֵּל מְציאוּתוֹ לְגַמְרֵי** ומוכן למסור את נפשו למרות שזה היפך מציאותו, אבל אין לו תענוג בדבר).

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּבָאֵר בַּאֲרוּכָּה בַּמַּאֲמָר[2] דיבור־המתחיל "וקבל

ביאור בדרך אפשר

1 בֵּין תּוֹרָה וּמִצְוֹת[77]. וְכֵן גַּם כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה
2 בְּאוֹפֶן דְּאַחֲרֵי הֲוָיָ' אֲלֵקֵיכֶם תֵּלֵכוּ[78], אַחֲרֵי דַּיְקָא,
3 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[26] זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ (שֶׁכְּדֵי
4 לָבֹא לִזֶּה, צָרִיךְ לִהְיוֹת) לֶכְתֵּךְ אַחֲרֵי בַּמִּדְבָּר[79],
5 שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מַעֲלָה אֲפִילוּ לְגַבֵּי הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת
6 פָּנִים. וְזוֹהִי גַּם הַמַּעֲלָה שֶׁבְּעִנְיַן מְסִירוּת־נֶפֶשׁ
7 לְגַבֵּי עִנְיַן הַתַּעֲנוּג, אַף־עַל־פִּי שֶׁתַּעֲנוּג הוּא עִנְיַן
8 הַפְּנִימִיּוּת, וּמְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁבִּבְחִינַת הָרָצוֹן הוּא
9 עִנְיַן הַחִיצוֹנִיּוּת (וּכְפִי שֶׁרוֹאִים שֶׁאַף שֶׁהַבִּיטּוּל
10 הוּא בְּכָל מְציאוּתוֹ, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה נַעֲשָׂה
11 לְלֹא תַעֲנוּג בַּדָּבָר, וְאֵין זֶה אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁמְּבַטֵּל
12 מְציאוּתוֹ לְגַמְרֵי). וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּבָאֵר בַּאֲרוּכָּה
13 בַּמַּאֲמָר[2] מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, וּבִפְרָט
14 בְּדָרָא דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא, בְּחִינַת שֵׁשׁ מֵאוֹת
15 אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ[80], שֶׁאָז
16 הַחוֹשֶׁךְ הוּא כָּפוּל וּמְכוּפָּל, הִנֵּה דַּוְקָא אָז יֶשְׁנוֹ
17 עִנְיַן הַ"מְסִירוּת נֶפֶשׁ" בְּיוֹתֵר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הָיָה
18 בַּיָּמִים הָהֵם, בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כָּל
19 הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ עָמְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּתְנוּעָה שֶׁל
20 מְסִירוּת נֶפֶשׁ, וְלֹא עָלְתָה לָהֶם מַחֲשֶׁבֶת חוּץ
21 חַס־וְשָׁלוֹם (כַּמְבוֹאָר בְּ"תּוֹרָה אוֹר"[81]), וּמְסִירוּת
22 נֶפֶשׁ זוֹ הָיְתָה אֵצֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים
23 וְטַף, כַּמּוּבָא בַּמַּאֲמָר[82] מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ[83]
24 שֶׁאֲפִילוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן עָמְדוּ בִּתְנוּעָה
25 שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ. וְעִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי
26 מָרְדְּכַי, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[84] שֶׁהָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ
27 כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ (וְכַיָּדוּעַ שֶׁאִתְּפַשְּׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל
43 הַיְהוּדִים" משנת תרפ"ז **מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת,** זמן של
44 העלם והסתר על האור האלוקי **וּבִפְרָט בְּדָרָא דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא,**
45 הדור של 'עקבות המשיח' היינו הדור שבסוף הגלות שאז ההעלם וההסתר
46 גדול עוד יותר **בְּחִינַת שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי**
47 **בְּקִרְבּוֹ**[80], בדברי משה רבנו על בני
48 ישראל מודגש עניין הרגליים, החלק
49 התחתון שבגוף, להורות על כך
50 שהכוונה גם לדרגות הנמוכות בבני
51 ישראל, הדור של "עקבתא דמשיחא"
52 הנחות כמו העקב שברגל **שֶׁאָז**
53 **הַחוֹשֶׁךְ הוּא כָּפוּל וּמְכוּפָּל,**
54 **הִנֵּה דַּוְקָא אָז יֶשְׁנוֹ עִנְיַן**
55 **הַ"מְסִירוּת נֶפֶשׁ" בְּיוֹתֵר** כי,
56 כמבואר לעיל באריכות, לפעמים
57 דווקא הדרגה היותר נמוכה (הרצון
58 שהוא חיצוניות לעומת העונג שהוא
59 פנימיות) היא בחינת "פנים".
60 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הָיָה בַּיָּמִים**
61 **הָהֵם, בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ,**
62 **שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ** מאז
63 שנגזרה גזירת המן בחודש אדר עד
64 שהתבטלה לגמרי בחודש אדר בשנה
65 הבאה **עָמְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
66 **בִּתְנוּעָה שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ,**
67 **וְלֹא עָלְתָה לָהֶם** אפילו **מַחֲשֶׁבֶת**
68 חוץ של כפירה **חַס־וְשָׁלוֹם** שהרי
69 הגזירה הייתה על היהודים ומי שהיה
70 ממיר את דתו חס־ושלום היה יכול
71 להינצל **(כַּמְבוֹאָר בְּ"תּוֹרָה**
72 **אוֹר"[81]), וּמְסִירוּת נֶפֶשׁ זוֹ**
73 **הָיְתָה אֵצֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,**
74 **אֲנָשִׁים נָשִׁים וְטַף,** בלי יוצא מן
75 הכלל **כַּמּוּבָא בַּמַּאֲמָר**[82] הנזכר
76 משנת תרפ"ז **מַה שֶּׁכָּתוּב**
77 **בַּמִּדְרָשׁ**[83] **שֶׁאֲפִילוּ תִּינוֹקוֹת**
78 **שֶׁל בֵּית רַבָּן עָמְדוּ** בימי
79 אחשורוש **בִּתְנוּעָה שֶׁל מְסִירוּת**
80 **נֶפֶשׁ** והתינוקות אמרו למרדכי שיהיו אתו בכל מצב. **וְעִנְיָן זֶה** העובדה
81 שכל הדור כולו היה מוכן למסור את נפשו על האמונה בה' **נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי**
82 **מָרְדְּכַי, כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[84] **שֶׁהָיָה שָׁקוּל**
83 **בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ (וְכַיָּדוּעַ** האמור בזוהר ומבואר בהרחבה
84 בחסידות **שֶׁאִתְּפַשְּׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא**[85] בכל דור יש ראשי

---

77) ראה המשך תער"ב שם ע' תשסג. 78) פ' ראה יג, ה. וראה לקו"ת פ' ראה יט, ג ואילך. 79) ראה המשך תרס"ו ע' רמח ואילך. ע' רצה ואילך. 80) לשון הכתוב - בהעלותך יא, כא. וראה סה"מ תרפ"ט ע' 163. ס"ע 215 ואילך. ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז פ"ה (ע' קטו). 81) צז, א. צט, ב. קכ, ד. 82) פ"ג (סה"מ תרפ"ז שם ע' קיב). 83) אסת"ר פ"י, ד. מדרש אבא גוריון פ"ו. 84) אסת"ר פ"ו, ב.

ביאור בדרך אפשר

אלפי ישראל שנשמותיהם הם ׳התפשטות׳, הארה והתגלות מנשמתו של משה רבנו), **מה משה כו׳ אף מרדכי כן כו׳**, (ובלשון המדרש: ״איש יהודי - מלמד שהיה מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו דכתיב ביה והאיש משה ענו מאד. מה משה עמד בפרץ דכתיב ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ וגו׳, אף מרדכי כן דכתיב דרש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו. מה משה לימד תורה לישראל, דכתיב ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים, אף מרדכי כן דכתיב דברי שלום ואמת, וכתיב אמת קנה ואל תמכור״) **שֶׁהִשְׁרִישׁ בָּהֶם** מרדכי השריש בבני ישראל את **עִנְיַן הַ׳מְסִירוּת נֶפֶשׁ׳ (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּמַּאֲמָר[86])**, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה בִּיטּוּל הַגְּזֵרָה.**

ז) וְזֶהוּ הטעם הפנימי לאמור **וְקִבֵּל הַיְהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁעַל־יְדֵי מְסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁל פּוּרִים נַעֲשָׂה הַגְּמָר וְהַקִּיּוּם דְּמַתַּן־תּוֹרָה שֶׁאָז** במתן תורה **רַק הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת**, ומעתה מיושבת השאלה מדוע כשהיו ישראל במצב נעלה, במתן תורה, הייתה רק ההתחלה, והגמר והשלימות היו דווקא כשהיו במצב נחות, בימי אחשורוש, **דְּאַף שֶׁעִנְיַן הַ׳מְסִירוּת נֶפֶשׁ׳ הוּא בְּחִינַת אָחוֹר** והעלם, שהוא אכן למטה במדריגה מבחינת פנים וגילוי **בְּדוּגְמַת הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דִּזְמַן הַגָּלוּת** וכפי שהיה בימי אחשורוש **שֶׁהוּא בְּחִינַת אָחוֹר לְגַבֵּי הַמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהָיָה בְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁאָז פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר הֲוָיָ׳ עִמָּכֶם[87]**, תכלית הקירוב והגילוי **וְכַמּוּבָא בַּמַּאֲמָר[88] שֶׁמִּזֶּה נַעֲשָׂה שֵׁם הֲוָיָ׳ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[89]**, **מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁכִּלְלוּת הָעִנְיָן דְּמַתַּן־תּוֹרָה הָיָה בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא**, התחלה בלבד **וְדַוְקָא בִּימֵי הַפּוּרִים** אף שהיו ימי העלם והסתר **קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְהוּדִים** את התורה בשלימות, **כֵּיוָן שֶׁהָיָה זֶה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַמַּטָּה** והמסירות נפש פעלה בהם שינוי עמוק ופנימי.

וּכְמוֹ בַּיָּמִים הָהֵם, שבני ישראל הגיעו לשלימות ענין קבלת התורה בזכות המסירות נפש **כָּךְ גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַ׳מְסִירוּת נֶפֶשׁ׳** וביטול הרצון **מִתּוֹךְ הַרְחָבָה** ללא גזירות חס ושלום - **עַל־יְדֵי מְסִירַת הָרָצוֹן** האישי לאלוקות, **שֶׁעוֹסְקִים מִתּוֹךְ מְסִירָה וּנְתִינָה** ויציאה מגדרי המציאות האישית וויתור על הרצונות האישיים **בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וּבִפְרָט בְּהַנּוֹגֵעַ לְחִינּוּךְ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן (כַּמְבוֹאָר בַּמַּאֲמָר** שנאמר בשנת תרפ״ז במוסקבה, כאשר ברוסיה של הימים ההם היו גזירות על לימוד התורה והיה צורך לעורר במיוחד על מסירות נפש בנוגע לחינוך, וגם עתה המסירות נפש שמתוך הרחבה צריכה להיות במיוחד בעניין החינוך), **לְהַעֲמִיד דּוֹר יְשָׁרִים מְבוֹרָךְ**, שהתחנך לתורה ומצוות כדבעי **שֶׁעִמָּהֶם נֵצֵא לִקְרַאת מָשִׁיחַ לוּמַר רְאוּ גִּידּוּלִים שֶׁגִּידַּלְנוּ** בזמן הגלות, **וּבְאוֹפֶן שֶׁהֵם** התינוקות של בית רבן **הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה[90], בְּדוּגְמַת יְמֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם[91]**, כדברי חכמינו ז״ל שכאשר הקדוש ברוך הוא נגלה לבני ישראל בעת קריעת ים־סוף התינוקות היו הראשונים שאמרו ״זה א־לי״ כי כבר הכירו את הקדוש־ברוך־הוא בהיותם במצרים **וּכְמוֹ כֵן אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת[91]** ככתוב ״כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות״ **בַּגְּאוּלָה הָאַחֲרוֹנָה, שֶׁתִּהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁאַף אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לֹא יִשָּׁאֵר בַּגָּלוּת (כְּדִבְרֵי רַבֵּינוּ נְשִׁיאֵינוּ[92]** הרבי הריי״צ), **וּמִשָּׁם** מהגלות **יֵצְאוּ** כל בני ישראל בלי יוצא מן הכלל לגאולה **בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל[6], בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

---

85) תקו״ז תס״ט (קיב, א. קיד, א). 86) פ״ג. פט״ו (סה״מ שם ע׳ קיב. ע׳ קכה). 87) ואתחנן ה, ד. 88) פ״ב (סה״מ שם ס״ע קיא). 89) ראה לקו״ת ר״פ ראה. 90) סוטה יא, ב. שמו״ר פ״א, יב. 91) מיכה ז, טו. 92) ראה לקו״ש חי״א ע׳ 6 ואילך.

בס"ד. שיחת חג הפורים, ה'תשכ"ז.

בלתי מוגה

א. זה עתה נדפס קונטרס - מאמר של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבו מדובר אודות עניני הפורים[1].

מאמר זה נאמר במעמד ומצב של מיצר ושבי', כשהיתה סכנת נפשות בפועל[2], ואעפ"כ, דובר במאמר אודות התעסקות עבור עניני תומ"צ, ובפרט עבור חינוך הכשר, וחינוך על טהרת הקודש.

ועאכו"כ כאשר הקב"ה בירך והצליח והוציא מן המיצר והשבי' והעמיד במעמד ומצב שיכולים לעשות ענינים אלו מתוך הרחבה, הן בגשמיות והן ברוחניות, ובודאי שאין בזה איזו סכנה ח"ו, אפילו לא סכנה קטנה - הרי בודאי שאפשריות זו מהוה הוכחה שחובת השעה לעסוק בזה כמה פעמים ככה.

והובטחנו ע"י חכמינו ז"ל[3] שכאשר "יגעת" - שענין היגיעה הוא באופן של היפך הטבע, יותר מהכחות הרגילים - אזי "ומצאת", כמו מציאה שאינה לפי ערך הטירחא, והיינו, שההצלחה תהי' שלא לפי ערך היגיעה[4]. וכיון שרואים בטבע בני אדם, שכאשר האדם בטוח שיצליח בעבודתו, אזי עשייתו היא ביתר עריבות ("געשמאַק"), חיות ושמחה - הרי מובן, שכאשר ישנה ההבטחה ד"מצאת", אזי ניתוסף גם ב"יגעת" הן בכמות והן באיכות, וגם בנקל יותר.

ב. המאמר שאודותיו מדובר הוא על פסוק במגילה[5]: "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות". ומזה מובן, שגם התחלת המאמר, וגם סוף המאמר, כשחוזר לתירוץ השאלות שבראש המאמר על הפסוק "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות" - שייכים לתוכן המאמר.

ולהעיר, שכיון שכבר עברו ארבעים שנה מאמירת המאמר בשנת תרפ"ז, הרי ע"פ הכלל בגמרא[6] ש"לא קאי איניש אדעתי' דרבי' עד ארבעין שנין", מובן, שעכשיו יכולים לבוא להבנה עמוקה יותר בהענין שנאמר לפני ארבעים שנה. וכן הוא בנוגע לפסוק שבו מתחיל המאמר שעליו מיוסד תוכן המאמר.

ובכן:

בהתחלת המאמר מפרש הפסוק "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות", ש"עתה בזמן הגלות (בזמן אחשורוש) הם קבלו מה שהחלו כבר בזמן דמתן תורה"[7], והיינו, שכיון שבאותו זמן הי' ענין המס"נ עבור תומ"צ, הרי מובן, שהענין ד"החלו" קאי על תומ"צ, והרי התחלת הענין דתומ"צ היתה במתן־תורה.

וכאן נשאלת השאלה: מדוע נאמר "וקבל", לשון יחיד - הרי מדובר אודות רבים, וא"כ, הול"ל "וקבלו היהודים", ולכל־הפחות שה"קרי" יהי' "וקבלו", אף שה"כתיב" הוא "וקבל", כמו בפסוק[8] "קיימו וקבלו היהודים", שה"כתיב" הוא "וקבל", אבל ה"קרי" הוא "וקבלו", ואילו כאן - גם ה"קרי" הוא "וקבל", לשון יחיד?

אך הענין הוא - שגם מזה מוכח שמדובר אודות מעמד ומצב שהוא בדוגמת מתן־תורה, שבהקדמה לזה נאמר[9] "ויחן שם ישראל נגד ההר", "ויחן" לשון יחיד, וכדאיתא במדרש[10] שעד אז לא נתן הקב"ה את התורה לישראל, כיון שלא הי' בטוח שבנ"י ראויים לקבל את התורה, וכאשר הקב"ה ראה ש"ויחן שם ישראל נגד ההר", לשון יחיד, שהיו כולם בערבות, אזי אמר הקב"ה שעכשיו ראויים בנ"י להיות העם שיקבל תורת ה', וזו תהי' התורה שלהם; ובהתאם לכך נאמר גם כאן "וקבל", לשון יחיד[11].

ג. והענין בזה:

ישנם יהודים ששואלים שאלה: כאשר בנ"י נמצאים במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים"

---

1) ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז - נדפס לאח"ז בסה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך. וראה גם תו"מ חמ"ט ע' 159. וש"נ.

2) ראה מכתב אחד הרבנים שנדפס בסוף הקונטרס, ולאח"ז בסה"מ שם ע' רפח ואילך.

3) מגילה ו, ריש ע"ב.

4) ראה גם תו"מ חמ"ח ע' 247. וש"נ.

5) אסתר ט, כג.

6) ע"ז ה, ריש ע"ב.

7) שבת פח, א.

8) שם, כז.

9) יתרו יט, ב ובמכילתא ופרש"י עה"פ.

10) ראה דא"ז פ' השלום. ויק"ר פ"ט, ט. פתיחתא דאיכ"ר כ. תנחומא (באבער) יתרו ט. ועוד.

11) ראה תו"א מג"א צז, סע"ד. ובכ"מ.

(כמ"ש במגילה[12]), היינו, שדרים במדינות שונות ובין חוגים שונים, במעמד ומצב אחר לגמרי - איך יתכן שתהי' לכולם "תורה אחת", בה בשעה שאופן הנהגתו של אדם צריך להיות תלוי במעמד ומצב המקום ותקופת הזמן שבהם נמצא, ואילו כאן אומרים שלמרות היותם "מפוזר ומפורד בין העמים", הנה "דתיהם שונות מכל עם"[12], באופן שיש תורה אחת ומצוה אחת שאותם מקיימים כולם?!

ועוד זאת, שאצל בנ"י גופא יש חילוקים בין "ראשיכם שבטיכם" ל"חוטב עציך" ו"שואב מימיך"[13], ואעפ"כ נאמר "ויחן שם ישראל", וכן "וקבל היהודים", לשון יחיד?!

ומזה גופא הוכחה - שבכחו של יהודי להתגבר על השינויים שישנם ממקום למקום ומזמן לזמן, כך, שבכל מקום ובכל זמן שבהם הוא חי, יש לו אותה תורה "אשר החלו לעשות", שקיבלו בנ"י במדבר סיני, ואע"פ שלאחרי כן נתגלגלו לכמה מדינות, ועברו אלפי שנים מאותו מעמד ומצב, הנה "התורה הזו לא תהי' מוחלפת"[14], ויתירה מזה, ש"אין לה שינוי כו'"[15] (כלשון הרמב"ם[16]).

ד. ומזה באים להבנה והשגה נוספת:

כיצד ניתן לאחד יהודים, שלא יהי' ביניהם פירוד הלבבות וריחוק, ועאכו"כ שלא תהי' מלחמה איש ברעהו ושנאת איש באחיו - הנה כל העצות שמחפשים בשביל זה, כל התכניות, המפלגות והרעיונות ("אַלע פּראָגראַמען, פּאַרטייען און אידיאַלן") וכו' וכו', אין ביכלתן לבטל את השינוי שישנו ממדינה למדינה, ושינוי הדעות שבין נפש לנפש ("אין דיעותיהם שוות"[17]); הדבר היחידי שמאחד את בנ"י, ללא חילוקי זמן ומקום, הוא - "נגד ההר", היינו, כשמרגישים שעומדים אצל הר סיני ומקבלים את התורה, שאז בטלות כל המחיצות, כל הטענות וכל המחלוקות, ונעשה "ויחן" לשון יחיד.

ולהעיר:

אלו שחולקים על ענין התורה ומצוות, יש גם להם לכאורה ענין אחד שמאחד אותם, היינו, שמצד המחלוקת שלהם על התורה, היו יכולים להיות קבוצה או כתה אחת.

אבל האמת היא, שכאשר חולקים על משה רבינו, הרי זו "מחלוקת קרח וכל עדתו"[18], היינו, שאצלם גופא נעשית מחלוקת!

וטעם הדבר - לפי שאין אחדות בעולם מלבד בענין שנלקח מאחדות הפשוטה, שזהו הקב"ה, אשר "אנא נפשי כתבית יהבית"[19], שהכניס ומסר את עצמו לבנ"י ע"י תורתו ומצוותי', עליהם נאמר[20] "וחי בהם", היינו, שבזה חי יהודי ("דערמיט לעבט אַ איד")[21].

ה. ונקודת הענין:

לא זו בלבד שבהיותם במדבר סיני הי' אצל בנ"י הענין ד"ויחן שם ישראל נגד ההר" - שאין זה פלא כל כך, כיון שהיו כולם יחדיו, ולא היו מפוזרים בכל הארץ כולה, אלא אפילו בזמן הגלות דאחשורוש ("אכתי עבדי אחשורוש אנן"[22]), שאז היו במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים", חלקם בגלות וחלקם בארץ ישראל, כך, שיש ביניהם שינויים מן הקצה אל הקצה - הנה אם רק ישנו הענין ד"אשר החלו לעשות", שזוהי ההתקשרות עם הענין שהתחיל במעמד הר סיני, אזי נעשה "וקבל היהודים", לשון יחיד.

ועי"ז מתאחדים כל בנ"י ונעשים עם שנופל פחדו על כל עמי הארץ, כמ"ש[23] "נפל פחד היהודים עליהם", והיינו, שאע"פ שבכמות הרי "אתם המעט מכל העמים"[24], וכאשר מביטים בעיני בשר רואים שה"מולך בכיפה"[25] הוא אחשורוש, והשר הראשון שגדלו ונישאו המלך מעל כל השרים הוא המן -

12) אסתר ג, ח.
13) ר"פ נצבים.
14) עיקר הט' מי"ג העיקרים.
15) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט.
16) ראה גם בפיהמ"ש סנהדרין הקדמה לפ' חלק ביסוד התשיעי. הקדמתו לפיהמ"ש (הובא בפירושו לסנהדרין שם) ד"ה החלק הראשון (המתנבא בשם) ואילך. הל' מעה"ק ספ"ב. הל' מלכים פי"א סה"ג.
17) ראה ברכות נח, א. סנהדרין לח, א. ועוד.
18) אבות פ"ה מי"ז. וראה תו"מ חכ"א ריש ע' 100. וש"נ.
19) שבת קה, א (לגירסת הע"י).
20) אחרי יח, ה.
21) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 105 ואילך.
22) מגילה יד, א. וש"נ.
23) אסתר ח, יז.
24) ואתחנן ז, ז. וראה גם שיחת פורים תשכ"ה ס"ל (תו"מ חמ"ג ע' 46). וש"נ.
25) מגילה יא, סע"א. אסת"ר פ"א, ד.

הנה לא זו בלבד שאין לבנ"י להתפעל מהם, אלא אדרבה: "נפל פחד היהודים עליהם", "כי גדול מרדכי גו' ושמעו הולך בכל המדינות"[26],

ונעשה הענין ד"נהפוך הוא"[27], שכל הענינים הבלתי רצויים מתהפכים לטוב, ו"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"[28],

וכהסיום וחותם שתיקנו בנוסח ההבדלה: "כן תהי' לנו".

* * *

ו. דובר כמ"פ[29] שכל ענין בא סוכ"ס בנוגע למעשה שהוא העיקר[30], ועד להלכה בנגלה דתורה. ועד"ז בנוגע להאמור לעיל אודות אחדותם של בנ"י ע"י התורה -שאע"פ שלכאורה הרי זה ענין בעבודה, במוסר, ובהליכות ותכונות נפש האדם, הרי זה מתבטא גם בהלכה:

במסכת ברכות[31] פוסקת הגמרא: "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו".

והפירוש הפשוט בזה - שכאשר יהודים נפטרים זה מזה, עליהם לעשות זאת "מתוך דבר הלכה", "שמתוך כך זוכרהו", והיינו, שכאשר כל אחד מהם יזכר על ה"דבר הלכה", אזי יזכר גם על חבירו, ועי"ז מתבטל הפירוד שנעשה כשנפטרים זמ"ז מצד ריחוק המקום שביניהם, כיון שכל אחד זוכר את חבירו.

ולכאורה, יכולים לקשר זאת עם כל ענין שישנו בחיי שניהם, גם אם אינו דבר הלכה?

אבל הגמרא אומרת שהדין אינו כן, אלא, אימתי בטוחים שכל אחד יזכור את חבירו - דוקא כשנפטרים זה מזה ע"י ענין של תורה ("דבר הלכה"), שאז, מבטל הזכרון את הפירוד שמצד ריחוק המקום, ומחזיר את הקשר ביניהם כמו שהי' לפני שנפטרו זה מזה.

ז. ויש להוסיף ולבאר הדיוק ד"דבר הלכה" דוקא[32] - דלכאורה, הרי זה יכול להיות ע"י כל ענין שבתורה, ללא חילוק בין הלכה לשקו"ט ופלפול, רמז דרוש וסוד, דכיון שזהו ענין של תורה, הרי "תורה אחת לכולנו"[33], שמקשרת ומאחדת את כל בנ"י, ומבטלת את ריחוק המקום והזמן שביניהם, וא"כ, מהו הדיוק שצ"ל "דבר הלכה" דוקא?

והביאור בזה - ע"פ משנת"ל (ס"ב) הדיוק במ"ש "ויחן שם ישראל", "ויחן" לשון יחיד, וכן "וקבל היהודים", "וקבל" לשון יחיד.

ובהקדמה:

ענינה של התורה הוא - "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"[34], שזהו ענין הקשור עם הבנה והשגה, ונפק"מ לדינא - שהלומד ענין בתורה שבעל־פה ללא הבנה והשגה אינו מקיים מצות תלמוד תורה, ועד שאינו יכול לברך על זה ברכת התורה (לא כמו בתושב"כ)[35], כיון שתורה שבע"פ מוכרחת לבוא בהבנה והשגה.

ובנוגע להבנה והשגה - הרי ישנו כלל בתורה (ולכן רואים שכן הוא גם במציאות) ש"אין דיעותיהם שוות"[17], והיינו, שאינו דומה השכל וההשגה של אחד לחבירו, ולכן ישנם כמה מחלוקות בתורה שבע"פ, כיון שניתנה להבנה והשגה; ולא כמו "הלכה למשה מסיני" שלא שייך בה מחלוקת (כהכלל הידוע ברמב"ם[36]), ובלשון חז"ל[37]: "אם הלכה נקבל (אע"פ ש)אם לדין יש תשובה", והיינו לפי שהלכה היא למעלה מהבנה והשגה, ולכן לא שייך בה מחלוקת.

---

26) אסתר ט, ד.
27) שם, א.
28) שם ח, טז.
29) ראה גם תו"מ חמ"ט ע' 97. וש"נ.
30) אבות פ"א מי"ז.
31) לא, א. וש"נ. וראה ד"ה אל יפטר תשכ"א; תשכ"ב (תו"מ חכ"ט ע' 173 ואילך; חל"ג ע' 125 ואילך). וראה גם תו"מ חל"ט ס"ע 91 ואילך. וש"נ.
32) ראה גם תו"מ חל"ב ע' 165. חל"ח ס"ע 212 ואילך. ועוד.
33) תניא רפמ"ד. ספמ"ו.
34) ואתחנן ד, ו.
35) ראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.
36) ראה הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש (ד"ה וכאשר מת יהושע). אנציק' תלמודית ערך הלכה למשה מסיני ס"ב (כרך ט ע' שע). וש"נ.
37) יבמות עו, ב. וש"נ.

ולכאורה אינו מובן:

הן אמת שמצד תושב"כ וכן מצד "הלכה למשה מסיני" שייך הענין ד"ויחן", לשון יחיד, אבל במ"ת ניתנו כל עניני התורה - כדברי הגמרא[38] בפירוש הכתוב[39] "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם", דקאי על כל עניני התורה, "שכולם נתנו למשה מסיני" - כולל גם הענינים השנויים במחלוקת, שאמנם "אלו ואלו דברי אלקים חיים"[40], אבל אעפ"כ, הרי זה לשון רבים, ובאופן של מחלוקת, כמו ב"ש מחמירים וב"ה מקילים, ככל חילוקי הדעות שבתושבע"פ במשך כל הדורות, ולכאורה לא שייך בזה הענין ד"ויחן" לשון יחיד?!

ח. אך ענין זה יובן מכללות המעמד ומצב שבו היו בנ"י במעמד הר סיני:

בסוגיא דמ"ת שבמסכת שבת[41] מספרת הגמרא אודות המעמד ומצב של בנ"י במ"ת - שלא עמדו ללמוד את עשרת הדברות שנתן להם הקב"ה, אלא רק שמעו, והשמיעה היתה באופן ש"על כל דיבור ודיבור פרחה נשמתן".

והרי ענין זה הוא היפך ההבנה וההשגה - שהרי הבנה והשגה הו"ע של התיישבות בכלים, עד שיכול להבין הענין לעצמו, וגם להסבירו אל הזולת; ואילו במעמד הר סיני - הנה למרות שניתנו כל עניני התורה, "ואתנה גו' להורותם", הרי הקבלה של בנ"י היתה באופן ש"פרחה נשמתן", שזהו"ע המסירת נפש, והיינו, שכאשר שמעו את הדיבור מהקב"ה, הנה מרוב האור והקדושה, ומרוב המסירה ונתינה להקב"ה שאמר "אנכי הוי' אלקיך"[42] (וכן שאר הדברות, שבהם נכללו כל עניני התורה[43]) - לא היתה הנשמה יכולה להשאר בגוף, ופרחה נשמתן.

וזהו כללות ענין המס"נ שישנו הן בנוגע לתושב"כ והן בנוגע לתושבע"פ - שמבלי הבט על מה שיתקבל בשכלו, יש אצלו הענין דהקדמת נעשה לנשמע[7], לקיים ציווי הקב"ה, ללא נפק"מ אם יתקבל אצלו כך או אחרת.

וענין זה הי' בכל דיבור ודיבור - לא רק בדיבור ד"אנכי הוי' אלקיך", אלא גם בדיבור בנוגע לדברים פשוטים, כמו "לא תחמוד .. כל אשר לרעך"[44], וזאת - למרות שיש בזה חילוקים מן הקצה אל הקצה, שהרי אינו דומה חשש של חימוד כשמדובר אודות דבר קטן או כשמדובר אודות דבר גדול, וכמו"כ אינו דומה הצורך לצוות על זה לגדול בישראל ועשיר הכי גדול או לעני שבעניים; אלא, שבמעמד הר סיני לקחו בנ"י את התורה כפי שהיא מצד מקורה - נותן התורה, ולכן "פרחה נשמתן" של כל ששים ריבוא בנ"י בשוה, מהגדול שבגדולים שבהם עד לפשוט שבפשוטים שבהם.

ועל זה אומרת הגמרא במסכת ברכות[45], "מה להלן באימה וביראה ברתת ובזיע אף כאן כו'": כשם שבמ"ת הי' ענין של מס"נ בפועל, "על כל דיבור ודיבור פרחה נשמתן" - "אף כאן", כשיהודי לומד תורה בזמן המשנה ובזמן הגמרא, בזמננו זה ועד סוף כל הימים, צריך להיות מוכן למס"נ בכח.

ונמצא, שיש כאן שני הפכים, לכאורה, שתובעים מיהודי: מחד גיסא - תובעים מיהודי שהוא חייב להשקיע את השכל שבראשו בהבנת והשגת התורה, ולהתייגע להבין כפי יכלתו - שלכן יש חילוקים באופן ההשגה, כמו שאצל ב"ש מתקבל לחומרא, ואצל ב"ה מתקבל לקולא, וכמו"כ צריך להיות הלימוד באופן שכאשר יש לו קושיא, הנה "לא הביישן למד"[46], אלא צריך לשאול, ולחפש תירוצים (ולא להניח שירמו אותו...); וביחד עם זה, הנה אצל שניהם - הן ב"ש והן ב"ה - צריך להיות הענין דהקדמת נעשה לנשמע, והיינו, שלכתחילה צריך להיות מסירת הנפש והרצון ש"אם כה יאמר ה' .. הנני"[47], שלאחרי כל השקו"ט, הנה בנוגע לפועל יקיימו שניהם את הפס"ד.

---

38) ברכות ה, א. וראה גם מגילה יט, ב.
39) משפטים כד, יב.
40) עירובין יג, ב. וש"נ.
41) פח, ב.
42) יתרו כ, ב.
43) ראה פרש"י משפטים שם.
44) יתרו שם, יד.
45) כב, א.
46) אבות פ"ב מ"ה.
47) שמואל־ב טו, כו. וראה ביאוה"ז לאדהאמ"צ ס"פ פקודי. ובכ"מ.

וזהו הטעם שנאמר במ"ת "ויחן" לשון יחיד (ועד"ז "וקבל היהודים" לשון יחיד), אע"פ שבשעת מ"ת ניתן גם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש[48], שנתחדש על ידו דוקא, ולא ע"י תלמיד אחר - כיון שקבלת התורה היתה באופן של מס"נ, "פרחה נשמתן", שבזה שוים כל בנ"י.

ט. ולכן, "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו":

אם יפטר אדם מחבירו מתוך ענין של תורה שאינו דבר הלכה - הרי יכול להיות שאצלו יתקבל כמו ב"ש שמחמירין, ואצל חבירו יתקבל כמו ב"ה שמקילין, וממילא ישאר חילוק ביניהם; ורק כאשר יפטר מחבירו מתוך דבר הלכה - כפי שנפסק הדין להלכה, ומקדים נעשה לנשמע, ללא נפק"מ איך מתקבל בשכלו - אזי בטוחים שע"י ה"דבר הלכה" יתאחד לאחדים עם אותו יהודי שבגשמיות נפטר ממנו.

וכן הוא בהענין ד"אל יפטר אדם מחבירו כו'" לפי פירוש החסידות[49] שקאי על יהודי עם הקב"ה:

כאשר יהודי עומד בתפלה, אזי עומד לפני הקב"ה - "דע לפני מי אתה עומד"[50]. ולאחרי כן, כשיוצא מבית הכנסת והולך לבית המדרש[51], ומשם ל"הנהג בהן מנהג דרך ארץ"[52], שיוצא לעולם לעסוק בעניני פרנסה, ע"פ שו"ע, כמ"ש[53] "וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה" - אזי אומרים לו: "אל יפטר אדם מחבירו (הקב"ה) אלא מתוך דבר הלכה", והיינו, שנוטל עמו פס"ד של תורה, שמנהיג אותו בעולם, כך, שלא איכפת לו כלל מה שהעולם אומר, כיון שיש לו את ההלכה הכתובה בשו"ע.

ו"מתוך כך זוכרהו" - שאפילו בהיותו בעולם זוכר את הקב"ה, ונשאר במעמד ומצב ש"ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד"[54], גם בשעה שמתעסק בעניני העולם, "בכל אשר תעשה".

וכן הוא גם בפרט בדברי ימי בנ"י:

בזמן שביהמ"ק הי' קיים ראו אלקות במוחש - "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש"[55]; ואילו בזמן הגלות, הנה "אותותינו לא ראינו אין גו' אתנו יודע עד מה"[56], וכפי שמאריך במאמר[1] אודות החושך כפול ומכופל, שלא רואים נסים, ולכאורה גם השגחה פרטית לא רואים (אא"כ יתבונן כו' מבלי להיות מרומה).

ועל זה שואל יהודי: כיון ש"יפטר אדם מחבירו" - שזה גופא בודאי מצד השגחה פרטית, שהקב"ה מסתיר את עצמו ממנו, כמ"ש[57] "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא", א"כ, כיצד תובעים ממנו שיזכור אודות הקב"ה?!

והמענה על זה: הדין בתורה הוא אמנם ש"יפטר", וכידוע המשל בזה[58], שרצונו של המלך שבנו יַראה את כחו (לא רק בהיותו בהיכל המלך, אלא) כשנמצא במדינה רחוקה; אבל כדי שלא "יבלע" שם, אלא ישאר במעלת בן מלך, ויוכל לחזור אח"כ - בעת שאביו המלך יקרא לו - שלם בגופו ובנשמתו ובתורתו, אזי העצה היא ש"יפטר" "מתוך דבר הלכה", היינו, שיטול עמו "דבר הלכה", פס"ד השו"ע, כיצד להתנהג גם בזמן הגלות.

"ומתוך כך זוכרהו" - כב' הפירושים: (א) שהוא זוכר את הקב"ה, (ב) ו"כמים הפנים לפנים גו'"[59] - שהקב"ה זוכר אותו, והרי אצל הקב"ה לא שייך לחלק בין זכרון להשגחה והשפעת הברכה (כפי שמאריך רבינו הזקן בשער היחוד והאמונה[60]).

ואז נשאר יחד עם הקב"ה, כמארז"ל[61] "גלו לאדום שכינה עמהן", וכמ"ש[62] "עמו אנכי בצרה",

48) נסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.
49) ראה תו"מ חל"ב ע' 163. וש"נ.
50) ראה ברכות כח, ב.
51) שם בסופה.
52) שם לה, ב.
53) פ' ראה טו, יח.
54) ראה זח"ג עג, א.
55) אבות פ"ה מ"ה.
56) תהלים עד, ט.
57) וילך לא, יח. וראה חולין קלט, ב.
58) ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ ואילך. וראה גם תו"מ חמ"ה ע' 192. וש"נ.
59) משלי כז, יט.
60) פ"ז.
61) מגילה כט, א.
62) תהלים צא, טו. וראה תענית טז, א.

וכמו"כ בטוחים ש"כשהן עתידין להגאל שכינה עמהן, שנאמר[63] ושב ה' אלקיך את שבותך .. שהקב"ה שב עמהן מבין הגליות"[61], "פדאני לי ולבני מבין האומות"[64], בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

י. בנוגע לכל האמור לעיל יש צורך בהבהרה וזהירות מיוחדת - בנוגע לענין הקרירות. ובהקדמה:

כאשר יהודי מתבונן במעמדם ומצבם של בנ"י, ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו"[65],

- הן בדורות שהיו אמורים להקרא בעלי־תרבות נעלה ביותר ("העכסט קולטור"), הן בדורות שהיו אמורים להתנהג ע"פ צדק ויושר, הגיון ומוסר, והן בדורות שהיו אמורים להתנהג באופן ד"גר זאב עם כבש"[66], כיון שכך כתב פלוני בן פלוני שנתקבל על ידם ל"מורה דרך", הנה "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו", והיינו, שלמרות כל הכללים של צדק ויושר וכו' וכו', הנה כשמדובר אודות יהודים, אזי היחס שלהם הוא - "לכלותינו".

וכמשל חז"ל[67] (שנתבאר פעם בארוכה[68]) מ"בעל התל" ו"בעל החריץ": ישנם כאלו שהסיבה לכך שרצונם "לכלותינו" היא בגלל שנרגש אצלם שיהודי הוא "בעל התל", היינו, שתופס מקום גדול, ומרגיש את עצמו גדול ונעלה מכל אלו שמסביבו; וישנם כאלו שהסיבה לכך שרצונם "לכלותינו" היא בגלל שיהודי הוא "בעל החריץ", היינו, שמציאותו קטנה מדי מלהניח לה מקום תחת השמש. -

ובדרך הטבע, כשיש "כבשה (אחת) העומדת בין שבעים זאבים"[69], לא תתכן מציאות שלא תתבצע מחשבתם הרעה,

וסיבת הקיום של בנ"י למרות כל הגזירות שהיו במשך כל הדורות, היא, רק בגלל ש"הקב"ה מצילנו מידם"[65], "ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו"[70] - אם באופן של התלבשות בדרך הטבע, כפי שהי' ב"ימי הפורים האלה"[71], ש"אחות יש לנו בבית המלך"[72], והיא פעלה אצל אחשורוש לבטל את הגזירה, ולכאורה היו יכולים לדמות ("איינרעדן זיך") שענין זה נעשה ע"י הכירות וקשרים בעיר הבירה, וממילא היכן רואים כאן השגחת ה'; או באופן של נסים גלויים, כפי שהי' לפני מ"ת, בזמן יצי"מ, ועד"ז בשאר ה"אותות ומופתים שבתורה" (כמבואר בשער היחוד והאמונה[73] שזהו"ע ש"שיתף עמו מדת הרחמים"[74]),

הנה התבוננות זו - אם רק המתבונן אינו רוצה לרמות את עצמו - צריכה להביא לידי מסקנא ש"אנו אין לנו שיור אלא התורה הזאת"[75], ש"היא חיינו ואורך ימינו"[76], ע"י שאוחזים ב"תורת חיים", וחיים ע"פ מצוותי' עליהם נאמר[20] "וחי בהם".

אבל ישנו ה"מלך זקן וכסיל"[77], שצריך למלא תפקידו, להביא יהודי לידי נסיון, כמ"ש[78] "כי מנסה הוי' אלקיכם אתכם".

וכיון שאינו יכול לבוא ליהודי ולומר לו מיד "עבוד עבודה זרה" (כסיום דברי הגמרא[79]), שהרי בודאי לא ישמע אליו - הנה לכל לראש מתחיל עם ענין הקרירות:

---

63) נצבים ל, ג.
64) ברכות ח, רע"א.
65) פיסקא "והיא שעמדה" בהגש"פ.
66) לשון הכתוב - ישעי' יא, ו.
67) מגילה יד, רע"א.
68) שיחת פורים תשכ"ה ס"כ ואילך (תו"מ חמ"ג ע' 34 ואילך).
69) תנחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י, יא. וראה פס"ר פ"ט.
70) נוסח "ועל הנסים" דפורים.
71) אסתר ט, כח.
72) מגילה טו, ב.
73) רפ"ה.
74) פרש"י עה"ת בתחלתו.
75) ע"פ נוסח הפיוט "זכור ברית" בתפלת העמידה דנעילה. וראה לקו"ש חי"ב ע' 230 בהערה (ד"ה ואין לנו).
76) ע"פ נוסח ברכת "אהבת עולם" בתפלת ערבית, ע"פ לשון הכתוב - ס"פ נצבים.
77) קהלת ד, יג.
78) פ' ראה יג, ד.
79) שבת קה, ב.

הן אמת שכל מה שאתה אומר הוא אמת וטוב וישר ונכון, אבל מה יש לך להיות בהתפעלות, "לצאת מהכלים", ולשכוח על כל הנהגות העולם - יש צורך בהתיישבות אורות בכלים, ולהתנהג כדרך איש מנומס, מבלי להתפעל מזה שהקב"ה מראה "קונץ" ו"מצילנו מידם", שהרי הקב"ה הוא "כל יכול"[80], וממילא אין לך להתפעל מזה שמראה עוד נס?!...

וממשיך להאריך בהסברת הדבר - לא בגדלות הבורא, אלא בשלילת החידוש שבקריעת ים סוף (ועד"ז בשאר האותות ומופתים שיש צורך להתבונן בהם בגלל ש"בעל הנס אינו מכיר בנסו"[81]).

וכאשר פועל אצלו ענין הקרירות - שיוצא מרגש השמחה על הנס שנראה לו, ובודאי שלא שייך שיברך ברכת הנסים (כמו בפורים, שאע"פ שהנס הי' נסתר בדרכי הטבע, מ"מ, מברכים בשם ומלכות, כיון שאין ספק וספק ספיקא שהי' זה ענין של נס, ככל הפרטים שבענין הנס) - אזי בא לשלב ומצב שני, שמטיל אצלו ספק[82]: הן אמת שכך מחייב השכל, אבל אתה בעצמך יודע שהנך מוגבל, והשכל אינו אלא שכל בלבד, וממילא, אף שלפי חיוב השכל היום יש מקום להתנהג לפי הכלל שמידי ספק לא יצא, הרי אי אפשר לדעת לאיזה מסקנא תגיע מחר ומחרתיים!

יא. ועל זה הוא הסדר והתיקון - שלפני שקורין במגילה "וקבל (לשון יחיד) היהודים את אשר החלו לעשות" (במתן־תורה), שזוהי גמר קבלת התורה, תיקנו לקרות "זכור את אשר עשה לך עמלק", "אשר קרך בדרך"[83]:

כאשר מדובר אודות זכירת עמלק - הנה לכאורה היו צריכים לספר כמה אנשים הרג או פצע, או איזה שלל לקח כו'. ואעפ"כ, לא מספרים מאומה מכל זה, אלא מספרים רק "אשר קרך בדרך".

- ומ"ש לאח"ז "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך", הרי כאן מדובר לכאורה אודות ה"נחשלים", החלשים שנגררים כו', וגם בנוגע אליהם לא נאמר שהרגום, אלא רק "ויזנב בך", כפי שהפירוש בזה הוא. -

ועל זה נאמר "זכור", ו"לא תשכח"[84], והיינו, שאע"פ ש"מלחמה לה' בעמלק מדור דור"[85], וא"כ, יכול לסמוך על הקב"ה שלקח על עצמו תפקיד זה, כך שאינו צריך לסייע להקב"ה - אעפ"כ אומרים לו "זכור", ו"לא תשכח". בודאי צריך לזכור שהקב"ה יערוך את המלחמה, אבל אסור לך לשכוח אלא לזכור - הן בפה והן בלב[86] - "את אשר עשה לך עמלק": "אשר קרך בדרך".

ומבואר במדרש תנחומא[87] בפירוש הלשון "קרך" - שזהו ביטוי בלתי רגיל בתנ"ך, ולכאורה הי' מתאים יותר לומר "אשר נלחם בך", "אשר פגע בך", "נגע בך", ושאר לשונות כיו"ב, ולא "אשר קרך" - שזהו מלשון קרירות:

"משל למה הדבר דומה, לאמבטי רותחת שלא היתה ברי' יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אע"פ שנכוה, הקירה לפני אחרים. אף כך כשיצאו ישראל ממצרים, ונקרע הים לפניהם, ונשתקעו המצרים לתוכו, נפל פחדם על כל האומות .. כיון שבא עמלק ונזדווג להם, אע"פ שנטל את שלו מתחת ידיהן, הקירן לפני אומות העולם".

כלומר:

לאחרי שכל העולם ראה את הנסים ואותות ומופתים שעשה הקב"ה עם בנ"י ביצי"מ, הי' מונח בעולם ש"ה' אחד ושמו אחד"[88], ויש לו "גוי אחד בארץ"[89], שהם בנ"י.

ומי הוא זה שביטל מעמד ומצב זה מכל העולם - הרי זה עמלק, עי"ז שלא התפעל מכל האותות ומופתים, ובהיות בנ"י "בדרך בצאתכם ממצרים"[83], כאשר זה עתה יצאו ממצרים עם כל ה"שטורעם", ולאחרי קריעת ים סוף - בא עמלק להלחם עם בנ"י, ומאז נשארה ההנחה בעולם שמותר לפגוע ("טשעפען זיך") בבנ"י, ואף שהיו אותות ומופתים כו' - ימצאו עצה לכך...

---

80) ראה גם תו"מ חל"ט ס"ע 88 ואילך. וש"נ.
81) נדה לא, א.
82) ראה לקמן סט"ו. וש"נ.
83) תצא כה, יז־יח.
84) שם, יט.
85) ס"פ בשלח.
86) ספרי תצא שם. מגילה יח, א. תו"כ ר"פ בחוקותי.
87) תצא ט.
88) זכרי' יד, ט.
89) שמואל־ב ז, כג. ועוד.

וכמו במשל הבן בליעל שקפץ לתוך אמבטי רותחת, שעי"ז ביטל את המורא שנתייראו כולם מפני המים הרותחים, ואף שהוא בעצמו נכווה - יחפשו עצה שלא להיכוות...

וזהו פירוש המדרש ש"אשר קרך" הוא מלשון קרירות, היינו, שהפגיעה שפגע עמלק בבנ"י ע"י מלחמתו היא - שקירר את כל היחס של העולם לכל מה שאירע עם בנ"י, כך, שהכוונה בזה היא - לא לבנ"י, אלא למושיען של ישראל, הקב"ה.

יב. וכיון שכל הענינים שישנם בעולם הם "בשביל ישראל", כדרשת רז"ל[74] "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית" - ישנו ענין זה גם בעבודת האדם:

יכול להיות שיהודי רואה השגחה פרטית, ואח"כ מתקרר ומתחיל לחשוב: אולי אין זה נס, ואולי אין זו השגחה פרטית, ואולי "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"[90].

הן אמת ש"עומדים עלינו לכלותינו", אבל העובדה שניצלנו היא בגלל שאנגליא הי' לה ענין פלוני, לצרפת הי' ענין שני, ולארצות־הברית ענין שלישי, ו"כוחם ועוצם ידם" הצילנו מאלו ש"עומדים עלינו לכלותינו".

ובכן, ההתחלה היא מענין הקרירות: אין לו מה להתפעל מההשגחה פרטית שהקב"ה הציל את שארית הפליטה; זהו ענין שאין מה להתפעל ממנו.

ומזה בא אח"כ לידי ספק: אולי אין זה ענין ששייך להקב"ה כלל - לא ההצלה, וממילא גם לא הגזירה; זה לא נכון ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו"[91], והסיבה לכך ש"עומדים עלינו לכלותינו" אינה בגלל ש"הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב"[92], אלא ישנן סיבות כלכליות ("עקאָנאָמישע סיבות"), וסיבות אחרות כו', וכאשר יבטלו את הסיבות, יתבטל המסובב.

וכאן מתאים הסיפור שסיפר רבינו נשיאנו אודות רבינו הזקן, כפי שיסופר לקמן (סט"ו).

יג. ובהנוגע לענינו - לסיום הענין:

למרות שיודעים שהאמת היא שרק "הקב"ה מצילנו מידם", יש צורך להזהר מהעמלק הפנימי, שהוא היצה"ר, שבא ומפתה את האדם לחשוב שכחו ועוצם ידו עוזר להקב"ה, ואח"כ מוסיף ואומר שזהו רק כחו ועוצם ידו, ואינו רואה כלל את התערבותו של הקב"ה; יש לו ראש טוב, הבנה והשגה טובה, ולכן הצליח וניצל, ועשה את כל העושר, החיל הזה.

וזהו שאומרים "זכור גו'" ו"לא תשכח": יהודי צריך לזכור שהקרירות והספקות אינם משלו (של היהודי), אלא מה שזורק לו היצה"ר, "א־ל זר אשר בקרבך"[79], "עמלק", עליו נאמר[93] "ראשית גוים עמלק", והיינו, שהגוי ("ראשית גוים") שישנו אצל היהודי הוא זה שלוחם עמו.

וכאשר יהודי מקיים את הציווי "זכור" ו"לא תשכח" בנוגע לעמלק הפנימי - אזי מנהל הקב"ה את המלחמה בעמלק ("מלחמה לה' בעמלק") שמחוץ הימנו, ומנצחו, ו"מצילנו מידם", וההצלה היא באופן שכל ביזת מצרים וביזת הים שהיתה בסכנה מצד מלחמת עמלק, מובאת בשלימות למתן־תורה, ומשם הולכים ל"ארץ טובה ורחבה"[94] (אם לא היו מתערבים הגזירות שלאח"ז, שצמחו מ"עמלק").

וכשם שבמ"ת הי' תחילה הענין דמלחמת יהושע בעמלק, כדברי משה ליהושע "בחר לנו אנשים ("אנשי משה"[95]) וצא הלחם בעמלק"[96], ואח"כ הי' הענין ד"ויחן שם ישראל", "ויחן" לשון יחיד - כך גם בזמן אחשורוש, וכן בכל שנה ושנה, שלפני שקוראים במגילה "וקבל היהודים" לשון יחיד, קורין תחילה "זכור את אשר עשה לך עמלק", ו"לא תשכח".

ועי"ז - "ונהפוך הוא"[27], ש"ליהודים היתה אורה"[28], וכפירוש חז"ל[97] "אורה זו תורה", והיינו, שע"י

---

90) עקב ח, יז.
91) נוסח תפלת המוספין.
92) ספרי בהעלותך ט, יו"ד. פרש"י וישלח לג, ד.
93) בלק כד, כ.
94) שמות ג, ח. ועוד.
95) תו"א תצוה פג, ב. ובכ"מ.
96) בשלח יז, ט.
97) מגילה טז, ב.

"תורה" נעשית "אורה" כפשוטה, וכן "שמחה וששון ויקר"[28], "יקר אלו תפילין"[97], ש"הוקשה כל התורה כולה (המצוות שבתורה[98]) לתפילין"[99], שעי"ז "ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך"[100].

ו"כן תהי' לנו", במקום הזה ובזמן הזה.

ו"מיסמך גאולה לגאולה"[101] - גאולת אחשורוש לגאולת פסח, אשר, "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל"[102], "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[103], ע"י משיח צדקנו.

* * *

יד. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה וקבל היהודים את אשר החלו לעשות.

* * *

טו. בפורים תרצ"ו[104] - שאז היתה הקביעות (בנוגע לתענית אסתר, שבת זכור ופורים) כמו בשנה זו, שפורים חל ביום ראשון, ושבת פ' זכור חל בערב פורים, ותענית אסתר חל ביום חמישי - סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[105] אודות פורים שנת תרע"ט, שגם אז היתה אותה קביעות, שהלך עם אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, לאחרי התענית ביום חמישי, ואדנ"ע הי' חלוש מהתענית, ואמר לו שיזכיר דבר־מה ("דערמאָן עפּעס"), והזכיר את הסיפור שסיפר אחיו הגדול של אדנ"ע, מה ששמע מחותנו, ששמע מר' פינחס רייזעס (אחד מראשוני וגדולי החסידים של רבינו הזקן) - אודות הפורים שהי' בשנת תקמ"ז (דהיינו לפני מאה ושמונים שנה), שגם אז היתה אותה קביעות.

- ולפני כן הסביר כ"ק מו"ח אדמו"ר[106] הטעם שהי' נקרא "ר' פינחס רייזעס", לא ע"ש אביו, וגם לא ע"ש אמו, אלא ע"ש חותנתו, אף שלכאורה הי' מתאים יותר לקראו על שם אביו, שהרי אביו, ר' העניך שיק, הי' מגדולי הרבנים והלומדים בדורו, מגאוני שקלאָוו, שהיתה אז עיר ואם בישראל בנוגע לתורה ולימודה, ואעפ"כ, לא קראוהו ע"ש אביו, אלא ע"ש חותנתו:

חותנתו של ר' פינחס היתה עשירה מפורסמת בשקלאָוו, ובבוא רבינו הזקן לשקלאָוו - בשנים הראשונות לנשיאות ומגידות שלו, שאז הי' נקרא בשם "המגיד מליאָזנא" - שמעה דבר פלא: המגיד מליאָזנא הגיע לעיר, ללא פירסום, באופן פשוט, עם עגלה וסוס אחד, ואמר "תורה" בבית־הכנסת שבו התאספו כל הלומדים שבעיר, והשיב על כל השאלות ששאלו אותו, ואילו בנוגע לשאלות שהוא שאל אצלם ב"לומדות", השיבו על אחת, ועל שלשה לא השיבו.

ומרוב התפעלות על גדלותו של רבינו הזקן (מבלי לדעת פרטים נוספים), אמרה לשלשת חתני' - שא' מהם הי' ר' פינחס - שהחתן שיסע ל"מגיד" זה ללמוד אצלו, תתן לו את כל רכושה. ור' פינחס נסע לליאָזנא והי' שם שלשה חדשים, והביא לה מכתב־עדות שלמד אצל רבינו הזקן שלשה חדשים, ונתנה לו את כל רכושה. ולקח ר' פינחס את כל הרכוש שקיבל מחותנתו, ומיד הביאו ונתנו לרבינו הזקן, "לצדקה עבור ענינים כלליים" (כלשון רבינו נשיאנו), ובירכו רבינו הזקן שיהי' לו תורה וגדולה ("תורה וגדולה במקום אחד"[107]), ואכן הי' ר' פינחס רייזעס גביר גדול, כידוע.

ר' פינחס רייזעס הי' מסור ביותר ("מורא'דיק איבערגעבען") לרבינו הזקן, ועד כדי כך, שנוסף לכך שבין ה"חוזרים" שהיו רגילים לחזור על מאמרי רבינו הזקן הי' נחשב מהטובים ביותר בנוגע לדייקנות בכל הפרטים, וכפי שסיפר אז רבינו נשיאנו שהצמח־צדק הי' סומך במיוחד על ההנחות שרשם ר' פינחס

---

98) ראה אג"ק חכ"ו ע' קעג הערה ד"ה שהוקשה. לקו"ש ח"ה ע' 226 ובהערה 29. ח"ט ע' 79 ובהערה 3. תו"מ חל"ה ע' 275. ועוד.

99) קידושין לה, א. וש"נ.

100) תבוא כח, יו"ד. וראה ברכות ו, א. וש"נ.

101) מגילה ו, סע"ב ובפרש"י.

102) ר"ה יא, רע"א. שמו"ר פט"ו, יא.

103) מיכה ז, טו.

104) לשלימות הענין - ראה גם ש"פ תזריע ס"ו ואילך (תו"מ חמ"ט ע' 249 ואילך).

105) שיחת פורים תרצ"ו ס"ז (סה"ש תרצ"ו ע' 127 ואילך). וראה גם שיחת פורים תשי"ז סט"ז ואילך (תו"מ חי"ט ע' 177 ואילך). וש"נ.

106) ס"ד ואילך (סה"ש שם ע' 126 ואילך). וראה גם שיחת פורים תשכ"ג סכ"ח ואילך (תו"מ חל"ו ע' 234 ואילך). וש"נ.

107) ל' חז"ל - גיטין נט, רע"א. וש"נ.

רייזעס ממאמרי רבינו הזקן, הנה כאשר לפעמים הי' רבינו הזקן מתגלגל על הרצפה בשעת אמירת המאמר, מרוב התפעלות, הי' ר"פ קופץ ומתגלגל אחרי רבינו הזקן כדי לקלוט את תיבות המאמר שאומר רבינו הזקן בשעת גלגולו על הרצפה[108]!

וכנראה שכל זה בא בתור הקדמה בנוגע לאמינות הסיפור שסיפר ר' פינחס רייזעס אודות הפורים שהי' בשנת תקמ"ז:

ביום השבת (פ' זכור, שחל בערב פורים) אמר רבינו הזקן מאמר ד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק, ובין הנקודות של המאמר - שעמלק בגימטריא "ברזל"[109] ובגימטריא "ספק"[110], וענינו של עמלק הוא "אשר קרך", מלשון קרירות, ועד שיכול להטיל ספק אם העבודה היא עבודה.

ואח"כ בפורים אמר רבינו הזקן מאמר ד"ה חייב איניש לבסומי בפוריא, והביא הפסוק[111] "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", שנת מלכו של עולם[112], וביאר הענין דאוא"ס, שלהיותו "אין סוף", אינו בערך העולמות, וכדי שיוכל להיות בריאת העולמות הוצרך להיות ענין הצמצום, ומזה הוא ענין השינה. ו"בלילה ההוא נדדה שנת המלך", שנת מלכו של עולם - עי"ז שבנ"י עמדו במשך כל השנה כולה בתנועה של מסירת נפש.

[ובכללות - הרי הם אותם הענינים שנתבארו במאמר שאמר רבינו נשיאנו בפורים הראשון בבואו לכאן בפעם השני', כפי שנדפס בספר המאמרים קיץ ה'ש"ת[113], ואולי הוא אותו מאמר].

עד כאן סיפור הרב, אודות הפורים שהי' בשנת תקמ"ז, לפני מאה ושמונים שנה, שאז נתבארו הענינים הנ"ל.

טז. והנה, בסיפור זה לא נתבאר הענין ד"ברזל", אלא רק נזכרה הנקודה ש"עמלק" בגימטריא "ברזל".

- ולהעיר, שגימטריא זו היא "עם הכולל" (כפי שמצינו לרוב בספרי קבלה), שהרי "ברזל" בגימטריא רל"ט, ולא ר"מ (כמו "עמלק"), אלא כאשר מצרפים את ה"כולל", כללות התיבה, שנחשבת למספר אחד, הרי זה בגימטריא "עמלק".

ולאלו השואלים קושיא על זה שהמושג "עם הכולל" הוא רק בספרי קבלה, והיכן הוא המקור לכך בנגלה[29] - הנה מצינו הלכה למעשה בדין בפועל בנוגע למספר המלקות: "כמה מלקין אותו, ארבעים חסר אחת, שנאמר[114] במספר ארבעים, מנין שהוא סמוך לארבעים" (חשבון המשלים סכום של ארבעים)[115], והיינו, שכאשר ישנו מספר שביחד עם ההשלמה עולה ארבעים, הרי זה נקרא מספר ארבעים, ועד שעל ידו מקיימים הציווי "ארבעים יכנו"[114], אע"פ שמלקים רק ל"ט פעמים, כיון שהוא משלים לארבעים.

[ומצינו עוד ענינים כיו"ב במדרשים, אבל, הענין האמור קשור עם הלכה בפועל בנגלה דתורה, כנ"ל].

אבל אעפ"כ - כמבואר בכ"מ וכמדובר כמ"פ[116] - ענין הגימטריאות (ודרוש) אינו שדה פרוצה, כך שכל אחד יכול לעשות כרצונו: לפעמים "עם הכולל", ולפעמים עם שני כוללים... ולפעמים בדיוק (ללא הכולל), כפי שמבאר ר' יוסף אירגאס[117] (שהי' פוסק גם בנגלה דתורה, כפי שרואים בשו"ת שלו בעניני הלכה, וישנם גם ספרים ושו"ת שלו בעניני קבלה), שכאשר מחשבים גימטריא מדוייקת, הרי זה בגלל שבענין זה מוכרח להיות דוקא בדיוק, וכאשר מחשבים גימטריא "עם הכולל", הרי זה בגלל שבענין זה מוכרח להיות דוקא "עם הכולל".

ובודאי אין זה באופן שעושים גימטריא בגלל שרוצים להראות "קונץ"... ולכן, אם הגימטריא מכוונת בדיוק, מה טוב, ואם לאו, מוסיפים את הכולל, ואם עדיין חסר, מוסיפים שני כוללים וכו'.

---

108) ראה גם תו"מ - רשימת היומן ע' רצט. וש"נ.
109) עם הכולל (ראה אוה"ת תצוה ע' א'תשלט. מג"א ע' רטז. סה"מ תרכ"ז ע' קס; ע' תסז).
110) ראה כתר שם טוב בהוספות סקי"ח. סה"מ עזר"ת ע' קפב. עטר"ת ע' רצד. תש"ט ע' 40; ע' 65. ועוד.
111) אסתר ו, א.
112) יל"ש עה"פ (רמז תתנז).
113) ד"ה בלילה ההוא (סה"מ קיץ ה'ש"ת בתחלתו).
114) תצא כה, ב־ג.
115) מכות כב, סע"א (במשנה).
116) ראה תו"מ חל"ט ע' 409 ואילך. וש"נ.
117) שומר אמונים ויכוח א' אות כ־כא.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק:)

פעם[116] היו נוהגים ב"חדר" לומר "פורים־תורה". ואמר מישהו, ש"יין" בגימטריא "לקח". וכששאלו אותו: היתכן? הרי "יין" מספרו שבעים, ואילו "לקח" מספרו מאה שלושים ושמונה?! - השיב, שהעצה לזה היא ליקח עוד הפעם "יין". ושאלו אותו: הרי ב"פ "יין" יעלה יותר מ"לקח"? והשיב, שיש ליטול עוד פיסת "לקח". ושאלו אותו: הרי ב"פ "לקח" יהי' הרבה יותר מב"פ "יין", ואפילו יותר מג"פ "יין"? והשיב, שצריך ליקח הרבה "יין" והרבה "לקח", עד שיהי' אחד מהשתיים: או שהחשבון ישתווה, או שיבוא לידי קיום המצוה "לבסומי בפוריא עד דלא ידע"[118], ואם לא ידע להבחין "בין ארור המן לברוך מרדכי"[118], עאכו"כ שלא יוכל להבחין אם "יין" בגימטריא "לקח", או יותר או פחות.

ובנוגע לענייננו, צריך להבין הטעם ש"עמלק" בגימטריא "ברזל" עם הכולל דוקא, ובכלל, מהי השייכות של "עמלק" ל"ברזל"?

השייכות של ענין הקרירות ("אשר קרך") לעמלק, וכן השייכות של ענין ה"ספק" לעמלק - מובנת ע"פ המבואר לעיל, וכפי שנתבאר יותר במאמרי חסידות; אבל לכאורה אינו מובן: מהי השייכות של "ברזל" לעמלק?

בספרי קבלה[119] איתא ש"ברזל" ר"ת בלהה רחל זלפה לאה, והיינו, שהשפחות נזכרות לפני האמהות, בבחינת "שפחה כי תירש גבירתה"[120], שזהו ענין ששייך ללעו"ז, ולא לקדושה; אבל, כמדובר כמ"פ[29] שבימינו רוצים שכל הענינים (כולל גם השייכות של "ברזל" ל"עמלק") יהיו מובנים ומוסברים גם בנגלה דתורה, ועד להלכה בפועל.

יז. והענין בזה:

בנוגע לבנין ביהמ"ק נאמר[121] "ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו", ועד"ז בנוגע לבניית המזבח במשכן נאסר להשתמש בברזל[122], ובלשון הכתוב[123]: "לא תניף עליהם ברזל" - שזהו דין בנגלה דתורה[124].

ובענין זה יש הדגשה מיוחדת בנוגע למזבח, שהרי ישנו פרט אחד שבו חלוק המזבח מכל שאר עניני המשכן - שכל עניני המשכן, אפילו הארון, יכולים לעשותם בחול, ולמסרם אח"כ לקדושה, משא"כ בנוגע למזבח, איתא במכילתא על הפסוק[125] "מזבח אדמה תעשה לי", "לשמי", שתחלת עשייתו צריכה להיות בקדושה. ומזה מובן, שענינו של עמלק (בגימטריא ברזל) אינו נוגע כ"כ בשאר עניני המשכן שיכולים לעשותם בחול, אלא דוקא בנוגע למזבח שתחילת עשייתו צ"ל "לשמי", ולכן יש אזהרה מיוחדת בנוגע למזבח - "לא תניף עליהם ברזל".

וטעם הדבר מפורש גם הוא בנגלה דתורה - "שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, והברזל נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך"[126].

ולהעיר גם ממ"ש במדרש[127]: "כיון שנברא הברזל התחילו האילנות מרתתים, אמר להן, מה לכם מרתתין, עץ מכם אל יכנס בי, ואין אחד מכם ניזוק", והיינו, שענינו של הברזל הוא לכרות את העץ, שזהו גם תוכן הענין שהברזל מקצר ימיו של אדם, שהרי "האדם עץ השדה"[128].

והענין בזה:

החיות ואריכות הימים - "חיינו ואורך ימינו"[76] - של אדם, ובפרט "האדם עץ השדה" שקאי במיוחד על תלמיד חכם (כדברי הגמרא במסכת תענית[129]), הרי זה הענין שבשבילו הוציאו את בנ"י ממצרים,

118) מגילה ז, ב.
119) כתבי האריז"ל - סה"ל ויחי מט, יא. ל"ת ושעה"פ ואתחנן ד, כ. עקב ח, ט. ועוד.
120) משלי ל, כג. וראה אוה"ת תצוה ע' א'תרצב ואילך. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' תיז.
121) מלכים־א ו, ז.
122) יתרו כ, כב.
123) תבוא כז, ה.
124) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הט"ו.
125) יתרו שם, כא ובפרש"י.
126) מכילתא ופרש"י שם, כב.
127) ב"ר ספ"ה.
128) פ' שופטים כ, יט.
129) ז, א.

כמ"ש[130] "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", שזהו הענין דמתן־תורה (שעז"נ[5] "אשר החלו לעשות").

ומי הוא זה שרצה לעשות פעולת הברזל "לקצר ימיו של אדם", רחמנא ליצלן - הרי זה עמלק. וזהו ש"עמלק" בגימטריא "ברזל".

ועפ"ז יובן גם הטעם שהגימטריא אינה במילואה - כי, בגימטריא גופא מודגש הענין דקיצור הימים, ע"י החסרון בגימטריא.

כלומר: ענין הקרירות ("אשר קרך"), ואפילו הענין ד"ספק" (עמלק בגימטריא ספק, שגימטריא זו היא במילואה) - הרי זה רק התחלת הפיתוי של עמלק; ואילו ענין ה"ברזל" הוא - כשכבר בא בפועל, למעט מהתמדה ושקידה בלימוד התורה, כדרשת חז"ל[131] על הפסוק[132] "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", ש"רפו ידיהם מדברי תורה", שזהו תוכן הענין דקיצור ימיו של אדם. וענין זה מרומז בכך שחסר גם בגימטריא של "ברזל", ויש צורך בעזר ע"י ענין הכולל.

יח. ובנוגע לענייננו:

נזכר לעיל (ס"י) דברי הגמרא[79] "כך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה", והיינו, שהיצה"ר אינו מתחיל מיד לומר לאדם לעבור על רצון ה', שהרי בודאי לא ישמע אליו, אלא הסדר בזה - שמתחיל עם ענין הקרירות: רצונך ללמוד תורה - למד תורה לבריאות ("געזונטערהייט"), אבל, ללא התפעלות; הנך מקיים מצוות, נותן צדקה - אין מה להיות בהתפעלות; תחשוב היטב כמה הנך יכול ליתן, כמה אתה צריך ליתן וכמה מתאים לך ליתן, אבל לא באופן של יציאה ממדידה והגבלה.

ולאחרי כן בא השלב השני - עמלק בגימטריא ספק: היצה"ר מתחיל לזרוק אצלו ספק אם הוא צריך או אינו צריך לעשות זאת, ואז, גם כשעושה הדבר, הרי זה מתוך חלישות, ברפיון ידים.

ולאח"ז בא עד לענין ה"ברזל" - שבפועל מקצר את הקישור שלו עם "חיינו ואורך ימינו", תורת חיים ומצוותי'.

וענין זה צריכים לזכור בכל יום, כפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע שלו[133], ש"זכירת .. מעשה עמלק .. מצותה בכל יום, וטוב לזכרן אצל קריאת שמע" (בברכת ק"ש).

וכאמור לעיל (סי"א) שעי"ז שיהודי לוחם ומוחה את העמלק ("תמחה את זכר עמלק") שבקרבו, אזי נעשית ה"מלחמה לה' בעמלק", עם "ראשית גוים עמלק", ועם כל אלו שאנו נמצאים אצלם בגלות, ויוציאנו בקרוב ממש, ב"דרא דמשיחא" (כמ"ש בתרגום[134] על הפסוק[85] "מלחמה לה' בעמלק מדור דור"), מתוך שמחה וטוב לבב, ובטוב הנראה והנגלה, ע"י משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה.

* * *

יט. דובר פעם[135] אודות מאמר הבעש"ט[136] בפירוש המשנה[137] "הקורא את המגילה למפרע לא יצא", - ובהקדים: הפירוש הפשוט בזה הוא שקורא את המגילה מסופה לתחילתה[138], אבל, הלשון "למפרע" יכול להתפרש גם ביחס לדבר שאירע בעבר. ומזה גופא שהתנא בוחר להשתמש בלשון דמשתמע לתרי אפי (אף שהי' יכול לכתוב בלשון שיש לו רק משמעות אחת), מוכח, שאע"פ שעיקר הפירוש ד"הקורא .. למפרע" הוא מסופה לתחילתה, מ"מ, מרומז בזה גם הפירוש השני -

---

130) שמות ג, יב ובפרש"י. שמו"ר פ"ג, ד. וראה לקו"ש חל"ו ע' 7 ואילך.

131) מכילתא ויל"ש (רמז רסג) עה"פ. וראה סנהדרין קו, סע"א ובפרש"י. וש"נ.

132) בשלח יז, ח.

133) או"ח ס"ס ס"ד.

134) תיב"ע.

135) ראה שיחת פורים דאשתקד סי"ט (תו"מ חמ"ו ע' 153). וש"נ.

136) ראה כתר שם טוב בהוספות ס"ק. וש"נ.

137) מגילה רפ"ב.

138) ראה תפא"י שם.

שכאשר קורא את המגילה - ככל פרטי הדינים, אבל - באופן שחושב שזהו מאורע שאירע בעבר ("למפרע"), ועכשיו צריכים רק לזכור מה שאירע פעם, אזי "לא יצא", היינו, שאין זו הכוונה שבקריאת המגילה.

המכוון בקריאת המגילה אינו כדי לזכור מאורע שאירע לפני אלפי שנה, בימי אחשורוש - שאז תהי' גם השמחה כפי ששמחים על דבר שאירע לפני אלפי שנה, ופשוט הדבר, שהשמחה לא תהי' באופן ד"עד דלא ידע"[118] (כמצות שמחת פורים), אלא תהי' רק שמחה ממוצעת ("אַ פּאַרעווע"), או שלא תהי' שמחה כלל.

כיצד יכולה להיות שמחה אמיתית ופנימית, עד שתהי' באופן של "עד דלא ידע" - הרי זה רק כשמתבונן שנתהפך המצב מן הקצה אל הקצה: מקצה הכי תחתון לתכלית הטוב, ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"[28].

וכיון ש"לא ניתנה תורה למלאכי השרת"[139], אלא לבני אדם, הרי אי אפשר לצפות ולדרוש מבן־אדם שיהי' שמח, ובפרט שמחה באופן ד"עד דלא ידע", בגלל מאורע שאירע עם זקני זקניו ("אור־אור עלטער־עלטערן") לפני אלפי שנים.

ולכן, כיצד יכולים לקיים מצות פורים, "ימי משתה ושמחה"[140], ע"פ דין - כאשר האדם "חי" זאת מחדש ("ער לעבט דאָס איבער"), והיינו, שמרגיש שזהו ענין שאירע "בימים ההם" אבל "בזמן הזה", בימינו אלו, במקום זה ובזמן זה.

ולכן, הקורא את המגילה וחושב שזהו ענין שאירע "למפרע" - "לא יצא", כיון שלא יתכן שיהי' שמח באמיתיות בשמחה גדולה ככל פרטי הענינים הקשורים עם שמחה.

כ. ולכאורה אינו מובן:

כאשר הקב"ה הצליח אותנו לצאת ממעמד ומצב של גזירות כאלו, כך, שנמצאים במעמד ומצב שאין ח"ו גזירות כפי שהיו אז, ובכלל אין גזירות קשות - כיצד יכולה להיות שמחה גדולה, הקשורה עם הפיכת מעמד ומצב בלתי רצוי?!

ומזה מובן, שהן אמת שנמצאים אמנם במעמד ומצב שכבר מזמן תלו את המן (וכן בנוגע להמן שהי' בדורנו לפני כמה שנים), וכבר בטלה הגזירה, אבל אעפ"כ, מצד רוחניות הענינים, יש מקום לענין של סכנה כו', ויש צורך לעמוד בזה ולבטל זאת, ועי"ז לחזור ולהרגיש - "איבער לעבן" - את ההצלה מהגזירה.

כא. והענין בזה:

הגזירה שהיתה אז - לא באה בגלל שאחשורוש מינה את המן לשר גדול, והמן הי' צורר היהודים, ולכן רצה לנצל את מעמדו ומצבו כדי לגזור גזירה זו, אלא כדברי הגמרא[141]: "מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כלי' כו'" - מפני שהי' אצלם ענין של חטא, ורק בגלל זה היתה האפשרות לכך שגזירת המן תקבל את החותם של טבעת המלך, ככל הפרטים המסופרים במגילה.

וענין זה (שהגזירה באה לא בגלל גדולת המן, אלא בגלל הנהגת בנ"י באופן מסויים המסופר בדברי חז"ל) מוכח מאופן ביטול הגזירה[142]:

אסתר אמרה למרדכי: "לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי גו' שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערותי אצום כן"[143], ועי"ז ניתנה לאסתר האפשרות לבטל את הגזירה.

והרי ענין זה הוא היפך הטבע[144]:

בשעה שאסתר היתה צריכה ללכת אל אחשורוש ולפעול אצלו היפך הגזירה, היתה צריכה להיות בכל הפאר וההדר, כדי שתשא חן וחסד לפניו. ובפרט לפי דברי' של אסתר "ואני לא נקראתי לבוא אל המלך

139) ברכות כה, ב. וש"נ.
140) אסתר ט, יח־כב.
141) מגילה יב, א.
142) ראה גם שיחת פורים דאשתקד סכ"א (תו"מ חמ"ו ע' 156). וש"נ.
143) אסתר ד, טז.
144) ראה גם לקו"ש חל"א ע' 175 (משיחה זו). וראה גם שיחת פורים תשכ"ה סכ"ח (תו"מ חמ"ג ע' 44). וש"נ.

זה שלושים יום"[145], כך, שאם לא יהי' ענין של נשיאת חן והושטת שרביט הזהב, הנה לא זו בלבד שלא תבטל את הגזירה, אלא אדרבה: "אחת דתו להמית"[145].

ומה עשתה אסתר בפועל? - צמה שלשה ימים, ומובן, שאפילו כשמדובר אודות אשה נאה בתכלית, הרי צום של שלשה ימים, משמעותו, לעשות כל מה שיכולים בדרך הטבע כדי שלא לישא חן בעיני אחשורוש!...

ועכצ"ל, שאסתר היתה סבורה שביטול הגזירה תלוי בענין הצום, ואף שזהו היפך דרך הטבע - הרי גם הגזירה לא היתה בדרך הטבע, וממילא, גם ביטול הגזירה אינו בדרך הטבע.

ועד"ז בכל דור ודור ש"עומדים עלינו לכלותינו" אלא ש"הקב"ה מצילנו מידם" - שההצלה היא עי"ז שנזהרים מהחטא שגרם אז את גזירת המן.

ומזה מובן, שאם רק יש אפשרות שגם עתה יחטאו באותו עון כמו אז, וממילא יעמדו עוה"פ בסכנה כפי שהי' אז - הנה כאשר מתבוננים שצריך להלחם נגד סיבת הגזירה ולמנוע אותה כדי שלא יוכל להיות המסובב, ומנצחים במלחמה ומבטלים את הסיבה, ובדרך ממילא בטל המסובב, אזי יכולים לדרוש שיהיו שמחים בשמחה גדולה.

כב. ובכן, אחד הטעמים שנאמרו בגמרא[141] על השאלה "מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כלי'", הוא - "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע", כמסופר בהתחלת המגילה שאחשורוש ערך סעודה גדולה, והזמין את "כל העם הנמצאים בשושן"[146], ובנ"י השתתפו ונהנו מסעודתו של אותו רשע, ובגלל זה באה אח"כ גזירת המן.

ובהקדים[147] - שבמדרש[148] מצינו שבאותה סעודה אכלו מאכלים שאינם כשרים. אבל, בלשון הגמרא הנ"ל לא נזכר כלל מה אכלו באותה סעודה; נאמר רק ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע".

וע"פ הכלל בנגלה ש"אפושי מחלוקת לא מפשינן"[149], כך, שבכל מקום שאפשר משתדלים לומר שאין מחלוקת, אלא כולם בדעה אחת - הנה כאשר מצינו במדרש שבסעודת אחשורוש אכלו מאכלים שאינם כשרים, ומצינו בגמרא שהחטא הי' בכך ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע" - הרי מוטב לומר שאין מחלוקת בדבר, ושניהם אמת, אלא שהגמרא מבארת את הסיבה ש"נתחייבו .. כלי'" - "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע":

אכילת מאכלים שאינם כשרים, נבלות וטרפות - הרי זה בודאי עבירה חמורה ("אַ געוואַלדיקע און אַ מורא'דיקע"), וצריכים לשוב בתשובה וכו', אבל אעפ"כ, לא מגיע עבור זה עונש חמור כ"כ - "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים"[150], ובפרט בנוגע ל"טף", שלא היו שייכים לכל הענין!

ועד"ז בנוגע לשתי' - שהרי ענין עיקרי בסעודה הי' שתיית יין, כמפורש במגילה[151]: "ויין מלכות רב .. והשתי' כדת" - שלפי דברי המדרש שהמאכלים לא היו כשרים, הרי גם היין לא הי' כשר, אלא יין נסך, שזהו ענין של עבודה זרה[152] רח"ל, שעל זה יש חיוב "יהרג ואל יעבור"[153], כך, שאין אפילו תירוץ של אונס. ואעפ"כ, לא בגלל זה נגזרה גזירה על כל עם ישראל, אפילו על הטף!

הסיבה לכך ש"נתחייבו .. כלי'" היא - "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע", וכפי שנתבאר פעם בארוכה[154], שהחטא והעון התבטא בכך שיהודי נהנה מהעובדה שמזמינים אותו לסעודה של רשע, והיינו,

---

145) שם, יא.
146) אסתר א, ה.
147) התוכן דהבא לקמן - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (בשילוב עם שיחת פורים תשכ"ב), ונדפס בלקו"ש הנ"ל ע' 170 ואילך.
148) שהש"ר פ"ז, ח. תנחומא (באבער) ס"פ בהר. יל"ש אסתר רמז אלף מח, ממדרש אבא גוריון (א, ה).
149) נסמן בלקו"ש חי"ח ס"ע 408.
150) אסתר ג, יג.
151) שם א, ז־ח.
152) ראה אנציק' תלמודית (כרך כד) ערך יין נסך בתחלתו (ע' רפג ואילך). וש"נ.
153) סנהדרין עד, א.
154) שיחת פורים תשכ"ב סנ"ט ואילך (תו"מ חל"ג ע' 226 ואילך). וראה גם שיחת פורים דאשתקד סכ"ב (תו"מ חמ"ו ע' 156). וש"נ.

שלא זו בלבד שהוא משתתף בסעודה - שיכול לתרץ זאת בכך שזהו בעל־כרחו, כיון שמכריחים אותו להשתתף בסעודה, ואין לו ברירה וכו' וכו', אלא הוא נהנה מסעודתו של אותו רשע - לאו דוקא נבלות וטרפות, אלא אפילו מאכל כשר, "כרצון איש ואיש"[141], אבל החסרון הוא ב'תפיסת־מקום' והחשיבות של "אותו רשע" בדעתו של היהודי, שלכן נהנה מההשתתפות בסעודתו!

כלומר: הוא שוכח ש"אתה בחרתנו מכל העמים"[155], ושהגדלות של יהודי היא בכך שהתורה היא "חיינו ואורך ימינו"[76], ולכן "בנים אתם לה' אלקיכם"[156]; וממה הוא נהנה - מהעובדה שישנו "רשע" (והוא - היהודי - יודע אודות רשעותו, ככל הסיפורים אודותיו[157] - שהפסיק את בנין ביהמ"ק, לבש את בגדי הכהן גדול, והשתמש עם כלי המקדש כו') שמזמין אותו לסעודתו, ומושיב אותו בא' משלשת המדורים: "בחצר גנת ביתן"[146] (כמסופר במדרשי חז"ל[141]), והיינו, שנאבדה אצלו כל החשיבות של הקב"ה, תורה ומצוות, והחשיבות של בנ"י; ומה תופס מקום אצלו - מציאותו של "אותו רשע"!

ובכן: כאשר יהודי אומר שהקשר שלו עם הקב"ה אינו תופס מקום אצלו, והיותו בן אברהם יצחק ויעקב גם אינו תופס מקום אצלו, וגם ההנהגה ע"פ תומ"צ אינה חשובה אצלו,

- ועד כדי כך, שמתפלא על כך שאחשורוש מזמין יהודי לסעודתו, שבודאי אין זה בגלל שהוא בן אברהם יצחק ויעקב, או בגלל ש"בנים אתם לה' אלקיכם" [שהרי אם זו היתה סיבת ההזמנה לסעודה, אזי לא היו נענשים על זה, כיון שאין זו סעודה של "רשע"], בידעו, שאצל אחשורוש אין זה דבר חשוב -

ולעומת זאת, מה תופס אצלו מקום וגורם לו הנאה - מציאותו של אחשורוש, "אותו רשע", שהוא חשוב אצלו. ואילו הצדיק, צדיקו של עולם זה הקב"ה[158], להבדיל, אינו תופס מקום אצלו - הנה במעמד ומצב כזה אין לו זכות קיום!

וטעם הדבר:

כיון ש"אתם המעט מכל העמים"[24], וכל העמים שונאים את בנ"י, "כבשה (אחת) העומדת בין שבעים זאבים"[69] - הרי הקיום של בנ"י אינו אלא בגלל שזהו ענין שלמעלה מדרך הטבע.

אך כאשר יהודי סבור שאחשורוש הוא בעה"ב שמושל עליו, להיותו זה שהפסיק את בנין ביהמ"ק, ולובש בגדי כהונה גדולה, ונוטל את הכלים שהשתמשו בהם בקודש, ואינו מניח ללמוד תורה ולקיים מצוות, וזהו התוקף של העולם - אזי אומרים לו: לפי אופן עמידת העולם - אין לך נתינת מקום, כיון ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו"!... ואין זה ענין של "גזירה", אלא ע"פ טבע אין ליהודי זכות קיום, רחמנא ליצלן.

ועפ"ז מובן שאין צורך בתוספת ביאור בנוגע לקשר שבין העובדה ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע" עם הגזירה "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים" (גם הטף שאינם אשמים כלל, שהרי לא הוזמנו לסעודה), באופן של "מדה כנגד מדה"[159] - כי, כאשר יהודי משפיל את עצמו תחת הנהגת הטבע באופן שהטבע מושל עליו (לפי שמעמיד את "אותו רשע" בתור מנהיג העולם, ואילו את מלכו של עולם, להבדיל, מניח בשפל המצב רח"ל), אזי נשארת הנהגת העולם ע"פ טבע, וכיון שעכשיו נמצא עוה"ז במעמד ומצב שהקליפות והרשעים גוברים בו[160], אזי לא יכול עם ישראל להשאר בקיומו, כי להיותו "מפוזר ומפורד בין העמים", ו"את דתי המלך אינם עושים", אזי "למלך אינו שוה להניחם"[12], שאין לזה מקום בהנהגת המלוכה, כך, שכתוצאה מזה ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע" (שזה הי' החטא של ישראל באותו הדור), "נתחייבו שונאיהן של ישראל כו'", היפך החיים.

כג. וענין זה נוגע גם עתה, כאשר "אכתי עבדי אחשורוש אנן"[22]:

יהודי צריך להתייגע ולפעול על עצמו, שגם כאשר נמצא בעולם, ומתעסק עם עניני העולם ועניני הטבע - בידעו, שע"פ תורה, כדי להשתכר לפרנסתו יש צורך בעשי' בדרך הטבע, כמ"ש[53] "וברכך ה'

155) נוסח תפלת יו"ט.
156) פ' ראה יד, א.
157) מגילה יא, א ואילך.
158) ב"ר פמ"ט, ט. הובא בפרש"י עה"ת וירא יח, כח. ועוד.
159) סנהדרין צ, סע"א. וראה מגילה יב, ב. וש"נ.
160) תניא פ"ו. פכ"ד.

אלקיך בכל אשר תעשה"; הוא צריך אמנם להתפלל להקב"ה שיהי' "מברך השנים", וכל שאר עניני בקשת צרכיו, אבל ביחד עם זה יש צורך בעשי' בדרך הטבע - יזהר וידע שאין לו עסק עם "סעודתו של אותו רשע".

האכילה שלו היא - מסעודתו של רבונו של עולם, "הזן את העולם כולו בטובו בחן ובחסד וברחמים"[161], אלא, שהרצון של רבש"ע הוא שיעשה מה שעושה בדרך הטבע כדי להשתכר הממון הדרוש לו עבור הוצאותיו והוצאות בני ביתו, וכדי להשתכר ממון, צריך להתנהג כדרך התגרין; הוא חייב אמנם להזהר מהשגת גבול, ולהזהר מהפקעת שערים, משקר, גניבה וגזילה, אפילו לא אבק גניבה וגזילה, אבל הוא צריך לעסוק במשא ומתן ומסחר בדרך הטבע - שכך הוא ע"פ תורה, כדברי הספרי[53]: "יכול יהא יושב ובטל, ת"ל בכל אשר תעשה"[162]; ואעפ"כ, בשעת מעשה צריך לידע שהוא עושה אמנם בדרך הטבע, אבל את הסעודה הוא מקבל מ"הזן את העולם כולו בטובו כו'", ומי הוא - "אלקינו מלך העולם", ואז יש הצלחה לעשי' הטבעית בדרך הטבע.

כד. וזהו גם הביאור בדברי הגמרא[163] "אמונת זה סדר זרעים", ואיתא בתוס' (בביאור השייכות ד"אמונת" ל"זרעים") "מפרש בירושלמי[164] שמאמין בחי העולמים וזורע" - דלכאורה אינו מובן[165]: מהי ההוספה שבדברי הירושלמי - שהסיבה לכך שיהודי "זורע" היא בגלל ש"מאמין בחי העולמים"!

העובדה שרואה מסביבו מאה מליון אינם־יהודים שזורעים ללא אמונה בחי העולמים ואעפ"כ יש אצלם צמיחה - אינה שייכת ליהודי, כי "מאותות השמים אל תחתו"[166], וכשם שאין ליהודי להתיירא מ"אותות השמים", "חוקות שמים וארץ"[167], כשהם נגדו, כמו"כ אין לו לתלות תקוה בחוקות הטבע, כשהם לטובתו.

בשעה שיהודי מקבל ברכתו של הקב"ה ע"י תפלתו, לימוד התורה וקיום המצוות, אזי צריך לעשות את ה"כלי", שזוהי העשי' בדרך הטבע.

וזהו החילוק בין יהודי לאינו־יהודי - שאינו־יהודי הוא תחת חוקי הטבע, ואילו יהודי הוא למעלה מחוקי הטבע, אלא שהקב"ה רצה שילבישו זאת בלבושי הטבע.

כה. ובהתאם לכך, מצינו גם בהנהגת אסתר המלכה שני ההפכים:

בתחילה צמה אסתר שלשת ימים לילה ויום - "גם אני ונערותי אצום כן", ומסתמא היתה נראית כפי שנראים לאחרי צום של ג' מעת־לעת בבת אחת... אבל אסתר לא הסתפקה בצום בלבד, אלא ידעה שהיא צריכה גם לעשות משהו בדרך הטבע - לילך לדבר עם אחשורוש.

אסתר לא הלכה לדבר עם אחשורוש לפני הצום, בידעה שבאופן כזה לא תפעל מאומה, כיון ש"אני לא נקראתי לבוא אל המלך"; אבל לאידך גיסא, לא הסתפקה בצום בלבד, אלא הלכה גם לדבר עם אחשורוש, בגלל שמוכרחת להיות גם עשי' בדרך הטבע - "וברכך גו' בכל אשר תעשה".

והענין בזה - שההתעסקות בדרך הטבע היא רק עשיית "כלי" לקבלת ברכתו של הקב"ה.

וכידוע המשל בזה - מאדם שמכין כיס גדול שיוכל ליתן בו סכום גדול של כסף, הרי בודאי לא זו הדרך להשיג את הכסף!...

כאשר האדם מרויח את הכסף במקום שבו נמצא הכסף, אלא שלאח"ז רוצה להביא את הכסף לרשותו, אזי זקוק הוא לכיס גדול שבו יוכל ליתן את הכסף. ובנדו"ד, כיון ש"לי הכסף ולי הזהב נאום הוי' צבאות"[168], הנה לכל לראש צריך לפעול על הקב"ה - ע"י תפלתו, לימוד התורה וקיום המצוות - שיעביר לחשבונו סכום גדול, ולאח"ז אומר לו הקב"ה: עליך להמשיך ולהוריד זאת לעוה"ז הגשמי למטה

---

161) נוסח ברכה הא' דברהמ"ז.

162) וראה מכילתא - הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פ' וישב, ובס' מנחה בלולה. מכילתא דרשב"י יתרו כ, ט.

163) שבת לא, א.

164) במהר"ץ חיות (אמרי בינה ס"ב) - שבירושלמי לפנינו ליתא.

165) ראה גם "רשימות" חוברת סח. וש"נ.

166) ירמי' יו"ד, ב. וראה סוכה כט, א.

167) שם לג, כה.

168) חגי ב, ח. וראה קידושין פב, ב.

מעשרה טפחים, ולכן עליך לעשות כלי בדרך הטבע - "בכל אשר תעשה" - כיס גדול שבו תכניס את הכסף והזהב;

אבל אין מקום "להסתכסך" עם הקב"ה: לא להתפלל אליו, לא ללמוד תורה ולא לקיים מצוות, אלא רק לעשות כיס גדול - שהרי אז, לא יהי' לו מה להכניס בפנים!... אלא אם כן יתן לו הקב"ה בינתיים על החשבון - להיותו "ארך אפים"[169], "מאריך אף"[170] - על יסוד התקוה שסוכ"ס "לא ידח ממנו נדח"[171], והוא יתפוס את האמת, שאין זה באופן ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"[90], אלא שמקבל זאת מהקב"ה.

כו. וזהו תוכן הענין דקריאת המגילה - כפי שנוגע ושייך לא רק "בימים ההם", אלא גם "בזמן הזה":

ובהקדמה - שבכל זמן בשנה יש עבודה מיוחדת לזמן זה: בחג השבועות, "זמן מתן תורתנו", צריך לחיות מחדש את הענין דמתן־תורה; ובחג הסוכות - "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל גו'"[172]. ועד"ז בנוגע לימי הפורים, שאודותם מבטיח הקב"ה ש"זכרם לא יסוף מזרעם"[71].

ובכן, ענינה של קריאת המגילה והכוונה הפנימית שבה - לידע ולזכור, שאע"פ ש"עבדי אחשורוש אנן", ויש לנו עסק עם "מושל בכיפה"[25] כמו אחשורוש שמלך על "שבע ועשרים ומאה מדינה"[173], והוא מעניק כבוד ומזמין יהודי לסעודה, הנה בשעת מעשה, בלכתו לסעודה, עליו לדעת, שלא אחשורוש הוא המושל עליו, ולא אחשורוש הוא המושל על קכ"ז מדינות בכל הקשור לעניני בנ"י, אלא בו הדבר תלוי: אם הוא נהנה מסעודתו של רבש"ע - יכול להסב אל השולחן, אבל אם הוא מחשיב זאת ל"סעודתו של אותו רשע" - אסור לו להסב אל השולחן.

ועד"ז בנוגע להתעסקות בעניני העולם, כיון שנמצאים במדינה שבה צריך להיות הענין ד"בכל אשר תעשה" באופן של מנהג התגרין, אלא שעושה זאת כרצונו של הקב"ה, תוך כדי זהירות מהשגת גבול, שקר, גניבה וגזילה, ככל פרטי הענינים שנתבארו בשו"ע חושן משפט, בדיני משא ומתן, ואז מצליח בכל עשיותיו בדרך הטבע - שההנאה שלו צריכה להיות (לא "מסעודתו של אותו רשע", אלא) מזה שהוא סמוך על שולחן אביו שבשמים, אלא שאביו שבשמים, שהוא מלכו של עולם, רצה, שיעשה כלי בדרך הטבע שבו יומשך הכסף והזהב של הקב"ה ("לי הכסף ולי הזהב") למטה מעשרה טפחים.

ואין זה ענין ששייך רק לצדיקים גדולים, אלא ענין ששייך לכל מי שעושה חשבון ע"פ חכמת הכלכלה, ומחשב את כל הקשיים שיהודי פוגש בהם, והקושי העיקרי, שבכל מקום שפונה רואה ש"חסד לאומים חטאת"[174], ו"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו", כך, שע"פ חכמת הכלכלה לא יכול להיות לו קיום, רחמנא ליצלן, והקיום שלו אינו אלא עי"ז ש"הקב"ה מצילנו מידם", ולכן, כאשר מחזק את ההתקשרות עם הקב"ה, וכנ"ל (ס"ט) ש"מתוך כך זוכרהו", והיינו, שאע"פ שנמצא בגלות, הרי זה באופן ש"עמו אנכי בצרה"[62], "גלו לאדום שכינה עמהם"[61] - אזי נמצא בסעודה של הקב"ה, ואז יכול ליהנות מזה.

כז. ועפ"ז מובן, שהאפשרות לסכנה שהיתה אז - ישנה בכל מקום ובכל זמן,

ואדרבה: כאשר הקב"ה מברך ומצליח שיהי' מעמד ומצב של עושר גדול, "החיל הזה" - אזי יש נתינת מקום יותר להכשל ולחשוב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"[90], וכאשר מתחיל לחשוב אודות כחו ועוצם ידו, ומשוה זאת לכחו ועוצם ידו של "אותו רשע", ורואה שכחו ועוצם ידו גדול יותר - אזי יכול ליהנות מהעובדה ש"אותו רשע" (שכחו ועוצם ידו גדול יותר) מזמין אותו ל"סעודה".

ולכן, בכל דור ובכל אחד מישראל, צריכה להיות הזהירות מענין זה - עכ"פ בדקות דדקות:

היצה"ר מתחיל עם "קלות" ומזה בא ל"חמורות", כנ"ל (סי"ח) מדברי הגמרא (במסכת שבת[79]) "כך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה", ובלשון הכתוב[175] - שמ"חבלי השוא" באים ל"עבותות העגלה", והיינו, שלא יתכן שלפתע פתאום יווצרו "חבלים עבים", אלא בהכרח שתהי' ההתחלה מ"חוט דק".

---

169) תשא לד, ו.
170) במדב"ר ספט"ז.
171) ע"פ שמואל־ב יד, יד. וראה תניא ספל"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.
172) אמור כג, מג.
173) אסתר א, א.
174) משלי יד, לד. וראה ב"ב יו"ד, ב.
175) ישעי' ה, יח. וראה סוכה נב, א.

ובנדו"ד: לא יתכן שלפתע פתאום נופלים למעמד ומצב שלמרות שרואים את הנהגתו של "אותו רשע", שהפסיק את בנין ביהמ"ק ולבש בגדי כהונה כו', ואעפ"כ נהנים מסעודתו; אלא תחילה ישנו ענין של "חבלי השוא", ומזה יכולים לבוא אח"כ למעמד ומצב ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע".

ועד"ז בנוגע לזהירות שלא לחשוב ש"אותו רשע" מנהל את העולם, אלא לדעת שהקב"ה הוא מנהיגו של עולם - שבודאי לא יתחיל לפתע פתאום לחשוב כך, אלא ענין זה מתחיל לאט לאט; תחילה ישנו חטא זה בדקות, ולאחרי כן הרי זה נעשה בגסות יותר ובמדריגה תחתונה יותר, ועד שבא למעמד ומצב ש"אומר לו עבוד עבודה זרה".

כח. וכאן בא הענין הכאוב - שמנהלים את הויכוחים הידועים, שקוראים להם בשם דו־שיח ("דייאַלאָג'ס"), עם אינם־יהודים, "גלחים"[176].

ובהקדמה - שלכאורה יש להדגיש לכל לראש שזהו ענין שיש בו איסור של עבודה זרה, כפי שפוסק הרמב"ם בהל' ע"ז[177] ש"צונו הקב"ה שלא לקרות באותן הספרים (שחברו עובדי ע"ז בעבודתה) .. שנאמר[178] אל תפנו אל האלילים" [מלבד הסנהדרין, שכיון שהיו צריכים לדון את אלו שחשודים בחטא ע"ז, היו צריכים לידע גם ענינים אלו[179]], וא"כ, כשיוצאים עם איסור נגד "דייאַלאָג'ס", הי' כל רב צריך לומר לכל לראש שזהו ענין האסור מן התורה.

אבל, כנהוג בארצות־הברית, אוהבים דבר־חידוש דוקא, וכשרוצים להמציא חידוש, אזי ההנהגה היא - כפי שמצינו בנוגע לממוכן - ש"קופץ בראש"[180]:

מי הם אלו שהולכים לנהל "דייאַלאָג'ס", ולספר לגוים אודות גדלות ועמקות התורה, ש"היא חכמתכם ובינתכם גו'"[34] - דוקא אלו שאינם אוחזים מתורת משה, ואינם מתנהגים ע"פ שו"ע!...

והרי זה דבר בלתי מובן - מה להם ול"דייאַלאָג"?! מי שאינו אוחז מהתורה - אין לו בכלל מה ללכת לויכוח, לבוא ולספר לגוי אודות התורה; עליו להניח ליהודי שמתנהג ע"פ תורה לדבר עם הגוי.

ויתירה מזה: בנוגע לויכוח עצמו - שלפעמים יודע ה"גלח" מ"ש ברמב"ם יותר ממנו!...

בין אלו שהשתתפו בויכוחים עד עתה, הנה בעוונותינו הרבים, ישנם כאלו שעיקר ידיעתם היא בנצרות, ואילו בנוגע ליהדות - לידע לכל־הפחות מה שכתוב ב"קיצור שלחן ערוך" (אפילו לא בשלחן־ערוך עצמו) - יודע ה"גלח" יותר טוב ממנו!

הוא לא למד בישיבה, ובודאי לא עשה לילות כימים כדי ללמוד שעות נוספות ולידע דבריו של "ראשון" או "אחרון", ראשון בראשונים ואחרון באחרונים - עבור ענינים אלו לא הי' לו פנאי, כיון שהי' עסוק בענינים אחרים: בתחילה הי' בבית־ספר "ממלכתי" ("פּאָבליק סקול"), ואח"כ הוצרך לילך ל"תיכון" ("היי סקול"), ואח"כ ל"אוניברסיטה" ("קאַלעדזש"), וב"אוניברסיטה" גופא היו לו שתי עבודות: לכל לראש הוצרך להצטרף לקבוצת כדור־רגל אמריקאית ("פוט־באָל טים") כדי להיות ספורטאי ("אַטלעט") טוב, ונוסף לכך הוצרך ללמוד איזו אומנות ("אַרט") כדי להשיג איזה תואר ("דיגרי"), ורק לאחרי כל זה, בשעה שאינה לא יום ולא לילה, למד משהו כדי לקבל "תעודה" על תואר של "רב" כפי שנקרא באנגלית!...

וממילא, יתכן שאינו יודע כלל אודות דברי הרמב"ם הנ"ל, כך, שהוא שוגג בדבר. אבל, סוכ"ס יראה לו מישהו - מאלו שיודעים זאת - שע"פ הרמב"ם הרי זה איסור כפשוטו!

אך ישנו ענין נוסף בזה:

הוא טוען שחיים אנו בעולם מודרני, ובניגוד לרמב"ם שהי' מארצות המזרח ("אַן אָריענטאַלישער איד"), הרי אנו "אשכנזים", וחיים ב"מאה העשרים" ("טוועגטיעט סענטשורי"), ויש לנו כבר מטוס סילון

176) ראה גם תו"מ חמ"ג ע' 225 ואילך. וש"נ.
177) פ"ב ה"ב.
178) קדושים יט, ד.
179) רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ב.
180) מגילה יב, ב. אסת"ר פ"ד, ו.

("דזשעט"), ו"פצצת אטום", וכל ה"דברים הטובים" ש"בונים" את העולם, וממילא, אי אפשר להתחשב עם יהודים שחיו במקום כלשהו בארצות המזרח ("כ'ווייס וואו אין אָריענט").

וממילא - טוען הוא - אם רוצים לשלול את ענין הויכוחים, צריך למצוא איזו הסברה אחרת.

ובכן, המדובר עתה הוא - לא על עצם האיסור דע"ז, אלא על השייכות לענין ד"נהנו מסעודתו של אותו רשע", כדלקמן.

כט. אלו שהשתתפו עד עתה ב"דייאַלאָג'ס", הנה אצל רובם - כל ההנאה היא מעצם העובדה שהגוי מזמין אותו ומציג אותו כ"בא־כח" של יהודים, ושואל אצלו שאלות בנוגע למהותה של תורת ישראל, וכיון שהגוי הוא "גלח", ובפרט אם הוא "בישוף", ועאכו"כ אם יש לו קשר עם זה שיושב ברומא, הרי "מי ידמה לו ומי ישוה לו ומי יערוך לו", ובפרט שלאחרי כן יתפרסם הדבר ב"כותרת ראשית" ("העד ליין"), ועוד עם "תמונה" שבה רואים שהוא מניח את ידו על כתפו של ה"גלח" (ברשותו של ה"גלח"...) - "נהנה מסעודתו של אותו גלח"!...

הגעו עצמכם מה מתרחש כאן:

הוא יודע בעצמו ש"אתם המעט מכל העמים" כפשוטו, ו"מפוזר ומפורד בין העמים", והוא יודע מה הם ידיעותיו בעניני יהדות... וראה זה פלא: הבישוף הסכים להצטלם ביחד עם היהודי, ונתן לו רשיון להניח את ידו על כתפו!...

וכל זה - למרות שלאחרי כן, כשבא לביתו, ומדפדף לאחור לראות מה אירע עם הבישוף לפני מאות שנה, רואה, שהוא זה שהרג רחמנא־ליצלן את הסבא שלו... אמנם לא הוא בעצמו, אלא הסבא או האבא של בישוף זה - את הסבא או האבא שלו, אבל הוא יודע שזהו "אותו רשע", שכן, ע"פ חכמת הרפואה, עוברת בירושה (הן אהבת יעקב ליעקב והן) שנאת עשו ליעקב, אם באופן כזה או באופן אחר.

- נמצאים אמנם בגלות, וישנו הענין ד"אל תתגרה בגוי קטן"[181], ועאכו"כ בגוי גדול, אבל, אין הכוונה להתגרות כו', כי אם, שלא להתעסק עמו כלל (ואדרבה: התרפסות זו היא ה"התגרות" שמרבה את השנאה והפירוד).

רצונך לדבר אודות ענין הצדקה - לבריאות; אבל היתכן שהנך "נהנה מסעודתו של אותו רשע", ומשליט אותו עליך, שהגדלות שלך מתבטאת בכך שהגוי חושב שהנך "ראַביי" ומנהיג רוחני בישראל, והנך מקבל ממנו את הכבוד, שהוא מרשה לך להמתין בחדר הכניסה ("אַנטי־טשעמבער"), וכשהוא יעבור, יחליט אם להסתכל עליך או לא, ואם הוא יסתכל עליך, וגם יושיט לך את טבעתו ("פינגערל") ואתה בעצמך תנשק אותה - אזי "עולמך תראה בחייך"... זהו ה"גן עדן" וה"עולם הבא" שלך - בחדר הכניסה של ה"גלח"...

ל. ובזה מתבטאת עיקר הצרה ועיקר העבירה:

לא מדובר כאן אודות הלאו ד"אל תפנו אל האלילים"; זהו אמנם לאו בנוגע לג' העבירות שבהם ישנו החיוב דיהרג ואל יעבור, אבל זוהי עבירה אחת;

וכמו"כ לא מדובר כאן אודות הצרה, שאלו הנוטלים חלק בויכוחים אין להם שום מושג בעניני תורה ויהדות, ויודעים רק אודות נצרות, ה"ברית החדשה" - וכי מהיכן תהי' לו ידיעה בעניני תורה ויהדות, בה בשעה שיודעים מי הוא ("הוּ איז הוּ"), ממה שנדפס ב"ביוגרפיא" שלו, שבה צויינו דברי ימי חייו בכל הפרטים (כיון שהוא בעצמו השתדל שלא יחסירו שום פרט בדבר...), ושם רואים כמה שעות הקדיש במשך כל ימי חייו ללימוד תורת ישראל, וכמה זמן בחייו הי' עסוק בשאר ענינים;

וכמו"כ לא מדובר כאן אודות החוצפה שבדבר:

רופא, שיבוא ויאמר שהוא מייצג את כל ה"קאַלעדזש", ורצונו לערוך ניתוח על אדם חי - לא יעשה זאת אלא לאחרי כו"כ שנים שהתעסק בכך והצליח; ואילו כשבא מישהו בתור בא־כח של קבוצה שלימה,

181) ראה פסחים קיג, א.

בה בשעה שיודע בעצמו כמה דקות ושעות הקדיש ללימוד ענין זה, כבנדו"ד, שמעיז להציג את עצמו בתור בא־כח הרוחניות של עם ישראל, ולאחרי ה"הכנה" שיש לו, יסביר "לעיני העמים" במה מתבטאת "חכמתכם ובינתכם" - הרי זו חוצפה שאין כמוה.

והרי זה דבר פלא: רואים בפועל, שככל שתגדל ה"עם־הארצות", יגדל יותר החלק שנוטל ב"דייאַלאָג'ס". מי שיודע ללמוד קצת - משתתף פחות ב"דייאַלאָג'ס", ואם אינו יודע ללמוד מאומה - אזי ה"רעקאָרד" שלו בהשתתפות ב"דייאַלאָג'ס" הוא במדה המקסימלית! ועד"ז בנוגע ליראת־שמים: ככל שממעט ליישם את השלחן־ערוך בחייו ובקהילתו - מרבה להגן על השלחן־ערוך בפני עמי הארץ!

אלא מאי, השאלה היא: היתכן שהגוי אינו משיב זאת? - הנה רואים כאן שמצד הגויים מתחיל כבר הסירוב להשתתף ב"דייאַלאָג'ס", אבל, כיון שזוהי מדינה שיש בה הרבה אפשרויות, הנה כאשר זורקים אותו מהדלת, חוזר וזוחל דרך החלון!... - גם אם הי' עושה זאת בתור איש פרטי, אבוי לו, ועאכו"כ כשעושה זאת בתור בא־כח של קהילה או קבוצה של עשרה מישראל; מי נתן לך רשות לשים את עצמך, ועשרה מישראל, למרמס תחת כפות רגליו של פלוני בן פלוני?!...

אמנם, ענין הנ"ל שייך למדות בני אדם; ומה גם שיש שקוראים זאת בשם "חוצפה", ויש שיקראו זאת בשם "ברייטקייט"... הוא לא מתפעל מדברים קטנוניים ("קליינייקייטן"), וגם אם ירננו עליו ויבזו אותו - אינו מתפעל, כיון שאין הדברים "מגיעים" אליו, הוא עומד מלמעלה מכל זה;

ואילו המדובר כאן הוא - אודות כללות הגישה של ההנאה מ"אותו רשע", שמהווה בזיון של כל ענין האמונה, שמראים לגוי, שהכח והחוזק והאמונה הם בקצה השני רחמנא־ליצלן.

לא. וגם בענין זה זקוקים אנו לאותו יהודי מארצות המזרח:

הרמב"ם פוסק בהלכות תשובה[182]: "אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה .. אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו .. ואלו העוונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרוש מהם".

ובנדו"ד - מדובר אודות ענין של "דעות":

הוא הכניס לעצמו לראש שעליו לשאת־חן בעיני הגוים, כיון שהם הרוב, ואילו הוא המיעוט. וכדי לשאת־חן בעיניהם - צריך לרדוף אחריהם, וללמוד מה שהם לומדים, וממילא אין לו פנאי (שהרי לא נותנים לאדם זמן מיותר...) ללמוד מה שצריך ללמוד, ובפשטות - מה שצריך ללמוד כדי לדעת כיצד להתנהג כיהודי, ועדיין לא מדובר אודות מי שרוצה להיות "מנהיג רוחני"...

וזוהי גם סיבת הנאתו מ"אותו רשע" - שכאשר מסתכלים עליו, רואים שפניו מחייכות וניכר עליו שהוא מאושר!

ולאידך גיסא: מי הוא זה שניכר עליו שהוא "מנהיג רוחני" - הרי זה ה"גלח", שלבוש בבגד ארוך, עם "יאַרמולקע", ומלפניו תלוי ה"צלם"; ואילו כשמסתכלים על הבא־כח וה"מנהיג רוחני" מהצד היהודי - לא רואים "צלם אלקים": לבוש קצר, לא זקן ולא פיאות, לא "יאַרמולקע", ולא כלום. ואם צריך לאחוז משהו בידו - הנה ה"גלח" אוחז את ה"ברית החדשה", ואילו הוא אוחז את הספר שהוכרז כ"רב מכר" ("בעסט־סעלער"), שאודותיו דיבר בדרשת השבת בבית־הכנסת, כדי להראות ל"גלח" שאינו "בטלן"...

ובאופן כזה הוא גם סגנון הדיבור, באמרו לכל לראש: אצלכם אמת, וגם אצלנו - להבדיל - אמת, וצריכים להשוות ולבחון כמה אחוזים כאן וכמה אחוזים כאן... וזאת, בידעו שה"גלח" סבור ההיפך מזה, ובידעו מה שהתורה אומרת: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד"[183], ואילו כאשר אומרים שיתכן שבשבילי ישנו אחד, ובשביל השני ישנו שני - הרי זה "עבודה זרה" כפשוטה, היפך "שמע ישראל"!

לב. ובענין זה יש ללמוד מהנהגת מרדכי - כאמור לעיל (סכ"ו) שכל זמן מעורר על ענינים שקרו באותו הזמן, כמו בחג הסוכות ע"י מצות סוכה, ובחג הפסח ע"י מצות מצה, ועד"ז בנוגע לימי הפורים:

182) פ"ז ה"ג.

183) ואתחנן ו, ד.

מרדכי הי' "יושב בשער המלך"[184]; הוא ידע מה זה שר ("אַ מיניסטער"), וידע אופן ההנהגה בעיר הבירה, כיצד פותחים את הדלת וכיצד צריכים לסוגרה.

ואעפ"כ, כאשר אחשורוש ערך סעודה - לא השתתף בה מרדכי.

ומה ראו בפועל - שלאחרי כן הי' מרדכי "יושב בשער המלך";

ולעומת זאת, מה פעלו אלו שהתנהגו ע"פ תכסיסי מלוכה, לשאת־חן בעיר הבירה ע"י ההנאה מסעודתו של אותו רשע - גרמו צרה על כל ישראל,

ולאחרי כן, הוצרך לבוא מרדכי - ה"בטלן" ש"יושב בשער המלך" ואינו יודע שצריכים לבוא ל"באַנקעט" של אחשורוש - ולחפש עצות כיצד לבטל מהם את הגזירה!

לג. אמנם, עפ"ז נמצא לכאורה שאבדה תקוה, רחמנא ליצלן!

אך על זה מסופר במגילה שאסתר אמרה למרדכי "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי .. שלשת ימים"[143], "ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צותה עליו אסתר"[185], ומזה מוכח, שכל היהודים צמו שלשה ימים (דאל"כ, לא קיים מרדכי את דברי אסתר).

ולכאורה אינו מובן: יהודי שנהנה מסעודתו של אותו רשע - מדוע הוא צם שלשה ימים רצופים?!...

ומזה מוכח, שזהו ה"קונץ" של יהודי: הוא לא מתפעל מאופן הנהגתו במשך ששים ותשע שנה, ובגיל שבעים נעשה אצלו זעזוע ("עס גיט אים אַ טרייסל") ועושה כדבר מרדכי!...

אלא, שיש בזה שתי דרכים:

יכולים ללמוד זאת בדרך הקשה (כפי שאומרים במדינה זו: "די האַרד וויי") - כפי שהי' "בימים ההם" בעת גזירת המן;

אבל יכולים גם לקרוא את המגילה ולמנוע זאת מראש: למה לך ללכת וליהנות מסעודתו של אותו רשע, ואח"כ לרוץ למרדכי שיבטל את הגזירה - אל תלך לכתחילה לשם, ושוב לא תצטרך לצום!

ובאופן כזה צריכים לקרוא את המגילה - לא "למפרע", אלא מתוך ידיעה שזהו ענין שנוגע ושייך בדור זה, בשנה זו, ביום זה ובמקום זה, ואז מעיקרא אין גזירה, ואין צורך בתעניות כו'.

וכל זה - כאשר יודעים מלכתחילה ש"אתה בחרתנו מכל העמים .. ורוממתנו מכל הלשונות"[155], כפי שאומרים (לא רק בזמן שביהמ"ק הי' קיים, אלא) בכל יו"ט בזמן הגלות, וכפי שמדגיש רבינו הזקן[186] בנוגע לאמירת ברכה בשם ומלכות, שזהו ענין שאין בו "שום ספק וס"ס בעולם", להיותו אמת בכל הפרטים. ואם אפילו בזמן אחשורוש "אתה בחרתנו" - עאכו"כ כשנמצאים במצב של רווחה, ואין צורך בתעניות כו', כיון שאין גזירות בגלוי ח"ו, והלואי גם לא בגלוי, בהעלם.

אבל, יש צורך להבטיח שלא תהי' נתינת מקום לסיבה שעלולה להביא את המסובב:

כאשר ההנהגה היא באופן שאע"פ ש"אתם המעט מכל העמים", ואע"פ שלפי טענת המן - וזוהי האמת - ש"מפוזר ומפורד בין העמים", ו"את דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שוה להניחם"[12], והיינו, שע"פ המצב הכלכלי, הפוליטי ומדעי החברה לא שייך שאחשורוש יניח אותם במדינה שלו, אעפ"כ, לא נהנים מסעודתו של אותו רשע - אזי אין להמן שליטה על יהודי, ויתירה מזה, שנשאר להיות "יושב בשער המלך", ויתירה מזה, שהמן יהי' זה שיחזור ברחובות קרי' ויכריז על מרדכי: "ככה יעשה לאיש אשר המלך (אחשורוש הרשע, שהרי "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"[187]) חפץ ביקרו"[188], וכל זה למה - בגלל שמדובר אודות יהודי ש"שב לשקו ולתעניתו"[189].

ולאידך גיסא, אלו שלא חוסכים טירחא וכסף, ובלבד לזכות שיתנו לו רשיון להמתין ב"חדר הכניסה"

184) אסתר ב, יט־כא.
185) שם ד, יז.
186) תניא אגה"ת פי"א (ק, א).
187) שבת סג, א. וש"נ.
188) שם ו, ט־יא.
189) מגילה טז, א.

של פלוני, ואולי יביט עליו בעברו - מקבלים את ה"כבוד" שמגיע להם... אבל עי"ז גוררים עמהם את כבוד עם ישראל!

וכאמור לעיל, שאין זה ענין שנוגע לעולם הבא בלבד, אלא זה נוגע גם בעולם הזה:

במגילה לא מסופר שמרדכי זכה (רק) לעולם הבא - זוהי "סדרה" בפני עצמה, וצריכים לחפש זאת במדרשים; סיפור המגילה שקוראים בכל מקום הוא - שמרדכי נתמנה על בית המן[190], ועוד לפנ"ז, הי' המן זה שהכריז "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו".

וכיצד התנהג אז מרדכי - הנה כיון ש"אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק"[191], היו לו שתי ברירות: להסיר את השק ולרוץ אל אחשורוש לבטל את הגזירה, או לישב בשק ולהתפלל אל הקב"ה; ובכן, מרדכי ויתר על "שער המלך", ובלבד להתפלל אל הקב"ה.

והנהגה זו פעלה ההצלחה - כפי שאמרו זרש וכל אוהביו להמן, שכאן תהי' מפלתך: אם הנך מתעסק עם אלו שנהנו מסעודתו של אותו רשע - הנך יכול להצליח, רחמנא ליצלן; אבל, "אם מזרע היהודים מרדכי גו'"[192], אם יש לך עסק עם בניו־תלמידיו של מרדכי, שהולכים בדרכיו, באופן ש"לא יכרע ולא ישתחוה"[193], כיון שאין זה המלך והמלוכה שלו, אלא הוא משתחוה רק להקב"ה - אזי "נפול תפול לפניו"[192]; דבר זה יודע גם גוי, אלא שלפעמים יש יהודי שרוצה לעצום את העינים ולנהוג בעקשנות ולהראות "קונץ"...

לד. וזהו ענינם של ימי הפורים ש"זכרם לא יסוף מזרעם" - לספר לנו, שסוכ"ס בטוח הדבר ש"ריוח והצלה יעמוד ליהודים"[194], וסוכ"ס בטוח הדבר ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר",

אלא שלכל לראש צריכים להיות "יהודים" - כפי שנקראים בנ"י בכל המגילה (אף שבדרך כלל נקראים בשם "ישראל", בני ישראל, בני יעקב) - כדברי הגמרא[195]: "כל הכופר בעבודה זרה (שהוא כ"מודה בכל התורה כולה"[196]) נקרא יהודי"; לכל לראש - עוד לפני שאתה רוצה להיות חשוב אצל הגוי, עליך להיות "כופר בעבודה זרה", ואילו כאשר הגוי רואה שאתה רודף אחריו, אין לך חשיבות בעיניו, וכאשר אין ליהודי חשיבות בעיני הגוי, אזי "עומדים עלינו לכלותינו".

וכאשר לוקחים את ה"מוסר־השכל" מהמגילה, אזי מתקיימת הברכה שאומרים לאחרי סיום הכתוב "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" - "כן תהי' לנו", שכמו שהי' "בימים ההם", כך יהי' גם "בזמן הזה".

וזוהי הכוונה שקריאת המגילה לא תהי' "למפרע" - דלכאורה, איך יתכן שלא יהי' למפרע, לאחרי שעברו אלפי שנה - כי הסיבה שהיתה אז, קיימת גם עתה, ואדרבה, בחדשים האחרונים הולכת ומתגברת רח"ל המגיפה של הרדיפה אחרי הגוי, אולי יתן לו רשות לישב עמו לשולחן עגול... אלא, ש"הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו"[197], וזאת - אפילו כאשר מדובר אודות כבוד כשר, ואילו כאשר מדובר אודות כבוד מההשתתפות ב"סעודתו של אותו רשע", הנה סוכ"ס יצטרך לרוץ למרדכי היהודי, שיתן לו עצה אחת ויחידה: "כנוס את כל היהודים" - מה אתה מתעסק עם אינם־יהודים?! עליך להצטרף ולהתאחד עם יהודים, ושם תוכל להשיג את כל הענינים, גם ענין הגדלות... בד' אמותיך בין יהודים, ולא לרדוף אחר גוים, שאינם רוצים לסבול אותך!

וכאשר ישנו הענין ד"כנוס את כל היהודים", וכוונת הכינוס היא כדי להתפלל להקב"ה ("וצומו גו'") - אזי בטלות כל הגזירות, ונמשך בפועל "אורה ושמחה וששון ויקר".

* * *

190) אסתר ח, ב.
191) שם ד, ב.
192) שם ו, יג.
193) שם ג, ב.
194) שם ד, יד.
195) מגילה יג, רע"א.
196) קידושין מ, א.
197) ראה עירובין יג, ב. תנחומא ויקרא ג.

לה. ע"פ האמור לעיל (סי"ט) בפירוש מארז"ל "הקורא את המגילה למפרע לא יצא", שהענינים המסופרים במגילה הם אקטואליים גם עתה, ויכולים ללמוד מהם (לא רק בתור "דרשה", אלא גם) בהנוגע להנהגה יום־יומית במעשה בפועל - צריך להבין:

בסיום המגילה - לאחרי סיפור כל הענינים דימי הפורים עד שנקבעו לחגוג אותם במשך הדורות הבאים לאח"ז - ישנו פרק מיוחד שבו נאמר[198]: "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים", "וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס".

ולכאורה אינו מובן[199]: מה שייך ענין זה למגילה - מהי הנפק"מ עתה שאחשורוש בשעתו שם מס על הארץ ואיי הים, ושפרשת גדולת מרדכי כתובה על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס?!

בשלמא בנוגע להמסופר בהתחלת המגילה אודות גודל סעודתו של אחשורוש עם כל ה"פּאַראַד" כו' - הרי זה נוגע לדעת כדי ללמוד מזה שלילת הענין ד"נהנו מסעודתו של אותו רשע", שהנתינת־מקום להשתתפותו של יהודי בסעודה כזו היא רק אם הוא מחשיב זאת לסעודתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, והקב"ה מכבד אותו ומזמינו לסעודה, בגלל שמתנהג כפי שיהודי צריך להתנהג; אבל לא אם זוהי סעודה של זה שלבו יודע שהוא "אותו רשע" שהפסיק את בנין ביהמ"ק, ועשה את כל הענינים שמסופרים אודותיו בדברי חז"ל[157].

ועד"ז מובן שנוגע לדעת את כל הפרטים כיצד ביטלו את הגזירה, כאמור לעיל; וכן כל מה שנוגע להנהגה בפועל בימי הפורים - משלוח מנות ומתנות לאביונים, וכן ש"ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם"[71], והיינו, שהקב"ה מבטיח גם בנוגע ל"זרעם", בנים ובני בנים, שבאיזה מעמד ומצב שיהיו, אפילו בהרחבה בכל הפרטים, יזכרו תמיד שהיתה גזירה, סיבתה ואופן ביטולה, כדי שלא יחזרו ויכשלו עוד הפעם.

אבל, בזה מסתיים לכאורה המוסר־השכל שיכולים להפיק מהמגילה; ואילו ההוספה שלאח"ז, "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ וגו' הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס" - לכאורה לא יכולים להפיק ממנה מאומה עתה, כשקוראים את המגילה בפורים תשכ"ז, בברוקלין שבארצות־הברית.

ואעפ"כ, כיון שגם פסוקים אלו נכללו במגילה, והם נכללים גם במצות קריאת המגילה (שנמנית בין המצוות שמדברי סופרים[200]), ורק לאח"ז באה הברכה שלאחרי קריאת המגילה, בתור ברכה אחרונה (ללא הפסק בענין שאינו נוגע לזה), "הרב את ריבנו .. הא־ל המושיע", הרי מובן, שגם על זה חלים כל דיני המגילה, כולל גם הדין "הקורא את המגילה למפרע לא יצא"[137], וכשם שאסור לקרוא פסוקים אלו "למפרע" כפשוטו, כן הוא גם בנוגע להרמז שבדין זה ע"פ פירוש הבעש"ט[136], שאין זה ענין שאירע בעבר ואין ללמוד ממנו מאומה, שקאי גם על פסוקים אלו.

ויש לבאר את המוסר־השכל שיש ללמוד מפסוקים אלו, שנוגע עד לזמננו זה.

לו. ובהקדמה:

בענין אחדות ה' ישנם כמה דרגות - החל מדרגת ההבנה של תינוק בישראל, שגם הוא אומר "שמע ישראל" ומאמין ש"ה' אחד", אבל הוא מתאר לעצמו "ה' אחד" כמציאות בעלת גוף גדול חזק ויפה, ככל הפרטים כפי שילד קטן מתאר לעצמו את מציאות הבורא; ואילו אצל אדם מבוגר - תיאור מציאותו של הקב"ה כגוף בעל ידים ורגלים, ככל שיהיו חזקים ובעלי כח ביותר, הו"ע של עבודה־זרה, שהרי אין לו גוף ולא דמות הגוף[201], שזהו אחד מי"ג העיקרים שנקבעו ב"אני מאמין".

---

198) אסתר יו"ד, א־ב.

199) ראה גם שיחת פורים תשכ"א סכ"ז ואילך (תו"מ ח"ל ע' 254 ואילך).

200) רמב"ם ריש הל' מגילה.

201) פיוט "יגדל". וראה פיהמ"ש להרמב"ם סנהדרין פרק חלק ביסוד השלישי.

ילד קטן שאינו שייך עדיין לאמירת "אני מאמין" - מאמין בכל כחות נפשו כפי שיכול להאמין, והרי אין לו השגה אחרת בענין של מציאות, כח ויכולת ויופי כו', אא"כ משוה זאת לאביו ואמו או זקנו וכיו"ב; אבל כאשר גדל, אזי אומר: "אני מאמין .. שהבורא .. אינו גוף", ו"אין לו דמות הגוף", וממשיך לילך "מחיל אל חיל"[202] בענין האמונה, עד שמגיע לאמונת ה' אחד בטהרתה - ש"אין עוד מלבדו"[203], שהפירוש בזה, שאין אפילו פרט אחד שח"ו לא נברא וחי ומתנהל ע"י הקב"ה ברגע זה.

וכיון שהקב"ה הוא אחדות הפשוטה, אחדות שאי אפשר לחלקה ולפררה כו', הרי מזה מובן גם בנוגע למציאות הבריאה, שמבלי הבט על כך שנחלקת לכמה חלקים, כמה מדינות וכו', החל מההתחלקות לדומם צומח חי ומדבר, ובאופן ש"מה רבו מעשיך ה'"[204] ו"מה גדלו מעשיך ה'"[205], שיש בלי מספר נבראים ופרטי הנבראים שאין אחד מהם דומה לחבירו, הרי כיון שכולם נבראו מאחדות הפשוטה, "ה' אחד", לכן מתאחדים כל ריבוי פרטי הנבראים לגוף אחד ומציאות אחת.

ואע"פ שלעיני בשר רואים פרטים הפכיים, כמו אש ומים, או שחור ולבן, וכל שאר ההפכיים, שלכאורה אין מקום שיהיו ביחד - הנה כיון שהכח שברא אותם הוא אחדות, הרי מובן, שגם הם מאוחדים בכח אחד, והיינו, שיש בהם אחדות שמאחדת אותם, ואחדות זו היא עיקר מציאותם.

כלומר: עיקר המציאות אינה בענינים שבהם הוא חלוק מחבירו, אלא ב"צד השוה" שבינו ובין נברא נוסף, הקרוב לאחדות הפשוטה, ועד שמוצאים את הנקודה המשותפת לכל הנבראים - "בדבר הוי' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם"[206], שכולם נבראו מבורא אחד.

ובלשון חז"ל[207]: "בעשרה מאמרות נברא העולם", והיינו, שכל ריבוי הנבראים נבראו ע"י "עשרה מאמרות" בלבד, ועל זה אומרת המשנה, ש"במאמר אחד יכול להבראות", ועד שאמרו רז"ל[208] ש"בראשית נמי מאמר הוא", וע"י המאמר ד"בראשית" - "ברא אלקים את השמים ואת הארץ"[209], וכפירוש רש"י[210]: "את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותי'", שזהו כל ריבוי הנבראים עם כל הפרטים ופרטי פרטים.

לז. ולכן:

כאשר הקב"ה בחר עם, והטיל על כתפיו להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש"[211], שהם יהיו אלו שיגלו בעולם את הענין של אחדות ה', "ה' אחד", ש"אין עוד מלבדו" - הרי מובן, שיהודי לא יכול להגביל את עצמו ולומר שיספר אודות אחדות ה' רק לאשתו וילדיו, או רק בבית־הכנסת שלו, רק בעירו, או רק בארץ הקודש, ארץ ישראל, אלא בכל מקום שיש מציאות בעולם, שיודע אודותה, והוא מסופק שמא לא נרגש שם הענין ד"ה' אחד" ו"אין עוד מלבדו" - מוטלת עליו שליחותו של הקב"ה להיות "ממלכת כהנים" לכל העולם, כמו הכהנים שהקריבו קרבנות עבור כל העם, להפיץ בכל רחבי העולם את הרעיון של אמונה פשוטה באחדות הפשוטה ש"ה' אחד", ועד ש"אין עוד מלבדו".

ושליחות זו צריך למלא כל יהודי לפי מעמדו ומצבו:

רב ומנהיג רוחני - צריך להשתדל לכל לראש שענין זה יתקבל ויחדור בכל אחד מהעדה, קהילה קדישא שלו (שהרי "עניי עירך קודמין"[212]),

וכן אבי המשפחה - צריך להשתדל בזה לכל לראש בנוגע לבני משפחתו,

וכן רופא, בשעה שמטפל ברפואת הגוף, צריך לעיין ולבחון את מצבה של הנשמה, אם היא "בריאה", והאם יש צורך למלא את חסרונה בנוגע לתומ"צ ואמונה פשוטה. ואם זוהי נשמה שאינה יודעת שחסר לה - הרי זה כפי שיודעים הרופאים בנוגע לחולה שאינו יודע שהוא חולה, שהוא חולה מסוכן, דכיון שאינו יודע שחסר אצלו, לא יחפש לבקש רפואה אצל הרופא,

---

202) תהלים פד, ח.
203) ואתחנן ד, לה.
204) תהלים קד, כד.
205) שם צב, ו.
206) שם לג, ו.
207) אבות רפ"ה.
208) ר"ה לב, א.
209) בראשית א, א.
210) שם, יד.
211) יתרו יט, ו.
212) ב"מ עא, רע"א.

ועד"ז בנוגע לבעלי־עסק, שצריכים לפעול בענין זה אצל אלו שעומדים עמהם בקשרי מסחר;

ונוסף לכך שכל אחד ואחד לפי ענינו צריך להפיץ זאת בד' אמותיו ע"י האמצעים העומדים לרשותו - הנה לאח"ז צריך להשתדל ולעשות כל התלוי בו גם בנוגע לכל העולם כולו, בכל מקום שידו מגעת, ואפילו במקום שיש ספק וספק ספיקא - שיגיע לשם "דבר המלך"[23], דבר מלכו של עולם, אשר "הוא אמר ויהי"[213], "בדבר הוי' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם".

וענין זה הוא גם בנוגע לאומות העולם:

גם אומות העולם חייבים בשבע מצוות בני נח, וכמ"ש הרמב"ם[214] שצריכים לקיימם "מפני שצוה בהם הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן", וכפי שממשיך בנוגע למי ש"עשאן מפני הכרע הדעת", וכב' הגירסאות בזה - אם הוא עכ"פ "מחכמיהם", או אפילו "לא מחכמיהם"[215].

ומבלי הבט על כך שליהודי יש מספיק מה לעשות בין בנ"י, והלואי ימלא חובתו שצריך לעשות עבור איש ישראל חבירו, להעמיד אותו במעמד ומצב שבו צריך להיות יהודי ברוחניות ובגשמיות - הנה כשישנו מי שביכלתו להשפיע גם על אינו־יהודי לקיים שבע מצוות ב"נ שנצטווה עליהם, הרי בחיובו על קיום המצוות נכלל גם הציווי לפעול בכל מקום שידו מגעת שבני נח יקיימו שבע מצות שלהם.

לח. וענין זה מודגש בסיום המגילה:

לאחרי שמסתיים הסיפור דפורים שהוא בנוגע לבנ"י - ממשיכה המגילה לספר אודות פעולותיו של מרדכי גם בנוגע להנהגת שאר העמים אשר במדינות המלך אחשורוש, בהיותו "משנה למלך" (לאחר ש"ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי"[190], ו"גדלו המלך"), וכתיבתם בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס.

ובהקדם מאמר המשנה[216] "אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו", היינו, שלולי קביעת סדרי המלוכה, היתה מתבטלת כללות ההנהגה הרצוי' בין אדם לחבירו, עד שיכול להיות מצב ש"איש את רעהו חיים בלעו".

אמנם, כל פרטי הענינים של הנהגת המדינה ע"פ סדרי המלוכה, הנה ע"פ הידוע בדברי הימים של אותם זמנים, לא הי' המלך בעצמו מתעסק עם הנהגת המדינה; ההתעסקות בהנהגת המדינה היתה נעשית ע"י ה"משנה למלך", עליו נאמר[217] "ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו גו'", אלא שסיבת הציות ל"משנה למלך" היא בגלל שבא בכחו של המלך, ולכן נקראת הנהגת המדינה על שמו של המלך - "רק הכסא אגדל ממך"[218].

וזהו מה שמסופר בסיום המגילה, שלאחרי שמרדכי נעשה "משנה למלך", דאג מיד להנהגת המדינה ע"פ "מוראה של מלכות" - עי"ז ש"וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים", ובאופן שהנהגת המלוכה בפועל התנהלה ע"י ה"משנה למלך", מרדכי היהודי, ע"י חקיקת חוקים המיוסדים על שבע מצוות בני נח, להושיב דיינים, ולהתנהג ע"פ צדק ויושר ע"י שלילת גניבה וגזילה כו' (ככל הפרטים ופרטי פרטים שנימנו בגמרא[219]), וכל זה - "מפני שצוה בהם הקב"ה בתורה".

לט. ומזה למדים הוראה:

כאשר יהודי נמצא במדינה מסויימת, ונבחר ל"בית הנבחרים" בעיר הבירה, שבה נקבעים החוקים עבור כל תושבי המדינה, הן יהודים והן אינם־יהודים - הנה אף שנבחר באותן בחירות ובאותו מספר קולות כמו שאר הנבחרים, ויתכן שרוב הקולות שנבחר על ידם הם של אינם יהודים, עליו להסתכל על עצמו בתור שלוחו של הקב"ה, ויש לו תפקיד מיוחד להשפיע בכל הקשור לחקיקת חוקים עבור כל המדינה, שיהיו מיוסדים על שבע מצוות בני נח.

---

213) תהלים לג, ט.
214) הל' מלכים ספ"ח.
215) ראה לקו"ש ח"כ ע' 141. וש"נ.
216) אבות פ"ג מ"ב.
217) מקץ מא, מד.
218) שם, מ.
219) סנהדרין נו, סע"א ואילך.

אין לו לחשוב שבהיותו שם הרי הוא אמריקאי כמו כל האמריקאים, ואין חילוק בינו ובין אינו־יהודי, אלא עליו לדעת, שכיון שנולד יהודי, הנה בכל מקום שנמצא ובכל דבר שעושה, יש לו תפקיד מיוחד בתור "ממלכת כהנים וגוי קדוש" - כפי שלמדים ממרדכי, שבהיותו "משנה למלך", היושב ראשונה במלכות, ניצל את דעתו בנוגע לפעולת אחשורוש בהטלת המס על הארץ ואיי הים, שיהי' זה באופן של צדק, ולא להיפך כו'.

זאת ועוד:

אין לו להסתפק בפעולתו עתה, מבלי לדאוג כיצד תהי' אופן ההנהגה לאחרי כן, אלא עליו להשתדל שיכתב הדבר "על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס", שידעו, שבאסיפה פלונית ובויכוח פלוני השתתף יהודי זה, ואמר, שצריך להתנהג ע"פ הצדק וע"פ היושר, וכל כך צעק ודפק על השולחן עד שפעל זאת!

ויש בזה תועלת גם לאח"ז - שכאשר תיערך אסיפה נוספת, לאחרי שבוע, לאחרי שנה או לאחרי דור, אזי "יהיו נקראים לפני המלך"[220], לראות איך התנהגו באסיפה בענין זה שנערכה בשנה פלונית, "וימצא כתוב"[220], שרצו לעשות עוולה מסויימת, ועמד פלוני בן פלוני ולא הניח.

ולהעיר, שאף שלכאורה שייך הדבר רק לי"ז או י"ח אנשים (אינני יודע בדיוק כמה נבחרו ב"קאָנגרעס") - הרי בכל מדינה ומדינה מקכ"ז המדינות יש הנהגת המלכות משלה, וכמו"כ בכל עיר ועיר, ועד"ז גם בנוגע לכל משפחה ומשפחה, כך, שהדבר שייך לכאו"א.

מ. ובענין זה יש גם מוסר־השכל עמוק יותר - בנוגע לבנ"י עצמם[221]:

בחייו של כל יהודי יש חלק שכולו יהדות, ויש חלק שכאשר מסתכלים מבחוץ לא רואים חילוק בינו לבין מישהו אחר, וכמו באכילתו ובשתייתו (לאחרי אמירת הברכה הראשונה ולפני שצריך לברך ברכה אחרונה), שלכאורה לא רואים בהם חילוק מאכילה ושתי' של אינו־יהודי, ועד"ז בנוגע למשאו ומתנו, ובטיולו, שלכאורה לא ניכר אם הדבר נעשה ע"י יהודי או ע"י אינו־יהודי.

אבל האמת היא - שלא יכולה להיות מציאות כזו: אם הוא יהודי - אין זה באופן שי"ב שעות ביום הוא יהודי, וי"ב שעות הוא סתם אדם, או שהוא יהודי כ"ג שעות ושעה אחת הוא סתם אדם; הוא יהודי בכל פרטי גופו ובכל פרטי נפשו, וממילא, כל פרטי חייו, הן חייו הגשמיים והן חייו הרוחניים, הם פרטים שקשורים עם תורה, ובתורה יש הלכה בנוגע לכל רגע וכל מאורע - לידע "את המעשה אשר יעשון"[222] ואלה "אשר לא תעשינה"[223], וכאשר יסתכל בשלחן־ערוך, ימצא הוראה ופס"ד איך להתנהג.

ולכן, גם לאחרי שחוגג סעודת פורים, ולאחרי שמסיים בקריאת המגילה את סיפור המעשה בנוגע לימי הפורים, ומתחיל לחשוב אודות השייכות שלו ל"הארץ ואיי הים", מקום אחר ומדינה אחרת, כולל גם בנוגע לעצמו, המעבר מהחלק שבו ניכרת יהדותו לחלק שבו נראה כמו סתם אדם - צריך לדעת, שזוהי מציאות אחת, מציאות שנלקחת מ"ה' אחד" (כנ"ל סל"ו), ונקראת "גוי אחד בארץ"[89], היינו, שגם "בארץ" הם מציאות אחת[224].

וענין זה צריך להיכתב בספר דברי הימים - כדי להבטיח לא רק את עצמו, אלא גם את הדורות שיבואו לאחריו, לסלול עבורם את הדרך, ולהקל עליהם כאשר יבואו לידי אותו נסיון שבו עמד בהצלחה, וכך ידעו גם הם "את המעשה אשר יעשון" ואלה "אשר לא תעשינה".

וזהו הקישור שבין הסיום להתחלת ותוכן המגילה - שהקיום של בנ"י הוא ע"י ההתקשרות עם הקב"ה, מבלי להתפעל מ"כחו ועוצם ידו" של "אותו רשע", וכן הוא גם בנוגע ל"מס על הארץ ואיי הים".

מא. ובנוגע לפועל באופן קונקרטי יותר:

---

220) לשון הכתוב - אסתר ו, א.

221) ראה גם שיחת פורים תשח"י סל"ב ואילך (תו"מ חכ"ב ע' 139 ואילך).

222) יתרו יח, כ.

223) ויקרא ד, ב. ועוד.

224) ראה תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.

מהענינים שאירעו לאחרונה[225] - שנסעו מכאן שלוחים לאוסטרליא כדי לסייע שם בלימוד התורה וקיום המצוות, ובפרט ע"י יסוד בית הוראה (ע"ד מ"ש[226] "ואת יהודה שלח גו' להורות לפניו", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה") - לייסד במלבורן ישיבה גדולה שבה ילמדו תורה כל היום כולו (שעד עתה לא הי' שם עדיין ענין זה, עכ"פ במדה הדרושה), ובאופן שיומשך מהישיבה בכל העיר כולה, ומשם - בכל המדינה כולה.

וגם בענין זה יש הוראה מהמסופר בסיום המגילה - "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים":

איתא במדרש[227] ש"אחשורוש" רומז על הקב"ה, ש"אחרית" וראשית שלו.

וכאשר "אחשורוש", יושב בהיכלו בשושן הבירה, בשבעת הרקיעים - אין לחשוב ש"עזב ה' את הארץ"[228] ח"ו, או לחשוב שנמצא רק בארץ הקודש, ש"עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[229], או שנמצא רק בערים שבהם יש ישיבות גדולות מכמה שנים, צדיקים גדולים ובעלי־תשובה גדולים וכו' וכו'; "אחשורוש", ש"אחרית וראשית שלו", יש לו את הכח והשלטון ("די מאַכט"), ורצונו לקבל "הכנסה" גם מ"הארץ ואיי הים", ולכן, כל מקום שנמצא ביבשת ("קאָנטינענט") - "הארץ", או ב"איי הים", שולח לשם שליח כדי לגבות "מס"!

ולכן, כשנמצאים שם, אין פירוש הדבר שמנותקים מ"שושן הבירה", אלא אדרבה: מי שנמצא שם הוא שלוחו של זה ש"ראשית ואחרית שלו", שמקום זה נוגע לו ("דאָרטן ליגט ער") במיוחד כדי לגבות ממנו "מס", שכן, אין זה "קונץ" להקים ישיבה במקום שיש בו מכבר עשר ישיבות, ואין זה "קונץ" לגבות מס מאלו שדרים בשושן הבירה; ה"קונץ" הוא - "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ", ועד שמגיע גם ל"איי הים"!

וכאשר הקב"ה (אחשורוש, שאחרית וראשית שלו) שולח יהודי ל"איי הים", הרי זה באופן ש"שלוחו של אדם כמותו"[230], ונותן לו את הכחות הדרושים לעשות מ"איי הים" - "שושן הבירה", היינו, שכשם שבשושן הבירה יודעים שנמצא בה מלך מלכי המלכים הקב"ה, כך ידעו גם ב"איי הים" ש"אין עוד מלבדו", היינו, שכל פרט וכל ענין שנמצא ב"איי הים" אינו אלא אלקות.

ואשרי חלקם - שלא זו בלבד שממלאים את רצון המלך במקום שנולדו ובו ממשיכים את חייהם עד מאה ועשרים שנה, מבלי לזוז ממקומם, בדרך ההנהגה ש"עולם כמנהגו נוהג"[231], אלא פועלים בעצם הענין ד"לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך"[232], ואף שיודעים שהדרך ממעטת את הממון וממעטת את השם (ככל פרטי הענינים שנימנו במדרשי חז"ל[233] על הפסוק), הרי כיון שחושב ששם יוכל למלא את ציווי הבורא, "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", לכן נוסע לשם, ובשמחה ובטוב לבב.

ואז בטוח הדבר שגובים את ה"מס" - וע"ד שמצינו באברם, שלאחרי קיום הציווי "לך לך", נאמר[234] "ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב".

וכמו"כ אשרי חלקם בנוגע לחייהם הפרטיים - שיהי' רב טוב ב"כסף וזהב" ברוחניות, כפי שמפרש רבינו הזקן בתו"א[235] שקאי על אהבה ויראה, וכן בכסף וזהב כפשוטו ("אין מקרא יוצא מידי פשוטו"[187]), בכל צרכיהם הגשמיים.

ויה"ר שתהי' הצלחה רבה ומופלגה במילוי השליחות של ההשגחה העליונה, לעשות מאוסטרליא מקום תורה, הנגלה והפנימית, נגלה וחסידות, מתוך אהבת ה' ויראת ה', ומתוך שמחה וטוב לבב.

---

225) ראה תו"מ חמ"ט ע' 114 הערה 61. וש"נ.
226) ויגש מו, כח ובפרש"י.
227) הובא במאו"א א, קפב.
228) יחזקאל ח, יב. ט, ט.
229) עקב יא, יב.
230) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.
231) לשון חז"ל - ע"ז נד, ב.
232) ר"פ לך לך.
233) ב"ר פל"ט, יא. הובא בפרש"י עה"פ.
234) שם יג, ב.
235) ר"פ וישב.

ועד שע"י הפעולות שלהם ימהרו וימשיכו ויגלו למטה מעשרה טפחים את הגאולה של כל אחד מישראל וכל בנ"י מגלות הגוף ומהגלות הגשמית והחומרית של היצה"ר, ונלך - נשמות בגופים - קוממיות לארצנו, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו.

* * *

מב. דובר כמ"פ במשך השנה[236] שזוהי "שנת הקהל", שלשון זה מוכיח שזהו ענין ששייך לכל השנה, והיינו, שאע"פ שמצות הקהל עצמה אינה אלא ביום מסויים בחול המועד סוכות, מ"מ, הפעולה שנעשית אז היא פעולה נמשכת, שיש לה השפעה על כל השנה כולה, שכל השנה היא באופן אחר, כיון שבתחילתה הי' הענין ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו וגו' לעשות את כל דברי התורה הזאת"[237].

וכן הוא גם בהנוגע לימי הפורים, ובפרט שענינו של פורים הוא "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות"[5], ש"קבלו מה שהחלו כבר בזמן דמתן תורה"[7], הרי מובן, שבימי הפורים של שנת הקהל, שבמשך כל השנה כולה ישנה פעולה מיוחדת "לעשות את כל דברי התורה הזאת", הרי בודאי שהענין ד"קבל היהודים את אשר החלו לעשות" הוא ביתר שאת וביתר עוז.

ולהעיר, שבשניהם מופיע הביטוי "לעשות": בפורים - "וקבל גו' לעשות", ובהקהל - "לעשות את כל דברי התורה הזאת". וגם מצד תוכן הענינים - הרי הפעולה ד"הקהל" היא "לעשות את כל דברי התורה הזאת" ברצון עצמם, וזוהי גם פעולת ימי הפורים שבהם "קיימו מה שקיבלו כבר", שקיום התורה יהי' לא מפני ש"כפה עליהם הר כגיגית"[7], אלא בעבודתם עצמם.

ולכן מצינו ב"הקהל" עוד כמה פרטים שהם בדוגמת פורים, אפילו פורים של כל השנים, ועאכו"כ פורים של שנה זו, כדלקמן.

מג. המשך השיחה - אודות דבר פלא שמצינו ב"הקהל" (שאינו בכל התורה כולה[238]), שהציווי הוא "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" (כולל גם קטנים שלא הגיעו לחינוך[239]), ולא רק כדברי הגמרא בחגיגה[240] (בתור "הגדה" ו"דרש"[241]): "טף למה באין כדי ליתן שכר למביאיהן", אלא גם חיוב על הטף, כדברי הגמרא בקידושין[242] (בנוגע להלכה[241], לענין "ב' כתובים הבאים כאחד") שיכולים ללמוד החיוב דנשים בק"ו מקטנים: "טפלים חייבים נשים לא כ"ש"[243], אף שלכאורה לא שייך "חיובא לדרדקי"[244] - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[245] בלקו"ש חי"ט ע' 363 ואילך.

מד. וע"פ האמור שהחיוב דהקהל הוא גם על הטף, כהסוגיא בקידושין, וכן הוא פשטות הכתוב "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך גו'", שהחיוב הוא אצל כולם בשוה - מודגשת השייכות עם ימי הפורים:

גזירת המן היתה "מנער ועד זקן טף ונשים"[150], והיינו, שהיתה גזירה מיוחדת בנוגע לטף - לא רק בתור טפל לאנשים ונשים, ואדרבה, הגזירה על הטף היתה ענין עיקרי, כדאיתא במדרש[246] "אמר (המן)

---

236) ראה תו"מ חמ"ח ס"ע 92 ואילך. ס"ע 199 ואילך. ע' 339 ואילך.

237) וילך לא, יב.

238) מלבד בצד ההפכי - בנוגע לעיר הנדחת, אבל גם שם יש פלוגתא בפוסקים בנוגע לטף (ראה מנח"ח מצוה תסד).

239) וכדאיתא באחרונים (מנח"ח מצוה תריב), שכאשר יצא מכלל נפל, אזי נכלל בחיוב ד"הקהל .. הטף".

240) ג, א.

241) ולכן אין צורך לדחוק ולומר שהם שתי סוגיות חלוקות. - ובזה סרה קושיית הרש"ש על דברי התוס' בקידושין (דלקמן), מהא ד"טפלים אין חיובן אלא על האבות, וכדאיתא בחגיגה כדי ליתן שכר למביאיהן כו'".

242) לד, ב.

243) ויש לעיין בדברי האחרונים (טו"א חגיגה שם. ומנח"ח שבהערה 239) הסוברים בפשיטות שהטף אינם חייבים, כי אם "ליתן שכר למביאיהם" - כיצד יפרשו את דברי הגמרא במסכת קידושין.

244) ולהעיר גם מהחקירה בנוגע למצות מילה בגיל שמונה ימים, ופדיון הבן בגיל שלושים יום - אם הציווי הוא על הבן, אלא כיון שאינו בר־ציווי, עושה זאת אביו במקומו, או שהציווי הוא מלכתחילה על האב (ראה לקו"ש חי"א ע' 44 ואילך. וש"נ).

ועפ"ז יש לבאר הפלוגתא דר"מ ור"י בנוגע לפדיון הבן (קידושין כט, סע"א): "הוא לפדות ובנו לפדות, הוא קודם לבנו, רבי יהודה אומר בנו קודמו, שזה מצוותו על אביו, וזה מצות בנו עליו" - שהפלוגתא היא אם המצוה היא מלכתחילה על האב, או שהמצוה היא על הבן, ורק לאח"ז עוברת אל האב, כיון שהבן אינו בר־ציווי.

245) בשילוב שיחות שבת בראשית (התוועדות ב') תשל"ד, ושמחת בית השואבה תשי"ג.

246) אסת"ר פ"ז, יג (קרוב לסופו).

אין אני שולח ידי תחלה אלא באלו התינוקות", (וכפי שמביא רבינו נשיאנו במאמר הנ"ל[1], שזהו ע"ד ש"אמר אחז אם אין גדיים אין תיישים כו'"[247]).

ובזה משתווה ענין הפורים למצות הקהל, שרק בה יש הענין המיוחד של הבאת הטף.

ולכן מצינו עוד שני פרטים במצות פורים:

ביטול הגזירה הי' עי"ז שבמשך כל השנה עמדו בנ"י במעמד ומצב של מסירת נפש[248]. והרי ענין המס"נ אינו קשור עם שכל, הבנה והשגה - שמצד זה הוא עיקר הפטור של טף (במסכת חגיגה), כיון ש"לאו בעלי דעה הן"[249], ואילו מצד ענין המס"נ, הרי זה בשוה אצל קל שבקלים וגדול שבישראל, כמבואר בתניא[250].

וענין זה מתבטא גם בציווי על שמחת פורים - שהשמחה היא באופן שמתבטל ענין הדעת, "עד דלא ידע", שאז משתווים כולם, "מנער ועד זקן טף ונשים", כיון שזהו "ביום אחד"[150], יום הפורים, שבו הכריזו אודות אחדותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה כאן למטה, והמשיכו שמחה גדולה יותר אפילו משמחת הרגלים (כמבואר בארוכה בדרושי מגילת אסתר[251]).

וע"י המס"נ במשך השנה ממשיכים גם שמחה זו על כל השנה כולה, ושמחה פורץ גדר[252] - שיהי' "אורה ושמחה וששון ויקר", כדרשת חז"ל, וכן כפשוטו ("אין מקרא יוצא מידי פשוטו"), "אורה ושמחה וששון ויקר".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: אולי ישנו אחד ש"אוחז" ב"עד דלא ידע", או שלכל־הפחות עתה יהי' במעמד ומצב ד"לא ידע"[253].

ניגנו ניגון שמחה וכ"ק אדמו"ר שליט"א עודד את השירה בחזקה זמן רב].

* * *

מה. המנהג בכל שנה בימי הפורים[254] - שעורכים מגבית עבור "קופת רבינו", כפי שנתייסד כבר מזמנו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (כמובא בתורת שלום[255] ובכ"מ).

וכמדובר כמ"פ - מסתמא יתן כל אחד כפי נדבת לבו הטהורה, ובעמדנו בפורים - באופן ד"עד דלא ידע", בהרחבה גדולה ביותר.

ואלו הרוצים - ירשמו שמם, בצירוף שם האם, להזכירם על הציון.

ועי"ז תומשך ברכת ה' בכל הענינים, ובפרט בענין ד"בשביל שתתעשר"[256], ועד לאופן ד"בחנוני נא בזאת אמר הוי' צבאות"[257] (כפי שמביא הרמ"א בשו"ע יו"ד הלכות צדקה[258]), ולהמשיך זאת למטה מעשרה טפחים, בפרנסה בהרחבה, ולנצל את הפרנסה עבור דברים בריאים, שמחים וטובים, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

מו. וכן יש לנצל את ההזדמנות עבור ענין נוסף:

ישנו מי שעורר אודות שאלה בפירוש רש"י במגילת אסתר - על הפסוק[259] "לעשות כרצון איש ואיש".

- והוסיף לטעון: בשלמא בנוגע לפרשת השבוע - יכול לסמוך על יום הש"ק; אבל מה אשמתה של אסתר שפורים דפרזות אינו חל בשבת?!... ולכן רוצה שינצלו את ימי הפורים כדי לבאר פירוש רש"י במגילת אסתר. -

---

247) ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב. ועוד.
248) ראה תו"א מג"א צז, א. קכ, ד. ובכ"מ.
249) נסמן בלקו"ש שבפנים הערה 29.
250) פי"ח־ט.
251) תו"א צח, א ואילך. ובכ"מ.
252) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
253) ראה גם שיחת פורים דאשתקד סמ"ה (תו"מ חמ"ו ע' 179). וש"נ.
254) ראה גם שיחת פורים הנ"ל סל"ז (תו"מ שם ע' 171). וש"נ.
255) ע' 243.
256) שבת קיט, א. וש"נ.
257) מלאכי ג, יו"ד. וראה תענית ט, רע"א.
258) סרמ"ז ס"ד.
259) אסתר א, ח.

ולכן, לאחרי שיערכו את המגבית, ומסתמא, מתוך ניגון - נתעכב על פירוש רש"י הנ"ל, ונראה מה יכולים לפעול בזה בימי הפורים, כיון שבלאה"כ נמצאים במעמד ומצב שלפני "עד דלא ידע"...

* * *

מז. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "לעשות כרצון איש ואיש", "לכל אחד ואחד רצונו" (דלכאורה, מה מוסיף רש"י בכך שחוזר על תוכן הפסוק בשינוי לשון), ובד"ה שלפניו, "על כל רב ביתו", "על כל שרי הסעודה, שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים" (שמוסיף שר האופים ושר הטבחים ומקדימם לפני שר המשקים, אף שבפסוק נתפרש רק ענין השתי') - כי, מצד ענין השתי' הי' מספיק לומר "והשתי' כדת אין אונס כי כן יסד המלך", ולכל היותר "על רב ביתו", וכיון שמוסיף: (א) "על כל רב ביתו", (ב) לא רק "אין אונס", אלא גם ענין חיובי - "לעשות כרצון איש ואיש", עכצ"ל, שהי' ציווי על כל שרי הסעודה ("כל רב ביתו"), גם שר האופים ושר הטבחים (נוסף על שר המשקים) "לעשות לכל אחד ואחד (מהמשתתפים בסעודה - ולא כפירוש חז"ל[141] ש"איש ואיש" קאי על מרדכי והמן[260]) רצונו" - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א[261], ונדפס בלקו"ש חל"ו ע' 161 ואילך.

מח. ויש להוסיף ולבאר גם מאמר המדרש[264] על הפסוק "לעשות כרצון איש ואיש", "אמר לו הקב"ה (לאחשורוש), אני איני יוצא מידי בריותי, ואתה מבקש לעשות כרצון איש ואיש (בתמי'), בנוהג שבעולם, שני בני אדם מבקשים לישא אשה אחת, יכולה היא להנשא לשניהם (בתמי'), אלא או לזה או לזה וכו'":

לכאורה אינו מובן: מהו ההכרח שהכוונה ב"לעשות כרצון איש ואיש" היא דוקא באופן ש"שני בני אדם מבקשים לישא אשה אחת" - הרי יכולים להיות שני רצונות שונים שאינם שוללים זה את זה, כך, שיש אפשרות "לעשות כרצון איש ואיש"?!

---

260) ראה לקמן סנ"א.

261) לשלימות הענין - מועתק בזה רשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א בהמשך ובהוספה להמדובר בהתוועדות*:

262) כתובות יז, א. וש"נ.

263) שם, יב ואילך.

264) אסת"ר פ"ב, יד.

---

*) וקוצר ביותר בבי' פרש"י - ובבי' הכתוב ע"ד הפשט, שכולו מוקשה שזה הכריח רש"י לכתוב מה שצע"ג [ובפרט בדרך דפרש"י - הפשט]: 1) לפי שיש... בקושי' איפוא נרמז כ"ז בקרא כפשוטו? 2) מה חסר בהבנת הכתוב - שבכלל זקוק רש"י לפרש כדת .. אונס? 3) הכפל תקן וצוה. 4) "שר האופים .. המשקים" מיותר לכאורה. 5) המשקה מפורש בקרא ובי' צריך להתחיל. 6) "לכל .. רצונו" מאי קמ"ל? 7) משַנה מאיש - לאחד. 8) מעתיק "לעשות" - אף שאינו מפרשו. ועוד.

ו(קצת) הקושיות ע"פ פשטות (אלא שכרגיל, אין שמים לב לזה כלל): 1) כדת אין אונס - סותר זל"ז. 2) אם אינו סותר - מה מוסיף זע"ז? 3) יסד .. על כל רב - הפי'? ובכל מקום הל' צוה, ובמג"א ציוה עלי' מרדכי. 4) כי כן יסד המלך - מהו המוזר ב"אין אונס" שזקוקים לכח המלך - ונהפוך הוא: לאנוס צ"ל גזירת המלך, ולא להיפך. 5) השייכות ד"כל רב" לתחלת הכתוב. 6) ביתו - הרי המשתה הי' בחצר גינת הביתן (נטוע אילנות - לפירש"י). 7) לעשות - חיוב, ולא "אין אונס", שלילה. 8) לתוכן כל הכתוב די באמרו "כיד המלך" ו"יסד המלך .. ואיש", ומאי קמ"ל בחציו הראשון. ועוד.

ולזה פרש"י: כדת - לפי כו' גדול (והספיק "לכל העם", שהרי מפורש שהי' יין מלכות רב), וכיון דיש סעודות כאלו - פשיטא שבמשתה זה, שכולו הי' כיד המלך (בכל פרטיו), הי' צ"ל הדת כדת המלך - בגדולים, וזה קמ"ל "כדת (.. אבל כאן) אין אונס", כי כן יסד המלך בעצמו דוקא, ועל כל (רבי) [שרי] הסעודה הי' לעשות (חיובי) כרצון כו' (היינו שגם ביין עשו כרצון כ"א באופן חיובי - אלא שנכלל בזה גם השלילה דאין אונס, וכהקישור "כי כן") -

וכופל רש"י יסד .. תקן וציוה. בפשט: אין שייכות בין ציוה ליסד (אפי' בדרך כלומר), לכן הממוצע ביניהם: תקן - יסוד ותקנת הסעודה שתהי' כרצון כאו"א (ולא כגדולת המלך) (ומזה נסתעף ש)ציוה על כל גו'.

דרך אגב מתורץ בזה:

1) מלך שמחל על כבודו אינו מחול[262] - ובאם הי' מנהג סעודה זו דכופין בכלי גדול (להראות גדלות עושה הסעודה - המלך), הרי אינו מועיל ציווי המלך, ולכן מפרש שכן יסד מלכתחילה וביסודה דכל הסעודה תיקן שתהי' כרצון העם כו'.

2) קושי' עצומה בהסיפור שלאח"ז בפשוטו[263]: "ותמאן המלכה גו' ויאמר המלך גו' מה לעשות גו'" - מהו הספק בענין פס"ד דמרידה במלך?! ולא עוד - בהמענה ובהפס"ד הטעם הוא .. "לא על המלך לבדו גו'"!!

ועפהנ"ל מיושב בפשטות (עד שאין צורך לרש"י לבאר בזה כלל) - כי כל יסוד ותקנת סעודה זו הייתה לעשות כרצון או"א אין אונס, שכן יסד המלך וזהו כבודו. ולכן הי' הספק אם ג"ז בכלל, ונזקקו לטעם הנוסף וכו'.

ועוד יש להאריך בכ"ז.

ועכצ"ל בכוונת דברי המדרש, שכאשר מדובר אודות "איש יהודי הי' בשושן הבירה ושמו מרדכי"[265], מחד גיסא, ו"איש צר ואויב המן הרע הזה"[266], מאידך גיסא, הנה כל רצון שיהי' אצל מרדכי, בהכרח שהמן יחלוק על זה, וכל רצון שיהי' אצל המן, בהכרח שמרדכי יחלוק על זה, ואם לאו, אין זה "המן", ואין זה "מרדכי"!...

וזהו גם משנת"ל (ס"מ) שיהודי הוא יהודי לא רק בשעה שלומד תורה ומקיים מצוות, אלא בכל דבר שעושה צריך להיות ניכר שעושה זאת יהודי, ומיד ניכר ש"הבדילנו מכל העמים"; "הבדילנו" - לא (רק) בהנחת תפילין, שזהו דבר הפשוט, שהרי גוי אינו מניח תפילין, אלא "הבדילנו" באכילה ושתי', טיול, משא ומתן וכל הענינים שעושה גם מישהו אחר.

וכנ"ל (סכ"ד) בפירוש "אמונת זה סדר זרעים", שיהודי "מאמין בחי העולמים וזורע", והיינו, שאע"פ שגם השני זורע כמותו, ולכאורה אין חילוק ביניהם, הנה הנפק"מ ביניהם היא - שיהודי "מאמין בחי העולמים וזורע", ואילו השני מאמין בחוקות הטבע וזורע, וכיון שטבע ואלקות הם הפכים, הרי גם אופני הזריעה הם הפכיים, אע"פ שמבחוץ, לעיני בשר, נראית פעולת הזריעה בשוה.

וזהו גם הטעם שרש"י אינו מפרש ש"לעשות כרצון איש ואיש" קאי על מרדכי והמן[260] - כי, בפשטות הכתובים, כפי שמתקבל בשכלו של ילד, אי אפשר לתאר ולצייר שטיפשותו של אחשורוש היתה עד כדי כך שיטעה לחשוב שיוכל למלא את רצונם של מרדכי והמן גם יחד.

ובמכל־שכן וקל־וחומר: אפילו בנוגע לבנ"י גופא יש פס"ד בהלכות חושן משפט[267] ש"דעת בעלי בתים היפך דעת תורה", והיינו, שלמרות שמדובר אודות בעה"ב שיש לו סמיכה לדיינות (דאל"כ, אין צורך בפס"ד שאסור להושיבו בב"ד, מאחר שאינו יודע פסקי הדינים), ואם יושיבוהו בב"ד ירצה וישתדל שלא להטות את הדין, אעפ"כ, כיון שאינו רב, אלא בעה"ב, שעוסק בהוויות העולם, אזי ההנחה שלו ("ווי וואָס ביי אים לייגט זיך") היא היפך דעת תורה; ועאכו"כ כשמדובר אודות דעת מרדכי - הרי זה בודאי באופן של הבדלה שלא בערך מדעת המן.

מט. ובדרך אגב, יש ללמוד מזה גם בנוגע להאמור לעיל (סכ"ב) בענין "נהנו מסעודתו של אותו רשע", שאין זה קשור עם אכילת דבר האסור:

כיון ש"השתי' .. אין אונס", הרי מובן, שגם לא הכריחו לשתות יין נסך. וכיון שרש"י לומד ממ"ש "על כל רב ביתו" שציווי זה הי' "על כל שרי הסעודה", גם על "שר האופים ושר הטבחים", הרי מובן, שגם בנוגע למאכלים היתה ההנהגה באופן של "אין אונס", אלא עשו לכל אחד ואחד רצונו, כך, שהיו יכולים לאכול מאכלים כשרים.

ונמצא, שבדרך הפשט אין לפרש כדברי המדרש שבסעודה זו אכלו מאכלים בלתי כשרים.

וכמו"כ אין לפרש בדרך הפשט שסיבת הגזירה היתה "מפני שהשתחוו לצלם"[141], כי המאורע שהשתחוו לצלם לא נזכר כלל במגילה, וממילא, בדרך הפשט אין לקשר זאת עם סיפור המגילה.

ועכצ"ל, שבדרך הפשט סיבת הגזירה אינה אלא "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע", כנ"ל בארוכה.

נ. ועפ"ז יש לבאר - בדרך אגב - ענין נוסף שלכאורה אינו מובן כלל:

כיון שהמגילה נקראת "אגרת הפורים"[268], שבאה לספר אודות ימי הפורים - אינו מובן: מה נוגע כל הסיפור אודות סעודת אחשורוש?!

אך דוקא בדרך הפשט מובן הדבר בפשטות, עד כדי כך, שרש"י אינו צריך לפרש זאת - כיון שהמגילה מספרת את המשך הדברים, שאחשורוש ערך סעודה שבה השתתפו כל אנשי שושן, כולל גם בנ"י, שנהנו מסעודתו כו', וכתוצאה מזה באה אח"כ גזירת המן.

---

265) אסתר ב, ה.
266) שם ז, ו.
267) ראה סמ"ע לחו"מ ס"ג סקי"ג.
268) אסתר ט, כט.

וכאן רואים עד כמה מתאימה ומכוונת שיטתו של רש"י ש"אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"[269], ובאופן שבזה טמונים רמזים וסודות וגם הלכות שבתורה, כמו בפירוש ש"(רב) ביתו" קאי על "(שרי) הסעודה" (כנ"ל סמ"ז), שבזה מרומזת ההלכה ש"דירתו (של אדם) במקום מזונותיו הוא"[270].

נא. וכמו"כ יש בענין זה גם "יינה של תורה":

ובהקדם המבואר בחסידות[271] מ"ש בתיקוני זהר[272] ש"יום הכפורים" הוא כמו פורים (בכ"ף הדמיון), וכיון שענינו של יוהכ"פ הו"ע התשובה[273], תשובה גמורה ושלימה, תשובה עילאה, שפועלת הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא (כמרומז גם בענין הקטורת שביוהכ"פ)[274] - הרי בודאי שכן הוא גם בנוגע לפורים.

ולכאורה, היכן רואים בנוגע לפורים שהענין הבלתי־רצוי בעצמו נעשה טוב?

אך הענין הוא - שמצינו זאת בנוגע ל"יין" שבתחילת הסעודה, שעז"נ "והשתי' כדת אין אונס .. לעשות כרצון איש ואיש", "לכל אחד ואחד רצונו", וענין זה הי' הן אצל המן והן אצל מרדכי.

ולהעיר, שכוונת רש"י בשלילת פירוש חז"ל ש"איש ואיש" קאי על מרדכי והמן (כנ"ל סמ"ח) אינה אלא שלא יתכן שכל אחד מהמשתתפים בסעודה יתנהג הן לפי רצון מרדכי והן לפי רצון המן, וכדברי המדרש[264] ש"אמר לו הקב"ה .. בנוהג שבעולם כו' או לזה או לזה כו'", ולכן מפרש רש"י "לכל אחד ואחד רצונו"; וממילא מובן גם בנוגע להמן ומרדכי, שרצונו של המן ביין הי' באופן כך, ורצונו של מרדכי ביין הי' באופן אחר.

ועפ"ז מובן שבענין ה"יין" היתה אתהפכא חשוכא לנהורא - שה"יין" שבו התחיל הענין שגרם לגזירה, "השתי' כדת אין אונס .. כרצון איש ואיש", כולל גם לפי רצונו של המן, הנה יין זה גופא צריכים לשתותו לשם שמחת פורים, וכפי שמפרש רש"י במסכת מגילה[118] בנוגע להחיוב ד"לבסומי (בפוריא)" - "ביין"[275].

וענין זה נעשה עי"ז ש"לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"[118], היינו, שמהפכים את ה"יין" שהי' אצל "ארור המן" ל"יין" של "ימי משתה ושמחה"[140], שעל ידו מקיימים את החיוב "לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

וכן תהי' לנו, ובאופן שימשיכו את השמחה על כל השנה כולה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להורי השלוחים[276] שנסעו לאוסטרליא[225], שיאמרו "לחיים" על כוס מלא].

* * *

נב. דובר כמ"פ בנוגע לענין השמחה שפורץ גדר[252].

והרי ענין זה נאמר אפילו על שמחת יו"ט, ועאכו"כ על שמחה כזו שהיא גדולה יותר משמחת יו"ט (כמבואר בתו"א[251]), שלכן, ביו"ט היו ב"ד שולחים שלוחים לשמור כו'[277], ואילו בפורים, הנה לא זו בלבד שלא שולחים שלוחים, אלא הדין הוא שהשמחה צריכה להיות "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" (אף שלכאורה הרי זה היפך הדין) - הרי בודאי ששמחה זו פורצת כל הגדרים.

ובענין זה יש צורך עתה במיוחד - כיון שישנם כאלו שקמו ויצאו בהשמצות וכו' וכו' על אלו שמסרו נפשם, ומוסרים נפשם גם עתה, עבור יהדות כו'.

ובודאי ש"יתמו חטאים ולא חוטאים"[278], ועד ש"ונהפוך הוא"[27], ל"אורה ושמחה וששון ויקר", ולהרחבה, עד ל"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"[279].

---

269) פרש"י בראשית ג, ח.
270) ראה לקו"ש שבפנים הערה 15.
271) תו"א מג"א צב, ד. צה, ד. קכא, א. ובכ"מ.
272) תכ"א (נז, ב).
273) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז.
274) ראה תו"מ סה"מ תשרי ע' קסו. וש"נ.
275) ראה גם תו"מ חט"ו ע' 315. וש"נ.
276) וקרא לכמה מהם בשמותיהם. וכן אמר לאחד, שלהיותו שליח־ציבור, יאמר לחיים עבור כולם (גם עבור ההורים), עבור התלמידים ותלמידי תלמידיהם עד סוף כל הדורות.
277) טושו"ע ואדה"ז או"ח סוסתקכ"ט.
278) ראה ברכות יו"ד, א.
279) ויצא כח, יד.

ויהי' זה ללא עגמת נפש (שכבר יצאו י"ח בעבר), ובדרכי נועם ובדרכי שלום, ובאופן ש"ונהפוך הוא", שאלו שהשמיצו, הנה אדרבה - בקרוב ממש ובעגלא דידן יוסיפו כמ"פ ככה בהגדלה לתהלה ולשם ולתפארת, ויטו כתף ("צולייגן אַ פּלייצע") - כפי שהי' כ"ק מו"ח אדמו"ר רגיל לומר[280] - לענין ד"ופרצת", שיהי' בפועל ובאופן הנראה לעיני בשר - "ימה וקדמה וצפונה ונגבה", "נחלה בלי מצרים"[281].

* * *

נג. ע"ד המדובר לעיל (סמ"א) אודות אלו שממלאים שליחותו של הקב"ה ב(מלבורן ו)אוסטרליא (בכלל) - ישנם גם השלוחים שנסעו לקרית־גת[282], כדי להקים שם ישיבה כרצון רבותינו נשיאינו, בלימוד הנגלה ולימוד החסידות וקיום המצוות בהידור, מתוך עבודת התפילה.

וכמו"כ ישנם אלו שהם שלוחים להכין זאת, או שכבר עושים זאת בכמה מקומות.

ואלו מהם שנמצאים כאן, או שיש להם כאן קרובים, אב, אח או בן וכיו"ב - יאמרו "לחיים", ועי"ז ימשיכו בעבודתם שמחה שפורצת גדר, מדידות והגבלות, שיעסקו בעניני שליחותם מתוך שמחה וטוב לבב, ובאופן של הרחבה, הן בגשמיות והן ברוחניות, ויצליחו למעלה מדרך הטבע לגמרי (אף שלכאורה הרי זה מלובש בדרכי הטבע) להפיץ "נר מצוה ותורה אור"[283], ו"מאור" שבתורה, זוהי פנימיות התורה, תורת החסידות, ולפעול בעולם הענין ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[284] - בתוך כל אחד ואחת מישראל[285], ועי"ז בכל חלקי העולם.

נד. כמו"כ יש להזכיר אודות נשי ובנות ישראל:

ובהקדמה - שבנוגע להמדובר לעיל (סמ"ג) אודות "הקהל" שבו ישנו הענין ד"להביא שכר למביאיהם", הרי כיון שקטן צריך לאמו (כדאיתא בגמרא[286]), אפילו משהגיע לחינוך, ועאכו"כ קודם שהגיע לחינוך - שייך הדבר בעיקר לנשים.

וכמו"כ מודגש במיוחד ענינם של נשי ובנות ישראל בימי הפורים האלו[287]:

אע"פ שבנוסח ד"על הניסים" נאמר "בימי מרדכי ואסתר", שמזכירים את שניהם, ומקדימים את מרדכי לאסתר, הנה בנוגע לשם של המגילה כפי שנקראת בתושבע"פ עצמה, אינה נקראת "מגילת מרדכי", ולא "מגילת מרדכי ואסתר", וגם לא "מגילת אסתר ומרדכי", אלא "מגילת אסתר" בלבד (כמובא בש"ס בכ"מ[288]).

וע"פ המדובר לעיל (סי"ט) בנוגע לתורת הבעש"ט בפירוש "הקורא את המגילה למפרע לא יצא", שאין זה "למפרע" ח"ו, אלא "בזמן הזה" - הרי זוהי גם ההתחייבות, ביחד עם הזכות והאושר, של כל אשה ובת בישראל, להעמיד את ה"טף" שמבטל את הגזירות של "המן" שישנו ב"כל דור ודור" ש"עומדים עלינו לכלותינו", "והקב"ה מצילנו מידם",

וע"י הנשים הצדקניות תהי' בקרוב הגאולה מן הגלות[289], כשם ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"[290], שעל שמה נקראו כל הגלויות[291].

וכדי שיעשו זאת מתוך חיות, שמחה וטוב לבב - הנה על זה באה תורת החסידות בכלל, ע"י הבעש"ט, ואח"כ ע"י רבינו הזקן והנשיאים ממלאי מקומו עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, להמשיך ולגלות ולהביא חיות כו', וכמדובר במאמר[292], שיהי' זה מפנימיות החיות, באופן שחודר לא רק את המציאות, אלא גם את המהות, ועד למהות העצם.

---

280) ראה סה"ש תש"ה ע' 56.
281) שבת קיח, סע"א.
282) ראה גם מכתב כ"ב שבט שנה זו (אג"ק חכ"ד ס"ע רפט ואילך). תו"מ חמ"ט ע' 402.
283) משלי ו, כג.
284) תרומה כה, ח.
285) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.
286) עירובין פב, א. וש"נ.
287) ראה גם שיחת פורים הנ"ל סנ"א ואילך (תו"מ שם ע' 184 ואילך). וש"נ.
288) ברכות נז, ב. ב"ב יד, ב. טו, א. קנה, ב. סנהדרין ק, א. מסכת סופרים רפי"ג.
289) ראה יל"ש רות רמז תרו בסופו (ממדרש זוטא רות).
290) סוטה יא, ריש ע"ב.
291) ב"ר פט"ז, ד.
292) פ"ב ואילך (תו"מ חמ"ט ע' 166 ואילך).

ועי"ז פורצים את כל הגדרים, ומצליחים ברגעים שנשארו עד ביאת המשיח למלא את השליחות של "אורה ושמחה וששון ויקר", כדרשת חז"ל וכפשוטם, ובקרוב ממש יצאו עם הבנים שגידלו והבתים שהקימו, בתי מלוכה ובתי כהונה[293] (ששניהם נאמרו על כל אחד מישראל, כמ"ש[211] "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים": "ממלכת" - בתי מלוכה, ו"כהנים" - בתי כהונה), לקבל פני משיח צדקנו, שיוליכנו קוממיות לארצנו, בגאולה האמיתית והשלימה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "האָפּ קאָזאַק".

אח"כ צוה לכו"כ מהשלוחים בערי השדה[294] שיאמרו "לחיים". וכן צוה שמישהו יאמר "לחיים" עבור הבחורים מארץ ישראל שרוצים לבוא לכאן].

* * *

נה. דובר כמ"פ, שבכלל, אין ענינים שהם במקרה, ועאכו"כ בענינים הקשורים עם קודש.

ובנוגע לענינו - שנוסף לכך שעומדים ביום י"ד באדר שני, הרי זה גם יום הראשון בשבוע דפרשת שמיני, שבו לומדים התחלת הפרשה: "ויהי ביום השמיני", וכפי שמביא רש"י ש"אותו היום נטל עשר עטרות".

כלומר: אע"פ שבסדר הימים יהי' "יום השמיני" בר"ח ניסן, מ"מ, כיון שביום הפורים לומדים זאת בשיעורי חת"ת שקבע רבינו נשיאנו, וכפתגם רבינו הזקן[295] שצריכים לחיות עם הזמן, הנה כשלומדים בתורה ש"אותו היום נטל עשר עטרות", הרי זה יום שעליו אומרת תורה ש"נטל עשר עטרות", וממילא צריך הדבר להתבטא גם בהוראה בעבודה בהנוגע לפועל.

נו. ויש לבאר תחילה כללות הענין ד"עשר עטרות":

עשר - הוא מספר המורה על ענין השלימות, כמבואר בפרדס בתחלתו[296], וכן הוא (לא רק ע"פ נסתר, אלא) ע"פ נגלה, כמובא גם בדברי החוקרים ובעלי מוסר[297], ועד לפשטות הענינים בנוגע לכללות העולם וכל פרטיו, ש"בעשרה מאמרות נברא העולם"[207], וכן הוא גם בתורה, שמתחילה ב"עשרת הדברות", שבהם נכללת כל התורה כולה[43].

ובזה גופא ישנו הענין ד"עשר עטרות" - כמבואר בחסידות בכ"מ[298] שזהו כמו ענין העטרה כפשוטה שהיא למעלה מראש האדם הנושא העטרה, אבל היא מורה על האדם הנושא העטרה, שיש בו עילוי מיוחד מצד עצמו - "משכמו ומעלה גבוה מכל העם"[299], אלא שבזה ניתוסף עוד יותר ע"י העטרה. וכמובן גם ממה שמצינו במרדכי ש"יצא .. בלבוש מלכות .. ועטרת זהב גדולה"[300].

---

293) פרש"י שמות א, כא.

294) והזכיר את: בולטימור; טורונטו; אנגליא; מרוקו; בוסטון; נוואַרק; ניו־הייבן (עבור בית־חנה); אוסטרליא.

כשהורה לא' המסובים* לומר לחיים, אמר (בבת שחוק:) לא יתנו לכם מ' סאה... אבל לכל־הפחות קחו "קב", "לוג", "רביעית הלוג". ולא' שאמר לחיים על כוסית קטנה, אמר: הרי הנך "אַ ליובאַוויטשער חסיד"?!...

295) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).

296) ש"ב פ"א־ב.

297) ראה גם הנסמן בלקו"ש ח"ל ס"ע 2. וש"נ.

298) ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך עטרה (ע' קצג ואילך). וש"נ.

299) שמואל־א ט, ב.

300) אסתר ח, טו.

---

*) בין השיחות דיבר גם עם אנשים פרטיים, ומהם:

לא' שביקש ברכה עבור ילדיו – הורה שגם הם יאמרו "לחיים".

לא' אמר שיעסוק בעבודתו מתוך שמחה – שזהו הענין דתשובה עילאה שהיא מתוך שמחה (תניא אגה"ת פי"א), ולא כמו תשובה תתאה שהיא מתוך מרירות.

לא' אמר, שכאשר יעשה כל מה שביכלתו, יעשה גם הקב"ה כל מה שהוא יכול.

לא' אמר, שכאשר הולכים יחד עם הקב"ה הרי זה באופן ד"הוי' עמו", ש"הלכה כמותו" (סנהדרין צג, ב).

לא' אמר, שבזמנים אלו – בעידן ה"סילון" (ראה לעיל סכ"ח) – צ"ל העבודה בריבוי, ולא די במקצת.

ולא' אמר, שלא די היותו גבוה בגשמיות, אלא צ"ל גבוה גם ברוחניות, שהרי יש צורך בשניהם.

אך עדיין צריך להבין מה ש"אותו היום נטל עשר עטרות" - כידוע הקושיא בזה[301]: כיון שהוא רק "יום השמיני", איך נטל "עשר עטרות"? וממה־נפשך: או שהי' לו ליטול שמונה, או שהי' לו ליטול עטרה אחת, אבל איך נטל "יום השמיני" כל ה"עשר עטרות"?

ומבואר בחסידות[302], שענינו של "יום השמיני" בספירות הוא ספירת הבינה (ספירה השמינית), וידוע שבינה כוללת כל ג' ראשין. וע"ד משנ"ת במאמר[292], שע"י בינה באים לחכמה, וע"י חכמה באים לכתר, ושלשתם כלולים בבינה, ואדרבה: גילוי עתיק הוא בבינה דוקא[303]. וזהו ש"אותו היום נטל עשר עטרות", אע"פ שבמספר הימים אינו אלא "יום השמיני".

וכללות הענין בזה - שהענין ד"עשר עטרות" נמשך ע"י הבנה והשגה (בינה) בתורה, ובפשטות (אין ענין יוצא מידי פשוטו) - שכאשר מכניס ומשקיע את עצמו בהבנה והשגה שבתורה כדבעי, הנה אם רק יהי' הדבר באופן ד"תלמודו בידו"[304], אזי זוכה לתורה של "גן עדן"! - והרי תורה דג"ע כאן למטה הו"ע לימוד תורת החסידות ופנימיות התורה בכלל (כמובן מהמבואר בלקו"ת[305] ובכמה מאמרים, ועד למאמרי רבינו נשיאנו[306]).

נז. ועפ"ז יש לבאר השייכות לימי הפורים:

בפורים נאמר "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות", ש"קבלו מה שהחלו כבר בזמן דמתן תורה", שזהו ענין התורה, שענינה הבנה והשגה (ספירת הבינה, "יום השמיני").

וכאשר לומדים בפורים "ויהי ביום השמיני", ש"נטל עשר עטרות" - צריכה להיות הבנה והשגה כזו שעל ידו נוטלים לא רק את כל עשר הדרגות, אלא גם ביחד עם ה"עשר עטרות" שבדרגות אלו.

נח. ויש להוסיף בזה עוד ענין:

בין הענינים שאירעו ב"אותו היום", מספרת התורה שמשה אמר אל כל העדה: "זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'"[307], אבל, בפסוק לא נתפרש מהו הדבר שצריכים לעשות (שהרי כל פרטי הענינים שבהמשך הפרשה הם בנוגע לפעולתו של אהרן)[308].

ואיתא על זה בספרא: "אמר להם משה לישראל, אותו יצר הרע העבירו מלבכם, ותהיו כולם ביראה אחת ובעצה אחת .. כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו כו'".

ובכן: מאמר זה - ע"פ נגלה דתורה, אין לו פירוש כלל!

וכאן רואים דבר פלא[309]:

בדרך כלל מחפשים בנוגע לענינים של נסתר ופנימיות התורה - היכן משתקפים הם בנגלה דתורה[29]; אבל יש מקומות בנגלה דתורה שבהם רואים בגלוי פנימיות התורה, כמו מאמר הנ"ל בספרא, אשר עם היותו ספר של הלכות, כולו נגלה, ובא לפרש פסוק בתורת כהנים, שהוא "חמור שבספרים"[310], והיינו, שהוא מהספרים היותר קשים בתושבע"פ בנוגע להבנת הלכות התורה - יש בו פיסקא שלימה ששייכת לנסתר שבתורה!

וזהו א' המקומות בנגלה דתורה שבהם מצינו פנימיות ונסתר דתורה בגלוי (כשם שבקבלה וחסידות מצינו עניני נגלה דתורה, והיינו, שאף שזהו ענין שכולו נגלה, הרי זה מופיע במאמר חסידות, בה בשעה שלפניו ולאחריו נתבארו ענינים של רזין ורזין דרזין, ובאמצע בא ענין של הלכה, או ענין של פשט, ועד לפשט כפשוטו למטה מעשרה טפחים).

וגם ענין זה צריך לבוא בעבודה בפועל - להעביר אותו יצה"ר מן הלב, ולהיות ביראה אחת ובעצה אחת, עד שתהא העבודה מיוחדת לפניו כשם שהוא יחידי כו'.

---

301) ראה גם רד"ה ויהי ביום השמיני העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' תתקמג).

302) סד"ה ויהי ביום השמיני תרע"ח; תש"ד; תש"ה (סה"מ תרע"ח ע' ערה; תש"ד ע' 198; תש"ה ע' 174).

303) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א ר"פ לך לך. ובכ"מ.

304) פסחים נ, א. וש"נ.

305) תזריע כב, סע"ב ואילך.

306) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 153 ואילך. וש"נ.

307) שמיני ט, ו.

308) ראה אוה"ח עה"פ.

309) ראה גם תו"מ חכ"ח ע' 81. וש"נ.

310) תוד"ה סיפרא - ברכות יח, ב.

ועי"ז זוכים ש"ירא אליכם כבוד ה'" - כפי שמסיים בספרא: "עשיתם כן, וירא אליכם כבוד ה'".

ועד שבקרוב ממש יקויים היעוד "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר גו'"[311], שקאי אפילו על חי, צומח ודומם, ועאכו"כ בנוגע לבנ"י, שאצלם יהי' זה גם באופן ש"לא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך"[312].

וכן יקויים היעוד "ישקני מנשיקות פיהו"[313], דקאי על משיח שילמד רזין שבתורה (כפי שמביא רש"י בשיר השירים על הכתוב, וכמבואר בכ"מ בקבלה וחסידות[314]), ובפשטות כפשוטה - שיבוא משיח וילמד דעת את כל העם, עד ש"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[315].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להחזן ש(יאמר "לחיים" ו)ינגן הניגון "שאַמיל". ואח"כ צוה לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש ("לכתחילה אַריבער"), ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' - ג"פ), "ניע זשוריצי כלאָפּצי", ואח"כ התחיל לנגן "הושיעה את עמך", ועמד ורקד על מקומו בשמחה רבה].

* * *

נט. ישנם כמה מנהגי המדינה שלא יודעים אם יש להם מקור בקודש אם לאו. אבל אעפ"כ, משום ימי הפורים יכולים לנהוג בהם, ובלבד שיתוסף בענין השמחה.

ואחד ממנהגי המדינה הוא - שמכריזים "אַ טאָוסט" (הרמת כוסית).

ובכן: יש לעשות זאת עבור כפר חב"ד, ששם נמצאים באי־כח של יהודי רוסיא[316] - שתהי' להם הצלחה רבה בכל הענינים, בלא מניעות ועיכובים, ובדרכי נועם,

ויבנו ויתכוננו ויתייסדו ויתרחבו ויתפשטו, מתוך פריצת כל הגדרים, מדידות והגבלות, באופן של "נחלה בלי מצרים"[281] - בנוגע להעמדת מקום שממנו תצא תורת החסידות בכל המקומות, ובפרט ב"ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[229],

מתוך אהבה וחסד, ושמחה וטוב לבב, ועד לאופן ד"עד דלא ידע", "כמים לים מכסים".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הכריז: "האַרי אַפּ" - שיזדרזו לומר "לחיים".

אח"כ נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א את המזונות עבור המשך ההתוועדות בשושן־פורים, באמרו, שבשו"ע[317] איתא שבשושן־פורים מרבים "במשתה ושמחה קצת", אבל מצד ההנהגה לפנים משורת הדין, צ"ל הרבה שמחה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "אני מאמין".

טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

מסופר[318] אודות הרמ"א, שבפורים בלילה, הי' מחזר בכל המקומות שערכו סעודת פורים, כדי להזכיר להם שלא לשכוח לברך ברכה אחרונה.

והתחיל לנגן "כי בשמחה תצאו"].

---

311) ישעי' מ, ה.
312) שם ל, כ. וראה תניא פל"ו (מו, א).
313) שה"ש א, ב.
314) ראה לקו"ת צו יז, א. ובכ"מ.
315) ישעי' יא, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.
316) ראה גם תו"מ חמ"ח ע' 346. וש"נ.
317) רמ"א או"ח סתרצ"ה ס"ב. וראה בארוכה שו"ת משנה שכיר ח"ב סרל"ב.
318) ראה שיחת פורים תשי"ט בסופה (תו"מ חכ"ה ע' 163). וש"נ.

לקוטי שיחות פורים כרך לא

א. איתא בגמרא[1]: "אמר רבא מיחייב איניש לבסומי (להשתכר ביין[2]) בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"[3]. ובהמשך לזה: "רבה ור' זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום (נשתכרו[2]), קם רבה שחטי' לר' זירא, למחר בעי רחמי ואחיי'. לשנה אמר לי' ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי, אמר לי' לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא".

ולכאורה סיפור זה לפי פשוטו דורש ביאור והסברה, דאיך אפ"ל שרבה נכשל בענין של (אפילו אביזרייהו דאביזרייהו ד)שפיכות דמים ר"ל[4]?

בחדא"ג מהרש"א[1] מבאר שלא הי' כאן ענין של מיתה ממש (שחטי' כפשוטו), אלא "כעין שחטי', דאגברי' חמרא וכפיי' לשתות יותר מדאי עד שחלה ונטה למות". וכעין זה[5] ביאר גם בהגהות יעב"ץ[1] - "שלא שחטו ממש.. (אלא) באחיזת עינים.. (רק) שהרואים היו סבורים ששחטו באמת.. אף ר' זירא נתפעל מהם לבש חרדה ונתעלף מרוב דאגה כו'".

אבל נוסף ע"ז שפשטות הסיפור ובפרט סיומו "למחר בעי רחמי ואחיי'"[6] אינו מובן עפ"ז, הרי עדיין אין זה מיישב הנהגתו של רבה, דסוף סוף הזיק הדבר לבריאותו של ר' זירא (ועד ש"נטה למות"), שזהו איסור של תורה לחבול בחבירו באיזה אופן שהוא, ובפרט - כנ"ל?

בתשובות החת"ס[7] מקשר זה ששחטי' רבה לר' זירא עם דברי הגמרא[8] "האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיד דמא (שופך דמים).. אמר רבה אנא במאדים כו'".

אבל ראה יעב"ץ[1] שכותב "אבל דם ודאי לא שפך רבה, אף אם הי' במאדים", ולכאורה אין לומר שהי' אצל רבה ענין של שפיכות דמים, ח"ו. וכמבואר ברמב"ם וכו'[9], שזה שאדם נולד בטבע (כולל מזל מאדים) מסויים - אינו בסתירה לבחירה חפשית, ואדרבה, ובודאי ניתנו לו הכחות להתגבר על נטיותיו הטבעיות[10], ובודאי שכן הי' אצל רבה.

וביותר תמוה:

בהמשך הסיפור מפורש (כנ"ל) "לשנה אמר לי' ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי" - כלומר: לא זו בלבד שלא מצינו בגמרא שרבה יעשה תשובה על מעשה זה, אלא עוד זאת, שלשנה הבאה שוב הזמין את ר' זירא לחגוג וכו' עמו סעודת פורים (למרות שיודע שעלול לקרות מה שקרה בשנה שעברה)!

זאת ועוד: הסיבה שר' זירא לא נענה להזמנתו של רבה היתה רק מפני ש"לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא", היינו, שבעצם הי' מוכן גם השנה לחגוג סעודת פורים ביחד עם רבה, אף שיתכן שרבה יעשה מה שעשה בשנה שעברה[11], והטעם שלא הסכים הי' רק מפני שלא הי' בטוח שגם הפעם יקרה הנס שרבה יחי' אותו אחרי פורים!

ב. והנה מצינו ביאורים[12] ע"ד הדרוש והסוד, שסיפור זה ש"איבסום קם רבה שחטי' לר' זירא" מרמז לענינים רוחניים. ולפי זה אפ"ל שאינו אלא משל בלבד, וע"ד שמצינו הענין ד"מיבסמי" בעובדא דרבה בר בר חנה[13] - שאינו אלא משל (וע"ד כמה מהסיפורים שבסוגייא דרבה בר בר חנה, שהם משלים ורמזים על ענינים רוחניים[14], ולא שאירעו בפועל בגשמיות).

אבל אין לפרש כן בענינו (שסיפור דרבה ור' זירא הוא רק משל ורמז על ענין רוחני) - שהרי סיפור זה

---

1) מגילה ז, ב.

2) פרש"י שם.

3) וכן הובא להלכה ברמב"ם הל' מגילה פ"ב הט"ו. טושו"ע או"ח סתרצ"ה ס"ב. וראה נ"כ שם. לקמן סוס"ב.

4) ואף ש"איבסום" - הרי אדם מועד לעולם כו'. ובכל אופן פשוט שלא נכשל רבה בזה אפילו בשוגג או באונס. ולהעיר שרבה אמר (ברכות סא, ב - ראה על הגליון שם שכ"ה הגירסא הנכונה) "כגון אנא בינוני". וראה תניא פ"א. שם פי"ג (יט, א).

5) וראה גם מאירי מגילה שם "שחטי' - מלשון סחיטה ר"ל שימעכו, ואחיי' מלשון החלימני והחייני" (וראה גם חדא"ג שם).

6) אבל ראה הערה הקודמת.

7) חאו"ח סקפ"ה. סקצ"ו. וראה גם עץ יוסף לע"י שבת קנו, א.

8) שבת שם.

9) ראה שמונה פרקים פ"ח. הל' תשובה פ"ה ה"ד ובלח"מ שם. וראה לקו"ש חט"ו ע' 9 ואילך.

10) נוסף על זה שיכול לנצל טבע זה עצמו בטוב וקדושה, כהמשך הגמ' שם: אי אומנא. . טבחא. . מוהלא. וכדברי אביי שם בנוגע לרבה - "מר נמי עניש וקטיל", ובפרש"י "בנ"א העוברין על דבריו" (וראה עץ יוסף לע"י שם. ולהעיר מהמשך תער"ב ח"ג ע' א'רצ).

11) והרי אסור לאדם לעמוד במקום סכנה (שבת לב, א).

12) ראה סד"ה אמר רבא חייב איניש תש"ח (סה"מ תש"ח ע' 125). לקוטי לוי"צ על מחז"ל ע' קעח. ובארוכה - לקלוי"צ אגרות ע' שבג. וראה צפע"נ עה"ת ויחי מט, כב.

13) ב"ב עג, סע"ב.

14) לדוגמא: ראה זח"ג רכג, ב. ועוד.

הובא בהמשך (ובתור סיוע חיזוק ודוגמא) לפסק הלכה שבגמרא, "מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע", שרבה ור' זירא קיימו את החיוב "לבסומי.. עד דלא ידע" בפועל ממש; ומכיון שמדובר בענין של הלכה, על כרחך צריך לפרש, שסיפור זה הי' כפשוטו, ולא (רק) ברוחניות הענינים [משא"כ סיפורי רבה בר בר חנה הנ"ל, שהובאו בחלק האגדה שבגמרא].

וכן מוכח מדברי הר"ן ובעל המאור[15] שהביאו הא ד"כתב ה"ר אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה ושחטי' לר' זירא.. אידחי לי' מימרא דרבא, ולית הלכתא כוותי', ולאו שפיר דמי למעבד הכי". ומוכח מזה דדעתם בפשטות שהסיפור דרבה ור' זירא הוא כפשוטו - ונגרם היזק (מיתה) לר' זירא, כי בלאה"כ אין מקום לומר שמשום כך יבטל החיוב לבסומי בפוריא כו'.

ג. ולכן נראה לומר, שסיפור זה הי' כפשוטו, שכתוצאה ממצב של "איבסום" נגרמה (ע"י רבה) מיתה כפשוטו לר' זירא - ומ"מ היתה מיתה זו (ומעשה רבה) באופן כזה שאין בה שום סרך אפילו של שפ"ד או בכלל איזה ענין בלתי רצוי, ועד כדי כך - שגם לשנה הבאה רצה רבה לחזור שוב על אותה הנהגה.

וי"ל בזה בהקדם המבואר בענין מיתת נדב ואביהוא[16] - שכמאמר חז"ל[17] מתו מפני ש"שתויי יין נכנסו למקדש", שמיתה זו היתה קשורה (תוצאה) משתיית יין יותר מדאי.

וידועה התמי': מפורש בכתוב שמשה אמר לאהרן "הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש"[18], ובפרש"י "עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך" - וכיצד יתכן שיהי' אצלם דבר בלתי רצוי, ובפרט עד כ"כ שיכנסו למקדש "שתויי יין"?

ומבואר בזה[19] ע"פ מ"ש באוה"ח הקדוש[20], שנדב ואביהוא מתו מפני גודל תשוקתם להתקרב להקב"ה, ש"לא נמנעו מקרוב לדביקות נעימות עריבות ידידות חביבות נשיקות מתיקות עד כלות נפשותם מהם". ובלשון הכתוב[19] "בקרבתם לפני ה' וימותו", היינו, שסיבת מיתתם היא "קרבתם לפני ה'"[21].

וזהו גם הפירוש ד"שתויי יין נכנסו למקדש": הכוונה ב"יין" היא[22] לסודות ופנימיות התורה, כמאמר[23] "נכנס יין יצא סוד", דכמו שיין גשמי מגלה את הטמון בלבו של אדם[24], כן הוא ברוחניות, ש"יינה של תורה" היינו גילוי סודות התורה[25]; ו"שתויי יין" מורה על גודל ועוצם הגילוי דפנימיות התורה[26], עד למצב של "כלות הנפש" [דכמו ב"שתויי יין" כפשוטו הרי היין גורם לביטול החושים, כך גודלו של גילוי זה והשתוקקות זו גרמו אצלם ביטול החושים, ועד לכלות הנפש].

ולכן לאחרי מאורע זה הזהירה התורה "יין ושכר אל תשת"[27], שאסור לשתות "יין דרך שכרותו"[28], שבזה נרמז, דכאשר "שותים" יין שבתורה, סודות ורזין דתורה, צריכים להזהר שלא לבוא למצב של "שכרות" של "כלות הנפש", וצ"ל באופן של "נכנס בשלום ויצא בשלום"[29], כידוע הפירוש בזה[30], שהכניסה ל"פרדס" צריכה להיות "בשלום", באופן כזה שבודאי תהי' היציאה "בשלום" - נשמות בגופים[31].

---

15) הובא גם בב"י לטואו"ח רסתרצ"ה. ב"ח שם. ט"ז סק"ב. פר"ח סק"ב. יד אפרים.

16) ולהעיר, שבכמה קביעות דשנים מעוברות - חל פורים בפ' שמיני, שבה מסופר ע"ד מיתת נדב ואביהוא.

17) פרש"י שמיני י, ב (מויק"ר פי"ב, א. ועוד).

18) שמיני י, ג.

19) ראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 22121. וראה לקו"ש חי"ב ע' 55. וש"נ.

20) ר"פ אחרי.

21) ראה בארוכה ד"ה אחרי מות - תרמ"ט (בסה"מ תרמ"ט), תשכ"ב. לקו"ש ח"ג ע' 987 ואילך.

ומ"ש "ויקריבו גו' אש זרה גו'" (שמיני שם, א) - אין הכוונה ל"זרה" ביחס לענין הקדושה ח"ו, כי אם ביחס לענין המשכן, שתכליתו וכוונתו - השכנת והמשכת אלקות בתוכם למטה (כדלקמן בפנים). וראה לקו"ש חל"ב ע' 100 ואילך.

22) וי"ל - נוסף על הענין כפשוטו, כמרז"ל (סנהדרין לח, רע"א) אגברו חמרא שעי"ז יתוסף בלימוד התורה וכו'. וראה לקמן בפנים. - וה"ז הי' קודם שניתנה הלכה בקרא לאסור שתיית יין קודם לכניסה למקדש (למשכן).

23) עירובין סה, סע"א. סנהדרין שם. תנחומא שמיני ה. זח"ג שמיני לט, א.

24) וכן היין עצמו מובלע תחילה בענבים (ראה פסחים לג, ב) ואח"כ יוצא מן ההעלם אל הגילוי (ראה לקו"ת שה"ש ב, סע"א. ובכ"מ).

25) ראה של"ה (שהובא לקמן ס"ד) "יצאו ד"ת הנקראת סוד". וראה בארוכה אמרי בינה שער הק"ש ספנ"ג ואילך (ובכ"מ) שיינה של תורה הוא רזין דאורייתא.

26) ראה גם סד"ה חייב אינש לבסומי עטר"ת (וכן דשנת תרנ"ו), ד"לבסומי בפוריא הוא תענוג הנפש בפנימיות התורה". וראה הנסמן בהערה 19.

27) שמיני שם, ט.

28) פרש"י שם.

29) חגיגה יד, סע"ב. טו, סע"ב (ע"פ גירסת הע"י). ירושלמי חגיגה פ"ב הי"א.

30) ד"ה אחרי מות - הנ"ל. לקו"ש ח"ג שם ע' 990. ובכ"מ.

31) אבל לפני הציווי ד"יין ושכר אל תשת" - הי' יכול להיות הענין ד"שתויי יין", עד למצב של "כלות הנפש" ממש. ולכן, גם לאחרי זה אמר משה שעליהם נאמר "בקרובי אקדש", "הם גדולים ממני וממך", כי זה הי' לפני הציווי.

ד. והנה פשוט, שביאור זה ב"שתויי יין נכנסו למקדש" לא בא להוציא הענין והקרא מידי פשוטו - שהרי מפורש בכתוב (כנ"ל), שלאחרי זה הזהירה תורה "יין ושכר אל תשת", האיסור לשתות "יין דרך שכרותו" כפשוטו. וא"כ עכצ"ל, שגם אצל נדב ואביהוא הי' ענין של שתיית יין (גם) בגשמיות.

וי"ל פירוש הדבר, שאצל נדב ואביהוא היתה שתיית היין כפשוטה קשורה עם גילוי "יין" שבתורה (סודות ורזין דתורה). וכמבואר בשל"ה[32], דזה שמצינו אצל "קדושים אשר בארץ.. ששתו לפעמים הרבה יותר מדאי בסעודות גדולות.. היתה כוונתם בזה לש"ש כי מתוך משתה היין הוו מבדחי טובא ומתוך כך אומרים ד"ת על השולחן הרבה מאד וכפליים לתושי'.. דמתוך שמחה מגלה החכם רזי התורה.. כי ברבות השמחה יתחזק הכח השכלי שיש בנפש ואז הוא יותר מוכן לגלות תעלומות חכמה.. נכנס יין יצא סוד.. שע"י משתה היין יצאו ד"ת הנקראת סוד כו'"[33]. וכן הי' אצל נדב ואביהוא, שהיו "קדושים" ביותר וביותר - "בקרובי אקדש" כנ"ל, שע"י "ששתו.. הרבה יותר מדאי" נגלו אצלם רזי תורה עד שהגיעו לכלות הנפש.

ועפ"ז י"ל שזו היתה גם סיבת מיתת ר' זירא - שהיתה ע"ד מיתת נדב ואביהוא, דמ"ש "שחטי'" היינו (כמ"ש המהרש"א) "דאגברי' חמרא.. לשתות יותר מדאי", ו"חלה ונטה למות" (לא ע"י היין הגשמי, אלא) היינו כלות הנפש ע"י רוב "שתי'" (גילוי) של "יין" שבתורה (סודות התורה).

ומ"מ אין זה מוציא הענין מידי פשוטו - שהיתה שתיית יין כפשוטה (ע"ד הנ"ל בנדב ואביהוא); וגם מיתת ר' זירא היתה כפשוטה, פירוד הנשמה מן הגוף ממש (לא רק התעלפות) - ולכן ס"ל לר' אפרים שמפני העובדא דרבה ור' זירא בטל החיוב דלבסומי.

ולפי זה מובן היטב שאין כאן אביזרייהו של שפיכות דמים ח"ו כלל, שהרי המיתה היתה כלות הנפש בלימוד סודות התורה של ר' זירא.

ובזה מבוארת גם הדגשת הגמרא "איבסום" - "נשתכרו" (לשון רבים), היינו, שרבה ור' זירא שניהם נשתכרו, ומשמע ששכרות שניהם גרמה ל"קם רבה שחטי' לר' זירא" - כי (לא רק מעשהו של רבה אלא) גם מיתת ר' זירא היתה מפני שהגיע למצב של שכרות המביא ל"כלות הנפש" של האדם כנ"ל, אלא שזה נעשה בו ע"י רבה, "קם רבה שחטי' לר' זירא", כדלקמן סעיף ו.

ה. וזהו תוכנו של הסיפור ש"רבה ור' זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי איבסום (נשתכרו)":

שתיית היין שלהם (כפשוטה) היתה לכוונה כנ"ל בשל"ה, שמתוך משתה היין יתגלה אצלם יין שבתורה, רזי תורה[25]. וכן הי', שע"י שתייתם בסעודה זו נגלו אצלם סודות ורזי תורה נעלים ביותר, עד לתכלית העילוי ד"עד דלא ידע"[34].

אבל אף ששניהם נשתכרו, מ"מ רק אצל ר' זירא בא מזה כלות הנפש ממש. והטעם - כי רבה הי' לו שכל רב יותר ("מוחין דגדלות"), ולכן הי' יכול לקבל עוצם הגילוי של רזי תורה, משא"כ ר' זירא לא הי' יכול להכיל גילוי זה [וכמרומז גם בשמותיהם[35]: "רבה" מורה על גדלות, ו"זירא" מורה על קטנות, מלשון זעירא[36]].

ולכן אצל ר' זירא בא עי"ז כלות הנפש ממש, עד שנפרדה נשמתו מגופו כפשוטו; משא"כ רבה (מצד עצמו), לא בא לכלות הנפש.

ו. עפ"ז י"ל הפירוש ד"קם רבה שחטי' לר' זירא" [דלכאורה הול"ל "קטלי'" וכיו"ב]:

איתא בגמרא[37] "אין ושחט אלא ומשך", היינו שתוכן ענין השחיטה הוא - (משיכה ו)העלאה. שכן, ע"י השחיטה מכשירים את הבהמה לאכילת אדם, ועי"ז מעלים את הבהמה מסוג החי לסוג המדבר (שנעשית דם ובשר כבשרו - דהמדבר), וכמבואר בכ"מ[38], שמטעם זה הותרה השחיטה למרות הענין דצער בעלי חיים - מכיון שעי"ז מעלים את הנשחט לדרגא נעלית יותר.

ובענינו: הפירוש ד"רבה שחטי' לר' זירא" ("כפיי' לשתות יותר מדאי") הוא - שרבה ממשך (שחט) והעלה את ר' זירא לדרגא נעלית שלא בערך (עי"ז שגילה לו סודות ורזין דתורה עמוקים ביותר ("יותר מדאי")

32) שער האותיות (פד, ב).

33) ומביא שם מסנה' (לח, רע"א) אגברו חמרא אדרדקי; שבת (סז, ב) רע"ק עשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס כו'. ועוד.

34) וראה בארוכה לקו"ש חט"ז (ע' 371), שי"ל דמ"ש הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב הט"ו) "שישתכר וירדם בשכרותו" הוא עדמ"ש הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ז ה"ב) ש"אין רואין מראה הנבואה אלא. . שתפול עליהן תרדמה".

35) ראה גם לקוטי לוי"צ שם.

36) ראה חדא"ג מהרש"א ב"מ פה, א ד"ה וקרו (מס' יוחסין).

37) חולין ל, ב.

38) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1112. חי"ט ע' 206. וש"נ.

בערך לימודו הרגיל לפי דרגתו), ודבר זה הביאו לכלות הנפש כפשוטו ממש, וכמו בנדב ואביהוא.

ושני הענינים ישנם - שהכוונה ב"שחטי'" היא לכלות ופירוד הנשמה מן הגוף ממש (לא רק התעלפות), וביחד עם זה - אין זה ענין של שפיכות דמים ח"ו, אלא אדרבה, ענין נעלה ביותר - כלות הנפש (בדוגמת נדב ואביהוא).

[וזהו גם דיוק הלשון "קם רבה שחטי' לר' זירא" - דלכאורה, הול"ל "שחטי' רבה לר"ז" ומהו קם רבה?

וי"ל הביאור בזה: קימה מורה על עלייתו של רבה לדרגא נעלית ביותר (ויקם - תקומה היתה לו[39]), "לבסומי עד דלא ידע". אלא שבנוגע לרבה עצמו, מכיון שהיו לו כלים ד"רבה", הרי גם כשהי' במצב של "קם" (עלי' גדולה ביותר גם לגבי דרגתו של רבה), לא הכריח כלות הנפש. משא"כ בנוגע לר' זירא, וכאשר רבה גילה לו את הענינים שהשיג אז (במצב ד"קם"), עי"ז - כלתה נפשו, "שחטי' לר' זירא", ממש].

ולכאורה איך יביא רבה את ר' זירא לכלות הנפש, היפך הכוונה שצ"ל "לשבת יצרה"[40], נשמות בגופים דוקא - כי רבה אמר והעריך את ר' זירא שהוא בערך של רבה ולא יבוא לכלות הנפש.

ובעומק יותר י"ל: כיון שרבה הי' בכחו לפעול "ואחיי"[41] - להחזיר נשמת ר"ז לגופו, לכן לא הי' זה בסתירה להכוונה דנשמות בגופים דוקא, כי כלות הנפש אצל ר' זירא הי' רק ענין עראי - במשך יום הפורים (שאז ישנו החיוב "לבסומי.. עד דלא ידע"[33]) - משא"כ "למחר" (לאחרי הפורים[42], שאין חיוב "לבסומי.. עד דלא ידע" ואדרבא) - "בעי רחמי ואחיי"[43], בהתאם לכוונה העליונה - נשמות בגופים דוקא, ע"ד "נכנס בשלום (למשך זמן, ואח"כ) יצא בשלום".

ז. ע"פ כהנ"ל אתי שפיר גם המשך סיפור הגמרא - "לשנה אמר לי' ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי, אמר לי' לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא":

לא זו בלבד שרבה לא הצטער על מה שאירע בסעודת פורים הקודמת, אלא אדרבה - הוא הזמין את ר' זירא לערוך סעודת הפורים יחדיו גם בשנה זו, מתוך כוונה שגם בשנה זו יפעל אצל ר' זירא עילוי גדול כזה עד לכלות הנפש. וכיון שתכלית הכוונה היא נשמות בגופים - הרי לאחרי פורים יחזור ויחייהו (כפי שהי' מעשה רב בשנה שעברה), ויהיו בר' זירא ב' המעלות: העילוי דכלות הנפש והעילוי דמילוי הכוונה של נשמות בגופים.

[או באופן אחר קצת: רבה חשב שבמשך השנה התעלה ר' זירא למדריגה עליונה יותר, וכבר ביכלתו להשיג סודות ורזין דאורייתא עמוקים ביותר באופן שלא יבוא לידי כלות הנפש בפועל, פירוד הנפש מן הגוף].

וע"ז ענה לו ר' זירא - "לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא": הוא חפץ ומשתוקק לעילוי דכלות הנפש [ע"ד "מתי יבוא לידי ואקיימנו"[44]], ומשום זה הי' רוצה לערוך סעודת פורים ביחד עם רבה גם השנה; אבל אעפ"כ, מכיון שתכלית הכוונה היא נשמות בגופים, חושש הוא שלאחרי שיגיע לכלות הנפש שוב לא תרצה נשמתו לרדת ולהתלבש בגופו, ומי יודע אם גם בפעם הזו יצליח רבה לפעול "נס" כזה שנשמת ר"ז תרצה לירד ולהתלבש עוה"פ בגופו - "לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא"[45].

ח. והנה להלכה נפסק בשו"ע[46] שיש חיוב לבסומי בפורים עד דלא ידע, ואין חוששים שיסתעף מזה שום דבר בלתי רצוי כו'.

ומזה מובן גם בנוגע לתוכן הרוחני של שתיית יין "עד דלא ידע" - דהיינו ללמוד באופן דבאהבתה

המשך בעמוד קעג

39) רש"י ח"ש כג, יז.

40) ישעי' מה, יח.

41) ראה לקו"ת תזריע (כב, ג) ועוד שהתנאים והאמוראים היו יכולים לעשות מופתים עצומים בכח תורתם. ע"ש. ולהעיר מסנהדרין סה, ב (כגירסת הרמ"ה שם) "רבה ברא גברא".

42) עפ"ז יומתק הדיוק שרק "למחר" ביקש עליו רחמים ולא תיכף בו ביום [אף שבפשטות י"ל שעדיין הי' במצב של שכרות (וכן מפורש בגירסת הע"י: למחר כי פכח מיני' חמרא) - הרי לכאורה לאחרי ששחטי' הי' זה גופא צריך לבטל השכרות, וכפתגם הצ"צ בכיו"ב "יין קשה פחד מפיגו" (לכאו' צע"ק מב"ב (י, א) "פחד קשה יין מפיגו", ומשמע שיין קשה יותר מפחד. אבל אינו קושיא כי אית פחד ואית פחד כו' - ראה לקו"ש חכ"ה ע' 499. וש"נ)].

43) אלא שמ"מ הי' זקוק לבקשת רחמים דוקא, "בעי רחמי ואחיי" - כי לאחרי שהנשמה נפרדה מן הגוף ועלתה למעלה, קשה לפעול עלי' שתסכים לרדת שוב למטה, במכש"כ מובנ"כ אתה חי (אבות פ"ד מכ"ב) לפני הירידה, וה"ז בגדר נס, כהמשך הסיפור שא"ל "לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא".

44) ברכות סא, ב.

45) לאופן הב' הנ"ל (בפנים) - ענהו ר' זירא, שעדיין הוא במצב של "זירא", שגילוי סודות התורה "יותר מדאי" עלולים לפעול בו פירוד הנפש מן הגוף ויצטרך לנס של תחיית המתים (ראה לעיל הערה 43) - ו"לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא".

46) או"ח סתרצ"ה ס"ב.

בראשית יא, י - אלה תולדת שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול

עה

רמז במ"ש "שנתים אחר המבול" - דאחר המבול התחיל עולם התיקון וכו'

[שנתיים אחר המבול], משך ב' שנים רומז ביחוד על ענין התיקון[1], דהיינו שיש קיום להדבר עד עולם וכו'.

ועל פי האמור יובן מ"ש אלה תולדות שם שם כו' ויולד את ארפכשד שנתיים אחר המבול. שלכאורה אינו מובן למה דוקא בכאן הודיע באיזו זמן הוליד את ארפכשד, ולא הודיע על דרך זה בשארי הדורות אפילו דשֵׁם[2] גופא, ולא הודיע כזאת כלל בבני שֵׁם גופא, בעילם ואשור שקדמו לארפכשד (כמו שכתוב שם פרשה[3] י' פסוק כ"ב) מתי הולידם.

אך הענין הוא, כי הנה ידוע שמשֵׁם מתחיל ענין התיקון, כי שֵׁם הי' כהן[4] לאל עליון, והרביץ תורה בית[5] מדרשו של שם, ושמו שֵׁם מורה על ענין התיקון בן[6] רפ"ח.

ועיין בלקוטי תורה[7] בדיבור המתחיל מי מנה, ושָׁם פירושו מענין שמות, וענין שמות שזה שייך במדברים דוקא, שפעולת השמות הוא שעל ידי זה יתחברו אנשים זה לזה שיקראהו בשמו וכדומה.

הנה ענין זה נתחדש בתיקון שֶׁשָּׁם יש דיבור, (מה שאין כן בתהו הוא דיורים אלמים[8] במדרש רבה פרשת בראשית[9], ועיין בתורה אור בדיבור המתחיל מי שם פה

---

1) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד רטו (ואילך), כמה דוגמאות ד"שנתים ימים", ומהם: ימי יניקת הולד (כדלקמן), וכן (קידושין כט, ב) בן י"ח לחופה ואם עבר כ' שנה ולא נשא כו', וכן (בראשית מא, א) "ויהי מקץ שנתים ימים" דהי' גאולה ליוסף שהוא מקור לתיקון, ע"ש.

2) בראשית י, כא. "ולשם ילד גם הוא אבי כל בני עבר וגו'".

3) "בני שֵׁם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם".

4) (בראשית יד, יח) "ומלכי צדק מלך שלם... והוא כהן לאל עליון" ובגמ' נדרים לב: הוא שֵׁם בן נח. (ומובא בפרש"י).

5) בראשית רבה פ' סג, י. "ויעקב איש תם יושב אהלים, שני אהלים בית מדרשו של שם ובית מדרשו של עבר.

6) בן (בגי' 52) + רפ"ח (288) = 340, וזהו "שם" בגי' 340. פרי עץ חיים שער ק"ש פ"ט. וראה לקוטי תורה ואתחנן עמוד יג, א. פרשת ראה לא, ב. אור התורה קהלת (נ"ך חלק ב') עמוד א'קכ ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשכ"א עמוד צא. (מבאר שָׁם מ"ש – קהלת ז, א – "טוב שמן" הו"ע תורה ומצות, וענין "משמן טוב" קאי על בירור הניצוצות שבלעומת זה (ענין התשובה), שזהו ענין "שם" שהוא בגימטריא ב"ן רפ"ח, דהיינו בירור הרפ"ח ניצוצות ע"י שם ב"ן).

7) (פרשה בלק עמוד סז, ג) וז"ל שם: כמו על דרך משל באדם, הדיבור הוא מגלה לזולתו מצפוני מחשבתו, כן עד"מ בעשרה מאמרות נברא העולם הם בחי' מאמרות וצירופי אותיות היוצאים מהעלם אל הגילוי ולהוות מאין ליש וכו'. שהדיבור הוא מחלק ומפריד ההבל לכמה מיני צירופי אותיות שהם הם ריבוי התחלקות העולמות אלף אלפין וכו' היש מספר לגדודיו כו'. וזהו ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו דברו דייקא, מפני שהם חיים וקיימים מבחי' דבר ה' שהוא בחי' גילוי מוצא פי ה' להיות ריבוי התחלקות הנבראים וצירופי אותיות שמהם חיים הנבראים הם הם בחינת השמות והם בחינת שמות כל הנבראים כל אחד על שמו כמו מחנה מיכאל כו' וכן שמות כל הנבראים למיניהם וכמ"ש ויקרא האדם שמות והם בחי' שמות ממש צירופי אותיות מוצא פי ה' וגו'.

והיינו שהנשמה קודם בואה לעולם ולגוף אינה נקראת בשֵׁם כלל לפי שמקור חוצבה הוא בבחי' מחשבה עלמין סתימין דלא אתגליין, ומה שנקרא אברהם יצחק כו' הוא אחרי התלבשות הנשמה בגוף וכו'.

8) ראה גם בלקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר בראשית פ' ויחי ריש עמוד רלה. לעיל סימן יד.

9) פרשה כח, ב. וז"ל: רבי אבא בר כהנא בשם רבי לוי אמר (בראשית א, ט) יקוו לי המים מה שאני עתיד לעשות בם. משל לשר שבנה פלטין והושיב בה דיורים אלמים והיו משכימים ושואלים בשלומו של שר ברמיזה ובאצבע ובמנוולים, אמר השר מה הם אלו שהם אלמים משכימים ושואלים בשלומי ברמיזה ובאצבע, אילו היו פקחים עאכ"ו. הושיב השר בתוכם דיורים פקחים עמדו והחזיקו בפלטין אמרו אין פלטין זו של שר שלנו היא, אמר השר תחזור הפלטין לכמות שהיתה.

כך מתחלה לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים*. הדא הוא דכתיב (תהלים צג) מקולות מים רבים וגו' מה הן אומרים אדיר במרום ה', אמר הקב"ה מה אלו שאין להם לא אמירה ולא דיבור הרי הן מקלסין אותי, לכשנברא אדם על אחת כמה וכמה, עמד דור אנוש ומרד בו, דור המבול ומרד בו, דור הפלגה ומרד בו, אמר הקב"ה יפנו אלו ויבואו אותן, הה"ד (בראשית ו) ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי, מה הם סבורים אריות גסטריות אני צריך הלא בדבר בראתי את העולם דבר אני מוציא ומכלה אותן מן העולם. ע"כ.

[פירוש מהרז"ו]. יקוו לי המים, כצ"ל מדלא קאמר לשון יכנסו או יאספו. ואמר יקוו דורש לשון תקווה, שיקוו ויצפו שעתידים לחזור לגבולם, ולכן נתן בהם טבע זאת מתחלה שימלאו העולם וישתוקקו תמיד לחזור לטבעם, והבטיחם שיבא עת שימלא משאלותם.

ובמנולין, בערוך ערך מנולין הביא בשם מדרש איכה, ובסודרים, ופירושו כמו שנוהגים ב"א ששואלים שלום ע"י רמיזה יש מקומות באצבע להניחו אצל הכובע לסימן נתינת כבוד, או שמסירים הכובע, ובמדינות המזרחיות הולכים בסודרים על ראשם במקום כובע שלנו ונותנים כובד בלא אמירה ודיבור וכן המים, וכן מצאתי ברש"י כאן שהביא רמז שהמנולין הוא סודר ממדרש איכה הנ"ל כמו שכתוב.

אמחה את האדם אשר בראתי, ולא פירש כאן איך ימחה ובמה ימחה, ועוד שב' תיבות אלו אשר בראתי מיותרים, על כן דורש אמחה כאשר בראתי, ומפורש במקום אחר שברא הכל בדברו כמו שכתוב בדבר ה' שמים נעשו, ובאופן זה ימחה גם כן בדברו וכדמיון זה ד"ר פר' ה' סימן י"ג אכנו בדבר כשם שבראתי את העולם בדבר וכו' ע"ש, ומה שכתוב את האדם פי' עם האדם וכאלו מפורש אמחה הכל עם האדם בדבר כאשר בראתי הכל בדבר, ועל פי מדה ט' וי"ז.

אריות וגסטריות, בילקוט כאן גורס חילות וגיסטריות, ופירש המ"ע הם מקומות שבונים החיילות למצורות.

*) עי' בהמצויין אח"ז מתורה אור בד"ה מי שם פה לאדם, דמים רומז על עולם שמיטה הראשונה עולם התוהו עיי"ש.

לאדם[10]) והתחברות זה עם זה, וכמו שכתוב[11] לכולם בשם יקרא, מה שאין כן בתהו לא הי׳ ענין זה. (וזהו המעלה מה שצדיקים[12] שמם קודם להם, והבן).

ומשֶׁם יצאו אברהם יצחק ויעקב וכל ישראל שהם ענין התיקון.

וזהו שדוקא בהבן דארפכשד שממנו יצאו האבות וישראל, שזה רומז על ענין התיקון, בו דוקא כתוב שנולד שנתים אחר המבול.

והיינו, כי ארפכשד הוא הבן השלישי דשֶׁם, שהבן השלישי בפרט רומז על ענין התיקון, (כמו שבהאבות יעקב הוא הבחיר[13], ומטתו שלימה[14], ובבני יעקב השלישי לוי[15] הוקדש לעבודת ה׳. וכן משה שעל ידו נתנה התורה הי׳ שלישי לבטן, וכיוצא בזה הרבה).

וענין התיקון הוא אחר השבירה דתהו, שהתיקון הוא לתקן את הנשברים דתהו, זהו שארפכשד נולד שנתים אחר המבול, והיינו המבול רומז על השבירה דתהו שזהו מה שבהמבול הי׳ וימח את כל היקום[16] היינו כמו השבירה דתהו, וכמו שכתוב במקום אחר באריכות מזה.

ואחר המבול מתחיל ענין התיקון, והשנתים ימים הראשונים שאחר המבול רומזים על ראשית ומקור התיקון וכו׳.

וכשנשלמו השנתים ימים הללו דתיקון, אז ויולד את ארפכשד, שרומז[17] על בירור כל הניצוצין דתהו, בח״ס דתיקון, שמספר כל הניצוצין הר״ת[18] הוא כמספר ארפכשד, והיינו שנעשה בירור כל הניצוצין, דהיינו שמתבסמין כל הדינין ששרשם מתוהו וכו׳.

וכן ימי היניקה דהולד הם משך[19] ב׳ שנים, שבמשך הב׳ שנים דם נעכר ונעשה חלב[20], שזה רומז על ענין התיקון שנתהפכו הגבורות דדם לחסדים דחלב[21]. והולד כשיונק החלב במשך ב׳ שנים מתחזק[22] ומתגדל שנעשה גם הוא בבחי׳ התיקון כדבעי, ואז אינו צריך עוד לחלב אמו, כי מתחיל להאיר בו המוחין דגדלות וד״ל.

ועל פי האמור יובן מה שאיתא בדברי רז״ל[23] שהקדים הקדוש ברוך הוא ב׳ שנים לונושנתם כו׳ ב׳ שנים דוקא, וק״ל.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רטו ואילך

---

10) מבאר שם דנשמת משה רבינו הי׳ משמיטה הראשונה ומשם משיתהו לשמיטה דעכשיו, וז״ש (שמות ב, י) כי מן המים משיתהו, ומבאר האריז״ל דשמיטה הראשונה הוא עולם התוהו, ושמיטה שני׳ דעכשיו הוא עולם התיקון, ובעולם התוהו הוא אורות מרובים וכלים מועטים, ולכן הי׳ משה כבד פה מצד ריבוי האורות שלכך לא יכלה הכלי להכיל עיי״ש. ולפי״ז מבואר המדרש דלעיל דיורים אלמים הוא עולם התוהו. ראה גם לעיל סימן יד.

11) ישעי׳ מ, כו. ״המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא״.

12) במדבר רבה פרשה י, ה. וז״ל: הרשעים קודמים לשמם, נבל שמו (שמואל-א כה, כה), גלית שמו (שמואל-א יז, ד), שבע בן בכרי שמו (שמואל-ב כ, כא), אבל הצדיקים שמו קודמים, ושמו אלקנה (שמואל-א א), ושמו ישי (שמואל-א יז, יב), ושמו בועז (רות ב, א), ושמו מרדכי (אסתר ב, ה), ושמו מנוח (שופטים יג, ב), דומין לבוראן ושמו ה׳.

13) ראה בראשית רבה רפע״ו ״הבחור שבאבות זה יעקב, שנאמר (תהלים קלח) כי יעקב בחר לו יה״. זהר חלק א׳ קיט, ב. שער הפסוקים תולדות כז, כה. [עיין פניני לוי יצחק פרשת וישלח פרק לב, פסוק ח].

14) ויקרא רבה פ׳ לו, ה. ספרי דברים ו, ד.

15) ראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים על הש״ס עמוד שמ הטעם על פי זה למה דוקא לוי נקרא ע״י הקב״ה בעצמו (בראשית כט, לא). [ראה פניני לוי יצחק עה״ת שם].

16) בראשית ז, כג. ראה לעיל סימן סה.

17) הענין מבואר בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס עמוד לד, ועמוד נט, דאותיות ״ארפכשד״ מרמז על בירור בחי׳ גבורות ודינים.

דיש בו אותיות ״פר״ דהוא בגימטריא אותיות מנצפ״ך, שכידוע הו״ע הגבורות, ראה מאורי אור מערכת מנצפ״ך וז״ל: מנצפ״ך הם ה׳ גבורות, ולכן הם באים בסוף התיבה לתת גבול ומדה, כי כן טבע הגבורות עכ״ל. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד שמ וז״ל: מדה וגבול הוא מצד הגבורות, וכמו ה׳ אותיות מנצפ״ך הבאים בסוף התיבה, שעד פה תבוא ולא יותר, וכל מדה וגבול הוא מצד הגבורות. תורת לוי יצחק חידושים וביאורים לש״ס עמוד רכז ״מנצפך״ בגימטריא ״דין גבורה״.

וכן אותיות ״שך״ (דהוא מספר ה׳ פעמים די״ן כידוע, ראה עץ חיים שער לאה ורחל פרק ד׳), ונשאר אותיות ״אד״ דהוא בגי׳ ״ה״, כנגד חמשה גבורות (אותיות דשם ״אלקים״ עצמו דהו״ע גבורה) ע״ש.

18) העיבור נק׳ ״הרת״ כמאמר היום הרת עולם ועיין בפרי עץ חיים בכוונת ר״ה — שער השופר פ״ה בד״ה יום הרת עולם, ובעץ חיים שער רפ״ח ניצוצין פ״ה ע״ש. (לקוטי לוי יצחק כאן). וזהו ״ויולד את ארפכשד״ ד״הרת״ הו״ע העיבור והלידה, ״הרת״ גימטריא של ״ארפכשד״.

19) ראה רמב״ם הל׳ אישות פרק כא הלכה יג.

20) ראה בכורות ו, ב. נדה ט, א. תנחומא תזריע ג, ג. ראה לקמן סימן קיז.

21) ראה לקוטי תורה פרשת בהעלותך סוף עמוד לח, א. פרשת נשא כב, ד. תורה אור עמוד נה, ג.

22) ראה תורה אור (הוספות) שמות קו, ג.

23) גיטין פח. עולא אמר, מאי דכתיב (דניאל ט, יד) וישקוד ה׳ על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה׳ אלקינו, משום דצדיק ה׳ אלקינו וישקוד ה׳ על הרעה ויביאה עלינו, אלא צדקה עשה הקדוש ב״ה עם ישראל עולא אמר שהקדים שתי שנים לונושנתם (דברים ד, כה).

(פרש״י) עולא אמר, היינו צדקה שמיהר להביא הרעה לסוף ח׳ מאות וחמשים, דהיינו ב׳ שנים קודם ונושנתם, דהיא בגימטריא ח׳ מאות וחמשים ושתים, ואם שהו עד ונושנתם הי׳ מתקיים בהן כי אבד תאבדון, ע״ש.

שהקדים שתי שנים לונושנתם, דכתיב גבי בנין בית ראשון (מלכים-א ו, א) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה וגו׳, ועמידת בית ראשון הי׳ ת״י שנה, צא מהן ארבעים שנה שהיו במדבר דאף הם היו במנין דהקרא מונה מיציאת מצרים, ונמצא שלא היו בארץ אלא תת״ן שנה, ולא הגיעו למספר ונושנתם. (ש״ח)

ז, יב – אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן

א. בשל"ה דף כ"ד הקשה על מדרש תהלים במזמור לתודה דאמר שם ר"י כל הקרבנות יהיו בטלים לעתיד לבא וקרבן תודה אינו בטל. והקשה הא בנין בית שראה יחזקאל הוא הבית שלעתיד הזכיר שם קרבנות של חטאות ואשמות. ודחק שם לתרץ.

ולא קשה מידי דהא איתא ביומא דף פ' אמר ר"א האוכל חלב בזמן הזה יכתוב שיעורו ופירש"י בד"ה אי נימא שמא יבנה ביהמ"ק בימיו ותתחדש הלכה ויאמרו שחייב קרבן על כזית קטן כו', הרי יהי' לעתיד חטאות ואשמות מאותם שנתחייבו כבר בעולם הזה אבל שיתחייבו אז בקרבנות אלו, וזה יהי' בטל לעתיד.

והנה הא דלעתיד יבוטל קרבנות של חטאות ואשמות כתב השל"ה שם הטעם לפי שאז יבטל היצה"ר מן הארץ ויתמו חטאים וכו'. וצריך ליישב טעמו הא ודאי חטאות ואשמות אינם באים אלא על חטא שוגג ואין יד יצה"ר בחטא של שוגג.

ונראה ליישב זה לפי טעמו עפ"י מה דאיתא בספר האלשיך פרשה זו על פסוק נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות אשר לא תעשינה ועשה אחת מהנה הא דצריך להביא קרבן על חטא שוגג לפי כי גם בלא דעת נפש לא טוב לפי שעל ידי שנפשו מטומאת מקודם ע"י חטא מזיד הלכך בא על ידו חטא של שוגג שאם הי' צדיק ולא חטא במזיד לא הי' בא תקלה של שוגג על ידו, וזה שאמר נפש כי תחטא בשגגה, זה בא לו מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ועשה, דעבירה של חטא מזיד שעשה היתה גוררת לו עבירה של שוגג וא"כ כיון דלעתיד לא יהא מצוי חטא מזיד שיבטל היצה"ר מן העולם גם חטא שוגג לא ימצא לכן יבטל לעתיד חטאות ואשמות אף שהם באים על חטא שוגג.

ולי נראה הטעם הא דלעתיד יבטל קרבן חטאות ואשמות לפי דאיתא בילקוט ירמי' דף ס"ו וז"ל בעוה"ז אדם מלקט תאנה בשבת אין התאנה אומרת כלום אבל לע"ל היא צווחת ואומרת שבת הוא אדם שוכב עם אשתו נדה אין מי שיעכב על ידו אבל לע"ל אבן מקיר תזעק ואומר לו נדה היא, הרי לפי"ז בל יראה ובל ימצא לעתיד חטא שוגג שהרי יהי' לו מזכירין החטא אשר ירצה לעשות, לכן יבטל אז הקרבן חטאות ואשמות הבא על השוגג.

לוית חן

ב. במד"ר פ' צו פ"ט כל הקרבנות בטלים לעתיד לבוא וקרבן תודה אינו בטל, וע"ש במתנת כהונה דהתמידים ומוספים ג"כ לא יבטלו ועמ"ש ע"פ כי חסד חפצתי ולא זבח, יש לפרש ע"ד כל המועדים בטלים לע"ל, ופי' בתורה אור בד"ה ויושט המלך לאסתר שהמועדים הן עליות כנסת ישראל, בפסח בבחי' חסד כו', אכן לעתיד לבוא יהי' גלוי אור ה' למטה וזהו אשת חיל עטרת בעלה וא"כ אין שייך עליות, וזהו ע"ד מה שכתוב ע"פ כי ההרים ימושו כו' שההרים הם בחי' עליות כנ"י והיינו ע"י שיהי' הגילוי למטה וזהו וחסדי כו' וברית שלומי כו' והיינו ע"י המשכה מא"א דקמי' מעלה ומטה שוין יעו"ש.

והנה הקרבנות הם ג"כ עליות והתקרבות כנ"ל מלמטה למעלה לכן הם בטלים כיון שיהי' הגילוי למטה, אך קרבן תודה שהיא הודאה ע"ד לך טוב להודות כו' הודו לו ברכו שמו הנה בבחי' שמו שייך ברכה אבל בו ית' אין שייך רק הודאה לבד.

עוד יש לומר ע"ד אחר הנה המועדים הן גלוי אור הבינה במדות כמ"ש ע"פ להקריב לי במועדו, ובד"ה הוי' לי בעוזרי, ובד"ה מצה זו ובינה נק' עלמא דאתכסיא ובמועדים נמשך הגלוי משם, וכמ"ש ע"פ בנהר יעברו ברגל שבכל רגל מג' רגלים עוברים בנהר היוצא מעדן שהוא בינה כו', ולעתיד לבוא יהי' עלמא דאתכסיא בגלוי ממש כמ"ש ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה, וזהו והניף ידו על הנהר כו' ולכן יהי' הכנור של שמונה נימין.

לכן המועדים יהיו בטלים דא"צ להמשיך אור הבינה במדות כיון הבינה יהי' בבחי' גילוי כמו המדות, וכמו ע"ד שעכשיו בשבת ויו"ט א"צ תפילין כו', משא"כ הלכות שהם מיסוד אבא הרי הם למעלה מהבינה וכמ"ש כי טובים דודיך מיין ערבים עלי דברי סופרים כו' לכן אינן בטלות ועמ"ש מזה בד"ה יביאו לבוש מלכות.

ולכן הקרבנות ג"כ בטלים דמבואר באגרת הקודש סי' כ"ח הקרבנות שע"ג המזבח הן בחי' העלאת מ"ן מנפש הבהמית שבנוגה אל שרשן ומקורן הם בחי' ד' חיות שבמרכבה כו' ועי"ז נמשך ויורד מים דכורין מז"א, א"כ הקרבנות הם להמשיך יחוד ז"א ונוקבא, וכיון שלע"ל יהי' אור הבינה בגילוי וגם ז"א ונוקבא יהיו תרין ריעין, א"כ א"צ לקרבנות, אבל התודה שהיא המשכת יחוד אב ואם שלמעלה מעלמא דאתכסיא זה לא יבטל וכמו ההלכות, וכמ"ש מזה ע"פ מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ ר"ת הלכה שהתודה והלכות לא יבטלו גם לע"ל שיהי' אור הבינה בגילוי כי הם המשכות יסוד אבא כו' ועמ"ש ע"פ ועתה אלקינו מודים אנחנו לך ומהללים כו', שם נת' ענין ג' בחי' הלל ברכה והודאה.

אור התורה פ' ויקרא ח"א עמוד כ"ג

◆ יום ראשון ז׳ אדר ב׳ ◆

ו (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃**

(ב) **צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃**

א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃**

ב **פַּקֵּד יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי לְמֵימַר דָּא אוֹרַיְתָא דַּעֲלָתָא הִיא עֲלָתָא עַל דְּמִתּוֹקְדָא עַל מַדְבְּחָא כָּל לֵילְיָא עַד צַפְרָא וְאֶשָּׁתָא דְּמַדְבְּחָא תְּהֵא יָקְדָא בֵּהּ׃**

רש״י◄ **צַו אֶת אַהֲרֹן•** (ת״כ) אֵין ״צַו״, אֶלָּא לְשׁוֹן זְרוּז מִיָּד וּלְדוֹרוֹת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: בְּיוֹתֵר צָרִיךְ הַכָּתוּב לְזָרֵז בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס. **זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה וְגוֹ׳•** הֲרֵי הָעִנְיָן הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד עַל הֶקְטֵר חֲלָבִים וְאֵיבָרִים שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר כָּל הַלַּיְלָה, וּלְלַמֵּד עַל הַפְּסוּלִין, אֵיזֶה אִם עָלָה — יֵרֵד, וְאֵיזֶה אִם עָלָה — לֹא יֵרֵד; שֶׁכָּל ׳תּוֹרָה׳ לְרַבּוֹת הוּא בָּא, לוֹמַר: תּוֹרָה אַחַת לְכָל הָעוֹלִים, וַאֲפִלּוּ פְּסוּלִין, שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. **הִוא הָעֹלָה•** לְמַעֵט אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁלֹּא הָיָה פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ, שֶׁנִּפְסְלוּ קֹדֶם שֶׁבָּאוּ לָעֲזָרָה.

(כָּל הָעִנְיָן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וּזְבָחִים פֶּרֶק ג וּפֶרֶק ד)◆

(ג) **וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃**

ג **וְיַלְבֵּשׁ כַּהֲנָא לְבוּשִׁין דְּבוּץ וּמִכְנְסִין דְּבוּץ יִלְבַּשׁ עַל בִּסְרֵהּ וְיַפְרֵשׁ יָת קִטְמָא דִּי תֵיכוּל אֶשָּׁתָא יָת עֲלָתָא עַל מַדְבְּחָא וִישַׁוּנֵּהּ בִּסְטַר מַדְבְּחָא׃**

רש״י◄ **מִדּוֹ בַד•** הִיא הַכֻּתֹּנֶת; וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מִדּוֹ״? שֶׁתְּהֵא כְּמִדָּתוֹ. **עַל־בְּשָׂרוֹ•** שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

ו (ב) צַו אֶת אַהֲרֹן. לְפִי דֶּרֶךְ לְשׁוֹן הַכָּתוּב, הָיָה לוֹ לוֹמַר ׳דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן׳ אוֹ ״אֱמוֹר אֶל אַהֲרֹן״, אַךְ כָּאן שִׁנָּה הַכָּתוּב וְנָקַט לְשׁוֹן ״צַו״, כִּי **אֵין ״צַו״ אֶלָּא לְשׁוֹן זְרוּז** – שֶׁיֵּשׁ בְּמַשְׁמָעוֹ אַזְהָרָה יְתֵירָה עַל הַמְצוּוֶּה שֶׁלֹּא יִתְרַשֵּׁל בַּדָּבָר. וְדֶרֶךְ הַכָּתוּב לִנְקוֹט כֵּן בְּאוֹתָן הַמִּצְוֹות הַצְּרִיכוֹת זְהִירוּת רַבָּה וְשִׁימַת לֵב מְיוּחֶדֶת, כְּגוֹן בְּעִנְיָן הָאָמוּר כָּאן, שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לְהַשְׁגִּיחַ בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה עַל הָאֵשׁ שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁלֹּא תִּכְבֶּה לְעוֹלָם. וּמִתּוֹךְ לְשׁוֹנוֹת הַכָּתוּבִים דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ עוֹד, כִּי כָּל מִצְוָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ ״צַו״, נוֹהֶגֶת בֵּין **מִיָּד וּבֵין לְדוֹרוֹת** – הֵן בִּשְׁעַת הַציּוּוּי, דְּהַיְינוּ בְּדוֹר הַמִּדְבָּר, וְהֵן לְאַחַר כְּנִיסָתָם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל [לְפִי שֶׁלְּשׁוֹן ״צַו״ מוֹרֶה עַל חוּמְרָתָהּ שֶׁל הַמִּצְוָה, שֶׁאֵין לָהּ שְׁעַת הֶיתֵּר אֶלָּא הִיא נוֹהֶגֶת לְעוֹלָם]. וְאָכֵן הַפָּרָשָׁה הָאֲמוּרָה כָּאן הַחֵלָּה לִנְהוֹג תֵּיכָף מִשֶּׁהִתְחִילוּ לְהַקְרִיב בַּמִּשְׁכָּן, וְנִמְשְׁכָה לְדוֹרוֹת גַּם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן,** מִתּוֹךְ כָּל הַמִּצְוֹות הַצְּרִיכוֹת זְירוּז מְיוּחָד שֶׁלֹּא לְהִתְרַשֵּׁל בָּהֶן, הֲרֵי **בְּיוֹתֵר צָרִיךְ הַכָּתוּב לְזָרֵז בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס** (הוֹצָאַת מָמוֹן), כִּי יַצֵּר לֵב הָאָדָם מִפַּתֵּהוּ לִדְחוֹתָן וּלְהִתְעַצֵּל בָּהֶן [כְּגוֹן הַתְּרוּמוֹת הַקְּבוּעוֹת לְצוֹרֶךְ הַדְּלָקַת הַמְּנוֹרָה, וּלְקָרְבָּנוֹת הַתְּמִידִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בִּלְשׁוֹן ציווּי: ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ... לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד״ (להלן כד, ב) וְכֵן ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי.. תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ״ (במדבר כח, ב)] (ספרא) (מלבי״ם, העמק דבר בא״י):

זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה וְגוֹ׳. מִלְּבַד הַמִּצְוָה הָאֲמוּרָה בְּהֶמְשֵׁךְ הַפָּסוּק: ״וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ״, **הֲרֵי הָעִנְיָן הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד** גַּם **עַל הֶקְטֵר חֲלָבִים וְאֵיבָרִים שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר כָּל הַלַּיְלָה,** כְּלוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל עֲבוֹדוֹת הַקָּרְבָּנוֹת הֵן רַק בַּיּוֹם, הֲרֵי שֶׁהַשְׁלָמַת עֲבוֹדָתָם שֶׁהִיא הַהַקְטָרָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּשֵׁרָה לְהַמְשֵׁךְ אַף בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו. וְעוֹד בָּא הַכָּתוּב **לְלַמֵּד עַל הַפְּסוּלִין** שֶׁבַּקָּרְבָּנוֹת **אֵי זֶה** מֵהֶם הוּא פְּסוּל גְּמוּר, שֶׁאֲפִילּוּ **אִם עָלָה** עַל הַמִּזְבֵּחַ **יֵרֵד** וְלֹא יַקְטִירוּהוּ, **וְאֵי זֶה** סוּג פְּסוּל דִּינוֹ רַק שֶׁלֹּא יַעֲלֶה, אַף **אִם** כְּבָר **עָלָה לֹא יֵרֵד,** וּמַקְטִירִים אוֹתוֹ. וּמִנַּיִן לָמַדְנוּ כֵּן? מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הָרִיבּוּי וּלְשׁוֹן הַמִּיעוּט הָאֲמוּרִים כָּאן. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר ״זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה הִיא הָעוֹלָה״, וְלָמַדְנוּ **שֶׁכָּל** מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר **׳תּוֹרָה׳ לְרַבּוֹת הוּא בָּא,** וְכָאן בָּא הָרִיבּוּי **לוֹמַר** כִּי **תּוֹרָה אַחַת** (דַּיָּן אֶחָד) **לְכָל הָעוֹלִים** עַל הַמִּזְבֵּחַ, **וַאֲפִילּוּ פְּסוּלִין, שֶׁאִם** כְּבָר **עָלוּ לֹא יֵרְדוּ** שוּב (שם). וְקָבְעוּ חֲכָמִים שֶׁהַדָּבָר אָמוּר רַק בְּאוֹתָן הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁ׳פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ׳, דְּהַיְינוּ שֶׁהַטַּעַם שֶׁנִּפְסְלוּ לְהַקְטָרָה הוּא מִשּׁוּם שֶׁאַחַת מִן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ (כְּגוֹן זְרִיקַת הַדָּם) לֹא נַעֲשְׂתָה כַּדִּין, אֲבָל אִם אֵירַע פְּסוּל כְּלָלִי בַּקָּרְבָּן עַצְמוֹ בְּטֶרֶם הִגִּיעַ לַמִּקְדָּשׁ, כְּגוֹן שֶׁנַּעֲבְדָה בּוֹ עֲבֵירָה, עַל כָּךְ נֶאֱמַר: **הִיא הָעוֹלָה.** שֶׁהוּא לְשׁוֹן מִיעוּט, **לְמַעֵט אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע וְכַיּוֹצֵא בָהֶן,** שֶׁאֲפִילּוּ אִם עָלוּ לַמִּזְבֵּחַ יֵרְדוּ, לְפִי **שֶׁלֹּא הָיָה פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ,** אֶלָּא **שֶׁנִּפְסְלוּ קוֹדֶם שֶׁבָּאוּ לָעֲזָרָה** (קיצו״מ): תורה ג

(ג) מִדּוֹ בַד. ׳מַד׳ פֵּירוּשׁוֹ ׳בֶּגֶד׳ (ראה דוגמתו שמואל־ב כ, ח. ושם ברד״ק). ו׳בַד׳ הוּא

בֵּינְתַּיִם (ת״כ ערכין ג). **וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן** • הָיָה חוֹתֶה מִלֹּא הַמַּחְתָּה מִן הַמְּאֻכָּלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת וְנוֹתְנָן בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ (תמיד כד). **הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה** • וַעֲשָׂאַתָּהּ דֶּשֶׁן, מֵאוֹתוֹ דֶּשֶׁן יָרִים תְּרוּמָה. **וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ** • [**עַל הַמִּזְבֵּחַ** • מָצָא אֵיבָרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְאַכְּלוּ, מַחֲזִירָן עַל הַמִּזְבֵּחַ, לְאַחַר שֶׁחָתָה גֶּחָלִים אֵילָךְ וְאֵילָךְ וְנָטַל מִן הַפְּנִימִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ״, בְּרַשִׁ״י יָשָׁן].

(ד) **וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר:**

ד וַיִּשְׁלַח יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִלְבַּשׁ לְבוּשִׁין אָחֳרָנִין וַיַּפֵּק יָת קִטְמָא לְמַבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא לַאֲתַר דְּכִי:

רש״י ◄ **וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו** • (יומא כג) אֵין זוֹ חוֹבָה אֶלָּא דֶּרֶךְ־אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יְלַכְלֵךְ בְּהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן בְּגָדִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶן תָּמִיד. בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן קְדֵרָה לְרַבּוֹ, אַל יִמְזֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ, לְכָךְ: ״וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים״, פְּחוּתִין מֵהֶן. **וְהוֹצִיא־אֶת הַדֶּשֶׁן** • (תמיד כח) הַצָּבוּר בַּתַּפּוּחַ, כְּשֶׁהוּא רָבֶה וְאֵין מָקוֹם לַמַּעֲרָכָה, מוֹצִיאוֹ מִשָּׁם. וְאֵין זֶה חוֹבָה בְּכָל יוֹם, אֲבָל הַתְּרוּמָה חוֹבָה בְּכָל יוֹם.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

אָרִיג שֶׁל פִּשְׁתָּן, הֲרֵי שֶׁפֵּירוּשׁ ׳מִדּוּ בַד׳ הוּא ׳בֶּגֶד הֶעָשׂוּי פִּשְׁתָּן׳, **וְהִיא הַכְּתוֹנֶת,** שֶׁהִיא מֵאַרְבַּעַת בִּגְדֵי כֹהֵן הֶדְיוֹט [וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב אֶת שְׁנֵי הַבְּגָדִים הָרִאשׁוֹנִים, אַף הוּא הַדִּין לְכָל אַרְבַּעַת בְּגָדָיו שֶׁעָלָיו לְלָבְשָׁם בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה: מִכְנָסַיִם, כְּתוֹנֶת, אַבְנֵט וּמִצְנֶפֶת]. **וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מַה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ בְּכָךְ שֶׁנִּקַּט דִּיּוּקָא לְשׁוֹן **׳מִדּוּ׳? שֶׁתְּהֵא** הַכְּתוֹנֶת (שֶׁהָיְתָה אֲרוּכָּה כְּעֵין חָלוּק) **כְּמִדָּתוֹ** שֶׁל הַכֹּהֵן הַלּוֹבְשָׁהּ; לֹא אֲרוּכָּה מִדַּי הַנִּגְרֶרֶת עַל הַקַּרְקַע, וְלֹא קְצָרָה מִדַּי שֶׁאֵינָהּ מַגַּעַת עַד רַגְלָיו (שם) (צד״ל):

עַל כִּשָּׁרוֹ. שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינְתַּיִם, כְּגוֹן רְטִיָּה עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, הַחוֹצֶצֶת בֵּין הַבֶּגֶד לַבָּשָׂר [וְדִין זֶה אָמוּר הֵן לְגַבֵּי הַמִּכְנָסַיִם וְהֵן לְגַבֵּי הַכְּתוֹנֶת, כִּי עַל שְׁנֵיהֶם נֶאֱמַר ׳עַל בְּשָׂרוֹ׳] (זבחים יט.) (רא״ם):

וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן. הָיָה חוֹתֶה וְאוֹסֵף **מִלֹּא מַחְתָּתָה** (כְּלִי הֶעָשׂוּי כְּעֵין כַּף גְּדוֹלָה) **מִן** הַגֶּחָלִים שֶׁנּוֹתְרוּ מִשְּׂרֵיפַת אֵבְרֵי הָעוֹלָה, שֶׁהֵם **הַמְּאֻכָּלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת** – הָאֵבָרִים הַשְּׂרוּפִים הַנִּמְצָאִים בְּמָרְכַּז מוֹקֵד הָאֵשׁ, אֲשֶׁר כְּבָר נִתְאַכְּלוּ וְנִתְבַּעֲרוּ הֵיטֵב, **וְנוֹתְנָן בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ** הַמִּזְבֵּחַ [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּעוֹלַת הָעוֹף (לעיל א, טז) ׳וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל מְקוֹם הַדֶּשֶׁן׳. וּמִכָּאן שֶׁמְּקוֹם הַדֶּשֶׁן הוּא ׳קֵדְמָה׳ (בַּמִּזְרָח), וּמִלְּשׁוֹן ׳אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׳ לָמְדְנוּ שֶׁהוּא מִמִּזְרָח לַכֶּבֶשׁ הָעוֹמֵד אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ] (תמיד כח) (גר״א):

הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה. הַכָּתוּב מְפָרֵשׁ מֵאֵיזֶה דֶּשֶׁן יָרִים: לֹא מֵהַדֶּשֶׁן הַנּוֹצָר מִשְּׂרֵיפַת הָעֵצִים, אֶלָּא מִן הַדֶּשֶׁן ׳אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעוֹלָה׳ שֶׁהֵם הָאֵיבָרִים הַשְּׂרוּפִים **וַעֲשָׂאַתָּהּ** (וַאֲשֶׁר עָשְׂתָה אוֹתָהּ) **דֶּשֶׁן – מֵאוֹתוֹ דֶּשֶׁן יָרִים תְּרוּמָה** (יַפְרִישׁ) מִלֹּא הַמַּחְתָּה **וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ** (גר״א, ל״ב):

(עַל הַמִּזְבֵּחַ. בָּא הַכָּתוּב לְרַבּוֹת שֶׁאִם מָצָא אֵיבָרִים שֶׁעֲדַיִין לֹא נִתְאַכְּלוּ, וְסִילְּקָם לַצְּדָדִין כְּדֵי לְהַגִּיעַ לַ׳מְאוּכָּלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת׳, הֲרֵי הוּא **מַחֲזִירָן** שׁוּב **עַל** אֵשׁ **הַמִּזְבֵּחַ לְאַחַר שֶׁחָתָה גֶּחָלִים אֵילָךְ וְאֵילָךְ וְנָטַל מִן הַפְּנִימִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אֶת הָעוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ׳. בְּרַשִׁ״י יָשָׁן):** תורה ד

(ד) וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים. **אֵין זוֹ חוֹבָה** גְּמוּרָה, **אֶלָּא** מֵהִלְכוֹת **דֶּרֶךְ־אֶרֶץ** הִיא, לִנְהוֹג בְּהִידּוּר זֶה כְּלַפֵּי כְּבוֹד הַשְּׁכִינָה, כִּי טַעַם הַחֲלָפַת הַבְּגָדִים הוּא כְּדֵי **שֶׁלֹּא יְלַכְלֵךְ בְּהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן** אֶת הַבְּגָדִים **שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶן תָּמִיד** לִשְׁאָר עֲבוֹדוֹת הַמִּקְדָּשׁ, כְּדוּגְמַת הָעֲבָד הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת רַבּוֹ, אֲשֶׁר **הַבְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן קְדֵרָה לְרַבּוֹ, אַל יִמְזֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ,** לְפִי שֶׁנִּתְעַשְּׁנוּ וְנִתְלַכְלְכוּ מֵהַבִּישׁוּלִים. **לְכָךְ** נֶאֱמַר כָּאן ׳**וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים׳,** שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁפּוֹנֶה מִן הָעֲבוֹדָה לַעֲסוֹק בְּהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן, לֹא יַשְׁאִיר עַל גּוּפוֹ אֶת בִּגְדֵי עֲבוֹדַת הַקּוֹדֶשׁ, אֶלָּא יִלְבַּשׁ בִּגְדֵי כְהוּנָּה **פְּחוּתִין מֵהֶם,** כְּגוֹן בְּגָדִים יְשָׁנִים שֶׁבָּלוּ וְנִשְׁחֲקוּ מֵחֲמַת רוֹב שִׁימּוּשׁ וְאֵינָם עוֹמְדִים עוֹד לְשָׁרֵת בָּהֶם בַּקּוֹדֶשׁ (ספרא) (עפ״י גר״א):

וְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן. אֵין זוֹ ׳הֲרָמַת הַדֶּשֶׁן מִלּוֹא הַמַּחְתָּה׳ הָאֲמוּרָה בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם, אֶלָּא כָּאן הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּ׳הוֹצָאַת׳ כָּל הַדֶּשֶׁן **הַצָּבוּר בַּתַּפּוּחַ** [=כִּינּוּי לַעֲרֵימַת הַדֶּשֶׁן הָעֲגוּלָה כְּמִין תַּפּוּחַ, שֶׁצּוֹבְרִים אוֹתָהּ בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ], וּמִיּוֹם לְיוֹם הוּא גָּדֵל וְהוֹלֵךְ, **וּכְשֶׁהוּא רָבֶה וְאֵין מָקוֹם בַּמַּעֲרָכָה,** הֲרֵיהוּ **מוֹצִיאוֹ מִשָּׁם** אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. **וְאֵין זֶה חוֹבָה בְּכָל יוֹם** אֶלָּא מִפְּעַם לְפָעַם, הַכֹּל לְפִי כַּמּוּת הָאֵפֶר הַמִּצְטַבֵּר בּוֹ, **אֲבָל הַ׳תְּרוּמָה׳** בַּמַּחֲתָּה הָאֲמוּרָה לְעֵיל **חוֹבָה** הִיא **בְּכָל יוֹם** (תמיד כח): תורה ה

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק לז, עמוד 1 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן – חוֹבָה אוֹ רְשׁוּת

וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה

וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו – אֵין זוֹ חוֹבָה אֶלָּא דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יְלַכְלֵךְ בְּהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן בְּגָדִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶן תָּמִיד, בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן קִדֵּרָה לְרַבּוֹ אַל יִמְזוֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ, לְכָךְ וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים, פְּחוּתִין מֵהֶן. (ו, ד. ובפירוש רש״י)

בָּרַמְבַּ״ן הִקְשָׁה: מִנָּא־לֵיהּ לְרַשִׁ״י שֶׁדִּבְרֵי הַפָּסוּק ״וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים״ אֵינָן חוֹבָה אֶלָּא רַק דֶּרֶךְ־אֶרֶץ? וּבַמִּפָּרְשִׁים מָצִינוּ בָּזֶה כַּמָּה וְכַמָּה בֵּיאוּרִים.

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת, שֶׁמְּקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ״י הוּא מֵהָא גּוּפָא שֶׁבְּפָרָשַׁת ״וְעָשִׂיתָ בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ״ שֶׁבְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה, לֹא נִצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל עֲשִׂיַּת בְּגָדִים פְּחוּתִים לִבְנֵי אַהֲרֹן עֲבוּר הוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן. וּמִזֶּה מַכְרִיחַ רַשִׁ״י שֶׁאֵין חוֹבָה בִּלְבִישַׁת בְּגָדִים אֵלּוּ, וְרַק דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁלֹּא לְלַכְלֵךְ אֶת הַבְּגָדִים בָּהֶם מְשָׁרֵת תָּמִיד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק לז, עמוד 5 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

בִּישׁוּל קְדֵירָה וּמִזִּיגַת הַכּוֹס אֶחָד הֵן

וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן גו׳

שֶׁלֹּא יְלַכְלֵךְ בְּהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶן תָּמִיד. בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן קִדֵּירָה לְרַבּוֹ אַל יִמְזוֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ, לְכָךְ וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים, פְּחוּתִין מֵהֶן (ו, ד. ובפירוש רש״י)

לִכְאוֹרָה צָרִיךְ בֵּאוּר, הֲרֵי בְּדֶרֶךְ־כְּלָל ״הַמְבַשֵּׁל קְדֵירָה״ וְ״הַמּוֹזֵג כּוֹס״ אֵינָם רַק בִּבְגָדִים שׁוֹנִים, אֶלָּא עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ נַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי שְׁנֵי סוּגֵי עֲבָדִים. וְאִם כֵּן גַּם כָּאן, מַדּוּעַ נַעֲשִׂית ״הוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן״ רַק בִּבְגָדִים אֲחֵרִים, וְלֹא עַל־יְדֵי ב׳ כֹּהֲנִים שׁוֹנִים? וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

כְּלָל זֶה, דִּמְזִיגַת כּוֹס וּבִשּׁוּל קְדֵירָה נַעֲשִׂים עַל־יְדֵי שְׁנֵי סוּגֵי אֲנָשִׁים, הוּא רַק בַּעֲבוֹדַת עֶבֶד לְרַבּוֹ. דְּהַמּוֹזֵג כּוֹס אֵין זֶה לְפִי כְּבוֹדוֹ לְהִתְעַסֵּק בְּבִישׁוּל קְדֵירָה. אַךְ בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא, אֵין חִילּוּק כְּלָל בֵּין סוּגֵי הָעֲבוֹדָה, וְכָל כֹּהֵן רָאוּי לוֹ לַעֲבוֹד כָּל סוּג עֲבוֹדָה.

וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (תנחומא עקב ב) ״אַל תְּהֵא יוֹשֵׁב וְשׁוֹקֵל מִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה . . קַלָּה שֶׁבַּקַּלּוֹת . . וַחֲמוּרָה שֶׁבַּחֲמוּרוֹת . . הֲרֵי הֵן שָׁוִין״.

דַּהֲרֵי הָעִיקָּר בַּעֲבוֹדַת ה׳ הוּא קִיּוּם רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, כְּכָל אֲשֶׁר יְצַוֶּה עָלֵינוּ.

וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם מְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת רַק כְּדֵי לְמַלֹּאת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֵין חִילּוּק בְּעִינָיו בֵּין עֲבוֹדָה כִּ״מְזִיגַת כּוֹס״ אוֹ ״בִּישׁוּל קְדֵירָה״, דַּהֲרֵי הָעִיקָּר הוּא מִלּוּי רְצוֹנוֹ, וּמַה לִּי בְּאֵיזֶה אוֹפָן יִתְקַיֵּם רְצוֹנוֹ. וְרַק בְּעִנְיַן הַבְּגָדִים יֵשׁ שִׁינּוּי בֵּינֵיהֶם, כְּדִבְרֵי רַשִׁ״י.

(ה) **וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים:**

ה **וְאֵשָׁתָא עַל מַדְבְּחָא תְּהֵי יָקְדָא בֵּהּ לָא תִטְפֵי וְיַבְעַר עֲלַהּ כַּהֲנָא אָעַיָּא בְּצַפַּר בְּצָפָר וְיַסְדַּר עֲלַהּ עָלְתָא וְיַסֵּק עֲלַהּ תַּרְבֵּי נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:**

רש״י◄ **וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ •** רִבָּה כָּאן יְקִידוֹת הַרְבֵּה: ״עַל מוֹקְדָהּ״, ״וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ״, ״וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ״, ״אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ״. כֵּלָּן נִדְרְשׁוּ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (דף כח) שֶׁנֶּחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמִנְיַן הַמַּעֲרָכוֹת שֶׁהָיוּ שָׁם. **וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה •** עוֹלַת תָּמִיד הִיא תַּקְדִּים (פסחים נח). (בְּרַשִׁ״י יָשָׁן: וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם עַל הַמַּעֲרָכָה לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר? תַּלְמוּד לוֹמַר: הָעֹלָה, עוֹלָה רִאשׁוֹנָה). **חֶלְבֵי**

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(ה) **וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ. רִיבָּה כָּאן** הַכָּתוּב **׳יְקִידוֹת׳** (לְשׁוֹנוֹת שֶׁל ׳יְקִידָה׳) **הַרְבֵּה: עַל ׳מוֹקְדָהּ׳; וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ ׳תּוּקַד׳ בּוֹ** (פסוק ב); **וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ ׳תּוּקַד׳ בּוֹ** (כאן); **אֵשׁ תָּמִיד ׳תּוּקַד׳ עַל הַמִּזְבֵּחַ** (פסוק ו). **וְכוּלָּן נִדְרְשׁוּ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא** (דף מה.), **שֶׁנֶּחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ** – עַל פִּי הַדְּרָשׁוֹת הַלָּלוּ – **בְּמִנְיַן הַמַּעֲרָכוֹת שֶׁהָיוּ שָׁם:**

וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעוֹלָה. עוֹלַת תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר – **הִיא** אֲשֶׁר **תַּקְדִּים** לְכָל הַקָּרְבָּנוֹת **[בְּרַשִׁ״י יָשָׁן: וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר** קָרֵב **קוֹדֵם עַל הַמַּעֲרָכָה לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר? תַּלְמוּד לוֹמַר** ׳וְעָרַךְ עָלֶיהָ **הָעוֹלָה**׳ (בְּהֵ״א הַיְדִיעָה). כְּלוֹמַר, עוֹלַת הַתָּמִיד הַיְדוּעָה וְהַמְיוּחֶדֶת בְּכָךְ שֶׁהִיא **הָעוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה** שֶׁבְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת הַצִּיבּוּר (במדבר כח) (גו״א, וראה תוס׳ ב״מ נה. ד״ה העולה)]:

חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים. אֵין חוֹבָה לְהַקְרִיב שְׁלָמִים לְאַחַר עוֹלַת הַתָּמִיד, אֶלָּא כָּךְ כַּוָּנַת הַכָּתוּב: **אִם יָבִיאוּ שָׁם שְׁלָמִים,** יִהְיוּ חֶלְבֵיהֶם נִקְטָרִים ׳עַל הָעוֹלָה׳, כְּלוֹמַר דַּוְוקָא לְאַחַר הָעוֹלָה וְלֹא לְפָנֶיהָ; **וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ מִכָּאן** – מִתֵּיבַת ׳שְׁלָמִים׳ – שֶׁהִיא לְשׁוֹן ׳הַשְׁלָמָה׳: **עָלֶיהָ – עַל עוֹלַת הַבֹּקֶר –**

הַשְּׁלָמִים • אִם יָבִיאוּ שָׁם שְׁלָמִים. וְרַבּוֹתֵינוּ (שם) לָמְדוּ מִכָּאן: ״עָלֶיהָ״, עַל עוֹלַת הַבֹּקֶר הַשְּׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם. מִכָּאן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר מְאֻחָר לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם.

(ו) **אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה: ס**

ו אֶשְׁתָּא תְּדִירָא תְּהֵי יָקְדָא עַל מַדְבְּחָא לָא תִּטְפֵי:

רש״י◄ **אֵשׁ תָּמִיד** • (יומא מד) אֵשׁ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ ״תָּמִיד״, הִיא שֶׁמַּדְלִיקִין בָּהּ אֶת הַנֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (שמות כז יג): ״לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד״. אַף הִיא מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן תּוּקַד. **לֹא תִכְבֶּה** • הַמְכַבֶּה אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק א, עמוד 217 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

רִגְשֵׁי הִתְלַהֲבוּת בְּכָל מַצָּב

אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה: (ו, ו)

תָּמִיד – אֲפִילוּ בְּשַׁבָּת. תָּמִיד – אֲפִילוּ בְּטוּמְאָה (בירושלמי יומא פרק ד הלכה ו)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ לִימּוּד זֶה בְּדַרְכֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

הָ׳אֵשׁ תָּמִיד׳ הִיא הִתְלַהֲבוּת הַלֵּב, הַמִּתְלַהֵט בְּרִגְשֵׁי קוֹדֶשׁ לַהקָּבָּ״ה. וְעַל הָאָדָם לִיזָּהֵר שֶׁאֵשׁ זוֹ תּוּקַד וְתַבְעִיר אֶת לִבּוֹ בְּכָל עֵת, וְלֹא תִכְבֶּה חַס־וְשָׁלוֹם.

וְהִנֵּה בְּשַׁבָּת שֶׁהִיא יוֹם הַמּוּקְדָּשׁ כּוּלוֹ לַעֲבוֹדַת ה׳, עָלוּל הָאָדָם לַחֲשֹׁב שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְהַשְׁקִיעַ כָּל כּוּלוֹ בְּמַחֲשָׁבָה עֲמוּקָה וְהִתְבּוֹנְנוּת, שֶׁהִיא עֲבוֹדַת הַמּוֹחַ, וְאֵין לוֹ לְעוֹרֵר בְּעַצְמוֹ אֶת רִגְשֵׁי הַלֵּב. וְזֶהוּ ״תָּמִיד – אֲפִילוּ בְּשַׁבָּת״, שֶׁאֲפִילוּ בִּהְיוֹת הָאָדָם שָׁקוּעַ בְּהַשָּׂגַת הַבּוֹרֵא, גַּם אָז עָלָיו לְעוֹרֵר בְּעַצְמוֹ רִגְשֵׁי הַתְּשׁוּקָה לַהקָּבָּ״ה.

וּמֵאֵידָךְ, גַּם הָרָחוֹק חַס־וְשָׁלוֹם מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא, וְ״טָמֵא״ הוּא, אֵין לוֹ לַחֲשׁוֹב שֶׁכְּבָר ״אָבוּד״ הוּא, וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹ לְהִתְקָרֵב אֶל הַבּוֹרֵא, אֶלָּא ״תָּמִיד – אֲפִילוּ בְּטוּמְאָה״ דְּגַם עַל הַטָּמֵא לְעוֹרֵר אֶת עַצְמוֹ וְלַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַתְּלוּי בּוֹ שֶׁהָ״אֵשׁ תָּמִיד״ – ״לֹא תִכְבֶּה״ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא תַּמְשִׁיךְ לִבְעוֹר וּלְהַלְהִיב לִבּוֹ לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ׳ 55)

אַף הִיא מֵעַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן תּוּקַד (רש״י ו, ו) בַּגְּמָרָא (יומא מה, ב) אָמְרוּ ״אֵשׁ תָּמִיד שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ, לֹא תְּהֵא אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן״, וְהֵינוּ שֶׁהוּא דִּין בַּמְּנוֹרָה (שֶׁהִיא צְרִיכָה לְהִדָּלֵק מֵהַמִּזְבֵּחַ), וְאִם אֵין אֵשׁ בַּמִּזְבֵּחַ לֹא נִתָּן לְהַדְלִיקָהּ (״לֹא תְּהֵא אֶלָּא״). אַךְ לְרַשִׁ״י זֶה דִּין בַּמִּזְבֵּחַ (שֶׁמְּמַנּוּ צְרִיכִים לְהַדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה): בְּנוֹסָף לִשְׁאָר הַדִּינִים שֶׁבְּאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, הִיא צְרִיכָה לִהְיוֹת זוֹ שֶׁמְּמַנָּה מַדְלִיקִים אֶת הַמְּנוֹרָה (״אַף הִיא״), וּבְהֶעְדֵּר אֵשׁ בַּמִּזְבֵּחַ – אֶפְשָׁר לְהַדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה מֵאֵשׁ אַחֶרֶת.

(ז) **וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ:**

ז וְדָא אוֹרַיְתָא דְּמִנְחָתָא דִּיקָרְבּוּן יָתַהּ בְּנֵי אַהֲרֹן קֳדָם יְיָ לְקֳדָם מַדְבְּחָא:

רש״י◄ **וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה** • תּוֹרָה אַחַת לְכֻלָּן לְהַטְעִינָן שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה הָאֲמוּרִין בָּעִנְיָן. שֶׁיָּכוֹל, אֵין לִי טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה אֶלָּא מִנְחַת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא נִקְמֶצֶת. מִנְחַת כֹּהֲנִים שֶׁהִיא כָּלִיל, מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״תּוֹרַת״.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

הַשְּׁלֵם וּגְמוֹר לְהַקְרִיב אֶת **כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּם,** שֶׁכָּל קָרְבְּנוֹת הַיּוֹם יָבוֹאוּ כְּהֶמְשֵׁךְ וּכְתוֹסֶפֶת ׳עַל עוֹלַת הַבֹּקֶר׳; **מִכָּאן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר** (שוּם קָרְבָּן מִן הַקָּרְבָּנוֹת) **מְאוּחָר לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם,** שֶׁכָּל קָרְבָּן הַנִּקְרָב לְאַחַר הַתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִים, שוּב אֵינוֹ נֶחְשָׁב כְּהֶמְשֵׁךְ וּתוֹסֶפֶת עַל קָרְבַּן הַתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר (ספרא) (באמ״ח): תורה ו

(ו) אֵשׁ תָּמִיד. לָשׁוֹן זֶה בָּא לִרְמוֹז עַל **אֵשׁ** אַחֶרֶת **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ ׳תָּמִיד׳, וְהִיא** הָאֵשׁ **שֶׁמַּדְלִיקִין בָּהּ אֶת הַנֵּרוֹת** שֶׁבַּמְּנוֹרָה, **שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ** (שמות כז, ב) **׳לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד׳,** וּלְלַמֵּד שֶׁ**אַף הִיא מֵעַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן תּוּקַד.** כְּלוֹמַר: גַּם הָאֵשׁ לְהַדְלָקַת הַמְּנוֹרָה שֶׁבְּכָל יוֹם תְּהֵא נִלְקַחַת מִגַּחֲלֵי הָאֵשׁ שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ (יומא מה:)

לֹא תִכְבֶּה. כְּפַל הַכָּתוּב אֶת אַזְהָרַת ׳לֹא תִכְבֶּה׳ (כאן ובפסוק הקודם), **וְלָכֵן הַמְכַבֶּה אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין:** תורה ז

(ז) וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה. ׳תּוֹרַת׳ הוּא לָשׁוֹן רִיבּוּי (כאמור לעיל פסוק ב). **וְלָכֵן** ׳תּוֹרַת הַמִּנְחָה׳ הָאֲמוּרָה כָּאן, בָּאָה לְרַבּוֹת **תּוֹרָה אַחַת** (דִּין אֶחָד) **לְכוּלָּן, לְהַטְעִינָן** (לְחַיְּבָם) **שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה**

הַקְרֵב אֹתָהּ • הִיא הַגָּשָׁה בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית. **לִפְנֵי ה׳** • הוּא מַעֲרָב, שֶׁהוּא לְצַד אֹהֶל מוֹעֵד. **אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ** • הוּא הַדָּרוֹם, שֶׁהוּא פְּנָיו שֶׁל מִזְבֵּחַ, שֶׁהַכֶּבֶשׁ נָתוּן לְאוֹתוֹ הָרוּחַ.

(ח) **וְהַרִּים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה:**

ח וְיַפְרִישׁ מִנַּהּ בְּקֻמְצָהּ מִסֹּלְתָּא דְּמִנְחָתָא וּמִמִּשְׁחַהּ וְיָת כָּל לְבֹנְתָּא דִּי עַל מִנְחָתָא וַיַּסֵּק לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא אִדְכָּרָתָא קֳדָם יְיָ׃

רש״י◄ (**וְהַרִים מִמֶּנּוּ** • מֵהַמְחֻבָּר, שֶׁיְּהֵא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם בְּבַת אַחַת בִּשְׁעַת קְמִיצָה. בְּרַשׁ״י יָשָׁן). **בְּקֻמְצוֹ** • שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִדָּה לַקֹּמֶץ (יומא מו:). **מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ** • מִכָּאן, שֶׁקּוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבֶּה שַׁמְנָהּ (סוטה יד:). **הַמִּנְחָה** • שֶׁלֹּא תְּהֵא מְעֹרֶבֶת בְּאַחֶרֶת (ת״כ). **וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר** • שֶׁמְּלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ לְאַחַר קְמִיצָה וּמַקְטִירוֹ; וּלְפִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כֵּן אֶלָּא בְּאַחַת מִן הַמִּנְחוֹת בְּ״וַיִּקְרָא״, הֵצְרַךְ לִשְׁנוֹת פָּרָשָׁה זוֹ, לִכְלֹל כָּל הַמִּנְחוֹת כְּמִשְׁפָּטָן (ת״כ).

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

הָאֲמוּרִין בְּעִנְיָן. שֶׁיְּכוֹל הָיִיתִי לוֹמַר: **אֵין לִי** מִנְחוֹת הַטְּעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה **אֶלָּא מִנְחַת־יִשְׂרָאֵל,** מֵאַחַר **שֶׁהִיא נִקְמֶצֶת** – שֶׁמַּקְטִירִים מִמֶּנָּה אֶת הַקֹּמֶץ בִּלְבָד, לְפִיכָךְ רָאוּי לְהַדֵּר אוֹתָהּ בְּתוֹסֶפֶת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, אֲבָל **מִנְחַת־כֹּהֲנִים שֶׁהִיא** נִקְטֶרֶת **כָּלִיל** (כאמור להלן פסוק טז) **מִנַּיִן** שֶׁאַף הִיא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה? **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳תּוֹרַת׳** – לְלַמֵּד שֶׁכָּל סוּגֵי הַמִּנְחוֹת שֶׁהַכֹּהֲנִים מַקְרִיבִים אֵין דִּינָם שׁוֹנֶה מִמִּנְחוֹת יִשְׂרָאֵל וְכוּלָּן טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה [סוּגֵי הַמִּנְחוֹת הַיּוֹצְאִים מִכְּלָל זֶה הֵם: מִנְחַת חוֹטֵא, מִנְחַת סוֹטָה, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאִים בָּעֲצֶרֶת – שֶׁאֵין בָּהֶם לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. עוֹד יֵשׁ שְׁתֵּי מִנְחוֹת שֶׁדִּינָן שׁוֹנֶה: לֶחֶם הַפָּנִים וּמִנְחַת נְסָכִים – לֶחֶם הַפָּנִים אֵין בָּהֶם שֶׁמֶן וְיֵשׁ בָּהֶם לְבוֹנָה, וְאִילּוּ מִנְחַת נְסָכִים יֵשׁ בָּהּ שֶׁמֶן אַךְ אֵין בָּהּ לְבוֹנָה (וְכוּלָּן מְבוֹאָרוֹת בִּמְקוֹמָן)] (ספרא) (רא״ם, באמ״ח):

הַקְרֵב אוֹתָהּ. ׳הַקְרָבָה׳ זוֹ אֵינָהּ הַקְטָרַת הַמִּנְחָה עַל הָאֵשׁ, שֶׁכֵּן הַהַקְטָרָה מְפוֹרֶשֶׁת בַּכָּתוּב לְהַלָּן (פסוק ח), אֶלָּא ׳הַקְרָבָה׳ זוֹ **הִיא ׳הַגָּשָׁה׳,** הַמִּתְקַיֶּמֶת קוֹדֶם הַקְמִיצָה, שֶׁהַכֹּהֵן אֲשֶׁר הַמִּנְחָה בְּיָדוֹ ׳מַגִּישׁ׳ אוֹתָהּ (נוֹגֵעַ בָּהּ) בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ, וְדַיּוֹ. וְהֵיכָן הוּא מְקוֹם הַהַגָּשָׁה? **בְּקֶרֶן** (בְּזָוִית) **דְּרוֹמִית־מַעֲרָבִית** שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ. וּמִנַּיִן אָנוּ לְמֵדִים שֶׁהַהַגָּשָׁה הִיא בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית־מַעֲרָבִית? לְפִי שֶׁהַכָּתוּב פֵּירֵשׁ אֶת הַמְּקוֹם בִּשְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת: ׳לִפְנֵי ה״ וְכֵן ׳אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׳, וְלָכֵן אָנוּ דּוֹרְשִׁים כְּדִלְהַלָּן: **לִפְנֵי ה׳. הוּא מַעֲרָב** שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, **שֶׁהוּא** פּוֹנֶה **לְצַד אֹהֶל מוֹעֵד** [שֶׁכֵּן הַמִּזְבֵּחַ הָעוֹמֵד בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן, מְקוֹמוֹ כְּנֶגֶד פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד (ראה שמות מ, כט), וְכָל הַפְּתָחִים מִמִּזְרָח הָיוּ, נִמְצָא הַקִּיר הַמַּעֲרָבִי שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ פּוֹנֶה לְצַד פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד]; **אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ. הוּא** צַד **הַדָּרוֹם, שֶׁהוּא** כְּמוֹ **פָּנָיו שֶׁל מִזְבֵּחַ,** לְפִי **שֶׁהַכֶּבֶשׁ,** שֶׁדַּרְכּוֹ עוֹלִים אֵלָיו, **נָתוּן לְאוֹתוֹ הָרוּחַ,** דְּהַיְינוּ לַדָּרוֹם. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ ׳פָּנִים׳ מַמָּשׁ, הֲרֵי שֶׁאוֹתוֹ הַצַּד הַנִּרְאֶה וְהַנִּפְגָּשׁ כַּאֲשֶׁר בָּאִים אֵלָיו, הוּא הַקָּרוּי ׳פָּנִים׳. וּמִתּוֹךְ שְׁנֵי הַלְשׁוֹנוֹת הַלָּלוּ: ׳לִפְנֵי ה״ (מַעֲרָב) וְ׳אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׳ (דָּרוֹם) לָמַדְנוּ, שֶׁמְּקוֹם הַהַגָּשָׁה הוּא בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית־מַעֲרָבִית (ספרא, סוטה יד:) (מפרשים): תורה ח

(ח) (וְהַרִים מִמֶּנּוּ. לְשׁוֹן ׳מִמֶּנּוּ׳ אֵינוֹ מוּסָב עַל הַמִּנְחָה, שֶׁהֲרֵי ׳מִנְחָה׳ הִיא לְשׁוֹן נְקֵבָה, וְאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר ׳וְהַרִים מִמֶּנָּה׳. אֶלָּא לְשׁוֹן ׳מִמֶּנּוּ׳ מוּסָב עַל הַכֵּלִי, שֶׁבּוֹ מוּנַּחַת הַמִּנְחָה, וּבָא הַכָּתוּב לְלַמֵּד שֶׁהַקְּמִיצָה תְּהֵא **מִן הַמְּחוּבָּר,** כְּלוֹמַר **שֶׁיְּהֵא עִשָּׂרוֹן** הַסּוֹלֶת **שָׁלֵם** וּמְקוּבָּץ **בְּבַת־אַחַת** (בְּיַחַד) בְּכֵלִי אֶחָד **בִּשְׁעַת קְמִיצָה,** וְלֹא כְּשֶׁהוּא מְחוּלָּק וּמוּנָּח בִּשְׁנֵי כֵלִים. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְהַרִים מִמֶּנּוּ׳, כְּלוֹמַר מִן הַכֵּלִי הָאֶחָד אֲשֶׁר בּוֹ כָּל הַמִּנְחָה (ספרא) **בְּרַשׁ״י יָשָׁן** (מלבי״ם)):

בְּקֻמְצוֹ. מִלְּשׁוֹן זֶה יֵשׁ לִלְמוֹד שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב לִיתֵּן רַק ׳שִׁיעוּר׳ כַּמָּה יַפְרִישׁ מִן הַמִּנְחָה, שֶׁאִם כֵּן הָיָה אוֹמֵר ׳וְהַרִים מִמֶּנּוּ קוֹמֶץ׳, אוֹ ׳מְלֹא הַקּוֹמֶץ׳, וּמַהוּ שֶׁנֶּאֱמַר ׳בְּקוּמְצוֹ׳? אֶלָּא מִכָּאן **שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה** לוֹ כְּלִי **מִדָּה** הַמְּחַזִּיק כְּשִׁעוּר קוֹמֶץ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ **לַקּוֹמֶץ,** כִּי הַמִּצְוָה הִיא שֶׁיִּטּוֹל ׳בְּקוּמְצוֹ׳ מַמָּשׁ, דְּהַיְינוּ בִּקְמִיצַת אֶצְבָּעוֹת שֶׁלּוֹ דַּוְוקָא (שם) (לבוש האורה):

מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ. מֵאַחַר שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (לעיל ב, א) ׳וְיָצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן׳, וְלָמַדְנוּ שֶׁהוּא יוֹצֵק אֶת הַשֶּׁמֶן ׳עַל כּוּלָּהּ׳ (ראה רש״י שם), אִם כֵּן מַדּוּעַ הוּצְרַךְ לוֹמַר כָּאן ׳וּמִשַّמְנָהּ׳, וְהֲלֹא מֵהֵיכָן שֶׁיִּקְמוֹץ תִּהְיֶה הַסּוֹלֶת מְעוֹרֶבֶת בְּשֶׁמֶן? אֶלָּא **מִכָּאן שֶׁקּוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבֶּה שַׁמְנָהּ** בְּיוֹתֵר [כִּי הַשֶּׁמֶן הַנִּיצּוֹק עַל הַסּוֹלֶת אֵינוֹ מִתְפַּשֵּׁט בְּמִדָּה שָׁוָוה עַל פְּנֵי כָּל הַסּוֹלֶת, אֶלָּא מִתְאַסֵּף יוֹתֵר בַּמָּקוֹם הַנָּמוּךְ וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְלִימֵּד הַכָּתוּב כִּי הַכֹּהֵן הַבָּא לִקְמוֹץ מִן הַסּוֹלֶת, עָלָיו לִבְחוֹר בַּמָּקוֹם שֶׁהַשֶּׁמֶן מְרוּבֶּה] (סוטה יד:) (רא״ם, בא״ח):

הַמִּנְחָה. הֶאֱרִיךְ הַכָּתוּב בִּלְשׁוֹנוֹ וְאָמַר: מִסֹּלֶת ׳הַמִּנְחָה׳ וּמִשַּׁמְנָהּ, וְלֹא נָקַט בְּלָשׁוֹן קָצָר ׳מִסָּלְתָּהּ וּמִשַّמְנָהּ׳ [כְּדוּגְמָתוֹ לְעֵיל (ב, ב)], לְלַמֵּד שֶׁמִּמִּנְחָה אַחַת לְבַדָּהּ יִקְמוֹץ. **שֶׁלֹּא תְּהֵא** הַמִּנְחָה **מְעוֹרֶבֶת בְּאַחֶרֶת,** בְּאוֹפֶן שֶׁהַקּוֹמֶץ יִהְיֶה מְעוֹרָב מִשְּׁתֵּיהֶן יַחַד, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא קָמַץ מִסּוֹלֶת ׳הַמִּנְחָה׳ אֶלָּא מִסּוֹלֶת ׳הַמִּנְחוֹת׳ (ספרא) (לש״ר):

וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה

(ט) וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ:

ט וּדְאִשְׁתְּאַר מִנַּהּ יֵכְלוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי פַּטִּיר תִּתְאָכֵל בַּאֲתַר קַדִּישׁ בְּדָרַת מִשְׁכַּן זִמְנָא יֵכְלֻנַּהּ:

רש״י ◂ **בְּמָקוֹם קָדֹשׁ** • וְאֵיזֶהוּ? בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד.

(י) לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם:

י לָא תִתְאַפֵּי חֲמִיעַ חֶלְקְהוֹן יְהָבִית יָתַהּ מִקֻּרְבָּנַי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא כְּחַטָּאתָא וְכַאֲשָׁמָא:

רש״י ◂ **לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם** • אַף הַשְּׂעִרִים אֲסוּרִים בְּחָמֵץ. **כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם** • (שם ב׳) מִנְחַת חוֹטֵא הֲרֵי הִיא כְּחַטָּאת. לְפִיכָךְ, קְמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ — פְּסוּלָה; מִנְחַת נְדָבָה הֲרֵי הִיא כְּאָשָׁם. לְפִיכָךְ, קְמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ — כְּשֵׁרָה.

(יא) כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ: פ

יא כָּל דְּכוּרָא בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֵכְלֻנַּהּ קְיָם עָלָם לְדָרָתֵיכוֹן מִקֻּרְבָּנַיָּא דַיְיָ כֹּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדַּשׁ:

רש״י ◂ **כָּל־זָכָר** • אֲפִלּוּ בַּעַל מוּם. לָמָּה נֶאֱמַר? אִם לַאֲכִילָה, הֲרֵי כְּבָר אָמוּר (ויקרא כא כב): ״לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וְגוֹ׳״ אֶלָּא לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין לְמַחֲלֹקֶת (זבחים קב). **כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע וְגוֹ׳** • קָדָשִׁים קַלִּים אוֹ חֻלִּין שֶׁיִּגְּעוּ בָּהּ וְיִבְלְעוּ מִמֶּנָּה (ת״כ). **יִקְדָּשׁ** • לִהְיוֹת כָּמוֹהָ, שֶׁאִם פְּסוּלָה, יִפָּסְלוּ. וְאִם כְּשֵׁרָה, יֹאכְלוּ כְּחֹמֶר הַמִּנְחָה (ת״כ).

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

וְהִקְטִיר. אֵין הַלְּבוֹנָה כְּלוּלָה בְּתוֹךְ הַקּוֹמֶץ, אֶלָּא הַקְּמִיצָה הִיא מִן הַסּוֹלֶת וְהַשֶּׁמֶן בִּלְבָד, וְהוּא **מְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ** בִּפְנֵי עַצְמָהּ **לְאַחַר קְמִיצָה, וּמַקְטִירָהּ** עִם הַקּוֹמֶץ עַל הַמִּזְבֵּחַ. **וּלְפִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ** הַכָּתוּב **כֵּן אֶלָּא בְּאַחַת מִן הַמִּנְחוֹת** – בְּ׳מִנְחַת הַסּוֹלֶת׳ הָאֲמוּרָה **בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא** (לעיל ב, ב) [שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: ׳וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קָמְצוֹ... עַל כָּל לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן׳ וגו׳], וְלֹא יָדַעְנוּ אִם גַּם הַלְּבָנָה זוֹ נוֹהֶגֶת בְּכָל הַמִּנְחוֹת, לְפִיכָךְ **הוּצְרַךְ** לַחֲזוֹר **וְלִשְׁנוֹת פָּרָשָׁה זוֹ,** כְּדֵי **לִכְלוֹל כָּל הַמִּנְחוֹת** בְּהִלְכוֹתֵיהֶן **כְּמִשְׁפָּטָן,** וּלְלַמֵּד שֶׁהֲהֲלָכוֹת הָאֲמוּרוֹת כָּאן [כְּגוֹן: ׳הַגָּשָׁה׳ בְּקֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ, אֲכִילָתָהּ מַצּוֹת, הָאֲכִילָה לְזִכְרֵי כְהוּנָּה בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, וְעוֹד], נוֹהֲגוֹת בְּכָל הַמִּנְחוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה (ראה לעיל ב, א־טז), כְּפִי שֶׁהַפָּרָשָׁה פּוֹתַחַת בְּלָשׁוֹן כְּלָלִי: ׳זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה׳ (גו״א): תורה ט

(ט) בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד. אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁבְּתוֹךְ חָצֵר אֹהֶל מוֹעֵד יֵשׁ ׳מָקוֹם קָדוֹשׁ׳ מְסוּיָּם אֲשֶׁר שָׁם יֹאכְלוּהָ, אֶלָּא הַכָּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ: ׳בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ׳ – **וְאֵיזֶהוּ** הַמָּקוֹם הַקָּדוֹשׁ – **׳בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד׳,** שֶׁכּוּלּוֹ כָּשֵׁר לַאֲכִילַת הַמִּנְחָה (גו״א): תורה י

(י) לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם וגו׳. תֵּיבַת ׳חֶלְקָם׳ נִמְשֶׁכֶת גַּם אֶל הָאָמוּר לְפָנֶיהָ, לוֹמַר שֶׁ**אַף הַשְּׂעִרִים** (חֵלֶק הַכֹּהֲנִים, וְלֹא רַק הַחֵלֶק הַנִּקְטָר) **אֲסוּרִים** לְהֵאָפוֹת **בְּחָמֵץ** [וְאַף שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם ׳וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה... מַצּוֹת תֵּאָכֵל׳, הֲרֵי זֶה רַק לְעִנְיַן אֲכִילָה וּבְלִשּׁוֹן ׳מִצּוֹת עֲשֵׂה׳, וְאִילּוּ כָּאן הוֹסִיף הַכָּתוּב לְהַזְהִיר גַּם עַל הָאֲפִיָּה וּבְאַזְהָרַת ׳לֹא׳, נִמְצָא שֶׁהָאוֹפֶה אֶת שְׂיָרֵי הַמִּנְחָה חָמֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אֲכָלָם, לוֹקֶה (שם עולם)] (מנחות נה.) (הזכרון): **כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם.** לְפִי פְּשׁוּטוֹ, הִשְׁוָוה הַכָּתוּב אֶת הַמִּנְחוֹת לְחַטָּאת וְאָשָׁם לְעִנְיַן קְדוּשָּׁתָם, שֶׁהֵם ׳קָדְשֵׁי קָדָשִׁים׳ וְנֶאֱכָלִים רַק לְזִכְרֵי כְהוּנָּה בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד (כְּמִפּוֹרָשׁ כָּאן), אוּלָם עַל פִּי מִדְרָשׁוֹ, כָּךְ אוֹמֵר הַכָּתוּב: הַמִּנְחוֹת הֵן ׳כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם׳, שֶׁיֵּשׁ מֵהֶן הַדּוֹמוֹת לְחַטָּאת וְיֵשׁ מֵהֶן הַדּוֹמוֹת לְאָשָׁם: **מִנְחַת־חוֹטֵא** [כְּגוֹן הָעָנִי הַמֵּבִיא מִנְחָה לְחֶטְאוֹ (ראה לעיל ה, א־יג)] – **הֲרֵי הִיא כַּחַטָּאת, לְפִיכָךְ** כְּשֵׁם שֶׁהַחַטָּאת אִם שְׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה (כמבואר לעיל ה, כד) כָּךְ מִנְחַת חוֹטֵא אִם **קְמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה.** וְאִילּוּ **מִנְחַת נְדָבָה הֲרֵי הִיא כָּאָשָׁם, לְפִיכָךְ** כְּשֵׁם שֶׁהָאָשָׁם כָּשֵׁר שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, כָּךְ מִנְחַת נְדָבָה אִם **קְמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ כְּשֵׁרָה** (ספרא) (בא״ר): תורה יא

(יא) כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה. לְשׁוֹן ׳כָּל׳ בָּא לְרַבּוֹת **אֲפִילּוּ בַּעַל־מוּם** [שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר לַעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת]. **וְלָמָּה נֶאֱמַר** – לְאֵיזֶה עִנְיָן הוּצְרַךְ הַכָּתוּב לְרַבּוֹת בַּעַל מוּם; **אִם** רַק **לְעִנְיַן** הֶיתֵּר **אֲכִילָה – הֲרֵי כְּבָר אָמוּר** בְּמָקוֹם אַחֵר (לקמן כא, כא־כב) ׳כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב... **לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים** וּמִן הַקָּדָשִׁים יֹאכֵל׳, הֲרֵי שֶׁבַּעַל מוּם מוּתָּר בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים? **אֶלָּא** כָּאן בָּא **לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי־מוּמִין** אַף **לְמַחֲלוֹקֶת** (לְחַלּוּקָה). כְּלוֹמַר, לֹא זוֹ בִּלְבָד שֶׁמּוּתָּר לָהֶם לֶאֱכוֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים, אֶלָּא אַף יֵשׁ לָהֶם זְכוּת לְהִתְחַלֵּק בָּהֶם שָׁוֶה בְּשָׁוֶה, שֶׁלֹּא יִפְחוֹת חֶלְקָם מִשֶּׁל חַבְרֵיהֶם הַכְּשֵׁרִים [רְאֵה רַשִׁ״י (קידושין נג.) לְפִי שֶׁגַּם הֵם מִשְׁתַּתְּפִים בַּעֲשִׂיַּת כַּמָּה דְּבָרִים בַּקָּרְבָּנוֹת, שֶׁבַּעֲלֵי הַמּוּם כְּשֵׁרִים

◆ יום שני ח׳ אדר ב׳ ◆

(יב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

יב וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(יג) זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב׃

יג דֵּין קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי דִּי יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא דְּרַבִּיאוּ יָתֵהּ חַד מִן עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין סֹלְתָּא מִנְחָתָא תְּדִירָא פַּלְגּוּתַהּ בְּצַפְרָא וּפַלְגּוּתַהּ בְּרַמְשָׁא׃

רש״י◄ זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו • (מנחות עח) אַף הַהֶדְיוֹטוֹת מַקְרִיבִין עֲשִׂירִית הָאֵיפָה בַּיּוֹם שֶׁהֵן מִתְחַנְּכִין לַעֲבוֹדָה, אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מִנְחָה תָּמִיד וְגוֹ׳, וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו חֻקַּת־עוֹלָם וְגוֹ׳״.

(יד) עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מָרְבָּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃

יד עַל מַסְרִיתָא בִּמְשַׁח תִּתְעֲבֵד רְבִיכָא תַּיְתְנַהּ תּוּפִינֵי מִנְחַת בִּצּוּעִין תְּקָרֵב לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

רש״י◄ מָרְבָּכֶת • חֲלוּטָה בְּרוֹתְחִין כָּל צָרְכָּהּ (ת״כ). תֻּפִינֵי • אֲפוּיָה אֲפִיּוֹת הַרְבֵּה, שֶׁאַחַר חֲלִיטָתָהּ, אוֹפָהּ בַּתַּנּוּר וְחוֹזֵר וּמְטַגְּנָהּ בַּמַּחֲבַת. מִנְחַת פִּתִּים • מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה פְּתִיתָה. (בְּרַשׁ״י יָשָׁן: וְלֹא פְּתִיתָה מַמָּשׁ בְּצִיעִין וּפֵרוּרִין לְפִי שֶׁאֵינָהּ נִקְמֶצֶת, אֶלָּא כּוֹפְלָהּ לִשְׁנַיִם, וְחוֹזֵר וְכוֹפְלָהּ לְאַרְבַּע שְׁתֵי־וָעֵרֶב וְאֵינוֹ מַבְדִּיל. וְכֵן מַקְטִיר לָאִשִּׁים, בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מְפָרֵשׁ לָהּ).

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

לַעֲשׂוֹתָם, כְּגוֹן שְׁחִיטַת הַקָּרְבָּן, הֶפְשֵׁט עוֹרוֹ, נְתוּחַ הַבָּשָׂר לִנְתָחָיו וְעוֹד] (ספרא): **כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע וְגוֹ׳** [כָּל אֲשֶׁר יִגַּע בַּמִּנְחָה אוֹ בַּחַטָּאת אוֹ בְּאָשָׁם, שֶׁכּוּלָּם ׳קָדְשֵׁי קָדָשִׁים׳ (א״ש)]. הַכָּתוּב מְדַבֵּר כְּשֶׁהַמַּאֲכָל הַנּוֹגֵעַ קְרוּשָׁתוֹ קַלָּה מִקְּדוּשַׁת הַמִּנְחָה, כְּגוֹן **קָדְשִׁים קַלִּים** (כְּדוּגְמַת בְּשַׂר שְׁלָמִים הַנֶּאֱכָלִים גַּם לַבְּעָלִים) **אוֹ** מַאֲכָל שֶׁל **חוּלִּין** שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ כְּלָל **שֶׁיּוּגְּעוּ בָהּ** בִּזְמַן שֶׁיִּהְיוּ חֲמִים, **וּ**מִתּוֹךְ כָּךְ **יִבָּלְעוּ** (יִסָּפְגוּ) **מִמֶּנָּה** מְעַט מִן הַטַּעַם, כִּי אָז – **יִקְדַּשׁ** הַמַּאֲכָל הַנּוֹגֵעַ **לִהְיוֹת כְּמוֹהָ,** מֵחֲמַת טַעַם הַמִּנְחָה הַבָּלוּעַ בּוֹ. **שֶׁאִם** הַמִּנְחָה שֶׁנָּגְעוּ בָהּ **פְּסוּלָה** – גַּם הֵם **יִפָּסְלוּ** וְיִהְיוּ אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, **וְאִם** הַמִּנְחָה **כְּשֵׁרָה** – **יֵאָכְלוּ** וְיִנְהֲגוּ בָּהֶם **כְּכָל** דִּינֵי **חוֹמֶר** קְדוּשַׁת **הַמִּנְחָה** [כְּגוֹן: בְּשַׂר שְׁלָמִים שֶׁנָּגַע בַּמִּנְחָה, אֵין הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים בְּכָל הָעִיר לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, כְּדֵין הַשְּׁלָמִים, אֶלָּא לְזִכְרֵי כֹהֲנִים בִּלְבָד וּבָעֲזָרָה לְיוֹם וָלַיְלָה, כְּדֵין הַמִּנְחָה] (שם) (בא״י): תורה יב

(יג) זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו. סוּג הַמִּנְחָה הָאָמוּר כָּאן, מְיוּחָד הוּא לַכֹּהֲנִים בִּלְבָד. לְכֹהֵן גָּדוֹל כְּדִינוֹ, וּלְכֹהֵן הֶדְיוֹט כְּדִינוֹ. כִּי **אַף הַהֶדְיוֹטוֹת מַקְרִיבִין עֲשִׂירִית הָאֵיפָה** סוֹלֶת, כְּדוּגְמַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, אֶלָּא שֶׁהֵם מַקְרִיבִין זֹאת רַק **בַּיּוֹם שֶׁהֵן מִתְחַנְּכִין לָעֲבוֹדָה** (יוֹם הָרִאשׁוֹן לַעֲבוֹדָתָם בַּמִּקְדָּשׁ), **אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל** מַקְרִיבָהּ **בְּכָל יוֹם,** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן (פסוקים יג, טו) **׳מִנְחָה תָּמִיד וְגוֹ׳ וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו וְגוֹ׳ חֻק עוֹלָם׳** – הֲרֵי שֶׁכָּל כֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיבָהּ בְּכָל יוֹם, וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר ׳בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ׳ הֲרֵי זֶה מוּסָב עַל כָּל הַכֹּהֲנִים בַּיּוֹם שֶׁהֵם מִתְחַנְּכִים לָעֲבוֹדָה [וְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם חִינּוּכוֹ לְכִהוּנָּה גְּדוֹלָה מֵבִיא שְׁתֵּי מְנָחוֹת, אַחַת לְחִינּוּכוֹ וְאַחַת לְחוֹבַת הַיּוֹם. וְהֶבְדֵּל יֵשׁ בֵּין מִנְחַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הַקְּרֵיבָה בְּכָל יוֹם (׳מִנְחַת חֲבִיתִין׳) לְבֵין הַמִּנְחָה שֶׁכָּל כֹּהֵן מַקְרִיבָהּ לְרֶגֶל חִינּוּכוֹ (׳מִנְחַת חִינּוּךְ׳), שֶׁהָרִאשׁוֹנָה מְחוּלֶּקֶת ׳מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב׳ וְהַשְּׁנִיָּה קְרֵיבָה בִּשְׁלֵמוּתָהּ כְּכָל מִנְחָה] (מנחות עח; מלבי״ם עפ״י הרמב״ם): תורה יד

(יד) מָרְבָּכֶת. חֲלוּטָה בְּרוֹתְחִין כָּל צָרְכָּהּ. כְּלוֹמַר, מִנְחָה שֶׁכָּל הַמַּיִם שֶׁנּוֹתְנִים בָּהּ לְצוֹרֶךְ לִישָׁתָהּ, רוֹתְחִים הֵם (שם) (תוספתא מנחות פ״ז):

תֻּפִינֵי. מִנְחָה הָ**אֲפוּיָה** בְּסוּגֵי **אֲפִיּוֹת הַרְבֵּה.** שֶׁכֵּן **אַחַר חֲלִיטָתָהּ** בְּרוֹתְחִין **אוֹפָהּ בַּתַּנּוּר, וְחוֹזֵר וּמְטַגְּנָהּ בַּמַּחֲבַת.** וּלְשׁוֹן ׳תּוּפִינִים׳ מַשְׁמָעוֹ דָּבָר הָאָפוּי בְּסוּגֵי אֲפִיּוֹת שׁוֹנִים, וּכְאִילּוּ נֶאֱמַר ׳תּוּפִינִים שֶׁל מִנְחַת פִּתִּים׳ (מנחות נ; עפ״י רד״ק ומפרשים):

מִנְחַת פִּתִּים. אַף שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן צִיּוּוּי ׳פְּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים׳ (כמו לעיל ב, ו), אָמְנָם מִתּוֹךְ שֶׁהַכָּתוּב קוֹרְאָהּ ׳מִנְחַת פִּתִּים׳, הֲרֵי זֶה **מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה פְּתִיתָה** (לְפָתְתָהּ לַחֲלָקִים) (רא״ם): תורה טו

(טו) וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם לַיהוָה כָּלִיל תָּקְטָר׃

טו וְכַהֲנָא דִּמְרַבָּא תְּחוֹתוֹהִי מִבְּנוֹהִי יַעְבֵּד יָתַהּ קְיָם עָלָם קֳדָם יְיָ גְּמִיר תִּתַּסָּק׃

רש״י ◄ **הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו •** הַמָּשִׁיחַ מִבָּנָיו, תַּחְתָּיו. **כָּלִיל תָּקְטָר •** אֵין נִקְמֶצֶת לִהְיוֹת שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין, אֶלָּא כֻּלָּהּ כָּלִיל. וְכֵן כָּל מִנְחַת כֹּהֵן שֶׁל נְדָבָה כָּלִיל תִּהְיֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ׳ 24)

אֵין נִקְמֶצֶת לִהְיוֹת שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין אֶלָּא כֻּלָּהּ כָּלִיל . . כֻּלָּהּ שָׁוָה לְגָבוֹהַּ (רש״י ו, טו־טז) רַשׁ״י בָּא לְבָאֵר אֶת שִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן בֵּין מִנְחַת חֲבִיתִין לְמִנְחַת כֹּהֵן. **כָּלִיל תָּקְטָר** – מִנְחַת חֲבִיתִין נִקְמֶצֶת, אַךְ קְמִיצָתָהּ אֵינָהּ מַתֶּרֶת אֶת שְׁאָר הַמִּנְחָה לַאֲכִילָה, אֶלָּא נִקְטֶרֶת 'כָּלִיל' עַל הַמִּזְבֵּחַ, הַקֹּמֶץ וְהַשִּׁירַיִם. **כָּלִיל תִּהְיֶה** - מִנְחַת כֹּהֵן אֵינָהּ נִקְמֶצֶת, הִיא נִשְׁאֶרֶת כָּלִיל בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַהַקְרָבָה וּמְקֻטֶּרֶת כֻּלָּהּ כְּאַחַת; **כֻּלָּהּ שָׁוָה לְגָבוֹהַּ** – אֵין בָּהּ הַפְרָדָה בֵּין הַקֹּמֶץ לַשִּׁירַיִם אֶלָּא כֻּלָּהּ מְקֻטֶּרֶת בְּשָׁוָה.

(טז) וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל׃ פ

טז וְכָל מִנְחָתָא דְכַהֲנָא גְּמִיר תְּהֵי לָא תִתְאֲכֵל׃

רש״י ◄ **כָּלִיל •** כֻּלָּהּ שָׁוָה לְגָבוֹהַּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קלד)

וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה (ו, טז)

מִנְחָה, שֶׁבָּאָה מִקֶּמַח, רוֹמֶזֶת לְצָרְכֵי הָאָדָם (כְּמַאֲמָר אִם אֵין קֶמַח כו׳). בְּמִנְחַת **יִשְׂרָאֵל** - בַּעַל עֵסֶק, הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָם, מַקְרִיבִים רַק אֶת הַקֹּמֶץ כָּלִיל לַה׳, הַיְינוּ זְמַן תּוֹרָה וּתְפִלָּה, וְזֶה מַקְדִּישׁ וּמַתִּיר בַּאֲכִילָה אֶת הַשִּׁירַיִם (עַל־דֶּרֶךְ "לַה׳ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ" וְרַק עַל יְדֵי בְּרָכָה "וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם"). אַךְ בְּמִנְחַת **כֹּהֵן** - יוֹשֵׁב אֹהֶל, הַמְּבַדֵּל מִן הָעוֹלָם, כָּל הַקֶּמַח נִשְׂרָף כָּלִיל.

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(יח) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃

יח מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי לְמֵימַר דָּא אוֹרַיְתָא דְּחַטָּאתָא בְּאַתְרָא דִּי תִתְנְכֵּס עֲלָתָא תִּתְנְכֵּס חַטָּאתָא קֳדָם יְיָ קֻדְשׁ קוּדְשִׁין הִיא׃

(יט) הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד׃

יט כַּהֲנָא דִּמְכַפֵּר יָתַהּ (נ״א בִּדְמָהּ) יֵיכְלִנַּהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ תִּתְאֲכֵל בְּדָרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רש״י ◄ **הַמְחַטֵּא אֹתָהּ •** הָעוֹבֵד עֲבוֹדוֹתֶיהָ שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית חַטָּאת עַל יָדוֹ. **הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה •** (זבחים קב) הָרָאוּי לַעֲבוֹדָה, יָצָא טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים, שֶׁאֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁאוֹסֵר שְׁאָר כֹּהֲנִים בַּאֲכִילָתָהּ, חוּץ מִן הַזּוֹרֵק דָּמָהּ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לְמַטָּה: "כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ".

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(טו) הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו. מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב הִיא כְּאִילּוּ נֶאֱמַר: גַּם הַכֹּהֵן **הַמָּשִׁיחַ** – אֲשֶׁר יָקוּם **מִבָּנָיו תַּחְתָּיו** – יַעֲשֶׂה אֶת הַמִּנְחָה הַזֹּאת יוֹם יוֹם (באמ״ח):

כָּלִיל תָּקְטָר. כְּלוֹמַר, **אֵין** הַמִּנְחָה הַזֹּאת כְּמִנְחַת יִשְׂרָאֵל **הַנִּקְמֶצֶת, לִהְיוֹת שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין** לַכֹּהֲנִים, **אֶלָּא כּוּלָּהּ** נִקְטֶרֶת **'כָּלִיל'** לַגָּבוֹהַּ, וְנִשְׂרֶפֶת עַל אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ. **וְ**לֹא רַק בְּמִנְחַת 'חוֹבָה' שֶׁל כֹּהֵן, אֶלָּא **כֵּן** הַדִּין בְּ**כָּל מִנְחַת־כֹּהֵן,** אַף **שֶׁל נְדָבָה,** שֶׁהִיא בְּ'**כָּלִיל תִּהְיֶה**', כַּמְבוֹאָר בַּפָּסוּק הַבָּא: תורה טז **(טז) כָּלִיל** תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל. אַף שֶׁכָּאן לֹא נֶאֱמַר בִּמְפוֹרָשׁ שֶׁכּוּלָּהּ תִּהֵא 'נִקְטֶרֶת', הֲרֵי מִתּוֹךְ הַלָּשׁוֹן מוּבָן שֶׁ**כּוּלָּהּ שָׁוָה לַגָּבוֹהַּ** וְנִקְטֶרֶת לְגַמְרֵי, וְלֹא כְּמִנְחַת יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּקְצָתָהּ לַגָּבוֹהַּ וּמִקְצָתָהּ לַאֲכִילָה (הזכרון, לש״ר): תורה יז **(יט) הַמְחַטֵּא אוֹתָהּ.** זֶהוּ הַכֹּהֵן **הָעוֹבֵד עֲבוֹדָתָהּ,** וְהוּא קָרוּי כֵּן עַל שֵׁם **שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית 'חַטָּאת' עַל יָדוֹ** [אֲבָל אֵין 'מְחַטֵּא' זֶה מִלְּשׁוֹן הִטָּהֲרוּת וְנִיקּוּי (מֵעָוֹן, אוֹ מִטּוּמְאָה) כְּדוּגְמַת הַלָּשׁוֹנוֹת: 'תְּחַטְּאֵנִי בְּאֵזוֹב וְאֶטְהָר' (תהלים נא ט) 'הוּא יִתְחַטָּא בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי' (במדבר יט יב), שֶׁאִם כֵּן הֲרֵי הוּא מוּסָב עַל 'הָאָדָם' הַמִּטַּהֵר מֵהֶטְאוֹ, וְהָיָה לוֹ לוֹמַר 'הַמְחַטֵּא אוֹתוֹ' וְלֹא 'אוֹתָהּ' (שם עולם, רא״ם)]:

הַמְחַטֵּא אוֹתָהּ יֹאכֵלֶנָּה. אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁדַּוְוָקָא מִי שֶׁעָשָׂה אֶת הָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל הוּא אֲשֶׁר יֹאכֵלֶנָּה, אֶלָּא כָּל

(כ) כָּל אֲשֶׁר־יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ:

כ כֹּל דִּי יִקְרַב בִּבְסְרַהּ יִתְקַדַּשׁ וְדִי יַדִּי מִדְּמַהּ עַל לְבוּשׁ דִּי יַדִּי עֲלַהּ תִּתְחַוַּר בַּאֲתַר קַדִּישׁ:

רש״י◄ **כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ•** (שם צז) כָּל דָּבָר אֹכֶל אֲשֶׁר יִגַּע וְיִבָּלַע מִמֶּנָּה. **יִקְדָּשׁ•** לִהְיוֹת כָּמוֹהָ: אִם פְּסוּלָה – תִּפָּסֵל, וְאִם הִיא כְּשֵׁרָה – תֵּאָכֵל כַּחֹמֶר שֶׁבָּהּ. **וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד•** וְאִם הֵזָּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד (ת״כ), אוֹתוֹ מְקוֹם דָּם (הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ), תְּכַבֵּס בְּתוֹךְ הָעֲזָרָה. **אֲשֶׁר יִזֶּה•** יְהֵא נִזֶּה, כְּמוֹ (איוב טו כט): ״וְלֹא יִטֶּה לָאָרֶץ מִנְלָם״, יְהֵא נָטוּי.

(כא) וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם־בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם:

כא וּמָן דַּחֲסַף דִּי תִתְבַּשַּׁל בֵּהּ יִתְּבַר וְאִם בְּמָנָא דִּנְחָשָׁא תִּתְבַּשַּׁל וְיִתְמְרֵק וְיִשְׁתַּטַּף בְּמַיָּא:

רש״י◄ **יִשָּׁבֵר•** לְפִי שֶׁהַבְּלִיעָה שֶׁנִּבְלַעַת בּוֹ נַעֲשָׂה נוֹתָר, וְהוּא הַדִּין לְכָל הַקָּדָשִׁים. **וּמֹרַק•** לְשׁוֹן ״תַּמְרוּקֵי הַנָּשִׁים״ (אסתר ב יב). אשקורי״ר בְּלַע״ז. **וְשֻׁטַּף•** לִפְלֹט אֶת בְּלִיעָתוֹ. אֲבָל כְּלִי חֶרֶס, לְמֻדְּךְ הַכָּתוּב כָּאן, שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי דָּפְיוֹ לְעוֹלָם.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

הָרְאוּי לֶעָבוֹדָה הֲרֵי הוּא בִּכְלַל ׳הַמְחַטֵּא אוֹתָהּ׳, **יָצָא** מִן הַכְּלָל מִי שֶׁהָיָה **טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים** [שֶׁהִיא הָעֲבוֹדָה הָעִיקָּרִית הַמְכַפֶּרֶת], **שֶׁאֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר,** לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לִזְרִיקָה. **וְעַל כָּרְחָךְ** אַתָּה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ כֵּן, כִּי **אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁאוֹסֵר** הַכָּתוּב **שְׁאָר כֹּהֲנִים בַּאֲכִילָתָהּ,** וַאֲפִילּוּ הָרְאוּיִים, **חוּץ מִן הַזּוֹרֵק דָּמָהּ** מַמָּשׁ, **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לְמִטָּה** (בפסוק כב) **׳כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אוֹתָהּ׳,** אִם כֵּן מַהוּ ׳הַמְחַטֵּא׳ – כָּל הָרְאוּי לְכָךְ (זבחים צט.) (תיו״ט שם פי״ב מ״א): תורה כ

(כ) כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ. כָּל דְּבַר־אוֹכֶל אֲשֶׁר יִגַּע בְּבְשַׂר הַחַטָּאת (כְּשֶׁהוּא חַם) **וְיִבָּלַע מִמֶּנָּה** – מִשֶּׁמְּנוּנִית הַבָּשָׂר, וְיִקְלוֹט אֶל תּוֹכוֹ אֶת טַעַם הַבָּשָׂר:

יִקְדָּשׁ הַמַּאֲכָל **לִהְיוֹת כָּמוֹהָ,** לִנְהוֹג בּוֹ כְּדִין בְּשַׂר הַחַטָּאת שֶׁנָּגַע בּוֹ: **אִם פְּסוּלָה** הַחַטָּאת – גַּם חֲתִיכַת הַמַּאֲכָל **תִּפָּסֵל** וּתְהֵא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה; **וְאִם הִיא כְשֵׁרָה** – גַּם זוֹ כְּשֵׁרָה, **וְתֵאָכֵל כַּחֹמֶר שֶׁבָּהּ** – שֶׁיִּנָּהֲגוּ בָּהּ כְּכָל דִּינֵי חוֹמֶר קְדוּשָׁתָהּ [שֶׁנֶּאֱכָלֶת רַק לִזְכָרִים שֶׁבַּכְּהוּנָּה, וּבַחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא יוֹתֵר מִיּוֹם וָלַיְלָה לְאַחַר הַהַקְרָבָה. וּכְדֶרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר אֵצֶל קָרְבַּן מִנְחָה (לעיל פסוק יא)]:

וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ. הַלְּשׁוֹנוֹת ׳וַאֲשֶׁר יִזֶּה׳ ׳אֲשֶׁר יִזֶּה׳, אֵין בְּמַשְׁמָעָם לוֹמַר כִּי אָכֵן כָּךְ הוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁיְּהֵא נִיזֶּה מֵהַדָּם עַל הַבֶּגֶד, אֶלָּא כָּךְ הוּא אוֹמֵר: **וְאִם** שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אֵירַע **וְהוּזָה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד,** הֲרֵי הַדִּין הוּא שֶׁ**אוֹתוֹ מְקוֹם דָּם הַבֶּגֶד** ׳**אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ׳, תְּכַבֵּס** בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, דְּהַיְינוּ **בְּתוֹךְ הָעֲזָרָה** [וּבַמִּשְׁכָּן: בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד] (גר״א, הה״מ):

אֲשֶׁר יִזֶּה. ׳יִזֶּה׳ אֵינוֹ לְשׁוֹן ׳יַפְעִיל׳ הַמּוּסָב עַל הָאָדָם הַמַּזֶּה [שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר ׳אֲשֶׁר יַזֶּה׳, בְּפַתָּ״ח], אֶלָּא הוּא לְשׁוֹן ׳נִפְעַל׳, הַמּוּסָב עַל הַבֶּגֶד הַמִּקַּבֵּל אֶת הַהַזָּאָה, וַאֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר הַדִּין ׳תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ׳. וּכְאִילּוּ נֶאֱמַר: הַבֶּגֶד אֲשֶׁר **יְהֵא נִיזֶּה.** וְאוּלָם, אַף־עַל־פִּי שֶׁשּׁוֹרֶשׁ ׳הַזָּאָה׳ הוּא ׳נזה׳, לֹא נֶאֱמַר ׳יִנָּזֶה׳, שֶׁכֵּן כָּל נו״ן שֶׁבְּתְחִילַת שׁוֹרֶשׁ הֲרֵי הִיא נִשְׁמֶטֶת בְּלְשׁוֹן עָתִיד, **כְּמוֹ** שֶׁמְּצִינוּ גַּם בְּלְשׁוֹן ׳הַטָּיָה׳, שֶׁשָּׁרְשׁוֹ ׳נטה׳, שֶׁכַּאֲשֶׁר הוּא מְדַבֵּר בְּלְשׁוֹן עָתִיד הֲרֵיהוּ אוֹמֵר: ׳**יִלֹּא יִטֶּה לָאָרֶץ מִנְלָם**׳ (איוב טו, כט) [דִּבְרֵי אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי הַמִּתְאַר אֶת סוֹפָם וְעָנְשָׁם שֶׁל הָרְשָׁעִים: לֹא יִנָּטֶה וְיִפּוֹל לָאָרֶץ (כְּלוֹמַר לֹא יִתְבַּטֵּל) שׁוּם דָּבָר מִתַּכְלִיתָם הָרָע וְתַשְׁלוּם גְּמוּלָם אֲשֶׁר נִגְזַר עֲלֵיהֶם (מִנְלָם = תַּכְלִיתָם)]. וּפֵירוּשׁ ׳יִטֶּה׳ הוּא: **יְהֵא נָטוּי** (לשו״ח): תורה כא

(כא) יִשָּׁבֵר. לְפִי שֶׁהַבְּלִיעָה (טַעַם בְּשַׂר הַתַּבְשִׁיל) **שֶׁנִּבְלַעַת בּוֹ** – בְּתוֹךְ דָּפְנוֹת כְּלִי הַחֶרֶס – **נַעֲשָׂה נוֹתָר** לְאַחַר זְמַן הֶיתֵּר אֲכִילַת הַקָּרְבָּן, וּמֵאָז אֵין לְהַשְׁהוֹתוֹ (ראה להלן ז, טז), **וְהוּא הַדִּין לְכָל הַקָּדָשִׁים** – כָּל קָרְבָּן בְּסוֹף זְמַנּוֹ הַקָּבוּעַ לוֹ [חַטָּאת – לְיוֹם וָלַיְלָה; שְׁלָמִים – לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד]. וּשְׁבִירָתוֹ זוֹהִי תַּקָּנָתוֹ, מִשּׁוּם שֶׁכָּל חֲשִׁיבוּת הַטַּעַם הַבָּלוּעַ, כְּדֵי שֶׁיִּקָּרֵא ׳דָּבָר הַנּוֹתָר׳, אֵינָהּ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי הָרָאוּי לְשִׁימּוּשׁ, כַּאֲשֶׁר הַבְּלִיעָה עֲשׂוּיָה לִיתֵּן טַעַם בַּתַּבְשִׁיל שֶׁיְּבוּשַׁל בּוֹ לְהַבָּא, אֲבָל לְאַחַר שֶׁהַכְּלִי נִשְׁבַּר, כְּבָר בָּטְלָה חֲשִׁיבוּת הַבְּלִיעָה (מפרשים בשם הר״ן, ע״ז עו.):

וּמֹרַק. ׳מְרִיקָה׳ הוּא **לְשׁוֹן** שִׁפּוּשׁ וְנִיקוּי, כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב: ׳**תַּמְרוּקֵי הַנָּשִׁים**׳ (אסתר ב, יב) [׳שֶׁמֶן עָרֵב וּמִינֵי סַמְמָנִים הַמְטַהֲרִים וּמְעַדְּנִים אֶת הַבָּשָׂר׳ (רש״י שם)], **אישקורמנ״ט בְּלַע״ז,** שֶׁמַּשְׁמָעוֹ: נִיקוּי עַל־יְדֵי סִילּוּק כָּל מַה שֶׁנִּבְלַע בּוֹ (עפ״י לעזי רש״י). וּמְרִיקַת הַכְּלִי מִבְּלִיעָתוֹ, הִיא עַל־יְדֵי הַגְּעָלָה בְּמַיִם רוֹתְחִים:

וּמֹרַק וְשֻׁטַּף. מְרִיקָה הִיא הַגְּעָלָה בְּרוֹתְחִים, וּשְׁטִיפָה הִיא בְּמַיִם צוֹנְנִים לְאַחַר הַהַגְּעָלָה. וְכָל זֹאת כְּדֵי **לִפְלֹט אֶת בְּלִיעָתוֹ,** וְאוּלָם הַדָּבָר מוֹעִיל רַק בִּכְלֵי מַתָּכוֹת, **אֲבָל כְּלִי חֶרֶס לְמֻדְּךְ הַכָּתוּב כָּאן שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי דָּפְיוֹ** (דּוֹפֵי שֶׁלּוֹ) **לְעוֹלָם** – הַכְּלִי אֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי חֶרְסוֹנוֹ וְקִלְקוּלוֹ לְעוֹלָם, וְאֵין הַגְּעָלָה מוֹעִילָה בּוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: יִשָּׁבֵר (עבודה־זרה לד.) (הזכרון, באמ״ח): תורה כב

(כב) כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃

כב כָּל דְּכוּרָא בְּכַהֲנַיָּא יֵכוּל יָתַהּ קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא׃

רש״י◄ **כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ** • הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהַמְחַטֵּא אוֹתָהּ הָאָמוּר לְמַעְלָה – לֹא לְהוֹצִיא שְׁאָר הַכֹּהֲנִים, אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְחִטּוּי.

(כג) וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃ פ

כג וְכָל חַטָּאתָא דִּי יִתְעַל מִדְּמַהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא לָא תִתְאֲכֵל בְּנוּרָא תִתּוֹקָד׃

רש״י◄ **וְכָל־חַטָּאת וְגוֹ׳** • (זבחים פב) שֶׁאִם הִכְנִיס מִדַּם חַטָּאת הַחִיצוֹנָה לִפְנִים – פְּסוּלָה. **וְכָל** • לְרַבּוֹת שְׁאָר קָדָשִׁים.

ז (א) וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃

א וְדָא אוֹרַיְתָא דַּאֲשָׁמָא קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא׃

רש״י◄ **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא** • (תמורה יח. ת״כ) הוּא קָרֵב, וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה.

(ב) בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־דָּמוֹ יִזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

ב בְּאַתְרָא דִּי יִכְּסוּן יָת עֲלָתָא יִכְּסוּן יָת אֲשָׁמָא וְיָת דְּמֵהּ יִזְרַק עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

רש״י◄ **יִשְׁחֲטוּ** • רִבָּה לָנוּ שְׁחִיטוֹת הַרְבֵּה, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ אָשָׁם בְּצִבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר ״יִשְׁחֲטוּ״ רַבִּים, וּתְלָאוֹ בְּעוֹלָה, לְהָבִיא עוֹלַת צִבּוּר לַצָּפוֹן.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(כב) כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אוֹתָהּ. הָא לְמַדְתָּ שֶׁ׳הַמְחַטֵּא אוֹתָהּ׳ הָאָמוּר לְמַעְלָה (בפסוק יט) אֲשֶׁר עָלָיו הוּא אוֹמֵר ״אִכְלֻנָּהּ״, **לֹא** נֶאֱמַר כְּדֵי **לְהוֹצִיא שְׁאָר הַכֹּהֲנִים** מִן הַכְּלָל, **אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְחִטּוּי,** כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת הַדָּם, שֶׁרַק הוּא אֵין לוֹ חֵלֶק בַּאֲכִילַת בְּשַׂר הַקָּרְבָּן (וְכַמְבוֹאָר שָׁם), אֲבָל שְׁאָר הַכֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ רְאוּיִים בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, נוֹטְלִים חֵלֶק בַּקָּרְבָּן: תורה כג

(כג) וְכָל חַטָּאת וְגוֹ׳ בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף. לְפִי פְּשׁוּטוֹ בָּא הַכָּתוּב לַחֲזוֹר עַל הָאָמוּר לְמַעְלָה אֵצֶל ״הַחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת״ (לעיל ה, א־כא), שֶׁכָּל חַטָּאת שֶׁדִּינָהּ לִזְרוֹק דָּמָהּ בִּפְנִים אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת כִּ״חַטָּאת חִיצוֹנָה״, אֶלָּא נִשְׂרֶפֶת. אַךְ רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ, שֶׁכָּאן בָּא הַכָּתוּב לְחַדֵּשׁ דִּין נוֹסָף, **שֶׁאִם** טָעָה **וְהִכְנִיס מִדַּם חַטָּאת הַחִיצוֹנָה לִפְנִים – פְּסוּלָה** וְדִינָהּ לְהִשָּׂרֵף (רמב״ן):

וְכָל. מִלְּשׁוֹן ״כָּל״ לְמַדְנוּ **לְרַבּוֹת** גַּם **שְׁאָר קָדָשִׁים** – הֵן ״קָדְשֵׁי קָדָשִׁים״ וְהֵן ״קָדָשִׁים קַלִּים״ – שֶׁאִם דָּמָם נִכְנַס לִפְנִים, נִפְסָלוּ. וּכְדוּגְמַת הַחַטָּאת הַמְפוֹרֶשֶׁת כָּאן (ספרא) (מלאה״ק): תורה א

ז (א) קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא. לְשׁוֹן ״הוּא״ מַשְׁמָעוֹ מִיעוּט. כְּלוֹמַר ״הוּא וְלֹא אַחֵר״. כָּאן בָּא הַכָּתוּב לְמַעֵט וְלוֹמַר: **הוּא קָרֵב, וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה.** כְּלוֹמַר: קָרְבַּן אָשָׁם שׁוֹנֶה מִשְּׁאָר קָרְבָּנוֹת לְעִנְיַן ״תְּמוּרָה״, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁאָר קָרְבָּנוֹת, הַבָּא לְהָמִיר אֶת הַקָּרְבָּן בִּבְהֵמָה אַחֶרֶת [״בְּהֵמַת חוּלִּין זוֹ תְּהֵא תְּמוּרַת קָרְבָּן זֶה״], נִתְפָּסִים שְׁנֵיהֶם בִּקְדוּשַׁת הַקָּרְבָּן, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן כז, י) ״לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ... וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ״. אוּלָם בְּקָרְבַּן אָשָׁם, אִם הֵמִיר אוֹתוֹ עַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת אֵין הַתְּמוּרָה קְרֵבָה בְּפוֹעַל עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ [וְהַקְּדוּשָׁה חָלָה עָלֶיהָ לְעִנְיַן שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ בָּהּ כְּבֶהֱמַת חוּלִּין, וּמַמְתִּינִים לָהּ עַד שֶׁיִּפּוֹל בָּהּ מוּם (״תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב״) וְאָז תִּמָּכֵר וְיִקְנוּ בְּדָמֶיהָ קָרְבַּן נְדָבָה] (ספרא) (רא״ם): תורה ב

(ב) יִשְׁחֲטוּ. נָקֵט הַכָּתוּב שְׁחִיטָה בְּלְשׁוֹן רַבִּים, וּבָזֶה **רִיבָּה לָנוּ שְׁחִיטוֹת הַרְבֵּה** [שׁוֹחֲטִים רַבִּים]. לְלַמֵּד, שֶׁלֹּא רַק הַכֹּהֲנִים אוֹ הַיִּשְׂרְאֵלִים כְּשֵׁרִים לִשְׁחִיטַת הַקָּרְבָּן, אֶלָּא אַף הַגֵּרִים וְהַנָּשִׁים וְהָעֲבָדִים כְּשֵׁרִים לָהּ (ספרא). וְנֶאֱמַר כָּאן: ״בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם״. כְּלוֹמַר, מְקוֹם שְׁחִיטַת הָאָשָׁם הוּא בַּצָּפוֹן, כְּדֵין הָעוֹלָה, **וּתְלָאוֹ** הַכָּתוּב (אֶת הָאָשָׁם) **בָּעוֹלָה** – כְּדֵי **לְהָבִיא עוֹלַת־צִבּוּר לַצָּפוֹן** – לְרַבּוֹת שֶׁאַף עוֹלַת צִיבּוּר שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן, וְהוּצְרַךְ לְלַמֵּד זֹאת, מֵאַחַר שֶׁדִּין הַצָּפוֹן בָּעוֹלָה נִתְפָּרֵשׁ רַק בְּעוֹלַת יָחִיד (לעיל א, יא) (פי׳ הראב״ד): תורה ג

(ג) וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶת הָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב:

ג וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַפְרֵשׁ מִנֵּהּ יָת אַלְיָתָא וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא:

רש״י ◄ וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ וְגוֹ׳ • עַד כָּאן לֹא נִתְפָּרְשׁוּ אֵמוּרִין בָּאָשָׁם, לָכֵן הֵצְרַךְ לְפָרְשָׁם כָּאן, אֲבָל חַטָּאת – כְּבָר נִתְפָּרְשׁוּ בָּהּ בְּפָרָשַׁת ״וַיִּקְרָא״. אֵת הָאַלְיָה • לְפִי שֶׁאָשָׁם אֵינוֹ בָּא אֶלָּא אַיִל אוֹ כֶּבֶשׂ, וְאַיִל וְכֶבֶשׂ נִתְרַבּוּ בָּאַלְיָה.

(ד) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה:

ד וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנַהּ:

(ה) וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַיהוָה אָשָׁם הוּא:

ה וְיַסִּק יָתְהוֹן כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ אֲשָׁמָא הוּא:

רש״י ◄ אָשָׁם הוּא • עַד שֶׁיִּנָּתֵק שְׁמוֹ מִמֶּנּוּ. לִמֵּד עַל אָשָׁם שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו אוֹ שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלָיו בְּאַחֵר, אַף־עַל־פִּי שֶׁעוֹמֵד לִהְיוֹת דָּמָיו עוֹלָה לְקַיִץ הַמִּזְבֵּחַ, אִם שְׁחָטוֹ סְתָם, אֵינוֹ כָּשֵׁר לְעוֹלָה קֹדֶם שֶׁנִּתַּק לִרְעָיָה. וְאֵינוֹ בָּא לְלַמֵּד עַל הָאָשָׁם שֶׁיְּהֵא פָּסוּל שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ – ״הוּא״ הַכָּתוּב בְּחַטָּאת, לְפִי שֶׁאָשָׁם לֹא נֶאֱמַר בּוֹ: ״אָשָׁם הוּא״, אֶלָּא לְאַחַר הַקְטָרַת אֵמוּרִין. וְהוּא עַצְמוֹ שֶׁלֹּא הֻקְטְרוּ אֵמוּרָיו – כָּשֵׁר (זבחים דף ד. ועיי״ש ברש״י) ◆

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(ג) **וְאֵת כָּל חֶלְבּוֹ וְגוֹ׳.** לְפִי שֶׁ**עַד כָּאן לֹא נִתְפָּרְשׁוּ** מֵה הֵם הָ**אֵימוּרִין** (חֲלָקֵי הַבָּשָׂר) **בָּאָשָׁם,** הַנִּקְרָבִים עַל הַמִּזְבֵּחַ, **לְכָךְ הוּצְרַךְ לְפָרְשָׁם כָּאן. אֲבָל חַטָּאת כְּבָר נִתְפָּרְשׁוּ בָּהּ** כָּל אֵימוּרֶיהָ **בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא** (לעיל ד, ח), לְפִיכָךְ לֹא פֵּירְשָׁם כָּאן אֵצֶל ׳וְזֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת׳ (לעיל פסוק יז):

אֵת הָאַלְיָה. בְּקָרְבַּן שְׁלָמִים כְּשֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּהַקְטָרַת הָאַלְיָה, הֲרֵי הוּא מַקְדִּים וְאוֹמֵר (לעיל ג, ז) ׳אִם כֶּשֶׂב הוּא מַקְרִיב׳. כְּדֵי לְלַמֶּדְךָ שֶׁרַק מִמִּין הַכֶּבֶשׂ מַקְטִירִים אֶת הָאַלְיָה, אֲבָל כָּאן, **לְפִי שֶׁאָשָׁם** לְעוֹלָם **אֵינוֹ בָּא אֶלָּא אַיִל אוֹ כֶּבֶשׂ, וְאַיִל וְכֶבֶשׂ** מִין אֶחָד הֵם וּשְׁנֵיהֶם **נִתְרַבּוּ בְּהַקְטָרַת הָאַלְיָה,** לְכָךְ לֹא הוּצְרַךְ לְפָרֵט ׳וְאִם אַיִל אוֹ כֶּבֶשׂ הוּא מַקְרִיב׳, כִּי הָעֵז וְהַבָּקָר מְחוּסְרֵי הָאַלְיָה, לֹא הוּכְשְׁרוּ כְּלָל לְקָרְבַּן אָשָׁם: תורה ד

(ה) **אָשָׁם הוּא.** כְּבָר נֶאֱמַר בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה (פסוק א) ׳וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם׳, וְחָזַר הַכָּתוּב כָּאן וְהִדְגִּישׁ ׳אָשָׁם הוּא׳ שֶׁמַּשְׁמָעוֹ: תּוֹרַת ׳אָשָׁם׳ עָלָיו **עַד שֶׁיִּנָּתֵק** (יִתְבַּטֵּל) **שְׁמוֹ מִמֶּנּוּ. לִימֵּד** בָּזֶה הַכָּתוּב **עַל אָשָׁם שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו אוֹ שֶׁכִּבֶּר נִתְכַּפְּרוּ בְּעָלָיו** בְּאָשָׁם אַחֵר [כְּגוֹן שֶׁאָבַד קָרְבָּנוֹ וְהֵבִיא אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הָרִאשׁוֹן. בְּאוֹפְנִים אֵלּוּ, הַדִּין הוּא שֶׁאֵינוֹ קָרֵב כְּאָשָׁם – כִּי אֵין לוֹ עַל מָה לְכַפֵּר עוֹד – אֶלָּא הוּא נִמְסָר לִרְוָעָה, עַל מְנָת שֶׁיְּפוֹל בּוֹ מוּם מֵאֵלָיו, וְאָז יִמָּכֵר וְיִקְנוּ בְּדָמָיו עוֹלָה, אֲשֶׁר יַקְרִיבוּהָ כְּעוֹלַת נְדָבָה, וְהָאָשָׁם בַּעַל־הַמּוּם יוֹצֵא לְחוּלִין] – כִּי **אַף־עַל־פִּי שֶׁהָאָשָׁם עוֹמֵד לִהְיוֹת דָּמָיו עוֹלָה** הַנִּקְרֶבֶת **לְקַיִץ הַמִּזְבֵּחַ** [=כִּינּוּי לְקָרְבָּנוֹת נְדָבָה שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים כְּשֶׁהַמִּזְבֵּחַ פָּנוּי מִקָּרְבָּנוֹת חוֹבָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא הַמִּזְבֵּחַ בָּטֵל (ראה לעיל א, ב)], עִם כָּל זֹאת, **אִם** לֹא הִמְתִּין בְּעָלָיו עַד שֶׁיִּפּוֹל בּוֹ מוּם וּ**שְׁחָטוֹ סְתָם,** וְלֹא פֵּירֵשׁ ׳לְשֵׁם עוֹלָה׳, **אֵינוֹ כָּשֵׁר לְעוֹלָה** וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁעֲדַיִּין ׳אָשָׁם הוּא׳ וְלֹא נֶעֱקַר שְׁמוֹ מִמֶּנּוּ כְּדֵי שֶׁתּוֹעִיל שְׁחִיטָתוֹ סְתָם לַעֲשׂוֹתוֹ עוֹלָה. וְהַדְּבָרִים הַלָּלוּ אֲמוּרִים רַק כְּשֶׁשְּׁחָטוֹ **קוֹדֶם שֶׁנִּתַּק** מִן הַבְּעָלִים וְנִמְסַר **לִרְעִיָּיה,** אֲבָל לְאַחַר שֶׁנִּמְסַר לִרְוָעָה הֲרֵי זֶה ׳נִיתּוּק שֵׁם אָשָׁם מִמֶּנּוּ׳. וּמִכָּאן וְאֵילָךְ, גַּם אִם שְׁחָטוֹ סְתָם, דִּינוֹ כְּמִי שֶׁפֵּירֵשׁ ׳לְשֵׁם עוֹלָה׳ וְתוֹעִיל שְׁחִיטָתוֹ שֶׁיַּקְרִיבוּהוּ לְשֵׁם עוֹלָה [אֲבָל לְכַתְּחִילָּה אֵין לְשָׁחֲטוֹ כְּעוֹלָה, כָּאָמוּר, אֶלָּא יֵשׁ לְהַמְתִּין שֶׁיִּפּוֹל בּוֹ מוּם וְיִמָּכְרֶנּוּ וְיִקְנֶה בְּדָמָיו בְּהֵמָה אַחֶרֶת לְעוֹלָה]. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן ׳אָשָׁם הוּא׳, שֶׁלֹּא יִקְרַב כְּעוֹלָה כָּל עוֹד שֶׁלֹּא נִיתַּק שְׁמוֹ מִמֶּנּוּ – אִם עַל יְדֵי שֶׁפֵּירֵשׁ בִּשְׁחִיטָתוֹ ׳לְשֵׁם עוֹלָה׳, וְאִם עַל יְדֵי מְסִירָתוֹ לִרוֹעֶה לְשֵׁם קְנִיַּית עוֹלָה בְּדָמָיו.

ומוסיף רש״י לבאר מדוע לא דרשו מריבוי ׳אשם הוא׳ שהעבודות באשם צריכות להתקיים ׳לשם קרבן אשם׳: **וְאֵינוֹ בָּא לְלַמֵּד עַל הָאָשָׁם שֶׁיְּהֵא פָּסוּל** בְּשֶׁנַּעֲשָׂה **שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ – כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ** מִלְּשׁוֹן **׳הוּא׳ הַכָּתוּב בַּחַטָּאת** (לעיל ד, כד) – **לְפִי שֶׁבְּחַטָּאת** פֵּירֵשׁ זֹאת הַכָּתוּב בִּשְׁחִיטָה, שֶׁהִיא עֲבוֹדָה הַמְעַכֶּבֶת וְאִי אֶפְשָׁר לְקַיֵּים אֶת הַקָּרְבָּן בִּלְעָדֶיהָ, אֲבָל כָּאן אֵצֶל **אָשָׁם, לֹא נֶאֱמַר בּוֹ ׳אָשָׁם הוּא׳ אֶלָּא לְאַחַר הַקְטָרַת אֵימוּרִין,** וְהַקְטָרַת הָאֵימוּרִין הֲרֵי הוּא דָּבָר שֶׁאֲפִילּוּ אִם **הוּא עַצְמוֹ** לֹא נִתְקַיֵּים, דְּהַיְינוּ **שֶׁלֹּא הוּקְטְרוּ אֵימוּרָיו** כְּלָל, הַקָּרְבָּן **כָּשֵׁר** וְהַבְּעָלִים נִתְכַּפְּרוּ בּוֹ [כִּי זְרִיקַת הַדָּם הִיא הַמְכַפֶּרֶת], וְכָל

(ו) כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֻנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֵאָכֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא׃

ו כָּל דְּכוּרָא בְּכַהֲנַיָּא יֵיכְלִנֵּהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ יִתְאֲכֵל קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא׃

רש״י ◄ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא • בְּ׳תוֹרַת כֹּהֲנִים׳ הוּא נִדְרָשׁ.

(ז) כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ לוֹ יִהְיֶה׃

ז כְּחַטָּאתָא כַּאֲשָׁמָא אוֹרַיְתָא חֲדָא לְהוֹן כַּהֲנָא דִּי יְכַפַּר בֵּהּ דִּילֵהּ יְהֵא׃

רש״י ◄ תּוֹרָה אַחַת לָהֶם • בְּדָבָר זֶה. הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ • הָרָאוּי לְכַפָּרָה חוֹלֵק בּוֹ, פְּרָט לִטְבוּל יוֹם וּמְחֻסָּר כִּפּוּרִים וְאוֹנֵן.

(ח) וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת־עֹלַת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃

ח וְכַהֲנָא דִּמְקָרֵב יָת עֲלַת גְּבַר מְשַׁךְ עֲלָתָא דִּי יְקָרֵב לְכַהֲנָא דִּילֵהּ יְהֵא׃

רש״י ◄ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה • פְּרָט לִטְבוּל יוֹם וּמְחֻסָּר כִּפּוּרִים וְאוֹנֵן, שֶׁאֵינָן חוֹלְקִים בָּעוֹרוֹת (זבחים קג).

(ט) וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל־נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה׃

ט וְכָל מִנְחָתָא דִּי תִתְאַפֵּי בְּתַנּוּרָא וְכָל דְּתִתְעֲבֵד בְּרִדְתָּא וְעַל מַסְרִיתָא לְכַהֲנָא דִּמְקָרֵב יָתַהּ דִּילֵהּ תְּהֵא׃

רש״י ◄ לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ וְגוֹ׳ • יָכוֹל לוֹ לְבַדּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה״. יָכוֹל לְכֻלָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב״. הָא כֵּיצַד? לְבֵית אָב שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם שֶׁמַּקְרִיבִין אוֹתָהּ (ת״כ).

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִפָּסֵל כְּשֶׁהִקְטִירָם שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ (זבחים ה:) (מפרשים): תורה ו

(ו) קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא. כְּבָר נֶאֱמַר בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה שֶׁהָאָשָׁם ׳קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא׳, וְאַף־עַל־פִּי כֵן חָזַר הַכָּתוּב וּכְפָלוֹ כָּאן, וּ**בְּתוֹרַת־כֹּהֲנִים הוּא נִדְרָשׁ** לְרַבּוֹת דִּינִים שׁוֹנִים בְּקָרְבָּנוֹת אֲחֵרִים: תורה ז

(ז) תּוֹרָה אַחַת לָהֶם. הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הוּשְׁוּ **בְּדָבָר זֶה,** שֶׁהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ לְהַלָּן:

הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ. גַּם כָּאן פֵּירוּשׁוֹ כְּמוֹ לְמַעְלָה (ו, יט) שֶׁהַכֹּהֵן **הָרָאוּי לְכַפָּרָה חוֹלֵק בּוֹ,** כְּלוֹמַר, שֶׁכָּל שֶׁהָיָה רָאוּי וְכָשֵׁר לָעֲבוֹדָה בִּשְׁעַת זְרִיקַת הַדָּם (שֶׁבָּהּ תְּלוּיָה הַכַּפָּרָה), הֲרֵי הוּא מְקַבֵּל חֵלֶק בִּבְשַׂר הַקָּרְבָּן, **פְּרָט לִטְבוּל־יוֹם וּמְחוּסַּר־כִּפּוּרִים וְאוֹנֵן,** שֶׁכָּל אֵלֶּה פְּסוּלִים לַעֲבוֹדַת הַקֳּדָשִׁים [וְאָמְנָם כָּל עוֹד שֶׁהֵם פְּסוּלִים לַעֲבוֹדָה, פְּסוּלִים הֵם גַּם לֶאֱכִילָה. וְהִשְׁמִיעָנוּ הַכָּתוּב שֶׁאַף אִם בִּשְׁעַת אֲכִילָה כְּבָר עָבַר פְּסוּלָם וְהוּתְּרוּ בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים (הַטְּבוּל יוֹם – לְאַחַר ׳הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ׳; הַמְּחוּסַּר כַּפָּרָה – לְאַחַר הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו; וְהָאוֹנֵן – כְּשֶׁעָבַר זְמַן אֲנִינוּתוֹ), עִם זֹאת אֵין לָהֶם זְכוּת לְהִתְחַלֵּק בָּאֲכִילָה עִם שְׁאָר כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁמָר, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיִים לָעֲבוֹדָה בִּשְׁעַת זְרִיקַת הַדָּם, וְאֵינָם בִּכְלַל ׳הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ׳. אָמְנָם אִם נָתְנוּ לָהֶם מוּתָּרִים לֶאֱכוֹל] (ספרא) (זבחים פ״ב מ״א ופי״ב מ״א): תורה ח

(ח) עוֹר הָעוֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. רַק הַכֹּהֵן ׳אֲשֶׁר הִקְרִיב׳ – שֶׁהָיָה רָאוּי לְהַקְרָבָה – חוֹלֵק בְּעוֹר הַקָּרְבָּן; **פְּרָט לִטְבוּל־יוֹם וּמְחוּסַּר־כִּפּוּרִים וְאוֹנֵן, שֶׁאֵין חוֹלְקִים בָּעוֹרוֹת** שֶׁל הַקָּרְבָּנוֹת, כְּדָרֶךְ שֶׁנִּתְמַעֵט לְעִנְיַן אֲכִילַת הַבָּשָׂר, כָּאָמוּר בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם (שם) (שם עולם): תורה ט

(ט) לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אוֹתָהּ וְגוֹ׳. אִילּוּ נֶאֱמַר רַק ׳לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב׳, **יָכוֹל** הָיִיתִי לוֹמַר כִּי **לוֹ לְבַדּוֹ** תְּהֵא הַמִּנְחָה לַאֲכִילָה – **תַּלְמוּד לוֹמַר** (בפסוק י) **׳לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה׳.** וּמֵאֵידָךְ, אִילּוּ נֶאֱמַר רַק ׳לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן׳, הָיִיתִי **יָכוֹל** לוֹמַר כִּי הַכַּוָּנָה **לְכוּלָּן** מַמָּשׁ – **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב׳. הָא כֵּיצַד** יִתְקַיְּימוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים? **לְבֵית־אָב** (מִשְׁפַּחַת הַכֹּהֲנִים) **שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם שֶׁבּוֹ מַקְרִיבִין אוֹתָהּ** – כָּל מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה בַּיּוֹם הַקָּבוּעַ לָהֶם עַל פִּי סֵדֶר ׳מִשְׁמָרוֹת הַכְּהוּנָּה׳ (שם): תורה י

(י) וְכָל־מִנְחָה בְלוּלָה־בַשָּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו׃ פ

י וְכָל מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח וּדְלָא פִילָא לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תְּהֵי גְּבַר כְּאָחוֹהִי׃

רש״י ◄ בְּלוּלָה־בַשָּׁמֶן • זוֹ מִנְחַת נְדָבָה. וַחֲרֵבָה • זוֹ מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת, שֶׁאֵין בָּהֶן שֶׁמֶן.

◆ יום שלישי ט׳ אדר ב׳ ◆

(יא) וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב לַיהוָה׃

(יב) אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה חַלֹּות מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחָים בַּשָּׁמֶן וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן׃

יא וְדָא אוֹרַיְתָא דְּנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי יְקָרֵב קֳדָם יְיָ׃

יב אִם עַל תּוֹדְתָא יְקָרְבִנֵּהּ וִיקָרֵב עַל נִכְסַת תּוֹדְתָא גְּרִיצָן פַּטִירָן דְּפִילָן בְּמִשַׁח וְאֶסְפּוּגִין פַּטִירִין דְּמִשִׁיחִין בְּמִשָׁח וְסֹלְתָא רְבִיכָא גְּרִיצָן דְּפִילָן בְּמִשָׁח׃

רש״י ◄ אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ • אִם עַל דְּבַר הוֹדָאָה עַל נֵס שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ, כְּגוֹן יוֹרְדֵי הַיָּם וְהוֹלְכֵי מִדְבָּרִיּוֹת וַחֲבוּשֵׁי בֵּית הָאֲסוּרִים וְחוֹלֶה שֶׁנִּתְרַפֵּא — שֶׁהֵם צְרִיכִין לְהוֹדוֹת, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (תהלים קז כא־כב): ״יוֹדוּ לַה׳ חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם. וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה״, אִם עַל אַחַת מֵאֵלֶּה נָדַר, שְׁלָמִים הַלָּלוּ — שַׁלְמֵי תוֹדָה הֵן, וּטְעוּנוֹת לֶחֶם הָאָמוּר בָּעִנְיָן, וְאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ כָּאן. וְהִקְרִיב עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה • אַרְבָּעָה מִינֵי לֶחֶם: חַלּוֹת וּרְקִיקִין וּרְבוּכָה — שְׁלֹשָׁה מִינֵי מַצָּה, וּכְתִיב: ״עַל־חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ וְגוֹ׳״, וְכָל מִין וָמִין עֶשֶׂר חַלּוֹת; כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּמְנָחוֹת (דף נז), וְשִׁיעוּרָן חָמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת שֶׁהֵן שֵׁשׁ מִדְּבָרִיּוֹת, כ׳ עִשָּׂרוֹן. מֻרְבֶּכֶת • לֶחֶם חָלוּט בְּרוֹתְחִין כָּל צָרְכּוֹ.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(י) בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן. זוֹ מִנְחַת נְדָבָה. כְּלוֹמַר, כָּל מִנְחוֹת הַנְּדָבָה שֶׁפֵּירְשָׁם הַכָּתוּב (לעיל ב, א־ו) הָעֲשׂוּיוֹת בְּשֶׁמֶן. שֶׁהֵן: מִנְחַת סֹלֶת, מִנְחַת מַחֲבַת, מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת, מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר חַלּוֹת, מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר רְקִיקִין (משכ״ל): וַחֲרֵבָה [מִנְחָה יְבֵשָׁה]. זוֹ מִנְחַת־חוֹטֵא הָאָמוּרָה לְמַעְלָה (ה, יא) וּמִנְחַת־קְנָאוֹת – מִנְחַת סוֹטָה שֶׁקִּנְּאָ לָהּ בַּעְלָהּ (ראה במדבר ה, טו), שֶׁאֵין בָּהֶן שֶׁמֶן [בְּמִנְחַת חוֹטֵא נֶאֱמַר (לעיל שם): ׳לֹא יָשִׂים עָלָיהָ שָׁמֶן... כִּי חַטָּאת הִיא׳, וּבְמִנְחַת קְנָאוֹת נֶאֱמַר (במדבר שם): ׳לֹא יִצֹק עָלָיו שָׁמֶן... מִזְכֶּרֶת עָוֹן׳]: תורה יא

(יב) אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ. כְּלוֹמַר: אִם הוּא מַקְרִיב אֶת הַקָּרְבָּן עַל דְּבַר־הוֹדָאָה עַל נֵס שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ, כְּגוֹן יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת, שֶׁהִגִּיעוּ לַיַּבָּשָׁה בְּשָׁלוֹם, וְהוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת שֶׁהִגִּיעוּ לַישּׁוּב, וַחֲבוּשֵׁי בֵּית־הָאֲסוּרִים שֶׁיָּצְאוּ לַחָפְשִׁי, וְחוֹלֶה שֶׁנִּתְרַפֵּא, אֲשֶׁר עַל אֵלֶּה נֶאֱמַר בְּמִיּוּחָד שֶׁהֵם צְרִיכִין לְהוֹדוֹת, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (תהלים קז, כא־כב) ׳יוֹדוּ לַה׳ חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה׳ [יוֹדוּ לַה׳ עַל חַסְדּוֹ, וִיסַפְּרוּ נִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם, וְיִזְבְּחוּ לַה׳ קָרְבְּנוֹת תּוֹדָה. וְכָל הַמִּזְמוֹר מוּסָב עַל הָאַרְבָּעָה הַנַּ״ל שֶׁצְּרִיכִים לְהוֹדוֹת]. וְהַכָּתוּב שֶׁפָּתַח כָּאן וְאָמַר ׳זֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים׳ וּמַמְשִׁיךְ וְאוֹמֵר ׳אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ׳, כָּךְ פֵּירוּשׁוֹ: אִם עַל אַחַת מֵאֵלֶּה הַדְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ לְהוֹדוֹת עֲלֵיהֶם נָדַר שְׁלָמִים הַלָּלוּ, אִם כֵּן אֵינָם שְׁלָמִים רְגִילִים, אֶלָּא שַׁלְמֵי־תוֹדָה הֵן, הַשּׁוֹנִים בְּדִינָם מִשְּׁאָר שְׁלָמִים וּטְעוּנוֹת לֶחֶם כְּפִי הָאָמוּר בָּעִנְיָן, וְכֵן אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה, וְלֹא לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד כִּשְׁאָר שְׁלָמִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ כָּאן (מש״ת):

וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה. אֶת הָאַרְבָּעָה מִינֵי לֶחֶם הַמְפוֹרָשִׁים כָּאן, שֶׁהֵם: חַלּוֹת וּרְקִיקִין וּרְבוּכָה, וּשְׁלֹשָׁה מִינִים הַלָּלוּ הֵם מִינֵי מַצָּה, וּכְתִיב עוֹד (בפסוק יג) עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ וְגוֹ׳, הֲרֵי זֶה מִין רְבִיעִי שֶׁהוּא חָמֵץ. וְכָל מִין וָמִין מֵאַרְבַּעַת הַמִּינִים יֵשׁ לְהָבִיא מִמֶּנּוּ עֶשֶׂר חַלּוֹת, כָּךְ מְפוֹרָשׁ בִּמְנָחוֹת (דף עז), וְשִׁיעוּרָן שֶׁל כָּל הַחַלּוֹת יַחַד הוּא חָמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת [מִדָּה ׳יְרוּשַׁלְמִית׳, גְּדוֹלָה בִּמְעַט מֵהַמִּדָּה הַ׳מִּדְבָּרִית׳, שֶׁהָיְתָה נְהוּגָה בִּזְמַן הַמִּדְבָּר], שֶׁהֵן שֵׁשׁ סְאָה מִדְּבָרִיּוֹת, דְּהַיְינוּ עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן [׳עִשָּׂרוֹן׳ פֵּירוּשׁוֹ: עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וּשְׁלֹשִׁים חַלּוֹת הַמַּצָּה הָיוּ בְּיַחַד אֵיפָה אַחַת, וְכֵן כָּל עֲשָׂרֶת חַלּוֹת הַחָמֵץ אֵיפָה אַחַת. וּמֵאַחַר שֶׁכָּל אֵיפָה יֵשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה עֲשָׂרוֹנִים, נִמְצְאוּ כָּל הַחַלּוֹת ׳עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן׳, כַּאֲשֶׁר חַלּוֹת הַחָמֵץ הָיוּ כָּל אַחַת עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם (אֵיפָה מְחוּלָּקֶת לְעֲשָׂר חַלּוֹת), פִּי שֶׁלֹּשׁ מֵחַלּוֹת הַמַּצָּה שֶׁהָיוּ כָּל אַחַת שְׁלִישׁ עִשָּׂרוֹן (אֵיפָה מְחוּלָּקֶת לְשִׁלְשִׁים חַלּוֹת). וְהָאֵיפָה יֵשׁ בָּהּ שֶׁלֹּשׁ סְאִין מִדְּבָרִיּוֹת, אוֹ סָאתַיִם וּמֶחֱצָה יְרוּשַׁלְמִיּוֹת] (שם עז):

מֻרְבֶּכֶת. לֶחֶם חָלוּט בְּמַיִם רוֹתְחִין כָּל צָרְכּוֹ – כְּלוֹמַר כָּל מִדַּת הַמַּיִם הַדְּרוּשָׁה לְצוֹרְךָ הַלִּישָׁה, תְּהֵא בְּמַיִם רוֹתְחִים. וּלְאַחַר מִכֵּן אוֹפֶה אוֹתוֹ בְּתַנּוּר וּמְטַגְּנוֹ בְּמַחֲבַת כַּמְבוֹאָר לְמַעְלָה אֵצֶל ׳מִנְחַת חֲבִיתִין׳ (לעיל ה, יד).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש״פ בלק תשמ״ה)

אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ (ז, יב)

הַ׳טּוּר׳ נָתַן סִימָן לְמִי שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדוֹת: ״וְכָל הַחַיִּי״ם יוֹדוּךָ סֶלָה״ (**חוֹלָה, יִסּוּרִים, יָם, מִדְבָּר**). וְיֵשׁ לְהָבִין, מַדּוּעַ נִרְמְזוּ מַצָּבִים שֶׁל **סַכָּנַת** חַיִּים בַּמִּלָּה ׳חַיִּים׳. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכֵּן הַסַּכָּנָה שֶׁחָלְפָה **מַגְבִּירָה** אֶת עָצְמַת הַחַיִּים; הֵם עָבְרוּ אוֹתָהּ וְהִתְגַּבְּרוּ עָלֶיהָ. וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁמָּצִינוּ, שֶׁשִּׁטָּר שֶׁיָּצָא עָלָיו עִרְעוּר וְהִתְקַיֵּם בְּבֵית דִּין שׁוּב לֹא נִתָּן לְעַרְעֵר עָלָיו (הַיְינוּ שֶׁהָעִרְעוּר **מְחַזֵּק** אֶת הַשִּׁטָּר).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יב עמ׳ 20)

יוֹרְדֵי הַיָּם וְהוֹלְכֵי מִדְבָּרִיּוֹת וַחֲבוּשֵׁי בֵּית הָאֲסוּרִים וְחוֹלָה שֶׁנִּתְרַפֵּא (רש״י ז, יב) צוּוִי זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר לִבְנֵי דּוֹר הַמִּדְבָּר, נֶאֱמַר לְפִי הַסֵּדֶר שֶׁבּוֹ אֵרְעוּ הַדְּבָרִים לָהֶם עַצְמָם. **יָם** – קְרִיעַת יַם סוּף. **מִדְבָּר** – הֲלִיכָתָם בַּמִּדְבָּר. **חָבוּשׁ** – הַגְּזֵרָה שֶׁנִּגְזְרָה עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת כְּלוּאִים בַּמִּדְבָּר. **חוֹלָה** – גַּם שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁנִּזְקְקוּ לוֹ כְּלָל (וְלָכֵן נָקַט לְשׁוֹן יָחִיד, כִּי הַנִּסִּים הָרִאשׁוֹנִים אֵרְעוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן גַּם זֶה).

(יג) עַל־חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל־זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו:

יג עַל גְּרִיצָן דִּלְחֶם חֲמִיעַ יְקָרֵב קָרְבָּנֵהּ עַל נִכְסַת תּוֹדַת נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי:

רש״י◄ **יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל־זֶבַח •** (שם דף עו, ת״כ) מַגִּיד, שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת הַגּוּף לִפָּסֵל בְּיוֹצֵא וּטְבוּל־יוֹם וּמִלָּצֵאת לְחֵלִין בְּפִדְיוֹן, עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט הַזֶּבַח.

(יד) וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל־קָרְבָּן תְּרוּמָה לַיהוָה לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה:

יד וִיקָרֵב מִנֵּהּ חַד מִכָּל קָרְבָּנָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְכַהֲנָא דִּיזְרַק יָת דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּילֵהּ יְהֵי:

רש״י◄ **אֶחָד מִכָּל־קָרְבָּן •** לֶחֶם אֶחָד מִכָּל מִין וָמִין יִטֹּל תְּרוּמָה לַכֹּהֵן הָעוֹבֵד עֲבוֹדָתָהּ. וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים וּבְשָׂרָהּ לַבְּעָלִים, חוּץ מֵחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ לְמַטָּה תְּנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק בִּשְׁלָמִים, וְהַתּוֹדָה קְרוּיָה ״שְׁלָמִים״.

(טו) וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל לֹא־יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר:

טו וּבְסַר נִכְסַת תּוֹדַת נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי בְּיוֹם קָרְבָּנֵהּ יִתְאֲכֵל לָא יַצְנַע מִנֵּהּ עַד צַפְרָא:

רש״י◄ **וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו •** (זבחים לו. ת״כ) יֵשׁ כָּאן רִבּוּיִין הַרְבֵּה: לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם וְאֵיל נָזִיר וַחֲגִיגַת

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

וְהַחַלּוֹת וְכֵן הָרְקִיקִין, אוֹפֶן עֲשִׂיָּתָן הוּא כַּמְבוֹאָר לְמַעְלָה אֵצֶל ׳מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר׳ כְּשֶׁהִיא בָּאָה חַלּוֹת וּרְקִיקִין (ראה לעיל ב, ד) (מפרשים עפ״י תוספתא מנחות פ״ז): תורה יג

(יג) יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל זֶבַח. תְּלָה הַכָּתוּב אֶת קָרְבַּן הַלֶּחֶם בְּקָרְבַּן הַזֶּבַח, **מַגִּיד שֶׁאֵין הַלֶּחֶם** נַעֲשֶׂה **קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת־הַגּוּף** – שֶׁיְּהֵא דִּינוֹ **לִיפָּסֵל בְּיוֹצֵא** וּבִנְגִיעַת **טְבוּל־יוֹם וּמִלָּצֵאת לְחוּלִין בְּפִדְיוֹן – עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט הַזֶּבַח.** כְּלוֹמַר: דִּין לַחְמֵי הַתּוֹדָה תָּלוּי בַּזֶּבַח; כָּל עוֹד שֶׁלֹּא נִשְׁחַט הַזֶּבַח – אֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ אֶלָּא קְדוּשַּׁת דָּמִים, וּמִשֶּׁנִּשְׁחַט הַזֶּבַח – חָלָה עַל הַלֶּחֶם קְדוּשַּׁת הַגּוּף (ספרא): תורה יד

(יד) אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן. כָּל מִין וָמִין מֵאַרְבַּעַת מִינֵי הַלֶּחֶם נִקְרָאִים ׳קָרְבָּן׳, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ׳אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן׳ – **לֶחֶם אֶחָד מִכָּל מִין וָמִין, יִטּוֹל** הַבְּעָלִים וְיִתְּנֵהוּ **תְּרוּמָה לַכֹּהֵן הָעוֹבֵד עֲבוֹדָתָהּ, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים** (מנחות עז). **וּבְשָׂרָהּ** שֶׁל הַתּוֹדָה, גַּם הוּא **לַבְּעָלִים, חוּץ מֵחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁבָּהּ,** שֶׁנִּיתָּן לַכֹּהֲנִים, **כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ לְמַטָּה** (פסוקים ל־לד) דִּין **תְּנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק** וּנְתִינָתָם לַכֹּהֲנִים **בִּשְׁלָמִים,** וְכָל דִּינֵי הַשְּׁלָמִים נוֹהֲגִים גַּם בַּתּוֹדָה, כִּי **הַתּוֹדָה קְרוּיָה ׳שְׁלָמִים׳,** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בפסוק הבא) ׳וֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו׳ (רא״ם): תורה טו

(טו) וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל. **יֵשׁ כָּאן** לְשׁוֹנוֹת שֶׁל **רִבּוּיִין הַרְבֵּה** [שֶׁלֹּא קִיצֵּר הַכָּתוּב וְאָמַר: ׳וְתוֹדָתוֹ בְּיוֹמוֹ יֵאָכֵל׳ (רא״ם)]. מִתּוֹךְ כָּךְ לָמְדָנוּ **לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם וְאֵיל נָזִיר** (במדבר ו, טו) **וַחֲגִיגַת אַרְבָּעָה־עָשָׂר** – קָרְבַּן חֲגִיגָה הַבָּא עִם הַפֶּסַח (ראה דברים טז, ב), שֶׁבְּכָל אֵלֶּה לֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב עַד אֵימָתַי נֶאֱכָלִים, וּמִכָּאן לָמְדָנוּ שֶׁדִּינָם כְּתוֹדָה, **שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱכָלִין לְיוֹם וָלַיְלָה** (ספרא):

י״ד, שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱכָלִין לְיוֹם וָלַיְלָה. **בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל** • וְכִזְמַן בְּשָׂרָהּ – זְמַן לַחְמָהּ. **לֹא־יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר** • אֲבָל אוֹכֵל הוּא כָּל הַלַּיְלָה. אִם־כֵּן, לָמָּה אָמְרוּ ׳עַד חֲצוֹת׳? כְּדֵי לְהַרְחִיק הָאָדָם מִן הָעֲבֵרָה (ריש ברכות).

(טז) **וְאִם־נֶדֶר** ׀ **אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת־זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל:**

טז **וְאִם נְדָרָא אוֹ נְדִבְתָּא נִכְסַת קָרְבְּנֵהּ בְּיוֹמָא דִּי יְקָרֵב נִכְסָתֵהּ יִתְאֲכֵל וּבְיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וּדְאִשְׁתְּאַר מִנֵּהּ יִתְאֲכֵל:**

רש״י◄ **וְאִם־נֶדֶר אוֹ נְדָבָה** • שֶׁלֹּא הֱבִיאָהּ עַל הוֹדָאָה שֶׁל נֵס, אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם, וְנֶאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן. **וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ** • בָּרִאשׁוֹן יֵאָכֵל (סִפְרִים אֲחֲרִים: ׳וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל׳). וָ״ו זוֹ יְתֵרָה הִיא, וְיֵשׁ כְּמוֹהָ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, כְּגוֹן: ״וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה״ (בראשית לו כד), ״תֵּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס״ (דניאל ח יג).

(יז) **וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף:**

יז **וּדְאִשְׁתְּאַר מִבְּסַר נִכְסְתָּא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא יִתּוֹקַד:**

(יח) **וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא:**

יח **וְאִם אִתְּאֲכָלָא יִתְאֲכֵל מִבְּסַר נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה לָא יְהֵא לְרַעֲוָא דִּמְקָרֵב יָתֵהּ לָא יִתְחַשֵּׁב לֵהּ מְרָחָק יְהֵא וֶאֱנַשׁ דְּתֵיכוּל מִנֵּהּ חוֹבֵהּ יְקַבֵּל:**

רש״י◄ **וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל וְגוֹ׳,** (ת״כ) בְּמִחַשֵּׁב בִּשְׁחִיטָה לְאָכְלוֹ בַּשְּׁלִישִׁי הַכָּתוּב מְדַבֵּר. יָכוֹל אִם אָכַל מִמֶּנּוּ בַּשְּׁלִישִׁי יִפָּסֵל לְמַפְרֵעַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב״ – בִּשְׁעַת הַקְרָבָה הוּא נִפְסָל וְאֵינוֹ נִפְסָל בַּשְּׁלִישִׁי. וְכֵן פֵּרוּשׁוֹ: בִּשְׁעַת הַקְרָבָתוֹ לֹא תֵּעָלֶה זֹאת בְּמַחֲשָׁבָה, וְאִם חִשֵּׁב – פִּגּוּל יִהְיֶה. **וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ** • אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן - עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל. וְכִזְמַן אֲכִילַת **בְּשָׂרָהּ** כָּךְ **זְמַן** אֲכִילַת **לַחְמָהּ,** שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כָּאן ׳קָרְבָּנוֹ׳, וְגַם הַלֶּחֶם קָרוּי ׳קָרְבָּן׳ כָּאָמוּר לְמַעְלָה (פסוק יד) ׳וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן׳, לְפִיכָךְ כְּשֵׁם שֶׁעַל בְּשַׂר הַתּוֹדָה נֶאֱמַר ׳לֹא יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר׳, כָּךְ גַּם הַלֶּחֶם זְמַן אֲכִילָתוֹ עַד הַבֹּקֶר (גר״א):

לֹא יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. אֲבָל אוֹכֵל הוּא כָּל הַלַּיְלָה. כָּךְ הוּא מֵעִיקַּר דִּין תּוֹרָה. **אִם־כֵּן לָמָּה אָמְרוּ** חֲכָמִים שֶׁיֵּשׁ לְאָכְלוֹ רַק **׳עַד חֲצוֹת׳** [רְאֵה זְבָחִים (פ״ה מ״ז) ׳הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר וגו׳ וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת]? **כְּדֵי לְהַרְחִיק אָדָם מִן הָעֲבֵירָה,** שֶׁמָּא לֹא יַרְגִּישׁ בְּבוֹא הַיּוֹם וְיִכָּשֵׁל בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים לְאַחַר הַזְּמַן, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בָּאבוֹת (פ״א מ״א) ׳וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה׳ (שם וריש ברכות) (שע״א, עפ״י תוס׳ זבחים נז:): תורה טז

(טז) וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא הֱבִיאָהּ עַל הוֹדָאָה שֶׁל נֵס, לְפִיכָךְ אֵין זוֹ תּוֹדָה, אֶלָּא שְׁלָמִים סְתָם, **וְאֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם, וְנֶאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים** וְלַיְלָה אֶחָד בֵּינֵיהֶם, **וּכְמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בָּעִנְיָן:**

וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל. כָּךְ פֵּירוּשׁ הַכָּתוּב: מַה שֶּׁהוֹתִירוּ וְלֹא אֲכָלוּ **בָּרִאשׁוֹן – יֵאָכֵל** בַּשֵּׁנִי, אֲבָל אֵין פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהַנּוֹתָר מִיּוֹם הַשֵּׁנִי יֵאָכֵל בַּשְּׁלִישִׁי, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לְהַלָּן שֶׁהַנּוֹתָר בַּשְּׁלִישִׁי יִשָּׂרֵף. ומוסיף רש״י: וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר ׳וְהַנּוֹתָר׳ בְּוָי״ו, אֵין זֶה כִּשְׁאָר וָי״ו הַמּוֹסִיף עַל הַתֵּיבָה הַקּוֹדֶמֶת, שֶׁיְּהֵא פֵּירוּשׁוֹ שֶׁבְּנוֹסָף לַאֲכִילָתוֹ מִמָּחֳרָת יֵאָכֵל הַנּוֹתָר עוֹד בְּיוֹם נוֹסָף דְּהַיְינוּ בַּשְּׁלִישִׁי, אֶלָּא **וָי״ו זוֹ יְתֵרָה הִיא, וְיֵשׁ כְּמוֹהָ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, כְּגוֹן ׳וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה׳** (בראשית לו, כד), שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ׳אַיָּה׳ בְּלֹא וָי״ו, וְכֵן מָצִינוּ עוֹד: ׳עַד מָתַי... **תֵּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס׳** (דניאל ח, יג) [דָּנִיֵּאל בַּחֲזוֹנוֹ שׁוֹמֵעַ אֶת הַמַּלְאָךְ שׁוֹאֵל: עַד מָתַי יִנָּתֵן מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ וְעַם יִשְׂרָאֵל הַנִּמְשָׁלִים לִצְבָא הַשָּׁמַיִם, לְמִרְמָס רַגְלֵי הָאוּבִּים]. שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ׳קֹדֶשׁ׳ בְּלֹא וָי״ו. אַף כָּאן יֵשׁ לְפָרֵשׁ לְשׁוֹן הַכָּתוּב כְּאִילּוּ נֶאֱמַר: בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל, וּמִמָּחֳרָתוֹ הַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל (רא״ם): תורה יז

(יח) וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל וְגוֹ׳. הֲגַם שֶׁמִּלְּשׁוֹן הַכָּתוּב הָיָה נִרְאֶה שֶׁמַּעֲשֵׂה אֲכִילַת הַבָּשָׂר לְאַחַר זְמַנּוֹ, הוּא הַפּוֹסֵל אֶת הַקָּרְבָּן, אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא **בְּמִחַשֵּׁב** בְּלִבּוֹ **בִּשְׁחִיטָה** (אוֹ בְּעֵת עֲשִׂיָּתוֹ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת הַקָּרְבָּן) **לְאָכְלוֹ בַּשְּׁלִישִׁי הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** שֶׁהַמַּחְשָׁבָה הַזֹּאת הִיא הַפּוֹסֶלֶת אֶת הַקָּרְבָּן וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ ׳פִּיגּוּל׳ [=מְתוֹעָב וּפָסוּל]. **יָכוֹל** הָיִיתִי לוֹמַר שֶׁרַק **אִם** בְּפוֹעַל **אָכַל מִמֶּנּוּ בַּשְּׁלִישִׁי,** אָז יִ**פָּסֵל** הַקָּרְבָּן **לְמַפְרֵעַ – תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הַמַּקְרִיב אוֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב׳,** כְּלוֹמַר **בִּשְׁעַת הַקְרָבָה** כְּבָר יָדוּעַ וְנִקְבָּע עָלָיו כִּי **הוּא נִפְסָל, וְאֵינוֹ נִפְסָל בַּשְּׁלִישִׁי** לְמַפְרֵעַ עַל יְדֵי הָאֲכִילָה בַּיּוֹם הַהוּא, **וְכֵן פֵּירוּשׁוֹ**: ׳הַמַּקְרִיב אוֹתוֹ׳ – **בִּשְׁעַת הַקְרָבָתוֹ** – ׳לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ׳ – **לֹא יַעֲלֶה זֹאת בְּמַחֲשָׁבָה** עַל לִבּוֹ (לְאָכְלוֹ בַּשְּׁלִישִׁי), **וְאִם חִשֵּׁב – פִּגּוּל יִהְיֶה** (זבחים כט.) (רא״ם, משב״ל להלן יט, ז):

וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ. אֲפִילּוּ אִם אֲכָלוֹ **בְּתוֹךְ הַזְּמַן – עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא,** שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה ׳פִּיגּוּל׳ עַל יְדֵי הַמַּחְשָׁבָה, וְאֵינוֹ רָאוּי עוֹד לַאֲכִילָה (רא״ם): תורה יט

(יט) וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל־טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר׃

יט וּבְסַר קוּדְשָׁא דִּי יִקְרַב בְּכָל מְסָאֲב לָא יִתְאֲכַל בְּנוּרָא יִתּוֹקַד וּבְסַר קוּדְשָׁא כָּל דִּי דְכֵי בְּקוּדְשָׁא יֵיכוּל בְּסַר קוּדְשָׁא׃

רש״י ◄ **וְהַבָּשָׂר.** שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁלָמִים אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־טָמֵא, לֹא יֵאָכֵל. **וְהַבָּשָׂר.** לְרַבּוֹת אֵיבָר שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ, שֶׁהַפְּנִימִי מֵתֶר. **כָּל־טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר.** (פסחים עט) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב כז): ״וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ וּגוֹ׳ וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל״, יָכוֹל לֹא יֹאכְלוּ שְׁלָמִים אֶלָּא הַבְּעָלִים? לָכֵן נֶאֱמַר: ״כָּל־טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר״. (וְהַבָּשָׂר כָּל־טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר. כְּלוֹמַר: כָּל מַה שֶׁאָסַרְתִּי לְךָ בְּחַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁאִם יָצְאוּ חוּץ לַקְּלָעִים — אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: ״בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ״, בְּבָשָׂר זֶה אֲנִי אוֹמֵר לְךָ: ״כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר״, אֲפִלּוּ בְּכָל הָעִיר).

(כ) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃

כ וַאֲנַשׁ דִּי תֵיכוּל בִּסְרָא מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי קֳדָם יְיָ וְסוֹבְתֵהּ עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמַּהּ׃

רש״י ◄ **וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו.** (זבחים מג, ת״כ) בְּטֻמְאַת הַגּוּף הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֲבָל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא אֵינוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת אֶלָּא אַזְהָרָה ״וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע בְּכָל־טָמֵא וּגוֹ׳״. וְאַזְהָרַת טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַטָּהוֹר אֵינָהּ מְפֹרֶשֶׁת בַּתּוֹרָה, אֶלָּא חֲכָמִים לְמָדוּהָ בִּגְזֵרָה שָׁוָה. (ת״כ) ג׳ כְּרֵיתוֹת אֲמוּרוֹת בְּאוֹכְלֵי קָדָשִׁים בְּטֻמְאַת הַגּוּף, וּדְרָשׁוּהָ רַבּוֹתֵינוּ בִּ׳שְׁבוּעוֹת׳ (דף ז) אַחַת לִכְלָל, וְאַחַת לִפְרָט וְאַחַת לְלַמֵּד עַל קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(יט) וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע וגו׳. אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר בִּבְשַׂר פִּיגּוּל אוֹ בִּבְשַׂר חוּלִּין, אֶלָּא הוּא מוּסָב עַל קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים, שֶׁהַבָּשָׂר **שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁלָמִים אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל**, כִּי בְּשַׂר קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה [אֲבָל בְּשַׂר חוּלִּין שֶׁנִּטְמְאוּ מוּתָּרִים בַּאֲכִילָה, וּבְשַׂר פִּיגּוּל אַף כְּשֶׁהוּא טָהוֹר אָסוּר לְאָכְלוֹ] (גר״א, רא״ם):

וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר וגו׳. תֵּיבַת ׳וְהַבָּשָׂר׳ דּוֹמָה כִּמְיוּתֶרֶת, וּדְרָשׁוּהָ חֲכָמִים **לְרַבּוֹת אֵבֶר** מִבְּשַׂר הַקָּרְבָּן **שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ** חוּץ לִמְחִיצָתוֹ [כְּגוֹן: קָדְשֵׁי קָדָשִׁים חוּץ לָעַזָּרָה, קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם], **שֶׁהַפְּנִימִי** (הַחֵלֶק שֶׁנִּשְׁאַר בְּפָנִים) **מוּתָּר,** וְרַק הַחֵלֶק שֶׁיָּצָא הַחוּצָה נִפְסָל וְנֶאֱסָר בַּאֲכִילָה. וְאֵין אָנוּ מְדַמִּים פְּסוּל ׳יוֹצֵא׳ לִפְסוּל ׳טָמֵא׳, לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁטּוּמְאַת מִקְצָתוֹ מְטַמֵּאת אֶת כּוּלּוֹ, כָּךְ גַּם יְצִיאַת מִקְצָתוֹ תִּפְסוֹל אֶת כּוּלּוֹ, אֶלָּא הַחֵלֶק הַיּוֹצֵא לְבַדּוֹ נֶאֱסָר וְהַפְּנִימִי מוּתָּר (ספרא) (בא״ר):

כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁהַטָּהוֹר מוּתָּר בַּאֲכִילַת הַקָּרְבָּן, וַהֲלֹא מִתּוֹךְ הָאָמוּר לְהַלָּן (בפסוק הבא) שֶׁהַטְּמֵאִים אֲסוּרִים בַּאֲכִילָתוֹ, יָדַעְנוּ שֶׁהַטְּהוֹרִים מוּתָּרִים בּוֹ? אֶלָּא **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** אֵצֶל קָרְבָּנוֹת שְׁלָמִים (דברים יב, כז) **׳וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ וּגוֹ׳ וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל׳,** הֲרֵי מִתּוֹךְ לָשׁוֹן זֶה **יָכוֹל** הָיִיתִי לוֹמַר כִּי **לֹא יֹאכְלוּ שְׁלָמִים אֶלָּא הַבְּעָלִים** בִּלְבַד [שֶׁכֵּן כְּלַפֵּי הַבְּעָלִים הוּא אוֹמֵר ׳וְדַם זְבָחֶיךָ... וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל׳], **לָכֵן נֶאֱמַר** כָּאן **׳כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר׳,** לְלַמֵּד שֶׁכָּל הַטְּהוֹרִים יֹאכְלוּהוּ, וְלֹא רַק הַבְּעָלִים (ספרא) (מ״א, רא״ם): תורה כ

(כ) וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו. אֲכִילַת בְּשַׂר קָדָשִׁים מוּתֶּרֶת רַק כְּשֶׁהָאָדָם טָהוֹר וְהַבָּשָׂר טָהוֹר, וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן ׳וְטוּמְאָתוֹ עָלָיו׳, **בְּטוּמְאַת־הַגּוּף** (טוּמְאַת הָאָדָם) **הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** וְעַל כָּךְ נֶאֱמַר ׳וְנִכְרְתָה׳ וגו׳, שֶׁנֶּעֱנָשׁ בְּכָרֵת. **אֲבָל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַבָּשָׂר הַטְּמֵא אֵינוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת, אֶלָּא** יֵשׁ בּוֹ **אַזְהָרַת** ׳לָאו׳ (שֶׁעָנְשׁוֹ מַלְקוֹת) בִּלְבַד, כָּאָמוּר לְמַעְלָה **׳וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא** לֹא יֵאָכֵל׳ **וְגוֹ׳** (פסוק יט) [וְלָמְדוּ כֵּן מֵהַלָּשׁוֹן ׳וְטוּמְאָתוֹ עָלָיו׳, שֶׁמַּשְׁמָעוֹ כְּשֶׁהַטּוּמְאָה ׳עֲדַיִין עָלָיו׳ וְלֹא נִטְהַר מִמֶּנָּה, וְדָבָר זֶה שַׁיָּךְ רַק אֵצֶל הָאָדָם שֶׁיָּכוֹל לְהִטָּהֵר מִטּוּמְאָתוֹ בִּטְבִילָה, אֲבָל בָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא אִי אֶפְשָׁר לְטַהֲרוֹ לְעוֹלָם. וּמִכָּאן שֶׁבְּטוּמְאַת גּוּף הָאָדָם הַכָּתוּב מְדַבֵּר (רש״י להלן כב, ג)]. **וְאַזְהָרַת טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַטָּהוֹר אֵינָהּ מְפוֹרֶשֶׁת בַּתּוֹרָה,** כִּי רַק עָנְשׁוֹ נִתְפָּרֵשׁ כָּאן ׳וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל... וְנִכְרְתָה׳, אוּלָם עִיקַּר לְשׁוֹן אַזְהָרָה עַל הָאִיסּוּר [כְּגוֹן ׳כָּל טָמֵא לֹא יֹאכַל קוֹדֶשׁ׳] לֹא נֶאֱמַר בּוֹ. אִם כֵּן הָאֵיךְ עָנַשׁ עָלָיו הַכָּתוּב, וְהֲרֵי לָמַדְנוּ (סנהדרין נו:) שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן מַזְהִירִין? **אֶלָּא חֲכָמִים לְמָדוּהָ** לְאַזְהָרָה זוֹ **בִּגְזֵרָה־שָׁוָה** [מִדִּין הַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס אֶל הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁשָּׁם פֵּירְשָׁה הַתּוֹרָה הֵן אַזְהָרָתוֹ וְהֵן עָנְשׁוֹ (ראה במדבר ה, ג, ושם יט, ג)] (מכות יד:).

שָׁלֹשׁ כְּרֵיתוֹת אֲמוּרוֹת בְּאוֹכְלֵי קָדָשִׁים בְּטוּמְאַת־הַגּוּף, אַחַת לְהַלָּן (כב, ג) וּשְׁתַּיִם כָּאן (בְּפָסוּק זֶה וּבַפָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו) **וּדְרָשׁוּם רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת** (דף ז.) שֶׁכּוּלָּן נִצְרָכוֹת: **אַחַת לִכְלָל** – זוֹ הָאֲמוּרָה לְהַלָּן (שם) שֶׁנֶּאֱמְרָה בִּלְשׁוֹן כְּלָל: ׳כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם אֶל הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַה׳ וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא׳ וגו׳, וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא

(כא) וְנֶפֶשׁ כִּי־תִגַּע בְּכָל־טָמֵא בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּכָל־שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃

כא וְאֶנֶשׁ אֲרֵי תִקְרַב בְּכָל מְסָאֲב בְּסוֹאֲבַת אֲנָשָׁא אוֹ בִּבְעִירָא מְסָאֲבָא אוֹ בְּכָל שִׁקְצָא מְסָאֲב וְיֵיכוּל מִבְּסַר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא די קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמַּהּ׃

(כב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כב וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כג) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל־חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ׃

כג מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר כָּל תְּרַב תּוֹר וְאִמַּר וְעִזָּא לָא תֵיכְלוּן׃

(כד) וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה לְכָל־מְלָאכָה וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ׃

כד וּתְרַב נְבִילָא וּתְרַב תְּבִירָא יִתְעֲבֵד לְכָל עִבְדְּתָא וּמֵיכַל לָא תֵיכְלֻנֵּהּ׃

רש״י ◄ יֵעָשֶׂה לְכָל־מְלָאכָה • (פסחים כג, ת״כ) בָּא וְלִמֵּד עַל הַחֵלֶב, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא טֻמְאַת נְבֵלוֹת. **וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ** • (חולין פרק גיד הנשה) אָמְרָה תּוֹרָה: יָבוֹא אִסּוּר נְבֵלָה וּטְרֵפָה וְיָחוּל עַל אִסּוּר חֵלֶב, שֶׁאִם אֲכָלוֹ, יִתְחַיֵּב אַף עַל לָאו שֶׁל נְבֵלָה, וְלֹא תֹּאמַר: אֵין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר.

(כה) כִּי כָּל־אֹכֵל חֵלֶב מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ׃

כה אֲרֵי כָּל דְּיֵכוּל תַּרְבָּא מִן בְּעִירָא די יְקָרְבוּן מִנַּהּ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא די תֵיכוּל מֵעַמַּהּ׃

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

פֵּירַט הַכָּתוּב אֶת סוּג הַקָּדָשִׁים אָנוּ לְמֵדִים שֶׁכָּל הַקָּדָשִׁים שָׁוִים בָּזֶה לְחַיֵּיב כָּרֵת עַל אֲכִילָתָם בְּטוּמְאָה. **וְאַחַת לִפְרָט** – זוֹ הָאֲמוּרָה כָּאן בִּלְשׁוֹן פֵּרָט: 'וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים... וְנִכְרְתָה' וגו', וּמִתּוֹךְ שֶׁפֵּרַט וְאָמַר 'מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים' לְמָדְנוּ שֶׁרַק בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ נֶאֱמַר עוֹנֶשׁ זֶה [אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּקְדַּשׁ לְצָרְכֵי 'בֶּדֶק הַבַּיִת' לֹא נֶאֱמַר בּוֹ עוֹנֶשׁ עַל אֲכִילָתוֹ בְּטוּמְאָה (גו״א)], **וְאַחַת** – זוֹ הָאֲמוּרָה כָּאן (בפסוק כא) 'וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טָמֵא... וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים', שֶׁלֹּא הוּצְרַךְ הַכָּתוּב לְחַזֵּר וְלִשְׁנוֹתוֹ אֶלָּא כְּדֵי **לְלַמֵּד עַל קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד** (לעיל ה, ב־ג), שֶׁבּוֹ אָמַר הַכָּתוּב: 'אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא... וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם', אַךְ לֹא נִתְפָּרֵשׁ שֵׁם מַהוּ הָאִיסּוּר שֶׁעָבַר עָלָיו, אֲשֶׁר בִּגְלָלוֹ יָבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ, שֶׁהֲרֵי הַטּוּמְאָה עַצְמָהּ אֵינָהּ אִיסּוּר, אֶלָּא לָמַדְנוּ מִכָּאן (מֵהַכָּתוּב הַמְיוּתָּר) **שֶׁלֹּא נֶאֱמַר** קָרְבָּן זֶה **אֶלָּא עַל טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו,** דְּהַיְינוּ שֶׁלְּאַחַר שֶׁנִּטְמָא נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל מִן הַקָּדָשִׁים, וְעַל כָּךְ מֵבִיא אֶת הַחַטָּאת הָאֲמוּרָה שָׁם ('קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד') לְכַפֵּר עָלָיו (ד״ד): תורה כא **(כד) יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה** [מוּתָּר לִיהָנוֹת בְּשִׁמּוּשׁוֹ]. בְּהֵמָה שֶׁנַּעֲשֵׂית 'נְבֵילָה', כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה מֵאֲלֵיהָ, אוֹ שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ לֹא הָיְתָה כָּרָאוּי, נֶאֱמְרוּ בָּהּ שְׁלֹשָׁה דִּינִים: א. אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, כא) 'לֹא תֹאכְלוּ כָל נְבֵלָה'. ב. מוּתֶּרֶת בַּהֲנָאָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי'. ג. מְטַמֵּאת אֶת הַנּוֹגֵעַ בָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן יא, כד) 'כָּל הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא'. וּמִתּוֹךְ שֶׁהִשְׁוָוה כָּאן הַכָּתוּב אֶת חֵלֶב הַנְּבֵילָה לִשְׁאָר הַבָּשָׂר שֶׁבָּהּ רַק לְעִנְיַן הֶיְתֵּר הַהֲנָאָה וְאִיסּוּר הָאֲכִילָה ['יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה, וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ'], הֲרֵי זֶה **בָּא וְלִימֵּד עַל הַחֵלֶב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת נְבֵלוֹת** (רא״ם, שע״א):

וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ [מִשּׁוּם אִיסּוּר נְבֵילָה אוֹ טְרֵיפָה]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַחֵלֶב בְּבָר הָיָה עוֹמֵד בְּאִיסּוּרוֹ קוֹדֶם לָכֵן, בְּחַיֵּי הַבְּהֵמָה, שֶׁהֲרֵי אִיסּוּר הַחֵלֶב הוּא קָבוּעַ לְעַצְמוֹ וְאֵינוֹ תָּלוּי בְּמַצָּבָהּ הַכְּלָלִי שֶׁל הַבְּהֵמָה, עִם כָּל זֹאת **אָמְרָה תּוֹרָה, יָבֹא אִיסּוּר נְבֵלָה וּטְרֵפָה** – הַכּוֹלֵל גַּם אֶת שְׁאָר חֶלְקֵי הַבָּשָׂר – **וְיָחוּל עַל אִיסּוּר חֵלֶב, שֶׁאִם אֲכָלוֹ** (אֶת חֵלֶב הַנְּבֵילָה) **יִתְחַיֵּב אַף עַל לָאו שֶׁל נְבֵלָה,** מִלְּבַד הַ'לָּאו' שֶׁל אִיסּוּר הַחֵלֶב, **וְלֹא תֹּאמַר 'אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר'** [=כְּלָל הַנּוֹהֵג בְּהִלְכוֹת אִיסּוּר וְהֶיתֵּר, שֶׁדָּבָר שֶׁחָל עָלָיו אִיסּוּר אֶחָד, כָּל זְמַן שֶׁאוֹתוֹ אִיסּוּר קַיָּים, אֵין אִיסּוּר אַחֵר יָכוֹל לָחוּל עָלָיו] (זבחים ע.) (משכ״ל): תורה כה

(כו) וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה:

כו וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן דְּעוֹפָא וְדִבְעִירָא:

רש״י ◄ **לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה •** (שם ס) פְּרָט לְדַם דָּגִים וַחֲגָבִים. **בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם •** לְפִי שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף וְאֵינָהּ חוֹבַת קַרְקַע, נוֹהֶגֶת בְּכָל מוֹשָׁבוֹת. וּבְמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק א׳ (דף לז) מְפָרֵשׁ לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר.

(כז) כָּל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ:

כז כָּל אֲנָשָׁא די תֵיכוּל כָּל דְּמָא וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמַּהּ:

(כח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כח וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כט) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמַּקְרִיב אֶת־זֶבַח שְׁלָמָיו לַיהוָה יָבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזֶּבַח שְׁלָמָיו:

כט מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר דְּמְקָרֵב יָת נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי קֳדָם יְיָ יַיְתִי יָת קָרְבָּנֵהּ לְקֳדָם יְיָ מִנִּכְסַת קוּדְשׁוֹהִי:

(ל) יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי יְהוָה אֶת־הַחֵלֶב עַל־הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

ל יְדוֹהִי תַּיְתוּן יָת קָרְבָּנַיָּא דַיְיָ יָת תַּרְבָּא עַל חֲדְיָא יַיְתְנֵהּ יָת חֲדְיָא לַאֲרַמָּא יָתֵהּ אֲרוּמָא קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ **יָדָיו תְּבִיאֶינָה וְגוֹ׳ •** (מנחות ס״א) שֶׁתְּהֵא יַד הַבְּעָלִים מִלְּמַעְלָה וְהַחֵלֶב וְהֶחָזוֹת נְתוּנִין בָּהּ, וְיַד כֹּהֵן מִלְּמַטָּה וּמְנִיפָן. **אֵת אִשֵּׁי ה׳ •** וּמַה הֵן הָאִשִּׁים? ״אֶת־הַחֵלֶב עַל־הֶחָזֶה״. **יְבִיאֶנּוּ •** כְּשֶׁמְּבִיאוֹ מִבֵּית הַמִּטְבָּחַיִם נוֹתֵן הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה, וּכְשֶׁנּוֹתְנוֹ לְיַד הַכֹּהֵן הַמַּנִיף, נִמְצָא הֶחָזֶה לְמַעְלָה וְהַחֵלֶב לְמַטָּה. וְזֶהוּ הָאָמוּר בְּמָקוֹם אַחֵר (לקמן י) : ״שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף וְגוֹ׳״; וּלְאַחַר הַתְּנוּפָה נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן הַמַּקְטִיר, וְנִמְצָא הֶחָזֶה לְמַטָּה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט כ) : ״וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(כו) לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה. פְּרָט לְדַם דָּגִים וְדַם **חֲגָבִים** שֶׁאֵינָם בִּכְלַל אִיסּוּר דָּם. אֲבָל דַּם חַיָּה אָסוּר, שֶׁכֵּן ׳חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה׳ (כריתות כ) (רא״ם):

בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם. לְפִי שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת (אִיסּוּר אֲכִילַת דָּם) **הִיא חוֹבַת־הַגּוּף, וְאֵינָהּ חוֹבַת־קַרְקַע** כִּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת וְכַדּוֹמֶה, לְכָךְ הִיא **נוֹהֶגֶת בְּכֹל מוֹשָׁבוֹת,** וְלֹא רַק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ (קידושין לו) ׳כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בָּאָרֶץ (בַּקַּרְקַע) אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ (בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד), וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בָּאָרֶץ (כְּלוֹמַר: שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף) נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ׳. **וּבְמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק א׳** (דף לז) **מְפָרֵשׁ** בִּגְמָרָא **לָמָּה הוּצְרַךְ** הַכָּתוּב **לוֹמַר** בְּאִיסּוּרֵי חֵלֶב וְדָם שֶׁהֵם נוֹהֲגִים ׳בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם׳ [רְאֵה לְעֵיל (ג, יז) ׳חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ׳] לְפִי שֶׁיָּכוֹל הָיִיתִי לוֹמַר, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ שְׁתֵּי מִצְוּוֹת הַלָּלוּ בְּעִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁמָּא אֵינָם נוֹהֲגִים אֶלָּא בִּזְמַן הַבַּיִת כַּאֲשֶׁר דַּם הַקָּרְבָּנוֹת נִזְרָק עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְהַחֵלֶב נִקְטָר עָלָיו, לְכָךְ נֶאֱמַר ׳בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם׳ – אַף שֶׁלֹּא בִּזְמַן הַבַּיִת (הזכרון): תורה כז

(ל) יָדָיו תְּבִיאֶינָה וְגוֹ׳... לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה. מִתּוֹךְ לְשׁוֹנוֹת הַכְּתוּבִים דָּרְשׁוּ חֲכָמִים שֶׁהַתְּנוּפָה מִתְקַיֶּמֶת בִּידֵי הַבְּעָלִים וְהַכֹּהֵן בְּיַחַד, **וְשֶׁתְּהֵא יַד הַבְּעָלִים מִלְּמַעְלָה** – מֵעַל יַד הַכֹּהֵן, **וְהַחֵלֶב וְהֶחָזוֹת נְתוּנִין בָּהּ, וְיַד כֹּהֵן מִלְּמַטָּה** – תַּחַת יַד הַבְּעָלִים **וּמְנִיפָן** (מנחות סא:) [לְפִי שֶׁהַתְּנוּפָה נֶחְשֶׁבֶת ׳עֲבוֹדָה׳, הַצְרִיכָה לְהֵעָשׂוֹת בִּידֵי הַכֹּהֵן, וּמִי שֶׁיָּדוֹ לְמַטָּה הוּא עִיקַּר הַמַּנִיף (גר״א)]:

אֵת אִשֵּׁי ה׳. וּמָה הֵן הָאִשִּׁים? כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ הַכָּתוּב וְהוֹלֵךְ: **אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ.** וּמוֹסִיף רש״י: **כְּשֶׁמְּבִיאוֹ מִבֵּית־הַמִּטְבָּחַיִם** (מִמְּקוֹם הֶפְשֵׁט הָעוֹר וְנִיתּוּחַ הַבָּשָׂר) כְּדֵי לְהוֹלִיכוֹ לְמִזְרְחוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, מְקוֹם הַתְּנוּפָה, **נוֹתֵן** אֶת **הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה,** כָּאָמוּר כָּאן: ׳אֶת הַחֵלֶב **עַל** הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ׳, **וְאוּלָם** לְאַחַר מִכֵּן נִשְׁתַּנָּה סִדְרָם, כִּי **כְּשֶׁנּוֹתְנוֹ לְיַד** בַּעַל הַקָּרְבָּן **הַמַּנִיף,** הֲרֵי הוּא מַעֲבִיר לְיָדוֹ אֶת הָעֶלְיוֹן תְּחִילָה, **נִמְצָא הֶחָזֶה לְמַעְלָה וְהַחֵלֶב לְמַטָּה, וְזֶהוּ הָאָמוּר בְּמָקוֹם אַחֵר** (לקמן י, טו) **׳שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף׳ וְגוֹ׳.** כִּי שָׁם הַכָּתוּב מְדַבֵּר בִּשְׁעַת תְּנוּפָה, לְכָךְ מוּנָּח ׳חֲזֵה הַתְּנוּפָה **עַל** אִשֵּׁי הַחֲלָבִים׳. **וּלְאַחַר הַתְּנוּפָה,** כְּשֶׁהוּא **נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן הַמַּקְטִיר,** הֲרֵי שׁוּב מִשְׁתַּנֶּה סֵדֶר הַהַנָּחָה **וְנִמְצָא הֶחָזֶה לְמַטָּה** וְהַחֵלֶב לְמַעְלָה, כְּפִי שֶׁהָיוּ מוּנָּחִים בָּרִאשׁוֹנָה בִּשְׁעַת

הַמִּזְבֵּחָה״. לָמַדְנוּ, שֶׁשְּׁלִשָּׁה כֹּהֲנִים זְקוּקִין לָהּ; כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּ׳מְנָחוֹת׳ (דף סב). **אֶת־הַחֵלֶב עַל־הֶחָזֶה יְבִיאֻנוּ** • וְאֶת הֶחָזֶה לָמָּה מֵבִיא? לְהָנִיף אוֹתוֹ הוּא מֵבִיאוֹ, וְלֹא שֶׁיְּהֵא הוּא מִן הָאִשִּׁים. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֵת אִשֵּׁי ה׳ אֶת־הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה״, יָכוֹל שֶׁיְּהֵא אַף הֶחָזֶה לָאִשִּׁים, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״אֵת הֶחָזֶה לְהָנִיף וְגוֹ׳״.

(לא) **וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה וְהָיָה הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו:**

לא וַיַּסֵּק כַּהֲנָא יָת תַּרְבָּא לְמַדְבְּחָא וִיהֵי חֲדָיָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי:

רש״י◄ **וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֵלֶב** • וְאַחַר כָּךְ ״וְהָיָה הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן״, (ת״כ) לָמַדְנוּ שֶׁאֵין הַבָּשָׂר נֶאֱכָל בְּעוֹד שֶׁהָאֵמוּרִים לְמַטָּה מִן הַמִּזְבֵּחַ.

(לב) **וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנוּ תְרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם:**

לב וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא תִּתְּנוּן אַפְרָשׁוּתָא לְכַהֲנָא מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן:

רש״י◄ **שׁוֹק** • מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה הַנִּמְכֶּרֶת עִם הָרֹאשׁ עַד הַפֶּרֶק הָאֶמְצָעִי, שֶׁהוּא סֹבֶךְ שֶׁל יָרֵךְ.

(לג) **הַמַּקְרִיב אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה:**

לג דְּמַקְרֵיב יָת דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיָת תַּרְבָּא מִבְּנֵי אַהֲרֹן דִּילֵהּ תְּהֵי שׁוֹקָא דְיַמִּינָא לְחֶלָק:

רש״י◄ **הַמַּקְרִיב אֶת־דַּם וְגוֹ׳,** (פסחים נט) מִי שֶׁהוּא רָאוּי לִזְרִיקָתוֹ וּלְהַקְטִיר חֶלְבָיו; יָצָא טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים אוֹ בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים, שֶׁאֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

הֲבָאתָם, **וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ט, ב) **וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים ׳עַל׳ הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה.** וּמִכְּלַל הַדְּבָרִים **לָמַדְנוּ שֶׁשְּׁלִשָּׁה כֹּהֲנִים זְקוּקִין לָהּ:** כֹּהֵן רִאשׁוֹן – הוּא הַמֵּבִיאָם אֶל מְקוֹם הַתְּנוּפָה, כֹּהֵן שֵׁנִי – הוּא הַמַּעֲבִיר אוֹתָם מִידֵי הַכֹּהֵן הָרִאשׁוֹן לִידֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף עִמּוֹ, וּלְאַחַר הַתְּנוּפָה הוּא מַעֲבִיר אֶת הָאֵימוּרִים מִידֵי הַבְּעָלִים אֶל הַכֹּהֵן הַשְּׁלִישִׁי הַמַּקְטִיר אוֹתָם עַל הַמִּזְבֵּחַ. **כָּךְ מְפוֹרָשׁ בִּמְנָחוֹת** (דף סב.) (יוסף הלל):

אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה יְבִיאֻנוּ אֵת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ. גַּם אֶת הַחֵלֶב הֲנִיפוּ, וְלֹא רַק אֶת הֶחָזֶה [כָּאָמוּר (להלן י, טו)]. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר כָּאן ׳אֶת הֶחָזֶה לְהָנִיף׳? אֶלָּא כָּךְ אוֹמֵר הַכָּתוּב: **וְאֶת הֶחָזֶה לָמָּה מֵבִיא? לְהָנִיף אוֹתוֹ הוּא מֵבִיאוֹ, וְלֹא שֶׁיְּהֵא הוּא מִהָּאִשִּׁים** לְהַקְטִירוֹ עִמָּהֶם. וְהַגַּם שֶׁלֹּא מֻנָּה הַכָּתוּב כְּלָל אֶת הֶחָזֶה בֵּין הַדְּבָרִים הַמּוּקְטָרִים [כָּאָמוּר בַּפָּסוּק הַבָּא: ׳וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה וְהָיָה הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׳], מִכָּל מָקוֹם הוּצְרַךְ לְהַדְגִּישׁ שֶׁהוּא בָּא לְתְנוּפָה וְלֹא לְהַקְטָרָה, **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ׳אֵת אִשֵּׁי ה׳ אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה׳,** וּמִתּוֹךְ כָּךְ **יָכוֹל** הָיִיתִי לוֹמַר שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב **שֶׁיְּהֵא אַף הֶחָזֶה** נִקְרָב מֵעֵט מִמֶּנּוּ **לָאִשִּׁים** [וְרוּבוֹ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו] – **לְכָךְ נֶאֱמַר ׳אֵת הֶחָזֶה לְהָנִיף׳ וְגוֹ׳,** לְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא אֶת הֶחָזֶה לַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא לְהָנִיף בְּלִבָּד, וּלְאַחַר מִכֵּן נֶאֱכָל כּוּלּוֹ לַכֹּהֲנִים (גר״א): תורה לא

(לא) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַחֵלֶב. בַּתְּחִילָּה הִזְכִּיר הַכָּתוּב אֶת הַקְטָרַת הַחֵלֶב **וְאַחַר־כָּךְ ׳וְהָיָה הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן׳.** וּמִכָּךְ **לָמַדְנוּ שֶׁאֵין הַבָּשָׂר נֶאֱכָל בְּעוֹד שֶׁהָאֵימוּרִים לְמַטָּה מִן הַמִּזְבֵּחַ** וַעֲדַיִּין לֹא הוּקְטְרוּ, לְפִי שֶׁאֲכִילַת הַכֹּהֲנִים מֵהַקְרָבָנוֹת הֲרֵי הִיא כַּעֲבָדִים הַנּוֹטְלִים פְּרָס מִסְּעוּדַת אֲדוֹנֵיהֶם, וְאֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיַּקְדִּימוּ אֲכִילָתָם קוֹדֶם ׳אֲכִילַת הַמִּזְבֵּחַ׳ (מפרשים) [כִּי עַל פִּי סֵדֶר הַלָּשׁוֹן, מֵאַחַר שֶׁסִּיֵּים בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם בְּעִנְיַן תְּנוּפַת הֶחָזֶה, הָיָה לוֹ לְהַמְשִׁיךְ כָּאן וְלוֹמַר ׳וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׳, וְלָמָּה הִפְסִיק בֵּינֵיהֶם בְּהַקְטָרַת הַחֵלֶב, אֶלָּא מִכָּאן שֶׁהַקְטָרַת הַחֵלֶב מְעַכֶּבֶת אֶת אֲכִילַת הֶחָזֶה (מלבי״ם)] (ספרא): תורה לב

(לב) שׁוֹק. רֶגֶל הַבְּהֵמָה חֲלוּקָה לִשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים: חֵלֶק הַתַּחְתּוֹן קָרוּי ׳אַרְכּוּבָה׳ [וּמוֹלְרֵי הַבָּשָׂר הָיוּ נוֹהֲגִים לִמְכֹּרָהּ יַחַד עִם רֹאשׁ הַבְּהֵמָה], וְהָעֶלְיוֹן שֶׁבְּכוּלָּן קָרוּי ׳בֶּרֶךְ׳ אוֹ ׳קוּלִית׳, וְהָאֶמְצָעִי הוּא הַנִּקְרָא שׁוֹק, וּתְחִילָּתוֹ שֶׁל הַשּׁוֹק הִיא **מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכּוּבָה הַנִּמְכֶּרֶת עִם הָרֹאשׁ** (מְקוֹם חִיבּוּרוֹ אֶל הַשּׁוֹק) **עַד הַפֶּרֶק הָאֶמְצָעִי** (מְקוֹם חִיבּוּר הַשּׁוֹק אֶל הַבֶּרֶךְ), **שֶׁהוּא** קָרוּי **סוֹבֶךְ שֶׁל רֶגֶל (ס״א: יָרֵךְ)** (חולין קלד:) (ים של שלמה חולין פ״ד סי׳ י״א): תורה לג

(לג) הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים וְגוֹ׳. אֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב שֶׁדַּוְקָא מִי שֶׁעָשָׂה אֶת הָעֲבוֹדוֹת הַלָּלוּ בְּפוֹעַל, יַחֲלוֹק לְבַדּוֹ בְּבְשַׂר הַשְּׁלָמִים, אֶלָּא כָּל **מִי שֶׁהוּא רָאוּי לִזְרִיקָתוֹ** שֶׁל דַּם הַקָּרְבָּן **וּלְהַקְטִיר חֲלָבָיו. יָצָא** מִכְּלַל זֶה, מִי שֶׁהוּא **טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים אוֹ בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים, שֶׁאֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר** לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לָעֲבוֹדָה [וְכַמְבוֹאָר בַּקָּרְבָּנוֹת הַקּוֹדְמִים (ראה לעיל ו, יט. וכן י, ז)] (ספרא) (גר״א): תורה לד

(לד) כִּי֩ אֶת־חֲזֵ֨ה הַתְּנוּפָ֜ה וְאֵ֣ת ׀ שׁ֣וֹק הַתְּרוּמָ֗ה לָקַ֤חְתִּי֙ מֵאֵ֣ת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵ֔ל מִזִּבְחֵ֖י שַׁלְמֵיהֶ֑ם וָאֶתְּנָ֣ן אֹתָ֗ם לְאַהֲרֹ֤ן הַכֹּהֵן֙ וּלְבָנָ֔יו לְחָק־עוֹלָ֖ם מֵאֵ֥ת בְּנֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃

לד אֲרֵי יָת חֲדָיָא דַּאֲרָמוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא נְסִבִית מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן וִיהָבִית יָתְהוֹן לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וּלְבָנוֹהִי לְקָיָם עָלָם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש״י ◄ **הַתְּנוּפָה. הַתְּרוּמָה •** (סוכה לז) מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד.

(לה) זֹ֣את מִשְׁחַ֣ת אַהֲרֹ֗ן וּמִשְׁחַ֤ת בָּנָיו֙ מֵאִשֵּׁ֣י יְהוָ֔ה בְּיוֹם֙ הִקְרִ֣יב אֹתָ֔ם לְכַהֵ֖ן לַיהוָֽה׃

לה דָּא רְבוּת אַהֲרֹן וּרְבוּת בְּנוֹהִי מִקָּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ בְּיוֹמָא דִּי יְקָרְבּוּן יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָם יְיָ׃

(לו) אֲשֶׁ֣ר צִוָּ֣ה יְהוָ֗ה לָתֵ֤ת לָהֶם֙ בְּיוֹם֙ מָשְׁחוֹ֔ אֹתָ֖ם מֵאֵ֥ת בְּנֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל חֻקַּ֥ת עוֹלָ֖ם לְדֹרֹתָֽם׃

לו דִּי פַקִּיד יְיָ לְמִתַּן לְהוֹן בְּיוֹמָא דְּרַבִּי יָתְהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיָם עָלָם לְדָרֵיהוֹן׃

(לז) זֹ֣את הַתּוֹרָ֗ה לָעֹלָה֙ לַמִּנְחָ֔ה וְלַחַטָּ֖את וְלָאָשָׁ֑ם וְלַמִּלּוּאִ֖ים וּלְזֶ֥בַח הַשְּׁלָמִֽים׃

לז דָּא אוֹרַיְתָא לַעֲלָתָא לְמִנְחָתָא וּלְחַטָּאתָא וְלַאֲשָׁמָא וּלְקָרְבָּנַיָּא וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא׃

רש״י ◄ **וְלַמִּלּוּאִים •** לְיוֹם חִנּוּךְ הַכְּהֻנָּה.

(לח) אֲשֶׁ֣ר צִוָּ֣ה יְהוָ֗ה אֶת־מֹשֶׁ֤ה בְהַר־סִינַי֙ בְּיוֹם֙ צַוּתוֹ֔ אֶת־בְּנֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל לְהַקְרִ֥יב אֶת־קָרְבְּנֵיהֶ֖ם לַיהוָ֑ה בְּמִדְבַּ֥ר סִינָֽי׃ פ

לח דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי בְּיוֹמָא דְפַקְּדֵה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקָרְבָּא יָת קָרְבָּנְהוֹן קֳדָם יְיָ בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי׃

◆ יום רביעי י׳ אדר ב׳ ◆

ח (א) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) קַ֣ח אֶת־אַהֲרֹ֗ן וְאֶת־בָּנָיו֙ אִתּ֔וֹ וְאֵ֥ת הַבְּגָדִ֖ים וְאֵ֣ת שֶׁ֣מֶן הַמִּשְׁחָ֑ה וְאֵ֤ת ׀ פַּ֣ר הַחַטָּ֗את וְאֵ֤ת שְׁנֵי֙ הָאֵילִ֔ים וְאֵ֖ת סַ֥ל הַמַּצּֽוֹת׃

ב קָרֵב יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּהּ וְיָת לְבוּשַׁיָּא וְיָת מִשְׁחָא דְּרַבּוּתָא וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא וְיָת תְּרֵין דִּכְרִין וְיָת סַלָּא דְפַטִּירַיָּא׃

רש״י ◄ **קַח אֶת־אַהֲרֹן •** פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁאֵין מֵקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. **קַח**

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(לד) הַתְּנוּפָה, הַתְּרוּמָה. כֵּיצַד הוּא מֵנִיף? **מוֹלִיךְ וּמֵבִיא** לְאַרְבַּעַת הַצְּדָדִים, **וּמַעֲלֶה וּמוֹרִיד** מַעְלָה וּמַטָּה. לְפִי שֶׁשְּׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת נֶאֱמְרוּ כָּאן – 'הֲנָפָה' וַ'הֲרָמָה'; לְשׁוֹן 'הֲנָפָה' [כַּאֲשֶׁר הוּא אָמוּר לְצַד 'הֲרָמָה'] פֵּירוּשׁוֹ נִעְנוּעַ לַצְּדָדִין, וּלְשׁוֹן 'הֲרָמָה' פֵּירוּשׁוֹ הַגְבָּהָה [וּמִמֵּילָא אַף הוֹרָדָה, כִּי 'אֵין עֲלִיָּיה בְּלֹא הוֹרָדָה' (רש״י סוכה לז)]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַתְּנוּפָה נֶאֱמְרָה לְגַבֵּי הַחָזֶה, וְהַתְּרוּמָה לְגַבֵּי הַשּׁוֹק – אֵין הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם טְעוּנִים הֵן הֲנָפָה וְהֵן הֲרָמָה (מנחות סא. וראה רש״י להלן י, טו) [וּרְאֵה מלבי״ם עַל הַפָּסוּק (ישעיה יג, ב) 'הָנִיפוּ יָד וְיָבֹאוּ פִּתְחֵי נְדִיבִים – 'הָנִיפוּ' הוּא הֲלִיכָה וַהֲבָאָה לְסִימָן שֶׁיָּבוֹאוּ הֵנָּה אֶל פֶּתַח הָעִיר] (מפרשים): תורה לה

(לז) וְלַמִּלּוּאִים. הוּא הַקָּרְבָּן הַמְיוּחָד **לְיוֹם חִנּוּךְ הַכְּהֻנָּה,** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעְלָה (ז, יג) 'זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו... בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ' (נח״י, מ״א): תורה לח

ח (ב) קַח אֶת אַהֲרֹן. פָּרָשָׁה זוֹ הַמְדֻבֶּרֶת בְּעִנְיַן 'שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים' בָּהֶם נִתְחַנְּכוּ הַכֹּהֲנִים וּכְלֵי הַמִּשְׁכָּן לַעֲבוֹדַת הַקּוֹדֶשׁ, **נֶאֱמְרָה שִׁבְעַת יָמִים קוֹדֶם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן,** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה (להלן פסוק לג) 'וּמִפֶּתַח

אֶת־אַהֲרֹן • קָחֻנוּ בִּדְבָרִים וּמָשְׁכֻהוּ. וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְגוֹ׳ • אֵלּוּ הָאֲמוּרִים בְּעִנְיַן צַוָּאַת הַמִּלּוּאִים בִּ״וְאַתָּה תְּצַוֶּה״ (שמות כח); **וְעַכְשָׁו בְּיוֹם רִאשׁוֹן לַמִּלּוּאִים חָזַר וְזֵרְזוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה.**

(ג) **וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הַקְהֵל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**

ג וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא כְּנַשׁ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י◄ **הַקְהֵל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • זֶה אֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֶחֱזִיק מֶעָט אֶת הַמְּרֻבֶּה.**

(ד) **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**

ד וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָתֵהּ וְאִתְכְּנִישַׁת כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(ה) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת:**

ה וַאֲמַר מֹשֶׁה לִכְנִשְׁתָּא דֵּין פִּתְגָּמָא די פַּקִּיד יְיָ לְמֶעְבַּד:

רש״י◄ **זֶה הַדָּבָר • דְּבָרִים שֶׁתִּרְאוּ שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה לִפְנֵיכֶם — צִוּנִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַעֲשׂוֹת, וְאַל תֹּאמְרוּ לִכְבוֹדִי וְלִכְבוֹד אָחִי אֲנִי עוֹשֶׂה. כָּל הָעִנְיָן הַזֶּה דְּפָרָשַׁת הַמִּלּוּאִים פֵּרַשְׁתִּי בִּ״וְאַתָּה תְּצַוֶּה״** (שם)**.**

(ו) **וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם:**

ו וְקָרִיב מֹשֶׁה יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי וְאַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא:

(ז) **וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת־הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הָאֵפֹד וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד וַיֶּאְפַּד לוֹ בוֹ:** חצי התורה בפסוקים

ז וִיהַב עֲלוֹהִי יָת כִּתּוּנָא וְזָרֵז יָתֵהּ בְּהֶמְיָנָא וְאַלְבֵּשׁ יָתֵהּ יָת מְעִילָא וִיהַב עֲלוֹהִי יָת אֵפּוֹדָא וְזָרֵז יָתֵהּ בְּהֶמְיַן אֵפּוֹדָא וְאַתְקֵן לֵהּ בֵּהּ:

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם מְלֹאת יְמֵי מִלֻּאֵיכֶם׳ [׳יְמֵי הַמִּילּוּאִים׳ = יְמֵי הִשְׁתַּלְּמוּת, תְּקוּפַת הַכְשָׁרַת הָאָדָם לְתַפְקִיד חָדָשׁ לַעֲשׂוֹתוֹ רָאוּי וּמְלוּמָּד לְכָךְ (ראה רש״י להלן כב)]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן כְּבָר נִכְתְּבָה בְּסוֹף סֵפֶר שְׁמוֹת (מ יז) ׳וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן׳, כְּבָר לָמַדְנוּ **שֶׁאֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה** [׳לֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל סֵדֶר מוּקְדָּם וּמְאוּחָר, וּפָרָשִׁיּוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ תְּחִילָּה – הִקְדִּימָה לִכְתּוֹב אֶת הַמְאוּחָר לָהּ׳ (רש״י פסחים ו)]:

קַח אֶת אַהֲרֹן. כָּל לְשׁוֹן לְקִיחָה הָאָמוּר אֵצֶל בְּנֵי אָדָם פֵּירוּשׁוֹ לְקִיחַת הַלֵּב בִּדְבָרִים, אַף כָּאן: **קָחֻנוּ בִּדְבָרִים וּמָשְׁכֻהוּ,** לְפִי שֶׁהָיָה אַהֲרֹן בּוֹרֵחַ מִן הַשִּׁרְרָה מֵחֲמַת עַנְוְתָנוּתוֹ, לְכָךְ הוּצְרַךְ לְפַתּוֹתוֹ בִּדְבָרִים (עפ״י מדרש תנחומא):

וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְגוֹ׳. קָרְבָּנוֹת **אֵלּוּ** הֵם **הַנֶּאֱמָרִים** כְּבָר **בְּעִנְיַן צַוָּאַת הַמִּלּוּאִים** בְּפָרָשַׁת ׳**וְאַתָּה תְּצַוֶּה**׳ (שמות כט), **וְעַכְשָׁיו בְּיוֹם רִאשׁוֹן לַמִּלּוּאִים חָזַר וְזֵרְזוֹ** שׁוּב **בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה** [לְפִיכָךְ נֶאֱמְרוּ הַדְּבָרִים כָּאן בְּהֵ״א הַיְדִיעָה: אֶת פַּר ׳הַחַטָּאת׳, אֶת שְׁנֵי ׳הָאֵילִים׳, כִּי כְּבָר נִצְטַוָּה עַל כָּךְ וִידוּעִים הָיוּ לוֹ, אֲבָל שָׁם בִּתְחִילַּת הַצִּיווּי נֶאֱמְרוּ לְלֹא הֵ״א הַיְדִיעָה: ׳לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם׳ (משׁ״ת)]: תורה ג

(ג) הַקְהֵל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. לֹא נֶאֱמַר ׳לִפְנֵי׳ פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁיְּהֵא מַשְׁמָעוֹ רַק כְּנֶגְדּוֹ וַאֲפִילּוּ מֵרָחוֹק, אֶלָּא נֶאֱמַר ׳אֶל׳ פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁנֶּאֱסְפוּ כּוּלָּם אֶל הַפֶּתַח מַמָּשׁ, וְאַף שֶׁמִּסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה רַב מְאֹד, **זֶה אֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֶחֱזִיק מוּעָט אֶת הַמְּרוּבֶּה** עַל יְדֵי נֵס (ויקרא־רבה י, ט): תורה ד

(ה) זֶה הַדָּבָר וגו׳. אַחַר שֶׁפָּתַח וְאָמַר ׳זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת׳, מַדּוּעַ אֵינוֹ מַמְשִׁיךְ וְאוֹמֵר מַהוּ הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: **דְּבָרִים שֶׁתִּרְאוּ שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה לִפְנֵיכֶם,** דְּעוּ לָכֶם כִּי כָּךְ **צִוּנִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַעֲשׂוֹת, וְאַל תֹּאמְרוּ** כִּי **לִכְבוֹדִי וְלִכְבוֹד אָחִי אֲנִי עוֹשֶׂה** כֵּן. רש״י מציין לפירושו במקום אחר: **כָּל הָעִנְיָן הַזֶּה דְּפָרָשַׁת הַמִּלּוּאִים** כְּבָר **פֵּרַשְׁתִּי בִּ׳וְאַתָּה תְּצַוֶּה׳** (שמות כט) [שָׁכֵן שָׁם נֶאֱמַר צִיווּי הַדְּבָרִים, וְכָאן הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּקִיּוּמָם] (בא״י, לבוש האורה): תורה ו

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ׳ 197)

וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפֹד וַיַּחְגֹּר אוֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד . . וַיָּשֶׂם עָלָיו אֶת הַחֹשֶׁן (ח, ז־ח) נֶחְלְקוּ הָרִאשׁוֹנִים: לְהַרַמְבַּ"ם הַסֵּדֶר הוּא אֵפֹד, חֹשֶׁן, חֵשֶׁב הָאֵפֹד (כַּכָּתוּב בְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה); וּלְהַרַמְבַּ"ן - אֵפֹד, חֵשֶׁב הָאֵפֹד, חֹשֶׁן (כַּכָּתוּב כָּאן). וְיֵשׁ לוֹמַר: לְהַרַמְבַּ"ן חֹשֶׁן וְאֵפֹד הֵם שְׁנֵי בְּגָדִים שׁוֹנִים, וְלָכֵן לוֹבְשִׁים אֶת הָאֵפֹד וַחֲגִירָתוֹ וּלְאַחַר מִכֵּן אֶת הַחֹשֶׁן. אַךְ לְהַרַמְבַּ"ם הֵם בְּגָדָר בֶּגֶד אֶחָד שֶׁחֶלְקוֹ מִלְּפָנָיו וְחֶלְקוֹ מֵאֲחוֹרָיו, וְלָכֵן לוֹבְשִׁים אֶת הָאֵפֹד וְהַחֹשֶׁן (בֶּגֶד אֶחָד) וְחוֹגְרִים - גְּמַר לְבִישַׁת שְׁנֵיהֶם.

(ח) וַיָּשֶׂם עָלָיו אֶת־הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים׃

ח וְשַׁוִּי עֲלוֹהִי יָת חוּשְׁנָא וִיהַב בְּחוּשְׁנָא יָת אוּרַיָּא וְיָת תֻּמַיָּא׃

רש״י ◄ אֶת־הָאוּרִים • כְּתָב שֶׁל שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ׃

(ט) וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשֶׂם עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל פָּנָיו אֵת צִיץ הַזָּהָב נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

ט וְשַׁוִּי יָת מִצְנְפְּתָא עַל רֵישֵׁהּ וְשַׁוִּי עַל מִצְנְפְּתָא לֶקֶבֶל אַפּוֹהִי יָת צִיצָא דְּדַהֲבָא כְּלִילָא דְּקוּדְשָׁא כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

רש״י ◄ וַיָּשֶׂם עַל־הַמִּצְנֶפֶת • פְּתִילֵי תְּכֵלֶת הַקְּבוּעִים בַּצִּיץ נָתַן עַל הַמִּצְנֶפֶת. נִמְצָא הַצִּיץ תָּלוּי בַּמִּצְנֶפֶת.

(י) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃

י וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְרַבִּי יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל די בֵּהּ וְקַדִּישׁ יָתְהוֹן׃

(יא) וַיַּז מִמֶּנּוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמְשַׁח אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ לְקַדְּשָׁם׃

יא וְאַדִּי מִנֵּהּ עַל מַדְבְּחָא שְׁבַע זִמְנִין וְרַבִּי יָת מַדְבְּחָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ לְקַדָּשׁוּתְהוֹן׃

רש״י ◄ וַיַּז מִמֶּנּוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ • לֹא יָדַעְתִּי הֵיכָן נִצְטַוָּה בַּהַזָּאוֹת הַלָּלוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ׳ 264)

לֹא יָדַעְתִּי הֵיכָן נִצְטַוָּה בַּהַזָּאוֹת הַלָּלוּ (ח, יא) כָּתַב הָרַמְבַּ"ן "וּכְבָר הֶרְאִיתִיךָ כִּי בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים פַּעַם יַאֲרִיךְ בְּדִבּוּר ה' אֶל מֹשֶׁה וִיקַצֵּר בְּסִפּוּר מֹשֶׁה, וּפַעַם יַעֲשֶׂה בְּהֵפֶךְ, וְלִפְעָמִים לֹא יַזְכִּיר הָאֶחָד כְּלָל". וְהַיְנוּ שֶׁלֹּא בְּכָל פַּעַם נָאֱמַר הַצִּוּוּי בַּתּוֹרָה. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁכָּאן שֵׁאנִי, שֶׁהֲרֵי **בְּעִנְיָן זֶה** מְפֹרָשׁ בְּצִוּוּי ה' בְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה (כט, א וְאֵילָךְ) **בִּפְרָטִיּוּת** סֵדֶר הָעֲבוֹדָה שֶׁל יְמֵי הַמִּלּוּאִים.

(יב) וַיִּצֹּק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃

יב וַאֲרִיק מִמִّשְׁחָא דִּרְבוּתָא עַל רֵישָׁא דְּאַהֲרֹן וְרַבִּי יָתֵהּ לְקַדָּשׁוּתֵהּ׃

רש״י ◄ וַיִּצֹּק. וַיִּמְשַׁח • בִּתְחִלָּה יוֹצֵק עַל רֹאשׁוֹ, וְאַחַר־כָּךְ נוֹתֵן בֵּין רִיסֵי עֵינָיו וּמוֹשֵׁךְ בְּאֶצְבָּעוֹ מִזֶּה לָזֶה.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(ח) אֶת הָאוּרִים. הוּא **כְּתָב שֶׁל שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ** הַנִּיתָּן בְּתוֹךְ כִּפְלֵי הַחוֹשֶׁן [וְהוּא קָרוּי כֵּן לְפִי שֶׁבִּסְגוּלָתוֹ הָיוּ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל אַבְנֵי הַחוֹשֶׁן מְאִירוֹת, לְהָבִין מִתּוֹכָם אֶת מַאֲמַר ה' הַמֵּשִׁיב לְיִשְׂרָאֵל עַל שְׁאֵלוֹתֵיהֶם (עפ״י רמב״ן שמות כח, ל). וּלְשׁוֹן 'תֻּמִּים' הוּא עַל שֵׁם שֶׁהַדְּבָרִים הָיוּ מְבוֹרָרִים וּמִתְקַיְּימִים בִּשְׁלֵמוּתָם (עפ״י רש״י שם)]: תורה ט

(ט) וַיָּשֶׂם עַל הַמִּצְנֶפֶת... אֵת צִיץ הַזָּהָב. אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהַצִּיץ הָיָה נָתוּן לְמַעְלָה מִן הַמִּצְנֶפֶת, אֶלָּא **פְּתִילֵי תְּכֵלֶת הַקְּבוּעִים בַּצִּיץ נָתַן עַל הַמִּצְנֶפֶת,** וּקְשָׁרָם מֵאֲחוֹרֵי רֹאשׁוֹ, **וְנִמְצָא שֶׁהַצִּיץ תָּלוּי בַּמִּצְנֶפֶת** (ראה בהרחבה: שמות כח, לז. ובביאורנו שם): תורה י

(יא) וַיַּז מִמֶּנּוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ. רש״י מעיר: **לֹא יָדַעְתִּי הֵיכָן נִצְטַוָּה בַּהַזָּאוֹת הַלָּלוּ,** שֶׁכֵּן עַל פִּי לְשׁוֹן הַצִּיווּי (שמות כט, לז. ושם מ, י) מַשְׁמַע שֶׁמְּשִׁיחַת הַמִּזְבֵּחַ דּוֹמָה לִמְשִׁיחַת שְׁאָר הַכֵּלִים: תורה יב

(יב) וַיִּצֹּק, וַיִּמְשַׁח. שְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל נְתִינַת שֶׁמֶן נֶאֱמְרוּ כָּאן: 'יְצִיקָה' וּ'מְשִׁיחָה'. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? **בַּתְּחִלָּה**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם תפארת לוי"צ ג עמ' מז)

וַיִּמְשַׁח אוֹתוֹ לְקַדֵּשׁוֹ (ח, יב) יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם לְכָךְ שֶׁמְּשִׁיחַת אַהֲרֹן לִכְהֻנָּה הָיְתָה דַּוְקָא עַל יְדֵי מֹשֶׁה הוּא כְּנֶגֶד **תּוֹרָה**, כַּכָּתוּב "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי", וְאַהֲרֹן הוּא כְּנֶגֶד **תְּפִלָּה**, כִּי תְּפִלּוֹת כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקָּנוּם. וְהַתְּפִלָּה צְרִיכָה לָבוֹא מִכֹּחַ הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ הַכֹּל וְכוֹלֶלֶת הַכֹּל, "הֲפוֹךְ בָּהּ וַהֲפוֹךְ בָּהּ דְּכוּלָּא בָּהּ".

(יג) וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיַּלְבִּשֵׁם כָּתֳנֹת וַיַּחְגֹּר אֹתָם אַבְנֵט וַיַּחֲבֹשׁ לָהֶם מִגְבָּעוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

יג וְקָרִיב מֹשֶׁה יָת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאַלְבֵּשִׁנּוּן כְּתוּנִין וְזָרֵז יָתְהוֹן הֶמְיָנִין וְאַתְקֵן לְהוֹן כּוֹבָעִין כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רס"י ◄ **וַיַּחֲבֹשׁ** • לְשׁוֹן קְשִׁירָה.

◆ יום חמישי י"א אדר ב' ◆

(יד) וַיַּגֵּשׁ אֵת פַּר הַחַטָּאת וַיִּסְמֹךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ פַּר הַחַטָּאת:

יד וְקָרֵב יָת תּוֹרָא דְּחַטָּאתָא וּסְמַךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא דְּחַטָּאתָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 416)

וַיַּגֵּשׁ אֶת פַּר הַחַטָּאת (ח, יד) אָמְרוּ רַז"ל (שבת יב, ב) שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל "כָּתַב עַל פִּנְקָסוֹ . . לִכְשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָבִיא חַטָּאת שְׁמֵנָה". וּבְאֶנְצִיקְלוֹפֶדְיָא תַּלְמוּדִית עֵרֶךְ חַטָּאת כּוֹתֵב בִּפְשִׁיטוּת, שֶׁאַף בַּזְּמַן הַזֶּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד צָרִיךְ לִכְתֹּב חִיּוּבֵי חַטָּאת שֶׁלּוֹ, ע"כ. וְלֹא רָאִינוּ זֶה כְּלָל (וְאַף שֶׁלֹּא רָאִינוּ אֵינוֹ רְאִיָּה – בְּדָבָר הָרָגִיל זֶה כֵּן רְאִיָּה), וְגַם אֲבוֹתֵינוּ לֹא סִפְּרוּ לָנוּ.

(טו) וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיְחַטֵּא אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיְקַדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו:

טו וּנְכַס וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת דְּמָא וִיהַב עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר בְּאֶצְבְּעֵהּ וְדַכִּי יָת מַדְבְּחָא וְיָת דְּמָא אֲרִיק לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא וְקַדְּשֵׁהּ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי:

רס"י ◄ **וַיְחַטֵּא אֶת־הַמִּזְבֵּחַ** • חִטְּאוֹ וְטִהֲרוֹ מִזָּרוּת לִכָּנֵס לִקְדֻשָּׁה. מֵעַתָּה כָּל הַכַּפָּרוֹת. **וַיְקַדְּשֵׁהוּ** • בַּעֲבוֹדָה זוֹ. **לְכַפֵּר עָלָיו** •

(טז) וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה הַמִּזְבֵּחָה:

טז וּנְסִיב יָת כָּל תַּרְבָּא די עַל גַּוָּא וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבְּהֶן וְאַסֵּק מֹשֶׁה לְמַדְבְּחָא:

רס"י ◄ **וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד** • לְבַד הַכָּבֵד, שֶׁהָיָה נוֹטֵל מְעַט מִן הַכָּבֵד עִמָּהּ.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

יוֹצֵק עַל רֹאשׁוֹ, וְאַחַר־כָּךְ נוֹתֵן עוֹד שֶׁמֶן בִּמְשִׁיחַת אֶצְבָּעוֹ **בֵּין רִיסֵי עֵינָיו** (שוּרוֹת הַשְּׂעָרוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי כִּיסּוּי הָעֵינַיִם), **וּמוֹשֵׁךְ בְּאֶצְבָּעוֹ מִזֶּה לָזֶה** לְחַבֵּר בֵּין כּוּלָּם יַחַד (הוריות יב.) (קיצו"מ):

תורה יג

(יג) וַיַּחֲבֹשׁ. 'חֲבִישָׁה' הוּא **לְשׁוֹן קְשִׁירָה** [כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (יחזקאל לד, ד) 'וְלִנְשְׁבָּרֶת לֹא חֲבַשְׁתֶּם']. מִכָּאן שֶׁהַמִּצְנֶפֶת הָיְתָה עֲשׂוּיָה פִּיסַּת בַּד אֲרוּכָּה וְצָרָה, שֶׁהָיָה מְלַפֵּף וְקוֹשֵׁר בָּהּ אֶת הָרֹאשׁ בִּכְרִיכוֹת וְעִיטּוּפִים הַרְבֵּה (לש"ר, ועפ"י רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ב):

תורה יד

(טו) וַיְחַטֵּא אֶת הַמִּזְבֵּחַ. חִיטּוּי זֶה הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ מִשּׁוּמְאָה לְטָהֳרָה, אֶלָּא **חִטְּאוֹ וְטִהֲרוֹ מִזָּרוּת לִיכָּנֵס לִקְדוּשָּׁה** – כְּלוֹמַר, בִּנְתִינַת הַדָּם עַל קַרְנוֹתָיו וּיְצִיקָתוֹ אֶל הַיְסוֹד, טִיהֵר אֶת הַמִּזְבֵּחַ מִהְיוֹתוֹ זָר וְחוּלִין, וְיָחֲדוֹ לִקְדוּשָּׁה (ד"ד):

וַיְקַדְּשֵׁהוּ. בַּעֲבוֹדָה זוֹ. כְּלוֹמַר עַל יְדֵי נְתִינַת הַדָּם, נִתְקַדֵּשׁ הַמִּזְבֵּחַ (לש"ר):

לְכַפֵּר עָלָיו. עַל יְדֵי הַקְדָּשַׁת הַמִּזְבֵּחַ, נַעֲשָׂה **מֵעַתָּה** רָאוּי לְכַפֵּר עָלָיו **כָּל הַכַּפָּרוֹת** שֶׁעֲתִידוֹת לָבֹא עַל יָדוֹ (הזכרון):

תורה טז

(טז) וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד. הַ'יּוֹתֶרֶת' הִיא רְצוּעַת בָּשָׂר הַמְחוּבֶּרֶת וּדְבוּקָה אֶל הַכָּבֵד (רְאֵה לְעֵיל פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא צִיּוּר מִסְפַּר 9), וּמִתּוֹךְ שֶׁמַּזְכִּיר הַכָּתוּב אֶת הַיּוֹתֶרֶת עִם הַכָּבֵד, לָמַדְנוּ שֶׁמַּקְטִיר אֶת הַיּוֹתֶרֶת **לְבַד** מִן **הַכָּבֵד,** כְּלוֹמַר, **שֶׁהָיָה נוֹטֵל מְעַט מִן הַכָּבֵד עִמָּהּ** וּמַקְטִירוֹ עִם הַיּוֹתֶרֶת (מפרשים):

תורה יז

(יז) וְאֶת־הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־בְּשָׂרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ שָׂרַף
בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

(יח) וַיַּקְרֵב אֵת אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל:

(יט) וַיִּשְׁחָט וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

(כ) וְאֶת־הָאַיִל נִתַּח לִנְתָחָיו וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־הָרֹאשׁ
וְאֶת־הַנְּתָחִים וְאֶת־הַפֶּדֶר:

(כא) וְאֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם וַיַּקְטֵר
מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הִוא לְרֵיחַ־נִיחֹחַ
אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

יז וְיָת תּוֹרָא וְיָת מַשְׁכֵּהּ וְיָת בִּסְרֵהּ וְיָת אָכְלֵהּ אוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

יח וְקָרִיב יָת דִּכְרָא דַּעֲלָתָא וּסְמָכוּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא:

יט וּנְכֵס וּזְרַק מֹשֶׁה יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

כ וְיָת דִּכְרָא פַּלִיג לְאֶבְרוֹהִי וְאַסֵּק מֹשֶׁה יָת רֵישָׁא וְיָת אֵבְרַיָּא וְיָת תַּרְבָּא:

כא וְיָת גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא חַלִיל בְּמַיָּא וְאַסֵּק מֹשֶׁה יָת כָּל דִּכְרָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא לְאִתְקַבָּלָא כְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

... ביום י"ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא **שבתורת אמת** ותורה **אור** – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים **טובים** לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחות שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

הפטרה לתענית ציבור בישעיה פרק נה

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב
אֶל־יְהוָה וְיִרַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם
דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם:
י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶّלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ
וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי
אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים
וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף: יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת
הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ
צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ
שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל
יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר

יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפַצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד
וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ
וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים
אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה
יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה
גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלַם
עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת
בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וְיַלְדוֹת מְשַׂחֲקִים
בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי
יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ
מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהֵבֵאתִי אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים
בֶּאֱמֶת וּבְצִדְקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיֹום יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם
שְׂכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וַאֲשַׁלַּח
אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת: יב כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי
אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה: יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל
כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהִיִּיתֶם בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר
זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחָמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי
בַּיָּמִים הָאֵלֶּה לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ
דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ
אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה: יח וַיְהִי
דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם
אֶהֱבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת: כא וְהָלְכוּ יֹשְׁבֵי אַחַת
אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלְכָה גַּם־אָנִי:

כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלִָם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה:
כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

◆ יום שישי י"ב אדר ב' ◆

(כב) וַיַּקְרֵב אֶת־הָאַיִל הַשֵּׁנִי אֵיל הַמִּלֻּאִים וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל:

כב וְקָרִיב יָת דִּכְרָא תִנְיָנָא דְּכַר קָרְבָּנַיָּא וּסְמָכוּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא:

רש"י◄ **אֵיל הַמִּלֻּאִים** • אֵיל הַשְּׁלָמִים, שֶׁמְּמַלְּאִים וּמַשְׁלִימִים אֶת הַכֹּהֲנִים בִּכְהֻנָּתָם.

(כג) וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִדָּמוֹ וַיִּתֵּן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־אַהֲרֹן הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית:

כג וּנְכַס וּנְסִיב מֹשֶׁה מִן דְּמָא וִיהַב עַל רוּם אוּדְנָא דְּאַהֲרֹן דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵהּ דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵהּ דְּיַמִּינָא:

(כד) וַיַּקְרֵב אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיִּתֵּן מֹשֶׁה מִן־הַדָּם עַל־תְּנוּךְ אָזְנָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כד וְקָרִיב יָת בְּנֵי אַהֲרֹן וִיהַב מֹשֶׁה מִן דְּמָא עַל רוּם אוּדְנֵהוֹן דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהוֹן דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵהוֹן דְּיַמִּינָא וּזְרַק מֹשֶׁה יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

(כה) וַיִּקַּח אֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הָאַלְיָה וְאֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין:

כה וּנְסִיב יָת תַּרְבָּא וְיָת אַלְיָתָא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבְּהֶן וְיָת שׁוֹקָא דְּיַמִּינָא:

(כו) וּמִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה לָקַח חַלַּת מַצָּה אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד וַיָּשֶׂם עַל־הַחֲלָבִים וְעַל שׁוֹק הַיָּמִין:

כו וּמִסַּלָּא דְּפַטִּירַיָּא דִּי קֳדָם יְיָ נְסִיב גְּרִצְתָּא פַּטִּירָא חֲדָא וּגְרִצְתָּא דִּלְחֵם מְשַׁח חֲדָא וְאֶסְפּוֹג חָד וְשַׁוִּי עַל תַּרְבַּיָּא וְעַל שׁוֹקָא דְּיַמִּינָא:

רש"י◄ **וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן** • הִיא רְבוּכָה, שֶׁהָיָה מַרְבֶּה בָּהּ שֶׁמֶן כְּנֶגֶד הַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין, כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּ'מְנָחוֹת'.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כב) אֵיל הַמִּלֻּאִים. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁבַּפָּרָשָׁה הֵם שֶׁל 'מִלּוּאִים', אוּלָם רַק אֶת הָאַיִל הַזֶּה קָרָא הַכָּתוּב 'אֵיל הַמִּילוּאִים', לְפִי שֶׁהוּא **אֵיל הַשְּׁלָמִים**, שֶׁגַּם **'מִלּוּאִים'** הוּא כְּעֵין **לְשׁוֹן 'שְׁלָמִים'**, שֶׁכֵּן יְמֵי הַמִּילוּאִים נִקְרָאִים כָּךְ עַל שֵׁם **שֶׁמְּמַלְּאִין וּמַשְׁלִימִין אֶת הַכֹּהֲנִים בִּכְהוּנָּתָם**, לְפִיכָךְ כִּינָּה הַכָּתוּב אֶת 'אֵיל הַשְּׁלָמִים' שֶׁבְּפָרָשַׁת הַמִּילוּאִים 'אֵיל הַמִּלּוּאִים': תורה כג

(כו) וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן. שְׁלֹשָׁה מִינֵי לְחָמִים הָיוּ כָּאן: חַלּוֹת, רְקִיקִין וּרְבוּכָה – עֶשֶׂר עֲשָׂר מִכָּל מִין [רְאֵה פֵּירוּשָׁן וְסֵדֶר עֲשִׂיָּתָן לְעֵיל (ב, ד)], וּ'וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן' הָאֲמוּרָה כָּאן **הִיא 'רְבוּכָה'** [זוֹהִי 'מְרֻבֶּכֶת' שֶׁהוּזְכְּרָה לְעֵיל (ו, יד. ז, יב) וְסֵדֶר עֲשִׂיָּתָהּ כַּמְבוֹאָר שָׁם]. וְנִקְרֵאת 'לֶחֶם שֶׁמֶן', עַל שֵׁם **שֶׁהָיָה מַרְבֶּה בָּהּ שֶׁמֶן כְּנֶגֶד הַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין**, שֶׁהָיָה נוֹתֵן רְבִיעִית הַלּוֹג לְעֶשֶׂר חַלּוֹת הָרְבוּכָה, וּרְבִיעִית הַלּוֹג לְעֶשְׂרִים הַנּוֹתָרִים (הַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין), נִמְצֵאת מִדַּת הַשֶּׁמֶן בָּרְבוּכָה כְּפוּלָה מִבִּשְׁאָר הַמִּינִים, **כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּמְנָחוֹת** (דף עח.) (גו"א): תורה כז

(כז) וַיִּתֵּן אֶת־הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וַיְנִיפֵ֥ם אֹתָ֖ם תְּנוּפָ֑ה לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃

כז וִיהַב יָת כֹּלָּא עַל יְדֵי אַהֲרֹן וְעַל יְדֵי בְנוֹהִי וַאֲרֵם יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ׃

(כח) וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֹתָם֙ מֵעַ֣ל כַּפֵּיהֶ֔ם וַיַּקְטֵ֥ר הַמִּזְבֵּ֖חָה עַל־הָעֹלָ֑ה מִלֻּאִ֣ים הֵ֔ם לְרֵ֥יחַ נִיחֹ֖חַ אִשֶּׁ֥ה הִ֛וא לַיהוָֽה׃

כח וּנְסִיב מֹשֶׁה יָתְהוֹן מֵעַל יְדֵיהוֹן וְאַסֵּק לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא קֳרָבָנָיָא אִנּוּן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳרָבָנָא הוּא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **וַיַּקְטֵר הַמִּזְבֵּחָה•** מֹשֶׁה שִׁמֵּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים בְּחָלוּק לָבָן. **עַל־הָעֹלָה•** אַחַר הָעֹלָה, וְלֹא מָצִינוּ שׁוּק שֶׁל שְׁלָמִים קָרֵב בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִזֶּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 95)

וַיַּקְטֵר הַמִּזְבֵּחָה (ח, כח) **מֹשֶׁה שִׁמֵּשׁ . . בְּחָלוּק לָבָן** (רש"י ח, כח) לָבָן הוּא גָּוֶן 'פָּשׁוּט', וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁהוּא "בְּחִינַת עַצְמִיּוּת שֶׁל הַדָּבָר, וְאֵין כָּאן דָּבָר נוֹסָף, רַק עֶצֶם הַדָּבָר לְבַד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר הַגְּוָונִים, שֶׁהֵם צֶבַע שֶׁצּוֹבְעִים בּוֹ . . שֶׁהַצֶּבַע . . הוּא דָּבָר נוֹסָף עַל עֶצֶם הַדָּבָר . . הַרְכָּבָה עַל עֶצֶם הַדָּבָר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן גָּוֶן לָבָן, שֶׁהוּא עַצְמִי וְאֵינוֹ צֶבַע".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 28)

מֹשֶׁה שִׁמֵּשׁ . . בְּחָלוּק לָבָן (רש"י ח, כח) עִקַּר תַּפְקִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה קַבָּלַת דְּבַר ה' וּמְסִירָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְאַף שִׁמּוּשׁוֹ בַּכְּהֻנָּה הָיָה חֵלֶק מִתַּפְקִיד זֶה (תַּפְקִיד שֶׁדָּרַשׁ מִמֶּנּוּ, בְּמִקְרִים מְסֻיָּמִים, גַּם שִׁמּוּשׁ בִּכְהֻנָּה). וּכְשֵׁם שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ לִבְגָדִים מְיֻחָדִים כְּדֵי לִשְׁמֹעַ אֶת דְּבַר ה', לֹא הָיָה לוֹ צֹרֶךְ בִּבְגָדִים מְיֻחָדִים גַּם בְּשָׁעָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה.

(כט) וַיִּקַּ֣ח מֹשֶׁ֗ה אֶת־הַֽחֲזֶה֙ וַיְנִיפֵ֣הוּ תְנוּפָ֔ה לִפְנֵ֥י יְהוָ֖ה מֵאֵ֣יל הַמִּלֻּאִ֑ים לְמֹשֶׁ֥ה הָיָ֖ה לְמָנָ֣ה כַּאֲשֶׁ֥ר צִוָּ֛ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃

כט וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת חֶדְיָא וַאֲרִימֵהּ אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מִדְּכַר קֳרָבָנָיָא לְמֹשֶׁה הֲוָה לְחֶלֶק כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

◆ שבת קודש י"ג אדר ב' ◆

(ל) וַיִּקַּ֣ח מֹשֶׁ֗ה מִשֶּׁ֤מֶן הַמִּשְׁחָה֙ וּמִן־הַדָּ֔ם אֲשֶׁ֖ר עַל־הַמִּזְבֵּ֑חַ וַיַּ֗ז עַל־אַהֲרֹ֤ן עַל־בְּגָדָיו֙ וְעַל־בָּנָ֔יו וְעַל־בִּגְדֵ֥י בָנָ֖יו אִתּ֑וֹ וַיְקַדֵּ֥שׁ אֶת־אַהֲרֹ֛ן אֶת־בְּגָדָ֖יו וְאֶת־בָּנָ֥יו וְאֶת־בִּגְדֵ֥י בָנָ֖יו אִתּֽוֹ׃

ל וּנְסִיב מֹשֶׁה מִמִּשְׁחָא דִּרְבוּתָא וּמִן דְּמָא דִי עַל מַדְבְּחָא וְאַדִּי עַל אַהֲרֹן עַל לְבוּשׁוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּהּ וְקַדִּישׁ יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כח) וַיַּקְטֵר הַמִּזְבֵּחָה. הֲגַם שֶׁלֹּא פֵּירֵשׁ הַכָּתוּב מִי הִקְטִירָם, הַכַּוָּנָה הִיא עַל מֹשֶׁה, וְכַמְּפוֹרָשׁ בְּכָל הַהַקְטָרוֹת הַקּוֹדְמוֹת שֶׁבַּפָּרָשָׁה (ראה לעיל פסוקים: טז, כ, כא), וְאַף עַל פִּי שֶׁמֹּשֶׁה לֹא הָיָה כֹּהֵן, הָיְתָה זוֹ 'הוֹרָאַת שָׁעָה' לִימֵי הַמִּילּוּאִים בִּלְבָד שֶׁיְּשַׁמֵּשׁ מֹשֶׁה כְּעֵין כֹּהֵן, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: **מֹשֶׁה שִׁמֵּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים בְּחָלוּק לָבָן** [אֲבָל לֹא בְּבִגְדֵי כְהוּנָּה מַמָּשׁ, שֶׁהֵם מְיוּחָדִים לְכֹהֲנִים בִּלְבָד] (עבודה־זרה לד.) (לבוש האורה, מפרשים): **עַל הָעוֹלָה.** אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהָיָה מַנִּיחַ אוֹתָם עַל גַּבֵּי הָעוֹלָה דַּוְוקָא אֶלָּא **אַחַר הָעוֹלָה** וּכְתוֹסֶפֶת עָלֶיהָ. וּמְעִיר רש"י: **וְלֹא מָצִינוּ שׁוּק שֶׁל שְׁלָמִים קָרֵב בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִזֶּה,** כִּי הַשּׁוּק לְעוֹלָם נִיתָּן לַכֹּהֲנִים [כָּאָמוּר לְמַעְלָה (ז, לד) 'כִּי אֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם, וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל']. וְרַק כָּאן, עַל פִּי 'הוֹרָאַת הַשָּׁעָה', הָיָה דִּינוֹ שׁוֹנֶה מִשְּׁאָר קָרְבְּנוֹת הַשְּׁלָמִים (גר"א): תורה כט

(לא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו בַּשְּׁלוּ אֶת־הַבָּשָׂר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשָׁם תֹּאכְלוּ אֹתוֹ וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסַל הַמִּלֻּאִים כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי לֵאמֹר אַהֲרֹן וּבָנָיו יֹאכְלֻהוּ:

לא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי בַּשְׁלוּ יָת בִּסְרָא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַמָּן תֵּיכְלוּן יָתֵהּ וְיָת לַחְמָא דִּי בְּסַל קָרְבָּנַיָּא כְּמָא דִי פַקֵּדִית לְמֵימַר אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יֵיכְלֻנֵּהּ:

(לב) וְהַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלֶּחֶם בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ:

לב וּדְאִשְׁתְּאַר בְּבִשְׂרָא וּבְלַחְמָא בְּנוּרָא תּוֹקְדוּן:

(לג) וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם מְלֹאת יְמֵי מִלֻּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת־יֶדְכֶם:

לג וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִּפְקוּן שִׁבְעָא יוֹמִין עַד יוֹם מִשְׁלַם יוֹמֵי קָרְבָּנֵיכוֹן אֲרֵי שִׁבְעָא יוֹמִין יְקָרֵב יָת קָרְבָּנְכוֹן:

(לד) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַיּוֹם הַזֶּה צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

לד כְּמָא דִי עֲבַד בְּיוֹמָא הָדֵין פַּקִּיד יְיָ לְמֶעְבַּד לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן:

רש"י◄ **צִוָּה ה' לַעֲשֹׂת•** כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ: "לַעֲשֹׂת" — זֶה מַעֲשֵׂה פָרָה, "לְכַפֵּר" — זֶה מַעֲשֵׂה יוֹם־הַכִּפּוּרִים; וּלְלַמֵּד, שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל טָעוּן פְּרִישָׁה קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁבְעַת יָמִים, וְכֵן הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה.

(לה) וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא תָמוּתוּ כִּי־כֵן צִוִּיתִי:

לה וּבִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא תִּיתְבוּן יְמָם וְלֵילֵי שִׁבְעָא יוֹמִין וְתִטְרוּן יָת מַטְרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְלָא תְמוּתוּן אֲרֵי כֵּן אִתְפַּקֶּדִית:

רש"י◄ **וְלֹא תָמוּתוּ•** הָא אִם לֹא תַּעֲשׂוּ כֵּן, הֲרֵי אַתֶּם חַיָּבִים מִיתָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש"פ צו תשכ"ט)

וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים (ח, לה) יוֹשֵׁב אֹהֶל חַיָּב לְשֶׁבֶת בְּאָהֳלָהּ שֶׁל תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי (שֶׁהֵם יָמִים מְיֻחָדִים) וּבִשְׁאָר יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, בְּשַׁבָּת וּבְחֹל. וְאַף שֶׁמְּכָרְחִים לְהַפְסִיק כְּדֵי לֶאֱכֹל וְלִישֹׁן וְכַדּוֹמֶה – הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר **וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ** - מִי שֶׁאוֹכֵל וְיָשֵׁן כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חָזָק וּבָרִיא וְיוּכַל לַחֲזֹר לְלִמּוּדוֹ, מָצוּי גַּם בְּעֵת הָאֲכִילָה וְהַשֵּׁינָה לְיַד 'פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד'; הוּא 'עוֹמֵד לְיַד הַפֶּתַח' וּמִתְכּוֹנֵן לְהִכָּנֵס שׁוּב.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(לד) צִוָּה ה' לַעֲשֹׂת. כְּלוֹמַר, כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ בַּיּוֹם הַזֶּה צִיָּוָה ה' לְהַמְשִׁיךְ וְלַעֲשׂוֹת **כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים,** בְּכָל יוֹם וָיוֹם. וּמִקְרָא קָצָר הוּא, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר 'לַעֲשׂוֹת כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים'. **וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ,** כִּי מִתּוֹךְ סְתִימַת לְשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר 'לַעֲשׂוֹת' וְלֹא פֵּירֵשׁ אֵימָתַי, הֲרֵי הוּא רוֹמֵז עַל דְּבָרִים נוֹסָפִים שֶׁיֵּשׁ לַהֲכִינָם שִׁבְעַת יָמִים קוֹדֶם, וְכָךְ אָמְרוּ: **'לַעֲשׂוֹת'** – **זֶה מַעֲשֵׂה פָרָה** (פָּרָה אֲדוּמָּה); **'לְכַפֵּר'** – **זֶה מַעֲשֵׂה יוֹם־הַכִּפּוּרִים. וּלְלַמֵּד, שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל טָעוּן פְּרִישָׁה** מִבֵּיתוֹ **קוֹדֶם יוֹם־הַכִּפּוּרִים שִׁבְעַת יָמִים** [כְּדֵי לְשָׁמְרוֹ מִכָּל חֵשֵׁשׁ טוּמְאָה (ראה יומא ו.)], **וְכֵן** מַפְרִישִׁין אֶת **הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה** (ספרא) (רא"ם, הזכרון): תורה לה

(לה) וְלֹא תָמוּתוּ. וּמִכָּאן אַתָּה שׁוֹמֵעַ: **הָא אִם לֹא תַּעֲשׂוּ כֵּן,** לְנָהוֹג כְּפִי שֶׁנִּצְטַוִּיתֶם, **הֲרֵי אַתֶּם חַיָּבִים מִיתָה:** תורה לו

(לו) **וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:**

לו **וַעֲבַד אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה: ס ס ס**

רש"י ◄**וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו•** לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁלֹּא הִטּוּ יָמִין וּשְׂמֹאל.

צ"ו פסוקים, צ"ו סימן. חסלת פרשת צו

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש"פ צו תשכ"ה)

לְהַגִּיד שִׁבְחָן, שֶׁלֹּא הִטּוּ יָמִין וּשְׂמֹאל (רש"י ח, לו) מַטְרָתָם שֶׁל יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיְתָה לְחַנֵּךְ וּלְהַרְגִּיל אֶת אַהֲרֹן וּבָנָיו בַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת. וְהַכָּתוּב מְסַפֵּר בְּשִׁבְחָם, שֶׁמִּיָּד **בַּתְּחִלָּת** הָעֲבוֹדָה, עוֹד לִפְנֵי שֶׁהִתְרַגְּלוּ וְהִתְאַמְּנוּ, הִצְלִיחוּ לַעֲשׂוֹתָהּ כָּרָאוּי. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא **טָעוּ** (בְּדָבָר מַהוּתִי), אֶלָּא אַף לֹא **הִטּוּ** (סְטִיָּה קַלָּה), לֹא לְיָמִין – הוֹסָפַת דָּבָר שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ, וְלֹא **לִשְׂמֹאל** – הַחְסָרַת דָּבָר שֶׁנִּצְטַוּוּ.

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

כד) **בְּמֹעֲצוֹת,** בְּעֵצוֹת שֶׁלָּהֶם, לֹא בַּעֲצָתִי, וּכְפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ "בִּשְׁרִירוּת לִבָּם הָרָע". **בִּשְׁרִירוּת לִבָּם,** כְּפִי שֶׁלִּבָּם רוֹאֶה. מִלְּשׁוֹן "אֲשׁוּרֶנּוּ" (במדבר כד,יז). פֵּרוּשׁ אַחֵר, בְּתֹקֶף לִבָּם, מִלְּשׁוֹן "שָׁרִיר וְקַיָּם". וּכְתַרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל, בְּהִרְהוּר לִבָּם. **וַיִּהְיוּ לְאָחוֹר,** כְּלוֹמַר, בְּכָל יוֹם הָיוּ פּוֹחֲתִים וְהוֹלְכִים בַּעֲבוֹדַת ה'. **וְלֹא לְפָנִים,** וְלֹא הָיוּ מוֹסִיפִים וְהוֹלְכִים. כה) **יוֹם הַשִּׁבֵּם וְשָׁלֹחַ,** מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם הַשִּׁבֵּם וְשָׁלוֹחַ. כח) **וְנִכְרַתָּה מִפִּיהֶם,** וְנִפְסְקָה הַזְּכָרָתָהּ בְּפִיהֶם.

הפטרת פרשת צו לשמו"ת

בירמיה פרק ז

כא כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹלֹתֵיכֶם סִפּוּ
עַל־זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר: כב כִּי לֹא־דִבַּרְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם
וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־דִּבְרֵי
עוֹלָה וָזָבַח: כג כִּי אִם־אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר
שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם
וְהָלַכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לְמַעַן יִיטַב לָכֶם:
כד וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיֵּלְכוּ בְּמֹעֲצוֹת בִּשְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע וַיִּהְיוּ לְאָחוֹר וְלֹא לְפָנִים:
כה לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי
הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ: כו וְלוֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם הֵרֵעוּ
מֵאֲבוֹתָם: כז וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ וְקָרָאתָ אֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲנוּכָה:
כח וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לוֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר אֲבְדָה הָאֱמוּנָה
וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם: ט כט כֹּה | אָמַר יְהוָה אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ
אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ: כג כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה
חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפָצְתִּי נְאֻם־יְהוָה:

הפטרה לשבת זכור לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' קצה

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(לו) **וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו.** בָּא הַכָּתוּב **לְהַגִּיד שִׁבְחָן, שֶׁלֹּא הִטּוּ** מִן הַדְּבָרִים **יָמִין וּשְׂמֹאל** [כִּי הָעֲבוֹדָה עִנְיָן גָּדוֹל, וְחוּמְרָה יְתֵירָה הִיא, וַהֲלָכוֹת רַבּוֹת יֵשׁ בָּעֲבוֹדָה וּמַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא שִׁינּוּ וְלֹא טָעוּ בְּאֶחָד מֵהֶם לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל, כִּי בְּכַוָּנָה יְתֵירָה וּבְדִקְדּוּק גָּדוֹל עָשׂוּ' (לשון הגר"א)]:

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ז' אדר ב' מפרק לט עד סוף פרק מג	**יום רביעי - י' אדר ב'** מפרק נה עד סוף פרק נט
יום שני - ח' אדר ב' מפרק מד עד סוף פרק מח	**יום חמישי - י"א אדר ב'** מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שלישי - ט' אדר ב' מפרק מט עד סוף פרק נד	**יום שישי - י"ב אדר ב'** מפרק סו עד סוף פרק סח
שבת קודש - י"ג אדר ב' פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפני שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ז' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 90, פרק לו. והנה... עד עמ' 90, ואפסי עוד.

פֶּרֶק לו. בפרק הקודם החל רבנו הזקן להסביר את המלה "לעשותו" (מלת הסיום של הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו") – שתכלית הכל היא "לעשותו", לקיים מצוות במעשה. וזאת משום שעל ידי מעשה, נמשך אור השכינה גם על הנפש הבהמית והגוף ולא רק על הנפש האלקית.

ברם, עדיין הדברים טעונים הסברה: מהי המעלה הגדולה המיוחדת בהמשכת האור על הנפש הבהמית והגוף, שבגללה מהווה המעשה את התכלית? – לכן יסביר רבנו הזקן בפרק ל"ו, שכל תכלית בריאת העולמות היא, כי נתאוה הקב"ה להיות לו "דירה בתחתונים", בעולמות התחתונים ובנבראים – ובעיקר בעולם הזה, שהוא העולם התחתון ביותר, בו שורר חושך כפול ומכופל.

והכוונה היא להפוך את החושך לאור, ושיאיר בו אור אין סוף במדה מרובה יותר מאשר בעולמות העליונים. ולכן, מתבטאת ה"תכלית", בקיום מצוות במעשה דוקא. שכן, על ידי כך מתבצע ענין הדירה בתחתונים, שבנפש הבהמית ובגוף, ובאמצעותם בכל העולם כולו – יאיר אור אין סוף.

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת מַאֲמַר רַז"ל[1], – ידוע מאמרם של רבותינו זכרונם לברכה, **שֶׁתַּכְלִית בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה הוּא שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים.** – כלומר: שבתוך הנבראים התחתונים תתגלה עצמות אור אין סוף כמו שהוא, בלי כל לבוש והסתרה: כאדם, למשל, הגר בדירה, שעצם האדם נמצא בדירה. להלן מסביר רבנו הזקן, שמשמעות "(דירה) בתחתונים" היא: בעולם הזה. ברם, כדי להקל את המשך הלימוד, מן הראוי להקדים הסבר קצר לגבי מה שחכמינו ז"ל אומרים, שנתאוה הקב"ה להיות לו "דירה בתחתונים": אין לומר שלגבי הקב"ה נחשבים עולמות אלה כתחתונים וכבעלי מדריגה פחותה יותר לעומת עולמות אחרים הנחשבים כאילו לעליונים וכבעלי מדריגה נעלה יותר – שכן, משמעות קביעה כזו היא, שלגבי הקב"ה העולמות העליונים קרובים אליו מפני שהם במדריגה עליונה יותר מאשר העולמות התחתונים שרחוקים ממנו מפני שהם במדריגה פחותה יותר – וזה אינו אמת, שכן, לגבי הקב"ה, כל העולמות שווים. פירוש הדבר: לגבי הקב"ה אין העולמות והמדריגות העליונות ביותר תופסים מקום כלל, **בדיוק** כפי שהדבר ביחס לעולמות ולמדריגות התחתונות; הקב"ה נמצא בתחתונים באותה מדה שהוא נמצא בעליונים. לכן, מן ההכרח לומר, שמשמעות "בתחתונים" היא לגבי העולמות: **בהם ולגביהם** קיים סדר השתלשלות של עולמות שהם עליונים ותחתונים במעלה ובמדריגה. העליונות והנחיתות מתבטאות בכך שבעולמות העליונים ישנו **גילוי** אלקות, אלקות היא שם בהתגלות; ואילו בעולמות התחתונים האלקות מוסתרת ונעלמת. ובהתאם לכך – עולמנו אנו, העולם הזה, הוא התחתון ביותר, מפני שבו האלקות מוסתרת ונעלמת יותר מאשר בכל שאר העולמות. **וְהִנֵּה, לֹא שַׁיָּךְ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ בְּחִינַת מַעְלָה וּמַטָּה,** – עליון ותחתון במדריגה, **כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין בְּשָׁוֶה.** – הוא נמצא בעולמות התחתונים באותה מדה כמו שהוא נמצא בעולמות העליונים, ולכן, אין הבדל לגביו בין העולמות העליונים והעולמות התחתונים, **אֶלָּא בְּאוֹר הָעֵנָיָן,** – מה שחכמינו ז"ל אומרים, שהקב"ה נתאוה להיות לו "דירה בתחתונים", שאין הכוונה לתחתונים לגביו יתברך, אלא, כפי שיסביר, שלגבי **העולמות** עצמם הם נקראים תחתונים, **כִּי קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם** – כלומר, **כל** העולמות, **הָיָה הוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרֵךְ יָחִיד וּמְיֻחָד, וּמְמַלֵּא כָּל הַמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁבָּרָא בּוֹ הָעוֹלָם,** – כל שיכול היה להיחשב במקום ובאפשרות לבריאת העולמות – היה ממולא באור אין סוף; **וְגַם עַתָּה** – לאחר בריאת העולמות, **כֵּן הוּא לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ.** – כלומר: לגבי הקב"ה אין הבדל בין לפני הבריאה לבין לאחרי הבריאה; הבריאה כולה לא יצרה שום שינוי בו יתברך ובייחודו המוחלט. **רַק שֶׁהַשִּׁנּוּי הוּא אֶל הַמְּקַבְּלִים חִיּוּתוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – לגבם נתהווה שינוי: לפני הבריאה לא היו בנמצא "מקבלים" לקבל את החיות והאור, ואילו לאחרי הבריאה – ישנם "מקבלים", **שֶׁמְּקַבְּלִים** – את החיות והאור ממנו יתברך, **עַל יְדֵי לְבוּשִׁים רַבִּים הַמְכַסִּים וּמַסְתִּירִים אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – שכן, בלי אותם לבושים לא היו יכולים לקבל את החיות והאור והיו מתבטלים במציאות לגמרי. **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[2]: **"כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי",** – ולא רק האדם, שהוא בעל גוף גשמי, אלא גם הנבראים הרוחניים, כמלאכים, אינם יכולים לקבל את האור והחיות האלקית בלי לבושים המסתירים; **וְכִדְפֵרְשׁוּ רַז"ל**[3] **שֶׁאֲפִלּוּ מַלְאָכִים הַנִּקְרָאִים "חַיּוֹת"** – הקודש, **אֵין רוֹאִין כּוֹ'.** – אלקות, כי אם על ידי לבושים המסתירים ומאפשרים שיוכלו לקבל. הרי, שכל העולמות והנבראים מקבלים את חיותם

ליקוטי אמרים

פרק לו והנה מודעת זאת מארז"ל שתכלית בריאת עולם הזה הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. והנה לא שייך לפניו ית' בחי' מעלה ומטה כי הוא ית' ממלא כל עלמין בשוה. אלא ביאור הענין כי קודם שנברא העולם היה הוא לבדו ית' יחיד ומיוחד וממלא כל המקום הזה שברא בו העולם וגם עתה כן הוא לפניו ית' רק שהשינוי הוא אל המקבלים חיותו ואורו ית' שמקבלים ע"י לבושים רבים המכסים ומסתירים אורו ית' כדכתיב כי לא יראני האדם וחי וכדפי' רז"ל שאפי' מלאכים הנק' חיות אין רואין כו' וזהו ענין השתלשלות העולמות

---

1. מדרש תנחומא נשא, ז, א. **2.** שמות לג, כ. **3.** ספרי סוף פ' בהעלותך. במדבר רבה סוף פ' נשא.

האלקית על ידי לבושים והסתרים. ובכך, כפי שיוסבר כאן מיד, מתבטא ההבדל בין העולמות העליונים לעולמות התחתונים: החיות האלקית בעולמות העליונים היא יותר בהתגלות, והסתרתה היא במדה פחותה יותר, ואילו בעולמות התחתונים – החיות האלקית מוסתרת יותר. **וְזֶהוּ עִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה,** – כלומר, ההשתלשלות והירידה המדורגת של העולמות, מעולם לעולם, מתבטאת במדת ההסתרה שלהם, **עַל יְדֵי רִבּוּי הַלְּבוּשִׁים הַמַּסְתִּירִים הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ,** – ככל שרבים הלבושים וההסתרה גדלה – כך גדלה הירידה, **עַד שֶׁנִּבְרָא עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי וְהַחֹמְרִי מַמָּשׁ,** – העולם הזה הוא "גשמי" – שלכן לא נראית בו כלל האמת שהחיות האלקית מחיה כל דבר, ונוסף לכך הוא גם "חומרי", שלכן נראה גם השקר כאמת, **וְהוּא** – העולם **הַזֶּה, הַתַּחְתּוֹן בַּמַּדְרֵגָה,** – בין כל העולמות, **שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, בְּעִנְיַן הֶסְתֵּר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ וְחֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכֻפָּל,** – אין עולם שבו האור כל כך מוסתר כמו שהוא בעולם הזה, **עַד שֶׁהוּא** – עולם הזה, **מָלֵא קְלִפּוֹת וְסִטְרָא־אָחֳרָא, שֶׁהֵן נֶגֶד ה' מַמָּשׁ, לוֹמַר: "אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד".** – הקליפות אומרות על עצמן שהן הן המציאות הבלעדית ומלבדן – אפס. מכל האמור מובן, שהמשמעות של "בתחתונים", היא – העולם־הזה, בהיותו **התחתון** ביותר במדריגה. מעתה, כיוון שקיימת השתלשלות **אחת** של עולמות עליונים ותחתונים, יש מקום לדון, אלו מהם הם עיקר ותכלית ההשתלשלות: העולמות העליונים שבהם ישנו גילוי אלקות, ואילו העולמות התחתונים באים רק כדי להבליט מעלת העליונים, שכן, כשקיים חושך והעלם ניכרת אז מעלת האור והגילוי, או שהתכלית היא בעולמות התחתונים בהם אלקות בהעלם (אלא, שכדי שיווצרו עולמות תחתונים, היה צריך להיות סדר ההשתלשלות, והיבראותם המוקדמת של העולמות העליונים), אך כיוון שאין שום תכלית בהעלמת האור האלקי – הרי הכוונה היא להפוך את החושך וההעלם לאור וגילוי. – וזהו תוכן מאמר חכמינו ז"ל ש"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים": שהתכלית היא שבכל העולמות התחתונים, בהם שורר חושך והעלם – יומשך אור וגילוי במדה מרובה יותר מאשר בעולמות העליונים, עד כדי שיוכלו להיות ל"דירה" לו יתברך – כפי שיוסבר להלן.

ליקוטי אמרים

וירידתם ממדרגה למדרג' ע"י ריבוי הלבושי' המסתירים האור והחיות שממנו ית' עד שנברא עו"הז הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש לומ' אני ואפסי עוד.

יום שני ח' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 90, והנה תכלית... עד עמ' מו, יבטלו במציאות.

וְהִנֵּה, תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה - אֵינוֹ בִּשְׁבִיל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, – בהם ישנו גילוי אלקות, **הוֹאִיל וְלָהֶם** – לעולמות העליונים מהווה הדבר **יְרִידָה מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ,** – שכן, בהיותם "עולם", מלשון העלם, אין האלקות בהתגלות גמורה בהם, כי אם על ידי אי אלו לבושים, והרי זו ירידה לגבי מה שהיה לפני בריאת עולמות אלה, שאז היתה אלקות בהתגלות גמורה – ולכן אי־אפשר לומר שהתכלית היא בגילוי האלקות שבעולמות העליונים, מאחר שגילוי זה הנו העלם וירידה לגבי מה שהיה קודם, והתכלית היא הרי בגילוי האור ולא בהעלם ובירידת האור, **אֶלָּא הַתַּכְלִית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן,** – וכל העולמות העליונים נבראו במגמה, שהאור האלקי ירד בהשתלשלות ממדריגה עליונה לתחתונה ממנה, עד להיווצרות עולם של חושך והעלם – עולם הזה – ודוקא העולם **הזה** הוא התכלית, **מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא** – כשהסטרא־אחרא נכפפת ונכנעת לקדושה, **וְאִתְהַפֵּךְ חֲשׁוֹכָא לְנְהוֹרָא,** – וחושך הקליפות נהפך לאור של קדושה, **שֶׁיָּאִיר אוֹר ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּמְקוֹם הַחֹשֶׁךְ וְהַסִּטְרָא־אָחֳרָא שֶׁל כָּל עוֹלָם הַזֶּה כֻּלּוֹ, בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז** – ביתר עליונות וביתר חוזק, **וְיִתְרוֹן אוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ,** – כשהחושך עצמו נהפך לאור, באה מכך מעלה נוספת באור. כלומר: האור מאיר בעולם הזה ביתר תוקף, **מֵהֶאָרָתוֹ בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים,** – מאשר הארת האור האלקי בעולמות העליונים[4], **שֶׁמֵּאִיר שָׁם עַל יְדֵי לְבוּשִׁים וְהֶסְתֵּר פָּנִים,** – שגם

ליקוטי אמרים

והנה תכלית השתלשלו' העולמו' וירידתם ממדרגה למדרגה אינו בשביל עולמות העליוני' הואיל ולהם ירידה מאור פניו ית' אלא התכלית הוא עו"הז התחתון שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא לנהורא שיאיר אור ה' אין סוף ב"ה במקום החשך והס"א של כל עו"הז כולו ביתר שאת ויתר עז ויתרון אור מן החשך מהארתו בעולמות עליונים שמאיר שם ע"י לבושים

---

4. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אולי הכוונה לתרץ בזה קשיא הידועה: דאין לברוא דבר גדול ונעלה אך ורק בשביל דבר קטן ממנו.

בעולמות העליונים ההארה היא על ידי לבושים, שפנימיות האור מסתתרת, **הַמַּסְתִּירִים וּמַעֲלִימִים** – הלבושים והסתר פנים מעלימים ומסתירים על **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא יִבָּטֵלוּ** – העולמות, **בַּמְּצִיאוּת.** – שכן, אם האור היה מאיר בלי לבושים, היו העולמות בטלים במציאות. נמצא שבעולמות העליונים אין אור אין־סוף מאיר כמו שהוא; ואילו בעולם הזה יאיר האור כמו שהוא בלי לבושים באמצעות הכנעת הסטרא־אחרא, כאמור.

ליקוטי אמרים

והסתר פנים המסתירים ומעלימים אור א"ס ב"ה שלא יבטלו במציאות.

יום שלישי ט' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מו, ולזה נתן הקב"ה... עד עמ' מו, מהאר"י ז"ל):

ברם, הדבר טעון הסברה: מאחר שאף העולמות הרוחניים והעליונים יותר אינם יכולים לקבל את האור רק על ידי לבושים, כיצד, איפוא, יוכלו לקבל את האור בעולם הזה בלי לבושים?! – את זה מסביר רבנו הזקן בהמשך הדברים, שלשם כך נתן הקב"ה את התורה, הנותנת כוח לקבל את אור אין סוף כמו שהוא, ועם זאת לא להיות בטל במציאות: **וְלָזֶה** – ולכן, **נָתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנִּקְרֵאת עֹז וְכֹחַ,** – והיא הנותנת כוח לקבל את גילוי אור אין־סוף בלי לבושים, **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[5] שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בַּצַּדִּיקִים לְקַבֵּל שְׂכָרָם לֶעָתִיד לָבֹא,** – ולשם מה, ומהו פעולתו של כוח זה? – כדי **שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ בַּמְּצִיאוּת מַמָּשׁ בְּאוֹר ה',** הַנִּגְלֶה לֶעָתִיד בְּלִי שׁוּם לְבוּשׁ, כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[6]: **"וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ [פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִתְכַּסֶּה מִמְּךָ בְּכָנָף וּלְבוּשׁ],** – שהקב"ה לא "יתכסה" עוד. שכן, ישנו פירוש המפרש את כוונת הפסוק על אי־עצירת גשמים, ולכן מפסיק רבנו הזקן באמצע הפסוק ומפרשו כפירוש רש"י, שהקב"ה לא יכסה את עצמו בכנף ובלבוש – ולאחר מכן הוא ממשיך בסיום הפסוק: **וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ",** – את הקב"ה; **וּכְתִיב[7]: "כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ וְגוֹ'",** – העין שלמטה תראה את העין שלמעלה, כלומר: יראו בפועל את ההתגלות של אור הוי';

ליקוטי אמרים

ולזה נתן הקב"ה לישראל את התורה שנקר' עוז וכח וכמארז"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים לקבל שכרם לעתיד לבא שלא יתבטלו במציאות ממש באור ה' הנגלה לעתיד בלי שום לבוש כדכתיב ולא יכנף עוד מוריך [פי' שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש] והיו עיניך רואות את מוריך וכתיב כי עין בעין יראו וגו' וכתיב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' כי ה' יהיה לך לאור עולם וגו'. ונודע שימות המשיח ובפרט כשיחיו המתים הם תכלית ושלימות בריאות עולם הזה שלכך נברא מתחילתו*

מאחר שאף העולמות הרוחניים והעליונים יותר אינם יכולים לקבל את האור רק על ידי לבושים, כיצד, איפוא, יוכלו לקבל את האור בעולם הזה בלי לבושים?! – את זה מסביר רבנו הזקן בהמשך הדברים, שלשם כך נתן הקב"ה את התורה, הנותנת כוח לקבל את אור אין סוף כמו שהוא, ועם זאת לא להיות בטל במציאות: **וְלָזֶה** – ולכן, **נָתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנִּקְרֵאת עֹז וְכֹחַ,** – והיא הנותנת כוח לקבל את גילוי אור אין־סוף בלי לבושים, **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[5] שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בַּצַּדִּיקִים לְקַבֵּל שְׂכָרָם לֶעָתִיד לָבֹא,** – ולשם מה, ומהו פעולתו של כוח זה? – כדי **שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ בַּמְּצִיאוּת מַמָּשׁ בְּאוֹר ה',** הַנִּגְלֶה לֶעָתִיד בְּלִי שׁוּם לְבוּשׁ, כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[6]: **"וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ [פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִתְכַּסֶּה מִמְּךָ בְּכָנָף וּלְבוּשׁ],** – שהקב"ה לא "יתכסה" עוד. שכן, ישנו פירוש המפרש את כוונת הפסוק על אי־עצירת גשמים, ולכן מפסיק רבנו הזקן באמצע הפסוק ומפרשו כפירוש רש"י, שהקב"ה לא יכסה את עצמו בכנף ובלבוש – ולאחר מכן הוא ממשיך בסיום הפסוק: **וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ",** – את הקב"ה; **וּכְתִיב[7]: "כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ וְגוֹ'",** – העין שלמטה תראה את העין שלמעלה, כלומר: יראו בפועל את ההתגלות של אור הוי';

הגהה

(וקבלת שכר עיקרו באלף השביעי כמ"ש בלקוטי תורה מהאר"י ז"ל):

וּכְתִיב[8]: "לֹא יִהְיֶה לְּךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְגוֹ', כִּי ה' יִהְיֶה לְּךָ לְאוֹר עוֹלָם וְגוֹ'". – את אור ה' שיאיר לעתיד לבוא בלי שום לבוש, יוכלו לקבל על ידי התורה שלומדים עתה. ורבנו הזקן מסיים את מה שאמר קודם: שתכלית כל העולמות היא העולם הזה, במקום החושך והקליפות דוקא. שעל ידי **עבודה** נשברת ה'סטרא־אחרא', והחושך נהפך לאור. ועל ידי כך יאיר בעולם הזה אור גדול בהרבה מאשר בעולמות העליונים. ברם, גילוי אור כזה בעולם הזה, יאיר הרי רק לעתיד לבוא, ואילו כעת האור הוא בהעלם – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שימות המשיח וזמן תחיית המתים הוא, אכן, כל התכלית והשלימות של בריאת העולם הזה: **וְנוֹדַע, שֶׁיְּמוֹת הַמָּשִׁיחַ, וּבִפְרָט כְּשֶׁיְּחִיוּ הַמֵּתִים, הֵם תַּכְלִית וּשְׁלֵמוּת בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁלְּכָךְ נִבְרָא מִתְּחִלָּתוֹ.** – שיהיה כמו בימות המשיח ותחיית המתים. * **הגהה** (**וְקַבָּלַת שָׂכָר** – עבור העבודה שבעולם הזה, **עִקָּרוֹ בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי,** – שכן, לכאורה ימות המשיח ותחיית המתים הם הזמן של **קבלת שכר**, ולא הזמן כשהעולם הוא כך מצד תכלית בריאתו – לכן מעיר רבנו הזקן, שעיקר קבלת השכר הוא באלף השביעי, ועד אז נוצרת בעיקר בעולם התכלית והשלימות של בריאתו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' מֵהָאַר"י זַ"ל):**

ולזה **מבאר** דעוה"ז (ע"י העבודה, דרק בעולם מלא קליפות אפשרית היא) נעשה ביתר שאת כו'". כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר בהערתו זו, כפי הנראה מאריכות לשונו של רבנו הזקן, שאינו מסתפק בסיום (שהעולם הזה הוא ה"תכלית". מפני שכך "עלה ברצונו יתברך להיות לו נחת רוח כד אתכפיא...") ורבנו הזקן מוסיף, שאור אין סוף ברוך הוא יאיר במקום החושך של העולם הזה **ביתר שאת ויתר עז מהארתו בעולמות עליונים** - אומר על כך כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכוונת רבנו הזקן לתרץ את הקושיא הידועה: כיצד יכולים לומר שהעולמות העליונים, בהם מאיר כל כך הרבה אור אין סוף ברוך הוא, הם בשביל התכלית של העולם הזה בו מאיר אור אין סוף ברוך הוא, בהעלם? הרי, לא בוראים "דבר גדול בשביל דבר קטן"? לכן מסביר רבנו הזקן, שהעולם הזה (על ידי העבודה של "אתהפכא", האפשרית רק בעולם הזה המלא קליפות) יתעלה במדה כזו, **שבו** יאיר אור אין סוף ברוך הוא ביתר שאת ויתר עז מאשר בעולמות העליונים כו'. **5.** סנהדרין ק, ב. **6.** ישעי' ל, כ. **7.** ישעי' נב, ח. **8.** ישעי' ס, יט.

יום רביעי י׳ אדר ב׳

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ מו, וגם כבר הי׳... עד עמ׳ 92, מחייהו כו׳.

וְגַם – לא זו בלבד שזה יהיה לעתיד, אלא **כְּבָר הָיָה לְעוֹלָמִים מֵעֵין זֶה,** – מעין גילויי ימות המשיח ותחיית המתים, כבר היה **בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[9]: **"אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" - "הָרְאֵתָ מַמָּשׁ, בִּרְאִיָּה חוּשִׁיִּית,** – כי, כשאומרים "הראת" – הראת את עצמך, הרי הכוונה שראו אותו, וזוהי ראיה מוחשית, **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[10]: **"וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת" - "רוֹאִים אֶת הַנִּשְׁמָע",** – את כל גילויי מתן תורה שקלטו – הם **ראו** ממש; **וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[11]: מִסְתַּכְּלִים לְמִזְרָח וְשׁוֹמְעִין אֶת הַדִּבּוּר יוֹצֵא אָנֹכִי כו׳,** – ה׳ אלקיך, **וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת וּלְמַעְלָה וּלְמַטָּה,** – מכל צד שאליו הסתכלו נשמע משם הדבור "אנכי ה׳ אלקיך". **וְכִדְפָרֵשׁ בַּתִּקּוּנִים** – וכמו שמפרש ב"תיקוני זוהר": **דְּלֵית אֲתַר דְּלָא מָלֵיל מִנֵּיהּ עִמְּהוֹן כו׳.** – שאין מקום ממנו לא דיבר – הקב"ה – אתם. **וְהֵינוּ,** – כך היה הדבר, **מִפְּנֵי גִּלּוּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁהֵן כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא** – התורה, היא **פְּנִימִית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ, וְאֵין שָׁם הֶסְתֵּר פָּנִים כְּלָל,** – ומשום כך היתה התגלות אלקות בכל העולם. **כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[12]: "כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ תּוֹרַת חַיִּים".** – הרי שתורה באה מ"אור פניך" – האור הפנימי של אלקות. **וְלָכֵן** – מפני שהיתה התגלות אלקות, **הָיוּ** – בני ישראל בשעת מתן תורה, **בְּטֵלִים בַּמְּצִיאוּת מַמָּשׁ, כְּמַאֲמַר רַז״ל[13] שֶׁעַל כָּל דִּבּוּר פָּרְחָה נִשְׁמָתָן כו׳,** – כלתה נפשם ונתבטלו במציאות, **אֶלָּא שֶׁהֶחֱזִירָהּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָהֶן** – את הנשמה, **בְּטֵל שֶׁעָתִיד לְהַחֲיוֹת בּוֹ אֶת הַמֵּתִים, וְהוּא טַל תּוֹרָה** – שכן, בתורה ישנן בחינת "מטר" ובחינת "טל", **שֶׁנִּקְרָא "עוֹז",** – החוזק והכוח לקבלת ההתגלות האלקית ושלא להתבטל במציאות, כפי שנזכר לעיל בקשר לצדיקים לעתיד־לבוא. **כְּמַאֲמַר רַז״ל[14]: "כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה - טַל תּוֹרָה מְחַיֵּהוּ כו׳".** – הרי, שהכוח להחיות, בא מבחינת "טל" שבתורה. ובאותו טל החזיר הקב"ה את הנשמות לישראל בשעת מתן תורה – בלי ענינה של תחיית המתים – שלא יתבטלו במציאות לנוכח גילוי האור האלקי שהתגלה אז באופן של מעין ימות המשיח ולעתיד־לבוא.

ליקוטי אמרים

הגהה

(וקבלת שכר עיקרו באלף השביעי כמ"ש בלקוטי תורה מהאר"י ז"ל):

וגם כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה כדכתי׳ אתה הראת לדעת כי ה׳ הוא האלהים אין עוד מלבדו הראת ממש בראיה חושיית כדכתיב וכל העם רואים את הקולות רואים את הנשמע ופי׳ רז״ל מסתכלים למזרח ושומעין את הדבור יוצא אנכי כו׳. וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה וכדפי׳ בתיקונים דלית אתר דלא מליל מיניה עמהון כו׳ והיינו מפני גילוי רצונו ית׳ בעשרת הדברות שהן כללות התורה שהיא פנימית רצונו ית׳ וחכמתו ואין שם הסתר פנים כלל כמ״ש כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ולכן היו בטלים במציאות ממש כמארז״ל שעל כל דיבור פרחה נשמתן כו׳ אלא שהחזירה הקב״ה להן בטל שעתיד להחיות בו את המתים והוא טל תורה שנקרא עוז כמארז״ל כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו כו׳

יום חמישי י״א אדר ב׳

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ 92, רק שאח"כ גרם... עד עמ׳ 92, ארצך וגו׳:

רַק שֶׁאַחַר כָּךְ – אחרי מתן תורה, **גָּרַם הַחֵטְא** – שחטאו ישראל, **וְנִתְגַּשְּׁמוּ הֵם וְהָעוֹלָם, עַד עֵת קֵץ הַיָּמִין,** – בשיתגלה "ימינו" של הקב"ה, **שֶׁאָז יְזַדְּכֵךְ גַּשְׁמִיּוּת הַגּוּף וְהָעוֹלָם, וְיוּכְלוּ לְקַבֵּל גִּלּוּי אוֹר ה׳, שֶׁיָּאִיר לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת "עוֹז".** – והיא הנותנת כוח לקבל את ההתגלות. **וּמִיתְּרוֹן הַהֶאָרָה לְיִשְׂרָאֵל - יַגִּיהַ חֹשֶׁךְ הָאֻמּוֹת גַּם כֵּן, כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[15]: **"וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֶךָ וְגו׳",** – של ישראל; **וּכְתִיב[16]:** – אומות העולם יאמרו

ליקוטי אמרים

רק שאח״כ גרם החטא ונתגשמו הם והעולם עד עת קץ הימין שאז יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה׳ שיאיר לישראל ע״י התורה שנקר׳ עוז ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן כדכתיב והלכו גוים לאורך וגו׳ וכתיב בית יעקב לכו

---

9. דברים ד, לה. **10.** שמות כ, טו; במכילתא (מובא ברש״י) על הפסוק. **11.** ראה שמות רבה ה, ט. **12.** בתפילת שמונה עשרה. **13.** שבת פח, ב. **14.** ראה שבת קיא, ב. **15.** ישעי׳ ס, ג. **16.** שם, ב, ה.

לבני ישראל: "בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר ה'", וּכְתִיב[17]: "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו וְגוֹ'", – "כל בשר" – **כל** אדם, גם של אומות העולם; וּכְתִיב[18]: "לָבוֹא בְּנִקְרַת הַצּוּרִים וּבִסְעִפֵּי הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פַּחַד ה' וַהֲדַר גְּאוֹנוֹ וְגוֹ'", – זה מוסב על האומות, שיהיו אז חדורים ברוב פחד – שכן, על בני ישראל שיהיו אז מיוחדים ומאוחדים עם הקב"ה, לא מתאים לומר שהם ימהרו להתחבא בצורים וכו'. וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[19]: "וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ וְגוֹ'": – **כל** – גם אומות העולם. הרי, שתהיה אז התגלות אלקות בעולם גם בשאר העמים. בכך מתבטאת תכלית ושלימות העולם הזה, כפי שהעולם יהיה בימות המשיח ותחיית המתים.

ליקוטי אמרים

ונלכה באור ה' וכתיב ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וגו' וכתיב לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעי' מפני פחד ה' והדר גאונו וגו' וכמ"ש והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו':

יום שישי י"ב אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 92, פרק לז. והנה תכלית... עד עמ' מז, בעבירה ח"ו):

פֶּרֶק לז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמשמעות מאמר חכמינו ז"ל: "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", היא – העולם־הזה – בעיקר, שהוא העולם התחתון ביותר. תחתוניותו מתבטאת בכך שהאור האלקי מוסתר בו יותר מאשר בשאר כל העולמות, ושורר בו "חשך כפול ומכופל" – **ובו** רצה הקב"ה שתהיה לו נחת רוח, על ידי הפיכת חושך העולם־הזה לאור, שיאיר בעולם הזה אור אין סוף בלי שום לבושים, ובהתגלות יותר מאשר בעולמות העליונים. דבר זה ימומש בימות המשיח ותחיית המתים, שאז תהיה תכלית השלימות של העולם הזה. שכן, הוא נוצר מלכתחילה בכוונה זו, שתאיר בו אלקות בגילוי מוחלט, עד שאפילו אומות העולם יראו אלקות.

ליקוטי אמרים

פרק לז והנה תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי אור א"ס ב"ה בעו"הז הגשמי תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה כי בעשייתה ממשיך האדם גילוי אור א"ס ב"ה מלמעלה למטה להתלבש בגשמיות עוה"ז בדבר שהיה תחלה תחת ממשלת קליפת נוגה ומקבל חיותה ממנה שהם כל דברים הטהורים ומותרי' שנעשית בהם המצוה מעשיית כגון קלף התפילין ומזוזה וספר תורה וכמאמר רז"ל לא הוכשר למלאכת שמים אלא טהורים ומותרים בפיך. וכן

וְהִנֵּה, תַּכְלִית הַשְּׁלֵמוּת הַזֶּה שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁהוּא גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי - תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת. – ההתגלות שהיתה בשעת מתן תורה, באה, כאמור, בהתעוררות מלמעלה, שלא על־ידי עבודה מלמטה; ואילו ההתגלות שלעתיד לבוא, תלויה בעבודתינו ומעשינו בזמן הגלות, כִּי הַגּוֹרֵם שְׂכַר הַמִּצְוָה - הִיא הַמִּצְוָה בְּעַצְמָהּ, – שכר המצוה הרי הוא התגלות אור אין סוף ברוך הוא, וה"גורם", המביא ויוצר התגלות זו, הרי זה המצוה עצמה. [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "דלא כדוגמת ממון שבעל השדה משלם לזה שחורש וזורע את שדהו (שאין הזורע מייצר את הממון כו') מה שאין כן בנידון דידן שהמצוה עושה את השכר שלה"]. כִּי בַּעֲשִׂיָּתָהּ – של המצוה, מַמְשִׁיךְ הָאָדָם גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגַשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, בְּדָבָר שֶׁהָיָה תְּחִלָּה תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת קְלִפַּת נֹגַהּ, וּמְקַבֵּל חִיּוּתָהּ מִמֶּנָּה, – שיומשך גילוי אור אין סוף ברוך הוא בדבר הגשמי, שהרי כל דבר גשמי מותר מקבל חיותו מקליפת נוגה ונתון לשליטתה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שֶׁהֵם כָּל דְּבָרִים הַטְּהוֹרִים וּמֻתָּרִים שֶׁנַּעֲשִׂית בָּהֶם הַמִּצְוָה מַעֲשִׂיַּת, כְּגוֹן: – [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ומביא דוגמא מהחי', צומח, דומם":] קְלַף הַתְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה, – הקלף הרי מקבל חיותו מקליפת נוגה, ועל ידי הפיכתו למצוה של תפילין, או מזוזה, או ספר תורה, נמשך באותו קלף, גילוי אור אין סוף הנמשך על ידי המצוה. – הכרחי הרי שהדבר בו נעשה המצוה, יהיה טהור ומותר – וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[1]: לֹא הֻכְשַׁר לִמְלֶאכֶת שָׁמַיִם – לדבר שייעשה בו מצוה, אֶלָּא טְהוֹרִים וּמֻתָּרִים בְּפִיךָ, – בפיו של יהודי לאכילה, וְכֵן אָתְרוֹג שֶׁאֵינוֹ עָרְלָה, – בהגדה הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע אין

---

17. שם, מ, ה. **18.** שם, ב, כא. **19.** בנוסח התפילה של ראש השנה. **1.** ראה שבת קה, א.

ליקוטי אמרים

הגהה

(שהערלה היא משלש קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה לעולם כמ"ש בע"ח וכן כל מצוה הבאה בעבירה ח"ו):

אתרוג שאינו ערלה*
ומעות הצדקה שאינן גזל
וכיוצא בהם ועכשיו
שמקיים בהם מצות ה'
ורצונו הרי החיות שבהם
עולה ומתבטל ונכלל באור

האתרוג נעשה מצוה, אם הוא עדיין בשנות ערלה: * הגהה (שֶׁהָעֲרֵלָה הִיא מִשֶּׁלֹּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי שֶׁאֵין לָהֶם עֲלִיָּה לְעוֹלָם, – ערלה איננה יכולה להתעלות, אף פעם, לקדושה. וכך גם כל אותם דברים המקבלים חיותם משלוש הקליפות הטמאות, אינם יכולים להתעלות לקדושה, גם כשעושים בהם מצוה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים', וְכֵן כָּל מִצְוָה הַבָּאָה כַּעֲבֵרָה חַס־וְשָׁלוֹם – כי העבירה מקבלת, הרי, חיותה משלוש הקליפות הטמאות לגמרי, ולכן אין היא יכולה להתעלות לקדושה):

יום שבת קודש י"ג אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 92, ומעות הצדקה... עד עמ' מז, או התפלה:

ליקוטי אמרים

הגהה

(שהערלה היא משלש קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה לעולם כמ"ש בע"ח וכן כל מצוה הבאה בעבירה ח"ו):

אתרוג שאינו ערלה*
ומעות הצדקה שאינן גזל
וכיוצא בהם ועכשיו
שמקיים בהם מצות ה'
ורצונו הרי החיות שבהם
עולה ומתבטל ונכלל באור

וּמְעוֹת הַצְּדָקָה שֶׁאֵינָן גָּזֵל, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, – דברים גשמיים אחרים בהם עושה מצוה, שלפני עשיית המצוה בהם, היו תחת ממשלת קליפת נוגה וקיבלו חיותם ממנה, ועל ידי עשיית המצוה בהם, מתאחדים הדברים עם הרצון העליון. ברם, כשהדברים בהם הוא מקיים מצוה, הם דברים מותרים וטהורים, וזה נעשה שלא על ידי עבירה – פועלת המצוה באותם דברים, שהיו עד אז תחת ממשלת קליפת נוגה, להתעלות ולהתאחד עם אור אין סוף ברוך הוא, ובלשון ה"תניא": וְעַכְשָׁו שֶׁמְּקַיֵּם בָּהֶם מִצְוֹת ה' וּרְצוֹנוֹ - הֲרֵי הַחַיּוּת שֶׁבָּהֶם – החיות שבקלף התפילין, או האתרוג, או דמי הצדקה, עוֹלֶה וּמִתְבַּטֵּל וְנִכְלָל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שרצונו של הקב"ה מלובש במצוה, שהקב"ה רוצה שיהודי יעשה אותה מצוה; מֵאַחַר שֶׁאֵין שָׁם בְּחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים כְּלָל לְהַסְתִּיר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ. – לכן נכללת החיות של דברים אלה ברצון העליון. עד כאן למדנו אודות החיות של אותם דברים שבהם נעשית המצוה, כחיות הקלף של התפילין, או החיות של האתרוג, וכדומה. להלן נלמד, שכך הדבר גם בקשר לכוח הנפש החיונית הבהמית המחיה את הגוף, שגם היא מקליפת נוגה – ועל ידי ההשתמשות בכוח נפש זו לקיום מצוה, נכלל גם כוח זה בקדושת המצוה שהיא הרצון העליון. וְכֵן כֹּחַ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית שֶׁבְּאַבְרֵי גּוּף הָאָדָם הַמְקַיֵּם הַמִּצְוָה - הוּא מִתְלַבֵּשׁ גַּם כֵּן בַּעֲשִׂיָּה זוֹ, וְעוֹלֶה מֵהַקְלִפָּה, – תחת ממשלתה היה נתון עד אז, כחלק מהנפש החיונית הבהמית שהיא נפש של קליפה, וְנִכְלָל בִּקְדֻשַּׁת הַמִּצְוָה שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּבָטֵל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. – הרי, שכוח הנפש הבהמית שמקליפת נוגה, מתעלה בקדושה על ידי עשיית מצוה. עתה יוסבר, שלאו־דוקא על ידי עשיית מצוות **מעשיות** נכלל כוח הנפש החיונית בקדושה, כי אם גם מצוות כלימוד תורה, קריאת שמע ותפילה – מצוות שמקיימים אותן בדיבור בלבד, ולא בכוח המעשה – גם בקיומן **שלהן** משתמשים בכוח הנפש החיונית הבהמית שמקליפת נוגה, ולכן נכלל אותו כוח בקדושה. וְגַם בְּמִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה וּקְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, – נכלל על ידן כוח הנפש החיונית הבהמית באור אין סוף ברוך הוא, אַף שֶׁאֵינָן בַּעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית מַמָּשׁ – אף שמצוות אלו לא קויימו באמצעות עשיה גשמית ממשית, שֶׁתַּחַת מֶמְשֶׁלֶת קְלִפַּת נֹגַהּ – כי אם על ידי דיבור בלבד. מִכָּל־מָקוֹם הָא קַיְמָא לָן – הרי מקובל עלינו, דְּ"הַרְהוּר לָאו כְּדִבּוּר דַּמִּי", – ש"הרהור" (מחשבה) אינו כמו דיבור, וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ – באותן מצוות שיש להשתמש בהן בדיבור, עַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, – שמן ההכרח שבאותן מצוות – יהיה דיבור, וְקַיְמָא לָן – ומקובל עלינו, דַּ"עֲקִימַת שְׂפָתָיו – בשעת אמירת המלים, הֲוֵי – הוא, מַעֲשֶׂה", – גם מעשה כזה שייך לנפש החיונית הבהמית שתחת ממשלת קליפת נוגה, כשם שהדבר במעשה גשמי ממש, כאמור לעיל – כ"ק אדמו"ר שליט"א. כִּי אִי אֶפְשָׁר לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַטֵּא

בִּשְׂפָתַיִם וּפֶה וְלָשׁוֹן וְשִׁנַּיִם הַנִּשְׁמִיִּים, – שהם "מוצאות הפה" דרכם באים לידי ביטוי בגשמיות, כל סוגי האותיות בשפה שבעל־פה. **כִּי אִם עַל יְדֵי נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית הַמְּלֻבָּשֶׁת בְּאֲבְרֵי הַגּוּף מַמָּשׁ,** – כפי שלמדנו בפרק ל"ה בקשר לעשיית מצוה במעשה, שהיות והנפש האלקית היא כולה רוחנית, ואילו הגוף הוא גשמי – אין האפשרות לנפש האלקית לפעול ולעורר את הגוף לעשיה גשמית של מצוה, רק באמצעות הנפש החיונית המחיה את הגוף והיא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לגוף הגשמי – הנפש החיונית היא היא המביאה את פעולת הנפש האלקית בגוף. וכך הדבר גם ביחס לדיבור: מכיוון שהדיבור בתורה ותפילה בא על ידי הפעלת אברי הדיבור הגשמיים – נמצא שאין הנפש האלקית יכולה לבצע זאת כי אם על ידי הנפש החיונית – **וְכָל מַה שֶּׁמְּדַבֵּר בְּכֹחַ גָּדוֹל יוֹתֵר** – ככל שהוא משקיע יותר כוח בדיבורי התורה והתפילה, **הוּא מַכְנִיס וּמַלְבִּישׁ יוֹתֵר כֹּחוֹת מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית בְּדִבּוּרִים אֵלּוּ.** – וממילא מנוצלים בקדושה כוחות רבים יותר המקבלים חיותם מקליפת נוגה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב[2]: "כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה וְגוֹ'".** – ה' מי כמוך" – כלומר: תיבות התורה והתפילה צריכות להיאמר באופן של "כל עצמותי תאמרנה", להשקיע בהן כח רב יותר ככל האפשר של הגוף. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[3]: "אִם** – התורה, **עֲרוּכָה** – חדורה, **בְּכָל רְמ"ח אֵבָרִים** - **מִשְׁתַּמֶּרֶת,** – בזכרונו של האדם הלומד תורה, **וְאִם לַאו** - **אֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת",** – ועלולה להישכח, **כִּי הַשִּׁכְחָה** – של עניני תורה, **הִיא** – מקורה, **מִקְּלִפַּת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵן מִקְּלִפַּת נֹגַהּ הַנִּכְלֶלֶת לִפְעָמִים בִּקְדֻשָּׁה,** – אך כשקליפת נוגה נכללת בקדושה, אין כל סיבה לשכחה; **וְהָיְנוּ כְּשֶׁמַּתִּישׁ כֹּחָן** – של הגוף והנפש החיונית, **וּמַכְנִיס כָּל כֹּחָן בִּקְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה אוֹ הַתְּפִלָּה:** – זוהי המשמעות של "ערוכה בכל רמ"ח אברים" – הוא לומד באופן שהיא חודרת את כל רמ"ח אבריו, – אז היא "משתמרת", היא נשמרת בזכרונו, כי בכך הסיר את הסיבה המביאה לשכחה.

ליקוטי אמרים

לבטא בשפתיים ופה ולשון ושניים הגשמיים כי אם ע"י נפש החיונית הבהמית המלובשת באברי הגוף ממש וכל מה שמדבר בכח גדול יותר הוא מכנים ומלביש יותר כחות מנפש החיונית בדיבורים אלו וז"ש הכתוב כל עצמותי תאמרנה וגו' וז"ש רז"ל אם ערוכה בכל רמ"ח איברים משתמרת ואם לאו אינה משתמרת כי השכחה היא מקליפת הגוף ונפש החיונית הבהמית שהן מקליפת נוגה הנכללת לפעמים בקדושה והיינו כשמתיש כחן ומכנים כל כחן בקדושת התורה או התפלה:

---

2. תהלים לה, י. **3.** עירובין נד, א.

היום יום . . .

יום ראשון

יום ראשון | ז אדר שני | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקרא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: לט־מג.
תניא: פרק לו. והנה . . . 90 ואפסי עוד.

אז מען געהט אין גאס דארף מען טראַכטען דברי תורה צי אין מחשבה צי אין דבור, דאָס ווענדט זיך, צי מען מעג ע"פ דין ריידען דאָרטען דברי תורה. אָבער אז ער געהט און איז ניט פארנומען אין דברי תורה, זאָגט איהם דער שטיין אויף וועמען ער טרעט: בולאך (גולם) וואָס טרעסטו אויף מיר? מיט וואָס ביסטו העכער פאר מיר?

כַּאֲשֶׁר הוֹלְכִים בָּרְחוֹב - צָרִיךְ לְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אוֹ בְּמַחֲשָׁבָה אוֹ בְּדִבּוּר. הַדָּבָר תָּלוּי, אִם מֻתָּר, עַל פִּי דִּין, לְדַבֵּר שָׁם דִּבְרֵי תּוֹרָה. אַךְ אִם הוּא הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עָסוּק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה - מְטִיחָה בּוֹ הָאֶבֶן עָלֶיהָ הוּא דּוֹרֵךְ: גֹּלֶם! מַדּוּעַ אַתָּה דּוֹרֵךְ עָלַי? בַּמֶּה הִיא עֶלְיוֹנוּתְךָ עָלַי?

יום שני

יום שני — ח אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, שני עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: והנה תכלית . . . מו במציאות.

אָדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: טוֹבָה פְּעֻלָּה אַחַת מֵאֶלֶף אֲנָחוֹת. אֱלֹקֵינוּ חַי, וְתוֹרָה וּמִצְוֹת נִצְחִיִּים הֵמָּה, עַזֹּב אֶת הָאֲנָחָה וּשְׁקֹד בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל וְיָחְנְךָ הָאֱלֹקִים.

יום שלישי

יום שלישי — ט אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, שלישי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: ולזה נתן . . . מו מהאר״י ז״ל.

בְּבִרְכַּת בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת אוֹמְרִים עַל כֹּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ – הַכּ״ף בְּחוֹלָם וְלֹא בְּקָמַץ.

גֹּדֶל הַתְּשׁוּקָה לְהִתְקַשְּׁרוּת, יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ רַק כַּאֲשֶׁר יִלְמֹד מַאֲמָרֵי הַחֲסִידוּת שֶׁאוֹמֵר הָרַב וְכוֹתֵב, כִּי בִּרְאִיַּת פָּנִים בִּלְבַד לֹא סַגִּי [=דַּי].

יום רביעי

יום רביעי — י אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, רביעי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: וגם כבר . . . 92 מחייהו כו׳.

טרם הנסיעה ממקום מדורו יסדר א חסידישען פארבריינגען, ויקבל ברכת הפרידה מחבריו הטובים, וכמאמר הידוע: חסידים זעגענען זיך ניט, ווייל מען פאָהרט זיך קיינמאל ניט פאַנאַנדער, וואו מ׳איז – איז מען איין משפחה.

טֶרֶם הַנְּסִיעָה מִמְּקוֹם מְדוֹרוֹ יְסַדֵּר הִתְוַעֲדוּת חֲסִידִית, וִיקַבֵּל בִּרְכַּת הַפְּרֵדָה מֵחֲבֵרָיו הַטּוֹבִים, וּכְמַאֲמָר הַיָּדוּעַ: חֲסִידִים לֹא נִפְרָדִים, כִּי לְעוֹלָם אֵינָם נוֹסְעִים [=מִתְרַחֲקִים] אִישׁ מֵרֵעֵהוּ. הֵיכָן שֶׁנִּמְצָאִים – אָנוּ מִשְׁפָּחָה אַחַת.

יום חמישי

יום חמישי — יא אדר שני — ה׳תש״ג

תַּעֲנִית אֶסְתֵּר מֻקְדָּם. סְלִיחוֹת, אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל.

שיעורים. חומש: ויקרא, חמישי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: רק שאח״כ . . . ארצך וגו׳.

חֲסִידוּת כּוֹלֶלֶת שְׁנֵי עִנְיָנִים עִקָּרִים: א) הֲבָנַת כָּל הֲלָכָה בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ הָעַצְמִי בְּרוּחָנִיּוּת, הַיְנוּ בְּסִפְּרוּת וּמַדְרֵגוֹת בְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם לְפִי עִנְיָנוֹ כַּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, ב) הֲבָנַת עִנְיַן כָּל הֲלָכָה בַּעֲבוֹדָה, הַיְנוּ שֶׁהַגַּם שֶׁהִיא חָכְמָה וְשֵׂכֶל אֱלֹקִי וְדִין הַתּוֹרָה, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לִמְצֹא בָּזֶה עִנְיָן בַּעֲבוֹדָה בְּהַנְהָגַת הָאָדָם בְּחַיֵּי עוֹלָם זֶה.

יום שישי

יום ששי — יב אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, ששי עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: פרק לז. והנה . . . בעבירה ח״ו.

דער אָנהויב פון פרשת הקרבנות איז: אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳. עס האָט דאָך געדאַרפט שטיין אדם מכם כי יקריב גו׳, זאָגט דער אַלטער רבי: אדם כי יקריב, בכדי אז א מענש זאָל ווערען נעהנטער צו השי״ת איז מכם קרבן לה׳, פון אייך אַליין דאַרף זיין דער קרבן, מקריב זיין זיין אייגענע בהמה, דעם יצר הרע וואָס ווערט אָנגערופען נפש הבהמית.

הַתְחָלַת פָּרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת הִיא: ״אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה׳״. צָרִיךְ הָיָה לִהְיוֹת כָּתוּב ״אָדָם מִכֶּם כִּי יַקְרִיב גו׳״? אוֹמֵר אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן: ״אָדָם כִּי יַקְרִיב״ – כְּדֵי שֶׁאָדָם יִתְקָרֵב לַה׳ יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי ״מִכֶּם קָרְבָּן לַה׳״ – מִכֶּם עַצְמְכֶם צָרִיךְ לְהִיוֹת הַקָּרְבָּן, לְהַקְרִיב אֶת הַ״בְּהֵמָה״ הַפְּרָטִית – אֶת הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁנִּקְרָא נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

שבת קודש

שבת — יג אדר שני, פרשת זכור — ה׳תש״ג

הַפְטוֹרָה: כֹּה אָמַר ה׳. אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים, אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ.

שיעורים. חומש: ויקרא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ומעות . . . מז התפלה.

ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, שרפו ידיהם מדברי תורה. אז מ׳ווערט שוואך אין תורה, וואָס דער לימוד התורה איז דאָך על מנת לעשות ולקיים, קומט עמלק און קיהלט אָפּ דעם אידען, וילחם עם ישראל, ר״ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, – דכל אחד מישראל יש לו אות אחת בתורה, ולכן נהגו כל ישראל לכתוב אות בתורה, – און עמלק מאכט קאלט קדושת התורה. והעצה לזה בחר לנו אנשים, אנשי משה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא, שבכל דור יש ראשי אלפי ישראל. וצא הלחם בעמלק ל׳ יחיד, לפי שהתורה היא נצחית בכל דור ובכל זמן ובכל מקום בשוה.

״וַיָּבֹא עֲמָלֵק, וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים״ – ״שֶׁרְפוּ יְדֵיהֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה״. כְּשֶׁמִּתְרַפִּים בַּתּוֹרָה, שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה הֲרֵי הוּא עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם – בָּא עֲמָלֵק וּמְקָרֵר אֶת הַיְּהוּדִי; ״וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל״ – רָאשֵׁי תֵבוֹת יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת לַתּוֹרָה, דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ אוֹת אַחַת בַּתּוֹרָה, וְלָכֵן נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִכְתֹּב אוֹת בַּתּוֹרָה – וַעֲמָלֵק מְצַנֵּן אֶת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה. וְהָעֵצָה לָזֶה – ״בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים״, אַנְשֵׁי מֹשֶׁה, וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא, שֶׁבְּכָל דּוֹר יֵשׁ רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל. ״וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק״ – בִּלְשׁוֹן יָחִיד, לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית בְּכָל דּוֹר וּבְכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה.

האם נער בן תשע עשרה חייב בתפילת מוסף? יום ראשון ז' אדר ב' ה'תשע"ד

הלכות שקלים פרק א, הלכה ז: הַכֹּל חַיָּבִין לִתֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. . אֲבָל לֹא נָשִׁים וְלֹא עֲבָדִים וְלֹא קְטַנִּים.

הגר"ע איגר (או"ח סי' קו) הביא בשם שו"ת 'בשמים ראש' (סי' פט), שנשים פטורות מתפילת מוסף, משום שתפילה זו באה לזכר קרבן מוסף הבא ממעות השקלים, ומאחר ואינן חייבות בשקלים ואין להן חלק בקרבן זה, הרי הן פטורות גם מתפילת מוסף.

ונחלקו ראשונים מאיזה גיל חייבים במחצית השקל: בספר החינוך (מצוה קה) כתב שהחיוב הוא מגיל עשרים, ככתוב "מבן עשרים שנה ומעלה", אך הרמב"ם בפירוש המשניות (שקלים פ"א) כתב שהחיוב הוא מגיל שלוש־עשרה כבכל המצוות, והפסוק "מבן עשרים שנה ומעלה" נאמר בתרומת האדנים ולא השקלים (תוי"ט שקלים שם).

ולפי זה, יש שחידשו שכשם שאשה פטורה מתפילת מוסף משום שפטורה ממחצית השקל, כך גם לפי הדעות שהחיוב מתחיל מגיל עשרים, מי שאינו בן עשרים אינו יכול לשמש כש"ץ בתפילת מוסף שהרי הפטור מן הדבר אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם (תורה תמימה שמות ל, יג).

ובספר 'שלמי שמחה' (ח"ב סי' לג) דחה זאת בנימוק שבמצות מחצית השקל יש שני חלקים: א) מצות הנתינה. ב) החובה על כל אחד מהציבור לדאוג להקרבת הקרבנות ממעות אלו. ושני חיובים אלו אינם תלויים זה בזה, כי גם כאשר יש די מעות בלשכה עבור הקרבנות, חייב כל אחד לתת מחצית השקל כדי לקיים את מצות הנתינה, ומאידך גם הפטור ממצות הנתינה אינו פטור בהכרח מהקרבנות ואם לא יהיה די במעות הלשכה כדי לרכוש קרבנות, יצטרך גם הוא לתת משלו.

וזה ההבדל בין אשה למי שפחות מגיל עשרים: אשה פטורה גם ממצות הנתינה וגם מהקרבת הקרבנות, כדין כל מצוות־עשה שהזמן גרמא, ולכן פטורה מתפילת מוסף, אך הפחות מבן עשרים, גם לפי הדעות שפטור מהנתינה, החיוב לדאוג לקרבנות מוטל גם עליו, ואם אין מעות בלשכה יצטרך להביא משלו, ונמצא שיש לו חלק בקרבן מוסף וחייב גם בתפילת מוסף.

מנחת חביתין לאחר מות הכהן הגדול יום שני ח' אדר ב' ה'תשע"ד

הלכות שקלים פרק ד, הלכה ד: כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת, וְלֹא מִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו — מַקְרִיבִין אֶת הַחֲבִתִּין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

מצוות־עשה על כהן גדול להקריב מנחת חביתין בכל יום "מחצה בבקר עם תמיד של שחר ומחצה בין הערבים עם תמיד של בין הערבים" (הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"ח). מת הכהן הגדול ולא מינו אחר תחתיו, נחלקו תנאים משל מי היתה מנחת החביתין קריבה: רבי שמעון אומר משל ציבור, ולדברי רבי יהודה משל יורשים (מנחות נא,ב) .

והקשו אחרונים (כס"מ, לח"מ שם):

כאן פסק הרמב"ם כרבי שמעון שהחביתין באים מתרומת הלשכה (משל ציבור), ואילו בהלכות תמידין ומוספין (פ"ג הכ"ב) כתב שהיורשים היו מביאים אותה, כדעת רבי יהודה!

ותירץ ה'לחם משנה':

מבואר בגמרא (מנחות שם) שלדעת רבי שמעון מן התורה מביאים מתרומת הלשכה (משל ציבור) ולאחר שראו חכמים שמצב הלשכה דחוק תקנו לגבותה מהיורשים. וכיון שראו שהיורשים אינם מביאים אותה, חזרו להעמידה על דין תורה שתבוא משל ציבור.

ואם כן רבי שמעון ורבי יהודה נחלקו פעמיים: א. מהו דין התורה - לרבי יהודה משל יורשים, ולרבי שמעון משל ציבור, ובזה פסק הרמב"ם (בהל' תמידין ומוספין) שמדין תורה היורשים מביאים. ב. לגבי התקנה - לדעת רבי שמעון חששו חכמים שמא היורשים לא יביאו משלהם וחזרו והעמידוה על דין תורה ולדעת רבי יהודה לא חששו. ובזה סובר הרמב"ם כרבי שמעון ולכן כתב כאן שבאה מתרומת הלשכה.

ביאור נוסף (שפת אמת מנחות שם. זכר יצחק סי' מג):

בהלכות תמידין ומוספין כתב הרמב"ם: "מת כהן גדול בשחרית (או כפי שכתב אחר כך: "קודם שיקריבו בבוקר ולא מנו כהן אחר")... מביאין היורשין", וכוונתו שחיוב הכהן הגדול להביא את המנחה הוא לאותו היום (וכל יום חל עליו החיוב מחדש), וכיון שכבר חל עליו החיוב נשתעבדו נכסיו לכך, ואם מת ולא מינו אחר תחתיו חייבים יורשיו להביאה. אבל בימים שלאחר מכן שעדיין לא נתחייב הכהן בהבאת המנחה אין מקום לחייב את יורשיו אלא היא באה משל ציבור. וזהו שכתב כאן שאם מת הכהן - וכבר לא חל עליו חיוב הבאת המנחה – תבוא מתרומת הלשכה.

דחיית שבת בשביל ספק מצוה יום שלישי ט' אדר ב' ה'תשע"ד

הלכות קדוש החודש פרק ג, הלכה ג: וַאֲפִלּוּ הָיָה זֶה שֶׁמּוֹדִיעַ אוֹתָן לְבֵית דִּין עַד אֶחָד — חֲרֵי זֶה הוֹלֵךְ עִמָּהֶן וּמְחַלֵּל מִסָּפֵק, שֶׁמָּא יִמָּצֵא אַחֵר וְיִצְטָרֵף עִמּוֹ.

בהלכה זו מבואר שמותר לדחות את השבת לשם קיום מצות קידוש החודש אף כאשר אין וודאות שהמצוה תתקיים בסופו של דבר, אך לגבי מצות מילה נפסק שהנולד בביו השמשות אינו נימול בשבת, כי מאחר שספק אם בין השמשות שייך ליום העובר או ליום הנכנס, ספק אם נולד

ביום שישי או בשבת, ואם הוא יום שישי הרי השבת הבאה היא היום התשיעי ללידה ולא השמיני, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת. נמצא שספק מצוה אינו דוחה את השבת, ומדוע בקידוש החודש דוחים את השבת מספק?

מתרץ ה'לחם משנה': מצוה למול ביום השמיני, אך גם אם לא ימולו אז לא תתבטל המצוה לגמרי, כי אפשר למול למחרת, ולכן במקום ספק אין דוחים את השבת, אך כאן יש הכרח לקיים את מצות קידוש החודש מיד (מפני תקנת המועדות או כדי להקריב מוסף של ראש חודש, כמבואר בהלכה הקודמת) ולכן דוחים את השבת אפילו מספק.

וה'שפת אמת' (ראש השנה כב, ב) תירץ: בקידוש החודש, כאשר בית הדין חוקרים את העד ומקבלים את עדותו בכך כבר מתחילה המצוה של קידוש החודש, ואף אם לבסוף לא יגיע עד נוסף ולא יוכלו להשלים את המצוה, די בתחילת המצוה כדי לדחות את השבת, אך במילה אם הלידה היתה ביום שישי, המילה בשבת מלכתחילה היא שלא כדין, ולכן אין מלים.

וה'באר יצחק' (אה"ע א ענף ב) מחלק: במילה אין דוחים את השבת מספק, כי היא מצוה של יחיד, מה־שאין־כן בקידוש החודש שהיא מצוה של רבים.

לא אד"ו ראש — יום רביעי י' אדר ב' ה'תשע"ד

הלכות קדוש החדש פרק ז, הלכה ז: וּמִפְּנֵי מָה אֵין קוֹבְעִין בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה בִּימֵי אד"ו? לְפִי שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה הוּא לְקִבּוּץ הַיָּרֵחַ וְהַשֶּׁמֶשׁ בְּהִלּוּכָהּ הָאֶמְצָעִי, לֹא בַּמָּקוֹם הָאֲמִתִּי, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ, לְפִיכָךְ עָשׂוּ יוֹם קְבִיעָה וְיוֹם דְּחִיָּה, כְּדֵי לִפְגֹּעַ בְּיוֹם קִבּוּץ הָאֲמִתִּי. כֵּיצַד? בְּשְׁלִישֵׁי קוֹבְעִין, בְּרְבִיעִי דּוֹחִין...

הרמב"ם מבאר שאין קובעים את האחד בתשרי (ראש השנה) בימי ראשון, רביעי ושישי, כי במולד הלבנה יש שני סוגי חשבון: א. 'מולד האמצעי', הוא הממוצע של כל החודשים לפי "החשבון שמחשבין בקירוב ויודעים שעת קבוצם [של הירח והשמש, הוא המולד] בלא דקדוק [בערך] אלא במהלכם האמצעי". ב. 'מולד האמיתי' הוא המולד המדויק שלפעמים הוא לפני ה'מולד האמצעי' ולפעמים אחריו (כמבואר לעיל פ"ו ה"א). וכדי להשוות את קביעת ראש השנה לפי ה'מולד האמצעי' לקביעה שהיתה צריכה לחול על פי ה'מולד האמיתי' אמרו חכמים שלפעמים דוחים את קביעת ראש השנה ביום אחד וכך ישתוו המולד ה'אמיתי' וה'אמצעי'. לכן לא קובעים את ראש השנה בימים אד"ו אלא בשני, בשלישי, בחמישי ובשבת.

והקשה הראב"ד:

בגמרא מבואר שחכמים תקנו שראש השנה לא יחול באד"ו משום שאם יחול ר"ה בימים רביעי או שישי יחול יום הכפורים בימים שישי או ראשון ויהיו שני ימי קדושה רצופים, ואם ימות מת ביום הראשון משניהם אי אפשר יהיה לקוברו אלא לאחר שני ימים, ויש לחשוש שמא יסריח (ר"ה כ,א). ואם יחול ר"ה ביום ראשון יחול הושענא רבה בשבת ותתבטל מצות חיבוט הערבה (סוכה מג, ב). ומדוע לא הביא הרמב"ם טעמים אלו אלא כתב טעם אחר לאי קביעת ראש השנה בימי אד"ו?

ומיישב ה'פני יהושע' (ר"ה שם ד"ה ויתיישב):

הטעם העיקרי לאי קביעת ראש השנה בימי אד"ו הוא הצורך להשוות את שני המולדות, כנ"ל, ולשם כך ניתנה רשות לחכמים "לעשות את ימי הקביעות בדילוג ימי השבוע, לדחות יום אחד ולקבוע יום אחד כדי שיקבעו במולד האמיתי" אלא שלענין זה יכלו לדחות גם יום מהימים בגה"ז והטעם שקבעו דוקא את אד"ו לדחיה הוא הטעם האמור בגמרא, מפני המתים ומפני מצות ערבה, ואין להתפלא שהרמב"ם נקט את עיקר הטעם.

חכמת התכונה - חכמה אלוקית — יום חמישי י"א אדר ב' ה'תשע"ד

הלכות קדוש החודש פרק יא, הלכה ז: הָעֲקָרִים שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לֵידַע תְּחִלָּה לְכָל חֶשְׁבּוֹנוֹת הָאִיצְטַגְנִינוּת... אֵלּוּ הֵן...

לכאורה, רובם ככולם של הפרקים שלפנינו אינם עוסקים בדברי תורה אלא בחכמת התכונה. יתירה מכך: הרמב"ם כתב (בסוף פרק יז) שחשבונות אלו מבוססים על ספרי חכמי יון ו"אין חוששין למחבר בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם האומות".

עם זאת, ברור כי לאחר שהרמב"ם קבעם בספרו נעשו לחלק בלתי נפרד מכללות התורה, והעוסק בהם חייב לברך תחילה ברכת התורה.

בעצם, גם הדברים שמקורם בספרי חכמי האומות שורשם בתורה, כדברי רבינו בחיי (פתיחה לפירוש התורה) כי כל החכמות כלולות בתורה ובאות ונמשכות ממנה (ע"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 34).

ומעלה יתירה יש בלימוד חכמת התכונה כדברי חז"ל (שבת עה, א): "מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות, שנאמר 'ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים' איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים, הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות".

וכך כתב ה'אברבנאל' (שמות יב, א): "הנה כי כן נמסר קביעות החדשים ועיבור השנים לסנהדרי גדולה מפני שהם היו חכמים מופלאים בחכמת התכונה... עד שמפני עוצם החכמה שהיתה בחכמי ישראל בדבר הזה הפליג בטלמוס היוני לשבח ולפאר מי שהמציא זה המחזור של י"ט שנה... וכתב שזה יוכיח שהיתה ביניהם נבואה".

ומדברי ה'מאירי' (בפירושו לאבות ג, יח) מבואר כי לימוד חכמות אלו הוא הקדמה ללימוד חכמת הקבלה, שכך פירש

את הנאמר במשנה "קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות, תקופות וגימטריאות פרפראות לחכמה": תחילה יש לאדם למלא כרסו בלימוד ש"ס ופוסקים – 'גופי הלכות' (קנין ונידה הן המסכתות האחרונות שבסדר קדשים וטהרות), ולאחר מכן יש לו ללמוד חכמות אחרות כגון תקופות וגימטריאות, היינו חכמת התכונה והחשבון, ואזי יגיע ללימוד החכמה, היא החכמה אלוקית הנסתרת.

הנהגה טבעית והנהגה ניסית

יום שישי י"ב אדר ב' ה'תשע"ד

הלכות קדוש החודש, פרק י"ב הלכה א: מַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהוּא אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת...

סיבובה של השמש נמשך כשנה, והוא היוצר את ארבעת תקופות השנה, אך אין לו השפעה על קביעת החדשים. מאידך, סיבוב הלבנה שייך רק לחודשים ואין בו דבר המבדיל בין שנה לשנה.

בכך מסביר ה'אבן עזרא' (בא יב, ב) את הפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים": ראש השנה לשנים הוא בתשרי, והכתוב מדבר על ניסן שהוא ראשון למנין החדשים 'לכם' – עם ישראל, המונים ללבנה.

לפי פנימיות העניינים, מהלך השמש והלבנה מבטאים את שתי ההנהגות של הקב"ה בעולם: מהלך השמש החוזר על עצמו במחזור שנתי קבוע מסמל את הנהגת הטבע שאין בה שינויים, ומהלך הלבנה שאורה משתנה מיום ליום ומתחדש מידי חודש (מלשון חידוש) מסמל את ההנהגה הניסית שלעתים מתגלית בעולם.

ובמדרש (שמו"ר פט"ו, י"א) נאמר: "משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים, וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש חודש של גאולה", ומבאר בעל ה'עקידה' - "בחר הקב"ה בעולמו" היא ההנהגה הטבעית שנקבעה בבריאת העולם, וה'ראש' להנהגה זו הוא בחודש תשרי, ו"משבחר ביעקב ובניו" היא ההנהגה הניסית לצורך עם ישראל, ו'ראש' להנהגה זו הוא בחודש ניסן, חודש היציאה ממצרים.

וזו השייכות בין שתי ההנהגות לחודשים תשרי וניסן: חודש תשרי הוא ראש השנה למהלך השמש – ההנהגה הטבעית, ואילו חודש ניסן הוא ראש השנה למהלך הלבנה - ההנהגה הניסית.

(לקוטי שיחות י"ז עמ' 149)

חכמת יון בתוך התורה

שבת קודש י"ג אדר ב' ה'תשע"ד

הלכות קדוש החודש פרק יז, הלכה כד: חָכְמַת הַתְּקוּפוֹת וְהַגִּימַטְרִיּוֹת, שֶׁחִבְּרוּ בָּהּ חַכְמֵי יָוָן סְפָרִים הַרְבֵּה... וּמֵאַחַר שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּרִאָיוֹת בְּרוּרוֹת הֵם, שֶׁאֵין בָּהֶם דֹּפִי... אֵין חוֹשְׁשִׁין לַמְחַבֵּר, כֵּן שֶׁחִבְּרוּ אוֹתָם נְבִיאִים כֵּן שֶׁחִבְּרוּ אוֹתָם הָאֻמּוֹת.

לכאורה, הצורך להסתמך על ספרי חכמי יון בנושאים אלו הוא 'בדיעבד' שהרי במקורה נמסרה חכמת התכונה לעם ישראל, כדברי הגמרא (שבת עה, א) "היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים – איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים? הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות", אלא שספרי חכמי ישראל בעניינים אלו לא הגיעו לידינו.

וכן כתב התשב"ץ (ח"א סי' קד): "כי זאת החכמה אע"פ שהיא חכמתנו ובינתנו... אבל מפני הגלות אבדה זאת החכמה ממנו (מאיתנו) ... והוצרכנו לחצוב לנו בורות נשברים... וחכמי יון חקרו יפה בזאת החכמה מחקר מסכים לקבלתנו". ומוסיף, שאף יתכן ומקור חכמת האומות היא מאיתנו: "ואולי הגיעו אליהם ספרינו בבית שני כשגברה ידם עלינו וקראו אותם חכמות על שמם אע"פ שהם חכמותינו באמת".

וכתב המהר"ץ חיות (תפארת למשה פ"ג ד"ה ועתה נעתיק) שבמקומות שבהם הרמב"ם הסתמך על חכמת יון אין זה אלא כדי לגלות את הכוונה הצפונה וטמונה בדברי חז"ל, כפי שכתב הרמב"ם במכתבו לר"י מלוניל (שו"ת פאר הדור) שלקח חכמות אלו "לרקחות וטבחות להיות משמשות בקודש".

ואולם לפי פנימיות העניינים, יש יתרון בצורך להישען על חכמת האומות, כפי שמבאר הרבי (ספר המאמרים תשמ"ח, ד"ה החודש):

"...שזהו החידוש שבדבר, שהגם שחכמת התקופות והגימטריות היא חכמת האומות, מ"מ היא נעשית חלק מתורת ה', שמברכים גם קודם ללימוד הלכות אלו ברכת התורה, ועד שנעשית חלק מהלכה שבתורה, עד שנעשית חלק ממשנה תורה שעליו כתב הרמב"ם שאדם קורא תורת משה בן עמרם ואח"כ קורא ספר זה ואינו צריך ספר אחר ביניהם... כי זה החידוש שבתורה, שגם בעניני טבע (חכמת האומות) מגלים את האלקות שבזה". ומוסיף שעניין זה שייך לרמב"ם דווקא: "כמו שכתב בתניא שהרמב"ם והרמב"ן ידעו להשתמש בחכמת האומות לעבודת ה' או לתורתו".

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ז'-י"ג אדר ב' ה'תשע"ד

יום ראשון ז' אדר ב' ה'תשע"ד

הִלְכוֹת שְׁקָלִים

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִתֵּן כָּל אִישׁ מַחֲצִית שֶׁקֶל בְּכָל שָׁנָה. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, לִתֵּן כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה; אֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה - חַיָּב, וְשׁוֹאֵל מֵאַחֵרִים אוֹ מוֹכֵר כְּסוּת שֶׁעַל כְּתֵפוֹ, וְנוֹתֵן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל כֶּסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה, וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט וְגוֹ'". וְאֵינוֹ נוֹתְנוֹ בִּפְעָמִים רַבּוֹת, הַיּוֹם מְעַט וּלְמָחָר מְעַט, אֶלָּא נוֹתְנוֹ כֻּלּוֹ כְּאַחַת, פַּעַם אַחַת.

ב. מִנְיַן כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה בְּאוֹנֵס וּבִמְפַתֶּה וּבְמוֹצִיא שֵׁם רַע וְהוֹרֵג עֶבֶד, הוּא שֶׁקֶל הַנֶּאֱמָר בְּכָל מָקוֹם בַּתּוֹרָה; וּמִשְׁקָלוֹ, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹרָה. וּכְבָר הוֹסִיפוּ חֲכָמִים עָלָיו, וְעָשׂוּ מִשְׁקָלוֹ כְּמִשְׁקַל הַמַּטְבֵּעַ הַנִּקְרָא 'סֶלַע' בִּזְמַן בַּיִת שֵׁנִי; וְכַמָּה הוּא מִשְׁקַל הַסֶּלַע? שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וּשְׁמוֹנִים שְׁעוֹרָה בֵּינוֹנִיּוֹת.

ג. סֶלַע הָיָה אַרְבָּעָה דִּינָרִין, וְהַדִּינָר שֵׁשׁ מָעִין; וּמָעָה, הִיא הַנִּקְרֵאת בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ 'גֵּרָה', וּמָעָה הָיְתָה שְׁנֵי פּוּנְדְּיוֹנִין; וּפוּנְדְּיוֹן שְׁנֵי אִסָּרִים, וּפְרוּטָה אַחַת מִשְּׁמוֹנֶה בָּאִסָּר. נִמְצָא מִשְׁקַל הַמָּעָה, וְהִיא הַגֵּרָה, שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת; וּמִשְׁקַל הָאִסָּר אַרְבַּע שְׁעוֹרוֹת, וּמִשְׁקַל הַפְּרוּטָה חֲצִי שְׁעוֹרָה.

ד. וְעוֹד מַטְבֵּעַ אַחֵר הָיָה שָׁם, שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ שְׁתֵּי סְלָעִים, וְהוּא הָיָה הַנִּקְרָא 'דַּרְכּוֹן'. וְאֵלּוּ הַמַּטְבְּעוֹת כֻּלָּן שֶׁאָמַרְנוּ וּבֵאַרְנוּ מִשְׁקַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, הֵן שֶׁמְּשַׁעֲרִין בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם; וּכְבָר בֵּאַרְנוּם, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶהְיֶה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ מִשְׁקָלָם בְּכָל מָקוֹם.

ה. מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל זוֹ – מִצְוָתָהּ שֶׁיִּתֵּן מַחֲצִית מַטְבֵּעַ שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן, אֲפִלּוּ הָיָה אוֹתוֹ מַטְבֵּעַ גָּדוֹל מִשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ; וּלְעוֹלָם אֵינוֹ שׁוֹקֵל פָּחוֹת מִמַּחֲצִי הַשֶּׁקֶל שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ מֵאָה וְשִׁשִּׁים שְׁעוֹרָה.

ו. בִּזְמַן שֶׁהָיָה מַטְבֵּעַ שֶׁל זְמַן דַּרְכּוֹנוֹת, הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁלּוֹ סֶלַע; וּבִזְמַן שֶׁהָיָה הַמַּטְבֵּעַ סְלָעִים, הָיָה כָּל אִישׁ נוֹתֵן בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁלּוֹ חֲצִי הַסֶּלַע, שֶׁהוּא שְׁנֵי דִּינָרִין; וּבִזְמַן שֶׁהָיָה הַמַּטְבֵּעַ חֲצִי הַסֶּלַע, הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל אוֹתוֹ חֲצִי הַסֶּלַע. וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁקְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, פָּחוֹת מֵחֲצִי שֶׁקֶל שֶׁל תּוֹרָה.

ז. הַכֹּל חַיָּבִין לִתֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים. אֲבָל לֹא נָשִׁים, וְלֹא עֲבָדִים, וְלֹא קְטַנִּים; וְאִם נָתְנוּ, מְקַבְּלִין מֵהֶן. אֲבָל הַגּוֹיִם שֶׁנָּתְנוּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן. קָטָן שֶׁהִתְחִיל אָבִיו לִתֵּן עָלָיו מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, שׁוּב אֵינוֹ פּוֹסֵק, אֶלָּא נוֹתֵן עָלָיו בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיִתֵּן עַל עַצְמוֹ.

ח. הַשְּׁקָלִים, אֵינָן נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. וּבִזְמַן שֶׁהַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, נוֹתְנִין אֶת הַשְּׁקָלִים, בֵּין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וּבִזְמַן שֶׁהוּא חָרֵב, אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָן נוֹהֲגִין.

ט. בְּאֶחָד בַּאֲדָר מַשְׁמִיעִין [מכריזים] עַל הַשְּׁקָלִים, כְּדֵי שֶׁיְּכִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁלּוֹ, וְיִהְיֶה עָתִיד לִתֵּן. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ, יָשְׁבוּ הַשֻּׁלְחָנִין [הגובים] בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וְתוֹבְעִין בְּנַחַת; כָּל מִי שֶׁיִּתֵּן לָהֶם, יְקַבְּלוּ מִמֶּנּוּ, וּמִי שֶׁלֹּא נָתַן, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן. בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ, יָשְׁבוּ בַּמִּקְדָּשׁ לִגְבּוֹת, וּמִכָּאן וָאֵילָךְ, כּוֹפִין אֶת מִי שֶׁלֹּא נָתַן עַד שֶׁיִּתֵּן; וְכָל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן - מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ, וְלוֹקְחִין עֲבוֹטוֹ [משכונו] בְּעַל כָּרְחוֹ, וַאֲפִלּוּ כְּסוּתוֹ.

י. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁקָלִים - אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכּוֹ לִתֵּן, אוֹ הוּא עָתִיד לִתֵּן - אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ. וְאֵין מְמַשְׁכְּנִין אֶת הַכֹּהֲנִים לְעוֹלָם, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם; אֶלָּא כְּשֶׁיִּתְּנוּ, מְקַבְּלִין מֵהֶן, וְתוֹבְעִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּתְּנוּ.

פֶּרֶק ב

א. כֵּיצַד כּוֹנְסִין [אוספים] הַשֻּׁלְחָנִין אֶת הַשְּׁקָלִים? בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, מַנִּיחִין לִפְנֵיהֶם שְׁתֵּי תֵּבוֹת - שׁוּלֵי הַתֵּבָה רְחָבִין מִלְּמַטָּה, וּפִיהָ צַר מִלְּמַעְלָה כְּמִין שׁוֹפָר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלִיכוּ לְתוֹכָן, וְלֹא יִהְיֶה אֶפְשָׁר לִקַּח מֵהֶן בְּנַחַת [בקלות]. וְלָמָּה עוֹשִׂין שְׁתֵּי תֵּבוֹת? אַחַת שֶׁמַּנִּיחִין בָּהּ שְׁקָלִים שֶׁל שָׁנָה זוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה מַנִּיחִין בָּהּ שִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה, שֶׁגּוֹבִין מִמִּי שֶׁלֹּא שָׁקַל בַּשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה.

ב. וּבַמִּקְדָּשׁ הָיָה לִפְנֵיהֶן תָּמִיד שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תֵּבוֹת, כָּל תֵּבָה כְּמִין שׁוֹפָר - רִאשׁוֹנָה, לְשִׁקְלֵי שָׁנָה זוֹ; שְׁנִיָּה, לְשִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה; שְׁלִישִׁית, לְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו קָרְבַּן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, מַשְׁלִיךְ דְּמֵיהֶן לְתֵבָה זוֹ; רְבִיעִית, לְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עוֹלַת הָעוֹף בִּלְבַד, מַשְׁלִיךְ דָּמֶיהָ לְתֵבָה זוֹ; חֲמִישִׁית, לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב לִקְנוֹת בָּהֶן עֵצִים לַמַּעֲרָכָה; שִׁשִּׁית, לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לִלְבוֹנָה; שְׁבִיעִית, לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב זָהָב לַכַּפֹּרֶת; שְׁמִינִית, לְמוֹתַר חַטָּאת, כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְלָקַח חַטָּאת וְהוֹתִיר מִן הַמָּעוֹת, יַשְׁלִיךְ הַשְּׁאָר לְתוֹכָהּ; תְּשִׁיעִית, לְמוֹתַר אָשָׁם; עֲשִׂירִית, לְמוֹתַר קִנֵּי [- תורים בוני יונה] זָבִים וְזָבוֹת וְיוֹלְדוֹת; אַחַת עֶשְׂרֵה, לְמוֹתַר קָרְבְּנוֹת נָזִיר; שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, לְמוֹתַר אֲשַׁם מְצֹרָע; שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לְעוֹלַת בְּהֵמָה.

ג. וְשֵׁם כָּל דָּבָר שֶׁיִּהְיוּ מְעוֹתָיו בְּתוֹךְ הַתֵּבָה, כָּתוּב עַל

הַתֵּבָה מִבַּחוּץ. וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַמּוֹתָרוֹת, שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלַת בְּהֵמָה. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּשֵׁשׁ הַתֵּבוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, לְעוֹלַת בְּהֵמָה; וְעוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים, כִּשְׁאָר כָּל הָעוֹרוֹת. וְכָל הַמָּעוֹת שֶׁבְּתֵבָה שְׁלִישִׁית, יִלָּקַח בָּהֶן עוֹפוֹת - חֶצְיָן עוֹלוֹת, וְחֶצְיָן חַטָּאוֹת. וְשֶׁבָּרְבִיעִית, כֻּלָּן עוֹלַת הָעוֹף.

ד. בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה כְּשֶׁגּוֹבִין הַשְּׁקָלִים, מְשַׁלְּחִין אוֹתָם בְּיַד שְׁלוּחִין לַמִּקְדָּשׁ; וְיֵשׁ לָהֶם לְצָרֵף [להחליף] אוֹתָן בְּדִינְרֵי זָהָב, מִפְּנֵי מַשֹּׂאוֹ הַדֶּרֶךְ. וְהַכֹּל מִתְקַבְּצִין לַמִּקְדָּשׁ, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּלִשְׁכָּה אַחַת מִן הַלְּשָׁכוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, וְסוֹגְרִין דַּלְתוֹתֶיהָ בְּמַפְתְּחוֹת, וְחוֹתְמִין עָלֶיהָ חוֹתָמוֹת. וּמְמַלְּאִין מִכָּל הַשְּׁקָלִים שֶׁיִּתְקַבְּצוּ שָׁם, שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת גְּדוֹלוֹת - שְׁעוּר כָּל קֻפָּה, כְּדֵי שֶׁתָּכִיל תֵּשַׁע סְאִין; וְהַשְּׁאָר, מַנִּיחִין אוֹתוֹ בַּלִּשְׁכָּה. וְזֶה שֶׁבְּתוֹךְ הַקֻּפּוֹת, הוּא הַנִּקְרָא 'תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה'; וְזֶה שֶׁיִּשָּׁאֵר שָׁם יָתֵר עַל מַה שֶּׁיֵּשׁ בַּקֻּפּוֹת, הוּא הַנִּקְרָא 'שְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה'.

ה. בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה תּוֹרְמִין אֶת [-מ] הַלִּשְׁכָּה - בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי קֹדֶם יוֹם טוֹב אוֹ אַחֲרָיו, וְקֹדֶם עֲצֶרֶת בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם. וְכֵיצַד תּוֹרְמִין אוֹתָהּ? אֶחָד נִכְנָס לִפְנִים מִן הַלִּשְׁכָּה, וְהַשּׁוֹמְרִין עוֹמְדִים בַּחוּץ; וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: 'אֵתְרֹם'? וְהֵן אוֹמְרִים לוֹ: 'תְּרֹם! תְּרֹם! תְּרֹם'! שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. וְאַחַר כָּךְ מְמַלֵּא שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת קְטַנּוֹת, כָּל קֻפָּה מֵהֶן מְכִילָה שָׁלֹשׁ סְאִין מֵאוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ קֻפּוֹת הַגְּדוֹלוֹת; וּמוֹצִיאָן לַחוּץ, כְּדֵי לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶן עַד שֶׁיִּכְלוּ [- יתרוקנו]. וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ קֻפּוֹת הַקְּטַנּוֹת מִן הַשָּׁלֹשׁ הַגְּדוֹלוֹת פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם עֲצֶרֶת, וּמִסְתַּפְּקִין [משתמשים] מֵהֶן עַד שֶׁיִּכְלוּ.

ו. וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא אוֹתָן פַּעַם שְׁלִישִׁית מִן הַשָּׁלֹשׁ הַקֻּפּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּתִשְׁרֵי, וּמִסְתַּפְּקִין מֵהֶן עַד שֶׁיִּכְלוּ, עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, תּוֹרְמִין מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה. לֹא הִסְפִּיקוּ לָהֶם הַשְּׁקָלִים שֶׁבְּשָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הַגְּדוֹלוֹת, וְכָלוּ עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ נִיסָן - חוֹזְרִין וְתוֹרְמִין מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה.

ז. שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הַקְּטַנּוֹת שֶׁהוּא תּוֹרֵם בָּהֶן וּמוֹצִיאָן לַחוּץ, כָּתוּב עֲלֵיהֶן 'אָלֶף', 'בֵּית', 'גִּימֶל' - כְּדֵי שֶׁיִּסְתַּפְּקוּ מִן הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁתִּכְלֶה, וְאַחַר כָּךְ מִסְתַּפְּקִין מִן הַשֵּׁנִיָּה, וְאַחַר כָּךְ מִסְתַּפְּקִין מִן הַשְּׁלִישִׁית. וְתוֹרֵם רִאשׁוֹנָה מֵהַקֻּפָּה הָאַחַת הַגְּדוֹלָה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ הַגְּדוֹלָה בְּמִטְפַּחַת; וְתוֹרֵם הַשֵּׁנִיָּה מֵהַקֻּפָּה הַגְּדוֹלָה הַשֵּׁנִיָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ בְּמִטְפַּחַת. וְתוֹרֵם הַשְּׁלִישִׁית מֵהַקֻּפָּה הַגְּדוֹלָה הַשְּׁלִישִׁית, וְאֵינוֹ מְחַפֶּה אוֹתָהּ - כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכְּרֶת שֶׁבָּהּ סִיּוּם, וְיַתְחִיל מִמֶּנָּה בַּתְּחִלָּה בְּפַעַם שְׁנִיָּה כְּשֶׁיִּכָּנֵס קֹדֶם עֲצֶרֶת, וְתוֹרֵם הָרִאשׁוֹנָה מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁהָיְתָה מְגֻלָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ; וְתוֹרֵם הַשֵּׁנִיָּה מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁתָּרַם מִמֶּנָּה בָּרִאשׁוֹנָה תְּחִלָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ; וְתוֹרֵם הַשְּׁלִישִׁית מִן הַגְּדוֹלָה הַסְּמוּכָה לָהּ, וְאֵינוֹ מְחַפֶּה אוֹתָהּ - כְּדֵי שֶׁיַּתְחִיל מִמֶּנָּה בַּתְּחִלָּה בְּפַעַם שְׁלִישִׁית כְּשֶׁיִּכָּנֵס בְּתִשְׁרֵי; עַד שֶׁנִּמְצָא תּוֹרֵם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית הַקְּטַנּוֹת, מִכָּל אַחַת וְאַחַת מִן הַגְּדוֹלוֹת.

ח. כְּשֶׁהוּא תּוֹרֵם שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת אֵלּוּ, תּוֹרֵם אֶת הָרִאשׁוֹנָה לְשֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְהַשֵּׁנִיָּה, לְשֵׁם הַכְּרַכִּין הַמֻּקָּפִין [הסמוכים] לָהּ וּלְשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל; וְהַשְּׁלִישִׁית, לְשֵׁם בָּבֶל וּלְשֵׁם מָדַי וּלְשֵׁם הַמְּדִינוֹת הָרְחוֹקוֹת וּלְשֵׁם שְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל.

ט. כְּשֶׁהוּא תּוֹרֵם, מִתְכַּוֵּן לִתְרֹם עַל הַגָּבוּי שֶׁיֵּשׁ בַּלִּשְׁכָּה, וְעַל הַגָּבוּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לַלִּשְׁכָּה, וְעַל הֶעָתִיד לִגָּבוֹת - כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אֵלּוּ הַשְּׁקָלִים שֶׁהוֹצִיאָן לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶן, כַּפָּרָה עַל יִשְׂרָאֵל, וּכְאִלּוּ הִגִּיעוּ כָּל שִׁקְלֵיהֶן לַלִּשְׁכָּה וְנִתְרְמָה מֵהֶן תְּרוּמָה זוֹ.

י. כְּשֶׁיִּכָּנֵס הַתּוֹרֵם לִתְרֹם, לֹא יִכָּנֵס בְּבֶגֶד שֶׁאֶפְשָׁר לְהַחְבּוֹת [להחביא] בּוֹ כֶּסֶף, וְלֹא בְּמִנְעָל, וְלֹא בְּסַנְדָּל, וְלֹא בִּתְפִלָּה [-תפילין], וְלֹא בְּקָמֵיעַ - שֶׁמָּא יַחְשְׁדוּ אוֹתוֹ הָעָם, וְיֹאמְרוּ: 'הֶחְבִּיא מִמְּעוֹת הַלִּשְׁכָּה תַּחְתָּיו כֶּשְׁתְּרָמָהּ'; וּמְדַבְּרִים הָיוּ עִמּוֹ מִשָּׁעָה שֶׁיִּכָּנֵס עַד שָׁעָה שֶׁיֵּצֵא - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתֵּן לְתוֹךְ פִּיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּזְהָרִים כָּל כָּךְ - עָנִי אוֹ מִי שֶׁהוּא נִבְהָל לַהוֹן, לֹא יִתְרֹם מִפְּנֵי הַחַשָּׁד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיִּיתֶם נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל".

פֶּרֶק ג

א. חֲצָיֵי הַשְּׁקָלִים - הַכֹּל צְרִיכִין לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן כָּל אֶחָד וְאֶחָד חֲצִי שֶׁקֶל שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ; לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהָיָה אָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל הַשַּׁלְּחָנִי וּמְצָרֵף [פורט] שֶׁקֶל בִּשְׁנֵי חֲצָיִין, יִתֵּן לוֹ תּוֹסֶפֶת עַל הַשֶּׁקֶל [דמי חילוף], וְאוֹתָהּ הַתּוֹסֶפֶת נִקְרֶאת 'קוֹלְבּוֹן'. לְפִיכָךְ, שְׁנַיִם שֶׁנָּתְנוּ שֶׁקֶל עַל שְׁנֵיהֶם, חַיָּבִין בְּקוֹלְבּוֹן [אחד].

ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בַּשְּׁקָלִים, כְּגוֹן שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים שֶׁנָּתְנוּ שֶׁקֶל - פְּטוּרִין מִן הַקּוֹלְבּוֹן; וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד חַיָּב וְאֶחָד פָּטוּר, וְנָתַן הַחַיָּב עַל יַד [בשביל] הַפָּטוּר - כְּגוֹן אִישׁ שֶׁנָּתַן שֶׁקֶל עָלָיו וְעַל אִשָּׁה, אוֹ עֶבֶד - פָּטוּר מִן הַקּוֹלְבּוֹן. וְכֵן הַכֹּהֲנִים, פְּטוּרִין מִן הַקּוֹלְבּוֹן; וְהַשּׁוֹקֵל עַל יַד הַכֹּהֵן, פָּטוּר מִן הַקּוֹלְבּוֹן.

ג. הַנּוֹתֵן שֶׁקֶל עָלָיו וְעַל הֶעָנִי, אוֹ עַל שְׁכֵנוֹ, אוֹ עַל בֶּן עִירוֹ - אִם נְתָנוֹ לָהֶם מַתָּנָה, פָּטוּר מִן הַקּוֹלְבּוֹן, שֶׁהֲרֵי נָתַן חֲצִי שֶׁקֶל מַתָּנָה, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בִּשְׁקָלִים. וְאִם נָתַן לָהֶם חֲצִי הַשֶּׁקֶל עַל יָדָם [בשבילם] דֶּרֶךְ הַלְוָאָה, עַד שֶׁיַּחְזִירוּ לוֹ כְּשֶׁתִּמְצָא יָדָם - חַיָּב בְּקוֹלְבּוֹן.

ד. הָאַחִים שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם, וְכֵן הַשֻּׁתָּפִים שֶׁנָּתְנוּ שֶׁקֶל עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם - פְּטוּרִין מִן הַקּוֹלְבּוֹן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשֻּׁתָּפִין שֶׁנָּשְׂאוּ וְנָתְנוּ בִּמְעוֹת הַשֻּׁתָּפוּת, וְנִשְׁתַּנָּה עֵין הַמָּעוֹת [נתחלפו הכספים שבהם השתתפו]; אֲבָל אִם הֵבִיא זֶה מְעוֹתָיו וְזֶה מְעוֹתָיו, וְעֵרְבוּם וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּנּוּ הַמָּעוֹת וְלֹא הוֹצִיאוּם - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בְּקוֹלְבּוֹן. נָשְׂאוּ וְנָתְנוּ וְאַחַר זְמַן חָלְקוּ, וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - חַיָּבִין בְּקוֹלְבּוֹן; עַד שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ הָאַחֲרוֹנָה, וְיִשְׁתַּנּוּ הַמָּעוֹת.

ה. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁהָיָה לָהֶם בְּהֵמָה וּכְסָפִים, וְחָלְקוּ

בַּכְּסָפִים - חַיָּבִים בְּקוֹלְבוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ הַבְּהֵמָה; חָלְקוּ הַבְּהֵמָה, וְלֹא חָלְקוּ הַכְּסָפִים - פְּטוּרִין מִן הַקּוֹלְבוֹן עַד שֶׁיַּחְלְקוּ הַכְּסָפִים, וְאֵין אוֹמְרִים: 'הֲרֵי הֵם עוֹמְדִים לַחֲלֻקָּה'.

ו. הַנּוֹתֵן שֶׁקֶל לְהֶקְדֵּשׁ כְּדֵי שֶׁיֵּחָשֵׁב לוֹ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ, וְיִטֹּל חֲצִי שֶׁקֶל מִמַּה שֶּׁנִּגְבָּה מִן הַחֲצָיִים [מאנשים אחרים] - חַיָּב שְׁנֵי קוֹלְבוֹנוֹת; שֶׁאִלּוּ הָיָה הַשֶּׁקֶל כֻּלּוֹ לִשְׁקָלִים, הָיָה חַיָּב קוֹלְבוֹן אֶחָד.

ז. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַקּוֹלְבוֹן? בִּזְמַן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שְׁנֵי דִינָרִין - הָיָה הַקּוֹלְבוֹן חֲצִי מָעָה, שֶׁהוּא אֶחָד מִשְּׁנֵים עָשָׂר בְּדִינָר; וּמֵעוֹלָם לֹא נִתַּן הַקּוֹלְבוֹן פָּחוֹת מִזֶּה. וְהַקּוֹלְבוֹנוֹת אֵינָן כִּשְׁקָלִים, אֶלָּא מַנִּיחִין אוֹתָן הַשַּׁלְחָנִים בִּפְנֵי עַצְמָן, עַד שֶׁיִּסְתַּפֵּק מֵהֶן הַהֶקְדֵּשׁ.

ח. מִי שֶׁאָבַד שִׁקְלוֹ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ לַגִּזְבָּר. בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שִׁקְלֵיהֶם בְּיַד שָׁלִיחַ, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ - אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע לָהֶם וְנִפְטָר, כְּדִין כָּל שׁוֹמֵר חִנָּם; וְהֵם חוֹזְרִים וְנוֹתְנִים שִׁקְלֵיהֶם פַּעַם שְׁנִיָּה. וְאִם אָמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר: 'הוֹאִיל וְאָנוּ מְשַׁלְּמִים, אֵין רְצוֹנֵנוּ שֶׁיִּשָּׁבַע הַשָּׁלִיחַ, שֶׁהוּא נֶאֱמָן לָנוּ' - אֵין שׁוֹמְעִים לָהֶן; תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁאֵין הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא שְׁבוּעָה. נִמְצְאוּ הַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע הַשָּׁלִיחַ - אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁקָלִים, וְאֵין עוֹלִים לָהֶן לְשָׁנָה אַחֶרֶת; וְהָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ לְשִׁקְלֵי הַשָּׁנָה, וְהָאַחֲרוֹנִים יִפְּלוּ לְשִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה.

ט. שָׁלְחוּ אֶת שִׁקְלֵיהֶם בְּיַד שׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה, וְאָבְדוּ מִמֶּנּוּ בְּאֹנֶס, כְּגוֹן שֶׁלְּקָחוּם לִסְטִים מְזַיְּנִים, שֶׁהוּא פָּטוּר - רוֹאִים: אִם אַחַר שֶׁנִּתְרְמָה הַתְּרוּמָה בְּאֹנֶס, נִשְׁבָּע הַשָּׁלִיחַ לַגִּזְבָּרִים, וּבְנֵי הָעִיר פְּטוּרִים - שֶׁהַתּוֹרֵם תּוֹרֵם עַל הַגָּבוּי וְעַל הֶעָתִיד לִגָּבוֹת, וּבִרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ הֵן; וּבְנֵי הָעִיר, מֶה הָיָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת? - הֲרֵי לֹא מָסְרוּ אֶלָּא לְשׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁהוּא חַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה, אֲבָל הָאֹנֶס אֵינוֹ מָצוּי. וְאִם אָבְדוּ קֹדֶם שֶׁנִּתְרְמָה הַתְּרוּמָה, עַדַיִן בִּרְשׁוּת בְּנֵי הָעִיר הֵם, וְהַשָּׁלִיחַ נִשְׁבָּע לְאַנְשֵׁי הָעִיר, וְהֵם מְשַׁלְּמִין. נִשְׁבַּע וְגָבוּ שְׁקָלִים שֵׁנִית, וְאַחַר כָּךְ הֶחְזִירוּם הַלִּסְטִים - אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁקָלִים, וְאֵין עוֹלִים לָהֶן לְשָׁנָה אַחֶרֶת; וְהַשְּׁנִיִּים יִפְּלוּ לְשִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה. יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, שֶׁהַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיִּפְּלוּ לְשִׁקְלֵי הַשָּׁנָה, הֵם הַשְּׁקָלִים שֶׁנִּגְבוּ בַּתְּחִלָּה וְאָבְדוּ אוֹ נֶאֱנְסוּ וְחָזְרוּ; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁהַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים, הֵם שֶׁהִגִּיעוּ לְיַד הַגִּזְבָּר תְּחִלָּה [שנתנו בני העיר בשנית].

י. הַנּוֹתֵן חֲצִי שֶׁקֶל לַחֲבֵרוֹ לְהוֹלִיכוֹ לַשֻּׁלְחָנִי לִשְׁקֹל אוֹתוֹ עַל יָדוֹ [לתת מחצית השקל בשבילו], הָלַךְ וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עַצְמוֹ [בשביל עצמו] כְּדֵי שֶׁלֹּא יְמַשְּׁכְנוּ אוֹתוֹ - אִם נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה [מהשקלים שבלשכה], מָעַל הַשּׁוֹקֵל [השליח]; שֶׁזֶּה הַשֶּׁקֶל בִּרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ הוּא, שֶׁכְּבָר תָּרְמוּ עַל הֶעָתִיד לִגָּבוֹת, וְנִמְצָא זֶה הִצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן הַהֶקְדֵּשׁ, וְנֶהֱנָה בְּזֶה הַשֶּׁקֶל. וְאִם לֹא נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה, לֹא מָעַל; וְהוּא חַיָּב לִתֵּן לַחֲבֵרוֹ חֲצִי שֶׁקֶל שֶׁנָּתַן לוֹ. וְכֵן הַגּוֹזֵל אוֹ הַגּוֹנֵב חֲצִי שֶׁקֶל וּשְׁקָלוֹ, יָצָא; וְהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים שְׁנַיִם, אוֹ לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ [אם נשבע לשקר והודה].

יא. הַנּוֹתֵן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְנִתְרְמָה תְּרוּמָה, כְּשֶׁיִּסְתַּפְּקוּ מִמֶּנָּה [- כשיקריבו קרבן מתרומה זו] - יִתְחַיֵּב בִּמְעִילָה, וְיָצָא יְדֵי מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. נְתָנוּ מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ [פדיונו] בִּירוּשָׁלַיִם; מִדְּמֵי שְׁבִיעִית, יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. הָיוּ שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת, לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

יב. הַמַּפְרִישׁ שִׁקְלוֹ וְסָבוּר שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב - לֹא קָדַשׁ. הַמַּפְרִישׁ שְׁנַיִם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אֶחָד - אִם בָּזֶה אַחַר זֶה, הָאַחֲרוֹן לֹא קָדַשׁ; וְאִם בְּבַת אַחַת, הָאֶחָד שְׁקָלִים וְהַשֵּׁנִי מוֹתַר שְׁקָלִים. הִפְרִישׁ שִׁקְלוֹ וָמֵת, יִפֹּל לִנְדָבָה.

יג. הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת בְּיָדוֹ, וְאָמַר: 'אֵלּוּ לְשִׁקְלִי', אוֹ שֶׁהָיָה מְלַקֵּט מָעָה מָעָה אוֹ פְּרוּטָה פְּרוּטָה, וּכְשֶׁהִתְחִיל לְלַקֵּט אָמַר: 'הֲרֵינִי מְלַקֵּט מָעוֹת לְשִׁקְלִי' - אֲפִלּוּ לִקֵּט מְלֹא כִּיס, נוֹתֵן מֵהֶן חֲצִי שֶׁקֶל שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ, וְהַשְּׁאָר חֵלִין; שֶׁמּוֹתַר הַשְּׁקָלִים - חֵלִין.

יד. מָעוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ בֵּין תֵּבָה שֶׁל שְׁקָלִים לְתֵבָה שֶׁל נְדָבָה - קָרוֹב לִשְׁקָלִים, יִפְּלוּ לִשְׁקָלִים; קָרוֹב לִנְדָבָה, יִפְּלוּ לִנְדָבָה; מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה, יִפְּלוּ לִנְדָבָה - מִפְּנֵי שֶׁהַנְּדָבָה כֻּלָּהּ עוֹלָה לָאִשִּׁים, וְהַשְּׁקָלִים מִסְתַּפְּקִין מֵהֶם לְעוֹלוֹת וְלִדְבָרִים אֲחֵרִים.

טו. וְכֵן כָּל הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בֵּין כָּל תֵּבָה וְתֵבָה, יִפְּלוּ לַקָּרוֹב. נִמְצְאוּ מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה - אִם בֵּין עֵצִים לִלְבוֹנָה נִמְצְאוּ, יִפְּלוּ לִלְבוֹנָה; בֵּין קִנִּים [תורים ובני יונה] לְגוֹזְלֵי עוֹלָה, יִפְּלוּ לְגוֹזְלֵי עוֹלָה. זֶה הַכְּלָל: הוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב, בְּכֻלָּן; מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה, לְהַחְמִיר. וְכָל הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבַּיִת - חֵלִין; שֶׁאֵין הַגִּזְבָּר מוֹצִיא מָעוֹת מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, עַד שֶׁהוּא מְחַלְּלָן עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹקֵחַ לַקָּרְבָּנוֹת.

יום שני ח' אדר ב' ה'תשע"ד

פֶּרֶק ד

א. תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה [חצאי השקלים], מַה יֵּעָשֶׂה בָּהּ? לוֹקְחִין מִמֶּנָּה תְּמִידִין שֶׁל כָּל יוֹם, וְהַמּוּסָפִין, וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר וְנִסְכֵּיהֶם, וְהַמֶּלַח שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת; וְכֵן הָעֵצִים, אִם לֹא הֵבִיאוּ עֵצִים וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא בְּדָמִים; וְהַקְּטֹרֶת וּשְׁכַר עוֹשֶׂיהָ, וְלֶחֶם הַפָּנִים וּשְׁכַר עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפָּנִים, וְהָעֹמֶר, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וּפָרָה אֲדֻמָּה, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ [ביום הכיפורים] וְלָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית שֶׁקּוֹשְׁרִים בֵּין קַרְנָיו - כָּל אֵלּוּ בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ב. אֲבָל פַּר הֶעְלֵם דָּבָר [שוגג] שֶׁל צִבּוּר, וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה - כַּתְּחִלָּה גּוֹבִין לָהֶם [מגבית מיוחדת], וְאֵינָן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. פָּרוֹכוֹת שֶׁל הֵיכָל - תַּחַת בִּנְיָן עֲשׂוּיוֹת, וְאֵינָן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה אֶלָּא מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת;

אֲבָל פָּרוֹכוֹת שֶׁל שְׁעָרִים, בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. הַמְּנוֹרָה וּכְלֵי שָׁרֵת, מִצְוָתָן שֶׁיָּבוֹאוּ מִמּוֹתַר הַנְּסָכִים - וּבְהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ, יִתְבָּאֵר מַה הוּא מוֹתַר הַנְּסָכִים; וְאִם לֹא הָיָה לָהֶם מוֹתַר נְסָכִים, יָבוֹאוּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. בִּגְדֵי כְּהֻנָּה - בֵּין בִּגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל, בֵּין שְׁאָר בִּגְדֵי כָּל הַכֹּהֲנִים שֶׁעוֹבְדִין בַּמִּקְדָּשׁ - הַכֹּל בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ג. כָּל הַבְּהֵמוֹת הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹ חוּצָה לָהּ בְּקָרוֹב מִמֶּנָּה, הַבָּאוֹת עוֹלוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין - נִסְכֵּיהֶן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה; וְכֵן גּוֹי שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, וְלֹא שָׁלַח עִמָּהּ דְּמֵי נְסָכִים - יָבוֹאוּ נְסָכֶיהָ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ד. גֵּר שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ זְבָחִים - אִם יֵשׁ לוֹ נְסָכִים, קְרֵבִין מִשֶּׁלּוֹ; וְאִם לָאו, בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת, וְלֹא מִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו - מַקְרִיבִין אֶת הַחֲבִתִּין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. מְבַקְּרֵי [בודקי] מוּמִין שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְלַמְּדִים הִלְכוֹת שְׁחִיטָה לַכֹּהֲנִים, וְהַמְלַמְּדִים לָהֶם הִלְכוֹת קְמִיצָה, וְנָשִׁים הַמְגַדְּלוֹת בְּנֵיהֶן [בטהרה] לְפָרָה אֲדֻמָּה - כֻּלָּם נוֹטְלִין שְׂכָרָם מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה; וְכַמָּה הוּא שְׂכָרָם? כַּמָּה שֶׁיִּפְסְקוּ לָהֶם בֵּית דִּין.

ה. בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה שֶׁהִיא הֶפְקֵר, שׁוֹכְרִין בֵּית דִּין שׁוֹמְרִין שֶׁיִּשְׁמְרוּ מִקְצָת סְפִיחִים שֶׁצָּמְחוּ [מאליהם], כְּדֵי שֶׁיָּבִיאוּ מֵהֶם הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁאֵינָן בָּאִים אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ; וְאֵלּוּ הַשּׁוֹמְרִין, נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ו. מִי שֶׁהִתְנַדֵּב לִשְׁמֹר בְּחִנָּם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; גְּזֵרָה מִשּׁוּם בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ וְיִטְּלוּם מֵהֶם. לְפִיכָךְ תִּקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים שֶׁיִּטְּלוּ שָׂכָר מִן הַלִּשְׁכָּה, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ הַכֹּל מֵאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁאֵלּוּ שׁוֹמְרִין שָׁם [משום השכר מתפרסם הדבר שלהקדש הן].

ז. מַגִּיהֵי סְפָרִים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה; דַּיָּנִין שֶׁדָּנִין אֶת הַגַּזְלָנִין בִּירוּשָׁלַיִם, נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. וְכַמָּה הָיוּ נוֹטְלִין? תִּשְׁעִים תִּשְׁעִים מָנֶה בְּכָל שָׁנָה; וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ לָהֶם - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצוּ - מוֹסִיפִין לָהֶם כְּדֵי צָרְכָּן, הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בֵיתָם.

ח. כֶּבֶשׂ הָיוּ עוֹשִׂין מֵהַר הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה, שֶׁעָלָיו מוֹצִיאִין פָּרָה אֲדֻמָּה, וְכֵן הָיוּ עוֹשִׂין כֶּבֶשׂ, שֶׁמּוֹצִיאִין עָלָיו שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ; וּשְׁנֵיהֶם נַעֲשִׂים מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. וְכֵן מִזְבַּח הָעוֹלָה, וְהַהֵיכָל, וְהָעֲזָרוֹת - בָּאִין מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. אַמַּת [תעלת] הַמַּיִם שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם [העוברת בעזרה], וְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם, וְכָל מִגְדְּלוֹתֶיהָ, וְכָל צָרְכֵי הָעִיר - בָּאִין מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. וְגוֹי שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם בְּחִנָּם - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וַאֲפִלּוּ גֵּר תּוֹשָׁב [גוי שקיבל ז' מצוות], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ וְגוֹ'", וְנֶאֱמַר: "וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וּצְדָקָה וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלָיִם".

ט. מוֹתַר תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, וְכֵן מוֹתַר שְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה - לוֹקְחִים בּוֹ זְכָרִים, וְיַקְרִבוּ כֻּלָּן עוֹלוֹת; שְׁתֵּנַאי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַמּוֹתָרוֹת, שֶׁיַּקְרִבוּ עוֹלַת בְּהֵמָה; אֲבָל לֹא עוֹלַת הָעוֹף, שֶׁאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר עוֹף. וְאֵלּוּ הָעוֹלוֹת הַבָּאִין מִמּוֹתַר הַשְּׁקָלִים, הֵם הַנִּקְרָאִים 'קִיץ לַמִּזְבֵּחַ'.

י. שְׁקָלִים שֶׁלֹּא הִסְפִּיקוּ לָהֶם לְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, מוֹצִיאִין אֶת הָרָאוּי לָהֶם מִקָּדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת; אֲבָל אֵין בֶּדֶק הַבַּיִת מוֹצִיא אֶת הָרָאוּי לוֹ מִקָּדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ.

יא. מִשֶּׁגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, אֵין מַקְרִיבִין קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר אֶלָּא מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה; וְאִם לֹא בָּאָה חֲדָשָׁה, לוֹקְחִין מִן הַיְּשָׁנָה. לְפִיכָךְ, אִם הִגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וְיֵשׁ עִמָּהֶן בְּהֵמוֹת לְתְמִידִים מִתְּרוּמָה יְשָׁנָה - פּוֹדִין אוֹתָן וּמוֹצִיאִין אוֹתָן לְחֻלִּין אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תְּמִימִין, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לְתְרוּמָה יְשָׁנָה שֶׁמְּקַיְּצִין בָּהּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁתְּנַאי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַבְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹקְחִין לְתְמִידִין, שֶׁאִם לֹא יִהְיוּ צְרִיכִים לָהֶן, יֵצְאוּ לְחֻלִּין.

יב. וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין בְּמוֹתַר הַקְּטֹרֶת מִשֶּׁגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן: מְחַלְּלִים [פודים] אוֹתוֹ עַל שְׂכַר הָאֻמָּנִים [מפטמי הקטורת], וְחוֹזְרִין מְעוֹת הַשָּׂכָר לְקִיץ הַמִּזְבֵּחַ, וְנוֹטְלִין הָאֻמָּנִים מוֹתַר הַקְּטֹרֶת בִּשְׂכָרָם, וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין אֶת הַקְּטֹרֶת מֵהֶם מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה - כְּדֵי לְהַקְרִיבָהּ מִמְּעוֹת תְּרוּמָה חֲדָשָׁה. וְאִם אֵין לָהֶם תְּרוּמָה חֲדָשָׁה, מַקְטִירִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמָה יְשָׁנָה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְחַשֵּׁב וּלְיַדֵּעַ וְלִקְבֹּעַ בְּאֵיזֶה יוֹם הוּא תְּחִלַּת כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ מֵחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה הֵם חָדְשֵׁי הַלְּבָנָה [ראה ערכו בעמוד קלח], שֶׁנֶּאֱמַר: "עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ", וְנֶאֱמַר: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים" - כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: 'הֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה דְּמוּת לְבָנָה, וְאָמַר לוֹ: כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ'. וְהַשָּׁנִים שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין - הֵן שְׁנֵי הַחַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב".

ב. וְכַמָּה יִתְרָה שְׁנַת הַחַמָּה עַל שְׁנַת הַלְּבָנָה? קָרוֹב [- מעט פחות] מֵאַחַד עָשָׂר יוֹם. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַתּוֹסֶפֶת הַזֹּאת כְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹ פָּחוֹת מְעַט אוֹ יוֹתֵר מְעַט - מוֹסִיפִין חֹדֶשׁ אֶחָד, וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ הַשָּׁנָה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת'; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַשָּׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְכָךְ וְכָךְ יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה" - חֲדָשִׁים אַתָּה מוֹנֶה לְשָׁנָה, וְאֵין אַתָּה מוֹנֶה יָמִים.

ג. הַלְּבָנָה נִסְתֶּרֶת בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ, וְאֵינָהּ נִרְאֵית כְּמוֹ שְׁנֵי יָמִים אוֹ פָּחוֹת אוֹ יָתֵר, כְּמוֹ יוֹם אֶחָד קֹדֶם שֶׁתִּדְבַּק [בקו מקביל] בַּשֶּׁמֶשׁ בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ, וּכְמוֹ יוֹם אֶחָד אַחַר שֶׁתִּדְבַּק בַּשֶּׁמֶשׁ; וְתֵרָאֶה בַּמַּעֲרָב בָּעֶרֶב. וּבְלֵיל שֶׁתֵּרָאֶה בָּעֶרֶב אַחַר שֶׁנִּסְתְּרָה - הוּא תְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ, וּמוֹנִין מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה

וְעֶשְׂרִים יוֹם. וְאִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ לֵיל שְׁלֹשִׁים, יִהְיֶה יוֹם שְׁלֹשִׁים רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ; וְאִם לֹא יֵרָאֶה, יִהְיֶה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְיִהְיֶה יוֹם שְׁלֹשִׁים מֵחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר. וְאֵין נִזְקָקִין לַיָּרֵחַ בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, בֵּין שֶׁנִּרְאָה בֵּין שֶׁלֹּא נִרְאָה; שֶׁאֵין לְךָ חֹדֶשׁ לְבָנָה יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ד. חֹדֶשׁ שֶׁיִּהְיֶה תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, וְיֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים - נִקְרָא 'חֹדֶשׁ חָסֵר' [ראה ערכו בעמוד קלח]; וְאִם לֹא יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ, וְיִהְיֶה הַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - נִקְרָא 'חֹדֶשׁ מְעֻבָּר', וְנִקְרָא 'חֹדֶשׁ מָלֵא'. וְיָרֵחַ שֶׁיֵּרָאֶה בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים, הוּא הַנִּקְרָא 'יָרֵחַ שֶׁנִּרְאָה בִּזְמַנּוֹ'; וְאִם נִרְאָה בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְלֹא נִרְאָה בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים - הוּא נִקְרָא 'יָרֵחַ שֶׁנִּרְאָה בְּלֵיל עִבּוּרוֹ'.

ה. אֵין רְאִיַּת הַיָּרֵחַ מְסוּרָה לְכָל אָדָם, כְּמוֹ שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית [שבתות השנה] שֶׁכָּל אֶחָד מוֹנֶה שִׁשָּׁה וְשׁוֹבֶת בַּשְּׁבִיעִי. אֶלָּא לְבֵית דִּין הַדָּבָר מָסוּר, עַד שֶׁיְּקַדְּשׁוּהוּ בֵּית דִּין וְיִקְבְּעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ - הוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", עֵדוּת זוֹ תִּהְיֶה מְסוּרָה "לָכֶם".

ו. בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַשְּׁבִים הָאֲצְטַגְּנִינִין [- חוזים בכוכבים], שֶׁיּוֹדְעִין מְקוֹמוֹת הַכּוֹכָבִים וּמַהֲלָכָם, וְחוֹקְרִים וּמְדַקְדְּקִים [בחישובים] עַד שֶׁיֵּדְעוּ אִם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה הַיָּרֵחַ בִּזְמַנּוֹ שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשִׁים, אוֹ אֵין אֶפְשָׁר. אִם יָדְעוּ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה, יוֹשְׁבִים וּמְצַפִּים לְעֵדִים כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשִׁים. אִם בָּאוּ עֵדִים, וּדְרָשׁוּם וַחֲקָרוּם כַּהֲלָכָה, וְנֶאֱמְנוּ [אומתו] דִּבְרֵיהֶם [בהצלבה לחשבון] - מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ; וְאִם לֹא נִרְאָה, וְלֹא בָּאוּ עֵדִים - מַשְׁלִימִים שְׁלֹשִׁים, וְיִהְיֶה הַחֹדֶשׁ מְעֻבָּר. וְאִם יָדְעוּ בְּחֶשְׁבּוֹן שֶׁאֵין אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה - אֵין יוֹשְׁבִים יוֹם שְׁלֹשִׁים, וְאֵין מְצַפִּים לְעֵדִים; וְאִם בָּאוּ עֵדִים - יֵדַע בְּוַדַּאי שֶׁהֵן עֵדֵי שֶׁקֶר, אוֹ שֶׁנִּרְאָת לָהֶם דְּמוּת לְבָנָה מִן הֶעָבִים, וְאֵינָהּ הַלְּבָנָה הַוַּדָּאִית [האמיתית].

ז. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה עַל בֵּית דִּין, שֶׁיְּחַשְּׁבוּ וְיֵדְעוּ אִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ אוֹ לֹא יֵרָאֶה, וְשֶׁיִּדְרְשׁוּ אֶת הָעֵדִים, עַד שֶׁיְּקַדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ; וְיִשְׁלְחוּ וְיוֹדִיעוּ שְׁאָר הָעָם, בְּאֵי זֶה יוֹם הוּא רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ בְּאֵי זֶה יוֹם הֵם הַמּוֹעֲדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ", וְנֶאֱמַר: "וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ".

ח. אֵין מְחַשְּׁבִין וְקוֹבְעִין חֳדָשִׁים וּמְעַבְּרִים שָׁנִים אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה, וּדְבַר ה' מִירוּשָׁלָיִם". וְאִם הָיָה אָדָם גָּדוֹל בְּחָכְמָה, וְנִסְמַךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיָצָא לְחוּצָה לָאָרֶץ, וְלֹא הִנִּיחַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתוֹ - חֲרֵי זֶה מְחַשֵּׁב וְקוֹבֵעַ חֳדָשִׁים וּמְעַבֵּר שָׁנִים בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וְאִם נוֹדַע לוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָדָם גָּדוֹל כְּמוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר גָּדוֹל מִמֶּנּוּ - חֲרֵי זֶה אָסוּר לִקְבֹּעַ וּלְעַבֵּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וְאִם עָבַר וְקָבַע וְעִבֵּר, לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

פֶּרֶק ב

א. אֵין כָּשֵׁר לְעֵדוּת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ, אֶלָּא שְׁנֵי אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים הָרְאוּיִין לְהָעִיד בְּכָל דָּבָר וְדָבָר; אֲבָל נָשִׁים וַעֲבָדִים - חֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר פְּסוּלֵי עֵדוּת, וְאֵין מְעִידִים. אָב וּבְנוֹ שֶׁרָאוּ אֶת הַיָּרֵחַ, יֵלְכוּ לְבֵית דִּין לְהָעִיד - לֹא מִפְּנֵי שֶׁעֵדוּת הַחֹדֶשׁ כְּשֵׁרָה בִּקְרוֹבִים, אֶלָּא שֶׁאִם יִמָּצֵא אֶחָד מֵהֶם פָּסוּל מִפְּנֵי שֶׁהוּא גַּזְלָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר הַפַּסְלָנוּת, יִצְטָרֵף הַשֵּׁנִי עִם אַחֵר, וְיָעִיד; וְכָל הַפָּסוּל לְעֵדוּת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּשֵׁר מִן הַתּוֹרָה, פָּסוּל לְעֵדוּת הַחֹדֶשׁ.

ב. דִּין תּוֹרָה, שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בְּעֵדוּת הַחֹדֶשׁ [לחקור מתי ראו והיכן, שהרי]. אֲפִלּוּ קִדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ עַל פִּי עֵדִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין בְּעֵדוּת זוֹ - חֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ; לְפִיכָךְ הָיוּ בָּרְאשׁוֹנָה מְקַבְּלִים עֵדוּת הַחֹדֶשׁ מִכָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, עַד שֶׁיִּוָּדַע לְךָ שֶׁזֶּה פָּסוּל. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִים, וְהָיוּ שׁוֹכְרִים אֲנָשִׁים לְהָעִיד שֶׁרָאוּ, וְהֵם לֹא רָאוּ - הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ בֵּית דִּין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ, אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁמַּכִּירִים בֵּית דִּין אוֹתָן שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים, וְשֶׁיִּהְיוּ דּוֹרְשִׁים וְחוֹקְרִים בְּעֵדוּתָן.

ג. לְפִיכָךְ, אִם לֹא יִהְיוּ בֵּית דִּין יוֹדְעִים [מכירים] אֶת הָעֵדִים שֶׁרָאוּ אֶת הַיָּרֵחַ - מְשַׁלְּחִין אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁנִּרְאָה בָהּ עִם הָעֵדִים שֶׁרָאוּ, עֵדִים אֲחֵרִים שֶׁמְּזַכִּין אוֹתָן לְבֵית דִּין [מעידים על כשרותם] וּמוֹדִיעִין אוֹתָן שֶׁאֵלּוּ כְּשֵׁרִין הֵן, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין מֵהֶן.

ד. בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין בַּדְּרָכִים שֶׁהָאֲצְטַגְּנִינִין מְחַשְּׁבִין בָּהֶם, וְיוֹדְעִים הַלְּבָנָה כְּשֶׁתֵּרָאֶה בְּחֹדֶשׁ זֶה, אִם תִּהְיֶה בִּצְפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ, וְאִם תִּהְיֶה רְחָבָה אוֹ קְצָרָה, וּלְהֵיכָן יִהְיוּ רָאשֵׁי קַרְנֶיהָ [- קרני אורה] נוֹטִין. וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים לְהָעִיד, בּוֹדְקִים אוֹתָם: 'כֵּיצַד רְאִיתֶם אוֹתָהּ, בְּצָפוֹן אוֹ בְּדָרוֹם? לְהֵיכָן הָיוּ קַרְנֶיהָ נוֹטוֹת? כַּמָּה הָיְתָה גְּבוֹהָה [מן האופק] בִּרְאִיַּת עֵינֵיכֶם, וְכַמָּה הָיְתָה רְחָבָה'? אִם נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין לְמַה שֶּׁנּוֹדָע בְּחֶשְׁבּוֹן, מְקַבְּלִים אוֹתָם; וְאִם לֹא נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין, אֵין מְקַבְּלִים אוֹתָם.

ה. אָמְרוּ הָעֵדִים: 'רְאִינוּהוּ [בבואת הירח] בַּמַּיִם' אוֹ 'בְּעָבִים [מבעד לעננים]' אוֹ 'בְּעַשָּׁשִׁית' [משתקפת בכלי זכוכית], אוֹ שֶׁרָאוּ מִקְצָתוֹ בָּרְקִיעַ וּמִקְצָתוֹ בֶּעָבִים אוֹ בָּעַשָּׁשִׁית אוֹ בַּמַּיִם - אֵין זוֹ רְאִיָּה, וְאֵין מְקַדְּשִׁין עַל רְאִיָּה זֹאת. אָמַר אֶחָד: 'רְאִיתִיו גָּבוֹהַּ בְּעֵינַי כְּמוֹ שְׁתֵּי קוֹמוֹת', וְאָמַר הַשֵּׁנִי: 'כְּמוֹ שָׁלֹשׁ קוֹמוֹת הָיָה גָּבוֹהַּ' - מִצְטָרְפִים; אָמַר הָאֶחָד: 'כְּמוֹ שָׁלֹשׁ קוֹמוֹת', וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: 'כְּמוֹ חָמֵשׁ' - אֵין מִצְטָרְפִים; וּמִצְטָרֵף הָאֶחָד מֵהֶם עִם שֵׁנִי שֶׁיָּעִיד כְּמוֹתוֹ, אוֹ יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם קוֹמָה אַחַת.

ו. אָמְרוּ: 'רְאִינוּהוּ בְּלֹא כַּוָּנָה, וְכֵיוָן שֶׁהִתְבּוֹנַנּוּ בּוֹ וְנִתְכַּוְّנוּ לִרְאוֹתוֹ לְהָעִיד, שׁוּב לֹא רְאִינוּהוּ' - אֵין זוֹ עֵדוּת, וְאֵין מְקַדְּשִׁים עָלֶיהָ, שֶׁמָּא עָבִים נִתְקַשְּׁרוּ וְנִרְאוּ כַּלְّבָנָה, וְהָלְכוּ לָהֶם. אָמְרוּ עֵדִים: 'רְאִינוּהוּ בְּיוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים שַׁחֲרִית

בַּמִּזְרָח קֹדֶם שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ, וּרְאִינוּהוּ עַרְבִית בַּמַּעֲרָב בְּלֵיל שְׁלִשִׁים׳ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים, וּמְקַדְּשִׁין עַל רְאִיָּה זוֹ, שֶׁהֲרֵי רָאוּהוּ בִּזְמַנּוֹ; אֲבָל הָרְאִיָּה שֶׁאָמְרוּ שֶׁרָאוּהוּ בְּשַׁחֲרִית, אֵין נִזְקָקִין לָהּ, שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִים לִרְאִיַּת שַׁחֲרִית, וּבְיָדוּעַ שֶׁהָעָבִים הֵם שֶׁנִּתְקַשְּׁרוּ, וְנִרְאָה לָהֶם כַּלְּבָנָה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ בִּזְמַנּוֹ, וּבְלֵיל עִבּוּרוֹ לֹא נִרְאָה - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים; שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִים אֶלָּא לִרְאִיַּת לֵיל שְׁלִשִׁים בִּלְבַד.

ז. כֵּיצַד מְקַבְּלִין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ? כָּל מִי שֶׁרָאוּי לְהָעִיד שֶׁרָאָה אֶת הַיָּרֵחַ, בָּא לְבֵית דִּין; וּבֵית דִּין מַכְנִיסִים אוֹתָם כֻּלָּם לְמָקוֹם אֶחָד, וְעוֹשִׂים לָהֶם סְעוּדוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הָעָם רְגִילִים לָבוֹא. וְזוּג [עדים] שֶׁבָּא רִאשׁוֹן, בּוֹדְקִים אוֹתוֹ רִאשׁוֹן בַּבְּדִיקוֹת שֶׁאָמַרְנוּ. מַכְנִיסִים אֶת הַגָּדוֹל, וְשׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ; נִמְצְאוּ דְּבָרָיו מְכֻוָּנִים לַחֶשְׁבּוֹן, מַכְנִיסִים אֶת חֲבֵרוֹ; נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִים, עֵדוּתָם קַיֶּמֶת. וּשְׁאָר כָּל הַזּוּגוֹת, שׁוֹאֲלִים אוֹתָם רָאשֵׁי דְּבָרִים - לֹא שֶׁצְּרִיכִים לָהֶם, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ [מאוכזבים], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְגִילִין לָבוֹא.

ח. וְאַחַר כָּךְ, אַחַר שֶׁתִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת, רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹמֵר: ׳מְקֻדָּשׁ׳, וְכָל הָעָם עוֹנִים אַחֲרָיו: ׳מְקֻדָּשׁ, מְקֻדָּשׁ׳. וְאֵין מְקַדְּשִׁים אֶת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בִּשְׁלִשָּׁה, וְאֵין מְחַשְּׁבִים אֶלָּא בִּשְׁלִשָּׁה, וְאֵין מְקַדְּשִׁים אֶלָּא חֹדֶשׁ שֶׁנִּרְאָה בִּזְמַנּוֹ [ליל ל׳]. וְאֵין מְקַדְּשִׁים אֶלָּא בַּיּוֹם; וְאִם קִדְּשׁוּהוּ בַּלַּיְלָה, אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ. אֲפִלּוּ רָאוּהוּ בֵּית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אָמְרוּ בֵּית דִּין ׳מְקֻדָּשׁ׳ עַד שֶׁחָשְׁכָה לֵיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, אוֹ שֶׁנִּחְקְרוּ הָעֵדִים, וְלֹא הִסְפִּיקוּ בֵּית דִּין לוֹמַר ׳מְקֻדָּשׁ׳ עַד שֶׁחָשְׁכָה לֵיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים - אֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַחֹדֶשׁ מְעֻבָּר, וְלֹא יִהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶלָּא יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאָה בְּלֵיל שְׁלִשִׁים; שֶׁאֵין הָרְאִיָּה קוֹבַעַת, אֶלָּא בֵּית דִּין שֶׁאָמְרוּ ׳מְקֻדָּשׁ׳ הֵם שֶׁקּוֹבְעִים.

ט. רָאוּהוּ בֵּית דִּין עַצְמָם בְּסוֹף יוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים - אִם עֲדַיִן לֹא יָצָא כּוֹכָב בְּלֵיל שְׁלִשִׁים - בֵּית דִּין אוֹמְרִים ׳מְקֻדָּשׁ, מְקֻדָּשׁ׳, שֶׁעֲדַיִן יוֹם הוּא. וְאִם רָאוּהוּ בְּלֵיל שְׁלִשִׁים, אַחַר שֶׁיָּצְאוּ שְׁנֵי כּוֹכָבִים - לְמָחָר מוֹשִׁיבִים שְׁנֵי דַּיָּנִים אֵצֶל אֶחָד מֵהֶם, וְיָעִידוּ הֵם הַשְּׁנַיִם בִּפְנֵי הַשְּׁלִשָּׁה, וִיקַדְּשׁוּהוּ הַשְּׁלִשָּׁה.

י. בֵּית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - בֵּין שׁוֹגְגִין, בֵּין מֵזִידִין, בֵּין אֲנוּסִין - הֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ, וְחַיָּבִין הַכֹּל לְתַקֵּן הַמּוֹעֲדוֹת עַל יוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ בוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה יָדַע שֶׁטָּעוּ, חַיָּב לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם, שֶׁאֵין הַדָּבָר מָסוּר אֶלָּא לָהֶם, וּמִי שֶׁצִּוָּה לִשְׁמֹר הַמּוֹעֲדוֹת, הוּא צִוָּה לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם".

יום שלישי ט׳ אדר ב׳ ה׳תשע"ד

פֶּרֶק ג

א. עֵדִים שֶׁרָאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן וּבֵין מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּין מַהֲלַךְ לַיְלָה וָיוֹם אוֹ פָּחוֹת, הוֹלְכִין וּמְעִידִין; וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶן יָתֵר עַל כֵּן, לֹא יֵלְכוּ, שֶׁאֵין עֵדוּתָן אַחַר יוֹם שְׁלִשִׁים מוֹעֶלֶת, שֶׁכְּבָר נִתְעַבֵּר הַחֹדֶשׁ.

ב. עֵדִים שֶׁרָאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ הוֹלְכִין לְבֵית דִּין לְהָעִיד, וַאֲפִלּוּ הָיָה שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם"; וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ׳מוֹעֵד׳, דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. לְפִיכָךְ, אֵין מְחַלְּלִין אֶלָּא עַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן וְעַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי בִּלְבַד, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַמּוֹעֲדוֹת [קיום תקני של המועדים]; וּבִזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, מְחַלְּלִין עַל כֻּלָּם, מִפְּנֵי קָרְבַּן מוּסָף שֶׁבְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁהוּא דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

ג. כֵּשֵׁם שֶׁמְּחַלְּלִים הָעֵדִים שֶׁרָאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ אֶת הַשַּׁבָּת - כָּךְ מְחַלְּלִים עִמָּהֶם הָעֵדִים שֶׁמְּזַכִּים אוֹתָם [מעידים על כשרותם] בְּבֵית דִּין, אִם לֹא הָיוּ בֵּית דִּין מַכִּירִים אֶת הָרוֹאִים; וַאֲפִלּוּ הָיָה זֶה שֶׁמּוֹדִיעַ [מכשיר] אוֹתָן לְבֵית דִּין עַד אֶחָד - הֲרֵי זֶה הוֹלֵךְ עִמָּהֶם וּמְחַלֵּל מִסָּפֵק, שֶׁמָּא יִמָּצֵא אַחֵר וְיִצְטָרֵף עִמּוֹ.

ד. הָיָה הָעֵד שֶׁרָאָה אֶת הַחֹדֶשׁ בְּלֵיל הַשַּׁבָּת חוֹלֶה - מַרְכִּיבִים אוֹתוֹ עַל הַחֲמוֹר, וַאֲפִלּוּ בְּמִטָּה. וְאִם יֵשׁ לָהֶן אוֹרֵב [אנשים האורבים] בַּדֶּרֶךְ, לוֹקְחִים הָעֵדִים בְּיָדָם כְּלֵי זַיִן; וְאִם הָיְתָה דֶּרֶךְ רְחוֹקָה, לוֹקְחִים בְּיָדָם מְזוֹנוֹת. וַאֲפִלּוּ רָאוּהוּ גָּדוֹל וְנִרְאָה לַכֹּל - לֹא יֹאמְרוּ: ׳כֵּשֵׁם שֶׁרְאִינוּהוּ אֲנַחְנוּ, כָּךְ רָאוּהוּ אֲחֵרִים, וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין לְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת׳; אֶלָּא כָּל שֶׁיִּרְאֶה הַחֹדֶשׁ, וְיִהְיֶה רָאוּי לְהָעִיד, וְיִהְיֶה בֵּינוֹ וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁקִּבּוּעַ בּוֹ בֵּית דִּין לַיְלָה וָיוֹם אוֹ פָּחוֹת, מְצֻוֶּה עָלָיו לְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, וְלֵילֵךְ וּלְהָעִיד.

ה. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מְקַבְּלִים עֵדוּת הַחֹדֶשׁ כָּל יוֹם שְׁלִשִׁים. פַּעַם אַחַת נִשְׁתַּהוּ הָעֵדִים מִלָּבוֹא עַד בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְנִתְקַלְקְלוּ [נבוכו] בַּמִּקְדָּשׁ [לפני שהעדים הגיעו] וְלֹא יָדְעוּ מַה יַּעֲשׂוּ - אִם יַעֲשׂוּ עוֹלָה שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ הָעֵדִים, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּקְרִיבוּ מוּסַף הַיּוֹם אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. עָמְדוּ בֵּית דִּין, וְהִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְקַבְּלִים עֵדוּת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא עַד הַמִּנְחָה, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא שְׁהוּת בַּיּוֹם לְהַקְרִיב מוּסָפִין וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְנִסְכֵּיהֶם.

ו. וְאִם הִגִּיעַ מִנְחָה, וְלֹא בָּאוּ עֵדִים - עוֹשִׂין תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם; וְאִם בָּאוּ עֵדִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה - נוֹהֲגִין אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ, וּלְמָחָר קֹדֶשׁ, וּמַקְרִיבִין מוּסָף לְמָחָר, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ אַחַר מִנְחָה. מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וּבֵית דִּינוֹ, שֶׁיִּהְיוּ מְקַבְּלִין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וַאֲפִלּוּ בָּאוּ עֵדִים יוֹם שְׁלִשִׁים בְּסוֹף הַיּוֹם סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, מְקַבְּלִין עֵדוּתָם וּמְקַדְּשִׁין יוֹם שְׁלִשִׁים בִּלְבַד.

ז. כְּשֶׁמְּעַבְּרִין בֵּית דִּין אֶת הַחֹדֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים כָּל יוֹם שְׁלִשִׁים - הָיוּ עוֹלִין לְמָקוֹם מוּכָן, וְעוֹשִׂין בּוֹ סְעוּדָה בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין עוֹלִין לְשָׁם בַּלַּיְלָה, אֶלָּא בַּנֶּשֶׁף קֹדֶם עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ; וְאֵין עוֹלִין לִסְעוּדָה זוֹ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה; וְאֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא בְּפַת דָּגָן

וְקִטְנִית, וְאוֹכְלִין בְּעֵת הַסְּעוּדָה. וְזוֹ הִיא סְעוּדַת מִצְוָה שֶׁל עִבּוּר הַחֹדֶשׁ הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם.

ח. בְּרֵאשׁוֹנָה כְּשֶׁהָיוּ בֵּית דִּין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ, הָיוּ מַשִּׁיאִין מַשּׂוּאוֹת [מדליקים אבוקות] בְּרָאשֵׁי הֶהָרִים [בליל שלושים ואחד] כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הָרְחוֹקִים; מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַכּוּתִים - שֶׁהָיוּ מַשִּׁיאִין מַשּׂוּאוֹת כְּדֵי לְהַטְעוֹת הָעָם - הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ שְׁלוּחִים יוֹצְאִין וּמוֹדִיעִין לָרַבִּים. וּשְׁלוּחִים אֵלּוּ אֵינָם מְחַלְּלִין אֶת יוֹם טוֹב, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שַׁבָּת - שֶׁאֵין מְחַלְּלִין אֶת הַשַּׁבָּת לְקַיְּמוֹ, אֶלָּא לְקַדְּשׁוֹ בִּלְבַד [על העדות שמקדשת החודש].

ט. עַל שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים הָיוּ שְׁלוּחִין יוֹצְאִין: עַל נִיסָן, מִפְּנֵי הַפֶּסַח. וְעַל אָב, מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית. וְעַל אֱלוּל, מִפְּנֵי רֹאשׁ הַשָّנָה, כְּדֵי שֶׁיֵּשְׁבוּ מְצַפִּין בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים לֶאֱלוּל - אִם נוֹדַע לָהֶם שֶׁקִּדְּשׁוּ בֵּית דִּין יוֹם שְׁלֹשִׁים, נוֹהֲגִים אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ בִּלְבַד; וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם, נוֹהֲגִים יוֹם שְׁלֹשִׁים קֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים קֹדֶשׁ, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לָהֶם שְׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי. וְעַל תִּשְׁרֵי, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַמּוֹעֲדוֹת. וְעַל כִּסְלוֹ, מִפְּנֵי חֲנֻכָּה. וְעַל אֲדָר, מִפְּנֵי הַפּוּרִים. וּבִזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם - יוֹצְאִין עַל אִיָּר, מִפְּנֵי פֶּסַח קָטָן [- שני].

י. שְׁלוּחֵי נִיסָן וּשְׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי - אֵין יוֹצְאִין אֶלָּא בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אַחַר שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ, עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִפִּי בֵּית דִּין 'מְקֻדָּשׁ'; וְאִם קִדְּשׁוּ בֵּית דִּין בְּסוֹף יוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְשָׁמְעוּ מִפִּי בֵּית דִּין 'מְקֻדָּשׁ' - יוֹצְאִין מִבָּעֶרֶב. וּשְׁלוּחֵי שְׁאָר הַשִּׁשָּׁה חֳדָשִׁים - יֵשׁ לָהֶם לָצֵאת מִבָּעֶרֶב אַחַר שֶׁנִּרְאָה הַיָּרֵחַ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא קִדְּשׁוּ בֵּית דִּין אוֹתוֹ הַחֹדֶשׁ; הוֹאִיל וְנִרְאָה הַחֹדֶשׁ, יֵצְאוּ, שֶׁהֲרֵי לְמָחָר בְּוַדַּאי מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ בֵּית דִּין.

יא. כָּל מָקוֹם שֶׁהָיוּ הַשְּׁלוּחִין מַגִּיעִין, הָיוּ עוֹשִׂין אֶת הַמּוֹעֲדוֹת יוֹם טוֹב [ביום] אֶחָד, כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה; וּמְקוֹמוֹת הָרְחוֹקִים שֶׁאֵין הַשְּׁלוּחִים מַגִּיעִין אֲלֵיהֶם, הָיוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים מִפְּנֵי הַסָּפֵק - לְפִי שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים יוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בֵּית דִּין רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ, אֵי זֶה יוֹם הוּא.

יב. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ מַגִּיעִין אֲלֵיהֶן שְׁלוּחֵי נִיסָן, וְלֹא הָיוּ מַגִּיעִין אֲלֵיהֶן שְׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי; וּמִן הַדִּין הָיָה שֶׁיַּעֲשׂוּ פֶּסַח יוֹם טוֹב אֶחָד, שֶׁהֲרֵי הִגִּיעוּ לָהֶם שְׁלוּחִין וְיָדְעוּ בְּאֵיזֶה יוֹם נִקְבַּע רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְיַעֲשׂוּ יוֹם טוֹב שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת שְׁנֵי יָמִים, שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעוּ אֲלֵיהֶן שְׁלוּחִין. וּכְדֵי שֶׁלֹּא לַחֲלֹק בַּמּוֹעֲדוֹת, הִתְקִינוּ חֲכָמִים שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאֵין שְׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי מַגִּיעִין לוֹ, עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים, אֲפִלּוּ יוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת.

יג. וְכַמָּה בֵּין שְׁלוּחֵי נִיסָן לִשְׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי? שְׁנֵי יָמִים - שֶׁשְּׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי אֵינָם מְהַלְּכִין בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב, וְלֹא בַּעֲשִׂירִי בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם הַכִּפּוּרִים.

יד. אֵין הַשְּׁלוּחִין צְרִיכִין לִהְיוֹתָם שְׁנַיִם, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֶחָד נֶאֱמָן. וְלֹא שְׁלִיחַ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ תַּגָּר [סוחר] מִשְּׁאָר הָעָם שֶׁבָּא לְדַרְכּוֹ וְאָמַר: 'אֲנִי שָׁמַעְתִּי מִפִּי בֵּית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ בְּיוֹם פְּלוֹנִי' - נֶאֱמָן, וּמְתַקְּנִין אֶת הַמּוֹעֲדוֹת עַל פִּיו; שֶׁדָּבָר זֶה דָּבָר הֶעָשׂוּי לְהִגָּלוֹת הוּא, וְעֵד אֶחָד כָּשֵׁר נֶאֱמָן עָלָיו.

טו. בֵּית דִּין שֶׁיָּשְׁבוּ כָּל יוֹם שְׁלֹשִׁים וְלֹא בָּאוּ עֵדִים, וְהִשְׁכִּימוּ בַּנֶּשֶׁף [קודם עלות השחר] וְעִבְּרוּ אֶת הַחֹדֶשׁ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק זֶה, וְאַחַר אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה יָמִים בָּאוּ עֵדִים רְחוֹקִים וְהֵעִידוּ שֶׁרָאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשִׁים, וַאֲפִלּוּ בָּאוּ בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ - מְאַיְּמִין [מטילין אימה] עֲלֵיהֶם אֵיּוּם גָּדוֹל וּמַטְרִיפִים אוֹתָם בִּשְׁאֵלוֹת, וּמַטְרִיחִין עֲלֵיהֶם בִּבְדִיקוֹת וּמְדַקְדְּקִין בְּעֵדוּתָן, וּמִשְׁתַּדְּלִין בֵּית דִּין שֶׁלֹּא יְקַדְּשׁוּ חֹדֶשׁ זֶה, הוֹאִיל וְיָצָא שְׁמוֹ 'מְעֻבָּר'.

טז. וְאִם עָמְדוּ הָעֵדִים בְּעֵדוּתָם וְנִמְצֵאת מְכֻוֶּנֶת, וַהֲרֵי הָעֵדִים אֲנָשִׁים יְדוּעִים וּנְבוֹנִים [ולא נתבלבלו], וְנֶחְקְרָה הָעֵדוּת כָּרָאוּי - מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ, וְחוֹזְרִין וּמוֹנִין לְאוֹתוֹ הַחֹדֶשׁ מִיּוֹם שְׁלֹשִׁים, הוֹאִיל וְנִרְאָה הַיָּרֵחַ בְּלֵילוֹ.

יז. וְאִם הֵצְרְכוּ בֵּית דִּין [מאיזו סיבה] לְהַנִּיחַ חֹדֶשׁ זֶה מְעֻבָּר, כְּשֶׁהָיָה קֹדֶם שֶׁיָּבוֹאוּ אֵלּוּ הָעֵדִים [ואח"כ הגיעו עדים שלפי עדותם יש לחסר את החודש, למרות זאת לא משנים ו] - מַנִּיחִין; וְזֶה הוּא שֶׁאָמְרוּ: 'מְעַבְּרִין אֶת הַחֹדֶשׁ לְצֹרֶךְ'. וְיֵשׁ מִן הַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים מִי שֶׁחוֹלֵק בְּדָבָר זֶה וְאוֹמֵר: 'לְעוֹלָם אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַחֹדֶשׁ לְצֹרֶךְ; הוֹאִיל וּבָאוּ עֵדִים - מְקַדְּשִׁין, וְאֵין מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶם' [אין מבלבלים אותם כדי לדחות עדותם ולעבר את החודש].

יח. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין מַחֲלֹקֶת הַחֲכָמִים בְּדָבָר זֶה אֶלָּא בִּשְׁאָר הַחֳדָשִׁים, חוּץ מִן נִיסָן וְתִשְׁרֵי, אוֹ בְּעֵדֵי נִיסָן וְתִשְׁרֵי שֶׁבָּאוּ אַחַר שֶׁעָבְרוּ הָרְגָלִים, שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה, וְעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּנוֹת וּזְמַן הַמּוֹעֲדוֹת; אֲבָל אִם בָּאוּ הָעֵדִים בְּנִיסָן וְתִשְׁרֵי קֹדֶם חֲצִי הַחֹדֶשׁ, מְקַבְּלִין עֵדוּתָם, וְאֵין מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶם כְּלָל, שֶׁאֵין מְאַיְּמִין עַל עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל הַחֹדֶשׁ שֶׁרָאוּהוּ בִּזְמַנּוֹ כְּדֵי לְעַבְּרוֹ.

יט. אֲבָל מְאַיְּמִין עַל עֵדִים שֶׁנִּתְקַלְקְלָה [הוכחשה] עֵדוּתָם, וַהֲרֵי הַדָּבָר נוֹטֶה שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת וְיִתְעַבֵּר הַחֹדֶשׁ - מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶם [על המכחישים] כְּדֵי שֶׁתִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת, וְיִתְקַדֵּשׁ בִּזְמַנּוֹ; וְכֵן אִם בָּאוּ עֵדִים לְהָזִים אֶת הָעֵדִים שֶׁרָאוּהוּ בִּזְמַנּוֹ, קֹדֶם שֶׁיְּקַדְּשׁוּהוּ בֵּית דִּין - הֲרֵי אֵלּוּ מְאַיְּמִין עַל הַמְּזִמִּין עַד שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּם הַהַזָּמָה, וְיִתְקַדֵּשׁ הַחֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ.

פֶּרֶק ד

א. שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת, הִיא הַשָּׁנָה שֶׁמּוֹסִיפִין בָּהּ חֹדֶשׁ; וְאֵין מוֹסִיפִין לְעוֹלָם אֶלָּא אֲדָר, וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנֵי אֲדָרִין - אֲדָר רִאשׁוֹן וַאֲדָר שֵׁנִי. וּמִפְּנֵי מָה מוֹסִיפִין חֹדֶשׁ זֶה? מִפְּנֵי זְמַן הָאָבִיב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּסַח בְּאוֹתוֹ זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב", שֶׁיִּהְיֶה חֹדֶשׁ זֶה בִּזְמַן הָאָבִיב. וְלוּלֵא הוֹסָפַת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה - הָיָה הַפֶּסַח בָּא פְּעָמִים בִּימוֹת הַחַמָּה, וּפְעָמִים בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

ב. עַל שְׁלֹשָׁה סִימָנִין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה - עַל הַתְּקוּפָה

[ראה ערכו בעמוד קלח], וְעַל הָאָבִיב, וְעַל פֵּרוֹת הָאִילָן.
כֵּיצַד? בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין, וְיוֹדְעִין: אִם תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן
[- האביב] בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, אוֹ אַחַר זְמַן זֶה - מְעַבְּרִין
אוֹתָהּ הַשָּׁנָה, וְיַעֲשׂוּ אוֹתוֹ נִיסָן אֲדָר שֵׁנִי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּסַח
בִּזְמַן הָאָבִיב; וְעַל סִימָן זֶה סוֹמְכִין וּמְעַבְּרִין, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין
לְסִימָן אַחֵר.
ג. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ הָאָבִיב, אֶלָּא
עֲדַיִן אָפֵל הוּא [מתאחר מלבוא], וְלֹא צָמְחוּ פֵּרוֹת הָאִילָן,
שֶׁדַּרְכָּם לִצְמֹחַ בִּזְמַן הַפֶּסַח - סוֹמְכִין עַל שְׁנֵי סִימָנִין אֵלּוּ,
וּמְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַתְּקוּפָה קֹדֶם לְשִׁשָּׁה
עָשָׂר בְּנִיסָן, חֲרֵי הֵם מְעַבְּרִין, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָאָבִיב מָצוּי
לְהַקְרִיב מִמֶּנּוּ עֹמֶר הַתְּנוּפָה בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, וּכְדֵי
שֶׁיִּהְיוּ הַפֵּרוֹת צוֹמְחִין כְּדֶרֶךְ כָּל זְמַן הָאָבִיב.
ד. וְעַל שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת הָיוּ סוֹמְכִין בָּאָבִיב - עַל אֶרֶץ יְהוּדָה,
וְעַל עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְעַל הַגְּלִיל. וְאִם הִגִּיעַ הָאָבִיב בִּשְׁתֵּי
אֲרָצוֹת מֵאֵלּוּ, וּבְאַחַת לֹא הִגִּיעַ - אֵין מְעַבְּרִין; וְאִם הִגִּיעַ
בְּאַחַת מֵהֶן, וְלֹא הִגִּיעַ בִּשְׁתַּיִם - מְעַבְּרִין, אִם עֲדַיִן לֹא
צָמְחוּ פֵּרוֹת הָאִילָן. וְאֵלּוּ הֵם הַדְּבָרִים שֶׁהֵם הָעִקָּר
שֶׁמְּעַבְּרִין בִּשְׁבִילָם, כְּדֵי לִהְיוֹת הַשָּׁנִים שְׁנֵי חַמָּה.
ה. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין מְעַבְּרִין
בִּשְׁבִילָם, מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ; וְאֵלּוּ הֵן: מִפְּנֵי הַדְּרָכִים שֶׁאֵינָן
מְתֻקָּנִין, וְאֵין הָעָם יְכוֹלִין לַעֲלוֹת [לרגל בפסח] - מְעַבְּרִין
אֶת הַשָּׁנָה, עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים וִיתַקְּנוּ הַדְּרָכִים. וּמִפְּנֵי
הַגְּשָׁרִים שֶׁנֶּהֱרְסוּ, וְנִמְצְאוּ הַנְּהָרוֹת מַפְסִיקִין וּמוֹנְעִין אֶת
הָעָם, אוֹ מְסַכְּנִים בְּעַצְמָן וּמֵתִים - מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה, עַד
שֶׁיִּתְקְנוּ הַגְּשָׁרִים. וּמִפְּנֵי תַּנּוּרֵי פְסָחִים שֶׁאָבְדוּ בַּגְּשָׁמִים,
וְאֵין לָהֶם מָקוֹם לִצְלוֹת אֶת פִּסְחֵיהֶם - מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה,
עַד שֶׁיִּבְנוּ הַתַּנּוּרִים וְיֵיבְשׁוּ. וּמִפְּנֵי גָּלֵיּוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּעֱקְרוּ
מִמְּקוֹמָם [התחילו ללכת לירושלים], וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ
לִירוּשָׁלַיִם - מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם פְּנַאי
לְהַגִּיעַ.
ו. אֲבָל אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לֹא מִפְּנֵי הַשֶּׁלֶג, וְלֹא מִפְּנֵי
הַצִּנָּה, וְלֹא מִפְּנֵי גָּלֵיּוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶעֱקְרוּ מִמְּקוֹמָם,
וְלֹא מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה - כְּגוֹן שֶׁהָיוּ רֹב הַקָּהָל אוֹ רֹב הַכֹּהֲנִים
טְמֵאִים, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם פְּנַאי
לְטַהֵר וְיַעֲשׂוּ בְּטָהֳרָה, אֶלָּא יַעֲשֶׂה בְּטֻמְאָה; וְאִם עִבְּרוּ אֶת
הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה, חֲרֵי זוֹ מְעֻבֶּרֶת.
ז. יֵשׁ שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בִּשְׁבִילָם כְּלָל,
אֲבָל עוֹשִׂין אוֹתָם סַעַד [תוספת הסברה לציבור על סיבת
העיבור -] לְשָׁנָה שֶׁצְּרִיכָה [בין כך] עִבּוּר מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה אוֹ
מִפְּנֵי הָאָבִיב וּפֵרוֹת הָאִילָן; וְאֵלּוּ הֵן: מִפְּנֵי הַגְּדָיִים
וְהַטְּלָאִים שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹלְדוּ אוֹ שֶׁהֵם מְעַט, וּמִפְּנֵי הַגּוֹזָלוֹת
[שאפשר להביאן כעולת ראיה] שֶׁלֹּא פָּרְחוּ. אֵין מְעַבְּרִין
בִּשְׁבִיל אֵלּוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַגְּדָיִים וְהַטְּלָאִים מְצוּיִין לַפְּסָחִים,
וְהַגּוֹזָלוֹת מְצוּיִין לָרְאִיָּה אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּקָרְבַּן הָעוֹף;
אֲבָל עוֹשִׂין אוֹתָם סַעַד לַשָּׁנָה.
ח. כֵּיצַד עוֹשִׂין אוֹתָם סַעַד לַשָּׁנָה? אוֹמְרִין: 'שָׁנָה זוֹ
צְרִיכָה עִבּוּר מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה שֶׁמָּשְׁכָה, אוֹ מִפְּנֵי הָאָבִיב
וּפֵרוֹת הָאִילָן שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ; וְעוֹד, שֶׁהַגְּדָיִים קְטַנִּים
וְהַגּוֹזָלוֹת רַכִּים'.
ט. אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה, אֶלָּא בִּמְזֻמָּנִין לָהּ. כֵּיצַד? יֹאמַר
רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי מִן הַסַּנְהֶדְרִין: 'הֱיוּ
מְזֻמָּנִין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, שֶׁנְּחַשֵּׁב וְנִרְאֶה וְנֵדַע אִם שָׁנָה זוֹ
צְרִיכָה עִבּוּר, אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה עִבּוּר'; וְאוֹתָן שֶׁזֻּמְּנוּ בִּלְבַד,
הֵן שֶׁמְּעַבְּרִין אוֹתָהּ. וּכְכַמָּה מְעַבְּרִין אוֹתָהּ? מַתְחִילִין
בִּשְׁלֹשָׁה דַּיָּנִין מִכְּלַל סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה, מִמִּי שֶׁסָּמְכוּ אוֹתָם.
אָמְרוּ שְׁנַיִם: 'לֹא נֵשֵׁב וְלֹא נִרְאֶה אִם צְרִיכָה עִבּוּר אִם
לָאו', וְאֶחָד אוֹמֵר: 'נֵשֵׁב וְנִבְדֹּק' - בָּטֵל יָחִיד בְּמִעוּטוֹ;
אָמְרוּ שְׁנַיִם: 'נֵשֵׁב וְנִרְאֶה', וְאֶחָד אוֹמֵר: 'לֹא נֵשֵׁב' -
מוֹסִיפִין עוֹד שְׁנַיִם מִן הַמְּזֻמָּנִים, וְנוֹשְׁאִים וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר.
י. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: 'צְרִיכָה עִבּוּר', וּשְׁלֹשָׁה אוֹמְרִין: 'אֵינָהּ
צְרִיכָה' - בָּטְלוּ שְׁנַיִם בְּמִעוּטָם; שְׁלֹשָׁה אוֹמְרִין: 'צְרִיכָה',
וּשְׁנַיִם אוֹמְרִין: 'אֵינָהּ צְרִיכָה עִבּוּר' - מוֹסִיפִין שְׁנַיִם מִן
הַמְּזֻמָּנִין לָהּ, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה. אִם גָּמְרוּ
כֻּלָּם לְעַבֵּר אוֹ שֶׁלֹּא לְעַבֵּר, עוֹשִׂין כְּמַה שֶׁגָּמְרוּ; וְאִם
נֶחְלְקוּ - הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב, בֵּין לְעַבֵּר בֵּין שֶׁלֹּא לְעַבֵּר.
וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁהוּא רֹאשׁ יְשִׁיבָה שֶׁל
שִׁבְעִים וְאֶחָד, מִכְּלַל הַשִּׁבְעָה; וְאִם גָּמְרוּ בִּשְׁלֹשָׁה לְעַבֵּר,
חֲרֵי זוֹ מְעֻבֶּרֶת - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַנָּשִׂיא עִמָּהֶם, אוֹ שֶׁיִּרְצֶה.
וּבְעִבּוּר הַשָּׁנָה, מַתְחִילִין מִן הַצַּד [הקטן שבדינים];
וּלְקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל.
יא. אֵין מוֹשִׁיבִין לְעִבּוּר הַשָּׁנָה לֹא מֶלֶךְ, וְלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל:
מֶלֶךְ - מִפְּנֵי חֵילוֹתָיו וּמִלְחֲמוֹתָיו, שֶׁמָּא דַּעְתּוֹ נוֹטָה
בִּשְׁבִילָן לְעַבֵּר אוֹ שֶׁלֹּא לְעַבֵּר; וְכֹהֵן גָּדוֹל - מִפְּנֵי הַצִּנָּה,
שֶׁמָּא לֹא תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ נוֹטָה לְעַבֵּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא תִּשְׁרֵי
בִּימֵי הַקֹּר, וְהוּא טוֹבֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים חֲמֵשׁ טְבִילוֹת.
יב. הָיָה רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְהוּא הַנִּקְרָא 'נָשִׂיא', בְּדֶרֶךְ
רְחוֹקָה - אֵין מְעַבְּרִין אוֹתָהּ אֶלָּא עַל תְּנַאי, אִם יִרְצֶה
הַנָּשִׂיא. בָּא וְרָצָה, חֲרֵי זוֹ מְעֻבֶּרֶת; לֹא רָצָה, אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת.
וְאֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יְהוּדָה, שֶׁהַשְּׁכִינָה
בְּתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְשִׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ"; וְאִם עִבְּרוּהָ בַּגָּלִיל,
מְעֻבֶּרֶת. וְאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא בַּיּוֹם; וְאִם עִבְּרוּהָ בַּלַּיְלָה,
אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת.
יג. יֵשׁ לְבֵית דִּין לְחַשֵּׁב וְלִידַע אִי זוֹ שָׁנָה תִּהְיֶה מְעֻבֶּרֶת,
בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצוּ, אֲפִלּוּ כַּמָּה שָׁנִים, אֲבָל אֵין אוֹמְרִין 'שָׁנָה
פְּלוֹנִית מְעֻבֶּרֶת'; אֶלָּא אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא שֶׁאוֹמְרִין
'שָׁנָה זוֹ מְעֻבֶּרֶת'. וְדָבָר זֶה - מִפְּנֵי הַדֹּחַק; אֲבָל שֶׁלֹּא
בִּשְׁעַת הַדֹּחַק, אֵין מוֹדִיעִין שֶׁהִיא מְעֻבֶּרֶת, אֶלָּא בַּאֲדָר הוּא
שֶׁאוֹמְרִין 'שָׁנָה זוֹ מְעֻבֶּרֶת, וְחֹדֶשׁ הַבָּא אֵינוֹ נִיסָן אֶלָּא אֲדָר
שֵׁנִי'. אָמְרוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, 'שָׁנָה זוֹ שֶׁתִּכָּנֵס מְעֻבֶּרֶת' -
אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת בַּאֲמִירָה זוֹ.
יד. הִגִּיעַ יוֹם שְׁלֹשִׁים בַּאֲדָר, וְלֹא עִבְּרוּ עֲדַיִן הַשָּׁנָה - אֵין
מְעַבְּרִין אוֹתָהּ כְּלָל; שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם רָאוּי לִהְיוֹת רֹאשׁ חֹדֶשׁ
נִיסָן, וּמִשֶּׁיִּכָּנֵס נִיסָן וְלֹא עִבְּרוּ, אֵינָם יְכוֹלִים לְעַבֵּר. וְאִם

מתוך מהדורת חזק

עִבְּרוּהָ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שֶׁל אֲדָר, הֲרֵי זוֹ מְעֻבֶּרֶת. בָּאוּ עֵדִים אַחַר שֶׁעִבְּרוּהָ, וְהֵעִידוּ עַל הַיָּרֵחַ - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, וְיִהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי; וְאִלּוּ קִדְּשׁוּהוּ קֹדֶם שֶׁיְּעַבְּרוּ אֶת הַשָּׁנָה - שׁוּב לֹא הָיוּ מְעַבְּרִין, שֶׁאֵין מְעַבְּרִין בְּנִיסָן.

טו. אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בִּשְׁנַת רְעָבוֹן, שֶׁהַכֹּל רָצִים לְבֵית הַגְּרָנוֹת לֶאֱכֹל וְלִחְיוֹת, וְאִי אֶפְשָׁר לְהוֹסִיף לָהֶם זְמַן לְאִסּוּר הֶחָדֶשׁ [=איסור אכילת תבואה חדשה, שהוא עד הקרבת העומר בט"ז בניסן]. וְאֵין מְעַבְּרִין בִּשְׁבִיעִית, שֶׁיַּד הַכֹּל שׁוֹלֶטֶת [הורסת] עַל הַסְּפִיחִין [הגדלים מאליהם], וְלֹא יִמָּצְאוּ לְקָרְבַּן הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם [שבאים מהספיחים]; וּרְגִילִין הָיוּ לְעַבֵּר בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית.

טז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים 'אֵין מְעַבְּרִין בִּשְׁנַת רְעָבוֹן וּבִשְׁבִיעִית' - שֶׁלֹּא יְעַבְּרוּ בָּהֶם מִפְּנֵי הַצָּרָךְ; אֲבָל אִם הָיְתָה הַשָּׁנָה רְאוּיָה לְהִתְעַבֵּר מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה, אוֹ מִפְּנֵי הָאָבִיב וּפֵרוֹת הָאִילָן - מְעַבְּרִין לְעוֹלָם בְּכָל זְמַן.

יז. כְּשֶׁמְּעַבְּרִין בֵּית דִּין אֶת הַשָּׁנָה, כּוֹתְבִין אִגְּרוֹת לְכָל הַמְּקוֹמוֹת הָרְחוֹקִים, וּמוֹדִיעִים אוֹתָם שֶׁעִבְּרוּהָ, וּמִפְּנֵי מָה עִבְּרוּהָ; וְעַל לְשׁוֹן [- בשם] הַנָּשִׂיא נִכְתָּבוֹת, וְאוֹמֵר לָהֶם: 'שֶׁהִסְכַּמְתִּי אֲנִי וַחֲבֵרַי, וְהוֹסַפְנוּ עַל שָׁנָה זוֹ כָּךְ וְכָךְ' - רָצוּ תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, רָצוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁחֹדֶשׁ הָעִבּוּר הָרְשׁוּת לְבֵית דִּין לְהוֹסִיפוֹ מָלֵא אוֹ חָסֵר, לָאֲנָשִׁים הָרְחוֹקִים שֶׁמּוֹדִיעִין אוֹתָם; אֲבָל הֵם - לְפִי הָרְאִיָּה הֵם עוֹשִׂים, אִם מָלֵא אִם חָסֵר.

פֶּרֶק ה

א. כָּל שֶׁאָמַרְנוּ מִקְּבִיעַת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ עַל הָרְאִיָּה, וְעִבּוּר הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַזְּמַן אוֹ מִפְּנֵי הַצָّרָךְ - אֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ אֶלָּא סַנְהֶדְרִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוֹ בֵּית דִּין הַסְּמוּכִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתְנוּ לָהֶן הַסַּנְהֶדְרִין רְשׁוּת; שֶׁכָּךְ נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים"; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ אִישׁ מֵאִישׁ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁכָּךְ הוּא פֵּרוּשׁ הַדָּבָר: עֵדוּת זוֹ תִּהְיֶה מְסוּרָה "לָכֶם", וּלְכָל הָעוֹמֵד אַחֲרֵיהֶן בִּמְקוֹמָן. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁאֵין שָׁם סַנְהֶדְרִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵין קוֹבְעִין חֳדָשִׁים וְאֵין מְעַבְּרִין שָׁנִים, אֶלָּא בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין בּוֹ הַיּוֹם.

ב. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא - שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ סַנְהֶדְרִין, קוֹבְעִין עַל הָרְאִיָּה; וּבִזְמַן שֶׁאֵין שָׁם סַנְהֶדְרִין, קוֹבְעִין עַל חֶשְׁבּוֹן זֶה שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין בּוֹ הַיּוֹם, וְאֵין נִזְקָקִין לִרְאִיָּה, אֶלָּא פְּעָמִים שֶׁיִּהְיֶה יוֹם שֶׁקּוֹבְעִין בּוֹ בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה הוּא יוֹם הָרְאִיָּה, אוֹ קֹדֶם לוֹ בְּיוֹם, אוֹ אַחֲרָיו בְּיוֹם. וְזֶה שֶׁיִּהְיֶה קֹדֶם לָרְאִיָּה בְּיוֹם - פֶּלֶא [נדיר] הוּא, וּבְאֲרָצוֹת שֶׁהֵן לְמַעֲרַב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ג. וּמֵאֵימָתַי הִתְחִילוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְחַשֵּׁב בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה? מִסּוֹף חַכְמֵי תַּלְמוּד, בְּעֵת שֶׁחָרְבָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם בֵּית דִּין קָבוּעַ; אֲבָל בִּימֵי חַכְמֵי מִשְׁנָה, וְכֵן בִּימֵי חַכְמֵי תַּלְמוּד עַד יְמֵי אַבַּיֵי וְרָבָא - עַל קְבִיעַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ סוֹמְכִין.

ד. כְּשֶׁהָיְתָה סַנְהֶדְרִין קַיֶּמֶת, וְהֵן קוֹבְעִין עַל הָרְאִיָּה - הָיוּ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּגִּיעִין אֲלֵיהֶן שְׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי, עוֹשִׂין יָמִים טוֹבִים יוֹם אֶחָד בִּלְבַד; וּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת הָרְחוֹקוֹת שֶׁאֵין שְׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי מַגִּיעִין אֲלֵיהֶן, הָיוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים מִסָּפֵק, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶת הַחֹדֶשׁ.

ה. בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין שָׁם סַנְהֶדְרִין, וּבֵית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹבְעִין עַל חֶשְׁבּוֹן זֶה, הָיָה מִן הַדִּין שֶׁיִּהְיוּ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת עוֹשִׂין יוֹם טוֹב אֶחָד, אֲפִלּוּ הַמְּקוֹמוֹת הָרְחוֹקוֹת שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - שֶׁהַכֹּל עַל חֶשְׁבּוֹן אֶחָד סוֹמְכִין וְקוֹבְעִין; אֲבָל תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁיִּזָּהֲרוּ בְּמִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁבְּיָדֵיהֶם.

ו. לְפִיכָךְ, כָּל מָקוֹם שֶׁלֹּא הָיוּ שְׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי מַגִּיעִין אֵלָיו כְּשֶׁהָיוּ הַשְּׁלוּחִין יוֹצְאִין, יַעֲשׂוּ שְׁנֵי יָמִים, וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בִּזְמַן שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹבְעִין עַל הָרְאִיָּה; וּבְנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּזְּמַן הַזֶּה, עוֹשִׂין יוֹם אֶחָד כְּמִנְהָגָן, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא עָשׂוּ שְׁנֵי יָמִים. נִמְצָא יוֹם טוֹב שֶׁנֵּי שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין בַּגָּלֻיּוֹת בַּזְּמַן הַזֶּה, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁתִּקְּנוּ דָּבָר זֶה.

ז. יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בִּזְמַן שֶׁהָיוּ קוֹבְעִין עַל הָרְאִיָּה, הָיוּ רֹב בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין אוֹתוֹ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים מִסָּפֵק, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בֵּית דִּין אֶת הַחֹדֶשׁ, שֶׁאֵין הַשְּׁלוּחִין יוֹצְאִין בְּיוֹם טוֹב.

ח. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם עַצְמָהּ שֶׁהוּא מְקוֹם בֵּית דִּין, פְּעָמִים רַבּוֹת הָיוּ עוֹשִׂין יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, שֶׁאִם לֹא בָּאוּ עֵדִים כָּל יוֹם שְׁלֹשִׁים, נוֹהֲגִין הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁמְּצַפִּין לָעֵדִים קֹדֶשׁ וּלְמָחָר קֹדֶשׁ; וְהוֹאִיל וְהָיוּ עוֹשִׂין אוֹתוֹ שְׁנֵי יָמִים וַאֲפִלּוּ בִּזְמַן הָרְאִיָּה, הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ עוֹשִׂין אֲפִלּוּ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ תָּמִיד שְׁנֵי יָמִים, בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁקּוֹבְעִין עַל הַחֶשְׁבּוֹן. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאֲפִלּוּ יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּזְּמַן הַזֶּה, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

ט. אֵין עֲשִׂיַּת יוֹם אֶחָד תְּלוּיָה בְּקְרִיבַת הַמָּקוֹם. כֵּיצַד? אִם יִהְיֶה מָקוֹם בֵּינוֹ וּבֵין יְרוּשָׁלַיִם מַהֲלַךְ חֲמִשָּׁה יָמִים אוֹ פָּחוֹת, שֶׁבְּוַדַּאי אֶפְשָׁר שֶׁיַּגִּיעוּ לָהֶם שְׁלוּחִין - אֵין אוֹמְרִין שֶׁאַנְשֵׁי מָקוֹם זֶה עוֹשִׂין יוֹם טוֹב אֶחָד; שֶׁמִּי יֹאמַר לָנוּ שֶׁהָיוּ הַשְּׁלוּחִין יוֹצְאִין לְמָקוֹם זֶה? שֶׁמָּא לֹא הָיוּ הַשְּׁלוּחִין יוֹצְאִין לְמָקוֹם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל, וְאַחַר שֶׁחָזְרוּ לִקְבֹּעַ עַל הַחֶשְׁבּוֹן, יָשְׁבוּ שָׁם יִשְׂרָאֵלִים שֶׁהֵן חַיָּבִין לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי יָמִים; אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה חֵרוּם [סכנה] בַּדֶּרֶךְ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיָה בֵּין יְהוּדָה וְגָלִיל בִּימֵי חַכְמֵי מִשְׁנָה; אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ הַגּוֹיִם מוֹנְעִין אֶת הַשְּׁלוּחִין לַעֲבֹר בֵּינֵיהֶם.

י. וְאִלּוּ הָיָה הַדָּבָר תָּלוּי בִּקְרִיבַת הַמָּקוֹם, הָיוּ כָּל בְּנֵי מִצְרַיִם עוֹשִׂין יוֹם אֶחָד, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיַּגִּיעוּ לָהֶם שְׁלוּחֵי

תִּשְׁרֵי, שֶׁאֵין בֵּין יְרוּשָׁלַיִם וּמִצְרַיִם עַל דֶּרֶךְ אַשְׁקְלוֹן אֶלָּא מַהֲלַךְ שְׁמוֹנָה יָמִים אוֹ פָּחוֹת; וְכֵן רֹב סוּרְיָא. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בִּהְיוֹת הַמָּקוֹם קָרוֹב.

יא. נִמְצָא עִקַּר דָּבָר זֶה עַל דֶּרֶךְ זוֹ, כָּךְ הוּא: כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בֵּינוֹ וּבֵין יְרוּשָׁלַיִם מַהֲלַךְ יָתֵר עַל עֲשָׂרָה יָמִים גְּמוּרִים - עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים לְעוֹלָם, כְּמִנְהָגָם מִקֶּדֶם; שֶׁאֵין שְׁלוּחֵי כָּל תִּשְׁרֵי וְתִשְׁרֵי מַגִּיעִין, אֶלָּא לְמָקוֹם שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין יְרוּשָׁלַיִם מַהֲלַךְ עֲשָׂרָה יָמִים אוֹ פָּחוֹת. וְכָל מָקוֹם שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין יְרוּשָׁלַיִם מַהֲלַךְ עֲשָׂרָה יָמִים בְּשָׁוֶה אוֹ פָּחוֹת, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהָיוּ שְׁלוּחִין מַגִּיעִין אֵלָיו - רוֹאִים: אִם אוֹתוֹ הַמָּקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת הָרְאִיָּה בְּכִבּוּשׁ שֵׁנִי, כְּגוֹן אוּשָׁא וּשְׁפַרְעָם וְלֹד וְיִבְנֶה וְנֹב וּטְבֶרְיָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, עוֹשִׂין יוֹם אֶחָד בִּלְבַד. וְאִם אוֹתוֹ הַמָּקוֹם מִסּוּרְיָא, כְּגוֹן צוֹר וְדַמֶּשֶׂק וְאַשְׁקְלוֹן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אוֹ מִחוּצָה לָאָרֶץ, כְּגוֹן מִצְרַיִם וְעַמּוֹן וּמוֹאָב וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - עוֹשִׂין כְּמִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶן שֶׁבִּידֵיהֶן: אִם יוֹם אֶחָד, יוֹם אֶחָד; וְאִם שְׁנֵי יָמִים, שְׁנֵי יָמִים.

יב. מָקוֹם שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין יְרוּשָׁלַיִם עֲשָׂרָה אוֹ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וְהוּא סוּרְיָא אוֹ חוּצָה לָאָרֶץ וְאֵין לָהֶם מִנְהָג, אוֹ שֶׁהִיא עִיר שֶׁנִּתְחַדְּשָׁה בְּמִדְבַּר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוֹ מָקוֹם שֶׁשָּׁכְנוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל עַתָּה - עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים כְּמִנְהַג רֹב הָעוֹלָם. וְכָל יוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - וַאֲפִלּוּ יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהַכֹּל עוֹשִׂין אוֹתוֹ בַּזְּמַן הַזֶּה.

יג. זֶה שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין בַּזְּמַן הַזֶּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּעִירוֹ, וְאוֹמְרִין שֶׁרֹאשׁ חֹדֶשׁ יוֹם פְּלוֹנִי, וְיוֹם טוֹב בְּיוֹם פְּלוֹנִי - לֹא בְּחֶשְׁבּוֹן שֶׁלָּנוּ אָנוּ קוֹבְעִין וְלֹא עָלָיו אָנוּ סוֹמְכִין, שֶׁאֵין מְעַבְּרִין שָׁנִים וְקוֹבְעִין חֳדָשִׁים בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וְאֵין אָנוּ סוֹמְכִין, אֶלָּא עַל חֶשְׁבּוֹן בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּקְבִיעָתָם. וְזֶה שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין, לְגַלּוֹת הַדָּבָר בִּלְבַד: כֵּיוָן שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין שֶׁעַל חֶשְׁבּוֹן זֶה הֵם סוֹמְכִין, אָנוּ מְחַשְּׁבִין לֵידַע יוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵיזֶה יוֹם הוּא; וּבִקְבִיעַת בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ הוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ יוֹם טוֹב, לֹא מִפְּנֵי חֶשְׁבּוֹן שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין.

יום רביעי י' אדר ב' ה'תשע"ד

פֶּרֶק ו

א. בִּזְמַן שֶׁעוֹשִׂין עַל הָרְאִיָּה, הָיוּ מְחַשְּׁבִין וְיוֹדְעִין שָׁעָה [של ה"מולד"] שֶׁיִּתְקַבֵּץ [נפגש] בָּהּ הַיָּרֵחַ עִם הַחַמָּה בִּדְקִדּוּק הַרְבֵּה [בחישוב מדוייק], כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאִצְטַגְנִינִין [-החוזים בכוכבים] עוֹשִׂין, כְּדֵי לֵידַע אִם יַרְאֶה הַיָּרֵחַ אוֹ לֹא יַרְאֶה. וּתְחִלַּת אוֹתוֹ הַחֶשְׁבּוֹן [הבסיס לחשבון זה], הוּא הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁמְּחַשְּׁבִין בְּקֵרוּב [בממוצע] וְיוֹדְעִין שְׁעַת קִבּוּצָם בְּלֹא דִּקְדּוּק; וּשְׁעַת קִבּוּצָם בְּלֹא דִּקְדּוּק אֶלָּא בְּמַהֲלָכָם הָאֶמְצָעִי, הוּא הַנִּקְרָא 'מוֹלָד' [ראה ערכו בעמוד קלח]. וְעִקְּרֵי הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁמְּחַשְּׁבִין בִּזְמַן שֶׁאֵין שָׁם בֵּית דִּין שֶׁיִּקְבְּעוּ עַל הָרְאִיָּה, וְהוּא חֶשְׁבּוֹן שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין הַיּוֹם - הוּא הַנִּקְרָא 'עִבּוּר'; וְאֵלּוּ הֵן:

ב. הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה [ראה ערכו בעמוד קלח], אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת בְּכָל זְמַן, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בַּיּוֹם, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בַּלַּיְלָה. וְהַשָּׁעָה, מְחֻלֶּקֶת לְאֶלֶף וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים [ראה ערכו בעמוד קא]; וְלָמָּה חֻלְּקוּ הַשָּׁעָה לְמִנְיָן זֶה? לְפִי שֶׁמִּנְיָן זֶה יֵשׁ בּוֹ חֲצִי וּרְבִיעַ וְשָׁמִין [ושמינית], וּשְׁלִישׁ וּשְׁתוּת וּתְשִׁיעַ, וְחֹמֶשׁ וְעִשּׂוּר, וְהַרְבֵּה חֲלָקִים יֵשׁ לְכָל אֵלּוּ הַשְּׁמוֹת.

ג. מִשֶּׁיִּתְקַבֵּץ [יפגש] הַיָּרֵחַ וְהַחַמָּה לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, עַד שֶׁיִּתְרַבְּצוּ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּמַהֲלָכָם הָאֶמְצָעִי [ראה ערכו בעמוד קא] - תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת מִיּוֹם שְׁלִשִׁים מִתְּחִלַּת לֵילוֹ, וּשְׁבַע מֵאוֹת שְׁלֹשָׁה וְתִשְׁעִים חֲלָקִים מִשְּׁעַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה; וְזֶה הוּא הַזְּמַן שֶׁבֵּין כָּל מוֹלָד וּמוֹלָד, וְזֶה הוּא חָדְשָׁהּ שֶׁל לְבָנָה.

ד. שָׁנָה שֶׁל לְבָנָה [ראה ערכו בעמוד קלח] - אִם תִּהְיֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מֵחֳדָשִׁים אֵלּוּ - יִהְיֶה כְּלָלָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים יוֹם וּשְׁמוֹנֶה שָׁעוֹת וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וְשִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים חֲלָקִים; וְאִם תִּהְיֶה מְעֻבֶּרֶת, וְתִהְיֶה הַשָּׁנָה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ - יִהְיֶה כְּלָלָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשָׁה וּשְׁמוֹנִים יוֹם וְאַחַת וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים. וּשְׁנַת הַחַמָּה, הִיא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת. נִמְצָא תּוֹסֶפֶת שְׁנַת הַחַמָּה [ראה ערכו בעמוד קא] עַל שְׁנַת הַלְּבָנָה, עֲשָׂרָה יָמִים וְאַחַת וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת וּמָאתַיִם וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים.

ה. כְּשֶׁתַּשְׁלִיךְ [תחלק] יְמֵי חֹדֶשׁ הַלְּבָנָה שִׁבְעָה שִׁבְעָה, שֶׁהֵם יְמֵי הַשָּׁבוּעַ - יִשָּׁאֵר יוֹם אֶחָד וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשָׁה וְתִשְׁעִים חֲלָקִים, סִימָן לָהֶם א' י"ב תשצ"ג; וְזוֹ הִיא שְׁאֵרִית חֹדֶשׁ הַלְּבָנָה. וְכֵן כְּשֶׁתַּשְׁלִיךְ יְמֵי שְׁנַת הַלְּבָנָה שִׁבְעָה שִׁבְעָה - אִם שָׁנָה פְּשׁוּטָה הִיא - יִשָּׁאֵר מִמֶּנָּה אַרְבָּעָה יָמִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁעוֹת וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וְשִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים חֲלָקִים, סִימָן לָהֶם ד' ח' תתע"ו; וְזוֹ הִיא שְׁאֵרִית שָׁנָה פְּשׁוּטָה. וְאִם שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת הִיא - תִּהְיֶה שְׁאֵרִיתָהּ חֲמִשָּׁה יָמִים וְאַחַת וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים, סִימָן לָהֶם ה' כ"א תקפ"ט.

ו. כְּשֶׁיִּהְיֶה עִמְּךָ יָדוּעַ מוֹלַד חֹדֶשׁ מִן הַחֳדָשִׁים, וְתוֹסִיף עָלָיו א' י"ב תשצ"ג - יֵצֵא מוֹלָד שֶׁאַחֲרָיו, וְתֵדַע בְּאֵי זֶה יוֹם מִימֵי הַשָּׁבוּעַ וּבְאֵי זוֹ שָׁעָה וּבְכַמָּה חֲלָקִים יִהְיֶה.

ז. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה מוֹלַד נִיסָן בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת בְּחָמֵשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם וּמֵאָה וְשִׁבְעָה חֲלָקִים, סִימָן לָהֶם א' ה' ק"ז. כְּשֶׁתּוֹסִיף עָלָיו שְׁאֵרִית חֹדֶשׁ לְבָנָה, וְהוּא א' י"ב תשצ"ג - יֵצֵא מוֹלַד אִיָּר בְּלֵיל שְׁלִישִׁי חָמֵשׁ שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה וּתְשַׁע מֵאוֹת חֲלָקִים, סִימָן לָהֶם ג' ה' תת"ק. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם, חֹדֶשׁ אַחַר חֹדֶשׁ.

ח. וְכֵן כְּשֶׁיִּהְיֶה עִמְּךָ יָדוּעַ מוֹלַד שָׁנָה זוֹ, וְתוֹסִיף שְׁאֵרִיתָהּ עַל יְמֵי הַמּוֹלָד - אִם פְּשׁוּטָה הִיא שְׁאֵרִית הַמְּעֻבֶּרֶת, וְאִם מְעֻבֶּרֶת הִיא שְׁאֵרִית הַמְּעֻבֶּרֶת - יֵצֵא לְךָ מוֹלַד שָׁנָה

שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ. וְכֵן שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְהַמּוֹלָד הָרִאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ תַּתְחִיל, הוּא מוֹלָד שֶׁהָיָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יְצִירָה, וְהוּא הָיָה בְּלֵיל שֵׁנִי חָמֵשׁ שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה וּמָאתַיִם וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים, סִימָן לָהֶם ב' ה' ר"ד; וּמִמֶּנּוּ הִיא תְּחִלַּת הַחֶשְׁבּוֹן.

ט. בְּכָל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָאֵלּוּ שֶׁתֵּדַע מֵהֶם הַמּוֹלָד, כְּשֶׁתּוֹסִיף שְׁאֵרִית עִם שְׁאֵרִית, כְּשֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַחֲלָקִים אֶלֶף וּשְׁמוֹנִים, תַּשְׁלִים שָׁעָה אַחַת וְתוֹסִיף אוֹתוֹ לְמִנְיַן הַשָּׁעוֹת; וּכְשֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַשָּׁעוֹת אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים, תַּשְׁלִים יוֹם וְתוֹסִיף לְמִנְיַן הַיָּמִים; וּכְשֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַיָּמִים יוֹתֵר עַל שִׁבְעָה, תַּשְׁלִיךְ שִׁבְעָה מִן הַמִּנְיָן וְתַנִּיחַ הַשְּׁאָר - שֶׁאֵין אָנוּ מְחַשְּׁבִין לֵידַע מִנְיַן הַיָּמִים, אֶלָּא לֵידַע בְּאֵיזֶה יוֹם מִימֵי הַשָּׁבוּעַ וּבְאֵיזוֹ שָׁעָה וְאֵיזֶה חֵלֶק יִהְיֶה הַמּוֹלָד.

י. כָּל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שֶׁיִּהְיוּ מֵהֶן שֶׁבַע שָׁנִים מְעֻבָּרוֹת וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה פְּשׁוּטוֹת - נִקְרָא 'מַחֲזוֹר' [ראה ערכו בעמוד קא]; וְלָמָּה סְמַכְנוּ עַל מִנְיָן זֶה? שֶׁבִּזְמַן שֶׁאַתָּה מְקַבֵּץ מִנְיַן יְמֵי שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה פְּשׁוּטוֹת וְשֶׁבַע מְעֻבָּרוֹת וּשְׁעוֹתֵיהֶן וְחֶלְקֵיהֶן, וְתַשְׁלִים כָּל אֶלֶף וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים שָׁעָה, וְכָל אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת יוֹם, וְתוֹסִיף לְמִנְיַן הַיָּמִים - תִּמְצָא הַכֹּל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה מִשְּׁנֵי הַחַמָּה, שֶׁכָּל שָׁנָה מֵהֶן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת בְּשָׁוֶה. וְלֹא יִשָּׁאֵר מִמִּנְיַן יְמֵי הַחַמָּה בְּכָל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה זוֹ, חוּץ מִשָּׁעָה אַחַת וְאַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה חֲלָקִים, סִימָן לָהֶם א' תפ"ה.

יא. נִמְצָא בְּמַחֲזוֹר שֶׁהוּא כָּזֶה, הֶחָדָשִׁים כֻּלָּם חָדְשֵׁי הַלְּבָנָה, וְהַשָּׁנִים שְׁנֵי הַחַמָּה; וְהַשֶּׁבַע הַשָּׁנִים הַמְעֻבָּרוֹת שֶׁבְּכָל מַחֲזוֹר וּמַחֲזוֹר לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, הֵם שָׁנָה שְׁלִישִׁית מִן הַמַּחֲזוֹר וְשִׁשִּׁית וּשְׁמִינִית, וּשְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה וּשְׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה וּשְׁנַת שְׁבַע עֶשְׂרֵה וּשְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה.

יב. כְּשֶׁתְּקַבֵּץ שְׁאֵרִית כָּל שָׁנָה מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה הַפְּשׁוּטוֹת, שֶׁהוּא ד' ח' תתע"ו, וּשְׁאֵרִית כָּל שָׁנָה מִשֶּׁבַע שָׁנִים הַמְעֻבָּרוֹת, שֶׁהוּא ה' כ"א תקפ"ט, וְתַשְׁלִיךְ הַכֹּל שִׁבְעָה שִׁבְעָה - יִשָּׁאֵר שְׁנֵי יָמִים וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים חֲלָקִים, סִימָן לָהֶם ב' י"ו תקצ"ה; וְזֶה הוּא שְׁאֵרִית הַמַּחֲזוֹר.

יג. כְּשֶׁיִּהְיֶה לְךָ יָדוּעַ מוֹלַד תְּחִלַּת מַחֲזוֹר, וְתוֹסִיף עָלָיו ב' י"ו תקצ"ה, יֵצֵא לְךָ מוֹלַד תְּחִלַּת הַמַּחֲזוֹר שֶׁאַחֲרָיו; וְכֵן מוֹלַד כָּל מַחֲזוֹר וּמַחֲזוֹר, עַד סוֹף הָעוֹלָם. וּכְבָר אָמַרְנוּ, שֶׁמּוֹלַד תְּחִלַּת הַמַּחֲזוֹר הָרִאשׁוֹן הָיָה ב' ה' ר"ד. וּמוֹלַד הַשָּׁנָה, הוּא מוֹלַד תִּשְׁרֵי שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה.

יד. וּבַדֶּרֶךְ הַזֹּאת תֵּדַע מוֹלַד כָּל שָׁנָה שֶׁתִּרְצֶה, וּמוֹלַד כָּל חֹדֶשׁ שֶׁתִּרְצֶה, מִשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ, אוֹ מִשָּׁנִים שֶׁעֲתִידִים לָבוֹא. כֵּיצַד? תִּקַּח שְׁנֵי יְצִירָה שֶׁעָבְרוּ וְגָמְרוּ, וְתַעֲשֶׂה אוֹתָם מַחֲזוֹרִין שֶׁל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה תְּשַׁע עֶשְׂרֵה, וְתֵדַע מִנְיַן הַמַּחֲזוֹרִין שֶׁעָבְרוּ, וּמִנְיַן הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ מִמַּחֲזוֹר שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁלַם; וְתִקַּח לְכָל מַחֲזוֹר וּמַחֲזוֹר ב' י"ו תקצ"ה, וּלְכָל שָׁנָה פְּשׁוּטָה מִשְּׁנֵי הַמַּחֲזוֹר שֶׁלֹּא נִשְׁלַם ד' ח' תתע"ו, וּלְכָל שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת ה' כ"א תקפ"ט, וּתְקַבֵּץ הַכֹּל, וְתַשְׁלִים הַחֲלָקִים שָׁעוֹת, וְתַשְׁלִים הַשָּׁעוֹת יָמִים, וְהַיָּמִים תַּשְׁלִיכֵם שִׁבְעָה שִׁבְעָה; וְהַנִּשְׁאָר מִן הַיָּמִים וּמִן הַשָּׁעוֹת וְהַחֲלָקִים, הוּא מוֹלַד שָׁנָה שֶׁתִּרְצֶה לֵידַע מוֹלָדָהּ.

טו. מוֹלַד הַשָּׁנָה שֶׁיָּצָא בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה, הוּא מוֹלַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי. וּכְשֶׁתּוֹסִיף עָלָיו א' י"ב תשצ"ג, יֵצֵא מוֹלַד מַרְחֶשְׁוָן; וּכְשֶׁתּוֹסִיף עַל מוֹלַד מַרְחֶשְׁוָן א' י"ב תשצ"ג, יֵצֵא מוֹלַד כִּסְלֵו; וְכֵן לְכָל חֹדֶשׁ וָחֹדֶשׁ זֶה אַחַר זֶה, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

פֶּרֶק ז

א. אֵין קוֹבְעִין לְעוֹלָם רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, לֹא בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, וְלֹא בִּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת, וְלֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת - סִימָן לָהֶן אד"ו; אֶלָּא כְּשֶׁיִּהְיֶה מוֹלַד תִּשְׁרֵי בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים הָאֵלּוּ, קוֹבְעִין רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה הַמּוֹלָד בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, קוֹבְעִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי בְּשֵׁנִי; וְאִם יִהְיֶה הַמּוֹלָד בִּרְבִיעִי, קוֹבְעִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ בַּחֲמִישִׁי; וְאִם יִהְיֶה הַמּוֹלָד בְּשִׁשִּׁי, קוֹבְעִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשִׁבִיעִי.

ב. וְכֵן אִם יִהְיֶה הַמּוֹלָד בַּחֲצִי הַיּוֹם אוֹ לְמַעְלָה מֵחֲצִי הַיּוֹם, קוֹבְעִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה הַמּוֹלָד בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם אוֹ יָתֵר עַל שֵׁשׁ שָׁעוֹת, קוֹבְעִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשִׁלִּישִׁי. וְאִם יִהְיֶה הַמּוֹלָד קֹדֶם חֲצִי הַיּוֹם, אֲפִלּוּ בְּחֵלֶק אֶחָד - קוֹבְעִין רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בְּאוֹתוֹ יוֹם הַמּוֹלָד עַצְמוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אוֹתוֹ הַיּוֹם מִימֵי אד"ו.

ג. כְּשֶׁיִּהְיֶה הַמּוֹלָד בַּחֲצוֹת הַיּוֹם אוֹ אַחַר חֲצוֹת, וְיִדָּחֶה לַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו - אִם יִהְיֶה יוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו מִימֵי אד"ו - הֲרֵי זֶה נִדְחֶה לְשֶׁלְּאַחַר אַחֲרָיו, וְיִהְיֶה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ קָבוּעַ בַּשְּׁלִישִׁי מִיּוֹם הַמּוֹלָד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמּוֹלָד בְּשַׁבָּת בַּחֲצוֹת הַיּוֹם, סִימָן ז' י"ח - קוֹבְעִין רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בְּשֵׁנִי שֶׁמּוֹלָדָהּ כָּזֶה, בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת; וְכֵן אִם הָיָה הַמּוֹלָד בַּשְּׁלִישִׁי בַּחֲצוֹת אוֹ אַחַר חֲצוֹת, קוֹבְעִין רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת.

ד. מוֹלַד תִּשְׁרֵי שֶׁיָּצָא בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה בְּלֵיל שְׁלִישִׁי בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה וּמָאתַיִם וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מִשָּׁעָה עֲשִׂירִית, סִימָנָהּ ג' ט' ר"ד, אוֹ יוֹתֵר עַל זֶה - אִם הָיְתָה שָׁנָה פְּשׁוּטָה, דּוֹחִין אֶת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ, וְאֵין קוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּשְׁלִישִׁי בְּשָׁנָה זוֹ, אֶלָּא בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת.

ה. וְכֵן אִם יָצָא מוֹלַד תִּשְׁרֵי בְּיוֹם שֵׁנִי בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים וְתִשְׁעָה חֲלָקִים מִשָּׁעָה רְבִיעִית, סִימָנָהּ ב' ט"ו תקפ"ט, אוֹ יָתֵר עַל כֵּן - אִם הָיְתָה אוֹתָהּ הַשָּׁנָה מוֹצָאֵי הַמְעֻבֶּרֶת, שֶׁהָיְתָה הַשָּׁנָה הַסְּמוּכָה לָהּ שֶׁעָבְרָה מְעֻבֶּרֶת - אֵין קוֹבְעִין רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בְּשֵׁנִי בְּשָׁנָה זוֹ, אֶלָּא בְּשְׁלִישִׁי.

ו. הָיָה מוֹלַד הַשָּׁנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁתִּדָּחֶה לַחֲמִישִׁי פָּחוֹת חֵלֶק אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא סִימָנָהּ ג' ט' ר"ג אוֹ פָּחוֹת

מִזֶּה - קוֹבְעִין אוֹתָהּ בְּשְׁלִישִׁי; וְכֵן אִם הָיָה מוֹלַד מוֹצָאֵי הַמְעֻבֶּרֶת פָּחוֹת חֵלֶק, כְּגוֹן שֶׁהָיָה סִימָנָהּ ב' ט"ו תקפ"ח אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה - קוֹבְעִין אוֹתָהּ בְּשֵׁנִי. נִמְצָא דֶּרֶךְ קְבִיעַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, כָּךְ הוּא: תַּחְשֹׁב וְתֵדַע הַמּוֹלָד בְּאֵי זֶה יוֹם יִהְיֶה, וּבְכַמָּה שָׁעוֹת מִן הַיּוֹם אוֹ מִן הַלַּיְלָה, וּבְכַמָּה חֲלָקִים מִן הַשָּׁעָה. וְיוֹם הַמּוֹלָד הוּא יוֹם הַקְּבִיעָה לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת אוֹ בְּרְבִיעִי אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אוֹ אִם הָיָה הַמּוֹלָד בַּחֲצוֹת הַיּוֹם [ראה ערכו בעמוד קלח] אוֹ אַחַר חֲצוֹת, אוֹ אִם הָיָה בְּמָאתַיִם וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מִשָּׁעָה עֲשִׂירִית מִלֵּיל שְׁלִישִׁי אוֹ יוֹתֵר עַל זֶה וְהָיְתָה שָׁנָה פְּשׁוּטָה, אוֹ שֶׁהָיָה הַמּוֹלָד בַּחֲמֵשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעָה וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים מִשָּׁעָה רְבִיעִית מִיּוֹם שֵׁנִי וְהָיְתָה הַשָּׁנָה פְּשׁוּטָה שֶׁאַחַר הַמְעֻבֶּרֶת - שֶׁאִם יֵאָרַע אֶחָד מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֵין קוֹבְעִין בְּיוֹם הַמּוֹלָד, אֶלָּא בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו אוֹ שֶׁלְּאַחַר אַחֲרָיו, כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. וּמִפְּנֵי מָה אֵין קוֹבְעִין בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה בִּימֵי אד"ו? לְפִי שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה הוּא לְקִבּוּץ הַיָּרֵחַ וְהַשֶּׁמֶשׁ בְּהִלּוּכָם הָאֶמְצָעִי [ראה ערכו בעמוד קלח], לֹא בִּמְקוֹמָם הָאֲמִתִּי [ראה ערכו בעמוד קלח], כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ; לְפִיכָךְ עָשׂוּ יוֹם קְבִיעָה וְיוֹם דְּחִיָּה, כְּדֵי לִפְגֹּעַ בְּיוֹם קִבּוּץ הָאֲמִתִּי [ראה ערכו בעמוד קלח]. כֵּיצַד? בְּשְׁלִישֵׁי קוֹבְעִין, בְּרְבִיעִי דּוֹחִין, בַּחֲמִישִׁי קוֹבְעִין, בְּשִׁשִּׁי דּוֹחִין, בְּשַׁבָּת קוֹבְעִין, בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת דּוֹחִין, בְּשֵׁנִי קוֹבְעִין.

ח. וְעִקַּר שְׁאָר הָאַרְבַּע דְּחִיּוֹת הָאֵלּוּ, הוּא זֶה הָעִקָּר שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה בְּמַהֲלָךְ אֶמְצָעִי; וּרְאָיָה לַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי הַמּוֹלָד יִהְיֶה בְּלֵיל שְׁלִישִׁי וְיִדָּחֶה לַחֲמִישִׁי, וּפְעָמִים רַבּוֹת לֹא יִהְיֶה יָרֵחַ בְּלֵיל חֲמִישִׁי. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא וְלֹא בְּלֵיל שִׁשִּׁי, מִכְּלָל שֶׁלֹּא נִתְקַבְּצוּ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ קִבּוּץ אֲמִתִּי אֶלָּא בַּחֲמִישִׁי.

פֶּרֶק ח

א. חָדְשָׁהּ שֶׁל לְבָנָה - תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם וּמֶחֱצָה וַחֲלָקִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ יִהְיֶה בְּמִקְצָת הַיּוֹם, עַד שֶׁיִּהְיֶה מִקְצָת הַיּוֹם מֵחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר וּמִקְצָתוֹ מֵהַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד חֹדֶשׁ יָמִים" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁיָּמִים אַתָּה מְחַשֵּׁב לְחֹדֶשׁ, וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב שָׁעוֹת.

ב. לְפִיכָךְ עוֹשִׂין חָדְשֵׁי הַלְּבָנָה, מֵהֶם חֹדֶשׁ חָסֵר תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד, וְאַף עַל פִּי שֶׁחָדְשָׁהּ שֶׁל לְבָנָה יָתֵר עַל זֶה בְּשָׁעוֹת, וְחֹדֶשׁ מָלֵא מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, וְאַף עַל פִּי שֶׁחָדְשָׁהּ שֶׁל לְבָנָה פָּחוֹת מִזֶּה בְּשָׁעוֹת - כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַשֵּׁב בְּחֹדֶשׁ שָׁעוֹת, אֶלָּא יָמִים שְׁלֵמִים.

ג. אִלּוּ הָיָה חָדְשָׁהּ שֶׁל לְבָנָה תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם וּמֶחֱצָה בִּלְבַד, הָיוּ כָּל הַשָּׁנִים חֹדֶשׁ מָלֵא וְחֹדֶשׁ חָסֵר, וְהָיוּ יְמֵי שְׁנַת הַלְּבָנָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים יוֹם, שִׁשָּׁה חֲדָשִׁים חֲסֵרִים וְשִׁשָּׁה מְלֵאִים; אֲבָל מִפְּנֵי הַחֲלָקִים שֶׁיֵּשׁ בְּכָל חֹדֶשׁ וָחֹדֶשׁ יוֹתֵר עַל חֲצִי הַיּוֹם, יִתְקַבֵּץ מֵהֶם שָׁעוֹת וְיָמִים, עַד שֶׁיִּהְיוּ מִקְצָת הַשָּׁנִים חֲדָשִׁים חֲסֵרִים יוֹתֵר עַל הַמְּלֵאִים, וּבְמִקְצָת הַשָּׁנִים חֲדָשִׁים מְלֵאִים יוֹתֵר עַל הַחֲסֵרִים.

ד. יוֹם שְׁלִשִּׁים, לְעוֹלָם עוֹשִׂין אוֹתוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה: אִם הָיָה הַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר חָסֵר, יִהְיֶה יוֹם שְׁלִשִּׁים רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַבָּא. וְאִם הָיָה הַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר מָלֵא, יִהְיֶה יוֹם שְׁלִשִּׁים רֹאשׁ חֹדֶשׁ, הוֹאִיל וּמִקְצָתוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְיִהְיֶה תַּשְׁלוּם הַחֹדֶשׁ הַמָּלֵא שֶׁעָבַר; וְיִהְיֶה יוֹם אֶחָד וּשְׁלִשִּׁים רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַבָּא, וּמִמֶּנּוּ הוּא הַמִּנְיָן, וְהוּא יוֹם הַקְּבִיעָה. וּלְפִיכָךְ עוֹשִׂין רָאשֵׁי חֳדָשִׁים בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה, חֹדֶשׁ אֶחָד יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, וְחֹדֶשׁ אֶחָד שְׁנֵי יָמִים.

ה. סֵדֶר הֶחֳדָשִׁים הַמְּלֵאִים וְהַחֲסֵרִים לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, כָּךְ הוּא: תִּשְׁרֵי, לְעוֹלָם מָלֵא; וְחֹדֶשׁ טֵבֵת, לְעוֹלָם חָסֵר; וּמִטֵּבֵת וָאֵילָךְ, חֹדֶשׁ אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר עַל הַסֵּדֶר. כֵּיצַד? טֵבֵת חָסֵר, שְׁבָט מָלֵא, אֲדָר חָסֵר, נִיסָן מָלֵא, אִיָּר חָסֵר, סִיוָן מָלֵא, תַּמּוּז חָסֵר, אָב מָלֵא, אֱלוּל חָסֵר. וּבַשָּׁנָה הַמְעֻבֶּרֶת, אֲדָר רִאשׁוֹן מָלֵא, וַאֲדָר שֵׁנִי חָסֵר.

ו. נִשְׁאֲרוּ שְׁנֵי הֶחֳדָשִׁים, שֶׁהֵם מַרְחֶשְׁוָן וְכִסְלֵו - פְּעָמִים יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים, וּפְעָמִים יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם חֲסֵרִים, וּפְעָמִים יִהְיֶה מַרְחֶשְׁוָן חָסֵר וְכִסְלֵו שָׁלֵם. וְשָׁנָה שֶׁיִּהְיוּ בָהּ שְׁנֵי חֲדָשִׁים אֵלּוּ מְלֵאִים, הִיא שֶׁנִּקְרְאוּ חֲדָשֶׁיהָ 'שְׁלֵמִים'; וְשָׁנָה שֶׁיִּהְיוּ בָהּ שְׁנֵי חֲדָשִׁים אֵלּוּ חֲסֵרִים, נִקְרְאוּ חֲדָשֶׁיהָ 'חֲסֵרִין'; וְשָׁנָה שֶׁיִּהְיֶה בָהּ מַרְחֶשְׁוָן חָסֵר וְכִסְלֵו מָלֵא, נִקְרְאוּ חֲדָשֶׁיהָ 'כְּסִדְרָן'.

ז. דֶּרֶךְ יְדִיעַת הַשָּׁנָה, אִם חֲדָשֶׁיהָ מְלֵאִים, אוֹ חֲסֵרִים, אוֹ כְּסִדְרָן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה - כָּךְ הוּא: תֵּדַע תְּחִלָּה יוֹם שֶׁנִּקְבַּע בּוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁתְּרָצֶה לֵידַע סִדּוּר חֲדָשֶׁיהָ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שְׁבִיעִי; וְתֵדַע יוֹם שֶׁיִּקָּבַע בּוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ, וּתְחַשֵּׁב מִנְיַן הַיָּמִים שֶׁבֵּינֵיהֶן חוּץ מִיּוֹם הַקְּבִיעָה שֶׁל זוֹ וְשֶׁל זוֹ. אִם תִּמְצָא בֵּינֵיהֶם שְׁנֵי יָמִים, יִהְיוּ חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה חֲסֵרִים; וְאִם תִּמְצָא בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים, יִהְיוּ כְּסִדְרָם; וְאִם תִּמְצָא בֵּינֵיהֶם אַרְבָּעָה יָמִים, יִהְיוּ שְׁלֵמִים.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיְתָה הַשָּׁנָה שֶׁתְּרָצֶה לֵידַע סִדּוּר חֲדָשֶׁיהָ פְּשׁוּטָה. אֲבָל אִם הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת - אִם תִּמְצָא בֵּין יוֹם קְבִיעָתָהּ וּבֵין יוֹם קְבִיעַת שָׁנָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ אַרְבָּעָה יָמִים, יִהְיוּ חָדְשֵׁי אוֹתָהּ שָׁנָה הַמְעֻבֶּרֶת חֲסֵרִים; וְאִם תִּמְצָא בֵּינֵיהֶם חֲמִשָּׁה, יִהְיוּ כְּסִדְרָם; וְאִם תִּמְצָא בֵּינֵיהֶם שִׁשָּׁה, יִהְיוּ שְׁלֵמִים.

ט. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע סִדּוּר חָדְשֵׁי שָׁנָה זוֹ, וְהָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּחֲמִישִׁי וְהִיא פְּשׁוּטָה, וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת; נִמְצָא בֵּינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה יָמִים, יָדַעְנוּ שֶׁשָּׁנָה זוֹ חָדְשֶׁיהָ כְּסִדְרָם. וְאִלּוּ הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ בְּשְׁלִישִׁי, הָיוּ חָדְשֵׁי שָׁנָה זוֹ שְׁלֵמִים; וְאִלּוּ הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשָׁנָה זוֹ בְּשַׁבָּת, וּבַשָּׁנָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ בְּשְׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת, הָיוּ חָדְשֵׁי שָׁנָה זוֹ חֲסֵרִין. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תְּחַשֵּׁב לַשָּׁנָה הַמְעֻבֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. יֵשׁ שָׁם סִימָנִין שֶׁתִּסְמֹךְ עֲלֵיהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְעֶה

בְּחֶשְׁבּוֹן סִדּוּר חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, וְהֵן בְּנוּיִין עַל עִקָּרֵי זֶה הַחֶשְׁבּוֹן וְהַקְּבִיעוֹת וְהַדְּחִיּוֹת שֶׁבְּאַרְנוּ דַּרְכָּם; וְאֵלּוּ הֵן: כָּל שָׁנָה שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ הַשָّנָה בָּהּ בְּשְׁלִישִׁי, תִּהְיֶה לְעוֹלָם כְּסִדְרָם לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, בֵּין פְּשׁוּטָה, בֵּין מְעֻבֶּרֶת; וְאִם יִהְיֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּשֵׁנִי, לֹא תִּהְיֶה כְּסִדְרָם לְעוֹלָם, בֵּין בִּפְשׁוּטָה, בֵּין בִּמְעֻבֶּרֶת; וְאִם יִהְיֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּחֲמִישִׁי - אִם פְּשׁוּטָה הִיא, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ חֲדָשֶׁיהָ חֲסֵרִים לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, וְאִם מְעֻבֶּרֶת הִיא, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ חֲדָשֶׁיהָ כְּסִדְרָם לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה.

יום חמישי י"א אדר ב' ה'תשע"ד

פֶּרֶק ט

א. שְׁנַת הַחַמָּה [ראה ערכו בעמוד קלח] - יֵשׁ מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא אוֹמֵר, שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם וּרְבִיעַ יוֹם, שֶׁהוּא שֵׁשׁ שָׁעוֹת; וְיֵשׁ מֵהֶם שֶׁהוּא אוֹמֵר, שֶׁהִיא פָּחוֹת מֵרְבִיעַ הַיּוֹם. וְכֵן חַכְמֵי יָוָן וּפָרַס, יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מַחֲלֹקֶת בְּדָבָר זֶה.

ב. מִי שֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם וּרְבִיעַ יוֹם, יִשָּׁאֵר מִכָּל מַחֲזוֹר שֶׁל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שָׁעָה אַחַת וְאַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. וְיִהְיֶה בֵּין תְּקוּפָה לִתְקוּפָה, אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם וְשֶׁבַע שָׁעוֹת וַחֲצִי שָׁעָה; וּמִשֶּׁתֵּדַע תְּקוּפָה אַחַת בְּאֵיזֶה יוֹם וְאֵיזוֹ שָׁעָה הִיא, תַּתְחִיל לִמְנוֹת מִמֶּנָּה לַתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁאַחֲרֶיהָ, וּמִן הַשְּׁנִיָּה לַשְּׁלִישִׁית, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

ג. תְּקוּפַת נִיסָן [ראה ערכו בעמוד קלח], הִיא הַשָּׁעָה וְהַחֵלֶק שֶׁתִּכָּנֵס בּוֹ הַשֶּׁמֶשׁ לִתְחִלַּת מַזַּל [ראה ערכו בעמוד קא] טָלֶה; וּתְקוּפַת תַּמּוּז, הֵיוֹת הַשֶּׁמֶשׁ בִּתְחִלַּת מַזַּל סַרְטָן; וּתְקוּפַת תִּשְׁרֵי, הֵיוֹת הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאשׁ מַזַּל מֹאזְנַיִם; וּתְקוּפַת טֵבֵת, הֵיוֹת הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאשׁ מַזַּל גְּדִי. וּתְקוּפַת נִיסָן הָיְתָה בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל יְצִירָה לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, קֹדֶם מוֹלַד נִיסָן בְּשִׁבְעָה יָמִים וְתֵשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים [ראה ערכו בעמוד קלח] - סִימָנָהּ ז' ט' תרמ"ב.

ד. דֶּרֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַתְּקוּפָה, כָּךְ הוּא: תֵּדַע תְּחִלָּה כַּמָּה מַחֲזוֹרִין שְׁלֵמִים מִשְּׁנַת הַיְצִירָה עַד מַחֲזוֹר [ראה ערכו בעמוד קלח] שֶׁתִּרְצֶה, וְקַח לְכָל מַחֲזוֹר מֵהֶם שָׁעָה אַחַת וְאַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים; וְקַבֵּץ כָּל הַחֲלָקִים שָׁעוֹת, וְכָל הַשָּׁעוֹת יָמִים, וְתִגְרַע מִן הַכֹּל שִׁבְעָה יָמִים וְתֵשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְהַשְּׁאָר תּוֹסִיף עָלָיו מִן הַמַּחֲזוֹר, אוֹ תּוֹסִיף אוֹתוֹ עַל מוֹלַד נִיסָן שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה מִן הַמַּחֲזוֹר, יֵצֵא לְךָ בְּאֵיזוֹ שָׁעָה וּבְכַמָּה בַּחֹדֶשׁ תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה בְּאוֹתוֹ מַחֲזוֹר. וּמִמֶּנָּה תַּתְחִיל לִמְנוֹת אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם וְשֶׁבַע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, לְכָל תְּקוּפָה וּתְקוּפָה. וְאִם תִּרְצֶה לֵידַע תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל שָׁנָה זוֹ שֶׁהִיא שְׁנַת כָּךְ וְכָךְ בַּמַּחֲזוֹר שֶׁאַתָּה עוֹמֵד בּוֹ, קַח לְכָל הַמַּחֲזוֹרִין הַשְּׁלֵמִים שָׁעָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים לְכָל מַחֲזוֹר; וּלְכָל הַשָּׁנִים הַגְּמוּרוֹת שֶׁשָּׁלְמוּ מִן הַמַּחֲזוֹר, עֲשָׂרָה יָמִים וַאֲחַת וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת וּמָאתַיִם וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים לְכָל שָׁנָה; וְקַבֵּץ הַכֹּל, וְתִגְרַע מִמֶּנּוּ שִׁבְעָה יָמִים וְתֵשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וְהַשְּׁאָר תַּשְׁלִיכֵם חָדְשֵׁי לְבָנָה תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁלֹשׁ וְתִשְׁעִים חֲלָקִים. וְהַנִּשְׁאָר פָּחוֹת מֵחֹדֶשׁ לְבָנָה, תּוֹסִיף אוֹתוֹ עַל מוֹלַד נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה, וְתֵדַע זְמַן תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה, בְּכַמָּה יוֹם בַּחֹדֶשׁ הִיא וּבְכַמָּה שָׁעָה. תְּקוּפַת נִיסָן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, אֵינָהּ לְעוֹלָם אֶלָּא אוֹ בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה, אוֹ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, אוֹ בְּתְחִלַּת הַיּוֹם, אוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם; וּתְקוּפַת תַּמּוּז, לְעוֹלָם אֵינָהּ אֶלָּא אוֹ בְּשֶׁבַע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, אוֹ בְּשָׁעָה אַחַת וּמֶחֱצָה, בֵּין בַּיּוֹם, בֵּין בַּלַּיְלָה; וּתְקוּפַת תִּשְׁרֵי, לְעוֹלָם אֵינָהּ אֶלָּא אוֹ בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת, אוֹ בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, בֵּין בַּיּוֹם, בֵּין בַּלַּיְלָה; וּתְקוּפַת טֵבֵת, לְעוֹלָם אֵינָהּ אֶלָּא אוֹ בְּעֶשֶׂר שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, אוֹ בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, בֵּין בַּיּוֹם, בֵּין בַּלַּיְלָה. אִם תִּרְצֶה לֵידַע בְּאֵיזֶה יוֹם מִימֵי הַשָּׁבוּעַ וּבְאֵיזוֹ שָׁעָה תִּהְיֶה הַתְּקוּפָה - קַח שָׁנִים גְּמוּרוֹת שֶׁעָבְרוּ מִשְּׁנַת הַיְצִירָה עַד שָׁנָה שֶׁתִּרְצֶה, וְהַשְׁלֵךְ הַכֹּל שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים; וְהַנִּשְׁאָר פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים, קַח לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה יוֹם אֶחָד וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת, וְקַבֵּץ הַכֹּל, וְהוֹסֵף עָלָיו שְׁלֹשָׁה, וְהַשְׁלֵךְ הַכֹּל שִׁבְעָה שִׁבְעָה; וְהַנִּשְׁאָר מִן הַיָּמִים וּמִן הַשָּׁעוֹת, תַּתְחִיל לִמְנוֹתוֹ מִתְּחִלַּת לֵיל אֶחָד בְּשַׁבָּת. וְלַאֲשֶׁר יַגִּיעַ הַחֶשְׁבּוֹן, בּוֹ תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן. וְלָמָּה מוֹסִיפִין שְׁלֹשָׁה? לְפִי שֶׁתְּקוּפָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁנַת הַיְצִירָה הָיְתָה בְּתְחִלַּת לֵיל רְבִיעִי.

ה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל שְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּתְשַׁע מֵאוֹת [- שנת ד'תתקל] וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים לַיְצִירָה - כְּשֶׁתַּשְׁלִיךְ הַכֹּל שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים, תִּשָּׁאֵר שָׁנָה אַחַת; תִּקַּח לָהּ יוֹם אֶחָד וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת, וְתוֹסִיף עָלָיו שְׁלֹשָׁה, נִמְצֵאת תְּקוּפַת נִיסָן, בְּלֵיל חֲמִישִׁי שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה. וּכְשֶׁתּוֹסִיף עָלֶיהָ שֶׁבַע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה מִיּוֹם חֲמִישִׁי; וּכְשֶׁתּוֹסִיף עָלֶיהָ שֶׁבַע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, תִּהְיֶה תְּקוּפַת תִּשְׁרֵי בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת מִיּוֹם חֲמִישִׁי; וּכְשֶׁתּוֹסִיף עָלֶיהָ שֶׁבַע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, תִּהְיֶה תְּקוּפַת טֵבֵת בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה מִלֵּיל שִׁשִּׁי; וּכְשֶׁתּוֹסִיף עָלֶיהָ שֶׁבַע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן הַבָּאָה בִּתְחִלַּת יוֹם שִׁשִּׁי. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, עַד סוֹף הָעוֹלָם, תְּקוּפָה אַחַר תְּקוּפָה.

ו. אִם תִּרְצֶה לֵידַע בְּכַמָּה יוֹם בַּחֹדֶשׁ תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל שָׁנָה זוֹ - תֵּדַע תְּחִלָּה בְּאֵיזֶה יוֹם מִימֵי הַשָּׁבוּעַ תִּהְיֶה, וּבְאֵיזֶה יוֹם יִקָּבַע נִיסָן שֶׁל שָׁנָה זוֹ, וְכַמָּה שָׁנִים גְּמוּרוֹת עָבְרוּ מִן הַמַּחֲזוֹר; וְתִקַּח לְכָל שָׁנָה אַחַד עָשָׂר, וְתוֹסִיף עַל סְכוּם הַיָּמִים שִׁבְעָה יָמִים בִּזְמַנִּים אֵלּוּ, וְהַשְׁלֵךְ הַכֹּל שְׁלֹשִׁים שְׁלֹשִׁים; וְהַנִּשְׁאָר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים, תַּתְחִיל לִמְנוֹתוֹ מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. אִם יַגִּיעַ לְיוֹם הַתְּקוּפָה, מוּטָב; וְאִם לָאו, הוֹסֵף יוֹם אוֹ שְׁנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים עַל הַמִּנְיָן,

עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיוֹם הַתְּקוּפָה. וְאִם תִּהְיֶה הַשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת, תַּתְחִיל לִמְנוֹת מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי; וְלַיּוֹם שֶׁיַּגִּיעַ הַחֶשְׁבּוֹן, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִן הַחֹדֶשׁ תִּהְיֶה הַתְּקוּפָה.

ז. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל שְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּתְשַׁע מֵאוֹת, שֶׁהִיא שָׁנָה תְּשִׁיעִית מִמַּחֲזוֹר מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים - מָצָאנוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן נִקְבַּע בָּהּ בַּחֲמִישִׁי, וּתְקוּפַת נִיסָן בַּחֲמִישִׁי, וּלְפִי שֶׁהָיְתָה שָׁנָה זוֹ תְּשִׁיעִית לַמַּחֲזוֹר, יִהְיוּ הַשְּׁנַיִם הַגְּמוּרוֹת שְׁמוֹנָה; כְּשֶׁתִּקַּח לְכָל שָׁנָה מֵהֶן אַחַד עָשָׂר יוֹם, יִהְיוּ כָּל הַיָּמִים שְׁמוֹנָה וּשְׁמוֹנִים; תּוֹסִיף שִׁבְעָה, הֲרֵי הַכֹּל חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים; תַּשְׁלִיךְ הַכֹּל שְׁלֹשִׁים שְׁלֹשִׁים, נִשְׁאֲרוּ חֲמִשָּׁה יָמִים; כְּשֶׁתַּתְחִיל לִמְנוֹת חֲמִשָּׁה יָמִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁהָיָה בַּחֲמִישִׁי, יַגִּיעַ הַחֶשְׁבּוֹן לְיוֹם שֵׁנִי. וּכְבָר יָדַעְנוּ שֶׁאֵין הַתְּקוּפָה בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת, אֶלָּא בַּחֲמִישִׁי; לְפִיכָךְ תּוֹסִיף יוֹם אַחַר יוֹם, עַד שֶׁתַּגִּיעַ לַחֲמִישִׁי שֶׁהוּא יוֹם הַתְּקוּפָה - נִמְצֵאת תְּקוּפַת נִיסָן בְּשָׁנָה זוֹ, בְּיוֹם שְׁמִינִי מֵחֹדֶשׁ נִיסָן.

וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת תַּעֲשֶׂה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

ח. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ 'תּוֹסִיף יוֹם אַחַר יוֹם עַד שֶׁתַּגִּיעַ לְיוֹם הַתְּקוּפָה', לְעוֹלָם לֹא תִּהְיֶה צָרִיךְ לְהוֹסִיף אֶלָּא יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה; וּפְלָא גָּדוֹל הוּא, שֶׁתִּהְיֶה צָרִיךְ לְהוֹסִיף אַרְבָּעָה. וְאִם מָצָאתָ שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְהוֹסִיף יָתֵר עַל זֶה, תֵּדַע שֶׁטָּעִיתָ בַּחֶשְׁבּוֹן, וְתַחְזֹר וְתַחְשֹׁב בְּדִקְדּוּק.

פֶּרֶק י

א. שְׁנַת הַחַמָּה, לְמִי שֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁהִיא פָּחוֹת מֵרְבִיעַ מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם וְחָמֵשׁ שָׁעוֹת וּתְשַׁע מֵאוֹת שִׁבְעָה וְתִשְׁעִים חֲלָקִים וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים רֶגַע; וְהָרֶגַע, אֶחָד מִשִּׁשָּׁה וְשִׁבְעִים בְּחֵלֶק. וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, תִּהְיֶה תּוֹסֶפֶת שְׁנַת הַחַמָּה עַל שְׁנַת הַלְּבָנָה עֲשָׂרָה יָמִים וְאַחַת וְעֶשְׂרִים שָׁעָה וּמֵאָה וְאֶחָד וְעֶשְׂרִים חֵלֶק וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים רֶגַע - סִימָן לָהֶן י' כ"א קכ"א מ"ח. וְלֹא תִּמְצָא תּוֹסֶפֶת בַּמַּחֲזוֹר שֶׁל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה כְּלָל, אֶלָּא בְּכָל מַחֲזוֹר מֵהֶם יִשְׁלְמוּ שְׁנֵי הַחַמָּה עִם שְׁנֵי הַלְּבָנָה הַפְּשׁוּטוֹת וְהַמְעֻבָּרוֹת.

ב. בֵּין כָּל תְּקוּפָה וּתְקוּפָה לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם וְשֶׁבַע שָׁעוֹת וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה עָשָׂר חֲלָקִים וְאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים רֶגַע - סִימָן לָהֶם צ"א ז' תקי"ט ל"א. וּכְשֶׁתֵּדַע תְּקוּפָה מִן הַתְּקוּפוֹת אֵימָתַי הָיְתָה, תַּחְשֹׁב מֵאוֹתוֹ רֶגַע מִנְיָן זֶה, וְתֵדַע תְּקוּפָה שֶׁאַחֲרֶיהָ, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְקוּפַת הַשָּׁנָה שֶׁהִיא רְבִיעַ.

ג. תְּקוּפַת נִיסָן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, הָיְתָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יְצִירָה קֹדֶם מוֹלַד נִיסָן בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים - סִימָן לָהֶם ט' תרמ"ב. וְכֵן הִיא לְעוֹלָם בְּכָל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל כָּל מַחֲזוֹר, קֹדֶם מוֹלַד נִיסָן בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.

ד. כְּשֶׁתֵּדַע תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה מִן הַמַּחֲזוֹר, תַּחְשֹׁב מִמֶּנָּה אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם וְשֶׁבַע שָׁעוֹת וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה עָשָׂר לְכָל תְּקוּפָה וּתְקוּפָה, עַד סוֹף הַמַּחֲזוֹר.

ה. אִם תִּרְצֶה לֵידַע מָתַי תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, תֵּדַע תְּחִלָּה שָׁנִים גְּמוּרוֹת שֶׁעָבְרוּ מִן הַמַּחֲזוֹר, וְתִקַּח לְכָל שָׁנָה מֵהֶן תּוֹסֶפְתָּהּ, וְהִיא י' כ"א קכ"א מ"ח; וְקַבֵּץ כָּל הָרְגָעִים חֲלָקִים, וְכָל הַחֲלָקִים שָׁעוֹת, וְכָל הַשָּׁעוֹת יָמִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁתַּחְשֹׁב בַּמּוֹלָדוֹת; וְתִגְרַע מִן הַכֹּל תֵּשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וְהַנִּשְׁאָר - תַּשְׁלִיכוּ חָדְשֵׁי לְבָנָה; וְהַנִּשְׁאָר שֶׁאֵין בּוֹ חֹדֶשׁ לְבָנָה, תּוֹסִיף אוֹתוֹ עַל מוֹלַד נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ שָׁנָה. וּבְרֶגַע שֶׁיַּגִּיעַ בּוֹ הַמִּנְיָן, תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה.

ו. מַרְאִין לִי הַדְּבָרִים, שֶׁעַל חֶשְׁבּוֹן תְּקוּפָה זוֹ הָיוּ סוֹמְכִין לְעִנְיַן עִבּוּר הַשָּׁנָה בְּעֵת שֶׁבֵּית דִּין הַגָּדוֹל מָצוּי, שֶׁהֵן מְעַבְּרִין מִפְּנֵי הַזְּמַן, אוֹ מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ - לְפִי שֶׁחֶשְׁבּוֹן זֶה, הוּא הָאֱמֶת יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, וְהוּא קָרוֹב מִדְּבָרִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּאִצְטַגְנִינוּת יוֹתֵר מִן הַחֶשְׁבּוֹן הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיְתָה בּוֹ שְׁנַת הַחַמָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם וּרְבִיעַ יוֹם.

ז. וְחֶשְׁבּוֹן שְׁתֵּי הַתְּקוּפוֹת הָאֵלּוּ שֶׁבֵּאַרְנוּ דַּרְכָּם, הַכֹּל בְּקֵרוּב הוּא, וּבְמַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי, לֹא בִּמְקוֹמָהּ הָאֲמִתִּי; אֲבָל בִּמְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי - תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן בִּזְמַנִּים אֵלּוּ, בִּכְמוֹ שְׁנֵי יָמִים קֹדֶם שְׁתֵּי הַתְּקוּפוֹת שֶׁיּוֹצְאִין בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה, בֵּין בְּחֶשְׁבּוֹן מִי שֶׁמְּחַשֵּׁב רְבִיעַ יוֹם גָּמוּר, בֵּין לְמִי שֶׁמְּחַשֵּׁב לְפָחוֹת מֵרְבִיעַ יוֹם.

פֶּרֶק יא

א. לְפִי שֶׁאָמַרְנוּ בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ, שֶׁבֵּית דִּין הָיוּ מְחַשְּׁבִין בְּדִקְדּוּק וְיוֹדְעִים אִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ אוֹ לֹא יֵרָאֶה [בליל שלושים] - יָדַעְנוּ שֶׁכָּל מִי שֶׁרוּחוֹ נְכוֹנָה וְלִבּוֹ תָּאֵב לִדְבָרֵי הַחָכְמוֹת וְלַעֲמֹד עַל הַסּוֹדוֹת [של העיבור], יִתְאַוֶּה לֵידַע אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁמְּחַשְּׁבִין בָּהֶם - עַד שֶׁיֵּדַע אָדָם אִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בְּלֵיל זֶה, אוֹ לֹא יֵרָאֶה.

ב. וְדַרְכֵּי הַחֶשְׁבּוֹן, יֵשׁ בָּהֶם מַחֲלוֹקוֹת גְּדוֹלוֹת בֵּין חַכְמֵי הַגּוֹיִם הַקַּדְמוֹנִים שֶׁחָקְרוּ עַל חֶשְׁבּוֹן הַתְּקוּפוֹת [זמן הקפת השמש] וְהַגִּימַטְרִיּוֹת [הנדסה ומתמטיקה]. וַאֲנָשִׁים חֲכָמִים גְּדוֹלִים נִשְׁתַּבְּשׁוּ בָּהֶם, וְנִתְעַלְּמוּ מֵהֶם דְּבָרִים וְנוֹלְדוּ לָהֶם סְפֵקוֹת; וְיֵשׁ מִי שֶׁמְּדַקְדֵּק הַרְבֵּה, וְלֹא פָּגַע בַּדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה בְּחֶשְׁבּוֹן רְאִיַּת הַיָּרֵחַ, אֶלָּא צָלַל בְּמַיִם אַדִּירִים, וְהֶעֱלָה חֶרֶשׂ בְּיָדוֹ.

ג. וּלְפִי אֹרֶךְ הַיָּמִים וְרֹב הַבְּדִיקוֹת וְהַחֲקִירוֹת, נוֹדַע לְמִקְצָת הַחֲכָמִים דַּרְכֵּי חֶשְׁבּוֹן זֶה; וְעוֹד, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּעִקָּרִים אֵלּוּ קַבָּלוֹת מִפִּי הַחֲכָמִים וּרְאָיוֹת שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בַּסְּפָרִים הַיְדוּעִים לַכֹּל. וּמִפְּנֵי כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, כָּשֵׁר בְּעֵינַי לְבָאֵר דַּרְכֵּי חֶשְׁבּוֹן זֶה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נָכוֹן לְכָל מִי שֶׁמְּלָאוֹ לִבּוֹ לְקָרְבָה אֶל הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ.

ד. וְאַל יִהְיוּ דְּרָכִים אֵלּוּ קַלִּים בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ צְרִיכִין לָהֶם בַּזְּמַן הַזֶּה; שֶׁאֵלּוּ הַדְּרָכִים, דְּרָכִים רְחוֹקִים וַעֲמֻקִּים הֵם, וְהוּא סוֹד הָעִבּוּר [ראה ערכו בעמוד קלח]

שֶׁהָיוּ הַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים יוֹדְעִים אוֹתוֹ, וְאֵינָן מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְכָל אָדָם אֶלָּא לִסְמוּכִים נְבוֹנִים. אֲבָל זֶה הַחֶשְׁבּוֹן בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית דִּין לְקָבֹעַ עַל הָרְאִיָּה שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין בּוֹ הַיּוֹם, אֲפִלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן מַגִּיעִין עַד סוֹפוֹ, בִּשְׁלֹשָׁה אַרְבָּעָה יָמִים.

ה. שֶׁמָּא יִתְבּוֹנֵן חָכָם מֵחַכְמֵי הָאֻמּוֹת, אוֹ מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּמְדוּ חָכְמַת יָוָן, בִּדְרָכִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי מְחַשֵּׁב בָּהֶן לְרִאַיַּת הַיָּרֵחַ - וְיִרְאֶה קָרוּב מְעַט בְּמִקְצָת הַדְּרָכִים, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁנִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ דָּבָר זֶה וְלֹא יָדַעְנוּ שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ קָרוּב. אַל יַעֲלֶה זֶה עַל דַּעְתּוֹ - אֶלָּא כָּל דָּבָר שֶׁלֹּא דִּקְדַּקְנוּ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁיָּדַעְנוּ בְּעִקְּרֵי הַגִּימַטְרִיּוֹת [החשבונות] בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת, שֶׁאֵין דָּבָר זֶה מַפְסִיד בִּידִיעַת הָרְאִיָּה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; לְפִיכָךְ לֹא דִּקְדַּקְנוּ בּוֹ.

ו. וְכֵן כְּשֶׁיִּרְאֶה בְּדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים חִסְרוֹן מְעַט מֵחֶשְׁבּוֹן הָרָאוּי לְאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ - בְּכַוָּנָה עָשִׂינוּ זֶה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ כְּנֶגְדּוֹ יִתְרוֹן בְּדֶרֶךְ אַחֶרֶת, עַד שֶׁיֵּצֵא הַדָּבָר לַאֲמִתּוֹ בִּדְרָכִים קְרוֹבִים בְּלֹא חֶשְׁבּוֹן אָרֹךְ - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּהֵל הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בִּדְבָרִים אֵלּוּ, בְּרֹב הַחֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁאֵין מוֹעִילִין בִּרְאִיַּת הַיָּרֵחַ.

ז. הָעִקָּרִים שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לִידַע אוֹתָם תְּחִלָּה לְכָל חֶשְׁבּוֹנוֹת הָאִצְטַגְּנִינוּת, בֵּין לְדַרְכֵי חֶשְׁבּוֹן הָרְאִיָּה, בֵּין לִשְׁאָר דְּבָרִים - אֵלּוּ הֵם: הַגַּלְגַּל, מְחֻלָּק בִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת [ראה ערכו בעמוד קלח]; כָּל מַדָּל וּמַדָּל שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וְהַהַתְחָלָה מִתְּחִלַּת מַדַּל טָלֶה. וְכָל מַעֲלָה [ראה ערכו בעמוד קלח] וּמַעֲלָה, שִׁשִּׁים חֲלָקִים; וְכָל חֵלֶק וְחֵלֶק, שִׁשִּׁים שְׁנִיּוֹת; וְכָל שְׁנִיָּה וּשְׁנִיָּה, שִׁשִּׁים שְׁלִישִׁיּוֹת. וְכֵן תְּדַקְדֵּק הַחֶשְׁבּוֹן, וּתְחַלֵּק כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה.

ח. לְפִיכָךְ, אִם יָצָא לְךָ בְּחֶשְׁבּוֹן שֶׁכּוֹכָב פְּלוֹנִי מְקוֹמוֹ בַּגַּלְגַּל בְּשִׁבְעִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת, תֵּדַע שֶׁכּוֹכָב זֶה הוּא בְּמַדָּל תְּאוֹמִים בַּחֲצִי מַעֲלַת אַחַת עֶשְׂרֵה מִמַּדָּל זֶה - לְפִי שֶׁמַּדַּל טָלֶה שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וּמַדָּל שׁוֹר שְׁלֹשִׁים, נִשְׁאַר עֶשֶׂר מַעֲלוֹת וּמֶחֱצָה מִמַּדַּל תְּאוֹמִים, וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת מֵחֲצִי הַמַּעֲלָה הָאַחֲרוֹן.

ט. וְכֵן אִם יָצָא מְקוֹמוֹ בַּגַּלְגַּל [ראה ערכו בעמוד קלח] בִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תֵּדַע שֶׁכּוֹכָב זֶה בְּמַדַּל דְּלִי בְּעֶשְׂרִים מַעֲלָה בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, בְּכָל הַמִּנְיָנוֹת. וְסֵדֶר הַמַּדָּלוֹת, כָּךְ הוּא: טָלֶה, שׁוֹר, תְּאוֹמִים, סַרְטָן, אַרְיֵה, בְּתוּלָה, מֹאזְנַיִם, עַקְרָב, קֶשֶׁת, גְּדִי, דְּלִי, דָּגִים.

י. בְּכָל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת כֻּלָּם, כְּשֶׁתְּקַבֵּץ שְׁאֵרִית לִשְׁאֵרִית אוֹ כְּשֶׁתּוֹסִיף מִנְיָן עַל מִנְיָן - תְּקַבֵּץ כָּל מִין עִם מִינוֹ: הַשְּׁנִיּוֹת עִם הַשְּׁנִיּוֹת, וְהַחֲלָקִים עִם הַחֲלָקִים, וְהַמַּעֲלוֹת עִם הַמַּעֲלוֹת. וְכָל זְמַן שֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַשְּׁנִיּוֹת שִׁשִּׁים, תָּשִׂים חֵלֶק וְתוֹסִיף עַל הַחֲלָקִים; וְכֹל שֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַחֲלָקִים שִׁשִּׁים - תָּשִׂים אוֹתוֹ מַעֲלָה, וְתוֹסִיף אוֹתָהּ עַל הַמַּעֲלוֹת; וּכְשֶׁתְּקַבֵּץ הַמַּעֲלוֹת, תַּשְׁלִיךְ אוֹתָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּלְמַטָּה, הוּא שֶׁתּוֹפְסִין לְחֶשְׁבּוֹן.

יא. וְכָל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת כֻּלָּם, כְּשֶׁתִּרְצֶה לִגְרֹעַ מִנְיָן מִמִּנְיָן - אִם יִהְיֶה זֶה שֶׁגּוֹרְעִין אוֹתוֹ יָתֵר עַל זֶה שֶׁגּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ בְּחֵלֶק אֶחָד - תּוֹסִיף עַל זֶה שֶׁגּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא אֶפְשָׁר לִגְרֹעַ זֶה הַמִּנְיָן מִמֶּנּוּ.

יב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִצְרִיכְךָ הַחֶשְׁבּוֹן לִגְרֹעַ מָאתַיִם מַעֲלוֹת וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת, סִימָן ר' נ' מ', מִמְּאָה מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת, סִימָנָן ק' כ' ל' - תּוֹסִיף עַל הַמְּאָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, יִהְיוּ הַמַּעֲלוֹת אַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים; וְתַתְחִיל לִגְרֹעַ הַשְּׁנִיּוֹת מִן הַשְּׁנִיּוֹת. תָּבוֹא לִגְרֹעַ אַרְבָּעִים מִשְּׁלֹשִׁים, אִי אֶפְשָׁר; תָּרִים חֵלֶק אֶחָד מִן עֶשְׂרִים הַחֲלָקִים, וְתַעֲשֶׂה אוֹתוֹ שִׁשִּׁים שְׁנִיּוֹת, וְתוֹסִיף עַל הַשְּׁלֹשִׁים, וְנִמְצְאוּ הַשְּׁנִיּוֹת תִּשְׁעִים; תִּגְרַע מֵהֶם הָאַרְבָּעִים, יִשָּׁאֵר חֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. וְתַחְזֹר לִגְרֹעַ הַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים מִתִּשְׁעָה עָשָׂר חֲלָקִים, שֶׁכְּבָר הֲרִימוֹתָ מֵהֶם חֵלֶק אֶחָד וַעֲשִׂיתוֹ שְׁנִיּוֹת - וְאִי אֶפְשָׁר לִגְרֹעַ חֲמִשִּׁים מִתִּשְׁעָה עָשָׂר; לְפִיכָךְ, תָּרִים מַעֲלָה אַחַת מִן הַמַּעֲלוֹת, וְתַעֲשֶׂה אוֹתָהּ שִׁשִּׁים חֲלָקִים, וְתוֹסִיף עַל הַתִּשְׁעָה עָשָׂר, וְנִמְצְאוּ הַחֲלָקִים תִּשְׁעָה וְשִׁבְעִים; תִּגְרַע מֵהֶן הַחֲמִשִּׁים, יִשָּׁאֵר תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְתַחְזֹר לִגְרֹעַ הַמָּאתַיִם מַעֲלוֹת מִן אַרְבַּע מֵאוֹת וְתִשַּׁע וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, שֶׁכְּבָר הֲרִימוֹתָ מַעֲלָה אַחַת וַעֲשִׂיתָהּ חֲלָקִים; יִשָּׁאֵר מָאתַיִם וְתִשַּׁע וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת. וְנִמְצָא הַשְּׁאָר, סִימָנוֹ רנ"ט כ"ט נ'. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, בְּכָל גְּרָעוֹן וְגְרָעוֹן. הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ,

(יג), וְכֵן שְׁאָר הַשִּׁבְעָה כּוֹכָבִים - מַהֲלַךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן בַּגַּלְגַּל שֶׁלּוֹ, מַהֲלָךְ שָׁוֶה: אֵין בּוֹ לֹא קַלּוּת, וְלֹא כְּבֵדוּת - אֶלָּא כְּמַהֲלָכוֹ הַיּוֹם, כְּמוֹ מַהֲלָכוֹ אֶמֶשׁ, כְּמוֹ מַהֲלָכוֹ לְמָחָר, כְּמוֹ מַהֲלָכוֹ בְּכָל יוֹם וָיוֹם. וְגַלְגַּלּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַקִּיף אֶת הָעוֹלָם, אֵין הָאָרֶץ בְּאֶמְצָעוֹ.

יד. לְפִיכָךְ, אִם תַּעֲרֹךְ [תשווה ביחס לגלגל המזלות] מַהֲלַךְ כָּל אֶחָד מֵהֶם לַגַּלְגַּל הַמַּקִּיף אֶת הָעוֹלָם שֶׁהָאָרֶץ בְּאֶמְצָעוֹ, שֶׁהוּא גַּלְגַּל הַמַּזָּלוֹת [ראה ערכו בעמוד קלח] - יִשְׁתַּנֶּה הִלּוּכוֹ, וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ בְּיוֹם זֶה בְּגַלְגַּל הַמַּזָּלוֹת פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר עַל מַהֲלָכוֹ אֶמֶשׁ אוֹ עַל מַהֲלָכוֹ לְמָחָר.

טו. הַמַּהֲלָךְ הַשָּׁוֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ הַכּוֹכָב אוֹ הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ הַיָּרֵחַ בְּגַלְגַּלּוֹ, הוּא הַנִּקְרָא 'אֶמְצַע הַמַּהֲלָךְ' [ראה ערכו בעמוד קא]; וְהַמַּהֲלָךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּגַלְגַּל הַמַּזָּלוֹת שֶׁהוּא פְּעָמִים יוֹתֵר וּפְעָמִים חָסֵר - הוּא הַמַּהֲלָךְ הָאֲמִתִּי [ראה ערכו בעמוד קא], וּבוֹ יִהְיֶה מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי.

טז. כְּבָר אָמַרְנוּ, שֶׁאֵלּוּ הַדְּרָכִים שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ, אֵינָן אֶלָּא לְחֶשְׁבּוֹן רְאִיַּת הַיָּרֵחַ בִּלְבַד; לְפִיכָךְ, עָשִׂינוּ הָעִקָּר [תאריך מתקופת הרמב"ם שממנו יתחיל החשבון] שֶׁמִּמֶּנּוּ מַתְחִילִין לְעוֹלָם לְחֶשְׁבּוֹן זֶה, מִתְּחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי שֶׁיּוֹמוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי לְחֹדֶשׁ נִיסָן מִשָּׁנָה זוֹ - שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁבַע עֶשְׂרֵה מִמַּחֲזוֹר מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים, שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים וּתְשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים לַיְצִירָה, שֶׁהִיא שְׁנַת

תֵּשַׁע וּשְׁמוֹנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְאֶלֶף לִשְׁטָרוֹת, שֶׁהִיא שְׁנַת תֵּשַׁע וּמֵאָה וְאֶלֶף לְחֻרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי. וְזוֹ הִיא הַשָּׁנָה שֶׁאָנוּ קוֹרְאִים אוֹתָהּ 'שְׁנַת הָעִקָּר' בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה.

יז. וּלְפִי שֶׁהָרְאִיָּה לֹא תִּהְיֶה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, עֲשִׂינוּ כָּל דַּרְכֵי חֶשְׁבּוֹן זֶה בְּנוּיִים עַל עִיר יְרוּשָׁלַיִם, וְלִשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת הַסּוֹבְבִין אוֹתָהּ בִּכְמוֹ שִׁשָּׁה שִׁבְעָה יָמִים - שֶׁבָּהֶם רוֹאִין אֶת הַיָּרֵחַ תָּמִיד, וּבָאִים וּמְעִידִים בְּבֵית דִּין. וּמְקוֹם זֶה הוּא נוֹטֶה מִתַּחַת הַקַּו הַשָּׁוֶה הַמְסַבֵּב בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם כְּנֶגֶד רוּחַ צְפוֹנִית, בִּכְמוֹ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת - עַד חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים, וְעַד תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים; וְכֵן הוּא נוֹטֶה מֵאֶמְצַע הַיְשׁוּב [ראה ערכו בעמוד קלח] כְּנֶגֶד רוּחַ מַעֲרָב, בִּכְמוֹ אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת - עַד שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים, וְעַד אַחַת וְעֶשְׂרִים.

יום שישי י"ב אדר ב' ה'תשע"ד

פֶּרֶק יב

א. מַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהוּא אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת, תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וּשְׁמוֹנֶה שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם נט"ח. נִמְצָא מַהֲלָכָהּ בַּעֲשָׂרָה יָמִים, תֵּשַׁע מַעֲלוֹת וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ט' נ"א כ"ג. וְנִמְצָא מַהֲלָכָהּ בְּמֵאָה יוֹם, שְׁמוֹנֶה וְתִשְׁעִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם צ"ח ל"ג נ"ג. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכָהּ בְּאֶלֶף יוֹם, אַחַר שֶׁתַּשְׁלִיךְ כָּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, מָאתַיִם וְחָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם רס"ה ל"ח נ'. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכָהּ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יוֹם, מֵאָה שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם קל"ו כ"ח כ'. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה, תִּכְפֹּל וְתוֹצִיא מַהֲלָכָהּ לְכָל מִנְיָן שֶׁתִּרְצֶה; וְכֵן אִם תִּרְצֶה לַעֲשׂוֹת סִימָנִין יְדוּעִים אֶצְלְךָ לְמַהֲלָכָהּ לִשְׁנֵי יָמִים, וְלִשְׁלֹשָׁה, וּלְאַרְבָּעָה, עַד עֲשָׂרָה - תַּעֲשֶׂה. וְכֵן אִם תִּרְצֶה לִהְיוֹת לְךָ סִימָנִין יְדוּעִים מוּכָנִין לְמַהֲלָכָהּ לְעֶשְׂרִים יוֹם, וְלִשְׁלֹשִׁים, וּלְאַרְבָּעִים, עַד מֵאָה - תַּעֲשֶׂה; וְדָבָר גָּלוּי הוּא וְיָדוּעַ, מֵאַחַר שֶׁיָּדַעְתָּ מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד. וְרָאוּי הוּא לִהְיוֹת מוּכָן וְיָדוּעַ אֶצְלְךָ, מַהֲלַךְ אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ [ראה ערכו בעמוד קלח] לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, וְלִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים יוֹם, שֶׁהֵם יְמֵי שְׁנַת הַלְּבָנָה בִּזְמַן שֶׁחֲדָשֶׁיהָ כִּסְדָרָם - וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'שָׁנָה סְדוּרָה'; שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּהְיוּ לְךָ אֶמְצָעִיּוֹת אֵלּוּ מוּכָנִין, יִהְיֶה הַחֶשְׁבּוֹן קַל עָלֶיךָ לִרְאִיַּת הַיָּרֵחַ, לְפִי שֶׁתִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם גְּמוּרִים מִלֵּיל הָרְאִיָּה עַד לֵיל הָרְאִיָּה שֶׁל חֹדֶשׁ הַבָּא; וְכֵן בְּכָל חֹדֶשׁ וָחֹדֶשׁ אֵין פָּחוֹת מִתִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם וְלֹא יָתֵר, שֶׁאֵין חֶפְצֵנוּ בְּכָל אֵלּוּ הַחֶשְׁבּוֹנוֹת אֶלָּא לָדַעַת הָרְאִיָּה בִּלְבַד. וְכֵן מִלֵּיל הָרְאִיָּה שֶׁל חֹדֶשׁ זֶה עַד לֵיל הָרְאִיָּה לְאוֹתוֹ הַחֹדֶשׁ לַשָּׁנָה הַבָּאָה, שָׁנָה סְדוּרָה אוֹ שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד; וְכֵן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. וּמַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וּשְׁנֵיָה אַחַת - סִימָנָן כ"ח ל"ה א'; וּמַהֲלָכָהּ לְשָׁנָה סְדוּרָה, שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְחָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת - סִימָנָן שמ"ח נ"ה ט"ו.

ב. נְקֻדָּה אַחַת יֵשׁ בְּ'גַלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ' [ראה ערכו בעמוד קלח], וְכֵן בִּשְׁאָר גַּלְגַּלֵּי הַשִּׁבְעָה כּוֹכָבִים, בְּעֵת שֶׁיִּהְיֶה הַכּוֹכָב בָּהּ, יִהְיֶה גָּבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ כָּל מְאֹדוֹ; וְאוֹתָהּ הַנְּקֻדָּה שֶׁל גַּלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ וּשְׁאָר הַכּוֹכָבִים חוּץ מִן הַיָּרֵחַ, סוֹבֶבֶת בְּשָׁוֶה, וּמַהֲלָכָהּ בְּכָל שִׁבְעִים שָׁנָה בְּקֵרוּב, מַעֲלָה אַחַת. וּנְקֻדָּה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'גֹּבַהּ'. גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ [ראה ערכו בעמוד קלח] - מַהֲלָכָהּ בְּכָל עֲשָׂרָה יָמִים, שְׁנֵיָה אַחַת וַחֲצִי שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא שְׁלֹשִׁים שְׁלִישִׁיּוֹת; נִמְצָא מַהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם, חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת, וּמַהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם, שְׁנֵי חֲלָקִים וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת; וּמַהֲלָכוֹ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יוֹם, חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, אַרְבַּע שְׁנִיּוֹת; וּמַהֲלָכוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה, שָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. כְּבָר אָמַרְנוּ, שֶׁהָעִקָּר שֶׁמִּמֶּנּוּ הַהַתְחָלָה בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה, הוּא מִתְּחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי שֶׁיּוֹמוֹ שְׁלִישִׁי לְחֹדֶשׁ נִיסָן מִשְּׁנַת שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים וּתְשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים לַיְצִירָה. וּמְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בְּמַהֲלָכָהּ הָאֶמְצָעִי הָיָה בָּעִקָּר הַזֶּה, בְּשֶׁבַע מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים וּשְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת מִמַּזַּל טָלֶה - סִימָנָן ז' ג' ל"ב; וּמְקוֹם גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ הָיָה בְּעִקָּר זֶה, בְּשֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים וּשְׁמוֹנֶה שְׁנִיּוֹת מִמַּזַּל תְּאוֹמִים - סִימָנָם כ"ו מ"ה ח'. כְּשֶׁתִּרְצֶה לִידַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בְּמַהֲלָכָהּ הָאֶמְצָעִי בְּכָל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה, תִּקַּח מִנְיַן הַיָּמִים שֶׁמִּתְּחִלַּת יוֹם הָעִקָּר עַד הַיּוֹם שֶׁתִּרְצֶה, וְתוֹצִיא מַהֲלָכָהּ הָאֶמְצָעִי בְּאוֹתָן הַיָּמִים מִן הַסִּימָנִין שֶׁהוֹדַעְנוּ; וְתוֹסִיף הַכֹּל עַל הָעִקָּר, וּתְקַבֵּץ כָּל מִין עִם מִינוֹ. וְהַיּוֹצֵא, הוּא מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בְּמַהֲלָכָהּ הָאֶמְצָעִי לְאוֹתוֹ הַיּוֹם. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לִידַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי בִּתְחִלַּת לֵיל הַשַּׁבָּת שֶׁיּוֹמוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ תַּמּוּז מִשָּׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא שְׁנַת הָעִקָּר - מָצִינוּ מִנְיַן הַיָּמִים מִיּוֹם הָעִקָּר עַד תְּחִלַּת יוֹם זֶה שֶׁאָנוּ רוֹצִים לִידַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בּוֹ, מֵאָה יוֹם; לָקַחְנוּ אֶמְצַע מַהֲלָכָהּ לְמֵאָה יוֹם, שֶׁהוּא צ"ח ל"ג נ"ג, וְהוֹסַפְנוּ עַל הָעִקָּר, שֶׁהוּא ז' ג' ל"ב. יָצָא מִן הַחֶשְׁבּוֹן, מֵאָה וְחָמֵשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ק"ה ל"ז כ"ה; וְנִמְצָא מְקוֹמָהּ בְּמַהֲלָכָהּ אֶמְצָעִי בִּתְחִלַּת לֵיל זֶה, בְּמַזַּל סַרְטָן בַּחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת בּוֹ וְשִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מִמַּעֲלַת שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְהָאֶמְצַע שֶׁיֵּצֵא בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה, פְּעָמִים יִהְיֶה בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה בְּשָׁוֶה, אוֹ קֹדֶם שִׁקִיעַת הַחַמָּה בְּשָׁעָה, אוֹ אַחַר שִׁקִיעַת הַחַמָּה בְּשָׁעָה; וְדָבָר זֶה לֹא תָּחוּשׁ לוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ בְּחֶשְׁבּוֹן הָרְאִיָּה, שֶׁהֲרֵי אָנוּ מַשְׁלִימִים קֵרוּב זֶה ['מעגלים' בחשבון] כְּשֶׁנַּחְשֹׁב לְאֶמְצַע הַיָּרֵחַ. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת תַּעֲשֶׂה תָּמִיד לְכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה, וַאֲפִלּוּ אַחַר אֶלֶף שָׁנִים - שֶׁתְּקַבֵּץ כָּל הַשְּׁאֵרִית וְתוֹסִיף עַל הָעִקָּר, יֵצֵא לְךָ הַמָּקוֹם הָאֶמְצָעִי;

מתוך מהדורת חזק

וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּאֶמְצַע הַיָּרֵחַ, וּבְאֶמְצַע כָּל כּוֹכָב וְכוֹכָב - מֵאַחַר שֶׁתֵּדַע מַהֲלָכוֹ בְּיוֹם אֶחָד כַּמָּה הוּא, וְתֵדַע הָעִקָּר שֶׁמִּמֶּנּוּ תַּתְחִיל, וּתְקַבֵּץ מַהֲלָכוֹ לְכָל הַשָּׁנִים וְהַיָּמִים שֶׁתִּרְצֶה וְתוֹסִיף עַל הָעִקָּר, וְיֵצֵא לְךָ מְקוֹמוֹ בְּמַהֲלָךְ אֶמְצָעִי. וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּגֹבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ - תּוֹסִיף מַהֲלָכוֹ בְּאוֹתָם הַיָּמִים אוֹ הַשָּׁנִים עַל הָעִקָּר, יֵצֵא לְךָ מְקוֹם גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁתִּרְצֶה. וְכֵן אִם תִּרְצֶה לַעֲשׂוֹת לְךָ עִקָּר אַחֵר שֶׁתַּתְחִיל מִמֶּנּוּ חוּץ מֵעִקָּר זֶה שֶׁהִתְחַלְנוּ מִמֶּנּוּ בְּשָׁנָה זוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ עִקָּר בִּתְחִלַּת שְׁנַת מַחֲזוֹר יָדוּעַ, אוֹ בִּתְחִלַּת מֵאָה מִן הַמֵּאוֹת - הָרְשׁוּת בְּיָדְךָ. וְאִם תִּרְצֶה לִהְיוֹת הָעִקָּר שֶׁתַּתְחִיל מִמֶּנּוּ מִשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ קֹדֶם עִקָּר זֶה, אוֹ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים מֵעִקָּר זֶה - הַדֶּרֶךְ יְדוּעָה. כֵּיצַד הִיא הַדֶּרֶךְ? כְּבָר יָדַעְתָּ מַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ לְשָׁנָה סִדּוּרָה, וּמַהֲלָכָהּ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, וּמַהֲלָכָהּ לְיוֹם אֶחָד. וְדָבָר יָדוּעַ, שֶׁהַשָּׁנָה שֶׁחֲדָשֶׁיהָ שְׁלֵמִים, הִיא יְתֵרָה עַל הַסִּדּוּרָה יוֹם אֶחָד; וְהַשָּׁנָה שֶׁחֲדָשֶׁיהָ חֲסֵרִין, הִיא חֲסֵרָה מִן הַסִּדּוּרָה יוֹם אֶחָד. וְהַשָּׁנָה הַמְעֻבֶּרֶת, אִם יִהְיוּ חֲדָשֶׁיהָ כְּסִדְרָן, תִּהְיֶה יְתֵרָה עַל הַשָּׁנָה הַסִּדּוּרָה שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם הָיוּ חֲדָשֶׁיהָ שְׁלֵמִים, הִיא יְתֵרָה עַל הַסִּדּוּרָה אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם הָיוּ חֲדָשֶׁיהָ חֲסֵרִין, הִיא יְתֵרָה עַל הַסִּדּוּרָה תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם. וּמֵאַחַר שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יְדוּעִים, תּוֹצִיא מַהֲלַךְ אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ לְכָל הַשָּׁנִים וְהַיָּמִים שֶׁתִּרְצֶה, וְתוֹסִיף עַל הָעִקָּר שֶׁעָשִׂינוּ - יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעָהּ לַיּוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִשָּׁנִים הַבָּאוֹת, וְתַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַיּוֹם עִקָּר; אוֹ תִּגְרַע הָאֶמְצַע שֶׁהוֹצֵאתָ מִן הָעִקָּר שֶׁעָשִׂינוּ, וְיֵצֵא לְךָ הָעִקָּר לַיּוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִשָّנִים שֶׁעָבְרוּ, וְתַעֲשֶׂה אוֹתוֹ אֶמְצַע עִקָּר. וְכָזֶה תַּעֲשֶׂה בְּאֶמְצַע הַיָּרֵחַ וּשְׁאָר הַכּוֹכָבִים, אִם יִהְיוּ יְדוּעִים לְךָ. וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְךָ מִכְּלַל דְּבָרֵינוּ, שֶׁכְּשֶׁשֶׁתֵּדַע אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ לְכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִיָּמִים הַבָּאִים, כָּךְ תֵּדַע אֶמְצָעָהּ לְכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִיָּמִים שֶׁעָבְרוּ.

פֶּרֶק יג

א. אִם תִּרְצֶה לֵידַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי [ראה ערכו בעמוד קלח] בְּכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה, תּוֹצִיא תְּחִלָּה מְקוֹמָהּ הָאֶמְצָעִי [ראה ערכו בעמוד קלח] לְאוֹתוֹ הַיּוֹם עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְתוֹצִיא מְקוֹם גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ, וְתִגְרַע מְקוֹם גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ מִמְּקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי. וְהַנִּשְׁאָר, הוּא הַנִּקְרָא 'מַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ' [ראה ערכו בעמוד קלח].

ב. וְתִרְאֶה כַּמָּה מַעֲלוֹת הוּא מַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ: אִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל פָּחוֹת מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּגְרַע מִנַּת הַמַּסְלוּל [ראה ערכו בעמוד קלח] מִמְּקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת עַד שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, תּוֹסִיף מִנַּת הַמַּסְלוּל עַל מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, הוּא הַמָּקוֹם הָאֲמִתִּי.

ג. וְדַע, שֶׁאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוֶה, אוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים - אֵין לוֹ מָנָה, אֶלָּא יִהְיֶה הַמָּקוֹם הָאֶמְצָעִי הוּא הַמָּקוֹם הָאֲמִתִּי.

ד. וְכַמָּה הִיא מְנַת הַמַּסְלוּל? אִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ עֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה אַרְבָּעִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה חֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שִׁבְעִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה תִּשְׁעִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְתִשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשֶׂר, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשְׂרִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְתִשְׁעָה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְחֵלֶק אֶחָד; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אֶחָד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוֶה, אֵין לוֹ מָנָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אֶלָּא מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי, הוּא מְקוֹמָהּ הָאֲמִתִּי.

ה. הָיָה הַמַּסְלוּל יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, וְתֵדַע מְנָתוֹ. כֵּיצַד? הָרֵי שֶׁהָיָה הַמַּסְלוּל מָאתַיִם מַעֲלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, יִשָּׁאֵר מֵאָה וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת; וּכְבָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁמְּנַת מֵאָה וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, שְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים - וְכֵן מְנַת הַמָּאתַיִם, שְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.

ו. וְכֵן אִם הָיָה הַמַּסְלוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מַעֲלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, יִשָּׁאֵר שִׁשִּׁים; וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמְּנַת שִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים - וְכֵן הִיא מְנַת הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מַעֲלוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, בְּכָל מִנְיָן וּמִנְיָן.

ז. הָרֵי שֶׁהָיָה הַמַּסְלוּל חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת - וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמְּנַת הַשִּׁשִּׁים, הִיא מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד וְאַרְבָּעִים חֵלֶק, וּמְנַת הַשִּׁבְעִים, הִיא מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; נִמְצָא בֵּין שְׁתֵּי הַמָּנוֹת עֲשָׂרָה חֲלָקִים, וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן הַמַּעֲלוֹת יִהְיֶה לְכָל מַעֲלָה חֵלֶק אֶחָד - וְיִהְיֶה מְנַת הַמַּסְלוּל שֶׁהוּא חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים, מַעֲלָה אַחַת וְשִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.

ח. וְכֵן אִלּוּ הָיָה הַמַּסְלוּל שֶׁבַע וְשִׁשִּׁים, הָיְתָה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֵלֶק. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תַּעֲשֶׂה בְּכָל מַסְלוּל שֶׁיִּהְיֶה בְּמִנְיָנוֹ אֲחָדִים עִם הָעֲשָׂרוֹת, בֵּין בְּחֶשְׁבּוֹן הַשֶּׁמֶשׁ בֵּין בְּחֶשְׁבּוֹן הַיָּרֵחַ.

ט. כֵּיצַד? הָרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי בִּתְחִלַּת לֵיל הַשַּׁבָּת אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ תַּמּוּז מִשָּׁנָה זוֹ -

תּוֹצִיא אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ תְּחִלָּה לָעֵת הַזֹּאת, וְסִימָנוֹ ק"ה ל"ז כ"ה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְתוֹצִיא מְקוֹם גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ לָעֵת הַזֹּאת, יֵצֵא לְךָ סִימָנוֹ פ"ו מ"ה כ"ג. וְתִגְרַע מְקוֹם הַגֹּבַהּ מִן הָאֶמְצָעִי, יֵצֵא לְךָ הַמַּסְלוּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וּשְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וּשְׁתֵּי שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם י"ח נ"ב ב'. וְאַל תַּקְפִּיד בְּכָל מַסְלוּל עַל הַחֲלָקִים, אֶלָּא אִם יִהְיוּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים אַל תִּפְנֶה אֲלֵיהֶם; וְאִם הָיוּ שְׁלֹשִׁים אוֹ יוֹתֵר, תְּחַשֵּׁב אוֹתָם מַעֲלָה אַחַת, וְתוֹסִיף אוֹתָהּ עַל מִנְיַן מַעֲלוֹת הַמַּסְלוּל. לְפִיכָךְ, יִהְיֶה מַסְלוּל זֶה תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְתִהְיֶה מִנְתוֹ עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים.

י. וּלְפִי שֶׁהַמַּסְלוּל הַזֶּה הָיָה פָּחוֹת מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, תִּגְרַע הַמָּנָה שֶׁהִיא שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מֵאֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ, יִשָּׁאֵר מֵאָה וְאַרְבַּע מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ק"ד נ"ט כ"ה. וְנִמְצָא מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי בִּתְחִלַּת לֵיל זֶה, בְּמַזַּל סַרְטָן בַּחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת בּוֹ, פָּחוֹת שְׁנִיּוֹת. וְאַל תִּפְנֶה אֶל הַשְּׁנִיּוֹת כְּלָל, לֹא בִּמְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ, וְלֹא בִּמְקוֹם הַיָּרֵחַ, וְלֹא בִּשְׁאָר חֶשְׁבּוֹנוֹת הָרְאִיָּה - אֶלָּא חֵקֶר עַל הַחֲלָקִים בִּלְבַד; וְאִם יִהְיוּ הַשְּׁנִיּוֹת קָרוֹב לִשְׁלֹשִׁים, עֲשֵׂה אוֹתָם חֵלֶק וְהוֹסִיפוּ עַל הַחֲלָקִים.

יא. וּמֵאַחַר שֶׁתִּדַּע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה, תֵּדַע יוֹם הַתְּקוּפָה הָאֲמִתִּי כָּל תְּקוּפָה שֶׁתִּרְצֶה, בֵּין תְּקוּפוֹת הַבָּאוֹת אַחַר עִקָּר זֶה שֶׁמִּמֶּנּוּ הִתְחַלְנוּ, בֵּין תְּקוּפוֹת שֶׁעָבְרוּ מִשָּׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת.

פֶּרֶק יד

א. הַיָּרֵחַ, שְׁנֵי מַהֲלָכִים אֶמְצָעִיִּים יֵשׁ לוֹ - הַיָּרֵחַ עַצְמוֹ מְסַבֵּב בְּגַלְגַּל קָטָן שֶׁאֵינוֹ מַקִּיף אֶת הָעוֹלָם, וּמַהֲלָכוֹ הָאֶמְצָעִי בְּאוֹתוֹ הַגַּלְגַּל הַקָּטָן נִקְרָא 'אֶמְצַע הַמַּסְלוּל' [ראה ערכו בעמוד קלח]; וְהַגַּלְגַּל הַקָּטָן עַצְמוֹ מְסַבֵּב בְּגַלְגַּל גָּדוֹל הַמַּקִּיף אֶת הָעוֹלָם, וּמַהֲלָכוֹ אֶמְצָעִי זֶה שֶׁל גַּלְגַּל הַקָּטָן בְּאוֹתוֹ הַגַּלְגַּל הַגָּדוֹל הַמַּקִּיף אֶת הָעוֹלָם, הוּא הַנִּקְרָא 'אֶמְצַע הַיָּרֵחַ' [ראה ערכו בעמוד קלח]. מַהֲלַךְ אֶמְצַע הַיָּרֵחַ בְּיוֹם אֶחָד, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וַעֲשָׂרָה חֲלָקִים וְחָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם י"ג י' ל"ה.

ב. נִמְצָא מַהֲלָכוֹ בַּעֲשָׂרָה יָמִים, מֵאָה וְאַחַת וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם קל"א מ"ה נ'. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם, מָאתַיִם וְשֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם רל"ז ל"ח כ"ג. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם, מָאתַיִם וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם רי"ו כ"ג נ'. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יוֹם, שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ג' נ"ח כ'. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה חֲלָקִים וְשֵׁשׁ וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם כ"ב ו' נ"ו. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָן לָהֶם, שמ"ד כ"ו מ"ג. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, תִּכְפֹּל לְכָל מִנְיַן יָמִים אוֹ שָׁנִים שֶׁתִּרְצֶה.

ג. וּמַהֲלַךְ אֶמְצַע הַמַּסְלוּל בְּיוֹם אֶחָד, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים וְאַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם י"ג ג' נ"ד. נִמְצָא מַהֲלָכוֹ בַּעֲשָׂרָה יָמִים, מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת תִּשְׁעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים בְּלֹא שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ק"ל ל"ט. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם, מָאתַיִם וְשֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם רכ"ו כ"ט נ"ג. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם, מֵאָה וְאַרְבַּע מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ק"ד נ"ח נ'. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יוֹם, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם שכ"ט מ"ח כ'. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְאַרְבַּע שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם י"ח נ"ג ד'.

ד. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחָמֵשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת בְּלֹא חֲלָקִים - סִימָנָם ש"ה י"ג. מְקוֹם אֶמְצַע הַיָּרֵחַ הָיָה בִּתְחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי שֶׁהוּא הָעִקָּר לְחֶשְׁבּוֹנוֹת אֵלּוּ, בְּמַזַּל שׁוֹר מַעֲלָה אַחַת וְאַרְבָּעָה עָשָׂר חֲלָקִים אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם א' י"ד מ"ג. וְאֶמְצַע הַמַּסְלוּל הָיָה בְּעִקָּר זֶה, אַרְבַּע וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וּשְׁתַּיִם וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם פ"ד כ"ח מ"ב. מֵאַחַר שֶׁתִּדַּע מַהֲלַךְ אֶמְצַע הַיָּרֵחַ, וְהָאֶמְצַע שֶׁהוּא הָעִקָּר שֶׁעָלָיו תּוֹסִיף, תֵּדַע מְקוֹם אֶמְצַע הַיָּרֵחַ בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה, עַל דֶּרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ בְּאֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ; וְאַחַר שֶׁתּוֹצִיא אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִתְחִלַּת הַלַּיְלָה שֶׁתִּרְצֶה - הִתְבּוֹנֵן בַּשֶּׁמֶשׁ, וְדַע בְּאֵי זֶה מַזָּל הוּא.

ה. אִם הָיְתָה הַשֶּׁמֶשׁ מֵחֲצִי מַזָּל דָּגִים עַד חֲצִי מַזַּל טָלֶה, תַּנִּיחַ אֶמְצַע הַיָּרֵחַ כְּמוֹת שֶׁהוּא; וְאִם תִּהְיֶה הַשֶّמֶשׁ מֵחֲצִי מַזַּל טָלֶה עַד חֲצִי תְּחִלַּת מַזַּל תְּאוֹמִים, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִתְּחִלַּת מַזַּל תְּאוֹמִים עַד תְּחִלַּת מַזַּל אַרְיֵה, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַיָּרֵחַ שְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִתְּחִלַּת מַזַּל אַרְיֵה עַד חֲצִי מַזַּל בְּתוּלָה, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מֵחֲצִי מַזַּל בְּתוּלָה עַד חֲצִי מַזַּל מֹאזְנַיִם, תַּנַּח אֶמְצַע הַיָּרֵחַ כְּמוֹת שֶׁהוּא; וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מֵחֲצִי מַזַּל מֹאזְנַיִם עַד תְּחִלַּת מַזַּל קֶשֶׁת, תִּגְרַע מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִתְּחִלַּת מַזַּל קֶשֶׁת עַד תְּחִלַּת מַזַּל דְּלִי, תִּגְרַע מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ שְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִתְּחִלַּת מַזַּל דְּלִי עַד חֲצִי דָּגִים, תִּגְרַע מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים.

ו. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֶמְצַע אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו, אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, אוֹ תַּנִּיחַ אוֹתוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא - הוּא אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לְאַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה בִּכְמוֹ שְׁלִישׁ שָׁעָה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן שֶׁתּוֹצִיא הָאֶמְצַע לוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה'.

יום ש"ק י"ג אדר ב' ה'תשע"ד

פֶּרֶק טו

א. אִם תִּרְצֶה לֵידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי [ראה ערכו בעמוד קג] בְּכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה, תּוֹצִיא תְּחִלָּה אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה לְאוֹתוֹ הַלַּיְלָה שֶׁתִּרְצֶה, וְכֵן תּוֹצִיא אֶמְצַע הַמַּסְלוּל וְאֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹתוֹ הָעֵת. וְתִגְרַע אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ, וְהַנִּשְׁאָר תִּכְפֹּל אוֹתוֹ - וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מֶרְחָק הַכָּפוּל' [ראה ערכו בעמוד קג].

ב. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁלֹּא בָּאנוּ בְּכָל אֵלּוּ הַחֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁעָשִׂינוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ, אֶלָּא לָדַעַת רְאִיַּת הַיָּרֵחַ; וּלְעוֹלָם אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מֶרְחָק זֶה הַכָּפוּל בְּלֵיל הָרְאִיָּה שֶׁיֵּרָאֶה בָּהּ הַיָּרֵחַ, אֶלָּא מֵחָמֵשׁ מַעֲלוֹת עַד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת - וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיּוֹסִיף עַל זֶה, וְלֹא יִגְרַע מִמֶּנּוּ.

ג. הוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן, הִתְבּוֹנֵן בְּמֶרְחָק זֶה הַכָּפוּל - אִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת אוֹ קָרוֹב לְחָמֵשׁ, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְתוֹסֶפֶת וְלֹא תּוֹסִיף כְּלוּם; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשֵּׁשׁ מַעֲלוֹת עַד אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל מַעֲלָה אַחַת; וְאִם יִהְיֶה מֶרְחָק הַכָּפוּל מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שְׁתֵּי מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִתְּשַׁע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מֵחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת עַד אַחַת וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל אַרְבַּע מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשְּׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת עַד שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִתֵּשַׁע וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת עַד חָמֵשׁ וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שֵׁשׁ מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשֵּׁשׁ וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת עַד אַחַת וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שֶׁבַע מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשְּׁתַּיִם וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת עַד תֵּשַׁע וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שְׁמוֹנֶה מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשִּׁשִּׁים מַעֲלוֹת עַד שָׁלֹשׁ וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל תֵּשַׁע מַעֲלוֹת. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה אֶמְצַע הַמַּסְלוּל אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו מַעֲלוֹת אֵלּוּ, הוּא הַנִּקְרָא 'מַסְלוּל הַנָּכוֹן' [ראה ערכו בעמוד קג].

ד. וְאַחַר כָּךְ תִּרְאֶה כַּמָּה מַעֲלוֹת הוּא הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן - אִם הָיָה פָּחוֹת מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּגְרַע מִנַּת הַמַּסְלוּל הַזֶּה הַנָּכוֹן מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה; וְאִם הָיָה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, תּוֹסִיף מִנַּת זֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן עַל אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֶמְצַע אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, הוּא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי לִשְׁעַת הָרְאִיָּה.

ה. וְדַע, שֶׁאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוָה, אוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים בְּשָׁוָה - אֵין לוֹ מָנָה, אֶלָּא יִהְיֶה מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֶמְצָעִי לִשְׁעַת הָרְאִיָּה, הוּא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי.

ו. וְכַמָּה הוּא מִנַּת הַמַּסְלוּל? אִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ חֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל שְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה אַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה חֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאֶחָד עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה שְׁמוֹנִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה תִּשְׁעִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשְׂרִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאַחַד עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְשִׁשָּׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוָה, אֵין לוֹ מָנָה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ - אֶלָּא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֶמְצָעִי, הוּא הַמָּקוֹם הָאֲמִתִּי.

ז. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן יָתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, וְתֵדַע מִנָּתוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ בְּמַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ; וְכֵן אִם יִהְיוּ בְּמִנְיַן הַמַּסְלוּל אֲחָדִים עִם הָעֲשָׂרוֹת, תִּקַּח מִן הַיָּתֵר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַמָּנוֹת כְּפִי הָאֲחָדִים. כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ בַּמָּנוֹת שֶׁלּוֹ, כָּךְ תַּעֲשֶׂה בַּמַּסְלוּל הַנָּכוֹן בַּמָּנוֹת שֶׁלּוֹ.

ח. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בִּתְחִלַּת לֵיל עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁיּוֹמוֹ שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ שֶׁהִיא שְׁנַת הָעִקָּר - וּמִנְיַן הַיָּמִים הַגְּמוּרִים שֶׁמִּתְּחִלַּת לֵיל הָעִקָּר עַד תְּחִלַּת לֵיל זֶה שֶׁאָנוּ רוֹצִים לֵידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בּוֹ, תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים; תּוֹצִיא אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ תְּחִלָּה לְלֵיל זֶה, יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעָהּ חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ל"ה ל"ח ל"ג; וְתוֹצִיא אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה לְעֵת זוֹ, יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעוֹ שָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְתֵשַׁע וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם נ"ג ל"ו ל"ט; וְתוֹצִיא אֶמְצַע הַמַּסְלוּל לְעֵת זוֹ, יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעוֹ מֵאָה וְשָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְאֶחָד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשֵׁשׁ וַאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ק"ג כ"א מ"ו; תִּגְרַע אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ, יִשָּׁאֵר שְׁבַע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְשֵׁשׁ

מתוך מהדורת חזק

שְׁנִיּוֹת - וְזֶה הוּא הַמֶּרְחָק; תִּכְפֹּל אוֹתוֹ, יֵצֵא לְךָ הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ל"ה נ"ו י"ב; לְפִיכָךְ תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ, וְיֵצֵא לְךָ הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן, מֵאָה וּשְׁמוֹנֶה מַעֲלוֹת וְאֶחָד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְאֵין מַקְפִּידִין עַל הַחֲלָקִים בַּמַּסְלוּל, כְּדֶרֶךְ שֶׁבִּאַרְנוּ בַּשֶּׁמֶשׁ.

ט. וּבְאנוּ לַחְקֹר [לחשב] עַל מְנַת זֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן, שֶׁהוּא מֵאָה וּשְׁמוֹנֶה - נִמְצֵאת מָנָה שֶׁלּוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וְחֵלֶק אֶחָד; וּלְפִי שֶׁהַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן הָיָה פָּחוֹת מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, תִּגְרַע הַמָּנָה שֶׁהוּא חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וְחֵלֶק אֶחָד מִן אֶמְצַע הַיֵּרַח; יִשָּׁאֵר שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְתֵשַׁע וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת; תַּעֲשֶׂה הַשְּׁנִיּוֹת חֵלֶק, וְתוֹסִיף עַל הַחֲלָקִים. וְנִמְצָא מְקוֹם הַיֵּרַח הָאֲמִתִּי בְּשָׁעָה זוֹ, בְּמַזַּל שׁוֹר בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מִמַּעֲלַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה - סִימָנָם י"ח ל"ו. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה תֵּדַע מְקוֹם הַיֵּרַח הָאֲמִתִּי בְּכָל עֵת רְאִיָּה שֶׁתִּרְצֶה, מִתְּחִלַּת שָׁנָה זוֹ שֶׁהִיא הָעִקָּר, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

פֶּרֶק טז

א. הָעִגּוּלָה [ראה ערכו בעמוד קג] שֶׁסּוֹבֵב בָּהּ הַיֵּרַח תָּמִיד, הִיא נוֹטָה מֵעַל הָעִגּוּלָה שֶׁסּוֹבֶבֶת בָּהּ הַשֶּׁמֶשׁ תָּמִיד - חֶצְיָהּ נוֹטֶה לְצָפוֹן, וְחֶצְיָהּ נוֹטֶה לְדָרוֹם; וּשְׁתֵּי נְקֻדּוֹת יֵשׁ בָּהּ זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, שֶׁבָּהֶן פּוֹגְעוֹת שְׁתֵּי הָעִגּוּלוֹת זוֹ בְּזוֹ. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּהְיֶה הַיֵּרַח בְּאַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן, נִמְצָא סוֹבֵב בְּעִגּוּלָה שֶׁל שֶׁמֶשׁ כְּנֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ בְּשָׁוֶה; וְאִם יֵצֵא הַיֵּרַח מֵאַחַת מִשְּׁתֵּי הַנְּקֻדּוֹת, נִמְצָא מְהַלֵּךְ לִצְפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לְדָרוֹמָהּ. הַנְּקֻדָּה שֶׁמִּמֶּנָּה יַתְחִיל הַיֵּרַח לִנְטוֹת לִצְפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'רֹאשׁ' [ראה ערכו בעמוד קג]; וְהַנְּקֻדָּה שֶׁמִּמֶּנָּה יַתְחִיל הַיֵּרַח לִנְטוֹת לְדָרוֹם הַשֶּׁמֶשׁ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'זָנָב' [ראה ערכו בעמוד קג]. וּמַהֲלַךְ שָׁוֶה יֵשׁ לְזֶה הָרֹאשׁ, שֶׁאֵין בּוֹ לֹא תּוֹסֶפֶת וְלֹא גֵּרָעוֹן; וְהוּא הוֹלֵךְ בַּמַּזָּלוֹת אַחוֹרַנִּית, מִטָּלֶה לְדָגִים וּמִדָּגִים לְדָלִי, וְכֵן הוּא סוֹבֵב תָּמִיד.

ב. מַהֲלַךְ הָרֹאשׁ הָאֶמְצָעִי בְּיוֹם אֶחָד, שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים וְאַחַת עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת; נִמְצָא מַהֲלָכוֹ בַּעֲשָׂרָה יָמִים, אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְשֶׁבַע וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת; וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם, חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה עָשָׂר חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ה' י"ז מ"ג; וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם, שְׁתַּיִם וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְעֶשֶׂר שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם נ"ב נ"ז י'; וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בַּעֲשָׂרֶת אֲלָפִים יוֹם, מֵאָה וְתֵשַׁע וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת וְאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם קס"ט ל"א מ'. וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, מַעֲלָה אַחַת וּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְתֵשַׁע שְׁנִיּוֹת - וְסִימָנָם א' ל"ב ט'; וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ לְשָׁנָה סְדוּרָה, שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים וּשְׁתַּיִם וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם י"ח מ"ד מ"ב. וְאֶמְצַע הָרֹאשׁ בִּתְחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי שֶׁהוּא הָעִקָּר, הָיָה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וּשְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ק"פ נ"ז כ"ח.

ג. אִם תִּרְצֶה לֵידַע מְקוֹם הָרֹאשׁ בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה - תּוֹצִיא אֶמְצָעוֹ לְאוֹתוֹ הָעֵת כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹצִיא אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶמְצַע הַיֵּרַח, וְתִגְרַע הָאֶמְצַע מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, וְהַנִּשְׁאָר - הוּא מְקוֹם הָרֹאשׁ בְּאוֹתָהּ הָעֵת; וּכְנֶגְדּוֹ, לְעוֹלָם יִהְיֶה מְקוֹם הַזָּנָב.

ד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע מְקוֹם הָרֹאשׁ לִתְחִלַּת לֵיל עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁיּוֹמוֹ שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ שֶׁהִיא שְׁנַת הָעִקָּר - וּמִנְּיַן הַיָּמִים הַגְּמוּרִים מִתְּחִלַּת לֵיל הָעִקָּר עַד תְּחִלַּת לֵיל זוֹ שֶׁאָנוּ רוֹצִים לֵידַע מְקוֹם הָרֹאשׁ בּוֹ, תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם.

ה. תּוֹצִיא אֶמְצַע הָרֹאשׁ לְעֵת הַזֹּאת עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁיָּדַעְתָּ, וְהוּא שֶׁתּוֹסִיף מַהֲלָכוֹ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם עַל הָעִקָּר; יֵצֵא לְךָ אֶמְצַע הָרֹאשׁ מֵאָה וּשְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם קפ"ב כ"ט ל"ז; תִּגְרַע אֶמְצַע זֶה מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, יִשָּׁאֵר לְךָ מֵאָה וְשֶׁבַע וְשִׁבְעִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם קע"ז ל' כ"ג; וְזֶה הוּא מְקוֹם הָרֹאשׁ, וְאַל תִּפְנֶה אֶל הַשְּׁנִיּוֹת. וְנִמְצָא מְקוֹם הָרֹאשׁ, בְּמַזַּל בְּתוּלָה בְּשֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וּמִקּוֹם הַזָّנָב כְּנֶגְדּוֹ, בְּמַזַּל דָּגִים בְּשֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים.

ו. לְעוֹלָם יִהְיֶה בֵּין הָרֹאשׁ וּבֵין הַזָّנָב, חֲצִי הַגַּלְגַּל בְּשָׁוֶה; לְפִיכָךְ, כָּל מַזָּל שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מְקוֹם הָרֹאשׁ, יִהְיֶה הַזָّנָב בְּמַזָּל שְׁבִיעִי מִמֶּנּוּ בִּכְמוֹ מִנְיַן הַמַּעֲלוֹת וְהַחֲלָקִים בְּשָׁוֶה - אִם יִהְיֶה הָרֹאשׁ בְּעֶשֶׂר מַעֲלוֹת בְּמַזָּל פְּלוֹנִי, יִהְיֶה הַזָّנָב בְּעֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזָּל שְׁבִיעִי מִמֶּנּוּ.

ז. וּמֵאַחַר שֶׁתֵּדַע מְקוֹם הָרֹאשׁ וּמְקוֹם הַזָّנָב וּמְקוֹם הַיֵּרַח הָאֲמִתִּי, הִתְבּוֹנֵן בִּשְׁלָשְׁתָּם - אִם מָצָאתָ הַיֵּרַח עִם הָרֹאשׁ אוֹ עִם הַזָّנָב בְּמַעֲלָה אַחַת וְחֵלֶק אֶחָד, תֵּדַע שֶׁאֵין הַיֵּרַח נוֹטֶה לֹא לִצְפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ וְלֹא לִדְרוֹמָהּ; וְאִם רָאִיתָ הַיֵּרַח לִפְנֵי מְקוֹם הָרֹאשׁ וְהוּא הוֹלֵךְ כְּנֶגֶד הַזָّנָב, תֵּדַע שֶׁהַיֵּרַח נוֹטֶה לִצְפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ; וְאִם הָיָה הַיֵּרַח לִפְנֵי מְקוֹם הַזָّנָב וַהֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ כְּנֶגֶד הָרֹאשׁ, תֵּדַע שֶׁהַיֵּרַח נוֹטֶה לִדְרוֹם הַשֶּׁמֶשׁ.

ח. הַנִּטְיָה שֶׁנּוֹטֶה הַיֵּרַח לִצְפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לִדְרוֹמָהּ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'רֹחַב הַיֵּרַח' [ראה ערכו בעמוד קג]; אִם הָיָה נוֹטֶה לְצָפוֹן, נִקְרָא 'רֹחַב צְפוֹנִי', וְאִם הָיָה נוֹטֶה לְדָרוֹם, נִקְרָא 'רֹחַב דְּרוֹמִי'. וְאִם הָיָה הַיֵּרַח בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי הַנְּקֻדּוֹת - לֹא יִהְיֶה לוֹ רֹחַב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. לְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה רֹחַב הַיֵּרַח יָתֵר עַל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת, בֵּין בְּצָפוֹן בֵּין בְּדָרוֹם; אֶלָּא כָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ: יַתְחִיל מִן הָרֹאשׁ, וְיִתְרַחֵק מְעַט מְעַט, וְהַמֶּרְחָק הוֹלֵךְ וְנוֹסֵף עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְחָמֵשׁ מַעֲלוֹת; וְיַחֲזֹר וְיִתְקָרֵב מְעַט מְעַט, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ רֹחַב

כְּשֶׁיַּגִּיעַ לַזָּנָב; וְיַחֲזוֹר וְיִתְרַחֵק מְעַט מְעַט, וְהַמֶּרְחָק נוֹסֵף עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְחָמֵשׁ מַעֲלוֹת; וַיַּחֲזוֹר וְיִתְקָרֵב, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ רֹחַב.

י. אִם תִּרְצֶה לֵידַע רֹחַב הַיָּרֵחַ כַּמָּה הוּא בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה, וְאִם צְפוֹנִי הוּא אוֹ דְּרוֹמִי - תּוֹצִיא מְקוֹם הָרֹאשׁ וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי לְאוֹתָהּ הָעֵת, וְתִגְרַע מְקוֹם הָרֹאשׁ מִמְּקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי; וְהַנִּשְׁאָר, הוּא הַנִּקְרָא 'מַסְלוּל הָרֹחַב' [ראה ערכו בעמוד קג]. אִם יִהְיֶה מַסְלוּל הָרֹחַב מִמַּעֲלָה אַחַת עַד מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, תֵּדַע שֶׁרֹחַב הַיָּרֵחַ צְפוֹנִי; וְאִם הָיָה הַמַּסְלוּל יָתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, תֵּדַע שֶׁרֹחַב הַיָּרֵחַ דְּרוֹמִי; וְאִם הָיָה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוֶה אוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים בְּשָׁוֶה, אֵין לַיָּרֵחַ רֹחַב כְּלָל. וְתַחְזוֹר וְתִרְאֶה מְנַת מַסְלוּל הָרֹחַב כַּמָּה הִיא, וְהוּא שִׁעוּר נְטִיָּתוֹ לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם; וְהוּא הַנִּקְרָא 'רֹחַב הַיָּרֵחַ הַדְּרוֹמִי' אוֹ 'הַצְּפוֹנִי', כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ.

יא. וְכַמָּה הִיא מְנַת מַסְלוּל הָרֹחַב [ראה ערכו בעמוד קג]? אִם יִהְיֶה מַסְלוּל הָרֹחַב עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁנַיִם וְחָמֵשׁ חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַזֶּה עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל שְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל אַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל חֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל שִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל שִׁבְעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל שְׁמוֹנִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל תִּשְׁעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת.

יב. וְאִם יִהְיוּ אֲחָדִים עִם הָעֲשָׂרוֹת - תִּקַּח הָרָאוּי לָהֶם לְפִי הַיָּתֵר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַמָּנוֹת, כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ בְּמַסְלוּל הַשֵּׁמֶשׁ וּבְמַסְלוּל הַיָּרֵחַ. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהָיָה מַסְלוּל הָרֹחַב שָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת - וּכְבָר יָדַעְתָּ שֶׁאִלּוּ הָיָה הַמַּסְלוּל חֲמִשִּׁים, הָיְתָה מְנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְאִלּוּ הָיָה הַמַּסְלוּל שִׁשִּׁים, הָיְתָה מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; נִמְצָא הַיָּתֵר בֵּין שְׁתֵּי הַמָּנוֹת, שְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים לְכָל מַעֲלָה; וְנִמְצָא לְפִי חֶשְׁבּוֹן מַסְלוּל זֶה שֶׁהוּא שָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים, מְנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, תַּעֲשֶׂה בְּכָל מִנְיָן וּמִנְיָן.

יג. מֵאַחַר שֶׁתֵּדַע מְנָתוֹ שֶׁל מַסְלוּל הָרֹחַב עַד תִּשְׁעִים כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּךָ, תֵּדַע מָנוֹת שֶׁל כָּל מִנְיָנוֹת הַמַּסְלוּל; שֶׁאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל יָתֵר עַל תִּשְׁעִים עַד מֵאָה וּשְׁמוֹנִים - תִּגְרַע הַמַּסְלוּל מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, וְהַנִּשְׁאָר תֵּדַע בּוֹ הַמָּנָה.

יד. וְכֵן אִם הָיָה הַמַּסְלוּל יָתֵר מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים עַד מָאתַיִם וְשִׁבְעִים - תִּגְרַע מִמֶּנּוּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, וְהַנִּשְׁאָר תֵּדַע בּוֹ הַמָּנָה.

טו. וְאִם הָיָה הַמַּסְלוּל יָתֵר עַל מָאתַיִם וְשִׁבְעִים עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, וְהַנִּשְׁאָר תֵּדַע בּוֹ הַמָּנָה.

טז. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהָיָה הַמַּסְלוּל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, נִשְׁאַר שְׁלֹשִׁים. וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמְּנַת שְׁלֹשִׁים, שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְכָךְ תִּהְיֶה מְנַת מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים.

יז. חֲרֵי שֶׁהָיָה הַמַּסְלוּל מָאתַיִם - תִּגְרַע מִמֶּנּוּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, יִשָּׁאֵר עֶשְׂרִים. וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמְּנַת עֶשְׂרִים, הִיא מַעֲלָה אַחַת וּשְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְכֵן אִם תִּהְיֶה מְנַת מָאתַיִם, תִּהְיֶה מַעֲלָה אַחַת וּשְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.

יח. חֲרֵי שֶׁהָיָה הַמַּסְלוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, נִשְׁאַר שִׁשִּׁים. וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמְּנַת שִׁשִּׁים, אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְכָךְ הִיא מְנַת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, בְּכָל הַמִּנְיָנוֹת.

יט. חֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע רֹחַב הַיָּרֵחַ כַּמָּה הוּא, וּבְאֵיזוֹ רוּחַ הוּא אִם צְפוֹנִי וְאִם דְּרוֹמִי, בִּתְחִלַּת לֵיל עֶרֶב שַׁבָּת שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ; וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמִּקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי, הָיָה בְּלֵיל זֶה בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים מִמַּזַּל שׁוֹר - סִימָנוֹ י"ח מ'; וּמִקוֹם הָרֹאשׁ הָיָה בְּאוֹתָהּ הָעֵת, בְּשֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מִמַּזַּל בְּתוּלָה - סִימָנוֹ כ"ז ל'. תִּגְרַע מִקוֹם הָרֹאשׁ מִמְּקוֹם הַיָּרֵחַ, יֵצֵא לְךָ מַסְלוּל הָרֹחַב מָאתַיִם אַחַת וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה חֲלָקִים - סִימָנוֹ רל"א ו' - לְפִי שֶׁאֵין מַשִּׂגִּיחִין עַל הַחֲלָקִים בְּכָל הַמַּסְלוּל. וְנִמְצָא הַמָּנָה שֶׁל מַסְלוּל זֶה בַּדְּרָכִים שֶׁבַּאֲרְנוּ בְּפֶרֶק זֶה, שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְזֶה הוּא רֹחַב הַיָּרֵחַ בִּתְחִלַּת לֵיל זֶה, וְהוּא דְּרוֹמִי - שֶׁהֲרֵי הַמַּסְלוּל יָתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים.

פֶּרֶק יז

א. כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהִקְדַּמְנוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עֲתִידִים וּמוּכָנִים לִידִיעַת הָרְאִיָּה, וּכְשֶׁתִּרְצֶה לָדַעַת זֹאת, תַּתְחִיל וְתַחְשֹׁב וְתוֹצִיא מִקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי וּמִקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי וּמִקוֹם הָרֹאשׁ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה, וְתִגְרַע מִקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי מִמְּקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי; וְהַנִּשְׁאָר, הוּא הַנִּקְרָא 'אֹרֶךְ רִאשׁוֹן' [ראה ערכו בעמוד קג].

ב. וּמֵאַחַר שֶׁתֵּדַע מְקוֹם הָרֹאשׁ וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ, תֵּדַע רֹחַב הַיָּרֵחַ כַּמָּה הוּא, וְאִם הוּא רֹחַב צְפוֹנִי אוֹ דְּרוֹמִי; וְהוּא הַנִּקְרָא 'רֹחַב רִאשׁוֹן' [ראה ערכו*]. וְהִזָּהֵר בָּאֹרֶךְ הַזֶּה הָרִאשׁוֹן וּבְרֹחַב הָרִאשׁוֹן, וְיִהְיוּ שְׁנֵיהֶם מוּכָנִין לְפָנֶיךָ.

ג. וְהִתְבּוֹנֵן בְּאֹרֶךְ זֶה הָרִאשׁוֹן: אִם יֵצֵא לְךָ תֵּשַׁע מַעֲלוֹת בְּשָׁוֶה אוֹ פָּחוֹת - תֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם שֶׁיֵּרָאֶה הַיָּרֵחַ בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין אַתָּה צָרִיךְ חֶשְׁבּוֹן אַחֵר; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן יָתֵר עַל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת - תֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁהַיָّרֵחַ יֵרָאֶה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין אַתָּה צָרִיךְ חֶשְׁבּוֹן אַחֵר; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ

מתוך מהדורת חזק

הָרִאשׁוֹן מִתְּשַׁע מַעֲלוֹת וְעַד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה - תִּצְטָרֵךְ לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרְאִיָּה, עַד שֶׁתֵּדַע אִם יֵרָאֶה אוֹ לֹא יֵרָאֶה.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי מִתְּחִלַּת מַזַּל גְּדִי עַד סוֹף מַזַּל תְּאוֹמִים. אֲבָל אִם הָיָה מְקוֹם הַיָּרֵחַ מִתְּחִלַּת מַזַּל סַרְטָן עַד סוֹף מַזַּל קֶשֶׁת, וְיִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן עֶשֶׂר מַעֲלוֹת בְּשָׁוֶה אוֹ פָּחוֹת - תֵּדַע שֶׁאֵין הַיָּרֵחַ נִרְאֶה כְּלָל בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְאִם הָיָה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן יָתֵר עַל אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וַדַּאי יֵרָאֶה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל; וְאִם הָיָה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן מֵעֶשֶׂר מַעֲלוֹת עַד אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים - תִּצְטָרֵךְ לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרְאִיָּה, עַד שֶׁתֵּדַע אִם יֵרָאֶה אִם לֹא יֵרָאֶה.

ה. וְאֵלּוּ הֵם חֶשְׁבּוֹנוֹת הָרְאִיָּה: הִתְבּוֹנֵן וּרְאֵה הַיָּרֵחַ בְּאֵיזֶה מַזָּל הוּא - אִם יִהְיֶה בְּמַזַּל טָלֶה, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל שׁוֹר, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן מַעֲלָה אַחַת; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל תְּאוֹמִים, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל סַרְטָן, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל אַרְיֵה, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל בְּתוּלָה, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל מֹאזְנַיִם, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל עַקְרָב, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל קֶשֶׁת, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל גְּדִי, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל דְּלִי, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל דָּגִים, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְהַנִּשְׁאָר מִן הָאֹרֶךְ אַחַר שֶׁתִּגְרַע מִמֶּנּוּ אֵלּוּ הַחֲלָקִים, הוּא הַנִּקְרָא 'אֹרֶךְ שֵׁנִי' [ראה ערכו בעמוד קג].

ו. וְלָמָּה גּוֹרְעִין חֲלָקִים אֵלּוּ? לְפִי שֶׁמְּקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי אֵינוֹ הַמָּקוֹם שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ, אֶלָּא שִׁנּוּי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם בָּאֹרֶךְ וּבָרֹחַב, וְהוּא הַנִּקְרָא 'שִׁנּוּי הַמַּרְאֶה'; וְשִׁנּוּי מַרְאֵה הָאֹרֶךְ בִּשְׁעַת הָרְאִיָּה, לְעוֹלָם גּוֹרְעִין אוֹתוֹ מִן הָאֹרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

ז. אֲבָל שִׁנּוּי מַרְאֵה הָרֹחַב - אִם הָיָה רֹחַב הַיָּרֵחַ צָפוֹנִי, גּוֹרְעִין חֲלָקִים שֶׁל שִׁנּוּי מַרְאֵה הָרֹחַב מִן הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן; וְאִם הָיָה רֹחַב הַיָּרֵחַ דְּרוֹמִי, מוֹסִיפִין הַחֲלָקִים שֶׁל שִׁנּוּי מַרְאֵה הָרֹחַב עַל הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן אַחַר שֶׁמּוֹסִיפִין עָלָיו אוֹ גּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ אוֹתָם הַחֲלָקִים, הוּא הַנִּקְרָא 'רֹחַב שֵׁנִי' [ראה ערכו בעמוד קג].

ח. וְכַמָּה הֵם הַחֲלָקִים שֶׁמּוֹסִיפִין אוֹ גּוֹרְעִין אוֹתָן? אִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ בְּמַזַּל טָלֶה, תִּשְׁעָה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל שׁוֹר, עֲשָׂרָה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל תְּאוֹמִים, שִׁשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל סַרְטָן, שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל אַרְיֵה, שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל בְּתוּלָה, אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל מֹאזְנַיִם, שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל עַקְרָב, חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל קֶשֶׁת, אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל גְּדִי, שְׁשָׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל דְּלִי, שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל דָּגִים, שְׁנַיִם עָשָׂר חֲלָקִים.

ט. וּמֵאַחַר שֶׁתֵּדַע חֲלָקִים אֵלּוּ, תִּגְרַע אוֹתָם מִן הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן, אוֹ תּוֹסִיף אוֹתָם עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּךָ - וְיֵצֵא לְךָ הָרֹחַב הַשֵּׁנִי. וּכְבָר יָדַעְתָּ אִם הוּא צָפוֹנִי אוֹ דְּרוֹמִי, וְתֵדַע כַּמָּה מַעֲלוֹת וְכַמָּה חֲלָקִים נַעֲשָׂה זֶה הָרֹחַב הַשֵּׁנִי; וְתָכִין אוֹתוֹ לְפָנֶיךָ, וְיִהְיֶה עָתִיד.

י. וְאַחַר כָּךְ תַּחְזֹר וְתִתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי הַזֶּה מִקְצָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַיָّרֵחַ נָלוּז [ראה ערכו*] מְעַט בְּמַעְגָּלוֹ. וְכַמָּה הִיא הַמִּקְצָת שֶׁתִּתְקַן מִמֶּנּוּ? אִם יִהְיֶה מְקוֹם הַיָּרֵחַ מִתְּחִלַּת מַזַּל טָלֶה עַד עֶשְׂרִים מַעֲלָה מִמֶּנּוּ, אוֹ מִתְּחִלַּת מַזַּל מֹאזְנַיִם עַד עֶשְׂרִים מַעֲלָה מִמֶּנּוּ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁנֵי חֲמִשָּׁיו; וְאִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל טָלֶה עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל שׁוֹר, אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל מֹאזְנַיִם עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל עַקְרָב - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁלִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ מֵעֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל שׁוֹר עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל עַקְרָב עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רְבִיעִיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ מֵעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת מִמַּזַּל שׁוֹר עַד סוֹפוֹ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל עַקְרָב עַד סוֹפוֹ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי חֲמִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ מִתְּחִלַּת מַזַּל תְּאוֹמִים עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמֶּנּוּ, אוֹ מִתְּחִלַּת מַזַּל קֶשֶׁת עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמֶּנּוּ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ מֵעֶשֶׂר מַעֲלוֹת תְּאוֹמִים עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל קֶשֶׁת עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי חֲצִי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם הַיָּרֵחַ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל קֶשֶׁת עַד חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל קֶשֶׁת עַד חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רְבִיעַ שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם הַיָּרֵחַ מֵחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִמַּזַּל תְּאוֹמִים עַד חָמֵשׁ מַעֲלוֹת מִמַּזַּל סַרְטָן, אוֹ מֵחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִמַּזַּל קֶשֶׁת עַד חָמֵשׁ מַעֲלוֹת מִמַּזַּל גְּדִי - לֹא תִּתְקַן כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין כָּאן גְּלִיַּת מַעְגָּל; וְאִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ מֵחָמֵשׁ מִמַּזַּל סַרְטָן עַד עֶשֶׂר מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵחָמֵשׁ מִמַּזַּל גְּדִי עַד עֶשֶׂר מִמֶּנּוּ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רְבִיעַ שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם הַיָּרֵחַ מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל סַרְטָן עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל גְּדִי עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי חֲצִי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם הַיָּרֵחַ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל סַרְטָן עַד סוֹפוֹ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל גְּדִי עַד סוֹפוֹ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ מִתְּחִלַּת מַזַּל אַרְיֵה עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמֶּנּוּ, אוֹ מִתְּחִלַּת מַזַּל דְּלִי עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמֶּנּוּ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי חֲמִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ מֵעֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל אַרְיֵה עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל דְּלִי עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רְבִיעִיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל אַרְיֵה עַד עֶשֶׂר מִמַּזַּל בְּתוּלָה, אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל דְּלִי עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל דָּגִים - תִּתְקַן מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁלִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיָּרֵחַ מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל

מתוך מהדורת חזק

בְּתוּלָה עַד סוֹפוֹ, אוֹ מֵעֶשֶׂר מִמַּדַּל דָּגִים עַד סוֹפוֹ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁנֵי חֻמְשָׁיו. וְזֹאת הַמִּקְצָת שֶׁתִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי, הִיא הַנִּקְרֶאת 'מַעְגַּל הַיָּרֵחַ' [ראה ערכו בעמוד קג].

יא. וְאַחַר כָּךְ תַּחְזֹר וְתִתְבּוֹנֵן בְּרֹחַב הַיָّרֵחַ, וְתִרְאֶה אִם הוּא צָפוֹנִי אִם דְּרוֹמִי - אִם הָיָה צָפוֹנִי, תִּגְרַע מַעְגַּל הַיָّרֵחַ הַזֶּה מִן הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי; וְאִם הָיָה רֹחַב הַיָّרֵחַ דְּרוֹמִי, תּוֹסִיף הַמַּעְגָּל הַזֶּה עַל הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה מְקוֹם הַיָّרֵחַ מִתְּחִלַּת מַדַּל גְּדִי עַד סוֹף מַדַּל תְּאוֹמִים. אֲבָל אִם הָיָה הַיָّרֵחַ מִתְּחִלַּת מַדַּל סַרְטָן עַד סוֹף מַדַּל קֶשֶׁת, יִהְיֶה הַדָּבָר הֵפֶךְ - שֶׁאִם יִהְיֶה רֹחַב הַיָّרֵחַ צָפוֹנִי, תּוֹסִיף הַמַּעְגָּל עַל הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי; וְאִם יִהְיֶה רֹחַב הַיָّרֵחַ דְּרוֹמִי, תִּגְרַע הַמַּעְגָּל מִן הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, הוּא הַנִּקְרָא 'אֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי'. וְדַע, שֶׁאִם לֹא יִהְיֶה שָׁם נְלִיזַת מַעְגָּל, וְלֹא נָתַן הַחֶשְׁבּוֹן לָקַחַת מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי כְּלוּם - יִהְיֶה הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי עַצְמוֹ, הוּא הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי [ראה ערכו בעמוד קג] בְּלֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר.

יב. וְאַחַר כָּךְ תַּחְזֹר וְתִרְאֶה הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי הַזֶּה, וְהוּא הַמַּעֲלוֹת שֶׁבֵּין הַיָّרֵחַ וְהַשֶּׁמֶשׁ - בְּאֵיזֶה מַדַּל הוּא: אִם יִהְיֶה בְּמַדַּל דָּגִים אוֹ בְּמַדַּל טָלֶה, תּוֹסִיף עַל הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ בְּמַדַּל דְּלִי אוֹ בְּמַדַּל שׁוֹר, תּוֹסִיף עַל הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ בְּמַדַּל גְּדִי אוֹ בְּמַדַּל תְּאוֹמִים, תּוֹסִיף עַל הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ בְּמַדַּל קֶשֶׁת אוֹ בְּמַדַּל סַרְטָן, תַּנִּיחַ הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי כְּמוֹת שֶׁהוּא, וְלֹא תּוֹסִיף עָלָיו, וְלֹא תִּגְרַע מִמֶּנּוּ; וְאִם הָיָה הָאֹרֶךְ בְּמַדַּל עַקְרָב אוֹ בְּמַדַּל אַרְיֵה, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ בְּמַדַּל מֹאזְנַיִם אוֹ בְּמַדַּל בְּתוּלָה, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי שְׁלִישִׁיתוֹ. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו, אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, אוֹ תַּנִּיחַ אוֹתוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא - הוּא הַנִּקְרָא 'אֹרֶךְ רְבִיעִי'. וְאַחַר כָּךְ תַּחְזֹר אֵצֶל רֹחַב הַיָّרֵחַ הָרִאשׁוֹן, וְתַקֵּח מִמֶּנּוּ שְׁנֵי שְׁלִישָׁיו לְעוֹלָם - וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מְנַת גֹּבַהּ הַמְּדִינָה' [ראה ערכו בעמוד קג]. וְתִתְבּוֹנֵן וְתִרְאֶה - אִם יִהְיֶה רֹחַב הַיָّרֵחַ צָפוֹנִי, תּוֹסִיף מְנַת גֹּבַהּ הַמְּדִינָה עַל הָאֹרֶךְ הָרְבִיעִי; וְאִם יִהְיֶה רֹחַב הַיָّרֵחַ דְּרוֹמִי, תִּגְרַע מְנַת גֹּבַהּ הַמְּדִינָה מִן הָאֹרֶךְ הָרְבִיעִי. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרְבִיעִי אַחַר שֶׁגּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁמּוֹסִיפִין עָלָיו - הוּא הַנִּקְרָא 'קֶשֶׁת הָרְאִיָּה'.

יג. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁבָּאנוּ לַחְקֹר אִם יֵרָאֶה הַיָّרֵחַ בְּלֵיל עֶרֶב שַׁבָּת שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ אוֹ לֹא יֵרָאֶה - תּוֹצִיא מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי וּמְקוֹם הַיָّרֵחַ הָאֲמִתִּי וְרֹחַב הַיָّרֵחַ לְשָׁעָה זוֹ כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּךָ. יֵצֵא לְךָ מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי, בְּשֶׁבַע מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה חֲלָקִים מִמַּדַּל שׁוֹר - סִימָנוֹ ז' ט'; וְיֵצֵא לְךָ מְקוֹם הַיָّרֵחַ הָאֲמִתִּי, בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מִמַּדַּל שׁוֹר - סִימָנוֹ י"ח ל"ו; וְיֵצֵא לְךָ רֹחַב הַיָّרֵחַ, בְּרוּחַ דָּרוֹם שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים - סִימָנוֹ ג' נ"ג, וְזֶה הוּא הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן; וְתִגְרַע מִקּוֹם הַשֶּׁמֶשׁ מִמְּקוֹם הַיָّרֵחַ, יִשָּׁאֵר אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים - סִימָנוֹ י"א כ"ז, וְזֶה הוּא הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן; וּלְפִי שֶׁהָיָה הַיָّרֵחַ בְּמַדַּל שׁוֹר, יִהְיֶה שִׁנּוּי מַרְאֶה הָאֹרֶךְ מַעֲלָה אַחַת, וְרָאוּי לִגְרֹעַ אוֹתָהּ מִן הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן; יֵצֵא לְךָ הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי, עֶשֶׂר מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים - סִימָנוֹ י' כ"ז; וְכֵן יִהְיֶה שִׁנּוּי מַרְאֶה הָרֹחַב עֲשָׂרָה חֲלָקִים, וּלְפִי שֶׁרֹחַב הַיָّרֵחַ הָיָה דְּרוֹמִי, רָאוּי לְהוֹסִיף עָלָיו שִׁנּוּי הַמַּרְאֶה שֶׁהוּא עֲשָׂרָה חֲלָקִים; יֵצֵא לְךָ הָרֹחַב הַשֵּׁנִי, אַרְבַּע מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים - סִימָנוֹ ד' ג'; וּלְפִי שֶׁהָיָה הַיָّרֵחַ בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת מִמַּדַּל שׁוֹר, רָאוּי לִקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רְבִיעִיתוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מַעְגַּל הַיָّרֵחַ' [ראה ערכו בעמוד קג]; יֵצֵא לְךָ מַעְגַּל הַיָّרֵחַ לְעֵת זוֹ, מַעֲלָה אַחַת וְחֵלֶק אֶחָד, לְפִי שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בַּשְּׁנִיּוֹת.

יד. וּלְפִי שֶׁרֹחַב הַיָّרֵחַ דְּרוֹמִי, וּמְקוֹם הַיָّרֵחַ הָאֲמִתִּי בֵּין רֹאשׁ גְּדִי וְרֹאשׁ סַרְטָן - רָאוּי לְהוֹסִיף הַמַּעְגָּל עַל הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי; יֵצֵא לְךָ הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי, אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים - סִימָנוֹ י"א כ"ח; וּלְפִי שֶׁהָאֹרֶךְ הַזֶּה בְּמַדַּל שׁוֹר, רָאוּי לְהוֹסִיף עַל הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ, שֶׁהוּא שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר חֲלָקִים; וְיֵצֵא לְךָ הָאֹרֶךְ הָרְבִיעִי, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים - סִימָנוֹ י"ג מ"ו; וְחָזַרְנוּ אֶצֶל הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן, וְלָקַחְנוּ שְׁנֵי שְׁלִישָׁיו - יָצָא מְנַת גֹּבַהּ הַמְּדִינָה, וְהוּא שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וּלְפִי שֶׁהָיָה הָרֹחַב דְּרוֹמִי, רָאוּי לִגְרֹעַ מְנַת גֹּבַהּ הַמְּדִינָה מִן הָאֹרֶךְ הָרְבִיעִי; יִשָּׁאֵר לְךָ אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְאַחַד עָשָׂר חֲלָקִים - סִימָנוֹ י"א י"א. וְזוֹ הִיא קֶשֶׁת הָרְאִיָּה [ראה ערכו בעמוד קג] בַּלַּיְלָה הַזֶּה. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תַּעֲשֶׂה וְתֵדַע קֶשֶׁת הָרְאִיָּה כַּמָּה מַעֲלוֹת וְכַמָּה חֲלָקִים יֵשׁ בָּהּ, בְּכָל לֵיל רְאִיָּה שֶׁתִּרְצֶה, לְעוֹלָם.

טו. וְאַחַר שֶׁתֵּצֵא קֶשֶׁת זוֹ, תָּבִין בָּהּ. וְדַע, שֶׁאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה תֵּשַׁע מַעֲלוֹת אוֹ פָּחוֹת, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה יָתֵר עַל אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵרָאֶה, וְיִהְיֶה גָּלוּי לְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

טז. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מִתְּחִלַּת מַעֲלָה עֲשִׂירִית עַד סוֹף מַעֲלַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה - תַּעֲרֹךְ קֶשֶׁת הָרְאִיָּה אֶל הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן, וְתֵדַע אִם יֵרָאֶה הַיָّרֵחַ אוֹ לֹא יֵרָאֶה, מִן הַקְּצִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ; וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'קְצִי הָרְאִיָּה' [ראה ערכו בעמוד קג].

יז. וְאֵלּוּ הֵם קְצִי הָרְאִיָּה: אִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מְיָתֵר עַל תֵּשַׁע מַעֲלוֹת עַד סוֹף עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל עֶשֶׂר, וְיִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פָּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֹרֶךְ פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

יח. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מְיָתֵר עַל עֶשֶׂר מַעֲלוֹת עַד סוֹף אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה, וְיִהְיֶה

הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פָּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֹרֶךְ פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

יט. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מִיָּתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד סוֹף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְהָיָה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פָּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֹרֶךְ פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

כ. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מִיָּתֵר עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד סוֹף שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְיִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פָּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֹרֶךְ פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

כא. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מִיָּתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד סוֹף אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְיִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן תֵּשַׁע מַעֲלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פָּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֹרֶךְ פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה. וְעַד כָּאן, סוֹף הַקִּצִּין.

כב. כֵּיצַד? בָּאנוּ לְהִתְבּוֹנֵן בְּקֶשֶׁת הָרְאִיָּה שֶׁל לֵיל עֶרֶב שַׁבָּת שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ - יָצָא לָנוּ בְּחֶשְׁבּוֹן קֶשֶׁת הָרְאִיָּה, אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְאַחַד עָשָׂר חֲלָקִים, כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְתָּ; וּלְפִי שֶׁהָיְתָה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה בֵּין עֶשֶׂר עַד אַרְבַּע עֶשְׂרֵה, עָרַכְנוּ [השוונו] אוֹתָהּ אֶל הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן; וּכְבָר יָדַעְתָּ שֶׁהָאֹרֶךְ הַזֶּה בְּלֵיל זֶה, אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וּלְפִי שֶׁהָיְתָה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה יָתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְהָיָה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן יָתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה - יְוַדַּע שֶׁוַּדַּאי יֵרָאֶה בְּלֵיל זֶה, לְפִי הַקִּצִּין הַקְּצוּבוֹת. וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּכָל קֶשֶׁת וָקֶשֶׁת, עִם הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן שֶׁלָּהּ.

כג. וּכְבָר רָאִיתָ מִן הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ, כַּמָּה חֶשְׁבּוֹנוֹת יֵשׁ בּוֹ, וְכַמָּה תּוֹסָפוֹת, וְכַמָּה גִּרְעוֹנִין - אַחַר שֶׁיָּגַעְנוּ הַרְבֵּה, עַד שֶׁהִמְצֵאנוּ דְּרָכִים קְרוֹבִים שֶׁאֵין בְּחֶשְׁבּוֹנָם עֹמֶק גָּדוֹל: שֶׁהַיְרֵחַ, עֲקַלְקַלּוֹת גְּדוֹלוֹת יֵשׁ בְּמַעְגְּלוֹתָיו; וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: "שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ", יָרֵחַ לֹא יָדַע מְבוֹאוֹ". וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'פְּעָמִים בָּא בַּאֲרֻכָּה, פְּעָמִים בָּא בִּקְצָרָה' - כְּמוֹ שֶׁתִּרְאֶה מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת אֵלּוּ, שֶׁפְּעָמִים תּוֹסִיף וּפְעָמִים תִּגְרַע, עַד שֶׁתֵּצֵא קֶשֶׁת הָרְאִיָּה; וּפְעָמִים תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה אֲרֻכָּה וּפְעָמִים קְצָרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כד. וְטַעַם כָּל אֵלּוּ הַחֶשְׁבּוֹנוֹת, וּמִפְּנֵי מָה מוֹסִיפִים מִנְיָן זֶה, וּמִפְּנֵי מָה גּוֹרְעִין, וְהֵיאַךְ נוֹדַע כָּל דָּבָר וְדָבָר מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים, וְהָרְאִיָּה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר - הִיא חָכְמַת הַתְּקוּפוֹת וְהַגִּימַטְרִיּוֹת, שֶׁחִבְּרוּ בָּהּ חַכְמֵי יָוָן סְפָרִים הַרְבֵּה, וְהֵם הַמְּצוּיִים עַכְשָׁו בְּיַד הַחֲכָמִים; אֲבָל הַסְּפָרִים שֶׁחִבְּרוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בִּימֵי הַנְּבִיאִים מִבְּנֵי יִשָּׂשכָר, לֹא הִגִּיעוּ אֵלֵינוּ. וּמֵאַחַר שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת הֵם, שֶׁאֵין בָּהֶם דֹּפִי, וְאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְהַרְהֵר אַחֲרֵיהֶם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִחַבֵּר, בֵּין שֶׁחִבְּרוּ אוֹתָם נְבִיאִים בֵּין שֶׁחִבְּרוּ אוֹתָם גּוֹיִם; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁנִּתְגַּלָּה טַעֲמוֹ, וְנוֹדְעָה אֲמִתָּתוֹ בִּרְאָיוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן דֹּפִי - אֵין סוֹמְכִין עַל זֶה הָאִישׁ שֶׁאָמְרוֹ אוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ, אֶלָּא עַל הָרְאָיָה שֶׁנִּתְגַּלְּתָה וְהַטַּעַם שֶׁנּוֹדַע.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ז'-י"ג אדר ב' ה'תשע"ד

יום ראשון ז' אדר ב' ה'תשע"ד

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

פֶּרֶק יג

א. כֵּלִים שֶׁנָּפְלוּ לַבּוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [במסורת] לָמְדוּ: "שׁוֹר", לֹא אָדָם; "חֲמוֹר", לֹא כֵּלִים. אֲפִלּוּ נָפַל שׁוֹר בְּכֵלָיו, וּמֵת הַשּׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ כֵּלָיו - חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה, וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים.

ב. הַבּוֹר מֵאֲבוֹת הַנְּזִיקִין הוּא, וְתוֹלְדוֹתָיו כָּמוֹהוּ מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן. וְכָל הַמַּנִּיחַ תַּקָּלָה, הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת הַבּוֹר. וְאִם הֵזִּיק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה, מְשֻׁלָּם זֶה שֶׁהִנִּיחַ הַתַּקָּלָה נֶזֶק שָׁלֵם, בֵּין הִפְקִיר הַתַּקָּלָה, בֵּין לֹא הִפְקִיר הַתַּקָּלָה; וְאִם הֵזִּיקוּ בָּהּ כֵּלִים, פָּטוּר.

ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ אַבְנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ אוֹ מַשָּׂאוֹ אוֹ תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִּיקוּ בָּהֶן בֵּין אָדָם בֵּין בְּהֵמָה - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בִּרְשׁוּתוֹ, וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִירָן. נִתְקַל בַּקַּרְקַע, וְנֶחְבַּט בְּתַקָּלָה זוֹ וְהֵזַק בָּהּ - חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה. וְאִם הֵזִּקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ, אוֹ נִטַּנְּפוּ - פָּטוּר.

ד. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִרְבִּיץ גְּלָלִים [עשה צרכיו], וְנִטַּנְּפוּ בָּהֶן כֵּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר; שֶׁהַגָּלָל זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, וְלֹא מָצָאנוּ בּוֹר שֶׁחִיֵּב בּוֹ עַל הַכֵּלִים.

ה. הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָלַךְ הַמְהַלֵּךְ וְנִתְקַל בָּהּ, וְשִׁבְּרָהּ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהֵם מְהַלְּכִין. וְאִם הֵזִּיק בָּהּ - הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב בִּנְזָקִין, וַאֲפִלּוּ הִפְקִיר הַכַּד; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיר נְזָקִין שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹתָן מִתְּחִלָּה, חַיָּב כְּאִלּוּ לֹא הִפְקִירָן.

ו. הִנִּיחַ אֶת הַכַּד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחָהּ שָׁם, כְּגוֹן מְקוֹם הַקָּרְנוֹת [רחבות] שֶׁל גִּתּוֹת [שליד מקום דריכת יין] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - חַיָּב; וְאִם הֵזִּיק בָּהּ הַמְהַלֵּךְ - בַּעַל הַכַּד פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהִסְתַּכֵּל. וְאִם הָיְתָה אֲפֵלָה, אוֹ שֶׁמִּלֵּא כָּל הַדֶּרֶךְ כַּדִּים - פָּטוּר עַל

שְׁבִירָתָהּ; וְאִם נִתְקַל בָּהּ, הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֶחְלִיק אֶחָד בַּמַּיִם אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָשֶׁיהָ [בחרסיה] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, לְפִי שֶׁהוּא אָנוּס; וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סִלֵּק הַחֲרָשִׁים. וַהֲרֵי הַחֲרָשִׁים וְהַמַּיִם כְּהֶפְקֵר, וְלֹא הִפְקִיר אֶלָּא אַחַר שֶׁנֶּאֱנַס, וּלְפִיכָךְ פָּטוּר. וְאִם נִתְכַּוֵּן [לקחת ו] לִזְכּוֹת בַּחֲרָשֶׁיהָ, וְהֵזִיק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב. וְהוּא הַדִּין לְנָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָהּ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהּ. וְאִם הֶזִּיקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ - פָּטוּר, בֵּין הִפְקִיר בֵּין לֹא הִפְקִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. שְׁנֵי קַדָּרִין [מוכרי קדירות] שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן - אִם הָיָה לָרִאשׁוֹן לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - חַיָּב בִּנְזָקָיו שֶׁל שֵׁנִי; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס בִּשְׁעַת נְפִילָה, אֵינוֹ אָנוּס בִּהְיוֹתוֹ מֻטָּל בַּדֶּרֶךְ, וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד. וְאִם לֹא הָיָה לוֹ לַעֲמֹד - פָּטוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לָזֶה שֶׁנִּתְקַל בּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד בְּנַפְשׁוֹ.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזָקָיו שֶׁל שֵׁנִי? בְּשֶׁהֵזִּיק גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי; אֲבָל אִם הֵזִּיקוּ כֵּלָיו - פָּטוּר, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַכֵּלִים בְּבוֹר, וְכָל תַּקָּלָה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הִיא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. הַקַּדָּרִין וְהַזַּגָּגִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, וְהַשְּׁלִישִׁי בַּשֵּׁנִי, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי, בֵּין שֶׁהֵזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הַמֻּטָּל, בֵּין שֶׁהֵזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ. וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בִּנְזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי, אִם הֵזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי; אֲבָל אִם הֵזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנָּפַל, פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַשֵּׁנִי: 'בּוֹר זֶה שֶׁהוּא מַשָּׂאִי, אֵין אֲנִי הַכּוֹרֶה אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הָרִאשׁוֹן הִפִּיל הַשֵּׁנִי עִם מַשָּׂאוֹ'. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה, כֻּלָּן פְּטוּרִין.

יא. נָפַל הָרִאשׁוֹן, וְהָיָה מֻטָּל לִרְחַב הַדֶּרֶךְ, וְנִתְקַל אֶחָד בְּרִאשׁוֹ וְאֶחָד בְּרַגְלָיו וְאֶחָד בְּבִטְנוֹ - הֲרֵי הוּא חַיָּב בִּנְזְקֵי כֻּלָּן, הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד.

יב. הַשּׁוֹפֵךְ אֶת הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִּיק בָּהֶן אֶחָד - חַיָּב בִּנְזְקָיו; וְאִם נִטַּנְפוּ כֵּלָיו - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִבְלְעוּ הַמַּיִם בָּאָרֶץ, וְנִשְׁאֲרָה הָאָרֶץ חֲלָקָה, וְהֶחְלִיק וְנָפַל, וְהֵזִּיק בַּקַּרְקַע - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזְקָיו.

יג. כָּל אֵלּוּ שֶׁפּוֹתְקִין [פותחין] בִּיבוֹתֵיהֶן [ביוב] וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן [מהזבל שבהם] - אֵין לָהֶן רְשׁוּת לִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּימוֹת הַחַמָּה, אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת; וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הֵזִּיק אָדָם אוֹ בְּהֵמָה בַּמַּיִם - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם.

יד. לֹא יוֹצִיא אָדָם תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּדֵי שֶׁיִּדּוֹשׁוּ וְיֵעָשׂוּ לוֹ זֶבֶל [לשדותיו]. וְאִם הוֹצִיא, קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים שֶׁיְּהֵא כְּהֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶם זָכָה, מֵעֵת שֶׁנִּדּוֹשׁוּ וְהִשְׁבִּיחוּ [לזיבול]; וְאִם קָדַם אָדָם וְזָכָה בָּהֶן מִשְּׁעַת הוֹצָאָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּמַפְקָר, אִם הֵזִּיק בָּהֶן אָדָם אוֹ בְּהֵמָה, הֲרֵי זֶה הַמּוֹצִיא חַיָּב לְשַׁלֵּם.

טו. יֵשׁ לְכָל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת הַזֶּבֶל וְאֶת הַגְּלָלִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים, וְלִצְבּוֹר אוֹתָן שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשּׁוּף בְּרַגְלֵי אָדָם. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הִזִּיק - חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְחַיָּבִין עַל זֶה הַגָּלָל מִשּׁוּם גָּזֵל; כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ שֶׁבַח אִם נִדּוֹשׁ, לֹא קָנְסוּ בּוֹ.

טז. אֵין שׁוֹרִין טִיט [במים] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאֵין לוֹבְנִים לְבֵנִים. אֲבָל גּוֹבְלִין [מערבבים] טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל לֹא לְלְבֵנִים.

יז. הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא, וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה; וְכֻלָּן שֶׁהִזִּיקוּ, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

יח. הַחַצָּב שֶׁחָצַב אֶבֶן וּמִסָּרָהּ לְסַתָּת, וְהֵזִּיק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - הַסַּתָּת חַיָּב. וְסַתָּת שֶׁמָּסַר לְחַמָּר [הנושא האבן על חמור], הַחַמָּר חַיָּב. מָסַר חַמָּר לְכַתָּף [סבל], הַכַּתָּף חַיָּב. מָסַר כַּתָּף לְבוֹנֶה, הַבּוֹנֶה חַיָּב. מְסָרָהּ הַבּוֹנֶה לְזֶה שֶׁמְּתַקֵּן יְשִׁיבָתָהּ בַּבִּנְיָן, הַמְתַקֵּן חַיָּב. וְאִם אַחַר שֶׁהֶעֱלוּהָ עַל גַּבֵּי דִּימוֹס [שורת אבנים], נָפְלָה וְהִזִּיקָה, וְהָיוּ עוֹשִׂין בְּקַקְבָּלָנוּת - כֻּלָּן חַיָּבִין; וּבִשְׁכִירוּת - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, וְכֻלָּן פְּטוּרִין.

יט. הַכֹּתֶל וְהָאֵילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִירָן; לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לְבוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין, בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לְקַץ אֶת הָאֵילָן וְלִסְתּוֹר אֶת הַכֹּתֶל; וְכַמָּה הַזְּמַן? שְׁלֹשִׁים יוֹם. נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁשֵּׁהָה אוֹתָן.

כ. הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית [בכותל], וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים, וְהִפְרִיחַ [הבליט] לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִּיק אַחֵר בָּהֶן - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאִם גָּדַר בְּקוֹצִים בְּצִמְצוּם [בדיוק] בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְחַכֵּךְ בַּכְּתָלִים.

כא. הַמַּצְנִיעַ קוֹצָיו וּזְכוּכִיּוֹתָיו בְּתוֹךְ כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַכֹּתֶל וְסָתַר אֶת כָּתְלוֹ, וְנָפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִזִּיקוּ - אִם כֹּתֶל רָעוּעַ הָיָה, הַמַּצְנִיעַ חַיָּב; וְאִם כֹּתֶל בָּרִיא הוּא, בַּעַל הַכֹּתֶל חַיָּב.

כב. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִין אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַזְּכוּכִית בְּתוֹךְ שְׂדוֹתֵיהֶם בְּעֹמֶק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲלֶם הַמַּחֲרֵשָׁה. וַאֲחֵרִים שׁוֹרְפִין אוֹתָן בָּאֵשׁ. וַאֲחֵרִים מַשְׁלִיכִין אוֹתָן לַיָּם אוֹ לַנָּהָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק בָּהֶן אָדָם.

כג. לֹא יְסַקֵּל אָדָם מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאֵין עוֹשִׂין חָלָל תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא בּוֹרוֹת וְלֹא שִׂיחִין וְלֹא מְעָרוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֲעֲגָלָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן וְהִיא טְעוּנָה אֲבָנִים; שֶׁמָּא תִּפְּחַת מִלְּמַטָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְהַחוֹפֵר בּוֹר לְצָרְכֵי רַבִּים, מֻתָּר.

כד. אֵין מוֹצִיאִין [מבליטים] זִיזִין וְכַצּוֹצְרִיּוֹת [קורות קטנות וגדולות] לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ לְמַעְלָה מִגָּמָל וְרוֹכְבוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַאֲפִיל [יחשיך] הַדֶּרֶךְ עַל בְּנֵי

רְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם רָצָה, כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּמוֹצִיא. כָּנַס וְלֹא הוֹצִיא - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה; אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר הַכְּתָלִים לִמְקוֹמָן לְעוֹלָם - שֶׁכָּל מֶצֶר [דרך] שֶׁהֶחְזִיקוּ בּוֹ רַבִּים, אָסוּר לְקַלְקְלוֹ.

כה. לָקַח חָצֵר, וּבָהּ זִיזִין וְכַצּוֹצְרִיּוֹת יוֹצְאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זוֹ כְּחֶזְקָתָהּ; וְאִם נָפְלָה, חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ כְּשֶׁהָיְתָה.

כו. אֵילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - קוֹצֵץ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגֶּמֶל עוֹבֵר בְּרוֹכְבוֹ. וּמַנִּיחִין מְקוֹם פָּנוּי [מאילנות] מִשְּׁתֵּי שִׂפְתּוֹת [גדות] הַנָּהָר, כְּרֹחַב כִּתְפֵּי הַמַּלָּחִים שֶׁיּוֹרְדִין שָׁם וּמוֹשְׁכִין הַסְּפִינָה. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא בְּרֹחַב זֶה, קוֹצְצִין אוֹתוֹ מִיָּד; וְאֵין מַתְרִין בִּבְעָלָיו, שֶׁהֲרֵי מְעַכֵּב מוֹשְׁכֵי הַסְּפִינָה.

כז. מִי שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ הָרַבִּים עוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - נְטָלָהּ, וְנָתַן לָהֶן מִן הַצַּד - מַה שֶּׁנָּתַן נָתַן, וְזָכוּ בּוֹ; וְזֶה שֶׁנָּטַל, לֹא זָכָה בּוֹ. וְכַמָּה רֹחַב דֶּרֶךְ הָרַבִּים? אֵין פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת.

יום שני ח' אדר ב' ה'תשע"ד

פֶּרֶק יד

א. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְעָבְרָה [התפשטה] הַדְּלֵקָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה . . שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר" וְגוֹ'. וְהַבְּעֵרָה - מֵאֲבוֹת נִזְקִין [המפורשים בתורה] הִיא.

ב. הִדְלִיק בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִסּוֹף הַמֶּצֶר [הגבול], כְּדֵי שֶׁלֹּא תַעֲבֹר הַדְּלֵקָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְכַמָּה שִׁעוּר הַהַרְחָקָה? הַכֹּל לְפִי גָּבְהָהּ שֶׁל דְּלֵקָה. וְאִם לֹא הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר, שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא. וְכֵן אִם עָבְרָה נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מַיִם, וְרָחְבָּן שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת - פָּטוּר.

ג. עָבְרָה גָּדֵר - אוֹמְדִין גֹּבַהּ הַגָּדֵר, וְגֹבַהּ הַדְּלֵקָה, וְהָעֵצִים אוֹ הַקּוֹצִים הַמְּצוּיִין שָׁם: אִם אֵינָהּ רְאוּיָה לַעֲבֹר, פָּטוּר; וְאִם רְאוּיָה לַעֲבֹר, חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֵשׁ הַקּוֹדַחַת [רגילה]. אֲבָל אִם הָיָה לָהּ לַהַב גָּדוֹל, הָעוֹלֶה וְנִכְפָּף מִגֹּבַהּ עֲלִיַּת הַלַּהַב, וְהָיוּ הָעֵצִים מְצוּיִין שָׁם - אֵין לָהּ אֹמֶד, אֶלָּא אַפְּלוּ עָבְרָה אֶלֶף אַמָּה, חַיָּב.

ד. נָפְלָה דְּלֵקָה בַּחֲצֵרוֹ, וְנָפַל גָּדֵר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַדְּלֵקָה, וְעָבְרָה וְהִדְלִיקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת - אִם הָיָה יָכוֹל לִגְדֹּר הַגָּדֵר שֶׁנָּפַל, וְלֹא גְּדָרוֹ - חַיָּב. לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְשׁוֹרוֹ שֶׁיָּצָא וְהִזִּיק - שֶׁהָיָה לוֹ לִשְׁמְרוֹ, וְלֹא שְׁמָרוֹ.

ה. הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמָּסַר לָהֶן גַּחֶלֶת וְלִבּוּהָ, שֶׁדֶּרֶךְ הַגַּחֶלֶת לְהִכָּבוֹת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּעֲבֹר וְתַדְלִיק. אֲבָל אִם מָסַר לָהֶן שַׁלְהֶבֶת - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ.

ו. שָׁלַח אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד פִּקֵּחַ - זֶה הַפִּקֵּחַ שֶׁהִבְעִיר חַיָּב לְשַׁלֵּם, וְהַשּׁוֹלֵחַ פָּטוּר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ שׁוֹמֵר לִשְׁמֹר הַבְּעֵרָה, הַשּׁוֹמֵר חַיָּב.

ז. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר, וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים - הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּב. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים, וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר - הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּב. בָּא אַחֵר וְלִבָּה - הַמְלַבֶּה חַיָּב. לִבַּתּוּ רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה תָּמִיד - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין. לִבָּה, וְלִבַּתּוּ הָרוּחַ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הוּא גָּרַם; וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו כִּשְׁאָר כָּל הַמַּזִּיקִין.

ח. אֵשׁ שֶׁיָּצְאָה וְאָכְלָה עֵצִים אוֹ אֲבָנִים אוֹ עָפָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָצְאָה קֹצִים . . אוֹ הַשָּׂדֶה". אָכְלָה גָּדִישׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהָיוּ כֵּלִים טְמוּנִים בְּתוֹךְ הַגָּדִישׁ - אִם הָיוּ כְּגוֹן מוֹרְגִּים [כלי דיש] וּכְלֵי בָקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁדַּרְכּוֹ אַנְשֵׁי הַשָּׂדֶה לִטְמֹן אוֹתָן בַּגָּדִישׁ, חַיָּב לְשַׁלֵּם; הָיוּ בְּגָדִים וּכְלֵי זְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, פָּטוּר עַל הַכֵּלִים.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ. אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְעָבְרָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ - פָּטוּר עַל כָּל הַכֵּלִים הַטְּמוּנִים בַּגָּדִישׁ; אֲבָל מְשַׁלֵּם הוּא שִׁעוּר מְקוֹם הַכֵּלִים, וְרוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מָלֵא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים.

י. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְיָצְאַת הָאֵשׁ וְנֶאֱכַל הַגָّדִישׁ, וְהָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ וְעֵבֶד סָמוּךְ לוֹ, וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - חַיָּב, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹת בַּגָּדִישׁ. הָיָה עֵבֶד כָּפוּת וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ, וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - פָּטוּר.

יא. הַמַּשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ, וְהִגְדִּישׁ [עשה גדישו] בּוֹ, וְהִטְמִין בּוֹ כֵּלִים, וְהִדְלִיק הַמַּשְׁאִיל וְשָׂרַף הַגָּדִישׁ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָדִישׁ בִּלְבַד. הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם לְהַגְדִּישׁ חִטִּים, וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים, אוֹ לְהַגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים, וְהִגְדִּישׁ חִטִּים, אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ חִטִּים וְחִפָּן [כיסה] בִּשְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְחִפָּן בְּחִטִּים - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִים בִּלְבַד.

יב. הַמַּדְלִיק אֶת הַבִּירָה [בית] שֶׁל חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כָּל כְּלֵיהֶם וְכָל חֶפְצֵיהֶם בַּבָּתִּים. וְכָל שֶׁיִּטְעֹן בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ [קדוש], וְנוֹטֵל; וּשְׁבוּעָה זוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וּבִלְבַד שֶׁיִּטְעֹן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן [משוער שיש לו], אוֹ שֶׁהוּא אָמוּד לִהְיוֹת אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁטָּעַן פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ.

יג. גָּמָל שֶׁהָיָה טָעוּן פִּשְׁתָּן, וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת, וְדָלְקָה בְּגָרוֹ שֶׁל חֶנְוָנִי, וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבִּירָה - בַּעַל הַגָּמָל חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהִרְבָּה בְּמַשֹּׂאוֹ; בֵּין שֶׁעָמְדָה הַבְּהֵמָה, בֵּין שֶׁלֹּא עָמְדָה. הִנִּיחַ הַחֶנְוָנִי גָּרוֹ מִבַּחוּץ - הַחֶנְוָנִי חַיָּב אַף בִּדְמֵי פִּשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ גָּרוֹ מִבַּחוּץ; וַאֲפִלּוּ גָּר חֲנֻכָּה - בַּעַל הַחֲנוּת חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִישֵׁב וְלִשְׁמֹר.

יד. הַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הָאֵשׁ עַד שֶׁתִּדְלֵק - אִם

אֵין הָאֵשׁ מַגַּעַת לָהּ אֶלָּא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְהַטּוֹמֵן [מכסה] קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּתֶבֶן, וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְאָכְלָה אוֹתָהּ - הֲרֵי הַטּוֹמֵן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם; מִפְּנֵי שֶׁהַמַּדְלִיק אֶת הָאֵשׁ פָּטוּר עַל הַטָּמוּן.

טו. אֵשׁ שֶׁעָבְרָה וְהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם וְחָבְלָה בּוֹ - הֲרֵי הַמַּבְעִיר חַיָּב בִּנְזָקָיו וּבְשִׁבְתּוֹ [בטלתו] וּבְרִפּוּיוֹ וּבְצַעֲרוֹ וּבְבָשְׁתּוֹ, כְּאִלּוּ הִזִּיקוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאִשּׁוֹ מָמוּנוֹ הוּא, הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחִצָּיו. אֲבָל אִם הִזִּיקָה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ בּוֹרוֹ אֶת הָאָדָם - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּנֶזֶק בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טז. כָּל תּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ, הֲרֵי הֵן כָּאֵשׁ. כֵּיצַד? הִנִּיחַ אֶבֶן אוֹ סַכִּין אוֹ מַשָּׂא בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, תּוֹלְדוֹת הַבְּעֵרָה הֵן. וְאִם נָפְלוּ בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ, פָּטוּר.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיַּעַן

יום שלישי ט' אדר ב' ה'תשע"ד

הִלְכוֹת גְּנֵבָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן; (ב) דִּין הַגַּנָּב; (ג) לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עָוֶל בַּמִּדּוֹת וּבַמִּשְׁקָלוֹת; (ה) שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאָדָם אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ וְנוֹתֵן בָּהֶן; (ו) שֶׁלֹּא יַסִּיג גְּבוּל; (ז) שֶׁלֹּא לִגְנֹב נְפָשׁוֹת. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ — בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. כָּל הַגּוֹנֵב מָמוֹן מִשֶּׁוֶה פְּרוּטָה וָמַעְלָה - עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא {תִּגְנֹבוּ"} (תגנב). וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי נִתָּן לְתַשְׁלוּמִין; שֶׁהַגַּנָּב - חִיְּבָה אוֹתוֹ תּוֹרָה לְשַׁלֵּם. וְאֶחָד הַגּוֹנֵב מָמוֹן יִשְׂרָאֵל, אוֹ הַגּוֹנֵב מָמוֹן [של] גּוֹי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה; וְאֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת הַגָּדוֹל, וְאֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת הַקָּטָן.

ב. אָסוּר לִגְנֹב כָּל שֶׁהוּא, דִּין תּוֹרָה. וְאָסוּר לִגְנֹב דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, אוֹ לִגְנֹב עַל מְנָת לְהַחֲזִיר, אוֹ לִגְנֹב עַל מְנָת לְשַׁלֵּם - הַכֹּל אָסוּר, שֶׁלֹּא יַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּכָךְ.

ג. אֵיזֶה הוּא גַּנָּב? זֶה הַלּוֹקֵחַ מָמוֹן אָדָם בְּסֵתֶר וְאֵין הַבַּעֲלִים יוֹדְעִין, כְּגוֹן הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ לְתוֹךְ כִּיס חֲבֵרוֹ וְלָקַח מְעוֹתָיו וְאֵין הַבַּעֲלִים רוֹאִין; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם לָקַח בְּגָלוּי וּבְפַרְהֶסְיָה וּבְחֹזֶק יָד, אֵין זֶה גַּנָּב אֶלָּא גַּזְלָן; לְפִיכָךְ, לִיסְטִיס מְזַיֵּן שֶׁגָּנַב [בסתר] - אֵינוֹ {גַּזְלָן} (גנב) אֶלָּא {גַּנָּב} (גזלן), אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעֲלִים יוֹדְעִים בְּשָׁעָה שֶׁגָּנַב.

ד. גַּנָּב שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים כְּשֵׁרִים שֶׁגָּנַב, חַיָּב לְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְבַעַל הַגְּנֵבָה; אִם גָּנַב דִּינָר, מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם; גָּנַב חֲמוֹר אוֹ כְּסוּת אוֹ גָּמָל, מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם בְּדָמָיו. נִמְצָא מַפְסִיד כְּשֶׁעוּר שֶׁבִּקֵּשׁ לְחַסֵּר אֶת חֲבֵרוֹ.

ה. הַגַּנָּב שֶׁהוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁגָּנַב - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן, וּפָטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים, יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם", לֹא הַמַּרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַקְּנָסוֹת, שֶׁהַמּוֹדֶה בָּהֶן פָּטוּר.

ו. תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֲגִין בַּכֹּל, חוּץ מִשֵּׁה וָשׁוֹר; שֶׁהַגּוֹנֵב אֶת הַשֶּׂה אוֹ אֶת הַשּׁוֹר, וְטָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם עַל הַשֶּׂה תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה, וְעַל הַשּׁוֹר תַּשְׁלוּמֵי חֲמִשָּׁה.

ז. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה שֶׁגָּנְבוּ, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הָיְתָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁאֵין לָהּ לְשַׁלֵּם - הֲרֵי הַכֶּפֶל עָלֶיהָ חוֹב עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ אוֹ יָמוּת בַּעֲלָהּ, וּבֵית דִּין נִפְרָעִין מִמֶּנָּה.

ח. וְקָטָן שֶׁגָּנַב - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, וּמַחְזִירִין דָּבָר הַגָּנוּב מִמֶּנּוּ; וְאִם אִבְּדוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אַף הַקֶּרֶן, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל.

ט. הָעֶבֶד שֶׁגָּנַב, פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל. וּבְעָלָיו פְּטוּרִין - שֶׁאֵין אָדָם חַיָּב עַל נִזְקֵי עֲבָדָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמָרָן; שֶׁאִם יַכְעִיסֶנּוּ רַבּוֹ, יֵלֵךְ וְיַדְלִיק גָּדִישׁ בְּאֶלֶף דִּינָר, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר נִזְקִין. נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד, חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶת הַכֶּפֶל.

י. רָאוּי לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת אֶת הַקְּטַנִּים עַל הַגְּנֵבָה כְּפִי כֹּחַ הַקָּטָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְגִילִין בָּהּ; וְכֵן אִם הִזִּיקוּ שְׁאָר נִזְקִין. וְכֵן מַכִּין אֶת הָעֲבָדִים שֶׁגָּנְבוּ אוֹ שֶׁהִזִּיקוּ מַכָּה רַבָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ יָדָם מְשַׁלַּחַת לְהַזִּיק.

יא. הָיְתָה הַגְּנֵבָה בְּיַד הַגַּנָּב וְהִשְׁבִּיחָה מֵאֵלֶיהָ, כְּגוֹן כִּבְשָׂה שֶׁיָּלְדָה, וּגְזָזָהּ - מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ, וְאֶת גִּזּוֹתֶיהָ וְאֶת יַלְדוֹתֶיהָ; וְאִם אַחַר יֵאוּשׁ יָלְדָה וּגְזָזָהּ, מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה. הוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאוֹת וְהִשְׁבִּיחָהּ, כְּגוֹן שֶׁפִּטֵּם אוֹתָהּ - הֲרֵי הַשֶּׂבַח שֶׁל גַּנָּב, אֲפִלּוּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ; וּכְשֶׁמַּחְזִיר הַגְּנֵבָה עִם הַכֶּפֶל, נוֹטֵל הַשֶּׂבַח מִן הַבְּעָלִים, אוֹ מְחַשְּׁבִין לוֹ מִן הַכֶּפֶל.

יב. הַגְּנֵבָה עַצְמָהּ שֶׁהִיא בְּיַד הַגַּנָּב וְלֹא נִשְׁתַּנְּתָה - חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ, בֵּין לִפְנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ; אֶלָּא שֶׁאַחַר יֵאוּשׁ, הַשֶּׂבַח לַגַּנָּב כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִשְׁתַּנְּתָה הַגְּנֵבָה בְּיַד הַגַּנָּב - קְנָיָהּ [קנאה] וְקָנָה שִׁבְחָהּ, וַאֲפִלּוּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ; וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דָּמִים.

יג. גָּנַב כְּחוּשָׁה וְהִשְׁמִינָה, אוֹ שְׁמֵנָה וְהִכְחִישָׁה - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה. גָּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל, עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה; טִבְחוֹ אוֹ מְכָרוֹ אַחַר שֶׁהִגְדִּיל - נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בְּיָדוֹ, וְקָנָהוּ, וְשֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְשֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

יד. גָּנַב בְּהֵמָה אוֹ כְּלִי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבִשְׁעַת הַגְּנֵבָה הָיָה שָׁוֶה אַרְבָּעָה, וְעַכְשָׁו בִּשְׁעַת עֲמִידָה בַּדִּין שָׁוֶה שְׁנַיִם -

מְשַׁלֵּם קֶרֶן כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה, וְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת עֲמִידָה בַּדִּין. הָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה שְׁנַיִם, וּבִשְׁעַת עֲמִידָה בַּדִּין אַרְבָּעָה - אִם שָׁחַט אוֹ מָכַר אוֹ שִׁבֵּר הַכְּלִי אוֹ אִבְּדוֹ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין; וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה אוֹ אָבַד הַכְּלִי מֵאֵלָיו, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה.

טו. מִי שֶׁגָּנַב כְּלִי וְשִׁבְּרוֹ אוֹ פִּחֲתוֹ, אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִפְחַת מֵאֵלָיו - אֵין שָׁמִין לוֹ הַפְּחָת, אֶלָּא רוֹאִין כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה הַכְּלִי, וּמְשַׁלֵּם לִבְעָלִים שְׁנַיִם בְּדָמָיו, וְהַכְּלִי הַשָּׁבוּר יִהְיֶה לַגַּנָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִטֹּל הַכְּלִי הַשָּׁבוּר, וִישַׁלֵּם לָהֶם הַפְּחָת וְהַכֶּפֶל - שׁוֹמְעִין לָהֶם.

טז. הַגּוֹנֵב וְטָבַח אוֹ מָכַר לִפְנֵי יֵאוּשׁ הַבְּעָלִים - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנָה לוֹקֵחַ, וַהֲרֵי הַגְּנֵבָה חוֹזֶרֶת בְּעַצְמָהּ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם טָבַח אוֹ מָכַר לְאַחַר יֵאוּשׁ, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁהֲרֵי הוֹעִיל בְּמַעֲשָׂיו וְקָנָה הַלּוֹקֵחַ.

יז. הַגּוֹנֵב מֵאַחַר הַגַּנָּב - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; וְאִם טָבַח וּמָכַר, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לַגַּנָּב הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי דִּין הַבְּהֵמָה הַזֹּאת לַחֲזוֹר בְּעִינֶיהָ [כמו שהיא] לַבְּעָלִים, וְלֹא קְנָאָהּ הַגַּנָּב; וְלֹא לַבְּעָלִים אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם הַכֶּפֶל אוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּנַב מֵרְשׁוּתָן.

יח. גָּנַב וְטָבַח, וּבָא גַּנָּב אַחֵר וְגָנַב הַטָּבַח - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַגַּנָּב הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי קָנָה בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה; וְגַנָּב הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גָּנַב וּמָכַר, וּבָא אַחֵר וְגָנַב מִן הַלּוֹקֵחַ - אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הֲרֵי הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְהַגַּנָּב הַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; וְאִם לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, אֵין הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד.

יום רביעי י' אדר ב' ה'תשע"ד

פֶּרֶק ב

א. הַגּוֹנֵב אֶת הַגּוֹי, אוֹ שֶׁגָּנַב נִכְסֵי הֶקְדֵּשׁ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ" - "לְרֵעֵהוּ" וְלֹא לְהֶקְדֵּשׁ, "לְרֵעֵהוּ" וְלֹא לְגוֹי. וְכֵן הַגּוֹנֵב קָדָשִׁים מִבֵּית בַּעֲלֵיהֶן - בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, בֵּין קָדָשִׁים שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן (להביא אחר תחתון) בֵּין קָדָשִׁים שֶׁהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל וּמִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ", וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ.

ב. וְכֵן הַגּוֹנֵב עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת וְקַרְקָעוֹת, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; שֶׁלֹּא חִיְּבָה הַתּוֹרָה הַכֶּפֶל אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין שֶׁגּוּפָן [הם עצמן שווים] מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל שׁוֹר, עַל חֲמוֹר, עַל שֶׂה, עַל שַׂלְמָה"; אֲבָל הָעֲבָדִים הֵקֵשׁוּ לַקַּרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְנַחֲלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם", וְהַשְּׁטָרוֹת אֵין גּוּפָן מָמוֹן.

ג. הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ קֹדֶם שֶׁיִּפְּדֶה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עַכְשָׁו שֶׁלּוֹ, רָאוּי הוּא לִהְיוֹתוֹ לוֹ לְאַחַר שֶׁיִּפְּדֶה.

ד. הַגּוֹנֵב טִבְלוֹ [פירות שלא הופרשו] שֶׁל חֲבֵרוֹ וַאֲכָלוֹ, מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי טִבְלוֹ. וְכֵן אִם גָּנַב חֶלְבּוֹ וַאֲכָלוֹ, מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי חֶלְבּוֹ.

ה. גָּנַב תְּרוּמָה מִבְּעָלֶיהָ הַיִּשְׂרְאֵלִיִּים שֶׁהִפְרִישׁוּהָ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; שֶׁאֵין לָהֶם בָּהּ אֶלָּא טוֹבַת הֲנָיָה [שביכולתם לבחור לאיזה כהן ליתנה], וְטוֹבַת הֲנָיָה אֵינָהּ מָמוֹן.

ו. הַגּוֹנֵב מִשֶּׁל אָבִיו, וְטָבַח אוֹ מָכַר, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו - מְשַׁלֵּם לוֹ [מנכה את החלק שלו, ומשלם לאחיו] תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וְאִם מֵת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאִם הִקְדִּישׁ, וְאַחַר כָּךְ טָבַח אוֹ מָכַר - אַף עַל פִּי שֶׁהִקְדִּישָׁן קֳדָשִׁים קַלִּים - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִקְדִּישׁ אַחַר יֵאוּשׁ. אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ לִפְנֵי יֵאוּשׁ, אֵינוֹ קָדוֹשׁ; וְאִם טָבַח אוֹ מָכַר, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

ז. הִקְדִּישׁוּ הַבְּעָלִים, וְהוּא בְּבֵית הַגַּנָּב - אֵינוֹ קָדוֹשׁ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ; וְאִם טָבַח אוֹ מָכַר, אֲפִלּוּ אַחַר הֶקְדֵּשָׁן - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

ח. הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, וְהַנּוֹחֵר [ממית בדקירה בכלי משחית], וְהַמְעַקֵּר [הקנה והוושט] - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בִּלְבַד. אֲבָל אִם שָׁחַט לִרְפוּאָה, אוֹ לִכְלָבִים, אוֹ שֶׁנִּמְצָא טְרֵפָה, אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ בָּעַזָּרָה - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶק שֶׁנִּשְׁחַטוּ בָּעַזָּרָה אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה, הוֹאִיל וְאֲסוּרָן מִדִּבְרֵיהֶם, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

ט. וְכֵן הַגּוֹנֵב כִּלְאַיִם הַבָּא מִן הַשֶּׂה וּמִמִּין אַחֵר, אוֹ שֶׁגָּנַב טְרֵפָה, אוֹ קִטַּעַת [ברגלה], אוֹ חִגֶּרֶת, אוֹ סוֹמָה, אוֹ בֶּהֱמַת הַשֵּׁתָפִין, וְטָבַח וּמָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

י. גָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר בְּמַתָּנָה, אוֹ שֶׁנָּתַן לְאַחֵר לִטְבֹּחַ וְטָבַח, אוֹ שֶׁנָּתַן לְאַחֵר לִמְכֹּר לוֹ וּמָכַר הָאַחֵר, גָּנַב וְהִקִּיף [מכר הגניבה בהקפה], גָּנַב וְהֶחְלִיף, גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּפוֹ [פרע בגניבה קניה בהקפה], אוֹ שֶׁשִּׁלְּחוֹ סִבְלוֹנוֹת [מתנות] לְבֵית חָמִיו - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

יא. גָּנַב וּמָכַר, וְהִקְנָה לַלּוֹקֵחַ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבְתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם הֵכַּר הַגַּנָּב - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא כֶּפֶל. מָכְרוֹ חוּץ מֵאֶחָד מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ, אוֹ חוּץ מִיָּדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - שֶׁשַּׁיֵּר בּוֹ דָּבָר הַנִּתָּר [באכילה] עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה - פָּטוּר

מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וְאִם מְכָרוֹ חוּץ מִגִּזְּתוֹ, אוֹ חוּץ מִקַּרְנָיו - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁאֵין אֵלּוּ נִתָּרִים עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה.

יב. גָּנַב וְקָטַע מִמֶּנָּה אֵבֶר, וְאַחַר כָּךְ מְכָרָהּ, אוֹ שֶׁמְּכָרָהּ חוּץ מִמְּלַאכְתָּהּ [רווח מלאכתה], אוֹ שֶׁמְּכָרָהּ חוּץ מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

יג. מְכָרָהּ, וְהָיְתָה לוֹ בוֹ שֵׁתָּפוּת - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

יד. שֵׁתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ, אִם טָבַח אֶחָד מֵהֶן, אוֹ מָכַר מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאִם עָשָׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - פְּטוּרִין מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְחַיָּבִין בְּכֶפֶל.

טו. גָּנַב וְעָמַד בַּדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ הַדַּיָּנִין: 'צֵא תֵּן לוֹ מַה שֶּׁגָּנַבְתָּ', וְיָצָא וְאַחַר כָּךְ טָבַח אוֹ מָכַר - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אָמְרוּ לוֹ: 'חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ', וְטָבַח אוֹ מָכַר אַחַר כָּךְ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; הוֹאִיל וְלֹא חָתְכוּ הַדִּין עָלָיו, עֲדַיִן עוֹמֵד הוּא בִּגְנֵבָתוֹ.

טז. הַגּוֹנֵב [ועדיין הוא] בִּרְשׁוּת [בחצר] הַבְּעָלִים - הוֹאִיל וְהַגְּנֵבָה עֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּתָן, פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל; וְכֵן אִם טָבַח וּמָכַר שָׁם בִּרְשׁוּתָן, פָּטוּר. וְאִם הִגְבִּיהַּ הַגְּנֵבָה - נִתְחַיֵּב מִשּׁוּם גּוֹנֵב, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאָהּ מִרְשׁוּת הַבְּעָלִים. כֵּיצַד? גָּנַב טָלֶה מִן הַדִּיר, וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא, וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים - פָּטוּר; הִגְבִּיהוֹ אוֹ הוֹצִיאוֹ מִרְשׁוּת הַבְּעָלִים, וָמֵת - חַיָּב. נָתְנוּ שָׁם בְּבֵית הַבְּעָלִים לִבְכוֹרַת [פדיון] בְּנוֹ, וּלְבַעַל חוֹבוֹ, אוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וּלְשׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר, וּלְשׁוֹכֵר, וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ זֶה שֶׁנִּתַּן לוֹ, וָמֵת - פָּטוּר הַשּׁוֹמֵר. הִגְבִּיהוֹ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מִרְשׁוּת בְּעָלִים, וָמֵת - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר אוֹ בַּעַל הַחוֹב שֶׁנִּתַּן לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאוֹ הַגַּנָּב מֵרִשׁוּת בְּעָלָיו.

יז. הָיָה הָעֵדֶר בַּיַּעַר - כֵּיוָן שֶׁהִכִּישׁ אֶת הַבְּהֵמָה וּטְמָנָהּ [הסתירה] בְּתוֹךְ הָאִילָנוֹת וְהָעֵצִים, חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי כֶפֶל; וְאִם טִבְחָהּ אוֹ מְכָרָהּ שָׁם, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

יח. גָּנַב בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים, וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁגְּנֵבָה הוֹצִיאָהּ וּטְבָחָהּ אוֹ מְכָרָהּ חוּץ מֵרִשׁוּתָן, אוֹ שֶׁגָּנַב וְהוֹצִיא חוּץ מִרְשׁוּתָן, וְטָבַח אוֹ מָכַר בִּרְשׁוּתָן - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

יום חמישי י"א אדר ב' ה'תשע"ד

פֶּרֶק ג

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה, שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עָוֹן מִיתַת בֵּית דִּין וְתַשְׁלוּמִין - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג. וְהָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהּ מַלְקוּת וְתַשְׁלוּמִין - לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, לְפִי שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם; לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שׁוֹגֵג, אוֹ לֹא הִתְרוּ בּוֹ - מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ לוֹקֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמִין עִם עָוֹן מִיתַת בֵּית דִּין כְּאַחַת [ביחד], אוֹ שֶׁנִּתְחַיֵּב תַּשְׁלוּמִין וּמַלְקוּת בְּבַת אַחַת. אֲבָל אִם נִתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמִין, וְאַחַר כָּךְ נִתְחַיֵּב בְּמִיתַת בֵּית דִּין אוֹ בְּמַלְקוּת, אוֹ שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקוּת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, וְאַחַר כָּךְ נִתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמִין - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם וָמֵת.

ב. כֵּיצַד? זָרַק חֵץ בְּשַׁבָּת מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע וְקָרַע [החץ] בֶּגֶד חֲבֵרוֹ בַּהֲלִיכָתוֹ, אוֹ שֶׁהִדְלִיק גֶּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת, אוֹ שֶׁגָּנַב כִּיס בְּשַׁבָּת וְהָיָה מְגָרְרוֹ עַד שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים שֶׁהִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְאִבְּדוֹ שָׁם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין; שֶׁאִסּוּר שַׁבָּת וְאִסּוּר גְּנֵבָה וְהֶזֵּק בָּאִין כְּאַחַת. אֲבָל אִם גָּנַב כִּיס בְּשַׁבָּת, וְהִגְבִּיהוֹ שָׁם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְאַחַר כָּךְ הוֹצִיאוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִשְׁלִיכוֹ לַנָּהָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל; שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּאִסּוּר גְּנֵבָה קֹדֶם שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּאִסּוּר סְקִילָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם קָצַץ אִילָן חֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְהִתְרוּ בּוֹ, אוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהִתְרוּ בּוֹ, (אוֹ גָּנַב וְטָבַח בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהִתְרוּ בּוֹ) - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין; אֲבָל אִם לֹא הִתְרוּ בּוֹ - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין, וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

ג. גַּנָּב שֶׁטָּבַח בְּשַׁבָּת אוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. הָיְתָה פָּרָה שְׁאוּלָה אֶצְלוֹ, וּטְבָחָהּ בְּשַׁבָּת דֶּרֶךְ [בכוונת] גְּנֵבָה - פָּטוּר אַף מִן הַכֶּפֶל; שֶׁהֲרֵי אִסּוּר שַׁבָּת וְאִסּוּר גְּנֵבָה בָּאִין כְּאַחַת; וְאִם אֵין [דין] גְּנֵבָה, אֵין טִבְיָחָה וְאֵין מְכִירָה.

ה. גַּנָּב שֶׁמָּכַר בְּשַׁבָּת, אוֹ שֶׁמָּכַר לַעֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; שֶׁאֵין בִּמְכִירָה מִיתָה. וְאִם נַעֲשָׂת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת בְּעֵת הַמְּכִירָה, פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ עַד שֶׁתָּנוּחַ בַּחֲצַר הַלּוֹקֵחַ, שֶׁנִּמְצָא כְּשֶׁהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת - אִסּוּר שַׁבָּת וּמְכִירָה בָּאִין כְּאַחַת.

ו. עָשָׂה שָׁלִיחַ לִשְׁחֹט לוֹ, וְשָׁחַט לוֹ הַשָּׁלִיחַ בְּשַׁבָּת - הֲרֵי הַגַּנָּב חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁהֲרֵי זֶה הַגַּנָּב לֹא עָשָׂה עָוֹן מִיתַת בֵּית דִּין; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהַשּׁוֹחֵט עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין.

ז. הָיוּ שְׁנַיִם מְעִידִין שֶׁגָּנַב - בֵּין שֶׁהֵעִידוּ הֵן עַצְמָן שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, בֵּין שֶׁהֵעִידוּ אֲחֵרִים שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הָיוּ שְׁנַיִם מְעִידִין שֶׁגָּנַב, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, אוֹ שֶׁהוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; שֶׁהַמּוֹדֶה בִּקְנָס פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. מִי שֶׁהוֹדָה בִּקְנָס, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - אִם הוֹדָה בַּתְּחִלָּה בִּפְנֵי בֵּית דִּין וּבְבֵית דִּין, פָּטוּר. אֲבָל אִם הוֹדָה חוּץ לְבֵית דִּין, אוֹ שֶׁהוֹדָה בִּפְנֵי שְׁנַיִם בִּלְבַד, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּיהֶם.

ט. כֵּיצַד? הוֹדָה בְּבֵית דִּין שֶׁגָּנַב, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ בַּקֶּרֶן קֹדֶם

שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים. אֲבָל אִם אָמַר ׳לֹא גָּנַבְתִּי׳, שֶׁפָּטַר עַצְמוֹ מִן הַכֹּל, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב, וְחָזַר וְאָמַר בְּבֵית דִּין ׳טָבַחְתִּי׳ אוֹ ׳מָכַרְתִּי׳ - אִם בָּאוּ עֵדִים אַחַר כָּךְ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, לְפִי שֶׁפָּטַר עַצְמוֹ תְּחִלָּה מִכְּלוּם, עַד שֶׁבָּאוּ הָעֵדִים.

י. הַגּוֹנֵב שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ, וְהוֹדָה בְּבֵית דִּין לְאֶחָד מֵהֶן וְכָפַר בְּאֶחָד, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם לָזֶה שֶׁכָּפַר בּוֹ חֲמִשָּׁה חֲצָיֵי בָקָר, וְאַרְבָּעָה חֲצָיֵי שֶׂה.

יא. דִּין הַגַּנָּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְהַכֶּפֶל אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁלּוֹ. אִם לֹא נִמְצְאוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו, וְגוֹבִין הַכֹּל מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו כִּשְׁאָר הַנִּזָּקִין, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם". וְאִם אֵין לוֹ מִטַּלְטְלִין וְלֹא קַרְקַע - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ [לעבד], וְנוֹתְנִין דָּמָיו לַנִּזָּק, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם אֵין לוֹ, וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ".

יב. הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה; וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממשה רבינו]. וְאֵין הַגַּנָּב נִמְכַּר אֶלָּא בַּקֶּרֶן, אֲבָל הַכֶּפֶל אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה - אֵינוֹ נִמְכָּר בּוֹ, אֶלָּא חָרֵי זֶה חוֹב עָלָיו עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר.

יג. גָּנַב אֶת הַגּוֹי אוֹ אֶת הַהֶקְדֵּשׁ - אֵינוֹ נִמְכָּר עַל הַקֶּרֶן, אֶלָּא חָרֵי זֶה עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר.

יד. הָיָה קֶרֶן הַגְּנֵבָה מֵאָה, וְאֵין הַגַּנָּב שָׁוֶה אֶלָּא חֲמִשִּׁים - חָרֵי זֶה נִמְכָּר, וּשְׁאָר הַקֶּרֶן עִם הַכֶּפֶל עָלָיו חוֹב, עַד שֶׁיֵּצֵא בַּשְּׁבִיעִית וְיַעֲשִׁיר וִישַׁלֵּם. הָיָה הַגַּנָּב שָׁוֶה מֵאָה וְאֶחָד, אֵינוֹ נִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ", עַד שֶׁיִּהְיוּ דָּמָיו מַבְלָעִין כֻּלָּן בִּגְנֵבָתוֹ [שיהא שווה כגניבתו].

טו. גָּנַב וְנִמְכַּר, וְחָזַר וְגָנַב - אִם לַשֵּׁנִי גָּנַב, חָרֵי זֶה נִמְכָּר פַּעַם שְׁנִיָּה; וַאֲפִלּוּ גָּנַב מֵאָה אִישׁ, נִמְכָּר מֵאָה פְּעָמִים. וְאִם אֶת רִאשׁוֹן גָּנַב פַּעַם שְׁנִיָּה - אֵינוֹ נִמְכָּר שְׁנִיָּה, אֶלָּא יִשָּׁאֵר עָלָיו הַכֹּל חוֹב.

טז. גָּנַב לָזֶה, וְחָזַר וְגָנַב לָזֶה, וְחָזַר וְגָנַב לָזֶה - כֻּלָּן שֻׁתָּפִין בּוֹ; אִם הָיוּ דָּמָיו כְּנֶגֶד הַקֶּרֶן שֶׁל שִׁלְשְׁתָּן, אוֹ פָּחוֹת מִן הַקֶּרֶן - נִמְכָּר וּמְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן, וּשְׁאָר הַכְּפֵלוֹת חוֹב עָלָיו; וְאִם הָיוּ דָּמָיו יָתֵר עַל זֶה - אֵינוֹ נִמְכָּר, וְהַכֹּל חוֹב עָלָיו עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר.

יז. שֻׁתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ כְּאֶחָד - מְשַׁלְּשִׁין [מחלקים] בֵּינֵיהֶן, וְכָל אֶחָד מֵהֶן נִמְכָּר בְּחֶלְקוֹ מִן הַקֶּרֶן; וְכָל מִי שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל חֵלֶק הַקֶּרֶן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ, אֵינוֹ נִמְכָּר.

יום שישי י"ב אדר ב' ה'תשע"ד

פֶּרֶק ד

א. הַטּוֹעֵן שֶׁגְּנֵבָה מִבֵּיתוֹ הַפִּקָּדוֹן - אִם נִשְׁבַּע וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁשֶּׁקֶר טָעַן, וְשֶׁהַפִּקָּדוֹן הָיָה אֶצְלוֹ - חָרֵי זֶה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, שֶׁחָרֵי הוּא עַצְמוֹ כְּגַנָּב; וְאִם טָבַח וּמָכַר אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וְאֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם עַל פִּי עֵדִים עַל שְׁבוּעָתוֹ; וְאֵינוֹ מֵבִיא חֹמֶשׁ, שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מִשְׁתַּלֵּם עִם הַכֶּפֶל. וְאִם בָּאוּ עֵדִים קֹדֶם שֶׁיִּשְׁבַּע, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּשְׁבַּע קֹדֶם שֶׁיִּשְׁלַח יָד [השתמש] בַּפִּקָּדוֹן. אֲבָל אִם שָׁלַח בּוֹ יָד, וְטָעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל; שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח בּוֹ יָד, נִתְחַיֵּב בּוֹ וְקָנָהוּ.

ג. וְכֵן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבֵדָה בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁכְּבָר יָצָא הַפִּקָּדוֹן מִידֵי הַבְּעָלִים מִשְּׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה.

ד. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵדָה וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָאֲבֵדָה בִּרְשׁוּתוֹ וְשֶׁקֶר טָעַן - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל אֲבֵדָה"; וְהוּא, שֶׁיִּטְעַן שֶׁגְּנֵבָה בְּלִיסְטִיס מְזַיֵּן, שֶׁהוּא אָנוּס, וּפָטוּר; אֲבָל אִם טָעַן שֶׁגְּנֵבָה בְּלֹא אֹנֶס, פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם עַל פִּי טַעֲנָתוֹ, שֶׁשּׁוֹמֵר אֲבֵדָה כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ה. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ, וְחָזַר וְטָעַן בּוֹ טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁעֲדַיִן הוּא בִּרְשׁוּתוֹ - אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם כֶּפֶל עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה; וְאִם נִשְׁבַּע חֲמִשָּׁה פְּעָמִים, נִמְצָא מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה - הַקֶּרֶן שֶׁהֻפְקַד אֶצְלוֹ, וַחֲמִשָּׁה בַּקֶּרֶן [פי חמש מהקרן] מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה כְּפֵלוֹת שֶׁל חָמֵשׁ שְׁבוּעוֹת.

ו. טָעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת אֲבֵדָה וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁלֹּא גְּנָבוּם, וְהוֹדָה הוּא שֶׁלֹּא אָבַד - הוֹאִיל וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל עַל פִּי עֵדִים, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַל שְׁבוּעָה אַחֲרוֹנָה אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה; שֶׁהַמָּמוֹן הַמְחַיְּבוֹ בְּכֶפֶל, פּוֹטְרוֹ מִן הַחֹמֶשׁ.

ז. מָסַר שׁוֹרוֹ לִשְׁנַיִם, וְטָעֲנוּ טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבְּעוּ, וְהוֹדָה אֶחָד מֵהֶן, וְהַשֵּׁנִי בָּאוּ עָלָיו עֵדִים - שְׁנֵיהֶן מְשַׁלְּמִין אֶת הַקֶּרֶן; וְאִם תָּפַשׂ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן אֶת הַכֶּפֶל, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְזֶה שֶׁהוֹדָה - מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁהוֹדוּ מֵעַצְמָן.

ח. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁתָּבַע אֶת הַשּׁוֹמֵר, וְנִשְׁבַּע שֶׁגְּנָבוּם, וְאַחַר כָּךְ הֵבֵר הַגַּנָּב, וְתָבַע הַשּׁוֹמֵר אֶת הַגַּנָּב, וְהוֹדָה לוֹ הַגַּנָּב שֶׁגָּנַב, וְתָבַע בַּעַל הַפִּקָּדוֹן אֶת הַגַּנָּב וְכָפַר, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב - אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר כְּשֶׁטָּעַן שֶׁגְּנָבוּם, נִפְטַר הַגַּנָּב מִן הַכֶּפֶל בְּהוֹדָאָתוֹ לַשּׁוֹמֵר. וְאִם בְּשֶׁקֶר נִשְׁבַּע, אֵין מוֹצִיאִין הַכֶּפֶל מִן הַגַּנָּב; וְאִם תָּפְשׂוּ הַבְּעָלִים אֶת הַכֶּפֶל, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן. תָּבְעוּ הַבְּעָלִים אֶת הַשּׁוֹמֵר וְשִׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ הֵבֵר הַגַּנָּב וּתְבָעוּהוּ הַבְּעָלִים וְהוֹדָה לָהֶם שֶׁגָּנַב, וְאַחַר כָּךְ תְּבָעוֹ הַשּׁוֹמֵר וְכָפַר בּוֹ, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב - אֵין מוֹצִיאִין הַכֶּפֶל מִן הַגַּנָּב; וְאִם תָּפַשׂ הַשּׁוֹמֵר אֶת הַכֶּפֶל, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְכֵן הַדִּין בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אִם טָבַח הַגַּנָּב אוֹ מָכַר.

ט. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן שֶׁל קָטָן - אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן, וּתְבָעוֹ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל, וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ

בָּאוּ עֵדִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" - וְאֵין נִתְּינַת קָטָן כְּלוּם, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין בְּגָדוֹל.

י. שׁוֹמֵר שֶׁגָּנַב מֵרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁגָּנַב טָלֶה מֵעֵדֶר שֶׁהֵפְקַד אֶצְלוֹ, וְסָלַע מִכִּיס שֶׁהֵפְקַד אֶצְלוֹ - אִם יֵשׁ עָלָיו עֵדִים, חַיָּב בְּכֶפֶל. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזִיר הַסֶּלַע לִמְקוֹמוֹ וְהַטָּלֶה לְעֶדְרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עַד שֶׁיּוֹדִיעַ הַבְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ; וּכְאִלּוּ לֹא הֶחְזִיר כְּלוּם, עַד שֶׁיּוֹדִיעַ בְּעָלָיו. אֲבָל הַגּוֹנֵב סֶלַע מִכִּיס חֲבֵרוֹ אוֹ כְּלִי מִבֵּיתוֹ, וְהֶחְזִיר דָּבָר הַגָּנוּב לִמְקוֹמוֹ - אִם יָדְעוּ הַבְּעָלִים בִּגְנֵבָתוֹ, וְלֹא יָדְעוּ בַּחֲזִירָתוֹ - עֲדַיִן הַגַּנָּב חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עַד שֶׁיִּמְנֶה אֶת מְעוֹתָיו.

(יא.) מָנָה אֶת כִּיסוֹ, וּמְצָאוֹ שָׁלֵם הַמִּנְיָן - פָּטוּר. וְאִם לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים, לֹא בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ - אֲפִלּוּ מִנְיָן אֵינוֹ צָרִיךְ; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ, נִפְטַר מֵאַחֲרָיוּתוֹ.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים. אֲבָל הַגּוֹנֵב טָלֶה מֵעֵדֶר חֲבֵרוֹ, וְיָדְעוּ בּוֹ הַבְּעָלִים, וְהֶחְזִירוֹ לָעֵדֶר שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים, וּמֵת אוֹ נִגְנַב - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ; וְאִם מָנוּ אֶת הַצֹּאן וְהִיא שְׁלֵמָה - פָּטוּר. וְאִם לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים, לֹא בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁמָּנוּ אֶת הַצֹּאן וְהִיא שְׁלֵמָה - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעַ אֶת הַבְּעָלִים, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַטָּלֶה הַגָּנוּב; שֶׁהֲרֵי לִמְדוֹ [הרגילו] דֶּרֶךְ אַחֶרֶת, חוּץ מִדֶּרֶךְ שְׁאָר הַצֹּאן שֶׁבְּעֵדֶר זֶה.

יום שבת קודש י"ג אדר ב' ה'תשע"ד

פֶּרֶק ה

א. אָסוּר לִקְנוֹת מִן הַגַּנָּב הַחֵפֶץ שֶׁגָּנַב, וְעָוֹן גָּדוֹל הוּא; שֶׁהֲרֵי מַחְזִיק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, וְגוֹרֵם לוֹ לִגְנֹב גְּנֵבוֹת אֲחֵרוֹת, שֶׁאִם לֹא יִמְצָא לוֹקֵחַ, אֵינוֹ גּוֹנֵב; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "חוֹלֵק עִם גַּנָּב, שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ".

ב. הַגּוֹנֵב וּמָכַר, וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַּנָּב, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ שֶׁמְּכָרוֹ פְּלוֹנִי זֶה הוּא גְּנֵבוֹ בְּפָנַיְנוּ - חוֹזֵר הַחֵפֶץ לִבְעָלָיו, וְהַבְּעָלִים נוֹתְנִין לַלּוֹקֵחַ דָּמִים שֶׁשָּׁקַל לַגַּנָּב מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשּׁוּק [שלא יפסיד הקונה ממונו]; וְהַבְּעָלִים חוֹזְרִין, וְעוֹשִׂין דִּין עִם הַגַּנָּב. וְאִם גַּנָּב מְפָרְסָם הוּא - לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק, וְאֵין הַבְּעָלִים נוֹתְנִין לַלּוֹקֵחַ כְּלוּם, אֶלָּא חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְעוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב, וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָּמִים שֶׁשָּׁקַל לוֹ.

ג. נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִן הַגְּנֵבָה - בֵּין שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ וְאַחַר כָּךְ מָכַר הַגַּנָּב, בֵּין שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ אַחַר שֶׁמָּכַר - קָנָה הַלּוֹקֵחַ בְּיֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת, וְאֵינוֹ מַחְזִיר הַגְּנֵבָה עַצְמָהּ לִבְעָלֶיהָ; אֶלָּא נוֹתֵן לָהֶם הַדָּמִים{, אִם לָקַח מִגַּנָּב מְפָרְסָם, אוֹ אֵינוֹ נוֹתֵן כְּלָל לֹא חֵפֶץ וְלֹא דָּמִים מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשּׁוּק, אִם לֹא הָיָה זֶה הַמּוֹכֵר גַּנָּב מְפָרְסָם} (מפני תקנת השוק, אם לא היה הגנב מפורסם).

ד. בִּזְמַן שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹשֶׂה דִּין עִם בַּעַל הַבַּיִת - אִם אֵין עֵדִים בְּכַמָּה לָקַח, הֲרֵי הַתַּגָּר [הקונה] נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ [קדוש] בְּכַמָּה לָקַח, וְנוֹטֵל מִן הַבְּעָלִים. וְכָל הַנִּשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַבְּעָלִים - שְׁבוּעָתוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

ה. בִּזְמַן שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב, וְהוּא אוֹמֵר: 'בְּכָךְ וָכָךְ לָקַחְתִּי מִמְּךָ', וְהַלָּה אוֹמֵר: 'לֹא מָכַרְתִּי לְךָ אֶלָּא בְּפָחוֹת מִזֶּה' - הַתַּגָּר נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וְנוֹטֵל מִן הַגַּנָּב; שֶׁאֵין הַגַּנָּב יָכוֹל לִשָּׁבַע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה.

ו. גָּנַב וּפָרַע בְּחוֹבוֹ, גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּפוֹ [שילם בגניבה הקפה שחייב] - אֵין בָּזֶה תַּקָּנַת הַשּׁוּק; אֶלָּא הַבְּעָלִים נוֹטְלִין הַגְּנֵבָה בְּלֹא דָּמִים, וְיִשָּׁאֵר חוֹב אֵלּוּ עַל הַגַּנָּב כְּשֶׁהָיָה. מִשְּׁכֵּן הַגְּנֵבָה - בֵּין שֶׁמִּשְּׁכֵּן אוֹתָהּ בְּיָתֵר עַל דָּמֶיהָ, אוֹ בְּפָחוֹת מִדָּמֶיהָ - הַבְּעָלִים נוֹתְנִין לְבַעַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְחוֹזְרִין וְעוֹשִׂין דִּין עִם הַגַּנָּב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה גַּנָּב מְפָרְסָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. הַלּוֹקֵחַ מִגַּנָּב שֶׁאֵינוֹ מְפָרְסָם - בֵּין שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם, אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמֵאָה - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל הַדָּמִים מִבַּעַל הַבַּיִת, וְאַחַר כָּךְ מַחְזִיר הַגְּנֵבָה, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשּׁוּק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. הָיָה נוֹשֶׂה בַּגַּנָּב מֵאָה זוּז, וְגָנַב וְהֵבִיא לְבַעַל חוֹבוֹ, וְנָתַן לוֹ מֵאָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הַגְּנֵבָה חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ, וְאוֹמְרִין לָזֶה: 'לֵךְ וּתְבַע הַגַּנָּב בְּמָאתַיִם, שֶׁלֹּא נָתַתָּ לוֹ הַמֵּאָה הָאַחֶרֶת מִפְּנֵי הַחֵפֶץ שֶׁהֵבִיא לְךָ בִּלְבַד; כְּשֵׁם שֶׁהֶאֱמַנְתּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה, הֶאֱמַנְתּוֹ בָּאַחֲרוֹנָה'.

ט. לָקַח מִגַّנָּב שֶׁאֵינוֹ מְפָרְסָם בְּמֵאָה, וּמָכַר לְאַחֵר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים, וְהֵכַּר הַגַּנָּב - בַּעַל הַגְּנֵבָה נוֹתֵן לָזֶה הָאַחֲרוֹן מֵאָה וְעֶשְׂרִים, וְנוֹטֵל גְּנֵבָתוֹ; וְחוֹזֵר הַבַּעַל וְנוֹטֵל עֶשְׂרִים שֶׁל שֶׁקֶר מִן הַמּוֹכֵר, וְנוֹטֵל הַמֵּאָה מִן הַגַּנָּב. וְאִם גַּנָּב מְפָרְסָם הוּא - נוֹטֵל הַמֵּאָה וְעֶשְׂרִים מִן הַתַּגָּר שֶׁלָּקַח מִן הַגַּנָּב, וְהוֹלֵךְ הַתַּגָּר וְתוֹבֵעַ הַגַּנָּב בַּמֵּאָה שֶׁל קֶרֶן. וְהוּא הַדִּין אִם מָכַר הַשֵּׁנִי לִשְׁלִישִׁי, וְהַשְּׁלִישִׁי לִרְבִיעִי, אֲפִלּוּ מֵאָה - שֶׁהוּא נוֹטֵל מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מַה שֶּׁנִּשְׁכַּר, וְנוֹטֵל הַקֶּרֶן מִן הַגַּנָּב. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - לִפְנֵי יֵאוּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְיָצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בָּעִיר, וְהֵכִּיר [זיהה] כֵּלָיו וּסְפָרָיו בְּיַד אֲחֵרִים, אוֹ שֶׁהָיָה עָשׂוּי לִמְכֹּר, וְהָיוּ כֵּלִים אֵלּוּ שֶׁהִכִּיר מִכֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה כֵּלָיו שֶׁל זֶה - יִשָּׁבַע זֶה שֶׁהֵן בְּיָדוֹ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ בְּכַמָּה לָקַח, וְיִטֹּל מִבַּעַל הַבַּיִת, וְיַחְזִיר לוֹ כֵּלָיו.

יא. הָיָה בַּעַל הַבַּיִת עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְלֹא הָיוּ מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בָּעִיר, וְהֵכִּרוּ כֵּלָיו, אֵינוֹ מַחֲזִירָן מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, שֶׁמָּא הוּא מְכָרָן לַאֲחֵרִים. אֲבָל אִם בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְלָנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְעָמַד וְזָעַק בַּלַּיְלָה: 'נִגְנְבוּ כֵּלַי וּסְפָרַי', וּבָאוּ בְּנֵי אָדָם וּמָצְאוּ מַחְתֶּרֶת חֲתוּרָה [חפורה], וּבְנֵי אָדָם שֶׁלָּנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יוֹצְאִין וּצְרוֹרוֹת שֶׁל כֵּלִים עַל כִּתְפֵיהֶן, וְהַכֹּל אוֹמְרִין: 'הַלָּלוּ כֵּלָיו וּסְפָרָיו שֶׁל פְּלוֹנִי' -

1 חֲרֵי זֶה נֶאֱמָן; וְיִשָּׁבַע זֶה שֶׁהַכֵּלִים בְּיָדוֹ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ כַּמָּה
2 הוֹצִיא, וְיִטֹּל מִבַּעַל הַגְּנֵבָה, וַיַּחֲזִיר לוֹ כֵּלָיו.
3 **יב.** גַּנָּב שֶׁהֶחְזַק וְנִתְפָּרְסֵם שֶׁגְּנָבָם לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ, וְעֵדִים
4 מְעִידִים שֶׁיָּצָא וְכֵלִים טְמוּנִים לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו [כנפי בגדו],
5 אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שָׁם בַּעַל הַבַּיִת, וְטָעַן וְאָמַר: 'לְקוּחִין
6 הֵן בְּיָדִי', וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: 'גְּנוּבִים הֵן' - אִם הָיָה בַּעַל
7 הַבַּיִת שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְאוֹתָן כֵּלִים אֵין דֶּרֶךְ
8 בְּנֵי אָדָם לְהַטְמִינָן וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתוֹ הַמַּחְזִק לְהַצְנִיעַ כֵּלָיו
9 תַּחַת כְּנָפָיו - חֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ
10 וְנוֹטֵל כֵּלָיו. וְאִם אֵין אָדָם זֶה מֵחֲזִק בִּגְנֵבָה - אֵין בַּעַל
11 הַבַּיִת נֶאֱמָן, אֶלָּא נִשְׁבַּע זֶה שֶׁהַכֵּלִים בְּיָדוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵּת
12 שֶׁהַכֵּלִים הָאֵלּוּ לְקוּחִין הֵן בְּיָדוֹ, וְהוֹלֵךְ.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ז'־י"ג אדר ב' ה'תשע"ד

13 **יום ראשון ז' אדר ב' ה'תשע"ד**

14 **מצות עשה קעא.**

15 הַמִּצְוָה הַקע"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
16 כָּל־שָׁנָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ
17 לַה'" (שמות ל, יב), וְאָמַר "זֶה יִתְּנוּ" (שם, יג). וּבָרוּר, שֶׁאֵין
18 הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ, לְפִי שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר: "כָּל־
19 הָעוֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים" (שם) (כל מי שנפקד לצבא — יצאו
20 נשים שאינן נפקדות). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכְתָּא
21 הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת שְׁקָלִים. וְשָׁם (פרק ח משנה
22 ח) נִתְבָּאֵר, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.

23 **יום שני ח' אדר ב' ה'תשע"ד**

24 **מצות עשה קעא. קנג.**

25 **הַמִּצְוָה הַקע"א נדפסה ביום הקודם.**

26 הַמִּצְוָה הַקנ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לְקַדֵּשׁ חֳדָשִׁים
27 וּלְחַשֵּׁב חֳדָשִׁים וְשָׁנִים, וְזוֹ הִיא מִצְוַת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ
28 (קביעת יום ראש־חדש נקרא "קידוש"), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה:
29 "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים" (שמות יב, ב), וּבְפֵרוּשׁ
30 נֶאֱמַר (ראש השנה כב.): "עֵדוּת זוֹ תְּהֵא מְסוּרָה לָכֶם",
31 כְּלוֹמַר: מִצְוָה זוֹ אֵינָהּ מְסוּרָה לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד כְּשַׁבַּת
32 בְּרֵאשִׁית (השבת. על־שם שבה שבת הקדוש ברוך הוא
33 ממעשה בראשית) — שֶׁכָּל־אֶחָד מוֹנֶה שִׁשָּׁה יָמִים וְשׁוֹבֶת
34 בַּשְּׁבִיעִי — כָּךְ שֶׁגַּם כָּל־אָדָם הָרוֹאֶה אֶת־הַלְּבָנָה יַעֲשֶׂנּוּ
35 רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ יְחַשֵּׁב בַּחֶשְׁבּוֹן הַתּוֹרָנִי (חישובי הלוח כפי
36 שקבעו חכמי התורה) וְיַעֲשֶׂה רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ יִרְאֶה
37 שֶׁהָאָבִיב אֵחַר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וְזוּלָתוֹ (או
38 סיבה אחרת) מִמַּה שֶׁרָאוּי לְהִתְחַשֵּׁב בּוֹ וְיוֹסִיף חֹדֶשׁ —
39 אֶלָּא מִצְוָה זוֹ לֹא יַעֲשֶׂנָּה לְעוֹלָם אֶלָּא בֵּית דִּין הַגָּדוֹל
40 דַּוְקָא וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא. לְפִיכָךְ בָּטְלָה אֲצִלֵּינוּ הַיּוֹם
41 הָרְאִיָּה מֵחֲמַת הֶעְדֵּר בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבָּטְלָה
42 הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת מֵחֲמַת הֶעְדֵּר הַמִּקְדָּשׁ. וּבָזֶה טָעוּ
43 הַמִּינִים הַנִּקְרָאִים כָּאן בַּמִּזְרָח 'קְרָאִים', וְזֶהוּ הַיְסוֹד שֶׁגַּם
44 לֹא כָּל־הָרַבָּנִים עָמְדוּ עָלָיו, וְהֵחֵלּוּ מְגַשְּׁשִׁים עִמָּהֶם
45 בְּחֶשְׁכַת הָאֲפֵלָה. דַּע, שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִים
46 הַיּוֹם וְיוֹדְעִים בּוֹ רָאשֵׁי הֶחֳדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדִים, אֵין מֻתָּר
47 לַעֲשׂוֹתוֹ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד; אֲבָל בִּשְׁעַת הַדְּחָק
48 וּבְהֶעְדֵּר חֲכָמִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָז מֻתָּר לְבֵית דִּין הַסָּמוּךְ
49 (הסמוך לכך) בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבּוֹעַ חֳדָשִׁים
50 בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה רַבִּי עֲקִיבָא, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
51 בַּתַּלְמוּד (ברכות סג.) — וּבָזֶה יֵשׁ קֹשִׁי גָּדוֹל, וְהַיָּדוּעַ
52 (ש)כְּמֻעָט תָּמִיד בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אָמְנָם הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
53 וְהֵם שֶׁיִּקְבְּעוּ חֳדָשִׁים וְיַעְבְּרוּ שָׁנִים בַּדְּרָכִים הַמְקֻבָּלוֹת
54 אֶצְלָם וּבְהִתְקַבְּצָם יָחַד.

55 וְיֵשׁ כָּאן יְסוֹד גָּדוֹל מְאֹד מִיסוֹדוֹת הָאֱמוּנָה, שֶׁלֹּא יֵדָעוּהוּ
56 וְלֹא יַרְגִּישׁוּ בּוֹ אֶלָּא הַמַּעֲמִיקִים חֵקֶר. הַיְנוּ: זֶה שֶׁאָנוּ
57 מְחַשְּׁבִים הַיּוֹם בְּחוּצָה לָאָרֶץ בְּסֵדֶר הָעִבּוּר שֶׁבְּיָדֵינוּ
58 וְאוֹמְרִים שֶׁיּוֹם זֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם זֶה חַג — לֹא בִּגְלַל
59 חֶשְׁבּוֹנֵנוּ אָנוּ עוֹשִׂים אוֹתוֹ חַג בְּשׁוּם אֹפֶן, אֶלָּא מִפְּנֵי
60 שֶׁבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּבָר קָבְעוּ יוֹם זֶה חָג
61 אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹם אָמְרוּ שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ
62 הַיּוֹם חָג, הוּא נַעֲשָׂה חָג אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, בֵּין שֶׁהָיְתָה
63 פְּעֻלָּתָם זוֹ עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן אוֹ עַל פִּי רְאִיָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּמְסַר
64 לָנוּ בַּקַּבָּלָה (ראש השנה כה.): "אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם (ויקרא
65 כג, ב) — אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֶלָּא אֵלּוּ", כְּלוֹמַר: אֲשֶׁר
66 יֹאמְרוּ הֵם שֶׁהֵם מוֹעֲדוֹת, אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִין אֲפִלּוּ אֲנוּסִין
67 אֲפִלּוּ מֻטָּעִין, כְּמוֹ שֶׁבָּא לָנוּ בְּקַבָּלָה. וְאֵין אָנוּ עוֹשִׂים
68 הַיּוֹם חֶשְׁבּוֹן אֶלָּא כְּדֵי שֶׁנֵּדַע אֶת־הַיּוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בְּנֵי
69 אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁבְּסֵדֶר זֶה עַצְמוֹ מְחַשְּׁבִים וְקוֹבְעִים
70 הַיּוֹם — לֹא בִּרְאִיָּה; וְעַל קְבִיעָתָם אָנוּ סוֹמְכִים — לֹא
71 עַל חֶשְׁבּוֹנֵנוּ. וְאֵין חֶשְׁבּוֹנֵנוּ אֶלָּא לְגַלּוֹיֵי מִלְּתָא (לגלות
72 דבר שכבר נקבע בזמנו), וְהָבֵן זֶה הֵיטֵב.

73 וְהִנְנִי מוֹסִיף לְךָ בֵּאוּר: אִלּוּ הִנַּחְנוּ, לְמָשָׁל, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ
74 יִשְׂרָאֵל יֵעָדְרוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — חָלִילָה לָאֵל מִלַּעֲשׂוֹת
75 זֹאת, לְפִי שֶׁכְּבָר הִבְטִיחַ שֶׁלֹּא יִמְחֶה וְלֹא יְשָׁרֵשׁ אֶת־
76 שְׁאֵרִית הָאֲמָה לְגַמְרֵי — וְלֹא יִהְיֶה שָׁם בֵּית דִּין בְּנִמְצָא,
77 וְלֹא יִהְיֶה בְּחוּצָה לָאָרֶץ בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמַךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
78 — חֲרֵי אָז לֹא הָיָה חֶשְׁבּוֹנֵנוּ זֶה מוֹעִיל לָנוּ כְּלָל בְּשׁוּם

אֹפֶן, לְפִי שֶׁאֵין לָנוּ לְחַשֵּׁב בְּחוּצָה לָאָרֶץ וּלְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבּוֹעַ חֳדָשִׁים אֶלָּא בְּאוֹתָם הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה וּדְבַר־ה' מִירוּשָׁלָם" (ישעיה ב, ג). וְאִם יִתְבּוֹנֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֵּעָה שְׁלֵמָה בְּדִבְרֵי הַתַּלְמוּד שֶׁבְּעִנְיָן זֶה, יִתְבָּאֵר לוֹ כָּל־מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ בֵּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם סָפֵק. וְהִנֵּה יֵשׁ רְמָזִים בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה, הַמּוֹרוֹת עַל יְסוֹדוֹת הַסֵּדֶר שֶׁאָנוּ סוֹמְכִים עָלָיו בִּידִיעַת רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְעִבּוּר שָׁנִים, מֵאֵלֶּה אָמְרוּ: "וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה" (שמות יג, י). אָמְרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מְלַמֵּד שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶת־הַשָּׁנָה אֶלָּא בַּפֶּרֶק הַסָּמוּךְ לַמּוֹעֵד" (בחודש אדר — הסמוך למועד פסח) וְאָמְרוּ (שם): "מִנַּיִן שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶת־הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בַּיּוֹם וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת־הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בַּיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִיָּמִים יָמִימָה". וְאָמַר יִתְעַלֶּה: "לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (שם יב, ב), אָמְרוּ (מגילה ה.): "חֳדָשִׁים אַתָּה מְחַשֵּׁב לְשָׁנָה, וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב יָמִים" — מַשְׁמַע שֶׁהַהוֹסָפָה בָּהּ לֹא תְּהֵא אֶלָּא חֹדֶשׁ שָׁלֵם. וְאָמַר: "חֹדֶשׁ יָמִים" (במדבר יא, כא) — אָמְרוּ: "יָמִים אַתָּה מְחַשֵּׁב לְחֹדֶשׁ וְאֵין אַתָּה מְחַשֵּׁב שָׁעוֹת". וְאָמְרוּ: "שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב" (דברים טז, א) — מַשְׁמַע שֶׁבְּשָׁנִים שֶׁלָּנוּ חוֹבָה שֶׁנִּשְׁמוֹר בָּהֶן תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה, וּלְפִיכָךְ יִהְיוּ שְׁנוֹת חַמָּה (למרות שחישוב החדשים מבוסס על מהלך הירח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק א' מִסַּנְהֶדְרִין (יא.) וּבְמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ב.) וְגַם בִּבְרָכוֹת (סג.).

יום שלישי ט' אדר ב' ה'תשע"ד

יום רביעי י' אדר ב' ה'תשע"ד

יום חמישי י"א אדר ב' ה'תשע"ד

יום שישי י"ב אדר ב' ה'תשע"ד

יום שבת קודש י"ג אדר ב' ה'תשע"ד

מצות עשה קנג.

הַמִּצְוָה הַקנ"ג נדפסה ביום הקודם.

אגרות קודש

ב"ה, ט' אד"ש, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא שכל הזמן אין ממנו ידיעות, וכנראה שאפילו אחיו שי' אין יודעים מהנעשה אתו עמו, אלא שבהזדמנות נודעתי אודות הכתבת שלו, ובאתי לעוררו, אף כי פשוט הוא, אשר, כמו שאיש הישראלי בכלל - כל הנולד להורים מבני ישראל כל ימיו יהי' איש ישראלי, ולא עוד אלא שאפילו אלו שאין הנהגתם מתאימה לזה ככל הדרוש, עליהם נאמר בל ידח ממנו נדח וסו"ס יקוים פתגם רז"ל זרוק חוטרא אאוירא אעיקרי' קאי... כן הוא בהנוגע לבני הורים חסידים.

איני יודע פרטי הנהגתו עתה, הקביעות עתים שלו בלימוד התורה בכלל, ובלימוד תורת החסידות בפרט, אבל מובן שיש חשש, כיון שנמצא בפנה רחוקה שלא באה תוספת וחיזוק בענינים אלו ובעניני תומ"צ בכלל, ומזה מובן, ע"פ המבואר בכמה מקומות, שישנם רק שתי דרכים, א) או להתגבר על ההעלמות וההסתרים בפינה בה נמצאים ולקיים שם הציווי דמעלין בקדש וכל המוסיף מוסיפין לו, ב) או באם מאיזה סיבה אין מתגברים על העלמות אלו, שאז ההעלמות מתגברים על האדם, וכמ"ש ולאום מלאום יאמץ כשזה קם וכו', מוכרח הדבר להעתיק מקום מגורו לעיר בה נמצאים כמה וכמה מבני ישראל החרדים לדבר ה', שאז גם הנסיונות מתמעטים, וכיון שסו"ס עושים אחת משתי אלה, הרי יפה שעה אחת קודם.

בטח שומר שלשת השיעורים בחומש תהלים ותניא הידועים, ואחכה לבשו"ט בכל האמור.

בברכה.

לקסיקון מושגים המוזכרים בהלכות קידוש החודש

סדר הערכים הוא לפי א-ב, בהשמטת קידומות דקדוקיות (ה, ב, ל, ש, ו).
על גליון הרמב"ם שולבו הפניות ללקסיקון זה

אורך השלישי - לאחר הוספה או גריעה של מעגל הירח מאורך שני, מקבלים את האורך השלישי.
אורך ראשון - ההפרש בין מקום השמש האמיתי למקום הירח האמיתי.
אורך שני - ההפרש בין מקום השמש למקום הירח כפי שנראה לעין.
אלף ושמונים חלקים - השעה מתחלקת ל- 1080 חלקים (יחידות זמן)..
אמצע הירח - מיקום הירח בגלגל הגדול, כאילו אין גלגל הקפה.
אמצע המהלך - מהלך הכוכב ביחס לגלגל שלו.
אמצע המסלול - מיקום הירח בגלגל ההקפה.
אמצע הישוב - בזמנם לא ידעו על חצי הכדור המערבי, וירושלים היתה באמצע חצי הכדור המזרחי, נוטה למערב..
אמצע השמש - מהלך הממוצע של השמש.
גובה השמש - מקום שבו השמש נמצאת בנקודה הרחוקה מכדור הארץ.
גלגל - כדור 'שקוף' המקיף את כדור הארץ מכל צדדיו (כמו גלדי בצל), בכל גלגל קבוע .
גלגל המזלות - גלגל רוחני בשמים שבו קבועים קבוצות כוכבים שכל קבוצה מסמלת מזל.
גלגל השמש - כדור 'שקוף' המקיף את כדור הארץ שבו קבועה השמש.
גלגל, מוחלק בשלוש מאות ושישים מעלות - כל כדור או חישוק מחולק ל - 360 חלקים, שכל חלק נקרא מעלה.
הילוכם האמצעי - חשבון ממוצע ולא מדויק .
זנב - נקודת החיבור של גלגל הירח עם גלגל השמש.
חודש חסר - חודש בן 29 יום.
חודשי הלבנה - משך זמן שבין מפגש אחד של הירח והשמש, לבין מפגש שני.
חלקים - השעה מתחלקת ל - 1080 חלקים.
חצות היום - הזמן שבו השמש נמצאת בדיוק מעל ראשו של אדם.
יום ו(ה)לילה - הרמב"ם חילק באופן קבוע את היום והלילה, ל - 12 שעות יום, ו - 12 שעות לילה, בין בקיץ ובין בחורף, כשהלילה מתחיל בשעה 6 אחה"צ.
מהלך האמיתי - מהלך הכוכב ביחס לגלגל המזלות.
מהלך /מהלכם/ האמצעי - חשבון ממוצע ולא מדויק.
מולד - הזמן שבו הירח נמצא בקו ישר עם השמש וכדור הארץ.
מזל - קבוצה של כוכבים בצורות שונות הפרוסים בגלגל השמיני.
מחזור - יחידה של 19 שנים שחוזרת על עצמה בקביעת השנים הפשוטות והמעוברות.
מנת גובה המדינה - מרחק ירושלים מקו המשוה, ויש שינויים בשקיעת הירח אם הוא צפונית לגלגל המזלות או דרומית לו.
מנת המסלול - הסטייה שבין מקום האמצעי לבין מיקומה האמיתי.
מנת מסלול הרוחב - המרחק ברוחב שבין הירח לגלגל המזלות.
מסלול הנכון - מרחק הירח מגובה גלגל ההקפה.
מסלול הרוחב - מרחק הירח ממקום הראש.
מסלול השמש - ההפרש שבין מיקום השמש לבין הנקודה שבה היא מרוחקת מכדור הארץ.
מעגל הירח - השינוי שבין מקום הירח בגלגל המזלות, לבין הנקודה בגלגל המזלות שביחד איתה שוקעת הירח.
מעלה - חלק אחד מתוך 360 חלקים שמקיפים כל כדור.
מקום הירח האמיתי - חשבון שעל פיו יודעים את מיקומו המדויק של הירח.
מקום השמש האמיתי - חשבון שעל פיו יודעים את מיקומו המדויק של השמש.
מקומה האמצעי - מקום לא מדויק אלא ממוצע של אותו כוכב בשמים.
מקומם האמיתי - מקום האמיתי של הכוכב בשמים, (ולא הממוצע).
מרחק הכפול - המרחק שבין מקום הירח לבין מקום גובה הירח.
נלוז - השינוי שבין מקום הירח בגלגל המזלות לבין הנקודה בגלגל המזלות שביחד איתה שוקע הירח.
סוד העיבור - חשבונות שעל פיהם בנוי הלוח העיברי - שהיו במשך שנים בסוד.
עגולה - העיגול - המסלול.
קיבוץ האמיתי - מולד האמיתי, כשהשמש והירח נמצאים באותו קו לרואה מכדור הארץ.
קיצי הראייה - גבולות הראיה, וזה תלוי בשני גורמים א. זמן שהירח גלוי לעין ב. המרחק שבין השמש לירח.
קשת הראייה - מרחק האמיתי בין השמש והירח לרואה אותם מכדור הארץ.
ראש - נקודת החיבור של גלגל הירח עם גלגל השמש.
רוחב הירח - נטית הירח לצפון השמש או לדרומה.
רוחב ראשון - מסלול הירח ביחס למסלול השמש, צפוני או דרומי.
רוחב שני - מחשב את ההבדל בין מרכז הארץ לבין האדם הרואה את הרוחב הראשון.
שנת (ה)חמה - זמן שבו השמש מקיפה סיבוב שלם סביב כדור הארץ.
שנת /שנה של/לבנה - זמן שבו הירח מקיף 12 פעם את כדור הארץ.
תקופה - משך זמן שבו השמש מקיפה רבע סיבוב סביב כדור הארץ.
תקופת ניסן - הזמן שבו השמש עומדת בתחילת מזל טלה.

מלכים־ב ח כב־כט

כב וַיִּפְשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד־יְהוּדָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה אָז תִּפְשַׁע לִבְנָה בָּעֵת הַהִיא: כג וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹרָם
וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: כד וַיִּשְׁכַּב יוֹרָם עִם־אֲבֹתָיו
וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ אֲחַזְיָהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו: פ כה בִּשְׁנַת שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיוֹרָם בֶּן־אַחְאָב
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ אֲחַזְיָהוּ בֶן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה: כו בֶּן־עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אֲחַזְיָהוּ בְּמָלְכוֹ וְשָׁנָה אַחַת
מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם אִמּוֹ עֲתַלְיָהוּ בַּת־עָמְרִי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: כז וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ בֵּית אַחְאָב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי
יְהוָה כְּבֵית אַחְאָב כִּי חֲתַן בֵּית־אַחְאָב הוּא: כח וַיֵּלֶךְ אֶת־יוֹרָם בֶּן־אַחְאָב לַמִּלְחָמָה עִם־חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם
בְּרָמֹת גִּלְעָד וַיַּכּוּ אֲרַמִּים אֶת־יוֹרָם: כט וַיָּשָׁב יוֹרָם הַמֶּלֶךְ לְהִתְרַפֵּא בְיִזְרְעֶאל מִן־הַמַּכִּים אֲשֶׁר יַכֻּהוּ
אֲרַמִּים בָּרָמָה בְּהִלָּחֲמוֹ אֶת־חֲזָהאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַאֲחַזְיָהוּ בֶן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד לִרְאוֹת אֶת־יוֹרָם
בֶּן־אַחְאָב בְּיִזְרְעֶאל כִּי־חֹלֶה הוּא: פ

מלכים־ב ט א־ז

ט א וֶאֱלִישָׁע הַנָּבִיא קָרָא לְאַחַד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים וַיֹּאמֶר לוֹ חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח פַּךְ הַשֶּׁמֶן הַזֶּה בְּיָדֶךָ וְלֵךְ
רָמֹת גִּלְעָד: ב וּבָאתָ שָׁמָּה וּרְאֵה־שָׁם יֵהוּא בֶן־יְהוֹשָׁפָט בֶּן־נִמְשִׁי וּבָאתָ וַהֲקֵמֹתוֹ מִתּוֹךְ אֶחָיו וְהֵבֵיאתָ
אֹתוֹ חֶדֶר בְּחָדֶר: ג וְלָקַחְתָּ פַךְ־הַשֶّמֶן וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר יְהוָה מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ
אֶל־יִשְׂרָאֵל וּפָתַחְתָּ הַדֶּלֶת וְנַסְתָּה וְלֹא תְחַכֶּה: ד וַיֵּלֶךְ הַנַּעַר הַנָּבִיא רָמֹת גִּלְעָד: ה וַיָּבֹא וְהִנֵּה
שָׂרֵי הַחֵיל יֹשְׁבִים וַיֹּאמֶר דָּבָר לִי אֵלֶיךָ הַשָּׂר וַיֹּאמֶר יֵהוּא אֶל־מִי מִכֻּלָּנוּ וַיֹּאמֶר אֵלֶיךָ הַשָּׂר: ו וַיָּקָם
וַיָּבֹא הַבַּיְתָה וַיִּצֹק הַשֶّמֶן אֶל־רֹאשׁוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ אֶל־עַם
יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל: ז וְהִכִּיתָה אֶת־בֵּית אַחְאָב אֲדֹנֶיךָ וְנִקַּמְתִּי דְמֵי | עֲבָדַי הַנְּבִיאִים וּדְמֵי כָּל־עַבְדֵי יְהוָה
מִיַּד אִיזֶבֶל:

רש"י

(כב) תפשע לבנה. מרדו יושבי לבנה ומרדו במלך, ואיני יודע מאיזה אומה היו, שהרי לבנה מארץ ישראל היא, ואומר אני, שהיו משבט יהודה, ומרדו במלך: **(כד) ויקבר עם אבותיו בעיר דוד.** ובדברי הימים (ב כא כ) אומר: בעיר דוד ולא בקברות המלכים: **(א) ואלישע הנביא קרא וגו'.** באותו הפרק שהיה יהורם חולה ביזרעאל: **לאחד מבני הנביאים.** יונה בן אמתי היה: **חגור מתניך.** כל חגורת מתנים לשון זירוז גבורה הוא, לפי שהוא שלוח לדבר הסכנה (צריך זירוז): **(ד) הנער הנביא.** נערו של אלישע הנביא, כך תרגם יונתן: ואזל עולימא תלמידא דנביא:

מצודת דוד

(כב) אז. בעת ההיא פשע גם לבנה, ונזכרת היא ביהושע (טו מב) בערי נחלת יהודה, והיתה סמוכה לאדום, ופשעה גם היא במלך יהודה: **(כה) בשנת שתים עשרה.** כי יהורם בן יהושפט מלך בשנת ה' ליורם בן אחאב, וח' שנים מקוטעות מלך, הרי כלו בי"ב ליורם בן אחאב, ואז מלך אחזיה: **(כו) בן עשרים ושתים שנה.** ובדברי הימים (ב כב ב) נאמר: בן ארבעים ושתים שנה. ושנויה בסדר עולם: שמנין הזה אינה ללידת אחזיה, כי אם לצמיחת מלכות עמרי על כל ישראל, שהיתה על ידי שנשא יהושפט את בתו לאשה, כמו שנאמר שם. [ויתכן שנשאה שנה אחת לפני מלוך עמרי על כל ישראל, והיה אם כן מ"ב שנה מקוטעות] ובעבור היות אחזיה מזרעו, קרה לו שנהרג עם מלך ישראל על ידי יהוא ולזה תלה מלכותו בצמיחת מלכות עמרי: **בת עמרי.** ולמעלה (פסוק יח) נאמר שיהורם אביו נשא בת אחאב וידמה שעמרי גדלה ונקראת בתו, אף כי בני בנים הם כבנים: **(כז) כי חתן.** רצה לומר: על ידי החתון באה לו קורבתו עמהם, כי אביו היה חתן בית אחאב: **(כט) וישב.** מן המלחמה: **ברמה.** היא רמות גלעד: **לראות.** רצה לומר: לבקרו, על כי היה חולה מן המכים: **(א) לאחד וכו'.** אמרו רבותינו ז"ל שהיה יונה בן אמתי: **חגור מתניך.** לילך ולבוא בזריזות, כי החגור במתניו, הוא קל ללכת ומזורז: **(ב) והקמותו.** אמור לו שיקום מבין רעיו, ותביא אותו בחדר לפנים מחדר: **(ג) ונסתה.** תנוס משם, ולא תאחר מללכת, שלא תסתכן כאשר יודע למלך: **(ד) וילך הנער.** וחוזר ומפרש, הנער של הנביא: **(ה) דבר לי.** יש לי מה לדבר עמך: **(ז) בית אחאב.** זרעו ובני ביתו: **ונקמתי.** על ידיך:

מצודת ציון

(א) פך. שם כלי מיוחד לשמן: **(ג) תחכה.** תמתין ותאחר, כמו (לעיל ז ט): וחכינו עד אור הבקר:

קיד. א־ח

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: ג הַיָּם
רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן
תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב:
ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

קטו. א־ט

א לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא
אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם
וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא
יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל
בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא:

רש"י

(א) מעם לועז. עם שפת לשון אחר שאינו לה"ק, וחבירו את עם נועז לא תראה עם עמקי שפה וגו' (שם לג), ונו"ן ולמד נחלפות זו בזו כמו נשכה שהוא לשכה בספר עזרא (נחמיה יג): **(ב) היתה יהודה לקדשו.** לקח יהודה לגורל חבלו וקדושתו ואף הם קדשו שמו בירידת הים כענין שנאמר (לעיל ס"ח) שרי יהודה רגמתם וכמו כן נדרש באגדה מקרא זה היתה יהודה לקדשו שקפץ נחשון לתוך הים ואמר אני ארד תחלה וזהו שאמר היתה יהודה לקדשו: **(ג) הירדן יסוב לאחור.** שכל מימי בראשית נבקעו: **(ז) חולי ארץ.** המחולל ארץ, יו"ד יתירה בו, כמו מגביהי משפילי וההפכי: **(ח) למעינו מים.** וי"ו יתירה כמו וי"ו של וחיתו יער (לעיל ק"ד): **(א) לא לנו.** לא בשבילנו ובכושר מעשינו תעשה עמנו: **כי לשמך תן כבוד.** כדי שלא יאמרו איה נא אלהיהם: **(ז) ולא ימישון.** לשון ימושני אבי (בראשי' כ"ז):

מצודת דוד

(א) בצאת. בעת יצאו ישראל ממצרים: **בית יעקב.** כפל הדבר במ"ש: **(ב) היתה.** בעת ההיא נהיה יהודה עם קדושו וישראל בכללם עם ממשלתו: **(ג) הים ראה.** את ישראל באים אל תוך הים נס ממקומו ונעשה חרבה: **הירדן.** בימי יהושע סיבב הירדן לחזור לאחור לבלי לכת דרך מהלכו: **(ד) ההרים רקדו.** בשעת מתן תורה רקדו ההרים כאילים לגודל החרדה: **(ה) מה לך הים.** כאלו שואל אל הים מה לך כי תנוס מדוע זה תנוס הירדן לאחור: **(ו) ההרים.** מה לכם ההרים כי תרקדו וגו': **(ז) מלפני.** כאילו ישיבו לומר אנו נסים וגו' מלפני פחד האדון החולל את הארץ: **מלפני וגו'.** כפל הדבר במלות שונות: **(ח) ההופכי.** ההופך את הצור היבש להיות אגם מים: **חלמיש.** כפל הדבר במ"ש: **(א) לא לנו.** לא למען צדקותינו עשה רק תן כבוד לשמך להיות מכובד בעבור החסד וקיום האמת שתעשה ממנו: **(ב) איה נא.** איה אלהיהם מדוע לא יריב ריב עמו: **(ג) ואלהינו.** אבל אלהינו יושב בשמים ואפילו חלש למעלה לגבור יחשב ומכ"ש גבור למעלה ולזה עושה כל אשר חפץ וככחו אז כחו עתה ומוסב למעלה לומר תן כבוד לשמך ורמה ידך למען יסכר פיהם: **(ד) עצביהם.** הן עצביהם של העובדי גלולים אין בהם ממש כי עשוים הם מכסף וזהב מעשה ידי אדם ולא אלהים המה: **(ה) פה להם.** עם כי יש להם פה הלא לא ידברו וגו': **(ז) ידיהם.** עם כי ידיה' עשוים המה הלא לא ימששו בהם: **(ח) כמוהם.** קלל את העושים אותם לאלהים ואמר שיהיו כמותם לבל ידברו וגו': **כל.** וכן יהיה כל הבוטח בהם: **(ט) ישראל.** אבל ישראל הוא בוטח בה' , כי מעולם הוא עזרם ומגינם ר"ל הוא למו כמו מגן על הלובשו:

מצודת ציון

(א) לועז. כל שפת לשון עם זולת לשון הקודש תקרא לועז ובמשנה קורין אותה ללועזות בלע"ז (מגילה יז): **(ג) יסוב.** מלשון סבוב: **(ד) רקדו.** קפצו: **(ז) חולי.** ענין יצירה כמו באין תהומות חוללתי (משלי ח) והיו"ד נוספת: **(ח) ההופכי.** היו"ד יתירה: **אגם מים.** הוא מקום כניסת המים: **חלמיש.** הוא סלע קשה כמו ושמן מחלמיש צור (דברים לב): **למעינו.** מל' מעין והוי"ו יתירה: **(ב) נא.** עתה: **(ד) עצביהם.** כן תקרא צורת הגלולים: **(ו) יריחון.** מלשון ריח: **(ז) ימישון.** מלשון משוש ונגיעה בדבר מה וכן אולי ימושני אבי (בראשית כז). **יהגו.** ענינו קול צפצוף וכן אהגה כיונה (ישעיה לח) ר"ל אפילו קול צפצוף בעלמא אין בהם: **בגרונם.** בצוארם:

יהל אור

ג הים ראה וינוס רבות מקץ ס"פ פ"ז בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל דכתיב הים ראה וינוס בזכות ויעזוב בגדו בידה וינס כו'. הנה מבואר באריכות ע"פ אלה פקודי המשכן משכן העדות איך שמצות ל"ת הם גבוהים ממ"ע. שהמ"ע הן בבחי' יחוד ו"ה. המשכות אורות בכלים. אבל ע"י ל"ת ממשיכים יחוד י"ה בחי' מה שלא יכול להתגלות בשום כלי. ונקרא עלמא דאתכסיא י"ה הן בחי' הנסתרות לה' אלקינו ובחי' ו"ה נקרא עלמא דאתגלייא וזהו והנגלות ו"ה נגלות כו'.

ז הַמּוֹלֵק אֶת הָעוֹף בִּפְנִים וְהֶעֱלָה בַּחוּץ — חַיָּב. מָלַק בַּחוּץ וְהֶעֱלָה בַּחוּץ — פָּטוּר. הַשּׁוֹחֵט אֶת הָעוֹף בִּפְנִים וְהֶעֱלָה בַּחוּץ — פָּטוּר. שָׁחַט בַּחוּץ וְהֶעֱלָה בַּחוּץ — חַיָּב. נִמְצָא דֶּרֶךְ הֶכְשֵׁרוֹ מִבִּפְנִים — פְּטוּרוֹ בַּחוּץ; דֶּרֶךְ הֶכְשֵׁרוֹ בַּחוּץ — פְּטוּרוֹ בִּפְנִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו בַּחוּץ — חַיָּבִין עַל כַּיּוֹצֵא בוֹ בִּפְנִים שֶׁהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ; חוּץ מִן הַשּׁוֹחֵט בִּפְנִים וּמַעֲלֶה בַּחוּץ.

ח הַחַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בְּכוֹס אֶחָד, נָתַן בַּחוּץ וְחָזַר וְנָתַן בִּפְנִים, בִּפְנִים וְחָזַר וְנָתַן בַּחוּץ — חַיָּב, שֶׁכֻּלּוֹ רָאוּי לָבֹא בִּפְנִים. קִבֵּל דָּמָהּ בִּשְׁנֵי כוֹסוֹת, נָתַן שְׁנֵיהֶם בִּפְנִים — פָּטוּר; שְׁנֵיהֶם בַּחוּץ — חַיָּב; אֶחָד בִּפְנִים וְאֶחָד בַּחוּץ — פָּטוּר; אֶחָד בַּחוּץ וְאֶחָד בִּפְנִים — חַיָּב עַל הַחִיצוֹן, וְהַפְּנִימִי מְכַפֵּר. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמַפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה,

פירוש ברטנורא

ז מלק בחוץ. נבלה היא שאין מליקה אלא בפנים לכך פטור על העלאתו בחוץ וא"ת והלא כל הנעלים בחוץ נפסלו ביציאתן וכן השוחט בחוץ פסול הוא וחייבין על העלאתו התם רחמנא רבייה אבל לענין שאר פסולים מתקבלים בפנים בענין: **שחט בחוץ והעלה בחוץ חייב.** אף על העלאה. דכל שמתחייב על שחיטתו בחוץ אם חזר והעלן הוא או אחר, חייב: **נמצא דרך הכשרו בפנים.** בגמרא קאמר, תני דרך חיובו בפנים פטורו בחוץ, ודרך חיובו בחוץ פטורו בפנים. כגון שחט העוף בפנים והעלה בחוץ פטור. שחט בחוץ והעלה בחוץ חייב. מלק בפנים והעלה בחוץ חייב. מלק בחוץ והעלה בחוץ פטור. נמצא, במקום שמתחייב על העלאתו אם נעשית העבודה הראשונה בפנים כגון במליקת פנים פטור על העלאתו אם נעשית המליקה בחוץ. ודרך שמתחייב על העלאה אם נעשית עבודה הראשונה בחוץ כגון בשחיטה, פטורו בפנים, אם נשחט בפנים והעלה בחוץ: **רבי שמעון אומר כו'.** במלתיה דתנא קמא חסורי מחסרא והכי קתני, וכן השוחט בהמה בלילה בפנים והעלה בחוץ פטור, דאינה מתקבלת בפנים, דכתיב (ויקרא י"ט) ביום זבחכם, ולא בלילה, ונמצא הזבח פסול ולפיכך אינו חייב על העלאתו. אבל אם שחט בלילה בחוץ והעלה בחוץ חייב, מפני שהשחיטה בחוץ בלילה כשרה היא לפיכך חייב שתים על השחיטה ועל ההעלאה. ופליג רבי שמעון בהא ואמר, **כל שחייבין עליו בחוץ חייבין על כיוצא בו בפנים שהעלהו בחוץ.** כלומר, כשם שהשוחט בחוץ בלילה והעלה בחוץ חייב, כך אם שחט בפנים בלילה והעלה בחוץ חייב על ההעלאה, חוץ מהשוחט עוף בפנים והעלהו בחוץ שהוא פטור אע"פ שאם שחט והעלה בחוץ חייב. ואין הלכה כר' שמעון:

ח נתן בחוץ וחזר ונתן בפנים חייב. מלתא דפשיטא היא, ומשום סיפא נקט לה, נתן בפנים וחזר ונתן בחוץ שאינו נותן בחוץ אלא שיירי הדם, חייב. ומתניתין כרבי נחמיה דסבר שיריים מעכבים. ואינה הלכה: **שניהן בחוץ חייב.** אחת. ואם היתה לו ידיעה בינתיים, חייב שתים: **אחד בפנים.** ואח"כ השני בחוץ, פטור. ואפילו לרבי נחמיה דסבר כוס אחד עושה את חבירו דחוי להיות נשפך לאמה, הלכך אפילו שיריים לא הוי: **והפנימי מכפר.** להכשיר הזבח.

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

משנתנו דנה במי שמולק או שוחט או מקטיר קרבנות עופות מחוץ לעזרה.

הַמּוֹלֵק אֶת הָעוֹף — קרבן העוף, **בִּפְנִים** — העזרה, כמצוותו, **וְהֶעֱלָה בַּחוּץ** — והקטירו מחוץ לעזרה, **חַיָּב** — משום העלאת חוץ, כדין השוחט קרבן בהמה בפנים והעלהו בחוץ. **מָלַק בַּחוּץ** — את קרבן העוף, **וְהֶעֱלָה בַּחוּץ** — והקטירו מחוץ לעזרה, **פָּטוּר** — שכתוב בענין שחיטת קדשים מחוץ לעזרה (**ויקרא יז, ג**): "אשר ישחט" — על השחיטה הוא חייב ואינו חייב על המליקה; וכיון שאין מליקה בחוץ אלא בפנים, הרי זה כמעלה נבילה, ולפיכך פטור בין על המליקה ובין על ההעלאה. **הַשּׁוֹחֵט אֶת הָעוֹף בִּפְנִים** — שלא כמצוותו, שהרי דינו במליקה, **וְהֶעֱלָה בַּחוּץ** — את העוף ששחט בפנים, **פָּטוּר** — על ההעלאה, לפי שנפסל בשחיטה בפנים. **שָׁחַט בַּחוּץ וְהֶעֱלָה בַּחוּץ** — שחט את קרבן העוף והקטירו מחוץ לעזרה, **חַיָּב** — על השחיטה ועל ההעלאה, שהתורה ריבתה שחיטת עוף קדשים בחוץ, שחייבים עליה (מ"או אשר ישחט"), וכל שמתחייב על שחיטתו בחוץ, אם חזר והעלהו — הוא או אחר — בחוץ, חייב גם על העלאתו. **נִמְצָא דֶּרֶךְ הֶכְשֵׁרוֹ מִבִּפְנִים** — בגמרא מבואר: דרך חיובו (הכשר חיובו) בפנים, כלומר מליקת קרבן העוף, שכשנעשתה בפנים, חייבים על העלאתו בחוץ, **פְּטוּרוֹ בַּחוּץ** — אם נעשתה המליקה בחוץ, פטורים על העלאתו בחוץ; **דֶּרֶךְ הֶכְשֵׁרוֹ בַּחוּץ** — לפי הגמרא: דרך חיובו (הכשר חיובו) בחוץ, כלומר שחיטת קרבן העוף, שכשנעשתה בחוץ, חייבים על העלאתו בחוץ, **פְּטוּרוֹ בִּפְנִים** — אם נעשתה השחיטה בפנים, פטורים על העלאתו בחוץ. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו בַּחוּץ, חַיָּבִין עַל כַּיּוֹצֵא בוֹ בִּפְנִים...** — בגמרא מבואר, שרבי שמעון חולק על דברי תנא קמא, שחסרים בנוסח משנתנו, ואלו הדברים שיש להוסיף לפני דברי רבי שמעון: וכן השוחט בהמה בלילה בפנים והעלה בחוץ, פטור (שהואיל ונשחטה בלילה, נפסלה מלהיקרב בפנים, ולפיכך אינו חייב על העלאתה). שחט בלילה בחוץ והעלה בחוץ, חייב (לפי שהשחיטה בחוץ בלילה כשרה היא. הלכך חייב שתיים: על השחיטה ועל ההעלאה). רבי שמעון אומר — בענין זה חולק רבי שמעון על תנא קמא ואומר: כל שחייבין עליו בחוץ, חייבין על כיוצא בו בפנים **שֶׁהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ** — כלומר: כשם שהשוחט בחוץ בלילה ומעלה בחוץ, חייב, כך השוחט בפנים בלילה ומעלה בחוץ, חייב על ההעלאה, **חוּץ מִן הַשּׁוֹחֵט בִּפְנִים וּמַעֲלֶה בַּחוּץ** — כלומר חוץ מן השוחט עוף קדשים בפנים ומעלהו בחוץ, שהוא פטור, אף על פי שהשוחט עוף קדשים בחוץ ומעלה בחוץ, חייב. ואין הלכה כרבי שמעון.

בארנו דברי רבי שמעון כביאורו של הרב מברטנורא, שהוא לפי דעת זעירי בגמרא. אבל במסקנת הגמרא מתפרשים דבריו בדרך אחרת (עיין שם קיא, ב).

באור משנה ח

הַחַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בְּכוֹס אֶחָד — בכלי שרת אחד, **נָתַן בַּחוּץ** — זרק מן הדם מחוץ לעזרה, **וְחָזַר וְנָתַן בִּפְנִים** — ואחר כך נתן מתנות הדם בעזרה, **בִּפְנִים וְחָזַר וְנָתַן בַּחוּץ** — או שנתן מן הדם תחילה בעזרה, ואחר כך זרק את השיירים בחוץ, **חַיָּב** — בגמרא מבואר, שמשנתנו עוסקת בחטאת פנימית, ורבי נחמיה היא, הסובר ששיירי הדם בחטאות פנימיות מעכבים (אם לא שפך את שיירי הדם על יסוד המזבח החיצון, לא כיפר הקרבן). ולפיכך אף כשנתן בפנים וחזר ונתן בחוץ, חייב, **שֶׁכֻּלּוֹ רָאוּי לָבֹא בִּפְנִים** — שכל הדם שבכוס ראוי לבוא בעזרה, לפיכך חייבים על זריקתו בחוץ. **קִבֵּל דָּמָהּ בִּשְׁנֵי כוֹסוֹת, נָתַן שְׁנֵיהֶם בִּפְנִים, פָּטוּר** — פיסקה זו ("נתן שניהם בפנים פטור") מיותרת, ולא נשנתה אלא אגב שאר הדינים דלקמן; **שְׁנֵיהֶם בַּחוּץ** — זרק את הדם משני הכוסות חוץ לעזרה, **חַיָּב** — אם היה שוגג ולא היתה לו ידיעה בינתיים, חייב חטאת אחת. ואם היתה לו ידיעה בינתיים, וחזר ושכח, חייב שתיים; **אֶחָד בִּפְנִים וְאֶחָד בַּחוּץ** — זרק את הדם מכוס אחד בעזרה, ואחר כך זרק מהכוס השני בחוץ, **פָּטוּר** — שעל ידי זריקת הכוס הראשון נדחה הכוס השני מן הזריקה להיות נשפך אל האמה, נמצא שאינו ראוי לבוא בפנים, ולפיכך פטור על זריקתו בחוץ; **אֶחָד בַּחוּץ וְאֶחָד בִּפְנִים** — זרק את הדם מכוס אחד בחוץ ואחר כך זרק מהכוס השני בפנים, **חַיָּב עַל הַחִיצוֹן** — על זריקת הדם מחוץ לעזרה, **וְהַפְּנִימִי מְכַפֵּר** — הזריקה מהכוס השני בפנים מכשירה את הקרבן, שזריקת

וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת! שָׁחַט שְׁתֵּיהֶן בִּפְנִים — פָּטוּר; שָׁחַט שְׁתֵּיהֶן בַּחוּץ — חַיָּב; אַחַת בִּפְנִים וְאַחַת בַּחוּץ — פָּטוּר; אַחַת בַּחוּץ וְאַחַת בִּפְנִים — חַיָּב עַל הַחִיצוֹנָה, וְהַפְּנִימִית מְכַפֶּרֶת. כְּשֵׁם שֶׁדָּמָהּ פּוֹטֵר אֶת בְּשָׂרָהּ, כָּךְ הוּא פּוֹטֵר אֶת בְּשַׂר חֲבֶרְתָּהּ.

פרק ארבעה עשר

א פָּרַת חַטָּאת שֶׁשְּׂרָפָהּ חוּץ מִגִּתָּהּ, וְכֵן שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ שֶׁהִקְרִיבוֹ בַּחוּץ — פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יז, ד): "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ", כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבֹא אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אֵין חַיָּבִין עָלָיו.

ב הָרוֹבֵעַ, וְהַנִּרְבָּע, וְהַמֻּקְצֶה, וְהַנֶּעֱבָד, וְהָאֶתְנָן, וְהַמְּחִיר, וְהַכִּלְאַיִם, וְהַטְּרֵפָה, וְיוֹצֵא דֹפֶן, שֶׁהִקְרִיבָן בַּחוּץ — פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה'", כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה', אֵין חַיָּבִין עָלָיו. בַּעֲלֵי מוּמִין, בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִים, בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִים, שֶׁהִקְרִיבָן בַּחוּץ — פָּטוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין — פָּטוּר, וּבַעֲלֵי

פירוש ברטנורא

שהדם הנזרק תחלה בחוץ לא עשה המשויר כיוצא בו: **שתיהן בחוץ חייב.** על כל אחת ואחת. דבשעת שחיטה כל אחת היתה ראויה בפנים: **אחת בפנים.** והשניה אחר כן בחוץ, פטור. דהויא לה חטאת שנתכפרו בעליה, ולמיתה אזלה ואינה מתקבלת בפנים: **חייב על החיצונה.** דהא חזיא לפנים דאיזה מהן שירצה יקריבה: **כשם שדמה פוטר את בשרה.** מן המעילה, [דזריקת דם מוציאה בשר קודש קדשים מן המעילה דיהבה בה] שעת היתר לכהנים: **כך הוא פוטר את בשר חברתה.** ואע"פ שפסולה [ואשחט שניהם בפנים קאי]. ואשמועינן הכא דהיכא דמונחות שתיהן וקדם וזרק את דם האחת, פטר את חברתה מן המעילה משום חטאת שנתכפרו בעליה, דקיימא לן החטאות המתות לא נהנין ולא מועלין:

יד א פרת חטאת. פרה אדומה. שנאמר בה חטאת היא: **חוץ מגיתה.** מערכה של עצים מסודרין כמין גת היו עושים לה במקום ששוחטים אותה בהר המשחה כנגד פתחו של היכל. ואם שחטה חוץ למקום ההוא פסולה. אבל אינו חייב עליה משום שוחט קדשים בחוץ, דרחמנא פטריה מדכתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו, ומדקפיד קרא לענשו שלא הביאו, שמע מינה בעומד להביאו שם משתעי קרא: **כל שאינו ראוי לבוא.** כו' שאינו עתיד להקריב:

משניות מבוארות – קהתי

הדם מהכוס הראשון בחוץ לא פסלה את הדם שבכוס השני לזריקה בפנים. **לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמַפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה** — משנתנו מביאה ענין הדומה בפרטי הלכותיו לענייננו, והוא: המפריש חטאתו ואבדה. **וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת!** — והלכה היא, שיכול להקריב לחטאתו איזו מהן שירצה. **שָׁחַט שְׁתֵּיהֶן בִּפְנִים, פָּטוּר** — אף פיסקה זו לא נשנתה אלא אגב שאר הדינים, שהרי אין צורך להשמיענו בזה שפטור, הואיל ולא עשה כלום בחוץ; **שָׁחַט שְׁתֵּיהֶן בַּחוּץ, חַיָּב** — על כל אחת ואחת, שבשעת שחיטה כל אחת היתה ראויה לפנים. **אַחַת בִּפְנִים וְאַחַת בַּחוּץ** — שחט אחת בפנים ואחר כך שחט את השנייה בחוץ, **פָּטוּר** — שלאחר ששחט את הראשונה בפנים, נעשתה השנייה "חטאת שנתכפרו בעליה באחרת", ושוב אינה ראויה לבוא בפנים, שכן חטאת שנתכפרו בעליה דינה שתמות (עיין באורנו לתחילת פרק ח). **אַחַת בַּחוּץ וְאַחַת בִּפְנִים** — אם שחט תחילה אחת מהן מחוץ לעזרה ואחר כך שחט את השנייה בפנים, **חַיָּב עַל הַחִיצוֹנָה** — שהואיל ויכול היה להקריב איזו מהן שירצה, הרי זו ששחט תחילה בחוץ ראויה היתה לפנים, ולכן חייב עליה משום שחוטי חוץ. **וְהַפְּנִימִית מְכַפֶּרֶת** — חטאת כשרה היא, ולא נפסלה משום הראשונה ששחט בחוץ. **כְּשֵׁם שֶׁדָּמָהּ פּוֹטֵר אֶת בְּשָׂרָהּ, כָּךְ הוּא פּוֹטֵר אֶת בְּשַׂר חֲבֶרְתָּהּ** — אם שחט שתיהן בפנים וזרק דמה של אחת מהן, הריהו פוטר את בשרה ממעילה, שזריקת הדם מוציאה בשר קדשי קדשים ממעילה, דהיינו שהנהנה ממנו אינו חייב קרבן מעילה, הואיל והותר לכהנים משנזרק הדם; וכשם שזריקת דמה פוטרת את בשרה ממעילה, כך זריקה זו פוטרת את בשר השנייה שנשחטה עמה, שלא יהיו מועלים בבשרה, שמשנזרק דמה של הראשונה נעשתה השנייה "חטאת שנתכפרו בעליה", שדינה למיתה, והלכה היא בחטאות המתות, שאף על פי שאסור ליהנות מהן, הנהנה מהן אינו מועל (**רש"י**).

בארנו את הסיפא לפי רש"י. וכן מבואר גם בברטנורא. אבל בתוספות מקשים על פירוש זה, ומבארים, שמדובר כאן דווקא בכגון שנשחטו שתיהן בבת אחת, שהואיל והוא יכול לזרוק מאיזו שירצה, לפיכך זריקה של אחת מהן פוטרת את חברתה ממעילה, אבל אם נשחטו בזה אחר זה, והיינו שנשחטה השנייה קודם שנזרק דם הראשונה, אין זריקת הראשונה מפקיעה את השניה מן המעילה, שאין השניה נקראת "חטאת שנתכפרו בעליה", אלא אם כן נשחטה אחר זריקת דם הראשונה (עיין "תפארת ישראל").

באור משנה א

שלוש המשניות הראשונות בפרקנו מוסיפות לדון בהקרבה בחוץ, והן מונות קדשים שהמקריבם בחוץ פטור.

פָּרַת חַטָּאת — פרה אדומה, שכתוב בה (**במדבר יט, ט**): "חטאת היא", ומכאן היא נקראת גם "פרת חטאת", **שֶׁשְּׂרָפָהּ חוּץ מִגִּתָּהּ** — חוץ ממקום המתוקן לשריפתה; מקום זה היה דומה לגת, והיו שורפים שם את הפרה ואוספים אפרה; ואם שרף את הפרה מחוץ לאותו מקום, **וְכֵן שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** — ביום הכיפורים לעזאזל המדברה, **שֶׁהִקְרִיבוֹ בַּחוּץ** — לאחר שהתוודה עליו הכהן בפנים, **פָּטוּר** — משום הקרבת חוץ, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ** להקריב קרבן לה'... ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", ומכאן, **כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבֹא אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** — שאינו עומד להיקרב בעזרה, **אֵין חַיָּבִין עָלָיו** — על הקרבתו בחוץ לא כרת ולא חטאת; הלכך פרה אדומה ושעיר המשתלח, הואיל ואינם עומדים לבוא אל פתח אוהל מועד, אין חייבים על הקרבתם בחוץ.

באור משנה ב

הָרוֹבֵעַ — פר שרבע אשה, **וְהַנִּרְבָּע** — פרה שנרבעה לאיש, **וְהַמֻּקְצֶה** — לצורך עבודה זרה, **וְהַנֶּעֱבָד** — שעבדו אותו לשם עבודה זרה, **וְהָאֶתְנָן** — בהמה שניתנה אתנן לזונה, **וְהַמְּחִיר** — בהמה שהמירו אותה במחיר כלב, **וְהַכִּלְאַיִם** — כגון הנולד מתיש ורחל, **וְהַטְּרֵפָה** — כגון דרוסת חיה, **וְיוֹצֵא דֹפֶן** — שלא נולד דרך הרחם אלא יצא דרך דופן האם שנחתכה; כל אלו **שֶׁהִקְרִיבָן בַּחוּץ** — הואיל והם קדשים פסולים שלא היה פסולם בקודש, **פָּטוּר** — מכרת ומחטאת, **שֶׁנֶּאֱמַר** — בענין שחיטת חוץ: "ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' **לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה'"** — ודורשים: **כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה'** — שאינו ראוי להקרבה על המזבח משום הפסול שבו, **אֵין חַיָּבִין עָלָיו** — על הקרבתו בחוץ; ואפילו נפסל באחד הדברים שנימנו לעיל לאחר שהוקדש לקרבן, ונמצא שהיה ראוי מתחילה, ונדחה אחר כך משום פסולו, מכל מקום הואיל ועכשיו אינו ראוי לפני משכן ה' — אין חייבים

מוּמִין עוֹבְרִין – עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תּוֹרִים שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן, וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן, שֶׁהִקְרִיבָן בַּחוּץ – פָּטוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בְּנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן – פָּטוּר, וְתוֹרִים שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן – בְּלֹא תַעֲשֶׂה. אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וּמְחֻסַּר זְמַן – פָּטוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא רָאוּי לָבֹא לְאַחַר זְמַן – הֲרֵי זֶה בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁאֵין בּוֹ כָּרֵת – אֵין בּוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

ג מְחֻסַּר זְמַן – בֵּין בְּגוּפוֹ, בֵּין בִּבְעָלָיו. אֵיזֶה הוּא מְחֻסַּר זְמַן בִּבְעָלָיו? הַזָּב, וְהַזָּבָה, וְיוֹלֶדֶת, וּמְצֹרָע, שֶׁהִקְרִיבוּ חַטָּאתָם וַאֲשָׁמָם בַּחוּץ – פְּטוּרִין; עוֹלוֹתֵיהֶן וְשַׁלְמֵיהֶן בַּחוּץ – חַיָּבִין. הַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטָּאת, מִבְּשַׂר אָשָׁם, מִבְּשַׂר

פירוש ברטנורא

ב בלא תעשה. הואיל וראויין לבא לאחר זמן אין בהם כרת אלא לאו גרידא דלא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום (דברים י"ב): **תורים שלא הגיע זמנן.** [כדתנן בחולין (כ"ב ע"ב) משיזהיבו כשרין ומקמי הכי פסולין] דתורים גדולים ולא קטנים בעינן: **ובני יונה שעבר זמנן.** דבני יונה קטנים ולא גדולים, ופסולים מתחלת הציהוב ואילך: **בלא תעשה.** הואיל וראויין לאחר זמן יש בהן לא תעשה לשוחטן בחוץ: **אותו ואת בנו.** ששחט אחד מהן ובא להקריב השני בו ביום ואסור משום אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כ"ב): **ומחוסר זמן.** בין שהיא מחוסר זמן בגופו שלא היה שבעת ימים תחת אמו, בין שהבעלים מחוסרים זמן כדמפרש לקמן. וצריכא לאשמועינן פלוגתא דר' שמעון ורבנן בבולהו, דאי אשמועינן בבעלי מומין, בהא קאמרי רבנן משום דמאיסי, אבל תורים ובני יונה דלא מאיסי. אימא מודו ליה לר' שמעון. ואי אשמועינן תורים ובני יונה, משום דלא חזו ואידחו, אבל בעלי מומין דחזו ואידחו אימא מודה להו ר' שמעון לרבנן. ואי תנא הני תרתי, משום דפסולא דגופא, אבל אותו ואת בנו דפסולא מעלמא אתי להו אימא מודו ליה רבנן לר' שמעון, צריכא. ואין הלכה כר' שמעון:

ג הזב והזבה. שהקריבו בחוץ, בתוך ימי ספרן: **והיולדת.** שהקריבה בתוך מלאת: **פטורין.** שאין מתקבלין לא לחובה ולא לנדבה: **ואשמן.** בגמרא פריך, זב וזבה ויולדת בני אשם נינהו. ומשני, תני מצורע בהדייהו, שהמצורע מביא אשם: **עולותיהן ושלמיהן.** בגמרא פריך, הני בני שלמים נינהו. ומשני, תני

משניות מבוארות – קהתי

עליו. **בַּעֲלֵי מוּמִין** — קרבנות בעלי מומין, **בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִים** — שלא יתרפאו לעולם, **בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִים** — שיתרפאו במשך הזמן, **שֶׁהִקְרִיבָן בַּחוּץ** — חוץ לעזרה, **פָּטוּר** — משום שאינם ראויים להיקרב בפנים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין** — שהקריבן בחוץ, **פָּטוּר** — שאינם ראויים להקרבה, **וּבַעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִין** — הואיל וראויים הם להקרבה לאחר זמן, המקריבים אותם בחוץ **עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה** — כמבואר להלן בסוף משנתנו; ברם, מודה רבי שמעון, שאין חייבים כרת (במזיד) ולא חטאת (בשוגג). **תּוֹרִים שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן** — להיות ראויים להקרבה, שעדיין קטנים הם, ותורים אינם כשרים אלא כשהם גדולים, **וּבְנֵי יוֹנָה** — או בני יונה, **שֶׁעָבַר זְמַנָּן** — ואינם ראויים עוד להקרבה, שכבר גדולים הם, ובני יונה אינם כשרים אלא קטנים, **שֶׁהִקְרִיבָן בַּחוּץ** — לעזרה, **פָּטוּר** — שאינם ראויים לפני משכן ה'. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בְּנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן, פָּטוּר** — על הקרבתן בחוץ, **וְתוֹרִים שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן** — המקריבם בחוץ עובר **בְּלֹא תַעֲשֶׂה** — הואיל וראויים להקרבה לאחר זמן. **אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ** — ששחט אחד מהם, והרי אסור לשחוט את השני באותו היום, כמו שכתוב **(ויקרא כב, כח)**: "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ועבר והקריב את השני בחוץ באותו היום, **וּמְחֻסַּר זְמַן** — או שהקריב בחוץ מחוסר זמן, כגון תוך שבעה ימים לילידתו, והרי כתוב **(שמות כב, כט)**: "שבעת ימים יהיה עם אמו"... **פָּטוּר** — על הקרבתו בחוץ. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא רָאוּי לָבֹא לְאַחַר זְמַן** — כל שיהא ראוי להקרבה לאחר זמן, **הֲרֵי זֶה בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין בּוֹ כָּרֵת** — אינו ענוש כרת, אבל עובר בלאו, ומבואר טעמו בגמרא, שנאמר **(דברים יב, ח)**: "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו" — אמר להם משה לישראל: כשתיכנסו לארץ ישראל, "ישרות" (היינו נדרים ונדבות) הקריבו בבמות, אבל חובות לא תקריבו, ואפילו בבמת ציבור עד שתבואו אל המנוחה, זו שילה, ותקריבום. והרי שחובות גלגל מחוסרי זמן הם עד שיבואו לשילה ויקריבום שם, ואמרה התורה: "לא תעשון" אותם בגלגל, ומשמע בין בבמת יחיד בין בבמת ציבור; ומכאן, שמחוסר זמן בבמה הרי הוא ב"לא תעשה" **(גמרא ורש"י זבחים קיד, א)**. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁאֵין בּוֹ כָּרֵת, אֵין בּוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה** — הואיל ועכשיו אינו ראוי להקרבה, ואינו חייב כרת על הקרבתו בחוץ, אף ב"לא תעשה" אינו עובר, ופטור הוא לגמרי. והלכה כחכמים.

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהמקריב בחוץ מחוסר זמן פטור, באה משנתנו לבאר פרטי הלכה זו. כן מוסיפה משנתנו ללמד, שהמעלה בחוץ דבר שאינו עומד להקטרה על המזבח אלא לאכילה, וכן העושה בחוץ עבודה שאינה גמר עבודה, כפי שיבואר, הרי הוא פטור.

מְחֻסַּר זְמַן — ששנינו לעיל, שהמקריבו בחוץ פטור, **בֵּין בְּגוּפוֹ** — של הקרבן, שעדיין לא נמלאו לו שבעה ימים מיום שנולד, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **בֵּין בִּבְעָלָיו** — שעדיין לא הגיע זמן בעליו להקריבו, כמו שמשנתנו מפרשת מיד. **אֵיזֶה הוּא מְחֻסַּר זְמַן בִּבְעָלָיו? הַזָּב** — שכתוב בו **(ויקרא טו, יג-טו)**: "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו וכבס בגדיו, ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה... ועשה אותם הכהן אחד חטאת והאחד עולה"; **וְהַזָּבָה** — שכתוב בה **(שם שם, כח-ל)**: "ואם טהרה מזובה, וספרה לה שבעה ימים... וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה... ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה"; **וְיוֹלֶדֶת** — שכתוב בה **(ויקרא יב, ו)**: "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת"; **וּמְצֹרָע** — שכתוב בו **(ויקרא יד, י)**: "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים (אחד לאשם ואחד לעולה) וכבשה אחת בת שנתה תמימה" (לחטאת), **שֶׁהִקְרִיבוּ חַטָּאתָם וַאֲשָׁמָם בַּחוּץ** — בתוך ימי הספירה, דהיינו: הזב והזבה שהקריבו חטאתם בחוץ לפני יום השמיני לטהרתם, או היולדת שהקריבה חטאתה בחוץ לפני מלאת ימי טהרה לבן (בתוך ארבעים יום לילידתו) או לבת (בתוך שמונים יום לילידתה). או מצורע שהקריב חטאתו ואשמו בחוץ לפני יום השמיני לטהרתו, — ולא נקטה המשנה "ואשמם" אלא משום מצורע; כל אלו **פְּטוּרִין** — על ההקרבה בחוץ, לפי שבעלי הקרבנות הללו לא היו ראויים עדיין לכפרה, ולא היו קרבנותיהם ראויים לבוא בפנים; והרי זה מחוסר זמן בבעליו. שהמקריבו בחוץ פטור. **עוֹלוֹתֵיהֶן וְשַׁלְמֵיהֶן בַּחוּץ** — אבל אם הקריבו עולותיהם בחוץ בתוך ימי הספירה, שהרי הזב והזבה והיולדת והמצורע מקריבים מלבד החטאת גם עולה, כפי שהבאנו בפסוקים לעיל, אף על פי שגם העולות אינן ראויות להקרבה עד שישלימו ימי הספירה; או נזיר, שביום מלאות ימי נזרו צריך הוא להביא חטאת ועולה ושלמים **(במדבר ו, יד)**, אם הקריב שלמיו בחוץ לפני יום מלאות ימי נזרו (אמנם נזיר לא נזכר כאן, אבל המשנה נקטה "ושלמיהם" משום נזיר). **חַיָּבִין** — לפי שעולות ושלמים באים גם לנדבה, ונמצא שראויים הם לפנים (להיקרב על

קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, מִבְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים, וּמוֹתַר הָעֹמֶר, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, וּשְׁיָרֵי מִנָּחוֹת, הַיּוֹצֵק, הַבּוֹלֵל, הַפּוֹתֵת, הַמּוֹלֵחַ, הַמֵּנִיף, הַמַּגִּישׁ, הַמְסַדֵּר אֶת הַשֻּׁלְחָן, וְהַמֵּטִיב אֶת הַנֵּרוֹת, וְהַקּוֹמֵץ, וְהַמְקַבֵּל דָּמִים בַּחוּץ — פָּטוּר. אֵין חַיָּבִין עָלָיו לֹא מִשּׁוּם זָרוּת, וְלֹא מִשּׁוּם טֻמְאָה, וְלֹא מִשּׁוּם מְחֻסַּר בְּגָדִים, וְלֹא מִשּׁוּם רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם.

ד עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת, וַעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת. מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, נֶאֱסְרוּ הַבָּמוֹת, וַעֲבוֹדָה בַּכֹּהֲנִים. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, קָדָשִׁים קַלִּים בְּכָל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.

ה בָּאוּ לַגִּלְגָּל, הֻתְּרוּ הַבָּמוֹת; קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, קָדָשִׁים קַלִּים בְּכָל מָקוֹם.

פירוש ברטנורא

נזיר בהדייהו, שנזיר מביא שלמים: **בחוץ חייבין.** שהן מתקבלות בפנים נדבה לשמן לאחר שהקריבו חטאתם והמצורע את אשמו: **מבשר חטאת מבשר אשם כו'.** דכל הני נאכלים לכהנים ואינן קרבים לגבי מזבח, ורחמנא אמר (ויקרא י"ז) אשר יעלה עולה או זבח, מה עולה שהיא קרבה על גבי מזבח, אף כל שהוא קרב על גבי מזבח: **מבשר קדשי קדשים.** כבשי עצרת שהם שלמי צבור ויש להם תורת קדשי קדשים: **היוצק.** השמן על המנחה: **הבולל.** **הפותת.** הבולל המנחה בשמן. ופותתה פתים: **המניף.** **המגיש.** שמניף את המנחה שטעונה תנופה. ומגישה בחוץ. המנחה שהיא טעונה הגשה בפנים בקרן דרומית מערבית כדכתיב (שם ב') והגישה אל המזבח: **המסדר.** לחם הפנים על השלחן: **פטור.** דאמר קרא אשר יעלה עולה או זבח, מה העלאה שהוא גמר עבודה, אף כל שהוא גמר עבודה, יצאו אלו שאין אחד מהן גמר עבודה: **אין חייבין עליו משום זרות.** אם עשה זר אחת מכל העבודות הללו, כגון שבלל או פתת וכו'. וכן טמא, או מחוסר בגדים, או מי שאינו רחוץ ידים ורגלים, אינו חייב מיתה אע"פ שנפסל אותו דבר שעבד בו:

ד והעבודה בבכורות. דכתיב (שמות כ"ד) וישלח את נערי בני ישראל, אלו הבכורות שהעבודה בהם: **משהוקם המשכן נאסרו הבמות.** דכתיב (ויקרא י"ז) ואל פתח אוהל מועד לא הביאו, מכלל דבאוהל מועד תלי אסורא. ודוקא לישראל נאסרו הבמות, אבל נכרים מותרים להקריב לשמים בכל מקום, ואפילו בזמן הזה. ואסור לישראל להיות שלוחם להקריב ולא לסייעם. אבל להורות להם סדר הקרבה שרי:

ה באו לגלגל. ולא היה שם בית אלא יריעות המשכן של מדבר: **הותרו הבמות.** דרחמנא אמר אשר ישחט במחנה וכו' ואל פתח אוהל מועד לא הביאו,

משניות מבוארות – קהתי

המזבח) בכל זמן כקרבנות נדבה, הלכך אף כשהם מחוסרי זמן בעליהם, חייבים על הקרבתם בחוץ. מה שאין כן חטאת ואשם, שאינם באים אלא לכפרה בלבד, לאחר שהגיע זמן חיובם של בעליהם להקריבם, ולפיכך אם הקריבו חטאת ואשם בחוץ קודם זמן חיובם, פטורים, כמו ששנינו לעיל. **הַמַּעֲלֶה** — בחוץ, **מִבְּשַׂר חַטָּאת** — חיצונית, **מִבְּשַׂר אָשָׁם,** או **מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים** — אחרים, היינו מכבשי עצרת שהם שלמי ציבור ויש להם תורת קדשי קדשים (**עיין לעיל ה, ה**): שכל אלה נאכלים לכהנים ואינם קרבים על המזבח; או המעלה בחוץ **מִבְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים** — שנאכל לכל אדם, **וּמוֹתַר הָעֹמֶר** — או מותר מנחת העומר (שמנחת העומר שהיו מקריבים ביום ששה עשר בניסן, דינה שנקמצת ככל מנחה, והמותר נאכל לכהנים), **וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם** — או שתי הלחם שמביאים בחג השבועות, שנאכלות הן לכהנים, **וְלֶחֶם הַפָּנִים** — או לחם הפנים, היינו שתים עשרה חלות שעורכים כל שבת על שולחן הזהב בהיכל, **וּשְׁיָרֵי מִנָּחוֹת** — הנאכלים לכהנים; המעלה כל אלו בחוץ פטור, שכתוב בהקרבת חוץ (**ויקרא יז, ז**): "אשר יעלה עולה או זבח", ודורשים: מה עולה שהיא ראויה להעלאה, אף כל שראוי להעלאה חייב, יצאו אלו שנאכלים הם ואינם ראויים להעלאה (ליקרב על המזבח), המעלה אותם בחוץ פטור. וכן העושה בחוץ עבודות דלקמן: **הַיּוֹצֵק** — את השמן על המנחה, כמו שכתוב (**ויקרא ב, א**): "ויצק עליה שמן"; או **הַבּוֹלֵל** — את סולת המנחה בשמן, כמו שכתוב (**שם שם, ה**): "סולת בלולה בשמן"; או **הַפּוֹתֵת** — את המנחה לפתיתים, כמו שכתוב (**שם שם, ו**): "פתות אותה פתים"; או **הַמּוֹלֵחַ** — את קומץ המנחה או בשר הקרבנות, כמו שכתוב (**שם שם, יג**): "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח... על כל קרבנך תקריב מלח"; או **הַמֵּנִיף** — את המנחה, או **הַמַּגִּישׁ** — אותה למזבח בחוץ, שכן מנחה טעונה תנופה והגשה למזבח (לקרן דרומית מערבית); או **הַמְסַדֵּר אֶת הַשֻּׁלְחָן** — שערך לחם הפנים על שולחן בחוץ, **וְהַמֵּטִיב אֶת הַנֵּרוֹת** — או שתיקן את נרות המנורה בחוץ, **וְהַקּוֹמֵץ** — מן המנחה, **וְהַמְקַבֵּל דָּמִים** — בכלי, **בַּחוּץ** — לעזרה, **פָּטוּר** — שכתוב: "אשר יעלה עולה או זבח", מה העלאה שהיא גמר עבודה, אף כל שהיא גמר עבודה חייב, יצאו עבודות אלו — היוצק והבולל והפותת וכו' — שאינן גמר עבודה, העושה אותן בחוץ פטור. **אֵין חַיָּבִין עָלָיו לֹא מִשּׁוּם זָרוּת** — אם עשה זר (לוי או ישראל) את העבודות הללו בפנים, כגון שיצק או בלל או מלח וכו', אף על פי שכל עבודות אלו פסולות בזר, אינו חייב עליה מיתה בידי שמים; שכתוב בתורה (**במדבר יח, ז**): "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם, עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת" (בידי שמים), ודרשו מפסוק זה, שאין זר חייב מיתה בידי שמים אלא על עבודה תמה, דהיינו עבודה שגומרת את המעשה, ולא עבודה שיש אחריה עבודה, כלומר שאינה גמר עבודה; **וְלֹא מִשּׁוּם טֻמְאָה, וְלֹא מִשּׁוּם מְחֻסַּר בְּגָדִים, וְלֹא מִשּׁוּם רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם** — וכן אם עשאן בפנים כהן טמא, או מחוסר בגדים (שלא היה לבוש כל בגדי הכהונה), או כהן שלא קידש ידים ורגלים, אף על פי שנפסלה עבודתו, דהיינו שנפסל אותו דבר שעבד בו, אינו חייב עליה מיתה בידי שמים, שכל אלו אינם חייבים מיתה בידי שמים אלא בעבודות שהן גמר עבודה, כמו שבארנו לעיל בזר.

באור משנה ד

החל במשנתנו ועד משנה ט עוסקות המשניות בענין הבמות, דהיינו מקומות שהיו מקריבים עליהן קרבנות מחוץ למשכן ולמקדש. ואמנם היו תקופות שבהן מותר היה לישראל להקריב קרבנות בבמות. אבל בזמן שנבנה בית המקדש נאסרו הבמות לישראל, כפי שנלמד במשניות שלפנינו.

עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן — קודם שהוקם המשכן במדבר, **הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת** — מותר היה לישראל להקריב את קרבנותיהם בבמות שהיו מקימים בכל מקום שירצו כמו שהקריבו מאדם הראשון ועד משה רבנו, **וַעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת** — שכתוב (**שמות כד, ה**): "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים", ודרשו: אלו הבכורים שהעבודה בהם. **מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, נֶאֱסְרוּ הַבָּמוֹת** — אסור היה להקריב קרבנות בבמות אלא על המזבח שבמשכן בלבד, שנאמר (**ויקרא יז, ד**): "ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה', דם יחשב לאיש ההוא... ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", מכאן שהזהירה תורה מלהקריב חוץ למשכן, **וַעֲבוֹדָה בַּכֹּהֲנִים** — כמפורש בתורה. **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים** — כמפורש בחטאת ובאשם ובמנחה: "בחצר אהל מועד". **קָדָשִׁים קַלִּים** — נאכלים, **בְּכָל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל** — כפי שהיו חונים בדגליהם.

באור משנה ה

בָּאוּ לַגִּלְגָּל — כשעברו את הירדן בימי יהושע ובאו לגלגל (**יהושע ד, יט**), **הֻתְּרוּ הַבָּמוֹת** — אמנם בגלגל העמידו את המשכן שהיה

ו בָּאוּ לְשִׁילֹה, נֶאֱסְרוּ הַבָּמוֹת — לֹא הָיָה שָׁם תִּקְרָה, אֶלָּא בַּיִת שֶׁל אֲבָנִים מִלְּמַטָּן, וִירִיעוֹת מִלְּמַעְלָן, וְהִיא הָיְתָה מְנוּחָה. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, קָדָשִׁים קַלִּים וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי בְּכָל הָרוֹאֶה.

ז בָּאוּ לְנוֹב וּלְגִבְעוֹן הֶתִּירוּ הַבָּמוֹת; קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, קָדָשִׁים קַלִּים בְּכָל עָרֵי יִשְׂרָאֵל.

ח בָּאוּ לִירוּשָׁלַיִם נֶאֱסְרוּ הַבָּמוֹת, וְלֹא הָיָה לָהֶם עוֹד הֶתֵּר, וְהִיא הָיְתָה נַחֲלָה. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן

פירוש ברטנורא

פרט לגלגל שלא היה שם מחנה, שכבר בטלו המחנות והתחילו להיות נפוצים בכל הארץ. ומהאי טעמא נמי קדשים קלים נאכלין בכל מקום, שהרי לא היה שם מחנה כמו שהיה במדבר:

ו באו לשילה נאסרו הבמות. דכתיב (דברים י"ב) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה, מכלל דכשיבואו אל המנוחה, הבמות אסורות. ומנוחה זו שילה שהיתה שם מנוחה שלא היו נוסעים ממקום למקום כמו במדבר: **בית של אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה.** דכתיב (שמואל א' א') ותביאהו בית ה' שילה, אלמא בית היה, וכתיב (תהלים ע"ח) ויטוש משכן שילה, אלמא של יריעות היה, מלמד שלא היה שם תקרה אלא בית של אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה: **ומעשר שני בכל הרואה.** ולעיל לא תני מעשר שני, לפי שכל י"ד שנה שהיו בגלגל לא נתחייבו במעשרות עד שכבשו וחלקו. ובכל הרואה היינו בכל מקום שרואין משם שילה, דאמר קרא (דברים י"ב) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, בכל מקום אשר תראה אי אתה מעלה, אבל אתה אוכל בכל מקום שאתה רואה:

ז באו לנוב ולגבעון. כשחרבה שילה לסוף שלש מאות ושבעים חסר אחת שהיה המשכן שם, ונלקח הארון בימי עלי, באו לנוב, וחרבה נוב בימי שאול ובאו לגבעון. וכל ימי נוב וגבעון היו חמישים ושבע שנה, וכל זמן זה היו הבמות מותרות, דרחמנא אמר באיסור הבמות כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, מנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים, ולא חלקן הכתוב אלא כדי ליתן היתר לבמות בין זו לזו: **קדשים קלים בכל ערי ישראל.** והוא הדין למעשר שני, שהרי הקישן הכתוב, דכתיב (שם) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו', וכל נדריך אשר תדור, בזמן שקדשים קלים טעונים הבאת מקום אף מעשר שני טעון הבאת מקום, בזמן שקדשים קלים בכל ערי ישראל אף מעשר שני בכל ערי ישראל:

ח והיא היתה נחלה. האמורה בתורה כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, דמשמע משתבואו אל הנחלה יאסרו הבמות:

משניות מבוארות – קהתי

במדבר, ובתוכו מזבח הנחושת שעשה משה רבנו, אבל הארון לא היה בתוכו, והיה המזבח נקרא "במה גדולה" או "במת ציבור", שהיו מקריבים עליה קרבנות ציבור; ואילו לגבי היחיד הותרו הבמות, שמותר היה לכל אחד ואחד לבנות לו במה בכל מקום שירצה, ולהקריב עליה קרבנות. במת יחיד זו נקראת במה קטנה, ולא היה מקריב בה אלא דבר הנידר ונידב כעולות ושלמים. — היתר הבמות בגלגל למדים מן הכתוב (**ויקרא יז, ג-ד**): "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה... ואל פתח אהל מועד לא הביאו"... הרי תלה הכתוב איסור הבמות במחנה, ולפיכך כשנכנסו לארץ ובטלו המחנות, שהיו הולכים בכל הארץ לכבשה ולא היו חונים סביבות המשכן כמו במדבר, הותרו הבמות. **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים** — שהיו קרבים על המזבח במשכן, **נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים** — כמצוותם, **קָדָשִׁים קַלִּים בְּכָל מָקוֹם** — שהרי לא היה שם מחנה, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ו

בָּאוּ לְשִׁילֹה — כמו שכתוב (**יהושע יח, א**): "ויקהלו כל עדת בני ישראל שילה וישכינו שם את אהל מועד", ונתנו בו את המזבח והארון, **נֶאֱסְרוּ הַבָּמוֹת** — אסור היה להקריב על במות, אלא צריך היה להביא ולהקריב באוהל מועד. **לֹא הָיָה שָׁם תִּקְרָה, אֶלָּא בַּיִת שֶׁל אֲבָנִים מִלְּמַטָּן, וִירִיעוֹת מִלְּמַעְלָן** — משכן שילה לא היה עשוי קרשים כמו במדבר, אלא היה בית של אבנים בלי תקרה, ויריעות המשכן היו פרוסות מלמעלה במקום התקרה, ומכאן נקרא "בית", כמו שכתוב (**שמואל א א, כד**): "ותביאהו בית ה' שילה", ונקרא גם "משכן", כמו שכתוב (**תהלים עח, ס**): "ויטוש משכן שילה", **וְהִיא הָיְתָה מְנוּחָה** — שכתוב (**דברים יב, ט**): "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה", ופירושו: כשתעברו את הירדן (**שם יא, לא**) מותרים אתם להקריב בבמות עד שתבואו אל המנוחה, ודרשו: "מנוחה" זו שילה, שנחו אז לאחר ארבע עשרה שנות הכיבוש והחלוקה, ולפיכך כשבאו לשילה נאסרו הבמות. **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים** — בתוך כתלי בית ה' בשילה; **קָדָשִׁים קַלִּים וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי** — שכן נתחייבו במעשר שני לאחר שכבשו וחלקו את הארץ, **בְּכָל הָרוֹאֶה** — מותר לאכלם בכל מקום שרואים משם את שילה (**רש"י**), ויש מפרשים: בכל הרואה: בכל מקום שרואים משם קצת מבית ה' (**רמב"ם**); ודרשו דין זה מן הכתוב (**דברים יב, יג**): "השמר לך פן תעלה עולותיך, בכל מקום אשר תראה" — בכל מקום אשר תראה אי אתה מעלה, אבל אתה אוכל בכל מקום אשר תראה. בגמרא מובא, שימי שילה נמשכו שלוש מאות וששים ותשע שנים.

באור משנה ז

בָּאוּ לְנוֹב — לאחר שחרבה שילה ונלקח הארון על ידי הפלשתים בימי עלי הכהן (**עיין שמואל א, ד**), באו לעיר נוב והקימו שם משכן, שעמד שם שלוש עשרה שנה, **וּלְגִבְעוֹן** — לאחר שחרבה נוב בימי שאול המלך, כמסופר בספר שמואל א' פרקים כא-כב, העבירו את המשכן לגבעון, כמו שכתוב (**מלכים א ג, ד**): "וילך המלך גבעונה לזבוח שם כי היא הבמה הגדולה", ועמד שם המשכן ארבעים וארבע שנים; ובתוך אותה התקופה של נוב וגבעון שוב **הֶתִּירוּ הַבָּמוֹת** — שכתוב (**דברים יב, ט**): "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה", ודרשו: "מנוחה" זו שילה (כמבואר במשנה הקודמת), "נחלה" זו ירושלים (כמבואר במשנה הבאה), דהיינו שכשיבואו אל שילה ואל ירושלים תהיינה הבמות אסורות, ולמה חילקן הכתוב? כדי ליתן היתר בין זה לזה (**גמרא**), כלומר שאחר תקופת "המנוחה" יחזרו להיתר הבמות, עד שיבואו "אל הנחלה", ויבנו את בית המקדש בירושלים. **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים** — של המשכן, שאינם קרבים אלא על הבמה הגדולה; **קָדָשִׁים קַלִּים בְּכָל עָרֵי יִשְׂרָאֵל** — שבכל מקום שהוא מותר היה לבנות במה ולהקריב עליה קדשים קלים; והוא הדין למעשר שני שמותר היה לאכלו בכל מקום, שהרי הקישן הכתוב, שנאמר (**דברים יב, ז**): "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך... ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדור" — בזמן שקדשים קלים טעונים הבאת מקום אף מעשר שני טעון הבאת מקום; בזמן שקדשים קלים בכל ערי ישראל אף מעשר שני בכל ערי ישראל (**ברטנורא**). — משנתנו נקטה כאן "בכל ערי ישראל", שכן בתקופה זו, לאחר הכיבוש והחילוק, כבר בנו להם ערים; אבל בזמן הגלגל עדיין לא היו להם ערים, ולכן שנינו לעיל במשנה ה: "קדשים קלים בכל מקום" (**רמב"ם**).

באור משנה ח

בָּאוּ לִירוּשָׁלַיִם — אחר שנבנה המקדש בירושלים על ידי שלמה המלך, **נֶאֱסְרוּ הַבָּמוֹת** — עד עולם, **וְלֹא הָיָה לָהֶם עוֹד הֶתֵּר**

הַקְּלָעִים, קָדָשִׁים קַלִּים וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי לִפְנִים מִן הַחוֹמָה.

ט כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁהִקְדִּישָׁן בְּשָׁעַת אִסּוּר בָּמוֹת, וְהִקְרִיבָן בְּשָׁעַת אִסּוּר בָּמוֹת בַּחוּץ — הֲרֵי אֵלּוּ בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת. הִקְדִּישָׁן בְּשָׁעַת הֶתֵּר בָּמוֹת, וְהִקְרִיבָן בְּשָׁעַת אִסּוּר בָּמוֹת — הֲרֵי אֵלּוּ בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת. הִקְדִּישָׁן בְּשָׁעַת אִסּוּר בָּמוֹת, וְהִקְרִיבָן בְּשָׁעַת הֶתֵּר בָּמוֹת — הֲרֵי אֵלּוּ בַּעֲשֵׂה, וְאֵין בָּהֶם בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

י אֵלּוּ קָדָשִׁים קְרֵבִים בַּמִּשְׁכָּן: קָדָשִׁים שֶׁהֻקְדְּשׁוּ לַמִּשְׁכָּן; קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר קְרֵבִין בַּמִּשְׁכָּן, וְקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד בְּבָמָה. קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד שֶׁהֻקְדְּשׁוּ לַמִּשְׁכָּן — יִקְרְבוּ בַּמִּשְׁכָּן; וְאִם הִקְרִיבָן בְּבָמָה — פָּטוּר. מַה בֵּין בָּמַת יָחִיד לְבָמַת צִבּוּר? סְמִיכָה, וּשְׁחִיטַת צָפוֹן, וּמַתַּן סָבִיב, וּתְנוּפָה, וְהַגָּשָׁה; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מִנְחָה בַּבָּמָה. וְכֹהוֹן, וּבִגְדֵי שָׂרֵת, וּכְלֵי

פירוש ברטנורא

ט הרי אלו בעשה. דשמה תביאו את עולותיכם, דמשמע אבל לא בבמה, ולאו הבא מכלל עשה עשה. אי נמי, עשה והביאום לה׳, ולא תעשה דהשמר לך פן תעלה עולותיך, וכל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא לא תעשה: **ואין חייבין עליהם כרת.** כיון שהקדישם בשעת היתר הבמות, שאין המקריב בחוץ חייב כרת אלא על קרבן שאם הקריבו בחוץ בשעת הקדשו היה חייב, דומיא דמדבר, דבכרת דשחוטי חוץ כתיב (ויקרא י״ז) חוקת עולם תהיה זאת להם, זאת להם ואין אחרת להם: **הקדישן בשעת איסור הבמות.** מההיא שעתא קרינן בהו והביאום לה׳, וכיון שהמתין עד שלא יכול לקיימו נתבטל העשה על ידו. אבל לאו וכרת ליכא, דאזהרה ועונש בשעת הקרבה כתיבי, והרי הותרו הבמות:

י ואלו קדשים קרבים במשכן. כגון בזמן הגלגל ונוב וגבעון שהיה שם משכן והיו הבמות מותרות. אלו קדשים צריכין להקריבן במשכן ולא בבמה: **קדשים.** שסתמן הוקדשו למשכן, ומאי ניהו קרבנות צבור: **קרבנות יחיד.** סתמן לבמה: **קרבנות יחיד שהוקדשו למשכן.** שפירש בשעת הקדשן על מנת להקריבן למשכן: **ואם הקריבן בבמה פטור.** מאזהרה ומעונש, שהרי הותרו הבמות. ומיהו אסור לשנות, דכתיב (דברים כ״ג) מוצא שפתיך תשמור ועשית: **במות צבור.** גלגל ונוב וגבעון: **סמיכה.** דכתיב לפני ה׳ וסמך, שאין סמיכה בבמה: **שחיטת צפון.** דכתיב (ויקרא א׳) צפונה לפני ה׳, ואין צפון בבמה: **ומתן סביב.**

משניות מבוארות – קהתי

— לפי שקדושת המקדש קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, **וְהִיא הָיְתָה נֶחֱלָה** — כלומר מה שכתוב (**דברים יב, ט**): ״כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה״, כוונתו לירושלים, שכן קדושת המקדש שבירושלים עומדת לעולם כנחלה, אף כשהבית נחרב, כמו שכתוב (**תהלים צד, יד**): ״ונחלתו לא יעזוב״. **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים** — בתוך חומות העזרה, כמו שבארנו לעיל (ה, ג), **קָדָשִׁים קַלִּים וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי לִפְנִים מִן הַחוֹמָה** — נאכלים לפנים מחומת ירושלים.

באור משנה ט

כָּל הַקֳּדָשִׁים — הקרבנות, **שֶׁהִקְדִּישָׁן בְּשָׁעַת אִסּוּר בָּמוֹת** — בזמן שאסור היה להקריב על במות, **וְהִקְרִיבָן בְּשָׁעַת אִסּוּר בָּמוֹת בַּחוּץ** — כגון שהקדיש בהמה לקרבן בימי שילה והקריבה באותם הימים מחוץ למשכן שילה, **הֲרֵי אֵלּוּ בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה** — עבר על מצוות עשה ועל מצוות לא תעשה; על עשה, שכתוב (**דברים יב, יא**): ״והיה המקום אשר יבחר ה׳ א־להיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם״, ומשמעו: ״שמה תביאו״, ולא בבמה, והרי זה לאו הבא מכלל עשה (הנלמד מתוך מצוות עשה) שדינו כ״עשה״. ועל לא תעשה, שכתוב (**שם שם, יג**): ״השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה״, וכל מקום שנאמר בתורה ״השמר״ ״פן״ ו״אל״ אינו אלא ״לא תעשה״. **וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת** — כמו שלמדנו בתחילת הפרק הקודם, שכתוב (**ויקרא יז, ח-ט**): ״איש איש מבית ישראל... אשר יעלה עולה או זבח; ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו... ונכרת האיש ההוא מעמיו״. **הִקְדִּישָׁן בְּשָׁעַת הֶתֵּר בָּמוֹת** — בזמן שמותר היה להקריב על במות, **וְהִקְרִיבָן בְּשָׁעַת אִסּוּר בָּמוֹת** — בחוץ, כגון שהקדיש בהמה לקרבן בימי גבעון והקריבה מחוץ לעזרה לאחר שעמד כבר בית המקדש בירושלים, **הֲרֵי אֵלּוּ בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת** — שכתוב (**שם שם, ה-ז**): ״למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר הם זובחים על פני השדה והביאום לה׳ אל פתח אהל מועד... ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים... חוקת עולם תהיה זאת להם לדורותם״, ודרשו שכתוב זה מדבר בקדשים שהקדישם בשעת היתר הבמות והקריבם בשעת איסור הבמות, שכן ״אשר הם זובחים״... משמעו: הזבחים שהיו עומדים לישחט בבמה, אם הקריבם בשעת איסור במות כאילו הקריבם על פני השדה; והרי ״והביאם לה׳ אל פתח אהל מועד״ — זו מצוות עשה, ״ולא יזבחו עוד״... זו מצוות לא תעשה. ברם, אין חייבין עליהן כרת, שכתוב שם: ״תהיה זאת להם לדורותם״ ודרשו: ״זאת להם״, ולא אחרת להם, שעונש עשה ולא תעשה בלבד להם ולא כרת. **הִקְדִּישָׁן בְּשָׁעַת אִסּוּר בָּמוֹת, וְהִקְרִיבָן בְּשָׁעַת הֶתֵּר בָּמוֹת** — כגון שהקדיש קרבנותיו בימי שילה והקריבם על במה בחוץ בימי נוב, **הֲרֵי אֵלּוּ בַּעֲשֵׂה** — עבר על מצוות עשה, שבשעה שהקדישם נתחייב בעשה של ״והביאום לה׳ אל פתח אוהל מועד״, **וְאֵין בָּהֶם בְּלֹא תַעֲשֶׂה** — ומכל שכן שאין חייב עליהם כרת, הואיל והקריבם בשעת היתר הבמות.

באור משנה י

כבר הזכרנו בבאור המשניות הקודמות, כי בגלגל, בנוב ובגבעון העמידו אמנם את המשכן וקבעו בתוכו את מזבח הנחושת שעשה משה רבנו, אלא שהמזבח היה נקרא אז ״במה גדולה״ או ״במת ציבור״.

אֵלּוּ קָדָשִׁים קְרֵבִים בַּמִּשְׁכָּן — כגון בגלגל או בנוב או בגבעון, שאף על פי שהותרו אז הבמות, מכל מקום קדשים אלו, המפורטים לקמן, צריכים היו להקריבם במשכן ולא בבמה: **קָדָשִׁים שֶׁהֻקְדְּשׁוּ לַמִּשְׁכָּן** — שסתמם הוקדשו למשכן, דהיינו: **קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר קְרֵבִין בַּמִּשְׁכָּן** — שקרבנות הציבור מן הסתם הוקדשו למשכן, **וְקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד** — שהקדישם סתם, **בְּבָמָה** — מותר להקריבם בבמה. **קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד שֶׁהֻקְדְּשׁוּ לַמִּשְׁכָּן** — שפירש בשעה שהקדישם, שהוא מקדיש אותם על מנת להקריבם במשכן, **יִקְרְבוּ בַּמִּשְׁכָּן** — צריך להקריבם במשכן ולא בבמה; **וְאִם הִקְרִיבָן בְּבָמָה, פָּטוּר** — מעונש, שהרי הבמות מותרות. ברם, חייב הוא לקיים דבריו להקריבם במשכן. **מַה בֵּין בָּמַת יָחִיד לְבָמַת צִבּוּר** — לבמה הגדולה (המזבח) שבמשכן, היינו בגלגל, בנוב ובגבעון? **סְמִיכָה** — על הקרבן, **וּשְׁחִיטַת צָפוֹן** — בקדשי קדשים, **וּמַתַּן סָבִיב** — שתי מתנות שהן ארבע, **וּתְנוּפָה, וְהַגָּשָׁה** — של מנחות; כל אלה נוהגים בבמת ציבור ואינם נוהגים בבמת יחיד, שכן בסמיכה כתוב (**ויקרא א, ג-ד**): ״לפני ה׳ וסמך״; בשחיטת צפון כתוב (**שם שם, יא**): ״צפונה לפני ה׳״; במתן סביב כתוב (**שם שם, ה**): ״וזרקו... על המזבח סביב״; בתנופה כתוב (**שם ז, ל; י, טו; יד, יב; ועוד**): ״תנופה

שָׁרֵת, וְרֵיחַ נִיחוֹחַ, וּמְחִצָּה בַּדָּמִים, וּרְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם. אֲבָל הַזְּמַן, וְהַנּוֹתָר, וְהַטָּמֵא — שָׁוִין בָּזֶה וּבָזֶה.

סליק מסכת זבחים

מסכת מנחות

פרק ראשון

א כָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁנִּקְמְצוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן — כְּשֵׁרוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים מִשּׁוּם חוֹבָה, חוּץ מִמִּנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת. מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת שֶׁקְּמָצָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, נָתַן בַּכְּלִי, וְהִלֵּךְ, וְהִקְטִיר שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ לִשְׁמָן וְשֶׁלֹּא

פירוש ברטנורא

שתי מתנות שהן ארבע. דכתיב בהו (שמות כ"ט) את הדם על המזבח סביב, ולא בבמה: **תנופה.** דכתיב תנופה לפני ה', ואין תנופה בבמה: **והגשה.** דכתיב (ויקרא ב') והגישה אל המזבח, ואין הגשה בבמה: **אין מנחה בבמה.** דזבחים אמר קרא בבמה ולא מנחות: **כיהון.** דכתיב (שם י"ד) וזרק הכהן את הדם על המזבח, מזבח צריך כהן ואין במה צריכה כהן: **ובגדי שרת.** דכיון דאין צריך כהן אין כאן מקום לבגדי שרת, דבבגדי שרת כתיב (שם ו') ילבשם הכהן: **וכלי שרת.** דבכלי שרת כתיב (שמות כ"ח) לשרת בקדש, ולא בבמה: **וריח ניחוח.** אברים שצלאן והעלן, אין בהן משום ריח ניחוח. ודוקא במזבח דכתיב ריח ניחוח לה', אבל בבמה אפילו צלאן והעלן אין בכך כלום: **ומחיצת דמים.** חוט הסיקרא להבדיל בין דמים התחתונים לדמים העליונים. ואין חוט הסקרא בבמה דכתיב (שם כ"ו) והיתה הרשת עד חצי המזבח, ולא בבמה: **רחוץ ידים ורגלים.** דכתיב (שם ל') בבואם אל אהל מועד ירחצו מים, ולא בבמה: **הזמן.** אם חשב על הקרבן לאכלו חוץ לזמנו: **והטמא.** אע"פ שזר כשר להקריב בבמה, אין טמא מקריב בבמה:

מסכת מנחות

א א כל המנחות שנקמצו שלא לשמן. כגון שהתנדב מנחת מרחשת והביאה, וקמצה הכהן לשם מחבת: **כשרות.** ומקטיר הקומץ ושייריה נאכלים. שקמיצת המנחה במקום שחיטת הקרבן עומדת, וכשם שכל הזבחים שנשחטו שלא לשמן כשרים כדילפינן מקרא בריש מסכת זבחים, הכי נמי כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות: **אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה.** הוה מצי למתני ולא עלו לבעלים לשם חובה, והא דקתני אלא דמשמע דכל דינם כמנחות כשרות אלא דבר זה, לאשמועינן דאסור לשנויי בה שינוי אחר, שאם עבר וקמצה שלא לשמה אסור לתת הקומץ בכלי שרת שלא לשמה: **שלא עלו לבעלים לשם חובתו.** ולא יצא ידי נדרו וצריך להביא מנחה אחרת לשם מרחשת: **חוץ ממנחת חוטא.** כגון מנחה הבאה על טומאת מקדש וקדשיו, אם לא תשיג ידו לשתי תורים: **ומנחת קנאות.** של סוטה. שאם קמצן שלא לשמן, כגון לשם נדבה, או נתן בכלי שרת את הקומץ שלא לשמו, או הלך או הקטיר שלא לשמו, או חישב באחת מן העבודות הללו הריני עובד לשמן ושלא לשמן. אלו מנחות פסולות ואין שייריהן נאכלים. וטעמא הוי משום דמנחת

משניות מבוארות – קהתי

מסכת מנחות

באור משנה א

משנתנו דנה במנחה שאחת מהעבודות שלה — קמיצה, נתינה בכלי, הולכה והקטרה — נעשתה שלא לשמה אלא לשם מנחה אחרת. משנתנו נקטה "כל המנחות שנקמצו", משום שהקמיצה היא העבודה הראשונה במנחה, והוא הדין לשאר העבודות שנזכרו לעיל (תוספות).

כָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁנִּקְמְצוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן — כגון שהביא אדם מנחת מרחשת וקמצה הכהן לשם מנחת מחבת; או שקמץ הכהן מנחת נדבה לשם מנחת חוטא, **כְּשֵׁרוֹת** — המנחות, ומקטירים את קומצן, ושייריהן נאכלים לכהנים, כאילו נקמצו לשמן, **אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים מִשּׁוּם חוֹבָה** — אינם נפטרים בהן מחיובם, מאחר שנקמצו שלא לשמן, וצריכים הם להביא מנחה אחרת לתשלום חובתם או נדרם, **חוּץ מִמִּנְחַת חוֹטֵא** — שמביא העני על חטאו בשבועת העדות או בשבועת ביטוי או בטומאת מקדש וקדשיו, כמו שבארנו בפתיחה, **וּמִנְחַת קְנָאוֹת** — מנחת סוטה; בשתי המנחות הללו, אם נקמצו שלא לשמן, פסולות. **מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת שֶׁקְּמָצָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן** — אלא לשם מנחה אחרת, כגון לשם מנחת נדבה, או **נָתַן בַּכְּלִי** — שנתן את הקומץ בכלי שרת, **וְהִלֵּךְ** — או שהוליך את הקומץ למזבח, **וְהִקְטִיר** — או שהקטירו על המזבח, **שֶׁלֹּא לִשְׁמָן** — שעשה אחת מעבודות אלו שלא לשם מנחת חוטא או מנחת קנאות, אלא לשם מנחת נדבה, **אוֹ לִשְׁמָן וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָן** — שעשה אחת העבודות בתחילה לשמן ואחר כך שלא לשמן, או שעשה עבודה אחת לשמן ועבודה שנייה שלא לשמן, **אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן וְלִשְׁמָן** — שתחילה עשה שלא לשמן ואחר כך לשמן, כלומר בין שקדמה מחשבת "לשמן" למחשבת "שלא לשמן", ובין שקדמה מחשבת "שלא לשמן" למחשבת "לשמן", **פְּסוּלוֹת** — המנחות הללו, ואין שייריהן נאכלים, שבמנחת חוטא כתוב (ויקרא ה, יא): "כי חטאת היא", ובמנחת קנאות כתוב (במדבר ה, טו): "מנחת זכרון מזכרת עוון", ומכאן עשוה חכמים כחטאת, והרי בחטאת שנינו (זבחים א, לפני ה'"; בהגשה כתוב (ויקרא ב, ח): "והגישה אל המזבח"; ובמה קטנה (במת יחיד) אינה לפני ה' ולא מזבח. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מִנְחָה בַּבָּמָה** — אף בבמה גדולה לא היו מקריבים קרבן מנחה, שכתוב (ויקרא יז, ה): "למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר הם זובחים על פני השדה", ובזבחים שהקדישם בשעת היתר הבמות הכתוב מדבר, כמו שבארנו כבר במשנה הקודמת, ומאחר שכתוב שם (בהמשך הפסוק): "וזבחו זבחי שלמים", דרשו: זבחים, ולא מנחות; זבחים ולא עופות. **וְכָהוּן** — משנתנו ממשיכה בדברים שנוהגים בבמה גדולה ואינם נוהגים בבמה קטנה: כיהון — כהונה, שכתוב (ויקרא יז, ו): "וזרק הכהן את הדם על מזבח ה' פתח אוהל מועד" — מזבח צריך כהן ואין במת יחיד צריכה כהן; **וּבִגְדֵי שָׁרֵת** — בגדי כהונה שכתוב בהם (שמות כח, מג): "לשרת בקודש", ולא בבמה; **וּכְלֵי שָׁרֵת** — שכתוב בהם (במדבר ד, יב): "אשר ישרתו בם בקודש"; **וְרֵיחַ נִיחוֹחַ** — שאסור להעלות על המזבח איברים שצלאם תחילה חוץ למערכה, לפי שאין בהם ריח ניחוח, אבל בבמת יחיד מותר, שכתוב (ויקרא א, יג): "ריח ניחוח לה'"; **וּמְחִצָּה בַּדָּמִים** — היינו חוט הסיקרא באמצע גובה המזבח להבדיל בין הדמים הניתנים למעלה לדמים הניתנים למטה, ואין חוט הסיקרא בבמת יחיד, שכתוב (שמות כז, ה): "והיתה הרשת עד חצי המזבח", המזבח ולא הבמה; **וּרְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם** — שכתוב (שמות ל, כ): "בבואם אל אהל מועד ירחצו", ולא בבמת יחיד. **אֲבָל הַזְּמַן** — אם חשב לאכול או להקטיר אחר זמן הראוי, שהקרבן נעשה פיגול, **וְהַנּוֹתָר** — מן הקרבן לאחר הזמן, שדינו בשריפה, **וְהַטָּמֵא** — שטמא פסול להקריב ולאכול בשר הקרבנות, **שָׁוִין בָּזֶה וּבָזֶה** — בבמת ציבור ובבמת יחיד, שכתוב (ויקרא ז, יא): "וזאת תורת זבח השלמים", ודרשו: תורה אחת לכל השלמים, ואפילו לשלמי במה קטנה (במת יחיד). לגבי האמור באותו ענין; ובאותו ענין אמורים זמן ומחשבת פיגול, ונותר למדים מפיגול בגזירה שווה של "עוון, עוון", ואף טמא נאמר באותה פרשה, ומכאן שדברים אלו נוהגים בבמת יחיד כמו בבמת ציבור.

לִשְׁמָן, אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן וְלִשְׁמָן — פְּסוּלוֹת. כֵּיצַד לִשְׁמָן וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָן? לְשֵׁם מִנְחַת חוֹטֵא וּלְשֵׁם מִנְחַת נְדָבָה; אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן וְלִשְׁמָן? לְשֵׁם מִנְחַת נְדָבָה וּלְשֵׁם מִנְחַת חוֹטֵא.

ב אַחַת מִנְחַת חוֹטֵא וְאַחַת כָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁקָּמַץ זָר, אוֹנֵן, טְבוּל יוֹם, מְחֻסַּר בְּגָדִים, מְחֻסַּר כִּפּוּרִים, שֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, עָרֵל, טָמֵא, יוֹשֵׁב, עוֹמֵד עַל גַּבֵּי כֵּלִים, עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, עַל גַּבֵּי רַגְלֵי חֲבֵרוֹ — פָּסַל. קָמַץ בַּשְּׁמֹאל — פָּסַל. בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: יַחֲזִיר, וַיַּחֲזֹר וְיִקְמֹץ בַּיָּמִין. קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר, אוֹ גַּרְגֵּר מֶלַח, אוֹ קֹרֶט שֶׁל לְבוֹנָה — פָּסַל, מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: הַקֹּמֶץ הַיָּתֵר וְהֶחָסֵר — פָּסוּל. אֵיזֶה הוּא הַיָּתֵר? שֶׁקָּמְצוֹ מְבֹרָץ; וְחָסֵר? שֶׁקָּמְצוֹ בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? פּוֹשֵׁט אֶת אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פִּי יָדוֹ.

פירוש ברטנורא

חוטא חטאת קרייה רחמנא. ובחטאת כתיב ושחט אותה לחטאת, ולקח מדם החטאת, שתהא שחיטה ולקיחה דהיינו קבלת הדם לשם חטאת. ומנחת קנאות הואיל וכתיב בה עון דכתיב מנחת זכרון מזכרת עון, כחטאת שויוה רבנן. ומנחת העומר, אע"ג דלאו מנחת חוטא היא ולאו מנחת קנאות היא, קמצה שלא לשמה פסולה מהקטיר, ואין שייריה נאכלים, הואיל ובאה להתיר החדש ולא התירה. וכל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות דתנן במתניתין, דוקא במנחות שאין להם זמן קבוע איירי, ולא במנחת העומר שקבע לה זמן: **או שלא לשמן ולשמן.** דלא תימא לשמן ושלא לשמן הוא דפסולה, דתפוס לשון אחרון, אבל שלא לשמן ולשמן כשרות, קמ"ל:

ב זר ואונן וטבול יום כו'. כולהו מפורשים בפרק ב' דזבחים. ומוכחינן להו מקראי דעבודתן פסולה: **ערל.** כהן שמתו אחיו מחמת מילה: **יושב.** דבעינן לעמוד לשרת. **על גבי כלים כו'.** דבעינן שלא יהיה דבר חוצץ בינו ובין הרצפה: **בן בתירא אומר יחזיר.** הקומץ לתוך המנחה: **ויחזור ויקמוץ בימין.** והוא הדין לכל הנך פסולים דחשיב במתניתין סבירא ליה לבן בתירא שאם עבר אחד מהן וקמץ יחזיר הקומץ למקומו ויחזור כהן כשר ויקמוץ. ואין הלכה כבן בתירא: **עלה בידו צרור.** נמצא קומץ חסר מקום הצרור או גרגיר מלח או קורט של לבונה. דקודם קמיצה בורר כל הלבונה לצד אחד וקומץ ואח"כ מלקט אותה ונותנה עם הקומץ ושורף הכל, ואם נזדמן בתוך הקומץ גרגיר מלח או קורט של לבונה הרי הקומץ חסר כדי מקום הקורט: **מבורץ.** מלא וגדוש: **שקמצו בראשי אצבעותיו.** שלא פשטן על כל פס ידו: **פושט את אצבעותיו על פס ידו.** מכנים צדי אצבעותיו בקמח ומכנים הקמח לתוך ידו ומוחק באצבע קטנה שלא יצא הקמח חוץ לקמיצה ומוחק בגודל שלא יצא הקמח חוץ לאצבע. וזה היה צריך לעשות במנחת מחבת ומרחשת דמעשיהן אפויין ולאחר אפייתן פותתן וקומץ, ואי אפשר לפותתן דקות כל כך שלא יהיו יוצאות חוץ לקומץ, הלכך מוחק בגודל מלמעלה ובאצבע קטנה מלמטה. וזו היתה מעבודות קשות שבמקדש, דבקושי גדול יכול להשוות שלא יהא לא חסר ולא יתר. ורמב"ם כתב, שנדחו דברי האומר שזו עבודה קשה שבמקדש, והוא מפרש וקומץ כדקמצי אינשי האמור בגמרא [דף י"א], דהיינו שממלא כפו ממנו כדרך שבני אדם ממלאים ידיהם ממה שלוקחים בידם. ואני אומר, שאין פירוש כדקמצי אינשי אלא שמכנים צדי אצבעותיו בקמח ומכנים הקמח בצדי אצבעותיו לתוך ידו, אבל אינו נוטל קמח אלא מלא שלש אצבעותיו על פס ידו ולא יותר, וכדי שלא יהיה מבורץ ומבצבץ ויוצא, מוחק מלמטה באצבע קטנה ומלמעלה בגודל. ולא נדחו כלל דברי האומר שזו עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש ושיטת הגמרא כדברי. וכן פירשוה כל רבותי:

משניות מבוארות – קהתי

ד), שאם נעשתה אחת מעבודותיה שלא לשמה, פסולה. **כֵּיצַד לִשְׁמָן וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָן? לְשֵׁם מִנְחַת חוֹטֵא וּלְשֵׁם מִנְחַת נְדָבָה** — כגון בשעה שעשה הכהן אחת העבודות במנחת חוטא, חשב תחילה לשם מנחת חוטא ואחר כך לשם מנחת נדבה. **אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן וְלִשְׁמָן** — כיצד? **לְשֵׁם מִנְחַת נְדָבָה וּלְשֵׁם מִנְחַת חוֹטֵא** — שכשעשה אחת העבודות במנחת חוטא חשב תחילה לשם מנחת נדבה ואחר כך לשם מנחת חוטא.

בגמרא מובאת דעה, שאף מנחת העומר שקמצה שלא לשמה פסולה, הואיל ובאה להתיר (החדש) ולא התירה (עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב").

באור משנה ב

משנתנו מונה את הפסולים לעבודות המנחות, שאם אחד מהם קמץ את המנחה (וכן אם נתן את הקומץ בכלי או הוליכו או הקטירו), פסל את המנחה.

אַחַת מִנְחַת חוֹטֵא וְאַחַת כָּל הַמִּנְחוֹת — בין מנחת חוטא ובין שאר המנחות, **שֶׁקָּמַץ זָר** — מי שאינו כהן, **אוֹנֵן** — כהן שמת לו אחד מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם, וכל יום המיתה נקרא אונן; ואם עבד באותו יום, עבודתו פסולה, **טְבוּל יוֹם** — טמא שטבל מטומאתו ועדיין לא העריב שמשו, **מְחֻסַּר בְּגָדִים** — כהן שלא לבש כל בגדי הכהונה **(עיין באורנו למשנה זבחים ב, א)**, **מְחֻסַּר כִּפּוּרִים** — כגון מצורע שנתרפא וטבל ועדיין לא הביא קרבנותיו לכפרתו **(עיין באורנו שם)**, **שֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם** — שלא קידש ידיו ורגליו מן הכיור קודם עבודתו, **עָרֵל** — כהן שלא מלו אותו משום שמתו אחיו מחמת מילה, **טָמֵא** — כהן שנטמא בשרץ וכדומה, **יוֹשֵׁב** — בשעת העבודה, **עוֹמֵד עַל גַּבֵּי כֵּלִים**, או **עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה**, או **עַל גַּבֵּי רַגְלֵי חֲבֵרוֹ** — שיש חציצה בין רגליו של הכהן לרצפת העזרה **(עיין באורנו שם)**; אם אחד מכל אלו קמץ את המנחה, **פָּסַל** — את המנחה. **קָמַץ בַּשְּׁמֹאל** — בידו השמאלית, **פָּסַל** — את המנחה. **בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: יַחֲזִיר** — את הקומץ לתוך המנחה שנקמצה בשמאל, **וַיַּחֲזֹר וְיִקְמֹץ בַּיָּמִין** — והוא הדין לכל הפסולים שנימנו לעיל, שאם קמצו, יחזירו — לדעת בן בתירא — את הקומץ למקומו, ויקמוץ כהן כשר **(גמרא)**. **קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר** — ונמצא הקומץ חסר כשיעור מקום הצרור, **אוֹ גַּרְגֵּר מֶלַח** — שהיה בתוך הקומץ גרגיר מלח, אף על פי שמולחים אחר כך את הקומץ לפני הקטרתו על המזבח, **אוֹ קֹרֶט שֶׁל לְבוֹנָה** — אף על פי שנותנים לבונה על המנחה, ומקטירים אותה עם הקומץ כאחד, **פָּסַל** — את הקומץ, **מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: הַקֹּמֶץ הַיָּתֵר** — שיש בו יותר ממלוא קומצו של הכהן, **וְהֶחָסֵר** — או שיש בו פחות ממלוא קומצו של הכהן, **פָּסוּל** — להקרבה. **אֵיזֶה הוּא הַיָּתֵר? שֶׁקָּמְצוֹ מְבֹרָץ** — מלא וגדוש, שהוא מבצבץ מבין אצבעותיו. **וְחָסֵר** — ואיזה הוא החסר? **שֶׁקָּמְצוֹ בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו** — ולא פשט אותן על כל פס ידו. והוא הדין הקומץ שיש בו צרור או גרגיר מלח או קורט של לבונה, הואיל וקומץ חסר הוא, הריהו פסול. **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה** — את הקמיצה? **פּוֹשֵׁט אֶת אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פַּס יָדוֹ** — ונותן צידי אצבעותיו בקמח ומכניס הקמח לתוך ידו, ומוחק בזרת שלא יצא הקמח חוץ לקמיצה, ומוחק באגודל שלא יצא הקמח חוץ לאצבע **(ברטנורא)**.

רש"י

דף סב עמוד ב: סד"א שני שני שני. תלתא כתיבי ושנה עליהן הכתוב לעכב: **חד למראה וכו'.** ולמצוה ולא לעכב: **תהיה כתיב.** זאת תהיה תורת המצורע דמשמע בהווייתו תהא פרשה זו ככל הכתוב בה: **ולמצוה ה"נ דבעינן.** שיהו שניהן שוין והלא לא שנינו זאת אצל תמידין: **כנגד היום.** כנגד זריחת השמש: **או אינו אלא חובת היום.** ובא ללמד שיהו שנים לכל יום: **על קרן מערבית צפונית.** של מזבח שהשמש באה מן המזרח לפיכך מושכו השוחט לצד מערב להרחיקו מן כותל המזרח בכל יכולת מפני שהכתלים גבוהים והחמה שחרית בשיפולו של רקיע וצל הכותל עומד כנגדה וצפונית משום דקדשי קדשים שחיטתן על ירך המזבח צפונה ושם היה בית המטבחיים והטבעות קבועות ברצפה לתת ראש הבהמה לתוכן והן עשרים וארבעה כמנין המשמרות ומקומן עשרים וארבע אמות על עשרים וארבע קבועות בששה סדרים: **על טבעת שניה.** לא בטבעת שאצל המזבח אלא בשניה לה המשוכה לצד צפון ופני השוחט וצואר הבהמה באלכסון לצד מזרחית צפונית שמשם השמש באה שחרית וטעמא דטבעת שניה לא ידענא ואני שמעתי כדי שתהא הראשונה מסייעתו להאחז בה רגלי הבהמה שלא תהפך ושל בין הערבים שהחמה באה מן המערב מושך עצמו לצד מזרח בכל יכולת ופניו למערב דרום באלכסון שזריחת החמה באה משם:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף סב עמוד ב: מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא** - הטעם שכשרים בדיעבד הוא משום שהתורה ריבתה, **הָא לֹא רַבִּי רַחֲמָנָא, הֲוָה אֲמִינָא שֶׁפְּסוּלִין** אפילו בדיעבד, וקשה, **עִיכּוּבָא מְנָא לָן** - מנין לנו שאפילו בדיעבד פסולים. משיבה הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** שכיון ש'**תִּהְיֶה' כְּתִיב** ['זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ' (שם יד ב)], נלמד שבהווייתו תהא פרשה זו, היינו שכל הכתוב בה יעכב, לכן צריך ריבוי שאף כבשים שאינם שוים, כשרים בדיעבד. שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא** - וכעת שריבתה התורה **'כֶּבֶשׂ' 'כֶּבֶשׂ'** שבדיעבד כשרים גם אם אינם שוים, **'תִּהְיֶה' לָמָּה לִי.** משיבה הגמרא: **לִשְׁאָר הֲוָיָתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע** - לעכב בשאר דיני טהרת המצורע.

(ותנן) [וְתַנְיָא] נַמִּי - ושנינו ברייתא גם **לְנֵבִי** צפורי **מְצוֹרָע** לטהרתו **כִּי הַאי גַּוְונָא** - כגון זה, נאמר בתורה (ויקרא יד ד) 'וְלָקַח לַמְּטַהֵר שְׁתֵּי **צִפֳּרִים',** והרי **מִיעוּט** המילה **'צִפֳּרִים'** הוא **(שנים) [שְׁתַּיִם],** ואם כן **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'שְׁתֵּי',** אלא ללמד **שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת, וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁווֹת כְּשֵׁרוֹת** בדיעבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** פעמיים **'צִפּוֹר' 'צִפּוֹר'** ['וְשִׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת' (שם יד ה), 'אֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה' (שם יד ו)], ולא היה צריך לכתוב 'צפור' כיון שכבר נאמר 'וְלָקַח לַמְּטַהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים', אלא **רִיבָּה** בזה שאף אם אינן שוות, כשרות בדיעבד.

מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא** - הטעם שכשרות בדיעבד הוא משום **דְּרַבִּי רַחֲמָנָא, הָא לֹא רַבִּי רַחֲמָנָא,** היינו אומרים ש**פְּסוּלוֹת** אפילו בדיעבד. וקשה, **עִכּוּבָא מְנָא לָן** - מנין לנו שאפילו בדיעבד פסולות. משיבה הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** שכיון ש'**תִּהְיֶה' כְּתִיב,** אפשר לדרוש מזה שכל הכתוב בפרשת מצורע מעכב כמבואר לעיל, לכן צריך ריבוי, שאף צפורים שאינן שוות כשרות בדיעבד. שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא** - וכעת שריבתה התורה מ'**צִפּוֹר'** שבדיעבד כשרות גם אם אינן שוות, **'תִּהְיֶה' לָמָּה לִי.**

משיבה הגמרא: **לִשְׁאָר הֲוָיָתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע** - לעכב בשאר דיני טהרת מצורע.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** שבמקום שריבתה התורה וכתבה 'שנים' באה ללמדנו שלכתחילה יהיו שוים, **לְנֵבֵי תְּמִידִין** - קרבנות התמיד שמקריבים בכל יום **נַמִּי נֵימָא** - גם נאמר שלומדים מהפסוק 'כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד' (במדבר כח ג)**, וּמִיעוּט 'כְּבָשִׂים'** בלשון רבים הוא **שְׁנַיִם,** ואם כן **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'שְׁנַיִם',** אלא בא ללמדנו **שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן** - שני התמידים **שָׁוִין, וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, כְּשֵׁרִין** בדיעבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** פעמיים **'כֶּבֶשׂ' 'כֶּבֶשׂ'** ['אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד וגו' וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי' (שם כח ד)], והמילים 'כבש' מיותרות כיון שכבר כתוב 'כבשים', אלא **רִיבָּה** בזה שאף אם אינם שוים כשרים בדיעבד. ואם כן יקשה, **וּלְמִצְוָה הָכִי נַמִּי דִּבְעִינָן** - וכי לכתחילה אכן צריך שיהיו שני כבשי התמיד שוים, הרי לא מצינו שנאמר דין כזה. מתרצת הגמרא: **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ** - המילה 'שנים' נצרכת **לְכִדְתַנְיָא** בברייתא, נאמר (שם כח ג) **'שְׁנַיִם לַיּוֹם'** ולמדים שיש לשחוט את התמידים **כְּנֶגֶד הַיּוֹם** - מול זריחת אור השמש. **אַתָּה אוֹמֵר** שדורשים מהפסוק שישחטו **כְּנֶגֶד הַיּוֹם, אוֹ** שמא **אֵינוֹ** בא **אֶלָּא** ללמד את עצם **חוֹבַת הַיּוֹם** להקריב בכל יום שני כבשים. אין לומר כן, כיון ש**כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** (שם כח ד) **'אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם' הֲרֵי שחוֹבַת הַיּוֹם** כבר **אָמוּר,** וְאם כן **מָה אֲנִי מְקַיֵּים** - מה מלמד הפסוק **'שְׁנַיִם לַיּוֹם',** אלא ודאי בא ללמד שישחטו אותם **כְּנֶגֶד הַיּוֹם. וּבֵיצַד** תהיה שחיטתם כנגד זריחת השמש, **תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר** שאז החמה במזרח, **הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן** [-בצד] **צְפוֹנִית מַעֲרָבִית** של מזבח החיצון, כלומר, שהיו מרחיקים אותו לצד מערב כדי שיראה את השמש, והשוחט עומד בצפון המזבח סמוך למערב המזבח, ופניו וצואר הבהמה באלכסון לצד מזרחית צפונית. ולא היה נשחט בטבעת הראשונה הסמוכה למזבח אלא **עַל הַטַּבַּעַת הַשֵּׁנִיָּה** המשוכה לצד צפון. **וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם** שאז החמה במערב היו מרחיקים אותו לצד מזרח **וְהָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית** של מזבח החיצון, והשוחט עומד בצפון המזבח סמוך למזרח המזבח ופניו וצואר הבהמה באלכסון לצד מערבית דרומית מול השמש, ולא היה שוחט בטבעת הראשונה הסמוכה למזבח, אלא **עַל הַטַּבַּעַת הַשֵּׁנִיָּה** המשוכה לצד צפון.

אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, מה שנאמר 'עֲרֵבֵי' בלשון רבים שמשמע שְׁתַּיִם, לא בא לרבות ולהכשיר ערבה שאינה גדילה על הנחל, אלא ללמד שצריך לקיים בערבה שתי מצוות, **אַחַת לַלּוּלָב** – ליטול ערבה עם הלולב, בין במקדש ובין בגבולין, **וְאַחַת לַמִּקְדָּשׁ** – להקיף בכל אחד מימי חג הסוכות את המזבח עם ערבה לבדה. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן** שדרשו מ'עֲרֵבֵי' לרבות ערבה שאינה גדילה על הנחל, ערבה **לַמִּקְדָּשׁ מְנָא לְהוּ** – מניין הם לומדים את מצות הקפת המזבח בערבה. עונה הגמרא: **הִלְכְתָא גְּמִירֵי לְהוּ** – לרבנן מצוה זו נלמדת מהלכה למשה מסיני, **דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** על שלושה דינים שנשאל בבית המדרש מה מקורם, והם: א', **עֶשֶׂר נְטִיעוֹת** – אף על פי שמצוה מן התורה להוסיף מחול על הקודש, ואסור לחרוש שלשים יום לפני ראש השנה של שביעית, נאמר למשה בסיני שתחת נטיעות מותר לחרוש עד ראש השנה כדי שלא ייבשו. ואם יש עשר נטיעות המפוזרות בשוה בתוך בית סאה [שהוא חמישים אמה על חמישים אמה], נאמר למשה בסיני שהם יונקות בכל הבית סאה, ומותר לחרוש בשבילן את כל הבית סאה. ב', **עֲרָבָה** – שצריך להקיף את המזבח בערבה כל שבעת ימי חג הסוכות. ג', **וְנִיסּוּךְ הַמַּיִם** – שצריך לנסך מים על המזבח בהקרבת תמיד של שחר בחג הסוכות, לבד מן היין שמנסכים בכל יום מנסכים גם יין וגם מים. שלושה דינים אלו הם **הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי**.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק 'עֲרֵבֵי נַחַל', ללמד שרק מין הערבות **הַגְּדֵילוֹת עַל הַנַּחַל** כשרות, **פְּרָט לַצַּפְצָפָה** – מין ערבה ששמה צפצפה **הַגְּדֵילָה בֵּין הֶהָרִים** שפסולה. **אָמַר רַבִּי זֵירָא, מַאי קְרָאהּ** – מניין יש ללמוד שצפצפה גרועה ואינה ממין ערבה ואין לרבות אותה מהנאמר 'ערבי', שנאמר 'קָח עַל מַיִם רַבִּים **צַפְצָפָה שְׁמוֹ**' – בפסוק זה הוכיח הנביא את בני ישראל שקילקלו את מעשיהם, והמשילם לאילן הגדל על גבי מים רבים כלומר לעץ הערבה, שנעשה לאילן צפצפה, והיינו שנעשה גרוע, ומכאן יש ללמוד שצפצפה היא מין גרוע. **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבי זירא, וְדִילְמָא** הפסוק **פָּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ**, דהיינו, 'קָח עַל מַיִם רַבִּים' **וּמַאי נִיהוּ** – ומה היא אותה שגדילה על מים רבים **'צַפְצָפָה'**, ולא בא הכתוב לומר שהערבה נעשית צפצפה. ענה לו רבי זירא: **אִם כֵּן מַאי 'שְׁמוֹ'**, ומדוע לא אמר הכתוב רק 'קח על מים רבים צפצפה', ולכן מוכרח בפסוק פירושו של רבי זירא שהצפצפה היא גרועה, ויש ללמוד מזה לענין נטילת צפצפה בחג. אגב שהובא פסוק זה, מביאה הגמרא את פירושו של הפסוק. **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁיְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי כְּ'קָח עַל מַיִם רַבִּים', וּמַאי נִיהוּ עֲרָבָה** שהיא משובחת, **וְהֵן שְׁמוּ עַצְמָן כַּצַּפְצָפָה שֶׁבֶּהָרִים** שהיא גרועה.

אִיכָּא דְּמַתְנֵי לֵהּ לְהַאי קְרָא אַמַּתְנִיתָא – יש אומרים שהתנא עצמו הביא שמהפסוק 'קָח עַל מַיִם רַבִּים **צַפְצָפָה שְׁמוֹ**' יש ללמוד שערבה פסולה. ורבי זירא הוא שהקשה על הברייתא, **מַתְקִיף לֵהּ רַבִּי זֵירָא, וְדִילְמָא** הפסוק **פָּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ**, דהיינו, 'קָח עַל מַיִם רַבִּים' **מַאי נִיהוּ** – מה היא, **'צַפְצָפָה'**. דוחה הגמרא, **אִם כֵּן מַאי 'שְׁמוֹ'** – מדוע נאמר 'צפצפה שמו'. מפרשת הגמרא את הפסוק, **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁיְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי כְּ'קָח עַל מַיִם רַבִּים', וּמַאי נִיהוּ עֲרָבָה, וְהֵן שְׁמוּ עַצְמָן כַּצַּפְצָפָה שֶׁבֶּהָרִים**.

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵי זֶהוּ עֲרָבָה – מה הם סימני ערבה שהיא כשירה, **וְאֵיזֶהוּ צַפְצָפָה** – ומה הם סימני צפצפה שהיא ערבה פסולה, סימני **עֲרָבָה** הכשרה הם, **קָנֶה** – העץ **שֶׁלָּהּ** בצבע **אָדוֹם, וְעָלֶה שֶׁלָּהּ מָשׁוּךְ** לאורכו ואינו עגול, **וּפִיהָ חָלָק** – שפת העלים חלקים ואין בהם פגימות. סימני **צַפְצָפָה** הפסולה הם, **קָנֶה שֶׁלָּהּ** בצבע **לָבָן, וְעָלֶה שֶׁלָּהּ עָגוֹל, וּפִיהָ דּוֹמֶה לְמַגָּל** – יש בשפת העלים פגימות פגימות כמגל שקוצרים בו. וכל שאין בערבה את כל שלושת סימני הפסול של צפצפה כשר.

מקשה הגמרא: **וְהָא תַּנְיָא**, ערבה שהיא **דּוֹמֶה לְמַגָּל** בכך שיש בשפת העלים פגימות וכל הפגימות נוטות לצד אחד כמו הפגימות שבמגל, **כָּשֵׁר**. אבל אם הערבה **דּוֹמֶה לְמַסָּר** – בכך שהפגימות שבשפת העלים זקופות כלפי מעלה והפגימות נוטות חלקם לצד זה וחלקם לצד האחר כמו הפגימות שבמסר, **פָּסוּל**. הרי שערבה שעליה דומים למגל כשרה, ולא כמו שנאמר בברייתא הקודמת שהיא פסולה. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, כִּי תַּנְיָא הַהִיא** – הברייתא השניה שהכשירה בערבה שדומה למגל, **בְּמִין** ערבה ששמו **חִילְפָא** – ערבה **גִּילָא** שבעלים שלה יש פגימות כמגל, וכיון שיש בה את שני סימני הכשרות האחרים, שקנה שלה אדום ועלה שלה משוך, כשרה. **אָמַר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ הַאי** ערבה ששמה **חִילְפָא גִּילָא כָּשֵׁר לְהוֹשַׁעְנָא** – לצאת בו ידי חובת נטילת לולב ומיניו. מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שחילפא גילא כשרה כיון שאין בה את כל סימני הפסול שיש בצפצפה. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא הוֹאִיל וְאִית לֵיהּ** – לערבה **שֵׁם לְוִוי** שאין שמה ערבה אלא חילפא גילא **לֵא נִתְכַּשֵּׁר, קָא מַשְׁמַע לָן** אביי שהיא כשרה אף שיש לה שם לווי. שואלת הגמרא: **וְאַיְמָא הָכִי נַמִּי** – שמא אכן היא פסולה כיון שיש לה שם לווי, ומניין לאביי להכשירה. עונה הגמרא: **'עֲרֵבֵי נַחַל' אָמַר רַחֲמָנָא, מִכָּל מָקוֹם**, וחילפא גילא אף שיש לה שם לווי מכל מקום היא בכלל 'ערבי נחל' שאמרה תורה, ולכן אמר אביי שהיא כשרה.

אָמַר רַב חִסְדָּא, הָנֵי תְּלָת מִילֵּי – שלושה דברים אלו **אִשְׁתַּנֵּי שְׁמֵיְיהוּ מִכִּי חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** – השתנו שמותם משנחרב בית המקדש. א'. מה שהיה שמו מקודם **חִילְפָא** – צפצפה, שמו עכשיו **עֲרֵבְתָא** – ערבה, ומה ששמו היה מקודם **עֲרֵבְתָא**, שמו עכשיו **חִילְפָתָא**. שואלת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – מדוע יש צורך להודיע שנשתנו שמותם, עונה הגמרא: **לְלוּלָב** – לדעת שמה שנקרא עתה 'ערבתא' פסול ללולב משום שהוא צפצפה, ומה שנקרא 'חלפתא' כשר ללולב משום שהוא ערבה כשרה. ב'. מה שהיה שמו מקודם **שִׁיפּוּרָא** – שופר של איל שהוא כפוף, נעשה שמו **חֲצוֹצְרְתָּא**, ומה שהיה שמו **חֲצוֹצְרְתָּא**, שהוא ישר ואינו של איל, שמו עכשיו **שִׁיפּוּרָא. מַאי נַפְקָא מִינָּהּ** לידע שנשתנו שמותם, **לְשׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – לדעת שאין יוצאים מצות תקיעת שופר בראש השנה במה שנקרא עתה שיפורא, מפני שאינו של איל, אלא במה שנקרא חצוצרתא שהוא השופר שדברה עליו התורה. ג'. מה שנקרא מקודם **פָּתוּרְתָּא** – שולחן קטן, שמו עכשיו **פָּתוּרָא**, ומה ששמו היה מקודם **פָּתוּרָא** – שולחן גדול, שמו עכשיו **פָּתוּרְתָּא. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** לידע שנשתנו שמותם, **לְמִקָּח וּמִמְכָּר**, שאם מכר לו 'פתורא' חייב להביא לו גדול או קטן לפי קריאת אנשי המקום בזמן זה.

אָמַר אַבָּיֵי, אַף אֲנִי אוֹמֵר דבר נוסף שהשתנה שמו, החלק בבהמה שהיה שמו מקודם **בֵּי כַּסֵּי** – בית הכוסות, נעשה שמו **הוּבְלִילָא** – המסס, והחלק בבהמה שהיה שמו **הוּבְלִילָא**, נעשה שמו **בֵּי כַּסֵּי**. מפרשת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** לידע שנשתנו שמותם, לענין הלכות טריפות, ששנינו במסכת חולין (נ:) **שֶׁמַּחַט הַנִּמְצָא בְּעוֹבִי** – בעור העבה של **בֵּית הַכּוֹסוֹת** מצד אחד [שאין הנקב מפולש בעוביו] כשר, ואם נמצאת משני צדדים [שהנקב מפולש] טריפה, ודין זה הוא דווקא בעור המקום שנקרא מתחילה בית הכוסות, שהעור שלו עבה ועשוי משני עורות, וכל זמן שהנקב אינו מפולש מצד לצד, אלא רק עור אחד ניקב, אין הבהמה טריפה, מפני שהעור השני מגין ומכסה את מקום הנקב, אבל אם המחט תחובה במה שנקרא עתה בית הכוסות ומתחילה היה נקרא המסס, שיש לו רק עור אחד הרי הוא כנקב מפולש, והבהמה טריפה. **אָמַר רָבָא בַּר יוֹסֵף, אַף אֲנִי אוֹמֵר** דבר נוסף שהשתנה שמו, המקום שמתחילה היה שמו **בָּבֶל**, נעשה שמו **בּוּרְסִיף**, והמקום ששמו היה **בּוּרְסִיף**, נעשה שמו **בָּבֶל, לְמַאי**

רש"י

אבא שאול אומר — "ערבי" דאמר קרא לא להכשיר של בעל בא, אלא ללמדך שצריך שתי מצות של ערבה, אחת לאגדה בלולב ואחת למקדש להקיף את המזבח, כדאמרינן לקמן בפרק "לולב וערבה" (מה,א). **ורבנן** — דדרשי "ערבי" להכשיר של בעל ושל הרים, למקדש מנא להו? **עשר נטיעות ערבה ונסוך המים** נשאלו בבית המדרש מנין להם מן התורה, והשיבו שהלכה למשה מסיני הם, ושמע השומע וגרסם בסדר ששמעם. וכן: שיעורים וחציצין ומחיצין (סוכה ה,ב) שמעון השומע וסדרן בסדר ששמעון, וכן בכל מקום. עשר נטיעות — משנה היא בסדר זרעים (שביעית פרק ראשון משנה ו): עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה, שאין בין זו לזו אלא כמה שיש בין זו לחברתה. ותפסו בית סאה שהוא חמשים אמה על חמשים אמה מפוזרות לאורך ורוחב בשוה — חורשין כל בית סאה בשבילן ערב שביעית עד ראש השנה. אף על פי שמצוה מן התורה להוסיף מחול על הקדש, כדנפקא לן מ"בחריש ובקציר תשבות" חריש של ערב שביעית הנבנס לשביעית, ואסור לחרוש שלשים יום לפני ראש השנה, כדאמרינן בשמעתא קמייתא דמועד קטן (ג,א) מקראי, בנטיעות נאמר למשה מסיני שמותר לחרוש תחתיהם עד ראש השנה, כדי שלא יבשו. ואם עשר הן ומפוזרות כהלכתן בתוך בית סאה — נאמר למשה שיונקות בבית סאה כולה, ומותר לחרוש את כולן בשבילן. אבל אם אינם עשר, או שאינן מפוזרות כהלכתן — חורש תחת כל אחת ואחת כשיעור יניקתה לפי חשבון עשר לבית סאה. ובאילנות זקנים נאסר שלשים יום לפני ראש השנה, כדאמרינן במועד קטן (שם) לר' ישמעאל מהלכתא, ולרבי עקיבא מקראי. וחכמים עשו סייג לתורה, ואסרו בשדה הלבן מפסח ואילך, ובשדה האילן בזקנים מעצרת ואילך. ואמרו בזקנים מפני שיונקים הרבה שלש אילנות (ממטע עשרה) לבית סאה הרי אלו מצטרפים, וחורשים כל בית סאה בשבילן עד עצרת, לפי שכולו צריך להן ויצתה מתורת שדה לבן ונעשית שדה אילן. ואם אינם שלש — חורש לכל אחד תחתיו לפי חשבון עד עצרת, והשאר אסור מפסח ואילך. **ערבה** — למקדש דאילו ערבה לולב — מקרא נפקא. **ונסוך המים** — לתמידין של שחר שבעת ימי החג, כדאמרינן לקמן בפרק "לולב וערבה" (מח,א). והתם מפרש כיצד מנסכין בין מים בין יין. וכל קרבנות כל ימות השנה אין נסכיהם אלא יין, חוץ מן החג בתמיד של שחר, שצריך שני ניסוכין. **מאי קראה** — דצפצפה לגריעותא, ולא מינא דערבה היא, דנרבייה מ"ערבי" מכל מקום. **קח על מים רבים צפצפה שמו** — כדמפרש ליה ר' אבהו: אותו שנשרש ואחוז על מים רבים נעשה צפצפה. אלמא, גריעותא היא, דבתוכחה נאמר ביחזקאל. **אמר ר' אבהו** — גרסינן. ולא גרסינן אלא, ולאו לפרושי טעמא דמתניתין, אלא מלתא באפי נפשה היא, הואיל ואיירי בקרא פרשיה. **ואיכא דמתני להאי קרא אמתניתא** — דתנא דמתניתא גופיה אייתיה במתניתא, ולאו ר' זירא. ודוך אתקפתא דאביי מתני לה בר' זירא ותירוצא, דאם כן מאי שמו מתנו לה בלא גברא. **קנה שלה** — עץ שלה. **ופיה חלק** — חודן של עלין חלק, ואינו עשוי פגימות פגימות. **והתניא דומה למגל כשר** — מגל קציר פגימותיה כולן נוטות לצד אחד, עקומות כלפי בית יד שלה: מסר — היא מגירה, שקורין *שיג"ה, ופגימותיה הולכות נוכחו, ולהם שני עוקצין אחד מכאן ואחד מכאן, כפגימות סכין. **הכי גרסינן: משכחת לה בחילפא גילא** — ולא גרס ומשכחת לה חילפא גילא. מין ערבה כשרה היא, ופיה דומה למגל. אבל שאר ערבה פיה חלק. **חילפא ערבתא** — לאו דהיינו חילפא גילא, אלא צפצפה. ועבשיו נשתנית משמה, וקורין לה ערבה. **שיפורא** — כפוף. **חצוצרתא** — פשוטה, ואינה של איל. **פתורתא פתורא** — האחת גדולה והאחת קטנה. ושם היו רגילין לקרות לגדולה חלף קטנה, ושל קטנה לגדולה. **אף אני אומר** — אף אני יש בידי עוד אחד שנתחלף שמה. **הובלילא** = **צנפיי"ל. **בית הכוסות** = סוף הכרס שקורין ***פנצ"ה, והוא עשוי כבובע וכבוכו ודופנו סביב (שפה) לו עבה כשתי דפנות. ותניא חולין (ג,ב): מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד, תחובה בעוביו ולא ניקב נקב מפולש — כשר. שהעובי סותמו ומגין. משני צדדין, שהנקב מפולש — טריפה. ובאותו שקורין עכשיו בית הכוסות אין חילוק להכשיר, מפני שדופנו דק, והוא היה רגיל לקרות הובלילא.

תוספות

ואחת למקדש — תימה: דכיון דלית ליה הלכתא, אימא אף בגבולין; דמידי מקדש כתיב בקרא?

ורבנן למקדש מנא להו — הכי נמי מצי למיבעי לאבא שאול: של בעל ושל הרים מנא ליה? ושמא לית ליה. ולית ליה נמי הא דדרשי רבנן לקמן "ערבי נחל" שתים. אלא סבר ליה כרבי עקיבא, דאמר: הדס אחד וערבה אחת. ואין הלכה כר' עקיבא, כדמוכח לקמן. ולפי זה צריך ליזהר שלא ליטול ערבה ללולב אאם כן גדילה על הנחל, דשתי דרשות לא דרשינן מ"ערבי" בדדרשינן לקמן ובדדרשינן הכא, וכל הני תנאי דהכא ודלקמן מתניא גבי הדדי בתורת כהנים, משמע דמר דריש ליה הכי ומר דריש ליה הכי.

קנה שלה כו' — כיון דפירש סימני ערבה הוי סגי, אלא להכשיר אף שאין בו שלשה סימנים אלו, כגון חילפא גילא, לפיכך קתני סימני צפצפה למימר דוקא הני.

בית הכוסות — סוף הכרס שקורין פנצא, והוא עשוי כבובע וכבוכו. ותניא: מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד ולא ניקב נקב מפולש — כשרה, שהעור סותמו ומגין. משני צדדין, שהנקב מפולש — טרפה. ובאותו שקורין עכשיו בית הכוסות — אין חילוק להכשיר. מפני שדופנו דק, והוא היה רגיל לקרות הובלילא. כך פירש בקונטרס. ואם תמצא לומר דאין סברא שיהא טרפה, הואיל ולא ניקב אלא חצי העור! — מצינן למימר דכולו ניקב, וחיישינן שמא הבריא, כי היכי דחיישינ ברישׁ "אלו טרפות" (חולין מג,ב) גבי ישב לו קוץ בושט, למאן דחייש לספק דרוסה. והא דתנא התם: המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ, דמשמע דבעינן נקב מפולש — לאו דוקא לחוץ מפולש, אלא כלומר: כלפי חוץ, לאפוקי נקבו זה לתוך זה. והא דקא אמרי' בעובי בית הכוסות מצד אחד כשרה — צריך לפרש אותו צד מבפנים כלפי הרעי. דאי צד החיצון שכלפי חלל הגוף — אפילו לא ניקב כלל אלא שנמצאת מחט בחלל הגוף טרפה, דאמרינן נקובי נקב ואתאי. ואין נראה לרבינו תם לומר שתהא טרפה בלא נקב, אלא חצי העובי של המסס נמי מצד אחד כשרה. והא דנקט עובי בית הכוסות — רבותא קא משמע לן, אף על פי שניקב עור אחד שלם — אפילו הכי כשרה עד שינקבו שניהם. ואיידי דנקט מצד אחד כשרה — נקט נמי משני צדדין טריפה, אף על פי דמילתא דפשיטא היא. אי נמי: סלקא דעתך משני צדדין דניקבו שתי העורות כשרה, לפי ששובב על גבי המסס ומדובק שם בשומן, ומגין שלא יצא הרעי, מידי דהוה אחלחולת שניקבה וירכים מעמידות אותה. והא דנפקא מינה הכא במאי דאישתני שמייהו — היינו נפקותא דלא תטעה מה שאמר מצד אחד כשרה היינו בהובלילא, דהיינו המסס שקורין עכשיו בית הכוסות. אבל מה שקורין הובלילא, דהיינו מה שהיו רגילין לקרות בית הכוסות — אפילו מצד אחד טרפה, הואיל וניקב עור שלם, וכן שלא נטעה נמי במשני צדדין טרפה, דהוי במה שקורין עכשיו בית הכוסות דהוא המסס, אבל מה שקורין עכשיו הובלילא דהוא מה שהיו קוראין תחלה בית הכוסות אפילו משני צדדין כשרה, בחלחולת שניקבה וירכים מעמידות אותה.

נפקא

אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: "עֲרָבֵי" - שְׁתַּיִם, אַחַת לַלּוּלָב וְאַחַת לַמִּקְדָּשׁ. וְרַבָּנַן, לַמִּקְדָּשׁ מְנָא לְהוּ? הִלְכְתָא גְּמִירִי לְהוּ. דְּאָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֶשֶׂר נְטִיעוֹת, עֲרָבָה, וְנִיסּוּךְ הַמַּיִם - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. תָּנוּ רַבָּנַן: "עַרְבֵי נַחַל" - הַגְּדִילוֹת עַל הַנַּחַל, פֵּרֵט לְצַפְצָפָה הַגְּדִילָה בֵּין הֶהָרִים. אָמַר רַבִּי זֵירָא: מַאי קְרָאָה "קַח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שְׁמוֹ". אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְדִילְמָא פְּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ, "קַח עַל מַיִם רַבִּים" וּמַאי נִיהוּ "צַפְצָפָה"! אִם כֵּן מַאי "שְׁמוֹ"? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי כְּקָח עַל מַיִם רַבִּים, וּמַאי נִיהוּ - עֲרָבָה. וְהֵן שְׁמוּ עַצְמָן כְּצַפְצָפָה שֶׁבֶּהָרִים. אֵיפָא דְּמַתְנֵי לָהּ לְהַאי קְרָא אַמַּתְנִיתָא: "קַח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שְׁמוֹ", מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא: וְדִילְמָא פְּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ, "קַח עַל מַיִם רַבִּים" מַאי נִיהוּ - צַפְצָפָה. -אִם כֵּן מַאי "שְׁמוֹ" - אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי כְּקָח עַל מַיִם רַבִּים, וּמַאי נִיהוּ עֲרָבָה, וְהֵן שְׁמוּ עַצְמָן כַּצַּפְצָפָה שֶׁבֶּהָרִים. תָּנוּ רַבָּנַן: אִי זֶהוּ עֲרָבָה וְאֵיזֶהוּ צַפְצָפָה? עֲרָבָה קָנֶה שֶׁלָּהּ אָדוֹם, וְעָלֶה שֶׁלָּהּ מְשׁוּךְ, וּפִיהָ חָלָק. צַפְצָפָה, קָנֶה שֶׁלָּהּ לָבָן, וְעָלֶה שֶׁלָּהּ עָגוֹל, וּפִיהָ דּוֹמֶה לְמַגָּל. וְהָא תַּנְיָא: דּוֹמֶה לְמַגָּל - כָּשֵׁר, דּוֹמֶה לְמַסָּר - פָּסוּל! אָמַר אַבָּיֵי: כִּי תַּנְיָא הַהִיא - בְּחִילְפָא גִּילָא. אָמַר אַבָּיֵי: שְׁמַע מִינָּהּ הַאי חִילְפָא גִּילָא כָּשֵׁר לְהוֹשַׁעְנָא! פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: הוֹאִיל וְאִית לֵיהּ שֵׁם לְוַוי - לֹא נִתְכַּשֵּׁר, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִּי? "עַרְבֵי נָחַל" אָמַר רַחֲמָנָא, מִכָּל מָקוֹם. אָמַר רַב חִסְדָּא: הָנֵי תְּלָת מִילֵּי אִשְׁתַּנֵּי שְׁמַיְיהוּ מִכִּי חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: חַלְפָתָא עֲרָבְתָא, עֲרָבְתָא חַלְפָתָא. מַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְלוּלָב. שִׁיפּוּרָא חֲצוֹצְרְתָא שִׁיפּוּרָא, מַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְשׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. פְּתוֹרְתָא פְּתוֹרָא, פְּתוֹרָא פְּתוֹרְתָא, לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְמִקָּח וּמִמְכָּר. אָמַר אַבָּיֵי אַף אֲנִי אוֹמֵר: בֵּי כַּסֵּי הוּבְלִילָא, הוּבְלִילָא בֵּי כַּסֵּי. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְמַחַט הַנִּמְצָא בְּעוֹבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת. אָמַר רָבָא בַּר יוֹסֵף אַף אֲנִי אוֹמַר: בָּבֶל בּוּרְסִיף, בּוּרְסִיף בָּבֶל, לְמַאי נפקא

נפקא מינה לגיטי נשים — כדפירש בקונטרס, דקיימא לן בפרק קמא דגיטין (ו,א) דבבל כארץ ישראל לגיטין, דאין צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", דשכיחי מתיבתא ובקיאין לשמה וגם עדים מצויין לקיימו. והיינו מה שקורין בורסיף, דמשתני שמה. ובסוף "במה מדליקין" (שבת לו,ב ושם) פירש עוד לשון אחר, ונפקא מינה לענין שמו ושמה ושם עירו ושם עירה. ולא יתכן, דבבל הוא שם המדינה כדאמר (קדושין עא,א): ארץ ישראל עיסה לבבל, ואמרינן פרק "עשרה יוחסין" (שם) עד היכן הוא בבל. ואין כותבין שם המדינה בגט אלא שם העיר.

ענף עץ עבות שלשה — פי' בקונט': ענף — חד, עץ — חד, עבות — חד. ותימה: דלעיל (לב,ב) אוקימנא "ענף עץ" — שענפיו חופין את עציו. ודרשינן נמי "עץ עבות" — קלוט כמין קליעה! ואם תאמר, ונימא: "פרי עץ הדר" — שלשה! ויש לומר: דמדרשא דעץ דרשינן שטעם עצו ופריו שוים.

ערבי נחל שתים — אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב — אין זה "בל תוסיף", אפילו למאן דאמר צריך אגד אאם כן מוסיף מין אחר, כדפרישית בסוף "ראוהו בית דין" (ראש השנה כח,ב).

שתהא לקיחה תמה — מהאי טעמא נמי פסלינן אתרוג חסר, משום דאין זה לקיחה תמה. וביום שני לא חיישינן, אף על גב דקפדינן אארבעה מינין. וטעמא פירשתי בריש פירקין (כט,ב ושם בדיבור המתחיל "בעינן"). וב"הקומץ רבה" (מנחות כז,א) מסיק דהא דמעבבי אהדדי — לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו — אין מעבבין. ופירש בהלכות גדולות: אין מעבבין, דלא תימא עד דמגבה להו בהדי הדדי, אלא אי מגבה כל חד וחד לחודיה — שפיר דמי, דקיימא לן: לולב אין צריך אגד. ודבר תימה הוא לומר כן, דיכון דכולו מצוה אחת — היאך יועילו בזה אחר זה? ורבינו תם הגיה בספרו: לא שנו דמעבבין משום תמה אלא שאין לו, אבל יש לו — תמה הוא, אף על פי שלא חברו באגדו, כדאמרינן (סוכה לג,א) דלא דרשי רבנן "לקיחה", "לקיחה". ולר' יהודה דדריש לקיחה משמע ליה דלא הוי תמה אאם כן אגדו.

ולדרוש להו בר' עקיבא דמיקל טפי — תימה: הא לא סבירא ליה בר' עקיבא אלא כרבי טרפון! ויש לומר: דכל זה מן הדיוק, שבא להוכיח דשמואל לטעמיה, דכרבי טרפון סבירא ליה. דאי מפחיד להו במידי דלא סבר בדי שימכרו בזול — היה לו להפחידם מר' עקיבא, דמיקל טפי. ודחי: אדרבה, מפחדי טפי מרבי טרפון, דתלתא קטומין שכיחי מחד דלא קטים, ומעולם לא תשמע דסבר כרבי טרפון. ומיהו, קשה מפרק "כל שעה" (פסחים ל,א) מקדירות בפסח, דאמר שמואל: משהי להו עד אחר הפסח, ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו. ואמרינן: ואודא שמואל לטעמיה, דאמר להו שמואל להנהו דמזבנו כנדי: אשוו זבינייכו, ואי לא — דרישנא לכו כרבי שמעון. כלומר: דשרי חמץ לאחר הפסח כי ליתיה בעיניה. ומשמע בהדיא דלא מפחד במידי דלא סבר ליה! ויש לומר: דהתם למה לו להפחידם במידי דלא סבר ליה? דבשלמא הכא — מצי למימר דהיה מפחידם כדי שימכרו בזול, ותהא המצוה מצויה ולא ימנעו בשביל יוקר. ואם תאמר: ואי סבר לה בר' טרפון, לידרוש להו כוותיה! דכי האי גוונא פריך בפרק "כל שעה" (שם), ומשני: אתריה דרב הוה. ויש לומר: דהכא הניח משום הידור מצוה. ובריש בבא בתרא (ה,א ושם) גבי רוניא, דאקפיה רבינא מארבע רוחותיו, ואתא לקמיה דרדבא ואמר: זיל פייסיה במאי דאיפייס, ואי לא — דיינינא לך כרב הונא אליבא דרבי יוסי, דאמר: הכל לפי מה שגדר. מה שלא דן לו — לפי שנתפייס רבינא ומחל לו בפחות.

ללמדך

נָפְקָא מִינָּהּ - לְגִיטֵי נָשִׁים. **משנה** רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁלִשָׁה הֲדַסִּים וּשְׁתֵּי עֲרָבוֹת לוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד, אֲפִילוּ שְׁנַיִם קְטוּמִים וְאֶחָד אֵינוֹ קָטוּם. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֲפִילוּ שְׁלָשְׁתָּן קְטוּמִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁלּוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד, כָּךְ הֲדַס אֶחָד וַעֲרָבָה אַחַת. **גמרא** תַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: "פְּרִי עֵץ הָדָר" - אֶחָד, "כַּפֹּת תְּמָרִים" - אֶחָד, "עֲנַף עֵץ עָבוֹת" - שְׁלִשָׁה, "וַעֲרֵי נָחַל" - שְׁתַּיִם, וַאֲפִילוּ שְׁנַיִם קְטוּמִים, וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ קָטוּם. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: שְׁלִשָׁה, וַאֲפִילוּ שְׁלָשְׁתָּן קְטוּמִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁלּוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד כָּךְ הֲדַס אֶחָד וַעֲרָבָה אַחַת. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: יָכוֹל יְהֵא אֶתְרוֹג עִמָּהֶן בַּאֲגוּדָה אַחַת? אָמַרְתָּ: וְכִי נֶאֱמַר "פְּרִי עֵץ הָדָר וְכַפֹּת תְּמָרִים"? וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "כַּפֹּת". וּמִנַּיִן שֶׁמְּעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה - תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְקַחְתֶּם" - שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה תַּמָּה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מַה נַּפְשֶׁךָ: אִי שְׁלֵימִין בָּעֵי - לִיבָּעֵי נַמִּי כּוּלְּהוּ, אִי לָא בָּעֵי שְׁלֵימִין - אֲפִילּוּ חַד נַמִּי לָא! אָמַר בִּירָאָה אָמַר רַבִּי אַמִּי: חָזַר בּוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי טַרְפוֹן. וְאָזְדָּא שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ, דַּאֲמַר לְהוּ שְׁמוּאֵל לְהָנְהוּ דְּמְזַבְּנֵי אָסָא: אַשְׁוּו זְבִינוּ, וְאִי לָא - דָּרֵישְׁנָא לְכוּ כְּרַבִּי טַרְפוֹן. מַאי טַעְמָא? אֵילֵימָא מִשּׁוּם דְּמֵיקַל - וְלִידְרוֹשׁ לְהוּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּמֵיקַל טְפֵי! תְּלָתָא קְטוּמֵי - שְׁכִיחִי, חַד וְלֹא קָטוּם - לֹא שְׁכִיחַ. **משנה** אֶתְרוֹג הַגָּזוּל וְהַיָּבֵשׁ - פָּסוּל. שֶׁל אֲשֵׁרָה וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת - פָּסוּל. שֶׁל עָרְלָה - פָּסוּל. שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה - פָּסוּל. שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה - לֹא יִטּוֹל, וְאִם נָטַל - כָּשֵׁר. שֶׁל דְּמַאי, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם - לֹא יִטּוֹל, וְאִם נָטַל - כָּשֵׁר. עָלְתָה חֲזָזִית עַל רוּבּוֹ, נִטְּלָה פִּטְמָתוֹ, נִקְלַף, נִסְדַּק, נִיקַּב וְחָסֵר כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל. עָלְתָה חֲזָזִית עַל מִיעוּטוֹ, נִטַּל עוּקְצוֹ, נִיקַּב וְלֹא חָסַר כָּל שֶׁהוּא - כָּשֵׁר. אֶתְרוֹג הַכּוּשִׁי פָּסוּל. וְהָיָרוֹק כַּכַּרְתִּי, רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל. שִׁיעוּר אֶתְרוֹג הַקָּטָן רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּאֱגוֹז, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כַּבֵּיצָה, וּבְגָדוֹל - כְּדֵי שֶׁיֹּאחֲזוּ שְׁנַיִם בְּיָדוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. לוְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אֶחָד בִּשְׁתֵּי יָדָיו.

גמרא

לגיטי נשים — דקיימא לן (גיטין ב,א): דמביא גט מחוצה לארץ צריך שיאמר "בפני נכתב ובפני נחתם", אי משום דאין מצויין לקיימו ואי משום דאין בקיאין לשמה. והמביא מארץ ישראל — אינו צריך, לפי שבקיאין לשמה, ועולי רגלים מצויין להכיר חתימת עדים לקיימו ואמרינן התם (ו,א): בבל כארץ ישראל לגיטין, לפי שהן בני תורה ובקיאין לשמה, ובני ישיבה מצויין לילך וללמוד משם תורה מכל מקומות. וברסיף סמוך לבבל, ואינן בני תורה, כדאמרינן (סנהדרין קט,א): מאי ברסיף — בור ששפו את מימיו, ולא נשתייר בו כלום. והמביא משם צריך שיאמר. אבל עכשיו נתחלף שמם, הלכך המביא מבבל צריך שיאמר, ומבורסיף אין צריך. **משנה** שלשה הדסים — בגמרא יליף לה. **ואפילו שנים קטומין** — אהדסים קאי. ובגמרא פריך: מה נפשך, אי קטום פסול והוא צריך שלשה — ליבעי כולהו שלימים, ואי קטום כשר — לכשיר שלשתן קטומים! ומשני: חזר בו ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה, ואמר אפילו שנים קטומין. והוא הדין אי לא מייתי להו לגמרי, דהא קטומים כמאן דליתנהו דמי. **ר' טרפון אומר אפילו שלשתן קטומים** — דלא בעי הדר בהדס. **גמרא** כפת תמרים אחד — משמע, ד"כפת" כתיב. **ענף** — חד, עץ חד, עבות חד. **ואפילו שנים קטומים** — אהדס קאי. **יכול יאגדם כולן** — ואף האתרוג עמהם. אמרת: וכי נאמר "וכפת תמרים" דניהוי משמע וי"ו מוסיף על ענין ראשון לצרפו עם פרי עץ הדר? והלא לא נאמר אלא "כפת" משמע בפני עצמן הן, ולא עם האתרוג. "וענף עץ" מוסיף עליהם, "וערבי נחל" מוסיף עליהם, שנאמר בהן וויי"ן לפיכך נאגדין עם הלולב. **שמעכבין זה את זה** — אם חסר אחת מארבעתן אין השלשה מצוה. **תמה** = שלמה, דדריש: ולקחת תם. **ור' ישמעאל** — דמכשיר שנים קטומים וחד מצריך שלם, היכן חלקן הכתוב? אי בעי הדר — ניבעי בכולהו! ואי לא בעי הדר — אפילו בחד לא נצריך! **אמר ביראה** — שם חכם. **חזר בו ר' ישמעאל** — מתחלת דבריו, ומכשר בחד, ומיהו הדר בעי. **הלכה כר' טרפון** — להקל, דקטום כשר. **אשוו וזבינו** — מכרו בשוה ואל תעלו על דמיהם, מפני שמבקשים מכם שלשה הדסין ושלמים. **ואי לא** — משויהו. **דרשינא כר' טרפון** — דמכשר בקטומין. **כר' עקיבא** — דלא בעי אלא חד. **משנה** של ערלה ושל תרומה טמאה פסול — בגמרא מפרש טעמא. **לא יטול** — בגמרא מפרש טעמא. **בירושלים** — שהיא כשרה לאכילת מעשר שני. **לא יטול** — כדמפרש בגמרא. **ואם נטל כשר** — שהרי יש בה היתר אכילה. אבל חוץ לירושלים לא, ד"לכם" כתיב, הראוי לכם. **חזזית** — כמין אבעבועות דקות. **נטלה פטמתו** = ראש אתרוג, מפי רבינו יעקב. ודוגמתו: הפטמה של רמון (עוקצין פרק שני משנה ג). **הכי גרסינן: נקלף נסדק ניקב וחסר כל שהוא פסול** — ניקב וחסר כל שהוא חדא מילתא, דאילו ניקב ולא חסר שתחב בו מחט והוציאה — כשר, כדקתני סיפא. **ניטל עוקצו** — זנבו, כמו בעוקצי תאנים (סנהדרין מ,א). **הכושי** — שבא מארץ כוש, ושחור הוא. **כרתי** = כרישים, *פור"י. **וכגדול** — שלא יהא גדול יותר מדאי.

גמרא

נַפְקָא מִינָּהּ לידע שהשתנו שמותם, לְגִיטֵי נָשִׁים – שליח המביא גט מחוץ לארץ לארץ ישראל, צריך לומר בשעה שנותנו לאשה 'בפני נכתב ובפני נחתם', מפני שאם יערער הבעל שהוא מזויף אין עדים מצויים לקיימו, או מפני שאין בני חוץ לארץ בקיאים בכך שצריך לכתוב את הגט 'לשמה', ובאמירה זו מעיד השליח שהשטר אינו מזוייף ונכתב לשמה. אבל המביא גט מארץ ישראל או מבבל, אינו צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', מפני שבני ישיבות מצויים לקיים את הגט, וגם הם בני תורה ויודעים שצריך לכתוב את הגט לשמה. אבל בורסיף הסמוכה לבבל לא היו בה בני תורה ודינה כשאר חוץ לארץ שצריך לומר בפני נכתב וכו', וחידש רבא בר יוסף שעתה נשתנה שמם ואם כן המביא מהמקום הנקרא בורסיף אינו צריך לומר והמביא מהמקום שנקרא בבל צריך לומר.

משנה

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מצות ארבעת המינים היא ליטול שְׁלֹשָׁה הֲדַסִּים וּשְׁתֵּי עֲרָבוֹת לוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד, מהטעם שיבואר בגמרא. והוסיף רבי ישמעאל, שאֲפִילּוּ אם שְׁנַיִם מההדסים קְטוּמִים בראשם, כשר, וְבלבד שהדס אֶחָד אֵינוֹ קָטוּם, ובגמרא תבואר כוונתו. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, צריך להביא שלושה הדסים וַאֲפִילּוּ אם שֶׁלָּשְׁתָּן קְטוּמִים כשרים, כיון שאין חיוב 'הדר' בהדס. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁצריך להביא רק לוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד, כָּךְ גם צריך להביא רק הֲדַס אֶחָד וַעֲרָבָה אַחַת, משום שהוקשו כל המינים שבפסוק זה לזה.

גמרא

תַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, נאמר בתורה 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל', ויש ללמוד מלשון הפסוק 'פְּרִי עֵץ הָדָר' – אתרוג צריך להביא אֶחָד, שלשון 'פרי' משמע אחד, ומלשון 'כַּפֹּת תְּמָרִים' – שנכתב חסר וא"ו הרי זה נדרש בלשון יחיד ללמד שצריך להביא לולב אֶחָד, ומלשון 'עֲנַף עֵץ עָבֹת' שנכתב בשלוש מילים, יש ללמוד שצריך להביא שְׁלֹשָׁה הדסים, ומלשון 'עַרְבֵי נַחַל' שנכתב בלשון רבים, ומיעוט 'ערבי' שנים, יש ללמוד שמנין הערבות שצריך להביא הוא שְׁתַּיִם. והוסיף רבי ישמעאל וַאֲפִילּוּ אם שְׁנַיִם מההדסים קְטוּמִים וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ קָטוּם כשר. ובסמוך תבאר הגמרא את סוף דבריו. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, צריך להביא שְׁלֹשָׁה הדסים וַאֲפִילּוּ אם שֶׁלָּשְׁתָּן קְטוּמִים כשרים, שאינו מצריך 'הדר' בהדס. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁצריך להביא רק לוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד, כָּךְ גם צריך להביא רק הֲדַס אֶחָד שאינו קטום וַעֲרָבָה אַחַת, שהוקשו כל המינים בפסוק זה לזה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי עקיבא, אם אתה דורש את כל הפסוק בהיקש, יָכוֹל יְהֵא צריך גם לקחת את האֶתְרוֹג עִמָּהֶן – עם הלולב ההדס והערבה ויצטרך לאוגדם בַּאֲגוּדָה אַחַת שהרי הוקשו בפסוק זה לזה. אמר לו רבי עקיבא, אֲמַרְתָּ – וכי אפשר לומר כך, וְכִי נֶאֱמַר בפסוק 'פְּרִי עֵץ הָדָר וְכַפֹּת תְּמָרִים' עם האות וי"ו [וכפת] שמשמע שבא לצרף את הלולב לענין הקודם שנאמר בפסוק – דהיינו לאתרוג, וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא 'כַּפֹּת' בלא וי"ו, ומשמע שהלולב אינו ניטל יחד עם האתרוג. אבל צריך ליטלו עם ההדס והערבה שבהם נאמר וי"ו 'וענף עץ עבת וערבי נחל' לומר שצריך לצרפם יחד עם הלולב ולאגדם יחד. וּמִנַּיִן שֶׁמְּעַכְּבִין המינים זֶה אֶת זֶה, שאם אין לו אחד מהם אינו מקיים מצוה אם נוטל את השאר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּלְקַחְתֶּם' ודורשים לקח תם שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה תַּמָּה – שלימה, ולא תהיה חסרה אף אחד מהמינים שנאמרו בפסוק.

מקשה הגמרא: וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שאמר במשנה ובברייתא שצריך להביא שלושה הדסים והוסיף ואמר 'אפילו שנים קטומים ואחד שאינו קטום', קשה מַמָּה נַפְשָׁךְ [ובכל צד שתפרשהו], אִי דעתו שהדסים שְׁלֵימִין כָּעֵי משום שצריך 'הדר' בהדס, לִיבָעֵי נַמִּי כּוּלְּהוּ – יש לו להצריך שכל ההדסים יהיו שלמים ומדוע הכשיר כששנים מהם קטומים, וְאִי סובר רבי ישמעאל שלֹא כָּעֵי שְׁלֵימִין בהדסים, משום שלא צריך 'הדר' בהדס, אם כן אֲפִילּוּ הדס חַד נַמִּי לֹא יצטרכו שיהיה שלם ומדוע אמר רבי ישמעאל שהדס אחד מהשלושה צריך להיות שלם. מבארת הגמרא, אָמַר בִּירָאָה [שם חכם] אָמַר רַבִּי אַמִּי, חָזַר בּוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל ממה שאמר מתחילה שצריך ליטול שלושה הדסים, ודעתו שצריך ליטול רק הדס אחד, ואותו ההדס צריך שלא יהיה קטום משום 'הדר', וזו היא כוונת רבי ישמעאל שיכול לקחת אפילו שנים קטומים והוא הדין אם לא יביא אותם כלל, ובלבד שיקח הדס אחד שאינו קטום.

.אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי טַרְפוֹן שצריך להביא שלושה הדסים והם כשרים אף אם כולם קטומים. וְאַוְדָּא שְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵיהּ – ושמואל הלך בהלכה זו לשיטתו, דְּאָמַר לְהוּ שְׁמוּאֵל לְהַנְהוּ דִּמְזַבְּנֵי אַסְּא – למוכרי ההדסים שהיו מעלים את מחירם משום שהיו הקונים מבקשים מהם הדסים שאינם קטומים שאינם מצויים, אַשְּׁווּ וְזַבְּנוּ – מכרו את ההדסים בשוה ואל תעלו בדמיהם יותר מדאי, וְאִי לֹא תמכרו בשוה, דְּרִישְׁנָא לְכוּ – אדרוש לכם שההלכה כְּרַבִּי טַרְפוֹן שמכשיר אף בהדסים קטומים שהם מצויים יותר. מוכיחה הגמרא ממעשה זה ששמואל סובר שההלכה כרבי טרפון, שהרי מַאי טַעְמָא אמר להם שמואל שהוא ידרוש שההלכה כרבי טרפון, אִילֵּימָא – אם נאמר שאינו סובר כרבי טרפון אלא שאיים עליהם בכך מִשּׁוּם דְּרבי טרפון מֵיקַל שמכשיר בהדסים קטומים, אם כן וְלִידְרוֹשׁ לְהוּ – יאיים עליהם שידרוש שההלכה היא כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּמֵיקַל טָפֵי – שמיקל יותר, ומצריך רק הדס אחד, וזה יאיים על המוכרים יותר מאם ידרוש שההלכה כרבי טרפון שמצריך שלושה הדסים. אלא ודאי שלא רצה לאיים באיום שאינו כהלכה, ומוכח ששמואל סובר שההלכה כרבי טרפון. דוחה הגמרא: אפשר ששמואל אינו סובר שההלכה כרבי טרפון, ולא אמר כן אלא כדי לאיים עליהם שלא יפקיעו את המחיר, ומה שהעדיף לדרוש כרבי טרפון ולא כרבי עקיבא, משום דתְּלָתָא הדסים קְטוּמֵי שֶׁכִיחֵי – מצויים יותר, אבל חַד וְלֹא קָטוּם, לֹא שֶׁכִיחַ – מצוי פחות, ולכן מה שידרוש כרבי טרפון הוא יותר איום על הסוחרים ממה שידרוש כרבי עקיבא.

משנה

אֶתְרוֹג הַגָּזוּל פסול, שנאמר 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם' ודרשו חכמים משלכם. וְכן אתרוג הַיָּבֵשׁ – שיבש רובו עד שאין בו לחלוחית, פָּסוּל, משום שאינו הדר. אתרוג מעץ שֶׁל אֲשֵׁרָה – אילן שעובדים אותו לעבודה זרה, הטעון שריפה, וְכן אתרוג מעץ שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת – עיר של ישראל שהודחו ונתפתו רוב יושביה לעבוד עבודה זרה, וצריך לשרוף את כל הנמצא בה, פָּסוּל, שכיון שעומד לשריפה, נחשב כשרוף ואין בו את השיעור הצריך באתרוג. אתרוג מעץ שֶׁל עָרְלָה – שעדיין לא עברו שלוש שנים משעת נטיעתו, ובתוך שלושת השנים פירותיו אסורים בהנאה, פָּסוּל. וכן אתרוג שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה פָּסוּל, והטעם יבואר בגמרא. אבל אתרוג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה לכתחילה לֹא יִטּוֹל, וְאִם נָטַל כָּשֵׁר, וטעמם של דינים אלו יבואר בגמרא.

אתרוג שֶׁל דְּמַאי – שנלקח מעם הארץ וספק אם הפרישו ממנו תרומות ומעשרות, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין, משום שספק טבל הוא, ואתרוג של טבל פסול, שאינו כולו שלו מפני שיש לכהן וללוי חלק בו, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין, מהטעם שיבואר בגמרא. אתרוג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם שהיא מקום אכילת מעשר שני, לכתחילה לֹא יִטּוֹל, וְאִם נָטַל כָּשֵׁר, טעמו של דין זה יבואר בגמרא. אתרוג שֶׁעָלְתָה חֲזִיזִית – כמין אבעבועות דקות, הניכרות במשמוש היד עַל רוּבּוֹ של האתרוג, או אתרוג שֶׁנִּטְּלָה פִּטְמָתוֹ – נתלש ראש האתרוג, או אתרוג שֶׁנִּקְלַף קליפתו הדקה הירוקה, או אתרוג שֶׁנִּסְדַּק – יש בו סדק לאורכו מראשו לסופו, או אתרוג שֶׁנִּיקַּב וְמחמת הנקיבה חָסַר כָּל שֶׁהוּא מהאתרוג, בכל אלו האתרוג פָּסוּל. אבל אם עָלְתָה חֲזִיזִית רק עַל מִיעוּטוֹ של האתרוג, או אתרוג שֶׁנִּטַּל עוּקְצוֹ – זנבו שבו הוא מחובר לעץ, או אתרוג שֶׁנִּיקַּב וְלֹא חָסַר כָּל שֶׁהוּא, כָּשֵׁר.

אֶתְרוֹג הַכּוּשִׁי – שבא מארץ כוש והוא שחור, פָּסוּל, שאין זה מראה אתרוג. וְהָאתרוג שצבעו הוא יָרוֹק כְּכַרְתִּי שהוא דומה

המשך בעמוד קנח

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, התורה אמרה לקחת 'פְּרִי עֵץ הָדָר' ויש ללמוד מהכתוב שצריך לקחת מין הגדל בעֵץ **שֶׁטַּעַם עֵצוֹ** וְטעם **פִּרְיוֹ שָׁוֶה** – לגזע ולענפים ולפרי הגדל בו יש אותו טעם, ולאיזה עץ יש תכונה זו, **הֲוֵי אוֹמֵר זֶה אֶתְרוֹג**, שטעם עצו ופריו שוה. מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** שכוונת התורה **לִפְלִפְּלִין** שטעמם וטעם עצם שוה, **כִּדְתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִמִּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר** 'וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ' **וְנִטַּעְתֶּם כָּל עֵץ** מַאֲכָל וגו' שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל'. וכי **אֵינִי יוֹדֵעַ** שֶׁהערלה שאמרה תורה **הוּא** בעֵץ **מַאֲכָל**, הרי בסוף הפסוק נאמר 'לֹא יֵאָכֵל' ואכילה לא שייכת באילן סרק **וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – ומדוע היתה התורה צריכה לומר 'עֵץ מַאֲכָל' ולא אמרה 'עֵץ' סתם, אלא כוונת התורה ללמד שגם במין עֵץ **שֶׁטַּעַם עֵצוֹ** וְטעם **פִּרְיוֹ שָׁוֶה** נוהגת ערלה, ולאיזה עץ כוונת התורה, **הֲוֵי אוֹמֵר זֶה פִּלְפְּלִין** שטעם עצו וטעם פריו שוים, ובא הכתוב **לְלַמֵּדְךָ שֶׁהַפִּלְפְּלִין חַיָּבִין בְּעָרְלָה**, ולא נאמר שלא תנהג ערלה בפלפלין משום שעצו נמוך ואינו גבוה מהארץ ודומה למין ירק שאין ערלה נוהגת בו. **וְאגב** כך למדנו **שאֵין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרָה כְּלוּם** ואפילו פלפלין גדלים בה, שהרי הפסוק מדבר בערלה בארץ ישראל, וכמו **שֶׁנֶּאֱמַר** על ארץ ישראל שהיא ארץ ש'**לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ**' ויש בה הכל. מתרצת הגמרא: **הָתָם** – בפלפלין, אי אפשר לומר שכוונה התורה אליהם, **מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר** לקחת אותם למצות התורה, **דהֵיכִי נַעֲבֵיד** – איך נעשה בנטילתם, **נִנְקוּט חֲדָא** – יטול גרעין אחד של פלפלין, **לֹא מִינְכְּרָא לְקִיחָתָהּ** – לא ניכר הלקיחה, כיון שהוא קטן מאוד, **נִנְקוּט תְּרֵי אוֹ תְלָתָא** – ואם ניקח שנים או שלש גרעיני פלפלין כדי שתהיה הלקיחה ניכרת, הרי התורה אמרה 'פְּרִי עֵץ הָדָר' פרי בלשון יחיד ומלשון זה משמע ש(**אחד**) [**פְּרִי אֶחָד**] **אָמַר רַחֲמָנָא** לקחת **וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה פֵּירוֹת, הִלְכָּךְ לֹא אֶפְשָׁר** לפרש שכוונת התורה לפלפלין אלא לאתרוג.

ממשיכה הברייתא: **רַבִּי אוֹמֵר**, מקור הדבר שכוונת התורה לאתרוג הוא משום שיש לדרוש, **אַל תִּקְרֵי** 'הָדָר' **אֶלָּא הַדִּיר**, שצריך ליטול פרי מעץ שדומה לדיר של בהמות, **מַה דִּיר זֶה** של כבשים **יֵשׁ בּוֹ** כבשים **גְּדוֹלִים** וכבשים **קְטַנִּים**, כבשים **תְּמִימִים** וכבשים **בַּעֲלֵי מוּמִין, הָכִי נַמִּי** בעֵץ שממנו לוקחים למצוה **יֵשׁ בּוֹ** פירות **גְּדוֹלִים** ופירות **קְטַנִּים**, פירות **תְּמִימִים** ופירות **בַּעֲלֵי מוּמִין**. ובפירות עץ האתרוג יש גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין. שואלת הגמרא: **אָטוּ** באילנות של **שְׂאָר פֵּירוֹת לֵית בְּהוּ גְּדוֹלִים וְקְטַנִּים תְּמִימִין וּבַעֲלֵי מוּמִין**, הרי בכל אילן אין פירותיו שוים ויוצאים ממנו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין. מבארת הגמרא: **אֶלָּא הָכִי קָאָמַר**, צריך לקחת פרי מעץ שדומה לדיר בכך **שעַד שֶׁבָּאִין** – שבזמן שנולדים הכבשים **הַקְּטַנִּים עֲדַיִן** הכבשים **הַגְּדוֹלִים קַיְּימִים**, וכן בעץ האתרוג בזמן שגדלים האתרוגים הקטנים החדשים של שנה זו, האתרוגים הגדולים הישנים של שנה שעברה עדיין נמצאים בעץ, שהאתרוגים אינם מתקלקלים אף אם הם שוהים בעץ יותר משנה אחת. **רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר**, יש לדרוש כך, **אַל תִּקְרֵי** 'הָדָר' **אֶלָּא הַדָּר**, מלשון דירה, שאתרוג הוא **דָּבָר שֶׁדָּר בְּאִילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה** – שיכול להימצא באילן יותר משנה אחת, ואין עוד אילן שעושה כן. ודבריו הם כדברי רבי, אלא שרבי דרש את הפסוק בלשון 'דיר' ורבי אבהו דרש את הפסוק בלשון 'דירה'. **בָּן עַזַּאי אוֹמֵר, אַל תִּקְרֵי הָדָר אֶלָּא** (**אידור**) [**הָדוּר**], **שֶׁכֵּן בְּלִשּׁוֹן יְוָנִי קוֹרִין לַמַּיִם** (**אידור**) [**הָדוּר**], כלומר שהתורה מצוה לקחת פרי עץ שהוא הדור והיינו שהוא גדל על הרבה מים, **וְאֵיזוֹ הִיא** מין עץ **שֶׁגָּדֵל עַל כָּל מַיִם** – שצריך להשקותו במים שאובים ולא די לו במי גשמים והוא עושה פירות, **הֲוֵי אוֹמֵר זֶה אֶתְרוֹג**, ואין עוד שום אילן שגדל על כל מים.

שנינו במשנה: אתרוג **שֶׁל אֲשֵׁרָה וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת פָּסוּל**: מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** פסול, **כֵּיוָן דְּאתרוג זה לְשֵׁרָפָה קָאֵי, כַּתּוּתֵי מִיכְּתַת שִׁיעוּרֵיהּ** – שיעורו כתות ומחוק, וכאילו אין כאן שיעור, ואף קודם שנשרף הרי הוא כעפר, ואתרוג צריך שיהיה בו שיעור.

שנינו במשנה: אתרוג (ושל) [שֶׁל] **עָרְלָה פָּסוּל**: מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** פסול, **פְּלִיגֵי בָּהּ** - נחלקו בזה **רַבִּי חִיָּיא בַּר** (**אבין**) [**אַבָּא**] **וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר**, הטעם שאתרוג של ערלה פסול **לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ חֵיתֵר אֲכִילָה**, שהרי ערלה אסורה באכילה והנאה, והתורה אמרה שהאתרוג צריך להיות 'לָכֶם' שיהיה ראוי לכם בכל דרכי הנאתו. **וְחַד אָמַר**, טעם פסול אתרוג של ערלה **לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן** – אינו שוה פרוטה כיון שאסור בהנאה, ולכן אינו נחשב 'לָכֶם' [ולא התפרש מה אמר כל אחד מהאמוראים]. מבררת הגמרא את המחלוקת: **קָא סָלְקָא דַּעְתֵּיהּ** – בתחילה סברה הגמרא, **שמַאן דְּבָעֵי** – שמי שמצריך שיהיה באתרוג **חֵיתֵר אֲכִילָה, לֹא בָּעֵי** – לא מצריך שיהיה בו **דִּין מָמוֹן, וּמַאן דְּבָעֵי** – ומי שמצריך שיהיה באתרוג **דִּין מָמוֹן, לֹא בָּעֵי** – אינו מצריך בו **חֵיתֵר אֲכִילָה**.

מקשה הגמרא: **תְּנַן**, אתרוג **שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה** (**פסולה**) [**פָּסוּל**], **בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר** שפסול ערלה הוא **לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ חֵיתֵר אֲכִילָה, שֶׁפִּיר** – מובן שגם אתרוג של תרומה טמאה נפסל מטעם זה שהרי אין בו היתר אכילה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שפסול ערלה הוא **לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן, אַמֵּאי** אתרוג של תרומה טמאה פסול, **הֲרֵי מַסִּיקָהּ תַּחַת תַּבְשִׁילוֹ** שמותר ליהנות מתרומה טמאה בשעה שמבכלה אותה מהעולם, וא"כ הרי היא שוה פרוטה ויש בה דין ממון. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא בְּחֵיתֵר אֲכִילָה כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּבָעֵינָן** – כולם סוברים שצריך האתרוג להיות מותר באכילה, **כִּי פְּלִיגִי בְּדִין מָמוֹן, מַר סָבַר, חֵיתֵר אֲכִילָה בָּעֵינָן** – אף שצריך שיהיה ראוי לאכילה אבל **דִּין מָמוֹן לֹא בָּעֵינָן** - אין צורך שיהיה שוה פרוטה, **וּמַר סָבַר דִּין מָמוֹן נַמִּי בָּעֵינָן** - צריך שיהיה בו שוה פרוטה חוץ ממה שצריך שיהיה בו היתר אכילה, משום שאם אין בו היתר אכילה אינו קרוי 'לָכֶם' אף שיש בו דין ממון, כיון שאינו ראוי לכל דרכי ההנאה. מבארת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק ביניהם להלכה, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם אֲלִיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר** שסובר שמעשר שני הוא ממון גבוה ולא של בעליו, אלא שיש לבעלים בו היתר אכילה, **לְמַאן דְּאָמַר** שהטעם שאתרוג של ערלה פסול **לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ חֵיתֵר אֲכִילָה, הָרֵי יֵשׁ בָּהּ** – במעשר שני **חֵיתֵר אֲכִילָה** אף שאין בו דין ממון שהוא ממון גבוה ואינו יכול לקדש בו אשה, מכל מקום כיון שיש בו היתר אכילה כשר, אבל **לְמַאן דְּאָמַר** שאתרוג של ערלה פסול **לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן**, אם כן כיון **שמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא** ואינו יכול לקדש בו אשה, אינו נחשב לכם ואינו יוצא באתרוג זה.

תִּסְתַּיֵּים – יש להוכיח **דְּרַבִּי אַסִּי** [ולא רב חייא] הוא זה **דְּאָמַר** שהטעם הוא **לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי, אֶתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** שהוא ממון גבוה **אֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב**, הרי שדעת רב אסי שיש צורך בדין ממון באתרוג, ולכן לר"מ שמעשר שני ממון גבוה, פסול הוא. מסכימה הגמרא: **תִּסְתַּיֵּים** – אכן זו הוכחה.

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אַסִּי, אֶתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר אֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, לְדִבְרֵי חֲכָמִים אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב. וכן **מַצָּה** שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ של אכילת מצה בְּלֵילָה הראשון של **פֶּסַח**, לְדִבְרֵי חֲכָמִים אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח. ובסמוך יתבאר הטעם. **עִיסָּה** – בצק שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה, לְדִבְרֵי חֲכָמִים חַיֶּבֶת בַּחַלָּה. ובסמוך יתבאר הטעם. מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא** על מה שחידש רב אסי שמצה של מעשר שני פסולה לדעת רבי מאיר, **בְּשִׁלְמָא** בעִיסָּה של מעשר שני יש לומר שלדעת רבי מאיר אינה חייבת בחלה משום **דִּכְתִיב** 'רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם' חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה', ומלשון 'עֲרִסֹתֵיכֶם' משמע שצריך להיות הבצק שלכם, והיינו שיהיה בו דין ממון, ומעשר שני הוא ממון גבוה, **אֶתְרוֹג נַמִּי** – וכן באתרוג יש לו להיפסל בסוכות משום **דִּכְתִיב** 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם' וגו' 'פְּרִי עֵץ הָדָר' שיהיה האתרוג **מִשֶּׁלָּכֶם**, ומעשר שני הוא ממון גבוה, **אֶלָּא מַצָּה** של מעשר שני, מדוע אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, **מִי כְּתִיב מִצַּתְכֶם** שיהיה משמע שהמצה צריכה להיות משלכם, ואם כן מה פסול יש בזה שאינו שלו, כיון שיש בו היתר אכילה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, וְאִיתֵימָא רַב יְיָמַר בַּר שֶׁלֶמְיָא, אָתְיָא** – לומדים את פסול מצה של מעשר שני בגזירה שוה 'לֶחֶם' 'לֶחֶם' מחלה, **כְּתִיב הָכָא** – במצה 'לֶחֶם עֹנִי' **וּכְתִיב הָתָם** – בחלה

רש"י

גמרא פרי עץ — שהעץ כפרי, בטעם שוה. ממשמע שנאמר ונטעתם — וכתיב בסיפיה "לא יאכל" איני יודע דבעץ מאכל משתעי קרא? חייבין בערלה — דלא תימא מין ירק הוא, מפני שהוא עץ שפל כמין רותם, שאינו גבוה מן הארץ. לא תחסר כל בה — ולמדך האי "עץ מאכל" דאפילו פלפלין בכלל. נקוט חדא — גרעין אחד. לא מינברא לקיחתה — מתוך קוטנה. הדיר — פרי עץ שדומה אילנו לדיר של צאן. אטו כולהו אילני לית בהו פירות גדולים וקטנים — והלא כל תפוחי אילן אחד אינן שוות. הכי קאמר עד שבאים קטנים כו' — כלומר, האי גדולים וקטנים לאו של שנה אחת קאמר, אלא גדולים של אשתקד וקטנים של שנה זו. שהאתרוג דר וגדל באילנו שתים ושלש שנים, וכשבאין וחונטין של עכשיו עדיין גדולים דאשתקד קיימין בו. הדר — והיא היא דרבי, אלא במשמעותא פליגי, מר דריש ליה לשון דיר, ומר דריש ליה לשון דירה. לפי שאין בה היתר אכילה — ורחמנא אמר: "לכם" — הראוי לכם בכל דרכי הנאתו. לפי שאין בה דין ממון — שאינו שוה פרוטה דאיסורי הנאה הוא, הלכך לאו שלכם הוא. קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה — אי הוי ביה היתר אכילה כגון מעשר שני בירושלים — לא בעי דין ממון, דאף על פי שאין ממונו לרבי מאיר, דאמר בקדושין (נב,ב): מעשר שני ממון גבוה הוא, ואינו נכסי הדיוט לקדש בו אשה — כשר לצאת בו. ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה — ומכשיר אתרוג של טבל, שאסור באכילה ומותר בהנאה. אלא למאן דאמר לפי שאין בה דין ממון — אבל היתר אכילה לא בעינן, ומשום דין ממון קרינא ביה "לכם". הרי מסיקה לזו תחת תבשילו — כדאמרינן (בשבת כה,ב): "תתן לו" — ולא לאורו, מכלל דבת אורו הוא. אלא בהיתר אכילה דס"ע לא בעינן — ואפילו יש בה דין ממון לא מתכשרין בלא היתר אכילה, דכיון דלא חזיא לכל דרכי הנאה — לאו "לכם" הוא. דין ממון לא בעינן — אם מותרת באכילה, כגון מעשר שני בירושלים, ואליבא דרבי מאיר — כשר. ומתניתין דקתני של מעשר שני בירושלים כשר — אפילו כר' מאיר, דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא, מתוקמא. דין ממון נמי בעינן — ומעשר שני לר' מאיר פסול. ומתניתין דקתני כשר — רבנן היא, דאמרי: ממון הדיוט הוא, ומקדשין בו את האשה. תסתיים דר' אבי הוא דאמר לפי שאין בה דין ממון — ואי נמי איכא היתר אכילה, דין ממון נמי בעינן, ושל מעשר לר' מאיר פסול. אין יוצא בה ידי חובתו בפסח — ידי חובת אכילת מצה לילה הראשון. ולקמן פריך: מי כתיב "מצתכם"? פטורה מן החלה — דכתיב "עריסותיכם", והאי — דגבוה היא. ואף על גב דאיכא היתר אכילה, כיון דלית בה דין שאר ממון — לאו דידיה הוא.

והיה

תוספות

ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה — דלא תימא מין ירק הוא, מפני שהוא עץ שפל כמו רותם, שאינו גבוה. כך פירש בקונטרס. וקשיא: דלא בהכי תליא מלתא, וכמה עצים שפלים הם שיש להם תורת אילן! אלא, היינו טעמא: משום דאמרינן פרק בתרא דיומא (פא,ב ושם): כס פלפלי ביומא דכיפורי — פטור. ופריך מהך דפלפלין חייבין בערלה, ומשני: הא — ברטיבתא, הא — ביבשתא. וסלקא דעתך, כיון דסופו ליבש — אפילו רטיבתא פטורין. ואם תאמר: ומנלן דקרא בפלפלין? אימא אתרוג, ואימא תלתן, דאתרוג טעם עצו ופריו שוה כדאמר הכא, וכן תלתן כדאמרינן בשילהי פרק קמא דביצה (יג,א)! ויש לומר: אתרוג אין זה חידוש אם הוא חייב בערלה. ותלתן — מין ירק הוא, מדחשיב כלאים בכרם, כדתנן במסכת ערלה (פרק שלישי משנה ו) ומייתי לה בריש ביצה (ג,א) ובשילהי "הערל" (יבמות פא,א ושם): מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם.

לפי שאין בו היתר אכילה — ורחמנא אמר "לכם" — הראוי לכם בכל דרכי הנאתן. ואף על גב דגבי תרומה טמאה דרשינן פרק "במה מדליקין" (שבת כה,א) מדכתיב "לך" — שלך תהא, להסיקה תחת תבשילך. כיון דנטמאת ואסרה הכתוב — שייך לדרוש "לך" דידיה, לגבי שאר הנאות, כמו "לכם" דלולב דלא שייך ביה אכילה. ואם תאמר: גבי לולב של אשרה ושל עיר הנדחת (סוכה לא,א) למה לן טעמא דמיכתת שיעוריה? תיפוק ליה משום דבעינן דין ממון. דאפילו מאן דלא חייש הכא גבי אתרוג לדין ממון — היינו משום דעיקרו לאכילה, אבל לולב דלית ביה אכילה — כתיב "לכם" דידיה, לענין דין ממון! ויש לומר: דנקט דמיכתת שיעוריה כדי לפסול ביום טוב שני. ואם תאמר: אתרוג של ערלה תיפוק ליה דמיכתת שיעוריה, דמצותו בשרפה, דקחשיב ליה בתמורה פרק בתרא (לג,ב) בהדי נשרפין, ואמרינן התם: הנשרפין לא יקברו! ואפשר דאפילו מדאורייתא הויא ערלה בשרפה, דילפינן לה מכלאי הכרם דכתיב בה "פן תקדש" ודרשינן (חולין קטו,א): פן תוקד אש. ומהאי טעמא נמי פסול אתרוג של תרומה טמאה, דמצותה בשרפה, ולמה לן טעמא דהיתר אכילה? ויש לומר: דודאי לא היה צריך, אלא נחלקו בהנך טעמי לענין ערלה משום דנפקא מינה לענין מעשר שני, כדמסקינן: איכא ביניידהו מעשר שני ואליבא דרבי מאיר. (ומאן דמכשיר היינו אליבא דרבנן) והוה מצי למימר נמי מעשר שני בגבולין ואליבא דכולי עלמא, כדמוכח בסוף "חלק" (סנהדרין קיב,ב) שהוא ממון גבוה.

אתיא לחם לחם — תימה: בפרק "כל שעה" (פסחים לה,ב) דאין יוצאין ידי מצה בטבל מדכתיב "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות" — יצא מי שאיסורו עליה משום בל תאכל טבל. תיפוק ליה משום דבעינן מצה משלכם, וטבל לא חשיב לכם, כדמוכח הכא גבי אתרוג. דעד כאן לא פליגי בית שמאי ובית הילל אלא בדמאי, משום דאי בעי מפקר ליה לנכסיה והוי עני וחזי ליה. אבל בטבל ודאי — כולהו מודו! ויש לומר: דלא דמי, דהא דאין יכול לצאת באתרוג של טבל — דהוי כמו אתרוג דשותפין, שיש לכהן וללוי בו חלק, ודמי לאחיץ שקנו

אתרוג

גמרא תָּנוּ רַבָּנַן: "פְּרִי עֵץ הָדָר" - עֵץ שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה אֶתְרוֹג. וְאֵימָא פִּלְפְּלִין? כְּדְתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא עֵץ מַאֲכָל? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עֵץ מַאֲכָל" - עֵץ שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה פִּלְפְּלִין. לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַפִּלְפְּלִין חַיָּיבִין בְּעָרְלָה. וְאֵין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרָה כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ"! הָתָם מִשּׁוּם דְּלֵא אֶפְשָׁר. הֵיכִי נַעֲבִיד? נִנְקוֹט חֲדָא - לָא מִינְבְּרָא לְקִיחָתָהּ, נִנְקוֹט תְּרֵי אוֹ תְּלָתָא - אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה פֵּירוֹת, הִלְכָּךְ לֵא אֶפְשָׁר. רַבִּי אוֹמֵר: אַל תִּקְרֵי "הָדָר" אֶלָּא "הַדִּיר", מַה דִּיר זֶה - יֵשׁ בּוֹ גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים, תְּמִימִים וּבַעֲלֵי מוּמִין, הָכִי נַמִּי - יֵשׁ בּוֹ גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים תְּמִימִים וּבַעֲלֵי מוּמִין. אַטּוּ שְׁאָר פֵּירוֹת לֵית בְּהוּ גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים תְּמִימִין וּבַעֲלֵי מוּמִין? אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: עַד שֶׁבָּאִין קְטַנִּים עֲדַיִן גְּדוֹלִים קַיְּימִים. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: אַל תִּקְרֵי "הָדָר" אֶלָּא "הַדַּר" - דָּבָר שֶׁדָּר בְּאִילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: אַל תִּקְרֵי "הָדָר" אֶלָּא "אִידּוּר", שֶׁכֵּן בְּלָשׁוֹן יָוָנִי קוֹרִין לַמַּיִם "אִידּוּר" וְאֵיזוֹ הִיא שֶׁגָּדֵל עַל כָּל מַיִם - הֲוֵי אוֹמֵר זֶה אֶתְרוֹג. "שֶׁל אֲשֵׁרָה וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת פָּסוּל". מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דִּלְשַׁרְפָּה קָאֵי, כְּתוּתֵי מִיכְּתַת שִׁיעוּרֵיהּ. "וְשֶׁל עֲרֵלָה פָּסוּל". מַאי טַעְמָא? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין וְרַבִּי אַסִּי. חַד אָמַר: לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה, וְחַד אָמַר: לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן. קָא סָלְקָא דַּעְתֵּיהּ: מַאן דְּבָעֵי הֶיתֵּר אֲכִילָה - לָא בָּעֵי דִּין מָמוֹן, וּמַאן דְּבָעֵי דִּין מָמוֹן - לָא בָּעֵי הֶיתֵּר אֲכִילָה. תְּנַן: שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה - פְּסוּלָה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה - שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן - אַמַּאי? הָרֵי מַסִּיקָהּ תַּחַת תַּבְשִׁילוֹ! אֶלָּא, בְּהֶיתֵּר אֲכִילָה, כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּבָעֵינַן, כִּי פְּלִיגִי - בְּדִין מָמוֹן. מָר סָבַר: הֶיתֵּר אֲכִילָה בָּעֵינַן, דִּין מָמוֹן לָא בָּעֵינַן. וּמָר סָבַר: דִּין מָמוֹן נַמִּי בָּעֵינַן. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם אֲלִיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר. לְמַאן דַּאֲמַר לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה - הָרֵי יֵשׁ בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה, לְמַאן דַּאֲמַר לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי: אֶתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר - אֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, לְדִבְרֵי חֲכָמִים - אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, תִּסְתַּיֵּים. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אַסִּי: אֶתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר - אֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, לְדִבְרֵי חֲכָמִים - אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח, לְדִבְרֵי חֲכָמִים - אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח. עִיסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר - פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה, לְדִבְרֵי חֲכָמִים - חַייֶבֶת בַּחַלָּה. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: בִּשְׁלָמָא עִיסָּה - כְּתִיב: "רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם", אֶתְרוֹג נַמִּי - כְּתִיב: "לָכֶם" מִשֶּׁלָּכֶם אֶלָּא מַצָּה, מִי כְּתִיב "מַצַּתְכֶם"?! אָמַר רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, וְאִיתֵימָא רַב יֵימָר בַּר שִׁלְמְיָא: אָתְיָא "לֶחֶם" "לֶחֶם", כְּתִיב הָכָא: "לֶחֶם עוֹנִי", וּכְתִיב הָתָם:

"והיה

אתרוג בתפיסת הבית, בסוף "יש נוחלין" (בבא בתרא קלז,ב ושם) אבל גבי מצה, כשאכל ממנה כמה זיתים, אם יש משלו כזית — יצא. ומהאי טעמא נמי ניחא דעיסה של טבל חייבת בחלה, כדמוכח בירושלמי דדמאי פרק חמישי, דתניא: הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת. ובודאי איירי, מדזקוק להפריש תרומה גדולה ולא פטרינן ליה, מדכתיב "עריסותיכם" דמיירי בשיש שם חמשת רבעים בלא חלקו של כהן, (אף על גב) דבפרק "ראשית הגז" (חולין קלה,ב) לפינן עיסה דשותפין.

דכתיב עריסותיכם תרי זימני — אף על גב דתרוייהו דרשינן במנחות פרק "ר' ישמעאל" (סז,א) למעוטי עיסת גוי ועיסת הקדש, ועוד דריש ליה בפרק "ראשית הגז" (חולין קלה,ב) לכדי עריסותיכם, כשיעור עיסת מדבר — הכא דחוי בעלמא הוא.

מפני שמכשירה — שהלולב כמו שהוא אגוד נותנין אותו במים כדי שלא יכמוש, כדתנן בפירקין (מב,א): ומחזירו למים. וכשנוטלו נוטפין מימיו על האתרוג. והוה מצי למימר: איכא בינייהו שכבר הוכשר.

דאי בעי מפקר נכסיה — לא הוה צריך להאי טעמא אלא משום דיש בו היתר אבילה לענ כמו לישראל דנפיק בשל תרומה דחזי לכהן, ודכוותה בפרק "מפנין" (שבת קכז,ב ושם) תרומה ודמאי, פריך בגמרא: דמאי הא לא חזי ליה! ומשני: כיון דאי בעי מפקר לנכסיה. והוה מצי למימר הואיל וחזי לעני, כי היכי דשרי התם תרומה ביד ישראל הואיל וחזיא לכהן. ובהדיא דפרק "בכל מערבין" (עירובין לא,א) דתנן: מערבין בדמאי, ומפרש בגמרא: משום דאי בעי מפקר נכסיה — התם ניחא, דאיצטריך לההוא טעמא לישבה אפילו בסומכוס, דפליג על ישראל בתרומה, ואהא לא פליג.

מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי — משנה בפרק שלישי דדמאי. ופליגי בגמרא דירושלמי: דרבי יונה אמר: בעניים חברים, ובאכסניא כרבי יהושע, כדמפרש התם שהם ישראל. ור' יוסי אמר: בעניים עמי הארץ היא, ובאכסניא גוי.

ואמר רב הונא תנא בית שמאי אומרים אין מאכילין — וסתם מתניתין במסכת דמאי דמאכילין. ותימה: מאי קא משמע לן רב הונא במאי דבית שמאי פליגי? ואיכא לשנויי הכא כדמשני פרק בתרא דיבמות (קכב,א), דתנן: ומשיאין על פי בת קול. אמר רבה בר שמואל בגמרא: בית שמאי אומרים אין משיאין, ובית הלל אומרים משיאין. ופריך: מאי קא משמע לן? ומשני: דהא קא משמע לן, דאי משכחת סתמא דתניא אין משיאין — בית שמאי היא, ולא סמכינן עלה.

עלתה חזזית על רובו — בירושלמי משמע קצת דביום טוב [ראשון] דווקא מיפסל, כדפרישית בריש פירקין.

נטלה בוכנתו — במתניתין פירש בקונטרס בשם ר' יעקב הזקן: ניטלה פטמתו — ראש האתרוג, ודוגמתו: הפיטמא של רמון. וכאן פירש בקונטרס דר' יצחק בן אלעזר קרי במתניתין להאי פטמתו בוכנתו, לפי שהוא חד ועשוי כמו בוכנא. ובשם רבו רבינו יצחק הלוי פירש דפטמתו ועוקצו שניהם בזנב, עוקצו — שניטל העץ מה שחוץ לגומא

"וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ", מַה לְּהַלָּן מִשֶּׁלָּכֶם וְלֹא מִשֶּׁל מַעֲשֵׂר - אַף כָּאן מִשֶּׁלָּכֶם וְלֹא מִשֶּׁל מַעֲשֵׂר. לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ: עִיסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חַיֶּבֶת בַּחַלָּה. לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ?! הִיא הִיא! אֶלָּא: מִדִּבְהָא פְּלִיגִי - בְּהָא נַמִּי פְּלִיגִי, אוֹ דִּלְמָא: שָׁאנֵי עִיסָּה דְּאָמַר קְרָא "עֲרִיסוֹתֵיכֶם" "עֲרִיסוֹתֵיכֶם" תְּרֵי זִימְנֵי. "שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה פְּסוּלָה". דְּלֵית בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה. "וְשֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה לֹא יִטּוֹל". פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי; חַד אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירָהּ, וְחַד אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידָהּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? כְּגוֹן שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ שֵׁם חוּץ מִקְּלִיפָּתָהּ חִיצוֹנָה. לְמַאן דַּאֲמַר מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירָהּ - אִיכָּא, לְמַאן דַּאֲמַר מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידָהּ - לֵיכָּא. "וְאִם נָטַל כְּשֵׁרָה". לְמַאן דַּאֲמַר מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה - הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה, לְמַאן דַּאֲמַר לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן - הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ דִּין מָמוֹן. "וְשֶׁל דְּמַאי". מַאי טַעְמָא דְּבֵית הִלֵּל? כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר לְהוּ לְנִכְסֵיהּ, וְהָוֵי עָנִי וַחֲזֵי לֵיהּ - הָשְׁתָּא נַמִּי "לָכֶם" קְרֵינָא בֵּיהּ. דִּתְנַן: מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת אַכְסַנְיָא דְּמַאי. וּבֵית שַׁמַּאי: עָנִי לָא אָכֵיל דְּמַאי, דִּתְנַן: (אֵין) מַאֲכִילִין הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת הָאַכְסְנָאִים דְּמַאי. וְאָמַר רַב הוּנָא: תָּנָא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים וְאֶת הָאַכְסְנָאִים דְּמַאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת הָאַכְסְנָאִים דְּמַאי. "שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם". לְמַאן דַּאֲמַר מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירָהּ - הֲרֵי מַכְשִׁירָהּ. לְמַאן דַּאֲמַר מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידָהּ - הֲרֵי מַפְסִידָהּ. "וְאִם נָטַל כְּשֵׁרָה". לְמַאן דַּאֲמַר מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה - דִּבְרֵי הַכֹּל, לְמַאן דַּאֲמַר לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן, הָא מַנִּי - רַבָּנַן הִיא. "עָלְתָה חֲזָזִית". אָמַר רַב חִסְדָּא: דָּבָר זֶה רַבֵּינוּ הַגָּדוֹל אָמְרוֹ, הַמָּקוֹם יְהֵיהָ בְּעֶזְרוֹ; לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם אֶחָד, אֲבָל בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת - כָּשֵׁר. אָמַר לֵיהּ רָבָא: אַדְּרַבָּה, בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הֲוָה לֵיהּ כִּמְנוּמָּר, וּפָסוּל. אֶלָּא אִי אִתְּמַר אַסִּיפָא אִתְּמַר: עַל מִיעוּטוֹ - כָּשֵׁר. אָמַר רַב חִסְדָּא: דָּבָר זֶה רַבֵּינוּ הַגָּדוֹל אָמְרוֹ, וְהַמָּקוֹם יְהֵיהָ בְּעֶזְרוֹ. לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם אֶחָד, אֲבָל בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת - הֲוָה לֵיהּ כִּמְנוּמָּר, וּפָסוּל. אָמַר רָבָא: וְעַל חוֹטְמוֹ, וַאֲפִילּוּ בְּמַשֶּׁהוּ נַמִּי פָּסוּל. "נִטְּלָה פִּטְמָתוֹ". תָּנָא רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר: נִטְּלָה בּוּכְנָתוֹ. "נִקְלַף". אָמַר רָבָא: הַאי אֶתְרוֹגָא דְּאַגְלִיד כְּאַהֵינָא סוּמְקָא - כְּשֵׁרָה. וְהָא אֲנַן תְּנַן: נִקְלַף פָּסוּל! לָא קַשְׁיָא;

הא

וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם — גבי חלה כתיב. **הִיא הִיא** — ודאי מסייע ליה, ומאי "לימא"? **אֶלָּא וּדְאִי** — בהא מסייעא. ו"לימא" דקאמרינן — אסייעתא דאתרוג ומצה קאמר. והכי קאמר: לימא מסייע לרבי אסי בבולהו, דמדבהא פליגי — באתרוג ומצה נמי פליגי, דהא חד טעמא הוא, דהתם נמי "לכם" כתיב, ומצה נמי מחלה ילפא. **אוֹ דִּלְמָא שָׁאנֵי עִיסָּה** — בהא הוא דקאמר ר' מאיר פטורה — דכתיב מיעוטא יתירא, אבל בחד מיעוטא לא נפקא לן, דכיון דמשתרי לאכילה, אף על גב דלית בה דין ממון — "לכם" קרינא ביה. **שֶׁמַּכְשִׁירָהּ** — לקבל טומאה, דאמרינן במתניתין (מב,א): מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומוחזרת למים בשבת. שהיו שורין האגודה בשבת כדי שלא ייבשו. וכשנוגעים באתרוג הוכשר לטומאה, דכתיב (ויקרא יא) "וכי יתן מים על זרע" ואסור לגרום טומאה לתרומה, דכתיב (במדבר יח) "משמרת תרומתי" אמר רחמנא: עשה לה שימור. **שֶׁמַּפְסִידָהּ** — קליפתה החיצונה נמאסת במשמוש הידים, ואסור להפסיד תרומה, כדפרישית. **הָרֵי יֵשׁ בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה** — לכהן. וישראל נמי נפיק בה אם לקחה מכהן, הואיל ויכול להאכילה לבן בתו כהן. אבל פדיון אין לה להיות ניתרת לאכילת ישראל, והאומר כן רשע הוא. **הָרֵי יֵשׁ בָּהּ דִּין מָמוֹן** — כהן מקדש בה את האשה. וישראל נמי, אם נתנה לו הכהן — מקדש בה את האשה, ומוכרה לכהנים והדמים שלה: **של דמאי** — לקחם מעם הארץ, וסתם פירותיהן ספק אינן מעושרין. **מאי טעמייהו דבית הלל** — הא לית בה היתר אכילה. **וחזי ליה** — דרוב עמי הארץ מעשרין הן, וחומרא בעלמא הוא שהעמידו בספק טבל. וגבי עניים ואכסניא לא העמידו דבריהם. **אכסניא** — חיילותיו של מלך, ומטיל מזונותיהן על בני המדינה. **הרי מכשירה** — ומעשר שני בעי שימור, דקודש איקרי, דכתיב (ויקרא כז) "וכל מעשר הארץ" וגו'. **למאן דאמר** — בערלה לפי שאין בה היתר אכילה, אבל אי הוה בה היתר אכילה — הוה מתכשרא, ואפילו לית בה דין ממון — הא יש בו נמי היתר אכילה. ומתניתין דתני כשר — דברי הכל היא, ואפילו לר' מאיר דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מיתוקמא, דהא בהא דין ממון לא בעינן, דכיון דאכיל לה "לכם" קרינא ביה. **ומאן דאמר** — בערלה לפי שאין בה דין ממון, דאי נמי הוה בה היתר אכילה הוה פסיל לה, משום דליתיה ממון לשאר הנאות, כגון מעשר שני בירושלים לר' מאיר. **מתניתין רבנן היא** — דאמרי: מעשר ממון הדיוט הוא, ולא ר' מאיר. דאילו לר' מאיר פסול. הכי גרסינן: אלא אי אתמר אסיפא אתמר. **ובחוטמו** — בעובי גבהו, שמשפע משם ויורד לצד ראשו. **אפילו כל שהוא פסול** — שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו, שבאותו עובי אדם נותן עיניו. **תני ר' יצחק בר אלעזר נטלה בוכנתו** — במתניתיה הוה תני להאי נטלה פטמתו — בוכנתו, לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא, זה לשון מורי הזקן רבינו יעקב. אבל רבינו יצחק הלוי היה מפרש: פטמתו ועוקצו שניהם בזנב, עוקצו — שניטל העץ מה שחוץ לגומא שבאתרוג — כשר, פטמתו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו — לפיכך פסול. והיינו דתני רבי יצחק בר אלעזר נטלה בוכנתו — מה שנבנס בתוך האתרוג בבוכנא הנבנס ומכה באסיתא. ולשון רבינו יעקב נראה לי, שלא מצינו בכל מקום פטמא עוקץ. **האי אתרוג דאגליד** — נקלף. **כאהינא סומקא** = תמרה אדומה. ואף זה לאחר שנקלף נהפך לאדמומית, כדרך כל הנקלפים בפירות.

'וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה', מַה לְּהַלָּן בְּחַלָּה, הַחִיּוּב הוּא רַק כְּשֶׁהֶעִיסָה מְשֻׁלָּמֶת וְלֹא מַשֶּׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְכֵמוֹ שֶׁלְּמַדּוּ מִלְּשׁוֹן 'עֲרִסֹתֵכֶם', אַף כָּאן בְּמִצְוָה יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ רַק כְּשֶׁהִיא מְשֻׁלָּמֶת וְלֹא מַשֶּׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַב אַסִּי שֶׁלָּדַעַת רַבִּי מֵאִיר עִיסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה. מִמָּה שֶׁשִּׁנִּינוּ בְּבְרַייְתָא, עִיסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים חַיֶּבֶת בַּחַלָּה. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: מִדּוּעַ אָמְרוּ רְאִיָּה זוֹ בְּלְשׁוֹן לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ שֶׁהוּא לְשׁוֹן שִׁיתְּכֵן שֵׁישׁ כָּאן סִיּוּעַ לְדַעְתּוֹ, הֲרֵי הֵיא הִיא – הֵן הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאָמַר רַב אַסִּי, וּמְפוֹרָשׁ כִּדְבְרֵי רַב אַסִּי בְּבְרַייְתָא, וְהֵיכָא לְגְמָרָא לוֹמַר 'מְסַיֵּיעַ לֵיהּ' וְלֹא לוֹמַר 'לֵימָא'. מְבָאֵרֶת הַגְּמָרָא: אֲכָן לְעִנְיַן חַלָּה מְבוֹאָר בְּבְרַייְתָא כִּדְבְרֵי רַב אַסִּי, אֶלָּא מַה שֶׁאָמְרוּ אֶת הָרְאִיָּה בְּלְשׁוֹן 'לֵימָא', מִשּׁוּם שֶׁהִסְתַּפְּקוּ אִם יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִזֶּה גַּם לְעִנְיַן אַתְרוֹג וּמִצְוָה וְלוֹמַר מִדְּבְרֵיהֶם אֶפְלִיגֵי – מִמָּה שֶׁהֵם חוֹלְקִים לְעִנְיַן חַלָּה וְרַבִּי מֵאִיר פּוֹטֵר, בְּהָא – בְּאַתְרוֹג וּבְמִצְוָה נַמִּי פְּלִיגֵי – גַּם כֵּן חוֹלְקִים, וְרַבִּי מֵאִיר יִפְסוֹל, אוֹ דִּלְמָא שָׁאנֵי עִיסָּה – לְעִנְיַן חַלָּה שְׁרַק בָּהּ מִמְּעַט רַבִּי מֵאִיר אִם הִיא מִמְּמוּן גְּבוֹהַּ מִשּׁוּם שֵׁישׁ בָּהּ שְׁנֵי מִיעוּטִים דְּאָמַר קְרָא 'עֲרִיסוֹתֵיכֶם' 'עֲרִיסוֹתֵיכֶם' תְּרֵי זִימְנֵי – שְׁנֵי פְּעָמִים, אֲבָל בְּאַתְרוֹג וּמִצְוָה שֶׁלֹּא נֶאֱמְרוּ בָּהֶם שְׁנֵי מִיעוּטִים, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ בָּהֶם הֵיתֵר אֲכִילָה, אַף אִם אֵין בָּהֶם דִּין מִמּוּן הֲרֵי הֵם נַחְשָׁבִים 'לְכֶם'.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: אַתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה (פְּסוּלָה) [פָּסוּל]: מְבֹאֶרֶת הַגְּמָרָא: טַעַם הַפְּסוּל מִשּׁוּם דְּלֵית בָּהּ – שֶׁאֵין בָּהּ בְּתְרוּמָה טְמֵאָה הֵיתֵר אֲכִילָה, וְלֵכֶן אֵינוֹ 'לְכֶם' וְכֵמוֹ שֶׁאָמְרוּ לְעֵיל (ע"א) שֶׁכּוּלָּם סוֹבְרִים שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּאַתְרוֹג הֵיתֵר אֲכִילָה כְּדֵי שֶׁיִּחְשַׁב 'לְכֶם'.

עוֹד שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וְאַתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה לֹא יִטּוֹל לְכַתְּחִילָּה, וְאִם נָטַל יֵצֵא: מְבִיאָה הַגְּמָרָא: פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, מַה הַטַּעַם שֶׁלֹּא יִטּוֹל לְכַתְּחִילָּה, חַד אָמַר, לֹא יִטּוֹל אַתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירָהּ – מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁיר אֶת הָאַתְרוֹג לְקַבֶּלֶת טוּמְאָה, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָגַע הָאַתְרוֹג בַּמַּיִם אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה, וְעַל יְדֵי שֶׁמַּקְרֵב אֶת הָאַתְרוֹג לַלּוּלָב עִם שְׁאָר הַמִּינִים הַרְטוּבִים [שֶׁשָּׁרוּ אוֹתָם בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְייַבְּשׁוּ], נוֹגֵעַ הָאַתְרוֹג בַּמַּיִם, וּמֵעַתָּה הוּא רָאוּי לְקַבֵּל טוּמְאָה, וְאֹסֶר לְגָרוֹם טוּמְאָה לִתְרוּמָה. וְחַד אָמַר, לֹא יִטּוֹל אַתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידָהּ – עַל יְדֵי מִשְׁמוּשׁ הַיָּדַיִם בָּאַתְרוֹג, קְלִיפָּתוֹ הַחִיצוֹנִית נִמְאֶסֶת וְאֵינָהּ רְאוּיָה לַאֲכִילָה, וְאֹסֶר לְהַפְסִיד תְּרוּמָה. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מַה הִנְּפְקָא מִינָּה בֵּין הַטְּעָמִים. עוֹנֶה הַגְּמָרָא: כְּגוֹן שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ – עַל הָאַתְרוֹג שָׁם תְּרוּמָה חוּץ מִקְּלִיפָּתָהּ חִיצוֹנָהּ, שֶׁכְּשֶׁהַפְרִישׁ וְקָרָא שֵׁם תְּרוּמָה לְאַתְרוֹג, אָמַר שֶׁכָּל הָאַתְרוֹג יִהְיֶה תְּרוּמָה מִלְּבַד קְלִיפָּתוֹ הַחִיצוֹנָה, וְלֵכֶן הַקְלִיפָה הַחִיצוֹנָה אֵינָהּ תְּרוּמָה אֶלָּא חוּלִין, וְאִם כֵּן לְמַאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא יִטּוֹל מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירָהּ לְקַבֵּל טוּמְאָה, אִיכָּא – יֵשׁ אִיסּוּר לִיטּוֹל אַתְרוֹג זֶה מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירוֹ לְקַבֶּלֶת טוּמְאָה, אֲבָל לְמַאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא יִטּוֹל מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידָהּ, לֵיכָּא – אֵין אִיסּוּר לִיטּוֹל אַתְרוֹג זֶה, מִשּׁוּם שֶׁקְּלִיפָּתוֹ הַחִיצוֹנָה אֵינָהּ תְּרוּמָה וְאֵין חֵשֶׁשׁ אִם מַפְסִיד אֶת הַקְלִיפָה הַחִיצוֹנָה.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וְאִם נָטַל אַתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה, כְּשֵׁרָה: מְבֹאֶרֶת הַגְּמָרָא: לְמַאן דְּאָמַר שֶׁהַפְסוּל בְּעַרְלָה מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהּ הֵיתֵר אֲכִילָה, כָּאן לֹא שַׁיָּיךְ לְפָסוּל מִטַּעַם זֶה שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בָּהּ – בְּאַתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה הֵיתֵר אֲכִילָה לְכֹהֵן, וְגַם יִשְׂרָאֵל יָכוֹל לְהַאֲכִילָה לְבֵן בְּתוֹ כֹּהֵן אִם קָנָה אוֹתָהּ מֵהַכֹּהֵן. וְגַם לְמַאן דְּאָמַר שֶׁהַפְּסוּל לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מְמוּן, הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ – בְּאַתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה דִּין מְמוּן, שֶׁהֲרֵי כֹּהֵן יָכוֹל לְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה, וְגַם יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתַּן לוֹ כֹּהֵן תְּרוּמָה, יָכוֹל לְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה וְהָאִשָּׁה תִּמְכּוֹר אֶת הַתְּרוּמָה לַכֹּהֲנִים וְתִקְבַּל אֶת הַדְּמָעִים.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וְאַתְרוֹג שֶׁל דְּמַאי בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִים וּבֵית הִלֵּל מְכַשִּׁירִים: שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: מַאי טַעְמַייְהוּ דְּבֵית הִלֵּל שֶׁמְּכַשִׁّירִים, הֲרֵי אֵין בְּאַתְרוֹג זֶה הֵיתֵר אֲכִילָה שֶׁהֲרֵי סָפֵק טֵבֶל הוּא כֵּיוָן שֶׁהַמּוֹכְרִים הֵם עַמֵּי הָאָרֶץ וּפִירוֹתֵיהֶם סָפֵק אֵינָם מְעֻשָּׂרִים. עוֹנֶה הַגְּמָרָא: כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר לְהוּ לְנִכְסֵיהּ וְהָוֵי עָנִי וְחָזֵי לֵיהּ – כֵּיוָן שֶׁאִם יִרְצֶה יַפְקִיר אֶת נִכְסָיו וְיִהְיֶה עָנִי וְיִהְיֶה רָשַׁאי לֶאֱכוֹל דְּמַאי, הַשְׁתָּא נַמִּי 'לְכֶם' קָרֵינָא בֵּיהּ – גַּם עַכְשָׁיו שֶׁלֹּא הִפְקִיר אֶת נִכְסָיו נַחְשָׁבִים הַפֵּרוֹת 'לְכֶם' כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לְהַפְקִירָם, וְנַחְשָׁב שֵׁישׁ לוֹ בָּהֶם הֵיתֵר אֲכִילָה עַל יְדֵי שֶׁיַּפְקִיר אֶת נִכְסָיו. וּכְדִתְנַן שֶׁמּוּתָּר לְעָנִי לֶאֱכוֹל דְּמַאי, מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת מַאֲכִסַנְיָא – חִילּוֹת הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּזוֹנוֹתֵיהֶם מוּטָלִים עַל בְּנֵי הַמְּדִינָה דְּמַאי, שֶׁכֵּיוָן שֶׁרוֹב עַמֵּי הָאָרֶץ מַעֲשְׂרִים אֶת פֵּרוֹתֵיהֶם, לֹא הֶעֱמִידוּ חֲכָמִים אֶת דִּבְרֵיהֶם שֶׁהַחְמִירוּ לֶאֱסוֹר דְּמַאי בְּמָקוֹם עֲנִיִּים וְאַכְסַנְיָא. וּטְעֲמָם שֶׁל בֵּית שַׁמַּאי שֶׁפְּסְלוּ אַתְרוֹג שֶׁל דְּמַאי, כֵּיוָן שֶׁלְּדַעְתָּם גַּם עָנִי לֹא אָכֵיל דְּמַאי – אֹסֶר לוֹ לֶאֱכוֹל דְּמַאי, דִּתְנַן (אין) מַאֲכִילִין הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת הָאַכְסַנְיָאִים דְּמַאי, וְאָמַר רַב הוּנָא, תָּנָא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים וְאֶת הָאַכְסַנְיָאִים דְּמַאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת הָאַכְסַנְיָאִים דְּמַאי.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: אַתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁבַּירוּשָׁלַיִם לֹא יִטּוֹל: מְבֹאֶרֶת הַגְּמָרָא: לְמַאן דְּאָמַר שֶׁאֹסֶר לִיטּוֹל אַתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירָהּ לְקַבֵּל טוּמְאָה עַל יְדֵי שֶׁנּוֹגֵעַ הָאַתְרוֹג בַּמַּיִם שֶׁעַל הַלּוּלָב וּמִינָיו, גַּם אַתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֹסֶר לִיטּוֹל שֶׁהֲרֵי מַכְשִׁירָהּ לְקַבֵּל טוּמְאָה, וְגַם לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֹסֶר לְגָרוֹם טוּמְאָה. לְמַאן דְּאָמַר שֶׁאֹסֶר לִיטּוֹל אַתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידָהּ עַל יְדֵי מִשְׁמוּשׁ הַיָּדַיִם, גַּם אַתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֹסֶר לִיטּוֹל שֶׁהֲרֵי מַפְסִידָהּ בְּנִטִּילָה, וְגַם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֹסֶר לְהַפְסִידוֹ.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וְאִם נָטַל אַתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (כְּשֵׁרָה) [כָּשֵׁר]: מְבֹאֶרֶת הַגְּמָרָא: לְמַאן דְּאָמַר שֶׁהַפְּסוּל בְּאַתְרוֹג שֶׁל עָרְלָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהּ הֵיתֵר אֲכִילָה [וְאֵין צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּאַתְרוֹג דִּין מְמוּן], אִם כֵּן דִּין זֶה שֶׁאַתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אִם נָטַל כָּשֵׁר כִּדְבְרֵי הַכֹּל הוּא, וְאַף לְרַבִּי מֵאִיר שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי מְמוּן גְּבוֹהַּ הוּא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ הֵיתֵר אֲכִילָה, אֲבָל לְמַאן דְּאָמַר שֵׁישׁ פְּסוּל לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מְמוּן, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָא מַנִּי רַבָּנָן הִיא שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי מְמוּן הַדִּיּוֹט הוּא, וּמִשּׁוּם כָּךְ נֶחְשַׁב שֵׁישׁ לוֹ בּוֹ דִּין מְמוּן, אֲבָל לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר אֵין לוֹ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי דִּין מְמוּן כֵּיוָן שֶׁהוּא מְמוּן גְּבוֹהַּ, וְאִם נָטַל אַתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֹסֶר לִיטּוֹל שֶׁהֲרֵי מַפְסִידָהּ בְּנִטִּילָה, וְגַם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֹסֶר לְהַפְסִידוֹ.

הָא – רבא שהכשיר בנקלף דיבר **כְּבוּלָּה** – כשנקלף כל האתרוג ולכן הוא עדיין הדר, **הָא** – המשנה שפסלה נקלף איירי בשנקלף האתרוג רק **בְּמִקְצָתָה**, ובזה יש לפסול משום שהוא מנומר, שאין מראה חלק האתרוג המקולף דומה לחלקו האחר.

שנינו במשנה: אתרוג **שנִּסְדַּק** או **שנִּיקַּב** וחסר כל שהוא פסול, אבל אם לא חסר כל שהוא כשר: **תְּנֵי עוּלָּא בַּר חֲנִינָא,** אף שהכשירה המשנה באתרוג שניקב ולא חסר כל שהוא, אם **נִיקַּב** האתרוג **נָקֵב מְפוּלָּשׁ** – מצד לצד, פסול אף אם רוחב הנקב הוא **כְּמַשֶּׁהוּ** ולא נחסר האתרוג, **וְכֵן** אם ניקב האתרוג נקב **שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ,** פסול אם רוחב הנקב **בְּכִגּוּדל** של מטבע **אִיפָּר,** אף שלא נחסר האתרוג. ודברי המשנה שאם ניקב ולא חסר כשר נאמרו באופן שניקב נקב שאינו מפולש ורוחב הנקב פחות מכאיסר.

מביאה הגמרא ספק על אופן שיש שינוי במראה האתרוג אם נפסל בכך. **בָּעֵי רָבָא, נוֹלְדוּ בָּאֶתְרוֹג סִימָנֵי טְרֵפָה** – סימנים שאם היו נולדים כמותם בבהמה היה דינה שהיא טריפה **מַהוּ** – האם נפסל האתרוג בסימנים אלו. מבררת הגמרא: **מַאי קָמַיבַּעְיָא לֵיהּ** – באיזה אופן הסתפק רבא שעדיין לא התפרש דינו במשנה, **אִי** ספיקו כשהאתרוג **נִקְלַף** והוא מסימני טריפה אצל בהמה [שאם נקלף עורה היא טריפה], הרי כבר **תְּנִינָא** במשנה שאתרוג שנקלף פסול ואין להסתפק בזה. **וְאִי** ספיקו כשהאתרוג **נִסְדַּק** והוא מסימני טריפה אצל בהמה, גם זה כבר **תְּנִינָא** במשנה שאתרוג שנסדק פסול, ואין להסתפק בזה. **וְאִי** ספיקו כשהאתרוג **נִיקַּב** והוא גם כן מסימני טריפה אצל בהמה, גם זה כבר **תְּנִינָא** במשנה שאתרוג שניקב ולא חסר כל שהוא כשר, ואין להסתפק בזה. מבארת הגמרא: **כִּי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – מה שהסתפק רבא הוא כְּשנהיה באתרוג סימני טריפה כעין מה **דְּעוּלָּא אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, רֵיאָה שֶׁנִּשְׁפְּכָה כַּקִּיתוֹן** – בשר הריאה נימוח כולו בתוך קרומי הריאה ונעשה כמים, **כְּשֵׁרָה, וְאָמַר רָבָא,** הדין שכשירה אף שנשפכה כקיתון, **וְהוּא דְּקָיְימָא סִימְפּוֹנָהָא** – בתנאי שהסמפונות [הם הקנים החלולים שבתוך הריאה] קיימים ולא נימוחו, **הָא לֹא קָיְימֵי סִימְפּוֹנָהָא** – אבל אם נימוחו הסמפונות, הבהמה **טְרֵפָה.** והסתפק רבא, **הָכָא** לגבי אתרוג שנימוח בשרו כמים ועדיין קיימים בו הסימפונות [חדרי הזרע שהגרעינים בתוכם] **מַאי** – האם יהיה האתרוג כשר, אף שבבהמה אינה טריפה, משום **שדְּלָמָא הָתָם** – שמא שם לגבי בהמה הטעם שאינה נעשית טריפה כשהסמפונות קיימות **הוּא** משום **דְּלֹא שָׁלִיט בָּהּ אֲוִירָא** – האויר אינו שולט בריאה ולכן **הָדַר בָּרְיָא** – חוזרת ומבריאה אינה טריפה, **אֲבָל הָכָא** באתרוג **דְּשָׁלִיט בָּהּ אֲוִירָא סָרוּחֵי מְסָרְחַת** – נרקב מחמת האויר ויש לפוסלו, **אוֹ דְּלָמָא לֹא שְׁנָא,** וכשם שהבהמה אינה טריפה אם הסימפונות קיימות כן הדין גם באתרוג שלא יפסל אם הסימפונות קיימות.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע** מהברייתא שפירטה את הפסולים שיש באתרוג, **אֶתְרוֹג תָּפוּחַ, סָרוּחַ,** [להלן תבאר הגמרא מה הם], **כָּבוּשׁ** – בחומץ או בחרדל, **שָׁלוּק** – מבושל הרבה במים רותחים על גבי האש, **כּוּשִׁי** – מראהו שחור, או שמראהו **לָבָן, וּמְנוּמָּר** – או שמראהו מנומר בגוונים הרבה, **פָּסוּל. אֶתְרוֹג** עגול מכל צד **כַּבְּדוּר** ואינו ארוך כשאר אתרוגים, **פָּסוּל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שאַף** אתרוג **הַתְּיוֹם** – שעשוי משני אתרוגים הדבוקים יחד מתחילת ברייתם פסול. **אֶתְרוֹג הַבּוֹסֵר** – קטן כפול הלבן, **רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹסֵל,** שכל זמן שאינו מבושל כל צרכו אינו פרי, **וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין. גְּדֵלוֹ** לאתרוג כשהיה באילן **כִּדְפוּם** – בתוך תבנית, ודרך האתרוג שאם הוא גדל בתבנית נעשית צורתו כצורת התבנית, **וְעַל ידי זה עֲשָׂאוּ כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת** שאין מראהו במראה האתרוג כלל, **פָּסוּל.** וטעם הפסול בכל מה שנשנה בברייתא משום שאינם הדר. מפרשת הגמרא את ההוכחה: **קָתָנֵי מִיהַת** בין הפסולים **תָּפוּחַ וסָרוּחַ,** ושניהם ענין סירחון וקלקול הפרי, ולבאורה קשה למה הוצרכה הברייתא לפרט את שניהם, ולכן אומרת הגמרא **מַאי לָאו** יש לפרש את הברייתא **שתָּפוּחַ** הוא שהאתרוג תפוח **מִבַּחוּץ** – הרקיב מבחוץ, **וְסָרוּחַ** הוא שהאתרוג סרוח **מִבִּפְנִים** – כמו בספיקו של רבא שהאתרוג שלם מבחוץ אבל מבפנים נשפך כקיתון, ומבואר בברייתא שאתרוג זה פסול. דוחה הגמרא: **לֹא, אִידֵי וְאִידֵי** – תפוח וסרוח הם קלקול באתרוג **מִבַּחוּץ, וְלֹא קַשְׁיָא** מדוע היו צריכים לומר סרוח אחרי שאמרו תפוח, **הָא** – תפוח היינו **דְּתָפַח אַף עַל גַּב דְּלֹא סָרַח** – האתרוג תפח מחמת מים שנפלו עליו בתלוש אבל לא נרקב, **הָא** – סרוח היינו **דְּסָרַח אַף עַל גַּב דְּלֹא תָפַח** – האתרוג הרקיב אבל לא תפח כלל.

אָמַר מַר במשנה ובברייתא הנזכרת, **אֶתְרוֹג כּוּשִׁי פָּסוּל.** מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** אתרוג **כּוּשִׁי** – אתרוג שגדל בארץ כוש ושחור הוא, **כָּשֵׁר** משום שדרכו בכך, אבל אתרוג **דּוּמָּה לְכוּשִׁי** – שגדל במקום שאין דרך לגדול אתרוגים שחורים, והוא שחור, **פָּסוּל,** משום שהוא משונה. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי כִּי תְּנַן נַמִּי מַתְנִיתִין** – גם מה ששנינו במשנה שאתרוג הכושי פסול, באתרוג **שדּוּמָּה לְכוּשִׁי תְּנַן,** אבל אתרוג כושי שגדל בכוש, כשר וכדברי הברייתא. **רָבָא אָמַר** תירוץ אחר, לעולם המשנה פסלה גם באתרוג כושי שגדל בכוש, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא שהכשירה, נאמרה **לָן** – לבני בבל הקרובים לארץ כוש ורגילים באתרוגים כושיים, ולכן כשרים אצלם, שמתוך שהם רגילים באתרוג עם מראה זה, אין הוא אצלם כשינוי תולדה. **וְהָא** – המשנה שפסלה נאמרה **לְהוּ** – לבני ארץ ישראל שרחוקים מארץ כוש ואינם רגילים באתרוגים כושיים, ולכן פסולים אצלם.

עוד נאמר בברייתא מחלוקת: **בְּאֶתְרוֹג הַבּוֹסֵר רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹסֵל וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין. אָמַר רַבָּה, רַבִּי עֲקִיבָא** הפוסל אתרוג הבוסר, משום שעד גמר בישול האתרוג אינו נקרא פרי, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** [המובא להלן] **אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד.** רַבִּי עֲקִיבָא **הָא דְּאַמְרַן** בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי הִיא, (דתניא)** [**דִּתְנַן**], **רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר אֶת הָאֶתְרוֹגִים** מחיוב מעשרות **בְּקוֹטְנָן** – כשהן עדיין קטנים. והיינו שגם רבי שמעון סובר שאתרוג קטן שעדיין בוסר אינו פרי. **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, דִּלְמָא לֹא הִיא** – אפשר שרבי עקיבא ורבי שמעון אינם עומדים בשיטה אחת, **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא הָכָא** – באתרוג הבוסר שהוא פסול לענין מצות ארבעת המינים, משום **דְּבמצות אתרוג בָּעֵינָן שיהיה 'הָדָר' וְלֵיכָּא** – ואתרוג קטן אינו הדר, **אֲבָל הָתָם** – לגבי חיוב מעשרות יתכן **שכְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ** שהם חייבים במעשרות, משום שפרי הוא. **אִי נַמִּי** יש לחלק להיפך, **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם** – לגבי חיוב מעשרות שאתרוג קטן פטור במעשרות **אֶלָּא** משום **דִּכְתִיב 'עֲשֹׂר תְּעַשֵּׂר אֶת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ'** ויש לדרוש מהפסוק שרק פירות שהם **כְּדַרְכָּן שֶׁבְּנֵי אָדָם מוֹציאין לִזְרִיעָה** – שהם גדולים מספיק שאם יזרעו אותם יצמחו, חייבים במעשרות, ואתרוג קטן, אם נוטעו אינו צומח לפיכך פוטר אותו רבי שמעון ממעשרות, **אֲבָל הָכָא** – לענין מצות ארבעת המינים אפשר **שכְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ** שכשר,

---

המשך ביאור למס' סוכה ליום ראשון עמ' ב

לצבעם של עשבי השדה, **רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל,** משום שעדיין לא נגמר פריו. **שִׁיעוּר אֶתְרוֹג הַקָּטָן** – עד כמה יהיה האתרוג קטן ועדיין יהיה כשר, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר,** שיעורו **כָּאֱגוֹז,** אבל פחות מכך פסול שלא ניכרת לקיחתו, והתורה אמרה 'ולקחתם'. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** שיעורו **כַּבֵּיצָה,** אבל קטן מכך עדיין לא הבשיל כראוי ולא נגמר פריו. **וּבְגָדוֹל** – עד כמה יהיה גודלו של האתרוג ולא יפסל מחמת שהוא גדול מדאי, **כְּדֵי שֶׁיֹּאחַז שְׁנַיִם** – שני אתרוגים **בְּיָדוֹ** אחת, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר,** אתרוג גדול כשר **אֲפִילּוּ** אם צריך להחזיק אתרוג **אֶחָד בִּשְׁתֵּי יָדָיו** מחמת גודלו, ואין לאתרוג שיעור למעלה.

רש"י

בכולה — בשר. **במקצתה** — פסול, דמנומר הוא. **תני עולא בר חנינא** — אניקב ולא חסר קאי, דמכשר תנא דמתניתין, ואתא האי תנא למימר דאם מפולש הוא מצידו לצידו — פסול בנקב כל שהוא, אפילו של מחט. ונקב שאינו מפולש — בבאיסר, אם רחב כאיסר פסול ואף על פי שלא חסר כלום, כגון שתחב בו יתד עבה. ומתניתין בפחות מכאיסר, ובשאינו מפולש. **סימני טרפה** — שהבהמה נטרפה בה, ולקמיה מפרש ליה. **נקלף** — סימני טרפה הוא, דהיינו הגלודה. **נסדק** — דהיינו גרגרת שנסדק כולה, שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה. **ניקב** — כגון ניקב קרום של מוח. **ריאה שנשפכה בקיתון** — הבשר שבתוך הקרום נימוח ונעשה כמים. **הא לא קיימי סימפונהא טרפה** — אלמא: מסימני טרפה הוא. **הכא מאי** — אם נימוח וקיימי סימפונהא, דהיינו חדרי הזרע שהגרעינין בתוכם. **סרוחי מסרחת** — נרקבת. **תפוח סרוח** — מפרש לקמן. **כבוש** — בחומץ או בחרדל. שלוק = מבושל ביותר באור ברותחין. (כדור) — העשוי כמין כדור עגול. כדור = *פלוט"א. **התיום** — שנים דבוקין יחד. **הבוסר** — קטן כפול הלבן. **נידלו ברפום** — שעושה לו דפוס כשהוא קטן, ונותנו בתוכו במחובר, וגדל כמדת הדפוס. דפוס = **פורמ"א בלע"ז. כל דבר העשוי לעשות למדתו דברים אחרים על גביו, כמו מנעלין, או בתוכו כעין שהיו עושין קדרות ללחם הפנים שיכניסו העיסה לתוך הקדרה והלחם נעשה בצורתה — כגון אלו קרי דפוס. **כמין בריה אחרת** — שאינו דומה לאתרוג כלל. **מאי לאו תפוח מבחוץ** — שנפחת ונרקב מבחוץ. **סרוח מבפנים** — וקליפתו קיימת, כמין ריאה שנשפכה בקיתון. **לא תפח אף על גב דלא סרח סרח אף על גב דלא תפח** — תפח = ***אינפל"ה בלע"ז, כגון שנפלו גשמים בתלוש ותפח. סרח = נרקב. לישנא אחרינא: תפח — נרקב, סרח = ריחו רע מחמת תולעים שאכלוהו. **דומה לכושי** — שגדל כאן והרי הוא שחור. **פסול** — שנדמה הוא = ****קונטרפא"ט בלע"ז. אבל כושי עצמו דיינו טעם דכשר — דאורחיה הוא. **הא לן והא להו** — לעולם מתניתין כושי נמי פסיל. ולא קשיא, מתניתין — לבני ארץ ישראל שרחוקין מארץ כוש, ואינם רגילים בהם. ברייתא — לבני בבל שקרובים לכוש ורגילין בהם. ומכל מקום, בגדל כאן ודומה לכושי — נדמה הוא, ופסול. **רבי עקיבא** — דאמר דעד גמר בישוליה לא הוי אתרוג פרי, ורבי שמעון אמרו דבר אחד. **פוטר את האתרוגים בקוטנן** — מן המעשרות. **כרבנן סבירא ליה** — דחייבין במעשר, דפרי הוא, הואיל ותחילתן וסופן אוכל. **שבני אדם מוציאין לזריעה** — פרי העשוי לצמוח. ולא משכחת לה אלא בבשל כל צורכו. והא דנקט אתרוגין — משום דלא פלוג רבנן בני פלוגתייהו לחיובי בקוטנן אלא אתרוגין ותפוחין, דקסברי תחילתן וסופן אוכל הוא, כדתנן לה פרק קמא דמסכת מעשרות: כל שתחילתו וסופו אוכל, אף על פי ששומרו במחובר להוסיף אוכל — חייב בין גדול בין קטן. וכל שאין תחילתו אוכל וסופו אוכל — אינו חייב עד שיעשה אוכל כו'. האתרוגים והתפוחים חייבין בין גדולים בין קטנים, ופליג ר' שמעון עלייהו באתרוגים ומודי בתפוחים, דקסבר כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה. ואתרוגים קטנים שנוטעם — אינם צומחין, אבל תפוחין — קים ליה דאף על פי שלא בישלו כל צורכן צומחין. ובקטני קטנים אפילו בתפוחין ודאי פליגי, הואיל וטעמא משום מוציאין לזריעה הוא.

ותו

תוספות

לגומא שבאתרוג כשר. פטמתו — שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו, לפיכך פסול. והיינו דתני ר' יצחק בן אלעזר: נטלה בוכנתו, מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באסיתא. והקשה בקונטרס על זה, שלא מצינו בכל מקום פיטמא עוקץ. ורבינו תם מפרש שמצינו עוקץ ופיטמא במקום אחד בסוף פרק "יוצא דופן" (נדה מז,א ושם) גבי סימני בוגרת, דתנן בן עזאי אומר: משתשחיר פטמתו, רבי יוסי אומר: כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור, דעוקץ הוא חודו של דד שהתינוק מכניס לתוך פיו, ופיטמא הוא הבשר שתחת העוקץ שמשחיר סביב. וקצת היה נראה מדמזכיר כאן גבי אתרוג פטמתו ועוקצו וחוטמו, וכן נמי התם גבי דדי אשה, משמע ששלשה במקום אחד לצד ראשו של אתרוג. דעוקץ פעמים שיוצא מחודו שבראשו כמין עוקץ בולט וקשה כעץ, ולכך קרי ליה עוקץ. ונטלה פטמתו דהיינו בוכנתו — היינו שנתלש אותו עוקץ ממקום חיבורו ונשאר כמין גומא בראש האתרוג. ובפרק "יוצא דופן" (נידה מז,א) פירש בקונטרס: חוטמו ספק, וכאן פירש בחוטמו אפילו במשהו הנראה בעובי גובהו שמשפע ויורד לצד ראשו. ובירושלמי אמר: נטלה פטמתו, תמן אמרי: שושנתו. משמע שהוא לצד ראשו, כעין פרח שושן. ובערוך פירש בשם רבינו חננאל: נטלה פטמתו — נראין הדברים שהוא דד של חוטם, כמין פיטמא של דד, כדתנן (עוקצין פרק שני משנה ג): פיטמא של רימון. אבל [הא] דאמר רבי יצחק נטלה בוכתנו — הוא קצה העץ הנתון באתרוג, כאותו דשחיטת חולין (מב,ב) האי)בוכנא) דאטמא דשף מדוכתיה טריפה. מתוך פירושו משמע דפטמתו ובוכנתו תרי מיני נינהו, זה בעוקץ חזה בראשו, ולא בא ר' אליעזר בר יצחק לפרש אלא להוסיף על המשנה. ובשם רבינו גרשום מאור הגולה פירש בערוך כפירוש רבינו יצחק בר יהודה הלוי.

הא בכולה הא במקצתה — פירש בקונטרס: במקצתה פסול דמיחזי כמנומר. ורבינו חננאל פירש איפכא: בכולה פסול — דלטריפות מדמי לה בשמעתין, וגבי טריפות אשכחן בפרק "אלו טרפות" (חולין נה,ב) הגלודה טריפה, ואם נשתייר בה כסלע — כשרה, דהדדא בריא. וכן מוכח, מדפריך: אי נקלף תנינא. כלומר, אם סימן טריפה דקא אמרינן היינו נקלף, דסימן טריפה הוא הגלודה — תנינא במתניתין שהוא פסול באתרוג. משמע בהדיא דכעין טרפה מיפסיל.

אי נסדק תנינא — שהוא כעין טרפות בגרגרת שנסדקה כולה, שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה תנינא במתניתין נסדק פסול. ובכי האי גוונא שנסדק על פני כולה. אי ניקב שגם הוא סימן טריפה כמו ניקב קרום של מוח. והשתא הא דפריך עלה תנינא לא הוי כעין אחריני, אלא כלומר: תנינא שהוא כשר גבי אתרוג, כדקתני מתני': ניקב ולא חסר כשר. ומכל מקום, אף על גב דלענין טרפות אסור — התם הוא משום דקרום לחודיה קאי, אבל הכא כוליה אתרוג חיבור הוא, ודמי לניקב הלב ולא לבית חללו. ויתכן דגבי אתרוג נמי, אם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעינין לתוכן — פסול, אף על גב שלא חסר. ולעיל, דבעי נקב מפולש — היינו שלא כנגד אותן חדרים. ואם ניקב עד שם — בכלל מפולש הוא, דאותן חדרים במקום סימפונות דריאה קיימי, כדמוכח שמעתין דבעי ליה למיפסל נשפכה בקיתון משום דלא קיימי סימפונהא. ואי הוה מפרשי דמתניתין דקתני ניקב וחסר כל שהוא פסול תרי מילי נינהו — הוה ניחא טפי. דהוי תנינא דומיא דאחריני, כלומר ניקב נקב מפולש, או לבית הסימפונות, או חסר כל שהוא בלא מפולש. אבל אי אפשר לומר כן, דמשמע דחדא מלתא היא, מדקתני סיפא: ניקב ולא חסר — כשר. **אתרוג** כבדור פסול — כלומר: עשוי כמין כדור של עור שמשחקות הבנות בו, כדדרשינן (בפסיקתא רבתי) "דברי חכמים כדרבונות" — כבדור של בנות שזורקות זו לזו, כך דברי תורה נזרקין מפה אל פה, *פלוט"א בלע"ז. כי ההיא דהכדור והאימום דסוף "ארבע מיתות" (סנהדרין סח,א ושם). ואית דגרס כדור בדל"ת, והיינו עשוי כמין דוד ועגול בקדרה. **אתרוג** הבוסר — פירש בקונטרס: קטן כפול הלבן. ולא יתכן, כדפרישית בריש פירקין (לא,ב) אההיא דשיעור אתרוג דמייתינן התם.

מקורזלות

1 **הָא - בְּכוּלָּהּ, הָא - בְּמִקְצָתָהּ. "נִסְדַּק נִיקַּב". תָּנֵי**
2 **עוּלָּא בַּר חֲנִינָא: נִיקַּב נָקֵב מְפוּלָּשׁ - בְּמַשֶּׁהוּ, וְשֶׁאֵינוֹ**
3 **מְפוּלָּשׁ - בְּכְאִיסָּר. בָּעֵי רָבָא: נוֹלְדוּ בָּאֶתְרוֹג סִימָנֵי**
4 **טְרֵפָה מַהוּ? מַאי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ? אִי נִקְלַף - תָּנֵינָא, אִי**
5 **נִסְדַּק - תָּנֵינָא, אִי נִיקַּב - תָּנֵינָא. כִּי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ**
6 **- כִּדְעוּלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רֵיאָה שֶׁנִּשְׁפְּכָה כַּקִּיתּוֹן -**
7 **כְּשֵׁרָה. וְאָמַר רָבָא: וְהוּא דְּקָיְימָא סִימְפּוֹנָהָא, הָא לָא**
8 **קָיְימִי סִימְפּוֹנָהָא - טְרֵפָה. הָכָא מַאי? דִּלְמָא הָתָם הוּא**
9 **דְּלָא שַׁלִּיט בָּהּ אֲוִירָא - הֲדַר בְּרִיא, אֲבָל הָכָא דְּשַׁלִּיט**
10 **בָּהּ אֲוִירָא - סְרוּחֵי מִסְרַחַת, אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תָּא**
11 **שְׁמַע: אֶתְרוֹג תָּפוּחַ, סָרוּחַ, כָּבוּשׁ, שָׁלוּק, כּוּשִׁי, לָבָן,**
12 **וּמְגוּפָּר - פָּסוּל. אֶתְרוֹג כַּכַּדּוּר - פָּסוּל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים:**
13 **אַף הַתְּיוֹם. אֶתְרוֹג הַבּוֹסֶר, רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹסֵל, וַחֲכָמִים**
14 **מַכְשִׁירִין. גִּדְּלוֹ בַּדְּפוּס וַעֲשָׂאוֹ כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת -**
15 **פָּסוּל. קָתָנֵי מִיהַת: "תָּפוּחַ, סָרוּחַ", מַאי לָאו: תָּפוּחַ**
16 **- מִבַּחוּץ, וְסָרוּחַ - מִבִּפְנִים! לֹא, אִידִי וְאִידִי מִבַּחוּץ,**
17 **וְלָא קַשְׁיָא: הָא - דְּתָפַח אַף עַל גַּב דְּלֹא סָרַח, הָא -**
18 **דְּסָרַח אַף עַל גַּב דְּלֹא תָּפַח. אָמַר מָר: אֶתְרוֹג כּוּשִׁי**
19 **פָּסוּל. וְהָתַנְיָא: כּוּשִׁי - כָּשֵׁר, דּוֹמֶה לְכוּשִׁי פָּסוּל! אָמַר**
20 **אַבָּיֵי: כִּי תְּנַן נָמֵי מַתְנִיתִין - דּוֹמֶה לְכוּשִׁי תְּנַן. רָבָא**
21 **אָמַר: לָא קַשְׁיָא, הָא - לָן וְהָא - לְהוּ. אֶתְרוֹג הַבּוֹסֶר,**
22 **רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹסֵל וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין. אָמַר רַבָּה: רַבִּי**
23 **עֲקִיבָא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. רַבִּי עֲקִיבָא - הָא**
24 **דַּאֲמַרַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי הִיא - דְּתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן**
25 **פּוֹטֵר אֶת הָאֶתְרוֹגִים בְּקוֹטְנָן. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: דִּלְמָא**
26 **לֹא הִיא, עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא הָכָא - דְּבָעֵינַן**
27 **"הָדָר" וְלֵיכָּא. אֲבָל הָתָם - כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ. אִי נָמִי:**
28 **עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם אֶלָּא דִּכְתִיב:**
29 **"עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֶת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ" - כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי**
30 **אָדָם מוֹצִיאִין לִזְרִיעָה, אֲבָל הָכָא - כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ.**

ותו

מקורזלות פירש בקונטרס: *פיקוד"ש בלע"ז, חדודות וטובות לקנח. ולא משמע כן פרק "אלו עוברין" (פסחים מז,א) גבי יש חורש תלם אחד. דפריך: ואי אמרינן הואיל, אחרישה לא ליחייב, הואיל וחזי לכסות בו דם צפור! ומשני: באבנים מקורזלות. ומה שייך להזכיר שם אבנים חדודות? ומפרש רבינו תם: דמקורזלות היינו [רכות], דחזו לחרישה ולזריעה. וכן יסד הפייט: אשישת שלוחתו בקטב תלה אשישות להניץ בתיחוח קירזולה.

בשבת שלש אבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא — בתוך ארבע אמות, ובית הכסא בשדה ואינו מוקף מחיצות, ואין כאן אלא טלטול דרבנן, ומשום כבוד הבריות לא גזור, כך פירש בקונטרס. ומדקאמר להכניס — משמע דאיכא מחיצות, ולשון בית הכסא משמע בית. וכן משמע פרק קמא דתמיד (כז,ב) דאמר רב ספרא: הוה יתיב בבית הכסא, אתא ר' אבא נחר ליה. ובפרק "כהן גדול" (סנהדרין יט,א) שיהו נשים מספרות בבית הכסא משום יחוד, משמע דמקום צנוע היה ומוקף מחיצות, ואין רואין העומדים בחוץ ואפילו הכי התירו להכניס, ואף על גב דמכניס מכרמלית לרשות היחיד. ותדע, דהא איסור טלטול מוקצה חמור מאיסור כרמלית, שלא התירו טלטול ממת אלא על ידי כבר או תינוק, כדמוכח פרק "במה מדליקין" (שבת ל,ב), ובפרק "נוטל" (שם קמב,ב). ואיסור כרמלית אשכחן דשרי במת, בשילהי "המצניע" (שם צד,ב) בההוא שיכבא דשרא להו רב נחמן לאפוקיה לכרמלית משום כבוד הבריות. וגבי בית הכסא דהתירו טלטול אבנים משום כבוד הבריות, כל שכן דהתירו ארבע אמות בכרמלית להכניס מכרמלית לרשות היחיד ומרשות היחיד לכרמלית. ומיהו, לדידן דיש לנו בית הכסא קבוע בבנין — אסור, כדמוכח בשילהי "המוציא יין" (שם פא,ב ושם) דשרי רב חסדא להעלותו אחריו לגג. ומקשה ליה רבינא מהא דאסרינן לעיל מיניה ליטול קיסום משלפניו לחצות בו שיניו, ומשני: התם אדם קובע מקום לסעודה, הכא — אין אדם קובע מקום לבית הכסא. משמע דהיכא דקבע — אסור. ואף על פי שפי' שם בקונטרס דהא דבעי למיסר בגג — משום טירחא יתירא בהעלאה לגג, לא משמע כן. דאם כן, כי מקשה ליה רבינא מהא דאסרינן קיסום משלפניו לחצות בו שיניו — תיקשי ליה כולה שמעתתא דהתם, דשרי לטלטל אבנים מקורזלות. אלא לפי שהיה יכול להעלותן לגג מערב שבת הוה בעי למיסר, כיון דאפשר להזמינן, ומסיק דשרי משום דאין אדם קובע מקום. והא דאמר ר' יצאי התם אם יש לו מקום קבוע לבית הכסא, מלא היד — התם בשדות איירי, דמקום רחוק הוא וטורח להזמין מערב שבת. אבל לדידן, דיש לן מקום קבוע בבית — אסור, אלא אם כן הזמין. ושמא כיון דנפישי בני הבית דהוו שקלי להו — לא אפשר, ושרי.

דסיב ועיקרא דדיקלא — מכאן קשה לפירוש הקונטרס דפרק "כל שעה" (פסחים לט,א) דתנן: אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, וקחשיב חרחבינא. ומפרש בגמרא: אצוותא דדיקלא. ופי' שם בקונטרס: סיב הדקל, שגדל סביב הדקל. והכא משמע שהוא מין אילן, ובהדיא אמרינן התם: מה מצה מין זרעים — אף מרור מין זרעים. **רבי** יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא בארבעת מינין שבלולב — ולית ליה דדרשינן בפרק קמא (יב,א) "באספך מגרנך ומיקבך" — בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. ומכל מקום מודה דאין מסכבין בדבר המקבל טומאה אפילו מארבעת המינים, כגון שעשה מהם כלי, או פירות דקל. דבעינן דומיא (דאורי) למאן דאמר עניני כבוד היו. ולמאן דאמר סוכות ממש עשו להם ילפי מאיתקש סוכה לחגיגה. דלא שייך לאקשויי אי מה חגיגה בעלי חיים — מאחר דלא מכשירין אלא מארבעת המינים. והא דאיפליגו ר' מאיר ור' יהודה בפרק קמא (יד,ב) בנסרים שאין בהם ארבעה, וקתני ומודה ר' מאיר דאם יש בין נסר לנסר שמנחת פסל אחד ביניהן, דמשמע פסל לשון פסולת הגורן ויקב, כדפירש שם בקונטרס, וקאמר דמודה לרבי יהודה — לא בשביל שיכשיר רבי יהודה בפסולת גורן ויקב. אי נמי, מה שגזר ופסל מן האילן — קרי ליה פסל. **כל** דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין — כי האי גוונא פליגי פרק "כל שעה" (פסחים כז,ב ושם) דר' יהודה אומר: אין ביעור חמץ אלא שריפה, קל וחומר מנותר שאינו בבל יראה. ומהדרי ליה רבנן שאותו דין תחילתו להחמיר וסופו להקל, אם לא מצא עצים לשורפו. ובההיא קיימא לן כרבי יהודה, דסתם מתניתין פרק בתרא דתמורה (לג,ב) דחמץ בשריפה. אלמא חשבינן ליה דין, אף על פי שסופו להקל

ותו לא מידי. גִּדְלוֹ בַּדְּפוּס וַעֲשָׂאוֹ כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת פָּסוּל. אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת. אֲבָל כִּבְרִייָתוֹ - כָּשֵׁר. פְּשִׁיטָא, כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת (תְּנַן)! לָא צְרִיכָא, דַּעֲבִידָא דַּפֵּי דַּפֵּי. אִיתְּמַר, אֶתְרוֹג שֶׁנִּקְבּוּהוּ עַכְבָּרִים. אָמַר רַב: אֵין זֶה הָדָר. אִינִי? וְהָא רַבִּי חֲנִינָא מַטְבִּיל בָּהּ וְנָפֵיק בָּהּ! וּלְרַבִּי חֲנִינָא קַשְׁיָא מַתְנִיתִין; בִּשְׁלָמָא מַתְנִיתִין לְרַבִּי חֲנִינָא לָא קַשְׁיָא, כָּאן - בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, כָּאן - בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. אֶלָּא לְרַב קַשְׁיָא! -אָמַר לְךָ רַב: שָׁאנֵי עַכְבָּרִים דְּמִאִיסִי. אִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַב: זֶה הָדָר, דְּהָא רַבִּי חֲנִינָא מַטְבִּיל בָּהּ וְנָפֵיק בָּהּ. וּלְרַבִּי חֲנִינָא קַשְׁיָא מַתְנִיתִין! לָא קַשְׁיָא: כָּאן - בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, כָּאן - בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. "אֶתְרוֹג קָטָן" וכו'. אָמַר רַפְרָם בַּר פַּפָּא: כְּמַחֲלוֹקֶת כָּאן כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בַּאֲבָנִים מְקוֹרְזָלוֹת. דְּתַנְיָא: בַּשַּׁבָּת שָׁלֹשׁ אֲבָנִים מְקוֹרְזָלוֹת מוּתָּר לְהַכְנִיס לְבֵית הַכִּסֵּא, וְכַמָּה שִׁיעוּרָן? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּאֱגוֹז, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כַּבֵּיצָה. "וּבְגָדוֹל כְּדֵי שֶׁיֹּאחֲזוּ" כו'. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְאֶתְרוֹגוֹ עַל כְּתֵפוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: מִשָּׁם רְאִיָּה?! אַף הֵם אָמְרוּ לוֹ: אֵין זֶה הָדָר. **מִשְּׁנָה** אֵין אוֹגְדִין אֶת הַלּוּלָב אֶלָּא בְּמִינוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ בְּחוּט בְּמִשִּׁיחָה. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מַעֲשֶׂה בַּאֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ אוֹגְדִין אֶת לוּלְבֵיהֶן בְּגִימוֹנִיּוֹת שֶׁל זָהָב. אָמְרוּ לוֹ: בְּמִינוֹ הָיוּ אוֹגְדִין אוֹתוֹ מִלְּמַטָּה. **גְּמָרָא** אָמַר רָבָא: אֲפִילּוּ בְּסִיב אֲפִילּוּ בְּעִיקָּרָא דְּדִיקְלָא. וְאָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה - קָסָבַר: לוּלָב צָרִיךְ אֶגֶד, וְאִי מַיְיתִי מִינָא אַחֲרִינָא הֲוָה חָמְשָׁה מִינֵי. וְאָמַר רָבָא: מְנָא אָמִינָא לַהּ דְּסִיב וְעִיקָּרָא דְּדִיקְלָא מִינָא דְּלוּלְבָא הוּא - דְּתַנְיָא: "בַּסּוּכּוֹת תֵּשְׁבוּ" - סוּכָּה שֶׁל כָּל דָּבָר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין סוּכָּה נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה מִינִים שֶׁבַּלּוּלָב. וְהַדִּין נוֹתֵן: וּמַה לוּלָב שֶׁאֵין נוֹהֵג בַּלֵּילוֹת כְּבָיָמִים - אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּאַרְבַּעַת מִינִין, סוּכָּה שֶׁנּוֹהֶגֶת בַּלֵּילוֹת כְּבָיָמִים - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּאַרְבַּעַת מִינִין? אָמְרוּ לוֹ: כָּל דִּין שֶׁאַתָּה דָּן תְּחִלָּתוֹ לְהַחְמִיר וְסוֹפוֹ לְהָקֵל - אֵינוֹ דִּין, לא

להביא לו חומר אחר בקל וחומר מן הקל, כגון זה, וסופו שאתה מיקל עליו בחומר זה שהבאת בו שהוא נהפך להקל — אינו קל וחומר הגון, שהרי הדין מלמד עליו חומר ואתה מביא עליו קל.

לא

ותו לא מידי — אין לדון אחר דבר זה, דלא סבר ר' שמעון בר' עקיבא ולא ר' עקיבא סבר בר' שמעון. **דעבידא דפי דפי** — כמין קרשים קרשים, כעין גלגל של רחיים של מים, ורבא אשמעינן דהוא נמי ברייתו. **והא ר' חנינא מטביל בה** — אוכל מקצתו. **ונפיק** — ויוצא ידי חובתו בנותר, ומברך עליו. והא דנקט מטביל — שכל מאכלם על ידי טיבול היה, כדאמר בפסחים (קז,ב): השמש מטביל בבני מעיים, רבי יצחק מטביל בירקא. **ופרכינן: ולר' חנינא קשיא מתניתין** — דקתני חסר כל שהוא פסול. **ומשנינן: בשלמא מתניתין לר' חנינא לא קשיא** — מתניתין ביום טוב ראשון שלקיחתו מן התורה, ובעינן לקיחה תמה, דכתיב (ויקרא כג) "ולקחתם" — לקיחה תמה. וביום טוב שני נפיק ביה ר' חנינא, אף על גב דלא היה שלם. **אלא לרב** — דאמר אין זה הדר — קשיא דר' חנינא. דהא אפילו בשני נמי לרב לא נפיק, דהא מצוה הדורה בעינן הואיל ומזכיר שם שמים עליו, כדאמר בריש פירקין: יבש פסול, לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני, ואוקימנא דבעינן הדר, וליכא: הכי גרסינן: ואיכא דאמרי אמר רב זה הדר דהא ר' חנינא מטביל בה ונפיק. **כדרך שחולקין כאן** — כשיעורן כאן, כך שיעורן כאן. **מותר להכניס לבית הכסא** — בתוך ארבע אמות. ובית הכסא בשדה, ואינו מוקף מחיצות, ואין כאן אלא טלטול דרבנן, ומשום כבוד הבריות לא גזור. **במקורזלות** — הראוים לקינוח. מקורזלות = *פיקוד"ש בלע"ז. **כאגוז** — קסבר: בהכי חזיא לקינוח, אבל גדולה לא חזיא. **על כתפו** — מרוב גודלו. **אין זה הדר** — ואף על גב דאוקימנא (סוכה לא,א) דטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא, הכי קאמר ליה: אפילו לדידך דלא חיישת לאנפולי, ומייתית ראיה מדר' עקיבא — אינה ראיה, דאף הם אמרו לו אין זה הדר. **משנה אין אוגדין את הלולב אלא במינו** — כדמפרש בגמרא. **חוט של משיחה** = **ליכויי"ל בלע"ז. **גימוניות** — חוטי זהב כפופין כגימון, על שם "הלכוף באגמון" (ישעיה נח). **במינו אוגדין אותו מלמטה** — לשם מצות אגד, וזה לנוי בעלמא. **גמרא בסיב** = ***אוליר"ה, שגדל סביב הדקל ונכרך סביבו, כלולבי גפנים. **עיקרא דדיקלא** — לחתוך ממנו נצרים, וקולפן עד שראויין לאגד. וטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא, דהא אוקימנא דלא בעי הדר, אלא משום דבעי מינו. **ומאי טעמא** — בעי מינו? כיון דאמר לולב צריך אגד — הוה ליה אף האגד מן המצוה. **ואי מייתי מינא אחרינא כו'** — ועובר משום "בל תוסיף". **אלא בארבעת מינין שבלולב וכו'** — לקמן בפרק "לולב וערבה" (מג,א) ילפינן מקראי לולב ביום, וסוכה בין ביום בין בלילה. **אמרו לו כל דין קל וחומר שאתה דן שתחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין** — קל וחומר שאתה מתחיל לדרוש על ידי חומר שיש בו

מסיימת הגמרא: **וְתוּ לֵא מִידִּי** – אין לדון אחרי דחיה זו, ואין רבי שמעון סובר כרבי עקיבא ולא רבי עקיבא כרבי שמעון.

עוד נאמר בברייתא: אם **גְּדֵלוֹ** לאתרוג **כִּדְפוּס וַעֲשָׂאוֹ כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת פָּסוּל**. מבארת הגמרא: **אָמַר רָבָא, לֵא שָׁנוּ** שהאתרוג פסול **אֶלָּא** אם עשאו על ידי הדפוס **כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת** – שאינו דומה לצורת אתרוג כלל, **אֲבָל** אם מראהו **כַּבְּרִייָתוֹ** – כצורת אתרוג, **כָּשֵׁר**. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שאם מראהו כברייתו כשר, שהרי **כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת** (תנן) [**תַּנְיָא**] – מפורש בברייתא שדוקא אם הוא כמין בריה אחרת פסול. מתרצת הגמרא: **לֵא צְרִיכָא** – חידושו של רבא הוא באופן **דַּעֲבִידָא דַּפֵּי דַּפֵּי** – עשה את האתרוג על ידי הדפוס כמין קרשים קרשים בולטים, וחידש רבא שמראה זה אינו פוסל והוא כברייתו של אתרוג.

אִיתְּמַר, אֶתְרוֹג שֶׁנְּקָבוּהוּ עֲכָבָרִים, אָמַר רַב, האתרוג פסול משום שאין **זֶה הָדָר** כיון שנקבוהו עכברים והוא חסר, ואתרוג צריך שיהיה הדר. מקשה הגמרא: **אִינִי, וְהָא** רַבִּי **חֲנִינָא מְטַבֵּיל בָּהּ וְנָפִיק בָּהּ** – רבי חנינא היה אוכל מקצת מהאתרוג על ידי טיבול והיה יוצא ידי חובתו בשאר האתרוג ומברך עליו, הרי שאתרוג חסר כשר. שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי חֲנִינָא** שהכשיר אתרוג חסר, **קַשְׁיָא מַתְנִיתִין** – קשה ממשנתינו שאמרה שאתרוג שנחסר ממנו כל שהוא פסול. מפרשת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא מַתְנִיתִין לְרַבִּי חֲנִינָא לֵא קַשְׁיָא,** משום שאפשר לתרץ **כָּאן** – המשנה שפסלה אתרוג חסר איירי **בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן,** שחיוב הנטילה מהתורה כדכתיב 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן' וצריך שתהיה הלקיחה תמה ולכן אתרוג חסר פסול, **כָּאן** – רבי חנינא שהיה אוכל מאתרוג ויוצא במה שנשאר, היה זה **בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי,** שחיוב הלקיחה הוא מדרבנן והם לא פסלו אתרוג חסר, ולכן לא קשה מהמשנה על רבי חנינא, **אֶלָּא לְרַב** שפסל אתרוג שנקבוהו עכברים משום שאינו הדר, ואם כן פסולו הוא גם בשאר הימים, **קַשְׁיָא** מדברי רבי חנינא שהכשיר חסר בשאר ימים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַב, שָׁאנִי** נקיבת **עֲכָבָרִים דְּמִאִיסִי** – אתרוג שהוא חסר מחמת נקיבת עכברים פסול גם בשאר הימים כיון שהוא מאוס, אבל שאר אתרוג חסר, אין בו חסרון של הדר וכשר לשאר ימים וכדברי רבי חנינא. גירסא אחרת בדברי רב: **אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב** אתרוג שנקבוהו עכברים, **זֶה הָדָר** וכשר, **דְּהָא** רַבִּי **חֲנִינָא מְטַבֵּיל בָּהּ וְנָפִיק בָּהּ.** מקשה הגמרא: **וּלְרַבִּי חֲנִינָא קַשְׁיָא מַתְנִיתִין** שפסלה אתרוג חסר. מתרצת הגמרא: **לֵא קַשְׁיָא כָּאן בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן כָּאן בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי,** וכמו שנתבאר לעיל שביום טוב ראשון חסר פסול, וביום טוב שני כשר.

שנינו במשנה: שיעור **אֶתְרוֹג** קָטָן **וְכוּ'** רבי מאיר אומר כאגוז, רבי יהודה אומר בביצה: **אָמַר רַפְרָם בַּר פַּפָּא,** כְּאותה **מַחֲלוֹקֶת** שנחלקו **כָּאן** בשיעור האתרוג רבי מאיר ורבי יהודה, **כָּךְ** גם יש **מַחֲלוֹקֶת** ביניהם בשיעור **אֲבָנִים** מִקּוּרְזָלוֹת שמותר להכניס בשבת לבית הכסא כדי לקנח בהם. **דְּתַנְיָא, בְּשַׁבָּת, שֶׁלֹּשׁ אֲבָנִים** מִקּוּרְזָלוֹת – חדות וראויות לקינוח **מוּתָּר לְהַכְנִיס לְבֵית הַכִּסֵּא** – מותר לטלטלם לתוך בית הכסא בתוך ארבע אמות, אבל יותר משלש אבנים אין להכניס, [ואף שבית הכסא נמצא בשדה ואינו מוקף מחיצות, וחכמים אסרו לטלטל בשבת בשדה, משום כבוד הבריות לא גזרו חכמים]. **וְכַמָּה שִׁיעוּרָן** של כל אחד מהאבנים המקורזלות שמותר להכניסם לבית הכסא בשבת, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּאֱגוֹז,** אבל אבנים שגודלם יותר משיעור אגוז אינם ראויות לקינוח, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** שיעור האבנים **בְּבֵיצָה.** נמצא שאותו שיעור שאמר כל אחד מהם לענין שיעור קוטנו של אתרוג, אמר גם לענין שיעור גודלם של האבנים בבית הכסא לענין שבת. ויש בזה סימן לזיכרון, שאם ישכחו את המחלוקת לענין אבנים מקורזלות, יזכרו בה על ידי המחלוקת שלענין אתרוג.

שנינו במשנה: **וּכְגָדוֹל כְּדֵי שֶׁיֹּאחֲזוּ כוּ'** שנים בידו דברי רבי יהודה, ורבי יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי** ראיה לדבריו שאתרוג גדול כשר, **מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָתְרוֹגוֹ עַל כְּתֵפוֹ** מרוב גודלו, הרי שאתרוג גדול כל כך כשר. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וכי מִשֶּׁם רְאָיָה,** הרי **אַף הֵם** – חכמים **אָמְרוּ לוֹ** לרבי עקיבא שאתרוגו פסול, משום שאין **זֶה הָדָר** אתרוג גדול כזה.

משנה

אֵין אוֹגְדִין – קושרים **אֶת הַלּוּלָב** באגודה אחת עם ההדסים והערבות, **אֶלָּא בְּמִינוֹ** – דוקא בחוט או בסיב ממין הלולב כגון מעלי הלולב, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** שכיון שסובר שחובה לאגוד את הלולב עם ההדס והערבה, הרי האגד הוא חלק מהמצוה, וצריך שיהיה ממין הלולב דווקא, ואם יאגדנו במין אחר הרי הוא עובר על בל תוסיף. **וְרַבִּי מֵאִיר** חולק **וְאוֹמֵר** שאין צריך לאגוד הלולב במינו, ומותר לאגדו **אֲפִילּוּ בְּחוּט** כל שהוא, **אוֹ בְּמִשִּׁיחָה** – בחבל סתם, אף שאינם ממין הלולב, משום שסובר שאין חובה לאגוד את הלולב, ואינו אלא לנוי מצוה, וכיון שאינו חלק מהמצוה אינו פוסל כשאינו ממין הלולב. **אָמַר רַבִּי מֵאִיר** ראיה לשיטתו, **מַעֲשֶׂה בְּאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ אוֹגְדִין אֶת לוּלְבֵיהֶן בְּגִימוֹנִיּוֹת שֶׁל זָהָב** – חוטי זהב כפופים ומסובבים את האגודה, הרי שמותר לאגוד את הלולב אף שלא במינו. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים ודחו את ראייתו, משום שגם אנשי ירושלים **בְּמִינוֹ** [־של הלולב] **הָיוּ אוֹגְדִין אוֹתוֹ מִלְּמַטָּה** – תחת הגימוניות היו אוגדין את הלולב במינו לשם מצות אגד, אלא שהוסיפו לאגדו מלמעלה גם בגימוניות של זהב לנוי, וכיון שכבר יצאו ידי חובה באגד מלמטה ואין האגד הנוסף מדין מצות לולב, אין בכך משום בל תוסיף.

גמרא

אָמַר רָבָא, אף לדעת רבי יהודה שצריך לאגוד את הלולב דוקא במין הלולב, אין האגד צריך להיות דווקא מעלי הלולב עצמו, אלא ניתן לאגדו **אֲפִילּוּ בְּסִיב** שגדל סביב גזע הדקל ונכרך בו, או **אֲפִילּוּ בְּעִיקָּרָא דְּדִיקְלָא** – בגזע הדקל עצמו על ידי שחותך ממנו נצרים וקולפם עד שיהיו דקים וראויין לקשור בהם, שכיון שמינים אלו הם חלק מעץ הדקל, הרי הם נחשבים למין הלולב ומותר לאגוד בהם ואין בזה משום בל תוסיף. **וְאָמַר רָבָא מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** שצריך לאגוד את הלולב דווקא במינו, משום **דְּקָסָבַר לוּלָב צָרִיךְ אֲגֻדָּה** – מעיקר הדין יש לאגוד את הלולב עם ההדס והערבה, ואם לא אגדו פסול, **וכיון** שהאגד הוא חלק מהמצוה **אִי מַיְיתֵי מִינָא אַחֲרִינָא** – אם יביא מין אחר שלא ממין הלולב כדי לאגוד בו, **הֲוָה חַמְשָׁה מִינֵי** – נמצא שנוטל חמישה מינים, ועובר בכך משום בל תוסיף.

וְאָמַר רָבָא, מְנָא אֲמִינָא לַהּ – מהיכן אני אומר **דְּסִיב וְעִיקָּרָא דְּדִיקְלָא** אכן **מִינָא דְּלוּלְבָא הוּא,** ומותר לאגוד בהם אפילו לרבי יהודה, **דְּתַנְיָא,** נאמר בתורה 'בַּסּוּכּוֹת תֵּשְׁבוּ' סתם, ולא פירטה התורה שיעשה את סכך הסוכה ממינים מסוימים, הרי שהכשירה התורה **סוּכָּה** – סכך **שֶׁל כָּל דָּבָר** שהוא מגידולי קרקע ואינו מקבל טומאה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.** רַבִּי יְהוּדָה חולק **וְאוֹמֵר, אֵין סוּכָּה נוֹהֶגֶת** – אין סכך הסוכה כשר, **אֶלָּא בְּאחד מאַרְבָּעָה מִינִים שֶׁבַּלּוּלָב,** ואילו משאר מינים הסכך פסול, אף על פי שהם גידולי קרקע ואינם מקבלים טומאה. מוכיח רבי יהודה את שיטתו. **וְהַדִּין נוֹתֵן** – ולמדים כן בקל וחומר שסכך כשר רק מאחד מארבעה מינים שבלולב וכדלהלן, **וּמַה לּוּלָב** הקל, **שֶׁהרי אֵין נוֹהֵג בַּלֵּילוֹת כְּבַיָּמִים** – שאין מצות נטילתו אלא ביום ולא בלילה, ובכל זאת **אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּאַרְבַּעַת** המינים בלבד, **סוּכָּה** שחמורה יותר, **שֶׁחובתה נוֹהֶגֶת** גם **בַּלֵּילוֹת כְּבַיָּמִים, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תְּהֵא** כשרה **אֶלָּא** כשנעשה הסכך דווקא **בְּאַרְבַּעַת** המינין שבלולב, אבל אם יסכך במין אחר שאינו מארבעת המינים שבלולב פסולה. דחו חכמים את דבריו: **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יהודה להשיב על הקל וחומר שלמד, **כָּל דִּין** [־קל וחומר] **שֶׁאַתָּה דָּן תְּחִלָּתוֹ לְהַחְמִיר** – שאתה לומד בתחילה על דבר שהוא חמור להוסיף עליו חומרא נוספת שלא נאמרה בו, בדרך לימוד קל וחומר מן הקל ממנו שנאמרה בו אותה חומרא, **וְסוֹפוֹ** – סוף דין זה הוא שתבוא **לְהָקֵל** בדבר הנלמד בגלל החומרא שהוספת לו, **אֵינוֹ דִּין** – אינו קל וחומר הגון הראוי ללמדו, שהרי עיקר דין הקל וחומר בא כדי להחמיר עליו, ונמצא בסופו שמחמת הקל וחומר באת להקל בו.

וכן כאן על ידי הקל וחומר יש ללמוד שסוכה חמורה היא, ולפיכך החמרת עליו לסכך דוקא בארבעת המינים, ולבסוף יבוא על ידי זה לידי קולא, שאם **לֹא מָצָא** אחד מ**אַרְבַּעַת** המִינִין כדי לסכך בו **יְהֵא יוֹשֵׁב וּבָטֵל** ולא יקיים מצות סוכה, **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה** 'בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים' סוּכָּה שֶׁל כָּל דָּבָר שהוא גידולי קרקע ואינו מקבל טומאה, ואפילו אינו מארבעת המינין שבלולב, ובודאי שאין ללמוד קל וחומר זה. מוסיפים חכמים ראיה שאכן מסככין בכל דבר, **וְכֵן בְּעֶזְרָא** כשציוה להעביר קול בכל הערים ובירושלים שיעשו סוכות כדי לחוג את חג הסוכות במועדו, **אוֹמֵר** הכתוב שציוו 'לֵאמֹר צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי [־ענפים שיש בהם עלים] זַיִת, וַעֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן [־שהוא מין אילן סרק], וַעֲלֵי הֲדַס [־כלומר עלי הדס השוטה שאינו ראוי ללולב], וַעֲלֵי תְמָרִים [־הוא הלולב], וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת [־זה ההדס שעליו קלועים כראוי וכשר ללולב], (ועשו) [לַעֲשׂוֹת] סֻכֹּת כַּכָּתוּב'. הרי שמותר לסכך את הסוכה גם בעלי זית ועלי עץ שמן שאינם מארבעה מינים שבלולב, ואין ללמוד קל וחומר מלולב לסוכה לענין זה.

מבארת הגמרא מה ישיב רבי יהודה לראיה זו: **וְרַבִּי יְהוּדָה** סָבַר שאין כוונת הכתוב שכל המינים האלו ישמשו לסכך אלא הָנֵי – הענפים מעץ הזית ומעץ שמן יביאו לִדְפָנוֹת הסוכה, ורק עֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבוֹת יביאו לְסֶכֶךְ הסוכה. מבאר רבא את ראייתו מברייתא זו שסיב ועיקרא דדיקלא נחשבים ממין הלולב, **וּתְנַן** – שנינו במשנה לעיל (יד.) מְסַכְּכִין בִּנְסָרִין – לוחות עץ, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** והרי דעת רבי יהודה שאין מסככים אלא בארבעת המינים, ואיך אמר שאפשר לסכך בנסרים, הרי אי אפשר לעשות מן הלולב עצמו או מן ההדס והערבה, נסרים, אלא ודאי כוונתו לנסרים שנעשו מעיקר הדקל וכדומה ואף הם נחשבים למין הלולב, **אֶלָּמָא** – מוכח מזה שלדעת רבי יהודה סִיב וְעִיקָּרָא דְּדִיקְלָא מִינָא דְּלוּלְבָא הוּא לענין סיכוך, אם כן הוא הדין לענין אגידת הלולב. מסיימת הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – אכן זו ראיה נכונה.

מקשה הגמרא: **וּמִי** – וכי **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה** שרק **אַרְבַּעַת** מִינִין שבלולב **אֵין** – כשרים לסכך בהם, אבל מִידֵּי אַחֲרִינָא – דבר אחר, **לֹא** – אינו כשר לסיכוך. **וְהָתַנְיָא** – בברייתא **סִיכָּכָה בִּנְסָרִים** [־לוחות עץ] שֶׁל אֶרֶז שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן – ברחבן אַרְבָּעָה טְפָחִים, כיון שדרך העולם להשתמש בהם לתקרת הבית דְּבָרֵי הַכֹּל פְּסוּלָה, גזירה שמא יבוא לשבת תחת תקרת ביתו. ואם אֵין בָּהֶן – ברחבן אַרְבָּעָה טְפָחִים אלא שלשה טפחים, רַבִּי מֵאִיר פּוֹסֵל כיון שיש מיעוט המשתמשים גם בהם בתקרות בתיהם, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר כיון שאין רוב תקרות עשויות כך. ממשיכה הברייתא: **וּמוֹדֶה** רַבִּי מֵאִיר אפילו בנסרים שיש בהם רוחב ארבעה טפחים, שֶׁאִם יֵשׁ בֵּין נֶסֶר אחד לְנֶסֶר שני, ריוח כְּמְלֹא רוחב נֶסֶר, שֶׁמַּנִּיחַ פַּסָּל [־פסולת גורן ויקב שהוא סבך כשר] בֵּינֵיהֶן וּכְשֵׁרָה. הרי שרבי יהודה הכשיר לסכך בנסרים של ארז אם אין בהם ארבעה טפחים, אף על פי שאינם מארבעת המינים שבלולב. מתרצת הגמרא: אין כוונת הברייתא לסתם אילן ארז שאינו מארבעת המינים, אלא מֵאֵי אֶרֶז – שהוזכר בברייתא, הֲדַס, שהוא מארבעת המינים, ונקרא ארז לפי שהוא אחד ממיני הארז, כְּדְרָבָה בַּר רַב הוּנָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אֲמָרֵי בֵּי רַב עֲשָׂרָה מִינֵי אֲרָזִים הֵן, שְׁנָאֲמַר 'אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וְהֲדַס' וְגוֹ', כלומר בי רב פירשו שהאילנות שנמנו בפסוק הם כולם ממיני הארז, ואין כל אחד מהם מין בפני עצמו, וכיון שהזכיר הפסוק גם הדס ביניהם הרי שאף ההדס ממיני הארז הוא.

שנינו במשנה: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אין צריך לאגוד את הלולב דוקא במינו אלא אֲפִילּוּ בְּמִשְׁיָרָה כו': תַּנְיָא אָמַר רַבִּי מֵאִיר ראיה לדבריו, מַעֲשֶׂה בְּיִקְרֵי יְרוּשָׁלַיִם – נכבדי ירושלים העשירים, שֶׁהָיוּ אוֹגְדִין אֶת לוּלְבֵיהֶן עם ההדסים והערבות בְּגִימּוּנִיּוֹת שֶׁל זָהָב, שאינם מארבעה מינים שבלולב, הרי שאין צורך שיהיה האגד ממין ארבעת המינין. אָמְרוּ לוֹ חכמים, וכי מִשָּׁם – ממעשה של אלו תביא רְאָיָה לדבריך, הרי בְּמִינוֹ [־של הלולב] הָיוּ אוֹגְדִין אוֹתוֹ מִלְּמַטָּה תחת הגימוניות, והאגד במינו היה ניתן למצות אגד ואילו הגימוניות ניתנו שם לנוי בעלמא, ולכן אינם נחשבים כתוספת על ארבעת המינים.

אָמַר לְהוּ רַבָּה לְהַנְהוּ מְגַדְּלֵי הוֹשַׁעְנָא דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא – לאוגדי הלולבים בבית הריש גלותא, כִּי גְּדִילְיתוּ הוֹשַׁעְנָא דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא – כשאתם גודלים [־אוגדים בחוטים] את הלולב עם מיניו שַׁיְּרִי בֵּיהּ בַּיִת יָד – הניחו מקום בלולב מתחת לאגד כדי תפיסת יד, ששם יאחזו את הלולב כשיטלוהו לצאת בו, כִּי הֵיכִי דְּלֵא תִּיהְוֵי חֲצִיצָה – כדי שלא יאחוז את הלולב באגד ויהיה האגד חוצץ בין ידו ללולב, כיון שההלכה כדעת חכמים (לעיל יא:, לג.) שחולקים על רבי יהודה וסוברים שלולב אין צריך אגד, נמצא שאם יאחוז הלולב באגד בשעת נטילתו הרי זו חציצה. **וְרָבָא אָמַר** אף אם יאחוז באגד אין בזה חציצה, כיון שכָּל לְנָאוֹתוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ כל שנעשה לנוי הלולב כמו האגד, אינו נחשב לחציצה בין היד ללולב.

וְאָמַר רַבָּה לֵא לִינְקֵיט אִינִישׁ הוֹשַׁעְנָא בְּסוּדָרָא – לא יטול אדם את הלולב עם מיניו כדי לצאת בו כשהסודר שבין כתפיו כרוך על ידו, ואוחז את הלולב בסודר, משום דְּבָעֵינָא לְקִיחָה תַּמָּה וְלֵיכָּא – שצריך שתהיה לקיחתו תמה ושלימה וכדרשת הגמרא לעיל (לד:) ממה שנאמר 'ולקחתם', ואם כן צריך שיקח את הלולב ממש בידו, וכשנוטלו בסודרו אין זו לקיחה תמה. **וְרָבָא אָמַר** אף לְקִיחָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר וכגון בסודר, שְׁמָהּ לְקִיחָה – נחשבת לקיחה ראויה ויוצא בה ידי חובתו.

אָמַר רָבָא, מְנָא אַמִינָא לַהּ דִּלְקִיחָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר שְׁמָהּ לְקִיחָה, דִּתְנַן, אֵזוֹב קָצָר שטובלו בשפופרת של מי חטאת כדי להזות בו על טמא מת, ואין באורכו כדי שיגיע עד למי החטאת שבתחתית השפופרת, מְסַפְּקוֹ – מאריכו [כדי סיפוקו] בַּחוּט סתם, או וּבַכּוּשׁ – בפלך שהנשים טוות בו, וְעל ידי אלו טוֹבֵל את האזוב במים וּמַעֲלֶה אותו מן השפופרת, וְאז אוֹחֵז בָּאֵזוֹב עצמו וּמַזֶּה ממנו על הטמא. מוביח רבא את דבריו: מַאי – מדוע אכן מועילה טבילת האזוב במים על ידי הארכתו בחוט או בכוש, הרי 'וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם' אָמַר רַחֲמָנָא שציותה התורה שיקח את האזוב בשעה שמטבילו במים, ואם לקיחה על ידי דבר אחר אינה נחשבת 'לקיחה' נמצא שלא לקח את האזוב, אֶלָּא לָאו מכך שהתירה המשנה לעשות כן, שְׁמַע מִינָּהּ שאף לְקִיחָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר שְׁמָהּ לְקִיחָה, והוא הדין שנטילת הלולב כשידו כרוכה בסודרו, נקראת לקיחה. דוחה הגמרא: מַאי – מנין שמה שמועילה לקיחת האזוב בדבר המאריכו הוא מטעם שלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם – אולי באזוב הדין שונה, דְּכֵיוָן דְּחַבְּרֵיהּ – שחיבר את החוט או הכוש לאזוב עצמו, הרי שעל ידי חיבור זה כְּגוּפֵיהּ דְּמֵי – נחשב הדבר המאריכו כחלק מן האזוב עצמו כיון שהם מחוברים, וכשאוחז את האזוב על ידי אותו דבר הרי הוא כאילו אוחז באזוב עצמו.

אֶלָּא מביא רבא ראיה אחרת לדבריו, מַהָכָא – מדין נתינת אפר משריפת פרה אדומה על המים, ושנינו: אפר שְׁנָפַל מאיליו מִשֶּׁפּוֹפֶרֶת שהיה בה לְשׁוֹקֶת, המים פְּסוּל, שנאמר 'וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן', ובפסוק זה ציותה התורה שצריך לקחת בידו מן האפר וליתנו על המים בכונה כדי לקדשם, וכשנפל האפר מאיליו לא נעשתה כאן לקיחה ונתינה כראוי לקידוש המים, ולכן אי אפשר להזות מהם על טמא לטהרתו.

לֹא מָצָא אַרְבַּעַת מִינִין - יְהֵא יוֹשֵׁב וּבָטֵל, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "בַּסּוּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" - סוּכָּה שֶׁל כָּל דָּבָר. וְכֵן בְּעֶזְרָא אוֹמֵר: "צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי זַיִת וַעֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן וַעֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְּמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבוֹת וַעֲשׂוּ סוּכּוֹת כַּכָּתוּב". וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: הָנֵי - לִדְפָנוֹת, עֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְּמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבוֹת - לְסְכָךְ. וּתְנַן: מְסַכְּכִין בִּנְסָרִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אַלְמָא: סִיב וְעִיקָּרָא דְּדִיקְלָא מִינָא דְּלוּלָבָא הוּא, שְׁמַע מִינָּהּ. וּמִי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אַרְבַּעַת מִינִין - אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא - לָא, וְהָתַנְיָא: סִיכְּכָהּ בִּנְסָרִים שֶׁל אֶרֶז שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן אַרְבָּעָה טְפָחִים - דִּבְרֵי הַכֹּל פְּסוּלָה, אֵין בָּהֶן אַרְבָּעָה טְפָחִים - רַבִּי מֵאִיר פּוֹסֵל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. וּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר שֶׁאִם יֵשׁ בֵּין נֶסֶר לְנֶסֶר כִּמְלֹא נֶסֶר - שֶׁמַּנִּיחַ פֶּסֶל בֵּינֵיהֶן וּכְשֵׁירָה! מַאי אֶרֶז - הֲדַס; כִּדְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמְרִי בֵּי רַב: עֲשָׂרָה מִינֵי אֲרָזִים הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס" וגו'. "רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אֲפִילוּ בִּמְשִׁיחָה" כו'. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מַעֲשֶׂה בִּיקִירֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ אוֹגְדִין אֶת לוּלְבֵיהֶן בְּגִימוֹנִיּוֹת שֶׁל זָהָב, אָמְרוּ לוֹ: מִשָּׁם רְאָיָה?! בְּמִינוֹ הָיוּ אוֹגְדִין אוֹתוֹ מִלְּמַטָּה. אֲמַר לְהוּ רַבָּה לְהָנְהוּ מְגַדְּלֵי הוֹשַׁעְנָא דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא: כִּי גָּדְלִיתוּ הוֹשַׁעְנָא דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא - שַׁיְּירוּ בֵּיהּ בֵּית יָד, כִּי הֵיכִי דְּלָא תֶּיהֱוֵי חֲצִיצָה. רָבָא אָמַר: כֹּל לְנָאוֹתוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְאָמַר רַבָּה: לָא לִינְקֵיט אִינִישׁ הוֹשַׁעְנָא בְּסוּדָרָא, דְּבָעֵינָא לְקִיחָה תַּמָּה, וְלֵיכָּא. וְרָבָא אָמַר: לְקִיחָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר שְׁמָהּ לְקִיחָה. אָמַר רָבָא: מְנָא אָמִינָא לָהּ דִּלְקִיחָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר שְׁמָהּ לְקִיחָה - דִּתְנַן: אֵזוֹב קָצָר מְסַפְּקוֹ בַּחוּט וּבַכּוּשׁ וְטוֹבֵל וּמַעֲלֶה, וְאוֹחֵז בָּאֵזוֹב וּמַזֶּה. אַמַּאי? וְלָקַח וְטָבַל אָמַר רַחֲמָנָא! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: לְקִיחָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר שְׁמָהּ לְקִיחָה. מִמַּאי? דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, כֵּיוָן דְּחַבְרֵיהּ - כְּגוּפֵיהּ דָּמֵי. אֶלָּא מֵהָכָא: נָפַל מִשְּׁפוֹפֶרֶת לַשּׁוֹקֶת - פָּסוּל,

הא

רש"י

לא מצא אחד מארבעת מינין הללו יהא יושב ובטל — מסוכה נמצא זה קל והדין היה מלמד חומר מתחלתו כדדרשת מה לולב הקל שאינו נוהג בלילות כבימים יש בו חומר זה שאינו נוהג אלא בד' מינין סוכה חמורה שנוהג בלילות כו'. **עלי זית ועלי עץ שמן** — לאו ארבעה מינין נינהו. ור"י **סבר הנך לדפנות ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך ותנן מסככין בנסרים** - ולא גרסינן של ארז. ונהי נמי דהני נסרים מאחד מארבעה מינים הם מיהו מעיקרא דדיקלא נינהו. אלמא לר' יהודה סיב ועיקרא דדיקלא כשירין לאגדו של לולב, דאי לאו הכי הוו להו כמין אחר דהא לר' יהודה אין סוכה אלא בהכשר לולב, מקל וחומר: סככה בנסרים של ארז גרסינן הכא. **עשרה מיני ארזים הם** — והדס חד מינייהו, במסכת ראש השנה (כג,א). **ביקירי ירושלים** — מנכבדי ירושלים העשירים. **במינו אוגדין אותו מלמטה** — נמצא אגד העליון לנוי בעלמא, ולא להכשיר מצוה, לפיכך אינו תוספת לעבור על "בל תוסיף". **מגדלי הושענא** — אוגדי הלולבים, לשון גדילין. ולשון התלמוד לומר לכל אומן בדבר לשון זה, כגון הך דבפרק "משקין" (מועד קטן יא,א): למגדלי אוהרי ולמגדלי תנורי בחולו של מועד. הא למדת שפירוש לשון זה לשון עשיה ותקון. **שיירי ביה בית יד** — מתחת לאגד, שלא יקחנו במקום אגדו, דקסבר: אין האגד מן המצוה, כרבנן דאמרי: אין צריך אגד. **דלא נהוי חציצה** — בין יד להושענא, ואין זו לקיחה. **לא לינקוט איניש הושענא בסודרא** — כשנוטלו לצאת בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחוז בו הלולב. **אזוב קצר** — שהיו מביאין מי חטאת מעיר לעיר בשפופרת של קנים ארוכות, ומצניעין אותם בהם לטהרת טמאים. ומטביל האזוב ומזה. ואם היה קצר, כשמכניסו בפי השפופרת אינו מגיע למים שבראש השני. **מספקו** — מאריכו כדי ספוקו. **בכוש** = פלך, פוזי"ל בלע"ז, שהנשים טוות בו. **ולקח** — אזוב וטבל במים — בשעת טבילה בעינן לקיחה. **אלא שמע מינה שמה לקיחה** — ומיהו, כשהוא מזה צריך לאחוז באזוב, מפני שאם אוחזו בספוקו הוא מנענע כאן וכאן, ואינו מכוין, ומזה על הכלי. **נפל משפופרת לשוקת** — אף האפר היו מביאין בשפופרת ומקדשין בו את המים בשוקת של אבן, שכל מעשה פרה בכלי אבנים היתה אם אפשר. והיה נותן אפר משפופרת למים שבשוקת, שהאפר נותן למעלה, כדילפינן בסוטה (טז,ב) "מים חיים אל כלי" — שהמים נותנין תחילה אל כלי, ולא יפסיק אפר ביניהן. והא דכתיב "ונתן עליו מים" — מוקמינן (שם) לערבן. ואם כשבא לקדש נפל האפר משפופרת לשוקת שלא במתכוין — פסול הקידוש, דבעינן "ולקחו מעפר שרפת החטאת ונתן" וגו' — שיהא לוקח בידו ונותן.

הא

תוספות

להקל. ותימה: דהכא אין הלכה כר' יהודה, דלא מכשר אלא בארבעה מינין, דסתם מתני' בפרק קמא (יא,א) כרבנן, בהדלה עליה את הגפן ואת הדלעת, דקתני: או שקצץ כשרה! ויש לומר: דהא דקי"ל התם כרבי יהודה — היינו מכח דין אחר, ויליף במה מצינו מנותר שישנו בבל תותירו, וחמץ ישנו בבל תותירו, מה נותר בשריפה — אף חמץ בשריפה. דאף על פי שאמרו לו חכמים אשם תלוי וחטאת הבא על הספק יוכיחו, שהם בבל תותירו ואת אמרת בקבורה ושתק ר' יהודה, אלמא הדר ביה מההיא — אף על גב דהוא שתק אנן לא שתקינן, דלא שתק אלא מתוך דברי עצמו, במה שאומר במקום אחר דנותר בקבורה. אבל אנן סברינן בשריפה, ואין כאן יוכיח.

והביאו עלי זית — רבי יהודה הוה מוקי ליה לדפנות.

מאי ארז הדס כדרבה בר רב הונא דאמר עשרה מיני ארזים הם — תימה: ולרב יהודה אמר רב דפליג עליו, מאי איכא למימר? דאמר במסכת ראש השנה פרק "אם אינן מכירין" (כג,א ושם): ארבעה מיני ארזים הם, אלו הן: ארז וקתרוס ועץ שמן וברוש. ולספרים דגרסי לעיל בפרק קמא (יד,ב) ברייתא דתניא כוותיה דרב: סיככה בנסרים שאין בהן ארבעה — דברי הכל כשרה, ולא גרסינן של ארז — ניחא, דבברייתא דהכא תניא כוותיה דשמואל, ולא חשיב לה רב עיקר.

כי היכי דלא ליהוי חציצה — דקסבר רבה: מין במינו חוצץ. אי נמי: משום דמספקא ליה, כדמוכח פרק "בהמה המקשה" (חולין ע,א ושם): כרכתו אחותו והוציאתו מהו? דמפרש רבינו תם: היינו נקבה שנולדה עמו, וקרי לה אחותו, כדאשכחן פרק "כל הבשר" (חולין קיד,א) אין לי אלא בחלב אמו — בחלב אחותו הגדולה מניין? והא דאמר פרק קמא דבכורות (ט,א ושם) גבי חמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים: ורבנן, לימא קסברי מקצת רחם מקדש, דאי כוליה רחם מקדש, נהי דאי אפשר לצמצם — חציצה מיהא איכא! אמר רב אשי: מין במינו אינו חוצץ! התם הוא דפשיטא לן — משום דאיכא מקצת רחם בלא חציצה. ואף על גב דהכא נמי הוי חוצץ לאגד, ומקצתה בלא חציצה וקא קפיד רבה — דלמא לידה שאני, דאורחייהו של תאומים בהכי. והא דאשכחן בסוף "שתי מדות" (מנחות צד,א) דמרבה כל בעלי חוברין לסמיכה [ובתנופות אחד מניף על ידי כולם], ולא בעי למילף תנופה בקל וחומר מסמיכה, דלא אפשר. דהיכי ניעבד? לינפו כולהו בהדי הדדי — קא הויא חציצה, אפילו לרבא דאמר הכא מין במינו אינו חוצץ — מכל מקום פירכא היא. ועוד: מידי דלאו אורחיה סברא הוא דחוצץ, כדתנן פרק שני דזבחים (טו,ב): על גבי רגל חברו פסול. ובפרק "הוציאו לו" (יומא נח,א ושם) מיבעיא ליה לרמי בר חמא הניח מזרק [תוך מזרק] וקבל בו את הדם מהו? מין במינו חוצץ, או אינו חוצץ. ומסיק דאינו חוצץ, דכתיב "אשר ישרתו בם בקודש" — שנים כלים ושירות אחד. והדר מיבעיא ליה: הניח סיב בתוך המזרק, דהוי מין בשאינו מינו אי חוצץ, או אינו חוצץ ואין לדמות כל הדברים.

דבעינא לקיחה תמה וליכא — הכא לא שייך למימר דלא ליהוי חציצה, כדאמר לעיל. דלעיל איירי כשיאגד בלולב, והכא כשכרך בידו, ובדבר הכרוך בידו לא שייך חציצה. ובסוף "מקום שנהגו" (פסחים נז,א ושם) גבי יששכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה, ופירש בקונטרס: וחציצה פוסלת בקדשים, דכתיב "ולקח הכהן" — בעינן שתהא לקיחה בעצמו של כהן. אף על גב דלקיחה על ידי ד"א שמה לקיחה [לרבא] הני מילי דרך כבוד, כדמוכח בסוף פירקין (מב,א) גבי לולב שהוציאו בכלי, דפריך עלה: והאמר רבא לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה! ומשני: הני מילי דרך כבוד, אבל דרך בזיון — לא. והשתא נמי, אף על גב דכריך ידיה בשיראי — לכבוד עצמו היה עושה, שלא יתלכלכו ידיו בדם האברים, ומבזה קדשי שמים קרי ליה התם. אי נמי, דלטעמיה דחציצה נענש משום בזיון קדשים, כדמוכח מבת קול. ומיהו, לא יתכן פירוש זה, מדמייתי עלה ההיא דאזוב שספקו בחוט. אלא יש לומר: דאגד הצריך ללולב שלא יתפרדו המינין — שייך ביה חציצה, אבל הכא סודרא לא בעי לולב. ומיהו, גם זה לא יתכן, דכל שכן דהוה ליה למימר דחוצץ, כדמוכח בעיא דרמי בר חמא דפרק "הוציאו לו" (יומא נח,א ושם) דהניח מזרק בתוך מזרק, דבעי למיפשטה מההיא דעל גבי רגל חבירו פסול, ודחי: שאני רגל דלא מבטל ליה. ויש לומר: דמיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב, ואין שייך כאן חציצה, שכל הלולב חוץ מידו ואוחזו בבית יד הבולט הנעשה מן הסודר, ודמי לאזוב שספקו בחוט, ולא חשיב ליה רבה לקיחה תמה. ורבא סבר שמה לקיחה. ולולב שהוציא בכלי דסוף פירקין — לא בשאוחז בדופני הכלי, אלא מניח ידו תחת שוליו, או שאוחז בבית יד של כלי.

נפל משפופרת לשוקת — פירש בקונטרס: לשוקת של אבן, שכל מעשה פרה בכלי אבנים. ואי אפשר לומר כך, דהך שפופרת גופה מקבלת טומאה היא, כדמוכח פרק "חומר בקודש" דאמרינן: שפופרת שחתכה לחטאת — טמאה, ויטביל. ובמסכת פרה בדוכתי טובא תנן שהיו ממלאין חביות לקדש בהן. עוד משמע דעדיפי שאר כלים לקדש, דתנן (פרה פרק חמישי משנה ה): בכל הכלים מקדשים, אפילו בכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה, דאף על גב דלא חשיבי כלים לטומאה חשיבי כלי לקידוש, וכל שכן שאר כלים. ומה שכל מעשיה בכלי אבנים — היינו בשבעת הימים שמפרישין כהן השורף את הפרה ללשכה שעל פני הבירה, ולשכת בית אבן היתה נקראת כדמפרש בריש יומא (ב,א), ועביד משום מעלה.

אמאי

אמאי ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה נתינה על ידי דבר אחר שמה נתינה הכא נמי לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה — כך כתוב בכל הספרים. וקשה: חדא, דמה לו לדקדק מנתינה? הא גבי פרה כתיב לשון לקיחה "ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת" השתא קנסיב על ידי שפופרת, דדיינו על ידי דבר אחר. ועוד: "ונתן" קאי אמים, ולא אאפר כדמוכח בהדיא פרק "כל שעה" (פסחים לד,ב ושם), דפריך: "ונתן" — אלמא תלושין נינהו, והא מחוברין נינהו. כלומר: דבעינן מים חיים אל כלי. ובפרק שני דסוטה (טז,ב ושם), ובפרק קמא דתמורה (יב,ב ושם) נמי קאמר: תרי קראי כתיבי "ונתן עליו" — אלמא אפר ברישא. דפשטיה דקרא משמע דעליו אאפר קאי, שנותן המים עליו, וכתיב "מים חיים אל כלי" — דמשמע שלא יהא הפסק בין מים לכלי. ופרק "הערל" (יבמות עב,ב ושם) קאמר: כתב רחמנא "ולקחו ונתן" דאפילו שקלי תרי ויהיב חד היינו שקלי תרי מאפר ויהיב חד במים. ומיהו, יתכן ד"נתן" אתרוייהו קאי, אמים ואפר. ובקונטרס גריס הכי: ואמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא, אלא שמע מינה לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה.

ולגבהיה לאתרוג ולבריך — קשה: דהוה ליה למימר הואיל ובשיעור' גבוה מכולן.

בהודו להשם תחלה וסוף — "הודו" שבתחלת הפרק ו"הודו" בסוף הלל, מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשה היא במנין פרשיות של ספר תהלים, כך פירש בקונטרס. ויש מפרשים תחלת הפסוק וסוף הפסוק. ולאו מילתא היא, אלא ב"הודו" מנענע פעם אחד, וכן ב"אנא ה' הושיעה נא" בבית הלל, ולא ב"אנא ה' הצליחה נא" בבית שמאי. וטעמא דבית הלל, אף על פי שאין "אנא ה' הושיעה נא" תחלת הפרק ולא סוף הפרק — מנענעים, משום דכתיב (דברי הימים א' טז) "אז ירננו עצי היער, מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ" וכתיב בתריה "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" וכתיב נמי בתריה "ואמרו הושיענו אלהי ישענו" והיינו ירננו — שמנענעים את הלולב ומשבחין ב"הודו" וב"אנא ה' הושיעה נא" ועבשיו שנהגו ששליח צבור אומר "יאמר נא ישראל" והצבור עונין "הודו", וכן ב"יאמרו נא יראי ה'" הצבור מנענעים על כל 'הודו ו'הודו' שעונין, אבל שליח צבור לא ינענע. ויש מפרשים דאף שליח צבור מנענע אגב ציבורא, שעונין בכל פעם ופעם 'הודו' ומנענעין — מנענע נמי שליח צבור ב"יאמר נא" וב"יאמרו נא". ובשעת ברכה לא מצינו אם חייב לנענע בתחלת נטילה, אלא מדאמרינן בפירקין (מב,א): קטן היודע לנענע חייב בלולב — משמע דמנענע בתחלת הברכה, אף על פי שאינו יודע לקרות הלל. ועוד: מדתניא במסכת ברכות בסוף "תפלת השחר" (ל,א ושם): הקדים לצאת לדרך — מביאין לו שופר ותוקע, לולב ומנענע מגילה וקורא בה. משמע דמנענע בלא הלל. **כדי** לעצור רוחות רעות — בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות סב,א ושם) חשיב כל הטעונין תנופה. ושמא לא בכל תנופות עושין כן אלא דוקא בתנופת שתי הלחם דעצרת, וכן ללולב משום דאמרינן פרק קמא דראש השנה (טז,א) דגזר דין נחתם בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בחג על המים. ולכך הנענוע שבלולב יש בו הולכה והבאה. ובערוך פירש בערך נע [דאיתא בירושלמי: תנא], צריך לנענע שלש פעמים על כל דבר ודבר. בעי ר' זירא: הכין חד והכין חד, או דלמא הכין והכין חד? פירוש: כבר אמרת צריך נענוע שלש פעמים, ובעי ר' זירא: הולכה פעם אחת והבאה פעם אחת, או הולכה והבאה פעם אחת, נחשבים, וצריך להוליך ולהביא שלשה פעמים. תמן תנינן בנדה פרק "האשה" (סב,א) גבי שבעה סמנין מעבירין על הכתם: וצריך לבסכם שלש פעמים על כל אחד. רבי זעירא בעי: הכין חד והכין חד, או הכין והכין חד, ולא אפשיט. וכיון דלא אפשיט — עבדינן לחומרא שלש פעמים לכל אחד ואחד, ע"כ לשונו. וההיא בעיא דהתם איתא נמי בתלמוד דידן בנדה פרק "האשה" (סג,א), דבעי ר' ירמיה: אמטויי ואתויי חד, או דלמא אמטויי חד ואתויי חד? ודכוותה פרק "ואלו מנחות" (עו,א) גבי שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה, דבעי ר' ירמיה: אמטויי ואתויי חד, או דלמא אמטויי חד ואתויי חד.

הא הפילו הוא — במתכורין, דומיא דנפל מאליו, שלא אחז באפר עצמו אלא אחז בשפופרת ונערה לתוך שוקת — כשר. הכי גרסינן: אמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה: ואמר רבה גרס בבולהו. **לא** לידוין **איניש לוליבא בהושענא** — לאחר שאגד הערבה וההדס יחד, לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד. **דלמא נתרי טרפי** — הלולב משיר עלי ההדס והערבה, ומשתיירין באגד, וחוצצין בין מין למין, ואינם אגודים יחד להיות לקיחה אחת. **לא** (לינוו) **איניש לוליבא בהושענא** — אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערבה, ובא לקצצו מתחת — לא יקצצו בעודו באגודה, אלא יוציאנו ויגוז מתחת, ויחזור ויאגוד. **דמשתיירי הוצא** — של לולב תלושין מן השדרה בתוך האגד, לפי שעלי הלולב ארוכים ומחוברים מתחת השדרה, ונמשכין ועולין כנגד גובהו של לולב. וכשקוצצן מתחת נמצאו חתוכין מן השדרה ונשארין באגודה. **אסור להריח בו** — דגמרינן מסוכה, דילפינן בפרק קמא (ט,א) דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה, הואיל והוקצו למצוה. **מריחא** — שהוא דרך הנאתו, אקציה. **הדס במחובר** — לענין שבת נקט לה, כל ימות השנה. **כי שרית ליה** — כלומר: אף על גב דשרית ליה להריח — לא אתי למיתלש, דהא במחובר נמי מריח ליה שפיר, ואינו טרוד בקציצתו שישכח ויתלשנו. **אבל אתרוג דלאכילה קאי** — כי מורח ליה מינשי ותליש ואכיל ליה, ואף אם אוכלו במחובר — אין לך תולש גדול מזה. **הואיל ונבוה מכולן** — חשוב הוא, ונקרא האגד על שמו. **ולגבהיה לאתרוג** — קא סלקא דעתיה דהואיל דגבוה דקאמר היינו הא דאמרן לעיל (לב,ב) שדרו של לולב צריך שיצא למעלה מן ההדס טפח. **וכמינו** — גבוה משלשתן. **משנה** תחלה **וסוף** — 'הודו' שבתחלת הפרק, ו'הודו' שבסוף הפרק בסוף ההלל, מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשתא במנין פרשיות של ספר תהלים.

גמרא נענוע מאן דכר שמיה — שיהא אדם חייב לנענע, דפשיטא ליה לתנא, וקבעי: היכן היו מנענעים? **כדי לנענע בו** — אלמא, מצוה לנענע, בדלקמן, לעצור רוחות רעות וטללים רעים. **כיצד עושה** — אותם שהוא צריך להניפם יחד חיים כדכתיב (ויקרא כג) "והניף הכהן אותם על לחם וגו' על שני כבשים" וגו' הכבשים חיים ומניח שתי הלחם על שני הכבשים, כדכתיב "על לחם הבכורים תנופה על שני כבשים" ואף על גב דרישיה דקרא משמע אותם על לחם — ילפינן לה במנחות מלחם המלואים דלחם למעלה. **הונף** — היינו מוליך ומביא, *ונטלי"ר בלע"ז. **הורם** — מעלה, ואין עלייה בלא הורדה. והאי קרא לאו בכבשי עצרת כתיב אלא במלואים, ומיהו, כל תנופות ילפינן מינה. **למי שארבע רוחות שלו** — מצוה זו אנו עושין לשמו, כן מראה בהנפתו. **זאת אומרת** — הא דרבי יוסי, דקאמר: תנופה עוצרת רוחות רעות וטללים רעים.

שירי

הָא הִפִּילוֹ הוּא - כָּשֵׁר, אַמַּאי? "וְלָקְחוּ וְנָתַן" אָמַר רַחֲמָנָא! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: לְקִיחָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר שְׁמָהּ לְקִיחָה. וְאָמַר רַבָּה - לָא לְדוּץ אִינִישׁ לוּלְבָא בְּהוֹשַׁעְנָא, דְּדִלְמָא נָתְרִי טַרְפִּי וְהֲוֵי חֲצִיצָה. וְרָבָא אָמַר: מִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְאָמַר רַבָּה: לָא לֵיגוּז אִינִישׁ לוּלְבָא בְּהוֹשַׁעְנָא, דְּמִשְׁתַּיְירֵי הוּצָא, וְהֲוֵי חֲצִיצָה. וְרָבָא אָמַר: מִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְאָמַר רַבָּה: הֲדַס שֶׁל מִצְוָה - אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ, אֶתְרוֹג שֶׁל מִצְוָה - מוּתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ. מַאי טַעְמָא? הֲדַס דִּלְרִיחָא קָאֵי, כִּי אַקְצֵייהּ - מַרִיחָא אַקְצֵייהּ, אֶתְרוֹג דְּלַאֲכִילָה קָאֵי - כִּי אַקְצֵייהּ מַאֲכִילָה אַקְצֵייהּ. וְאָמַר רַבָּה: הֲדַס בְּמְחוּבָּר - מוּתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ, אֶתְרוֹג בְּמְחוּבָּר - אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ. מַאי טַעְמָא? הֲדַס דִּלְרִיחָא קָאֵי, אִי שָׁרִית לֵיהּ - לָא אָתֵי לְמִגְזֵייהּ, אֶתְרוֹג דְּלַאֲכִילָה קָאֵי, אִי שָׁרִית לֵיהּ - אָתֵי לְמִגְזֵייהּ. וְאָמַר רַבָּה: לוּלָב בַּיָּמִין, וְאִתְרוֹג בַּשְּׂמֹאל. מַאי טַעְמָא? הָנֵי תְּלָתָא מִצְוֹת, וְהַאי חֲדָא מִצְוָה. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זְרִיקָא: מַאי טַעַם לָא מִבְּרְכִינַן אֶלָּא עַל נְטִילַת לוּלָב? הוֹאִיל וְגָבוֹהַּ מִכּוּלָּן, וְלַגְּבֵהֵיהּ לְאֶתְרוֹג, וּלְבָרֵיךְ! אֲמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וּבְמִינוֹ גָּבוֹהַּ מִכּוּלָּן. **מִשְׁנָה** וְהֵיכָן הָיוּ מְנַעְנְעִין? בְּ"הוֹדוּ לַה'" תְּחִילָּה וָסוֹף, וּבְ"אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא", דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. וּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִין: אַף בְּ"אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא". אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: צוֹפֶה הָיִיתִי בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁכָּל הָעָם הָיוּ מְנַעְנְעִין אֶת לוּלְבֵיהֶן, וְהֵם לֹא נִעְנְעוּ אֶלָּא בְּ"אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא". **גְּמָרָא** נִעְנוּעַ מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ? הָתָם קָאֵי: כָּל לוּלָב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים כְּדֵי לְנַעְנֵעַ בּוֹ - כָּשֵׁר. וְקָאָמַר: הֵיכָן מְנַעְנְעִין. תְּנַן הָתָם: שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּשְׁנֵי כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? מַנִּיחַ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים, וּמֵנִיחַ יָדוֹ תַּחְתֵּיהֶן וּמֵנִיף, וּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא - לְמִי שֶׁהָאַרְבַּע רוּחוֹת שֶׁלּוֹ, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד - לְמִי שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ. בְּמַעֲרָבָא מַתְנוּ הָכִי, אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא - כְּדֵי לַעֲצוֹר רוּחוֹת רָעוֹת, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד - כְּדֵי לַעֲצוֹר טְלָלִים רָעִים. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִילָא: זֹאת אוֹמֶרֶת

שירי

מדייק רבא: מכך שנקטה המשנה שדוקא באופן שנפל האפר למים מאיליו פסול, משמע הָא הִפִּילוֹ הוּא – אם האדם עצמו אחז בשפופרת והפיל בכונה את האפר למים כדי לקדשם, אף שלא לקח את האפר בידו ממש ליתנו על המים, קידוש המים כָּשֵׁר, ולכאורה קשה אַמַּאי – מדוע קידוש זה כשר, הרי 'וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן' אָמַר רַחֲמָנָא – שיקח מן האפר ויתן ממנו על המים, ואם לקיחה על ידי דבר אחר אינה נקראת לקיחה, מדוע יקדשו המים כשאחז רק בשפופרת וניער ממנה את האפר ולא לקח את האפר בידו, אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ לְקִיחָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר – כנידון זה שלקח את האפר רק על ידי השפופרת, שֶׁמָּהּ לְקִיחָה, ואם כן הוא הדין בנטילת הלולב בסודר הכרוך בידו, שמקיים בכך מצות לקיחה.

וְאָמַר רַבָּה אם אגד מתחילה את ההדסים והערבות בלי הלולב, ובא להוסיף את הלולב לאגודה, לֹא לִדּוּץ אִינִישׁ לוּלְבָא בְּהוֹשַׁעְנָא – לא יתחוב אדם את הלולב לתוך האגודה מלמעלה, דְּדִלְמָא נָתְרֵי טַרְפֵּי – שמא בתחיבת הלולב ינשרו עלים מן ההדסים או הערבות, ועלים אלו ישארו בתוך האגד בין המינים וְהָוֵי חֲצִיצָה בין מין למין שבתוך האגד, ואינם נחשבים כאגודים יחד שתהא לקיחתם כאחד, אלא יתיר האגד לגמרי ויאגוד מחדש את המינים עם הלולב. וְרָבָא חלק וְאָמַר, רשאי לתחוב את הלולב לתוך האגודה, ואין צריך לחשוש על העלים שינשרו, מִפְּנֵי שֶׁמִּין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצִיץ, וכיון שעלים אלו שנשרו הם מאותם מינים שבלולב אינם נחשבים כחציצה כלל.

וְאָמַר רַבָּה אם יש בידו לולב ארוך מאוד ובא לקצץ באורכו מלמטה, לֹא לִיגּוֹז אִינִישׁ לוּלְבָא בְּהוֹשַׁעְנָא – לא יקצוץ אדם את הלולב כשהוא בתוך האגד עם המינים יחד, כיון שעלי הלולב ארוכים ועולים עם שדרתו לגובה הלולב, ונמצא דְּמִשְׁתַּיְּרֵי הוּצִי – שהעלים שהיו מחוברים לחלק השדרה שנקצץ, ישארו חתוכים מן הלולב ותחובים בתוך האגד, וְהָוֵי אותם העלים חֲצִיצָה בין המינים, ולכן יוציא את הלולב מן האגודה ואז יקצצנו מלמטה, ויחזור ויאגדנו עם המינים מתחילה. וְרָבָא חלק וְאָמַר, מִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצִיץ, ולכן יכול לקצצו אף שהוא בתוך האגד, ואין לחשוש לעלים החתוכים שישארו באגודה.

וְאָמַר רַבָּה, חֲדַס שֶׁל מִצְוָה – שנתנו באגודה עם הלולב ובכך הקצהו והזמינו למצותו, אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ כל ימי מצותו, שלומדים איסור הנאה מארבעת המינים מדין עצי הסוכה, שדרשו (לעיל ט.) מן הכתוב שאסורים בהנאה כל שבעת הימים כיון שהוקצו למצות הסוכה, אבל אֶתְרוֹג שֶׁל מִצְוָה מוּתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ, ואינו נאסר מחמת מצותו אלא באכילה. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא – הרי שניהם נאסרו בהנאה משום שהוקצו למצותם, ומדוע חלוקים בדין הרחתם. עונה הגמרא: חֲדַס דִּלְרֵיחָא קָאֵי – שדרכו שהוא עומד להריח בו, שאין בו הנאה אחרת, אם כן כִּי אַקְצְיֵיהּ – כשהקצהו לצורך מצותו ואסרו בהנאות אחרות, מֵרֵיחָא אַקְצְיֵיהּ – התכוון להקצותו מלהריח בו, שהוא דרך הנאתו הרגילה, אבל אֶתְרוֹג דְּלַאֲכִילָה קָאֵי – שעיקר ההנאה ממנו היא באכילה, מן הסתם כִּי אַקְצְיֵיהּ – כשהקצהו למצותו ואסרו בהנאות אחרות, מַאֲכִילָה אַקְצְיֵיהּ – לא הקצהו אלא מאכילה שהיא דרך הנאתו, אבל מריח שאינו עיקר הנאתו לא הקצהו, ולכן מותר להריח בו.

וְאָמַר רַבָּה חֲדַס שהוא עדיין בְּמָחוּבָּר לקרקע במקום גידולו, מוּתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ ביום טוב או בשבת בכל ימות השנה, אבל אֶתְרוֹג כשהוא עדיין בְּמָחוּבָּר אָסוּר אפילו לְהָרִיחַ בּוֹ. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מה הטעם לחלק בין הדס המחובר לאתרוג המחובר. עונה הגמרא: חֲדַס דִּלְהָרִיחַ קָאֵי – שעיקר הנאתו היא בריח ולכך הוא עומד, אִי שָׁרִית לֵיהּ – אף אם נתיר לו להריח בו בעודו במחובר, לֹא חוששים שמחמת כך אָתֵי לְמִגְּזֵיהּ – יבוא לקצצו ולעבור על איסור תורה, כיון שיכול להריח בו כרצונו גם כשהוא מחובר. מה שאין כן באֶתְרוֹג דְּלַאֲכִילָה קָאֵי – שעיקרו עומד לאכילה, יש לחוש דאִי שָׁרִית לֵיהּ להריח בו בשבת במחובר, אָתֵי לְמִגְּזֵיהּ – מתוך שיריח בו ירצה להשלים הנאתו מן האתרוג באכילתו, וישכח שאסור לקצצו, ויקצצנו לאוכלו, ויעבור בכך על איסור תורה.

וְאָמַר רַבָּה כשבא ליטול את הלולב כדי לצאת בו, נוטל את הלוּלָב עם ההדסים והערבות [האגודים עמו] בְּיָמִין, וְאת הָאֶתְרוֹג נוטל בִּשְׂמֹאל. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מדוע יש להקפיד על כך שיהיה הלולב דוקא בימין, ולא להיפך. עונה הגמרא: הָנֵי תְּלָתָא מִצְוֹת – הלולב עם ההדסים והערבות הינם שלשה חלקים מכלל המצוה, וְהַאי חָדָא מִצְוָה – והאתרוג הוא רק חלק אחד מן המצוה, ויש להעדיף ולהחשיב את רוב חלקי המצוה שיטלם בימינו.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זְרִיקָא, מַאי טַעַם לֹא מְבָרְכִינָן אֶלָּא עַל נְטִילַת לוּלָב – מדוע מברכים רק 'על נטילת לולב' ולא מזכירים את שאר המינים בברכה, לכאורה הטעם הוא הוֹאִיל וְגָבוֹהַּ מִכּוּלָּן – ששדרת הלולב צריכה להיות גבוהה טפח יותר מן ההדס והערבה, ונמצא שבכך הוא גבוה יותר משאר המינים ולכן הוא חשוב מהם, וכל הנאגדים עמו נקראים על שמו ונכללים ב'על נטילת לולב', וקשה וְלִגְבְּהֵיהּ לְאֶתְרוֹג וְלִבְרִיךְ – שבשעת הברכה יגביה את האתרוג שבשמאלו יותר מן הלולב, ויברך 'על נטילת אתרוג'. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ הוֹאִיל וּכְמִינוֹ גָּבוֹהַּ מִכּוּלָּן – אין טעם חשיבותו משום ששיעורו גבוה מכולם, אלא כיון שאילן הדקל שבו גדל הלולב, גבוה משאר המינים, ולכך לא תועיל הגבהת האתרוג.

משנה

מבררת המשנה: וְהֵיכָן – באלו פסוקים שבקריאת הלל הָיוּ מְנַעְנְעִין את הלולב. עונה המשנה: פעם אחת היו מנענעים בְּ'הוֹדוּ לַה'' שבתְּחִילָּה – תחילת הפרק האחרון שבהלל, וְפעם נוספת בהודו לה' שבסוֹף פרק זה, וְכן היו מנענעים עוד בְּ'אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, הַצְלִיחָה נָּא'. וּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִין מלבד מה שמנענעים ב'הודו' וב'אנא', מוסיפים לנענע אַף בְּ'אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא'. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא צוֹפֶה – מביט הָייתִי בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בשעת הנענועים שבהלל, שֶׁכָּל הָעָם הָיוּ מְנַעְנְעִין אֶת לוּלְבֵיהֶן גם באמירת 'אנא ה' הצליחה נא', מלבד מה שנענעו את לולביהם ב'הודו' וב'אנא ה' הושיעה נא' כדברי בית שמאי, וְהֵם – רבן גמליאל ורבי יהושע לֹא נִעְנְעוּ את הלולב אֶלָּא ב'הודו' וּבְ'אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא', כדברי בית הלל.

גמרא

משאלת התנא 'והיכן היו מנענעין', משמע שהיה פשוט לו שיש מצוה לנענע, ולא בא אלא רק לברר היכן מנענעים. שואלת הגמרא: נְעָנוּעַ מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ – מי הזכיר שמו, כלומר היכן הוזכר שמצוה לנענע, שבא התנא ללמדנו היכן מענע. עונה הגמרא: הָתָם קָאֵי – התנא נסמך על דברי המשנה לעיל (כט:) שדנה בשיעור אורך הלולב, ואמרה שכָּל לוּלָב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים כְּדֵי לְנַעְנֵעַ בּוֹ כָּשֵׁר, הרי שצריך שיהיה הלולב ראוי לנענע בו, ומוכח שמצוה לנענע בו, ולכן בא התנא במשנתינו וְקָאָמַר הֵיכָן מְנַעְנְעִין בקריאת ההלל.

הגמרא מביאה את סדר התנופה בשתי הלחם ושני הכבשים שהיו מקריבים בחג הביכורים, ואת הטעמים שנאמרו שם, שמן האמור בהם נלמד למצות הנענועים שבלולב: תְּנַן הָתָם במסכת מנחות, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שהיו מביאים בחג השבועות, וּשְׁנֵי כְּבָשִׂי עֲצֶרֶת לקרבן שלמי ציבור הבאים עם הלחם, שמצוה להניפם יחד שנאמר (ויקרא כג כ) 'וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אתם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' עַל שְׁנֵי כְּבָשִׂים' וגו', כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה בתנופתם, מַנִּיחַ את שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים, וּמַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתֵּיהֶן [־תחת שני הכבשים], וּמֵנִיף הכל יחד, וּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא – לפנים ולאחור, ואחר כך מַעֲלֶה וּמוֹרִיד – מושיטם למעלה ולמטה, שֶׁנֶּאֱמַר בתנופה שנעשתה בימי המילואים, 'אֲשֶׁר הוּנַף – שהוא מוליך ומביא, וַאֲשֶׁר הוּרַם' – שמעלה ומוריד. מביאה הגמרא שני רמזים בסדר מעשה התנופה זה, שמוליך ומביא מעלה ומוריד, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כשמוֹלִיךְ וּמֵבִיא לפנים ולאחור במצות התנופה, הרי הוא מראה שעושה מצוה זו

המשך בעמוד קעז

שִׁירֵי מִצְוָה – מצוות שהם רק כשיריים למצוה ואינם מעיקר המצוה, בכל זאת הם חשובים כל כך עד שהם מְעַכְּבִין אֶת הַפּוּרְעָנוּת, שֶׁהֲרֵי מצות תְּנוּפָה, שָׁיְרֵי מִצְוָה הִיא, שהרי אף אם לא הניף, לא מעכב בכך את הכפרה, וְבכל זאת חשובה כל כך עד שבכוחה היא עוֹצֶרֶת רוּחוֹת רעות וּטְלָלִים רָעִים.

וְאָמַר רָבָא, וְכֵן כְּלוּלָב – גם בנענועים שבלולב צריך להוליך ולהביא להעלות ולהוריד, כמו שמצינו לגבי תנופה. מוסיפה הגמרא: רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב כשהיה נוטל הלולב לברך עליו ולצאת בו, הִיה מַמְטֵי לֵיהּ – מוליכו וּמַיְיתֵי לֵיהּ – ומביאו, וְאָמַר בשעת הנענועים, דֵּין גֵּירָא בְּעֵינֵיהּ דְּסַמְנָא – נענועים אלו הם כחץ בעיני השטן, שרואה שאינו יכול לנתק את ישראל מקיום המצוות, שמקיימים אף את הנענועים שאינם אלא שיירי מצוה, ואינם מקילים בהם כלל. מסיימת הגמרא: וְלָאו מִלְּתָא הִיא – אין ראוי לומר כן, מִשּׁוּם דְּאָתֵי לְאִינָּרוּיֵי בֵּיהּ – שכשאומר כן הרי הוא מתגרה בשטן בדבריו, ויבוא השטן שהוא היצר הרע להתגרות בו, ויעשה כל אשר בידו כדי להשיאו לתעות מעל קונו.

משנה

מִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ באחד מימי הסוכות וְשם לֹא הָיָה בְּיָדוֹ לוּלָב ושאר מינים לִיטּוֹל, לְכְשֶׁיִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ ששם יש לו את לולבו, עליו ליטלו מיד, ואף אם שכח והתחיל בסעודתו צריך להפסיק מיד וִיטּוֹל עַל שֻׁלְחָנוֹ באמצע סעודתו. דין נוסף: אם לֹא נָטַל לולב שַׁחֲרִית, יִטּוֹל אפילו בֵּין הָעַרְבַּיִם, לפי שֶׁכָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לַלּוּלָב. [אך לכתחילה מצותו בשחרית, משום שזריזין מקדימין למצוות].

גמרא

מקשה הגמרא: אָמְרַת שאם לא נטלו לפני הסעודה, נוֹטְלוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ, לְמֵימְרָא דְּמַפְסִיק ונוטלו באמצע סעודתו, וּרְמִינְהִי – שנינו במשנה (שבת ט:) להיפך, שאף שאסור לאכול קודם שיתפלל מנחה, מכל מקום אִם הִתְחִילוּ אֵין מַפְסִיקִין, הרי שאם התחיל את סעודתו אינו צריך להפסיק אפילו למצוה שהיה צריך לעשותה לפני הסעודה, ויקיים את המצוה לאחר הסעודה, ומדוע במשנתנו אמרו שיפסיק באמצע סעודתו ליטול את הלולב. מתרצת הגמרא:

אָמַר רַב סַפְּרָא לֹא קַשְׁיָא, הָא – במשנה בשבת מדובר באופן דְּאִיכָּא שְׁהוּת בַּיּוֹם להתפלל אחר שיגמרו סעודתם, ולכך מותר לו להמשיך בסעודתו ואינו צריך להפסיק, וְהָא – משנתינו מדברת באופן דְּלֵיכָּא שְׁהוּת בַּיּוֹם שסעודתו תמשך עד הערב, ולפיכך צריך להפסיק באמצע אכילתו ליטול לולב, שאם לא יטול עכשיו שוב לא יוכל לקיים את המצוה.

אָמַר רָבָא לא יתכן שדברי רב ספרא נאמרו ביישוב על הקושיא הנזכרת, דמַאי קוּשְׁיָא – מה סתירה יש בין המשניות כלל, אף אם שניהם מדברות בשיש שהות ביום, דֵּילְמָא טעם החילוק משום שהָא – נטילת לולב, דְּאוֹרַיְיתָא ולכך צריך להפסיק באמצע סעודתו כדי לקיים את המצווה, וְהָא – תפילת מנחה דְּרַבָּנָן, ולכך אין צריך להפסיק את סעודתו. אֶלָּא אָמַר רָבָא, אִי קַשְׁיָא – אם יש קושיא שעל זה הוצרך רב ספרא לתרץ 'הא דאיכא שהות דליכא שהות', הָא קַשְׁיָא – כך מתבארת הקושיא, שברישא של המשנה כתוב שלְכְשֶׁיִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ נוֹטְלוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ, אַלְּמָא דְּמַפְסִיק סעודתו לצורך נטילת הלולב, וְהַדַּר תָּנֵי לֹא נָטַל שַׁחֲרִית יִטּוֹל בֵּין הָעַרְבַּיִם, אַלְּמָא דלֹא מַפְסִיק – אינו צריך להפסיק ורשאי להמתין לבין הערביים ואז ליטלו. ועל זה אָמַר רַב סַפְּרָא לֹא קַשְׁיָא, הָא – הסיפא של המשנה שמבואר שיכול להמתין וליטלו בין הערביים, מדובר בְּדְאִיכָּא שְׁהוּת בַּיּוֹם, ומשום כך אם לא נטלו שחרית והתחיל סעודתו רשאי להמתין וליטלו בין הערביים, ואילו הָא – הרישא שמבואר שצריך להפסיק בסעודתו, מדובר בְּדְלֵיכָּא שְׁהוּת בַּיּוֹם משום שתמשך סעודתו עד הערב, ולכך צריך להפסיק וליטלו על שולחנו באמצע הסעודה.

אָמַר רַבִּי זֵירָא אין לומר שהקושיא היא כדברי רבא, דמַאי קוּשְׁיָא, וּדִלְמָא – שמא כוונת המשנה ברישא שמִּצְוָה לכתחילה לְאַפּוקֵי באמצע סעודתו משום שחוששים שמא ישכח ויבוא לידי פשיעה שלא יטול לולב, וְבסיפא של המשנה נאמר דאִי לֹא פָּסִיק – שאם לא נהג כדין ולא הפסיק באמצע סעודתו, יִטּוֹל בֵּין הָעַרְבַּיִם, משום שֶׁמעיקר הדין כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לַלּוּלָב. אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא, לְעוֹלָם הקושיא שבא רב ספרא לתרץ היא כְּדַאֲמַרִינָן מֵעִיקָּרָא שקשה ממשנתנו על המשנה בשבת, וּדְקַשְׁיָא לָךְ שהרי ניתן לחלק ביניהם ולומר שהָא – נטילת לולב דְּאוֹרַיְיתָא ולכך צריך להפסיק בסעודתו, וְהָא – תפילה דְּרַבָּנָן ולפיכך אינו צריך להפסיק בסעודתו, אין זה תירוץ נכון, שהרי הָכָא – כאן במשנה מדובר בְּחול המועד שנקרא יוֹם טוֹב והוא שֵׁנִי בחשיבותו ליום טוב ראשון, ומצות לולב בו הוא רק מִדְּרַבָּנָן, ובזה עֲסָקִינָן במשנתנו, ואף על פי כן אמרו שצריך להפסיק בסעודתו, ומשום כך הוצרך רב ספרא לתרץ שמדובר כשאין עוד שהות ביום לקיים את המצוה לאחר הסעודה, ולכך אף שהיא מדרבנן חייב להפסיק את סעודתו, ובמשנה בשבת מדובר שיש לו שהות להתפלל לאחר הסעודה, ולכך אינו צריך להפסיק. מביאה הגמרא ראיה: דַּיְקָא נַמִּי שדין משנתנו הוא בחול המועד, מִדְּקָתָנֵי 'מִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בְּיָדוֹ לוּלָב', דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לפרש משנתנו בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, מַי שָׁרֵי ללכת בדרך ביום טוב, והרי אסור לצאת ביום טוב מחוץ לתחום, אלא ודאי שמדובר בחול המועד שמצות לולב בו היא מדרבנן.

משנה

מנהג קריאת ההלל בזמן המשנה היה שאחד קורא את ההלל ומוציא את האחרים ידי חובתם. ועל כך אומרת המשנה: מִי שֶׁהָיָה עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן הפטורים ממצות הלל, מַקְרִין אוֹתוֹ – קורין לפניו את ההלל, אינו יכול לצאת ידי חובתו בשמיעה מהם שכל שאינו מחוייב בדבר אינו יכול להוציא את המחוייב ידי חובתו, אלא צריך שיהיה עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן מַה שֶּׁהֵן אוֹמְרִין ויוצא ידי חובתו באמירתו. מוסיפה המשנה וְתָבֵא לוֹ מְאֵירָה – קללה, על מי שעשה כן, שלא למד לומר בעצמו את ההלל והוצרך לאחרים שיוציאוהו. ואם למד ואף על פי כן מבקש מהם שיוציאוהו ידי חובה, תבוא לו מאירה משום שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה כדי לקיים את מצותו. אולם אִם הָיָה גָּדוֹל מַקְרֶא אוֹתוֹ את ההלל, מוציאו ידי חובתו ואינו צריך לענות אחריו כלל, אלא שתיקנו נביאים שיהא עוֹנֶה אַחֲרָיו הַלְלוּיָהּ על כל דבר שהוא אומר, כדי שיהא ההלל נאמר בדרך שירה ושמחה. דין נוסף: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְכַפּוֹל פסוקים מסויימים בקריאת ההלל, אף הוא יעשה כן וִיכַפּוֹל, אבל מקום שנהגו לִפְשׁוֹט ולא לכפול אלא לומר כל פסוק פעם אחת, אף הוא יִפְשׁוֹט ולא ישנה ממנהג המקום. וכן מקום שנהגו לְבָרֵךְ לאחר קריאת ההלל, אף הוא יְבָרֵךְ, לפי שהַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. והוא הדין אם נהגו מנהגים אחרים בקריאת ההלל, גם כן ינהג כמנהג המקום.

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, בֶּאֱמֶת אָמְרוּ [־הלכה ברורה שאין חולק בדבר], בֵּן שהוא מחוייב בברכת המזון רק מדרבנן, מְבָרֵךְ לְאָבִיו ויוצא אביו ידי חובתו אף שאינו אומר אחריו את הברכות מילה במילה, וְכֵן עֶבֶד מְבָרֵךְ לְרַבּוֹ ומוציאו ידי חובתו, וְכֵן אִשָּׁה מְבָרֶכֶת לְבַעְלָהּ ויוצא על ידה ידי חובתו אף שאינו עונה אחריה, אֲבָל מכל מקום אָמְרוּ חֲכָמִים, שתָּבֹא מְאֵירָה לְאָדָם שלא למד, וזקוק הוא שֶׁיְּהִיו אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מְבָרְכִין לוֹ.

אָמַר רָבָא

רש"י

שירי מצוה — מצוה שהיא שירים, שאינה עיקר לעכב כפרה, אף על פי כן חשובה היא לעכב את הפורענות. **שהרי תנופה שירי מצוה היא** — ואינה מעכבת, כדתניא בתורת כהנים, ומייתינן לה בגמרא דיומא (ה,א): "לתנופה לכפר" וכי תנופה מכפרת? והלא אין כפרה אלא בדם! אלא, שאם עשאה לתנופה שירי מצוה, ששיירה ולא עשאה — מעלה עליו הכתוב כאילו לא עשה מן המובחר, וכיפר.

כלומר: אף על פי כן כיפר, שאין צריך להביא קרבן אחר. **וכן לולב** — מוליך ומביא מעלה ומוריד. **ממטי ליה** = מוליך. **ומייתי** = מביא. **גירא בעיניה דסטנא** — הרי זה לחץ בעיניו של שטן, שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצות. **ולאו מלתא היא** — אין נכון לומר כן. **לאיגורייי** — שיתגרה בו שטן שהוא יצר הרע וישיאנו לתעות מעל קונו וימסור עצמו על הדבר. **משנה יטול על שלחנו** — אם שכח ולא נטל קודם אכילה, צריך להפסיק סעודתו וליטול לולב. **גמרא אם** התחילו אין מפסיקין — גבי תפלת המנחה תנן לה במסכת שבת: לא ישב אדם לפני הספר, ולא יכנס לא לאכול ולא לדון. ואם התחילו קודם המנחה ומשכה סעודתן והגיע זמן המנחה — אין מפסיקין, אין צריכין להפסיק סעודתן ולהתפלל. **הא דאיכא שהות ביום** — התם בדאיכא שהות להתפלל אחר שיגמרו סעודתם, ומתניתין דהכא — בדליכא שהות, שתמשך סעודתו עד שתחשך. **ומאי קושיא** — דתפלה אלולב דאיצטריך רב ספרא לשנויי עלה, דלמא תרוייהו בדאיכא שהות וגבי לולב מפסיקין — דמדאורייתא היא, אבל תפלה דרבנן. **אלא אי קשיא** — דאיצטריך רב ספרא לשנויי — היא גופה קשיא, דלולב אלולב. רישא דקתני מפסיק, וסיפא משמע ימתין אם ירצה, שהרי יש לו שהות כל היום. **דלמא מצוה לאפסוקי** — שמא ישכח ויפשע. **אלא אמר ר' זירא לעולם** — כי איצטריך רב ספרא לשנויי — משום קושיא קמייתא איצטריך. **משנה** מקרין אותו — כך היו נוהגין: אחד קורא את ההלל ומוציא את הרבים. ואם היה עבד או אשה או קטן, הואיל ואין מחויב בדבר — אין מוציא את המחויב מידי חובתו, הלכך עונה אחריו כל מה שהוא אומר. **ותבא לו מאירה** — שלא למד, ואם למד — תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלוחין באלה. **עונה אחריו הללויה** — על כל דבר שהוא אומר. והכי קתני לה במסכת סוטה (ל,ב): כיצד אמרו ישראל שירה בים — כגדול המקרא את ההלל והם עונין אחריו "הללויה". משה אמר "אשירה לה'" והם אומרים "אשירה לה'", משה אמר "כי גאה גאה" והם אומרים "אשירה לה'". אלמא, דעל כל דבר ודבר קאמר דעונין הללויה. **לכפול** — כל פסוק ופסוק. ונהגו כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה "הודו" תחלה וסוף, "יאמר נא" שלשה פעמים, "קראתי יה עניני במרחב יה" "ה' לי... ה' לי..." "טוב לחסות... טוב לחסות..." "סבבוני..." "סבבוני", "דחה דחיתני", "ויהי לי לישועה" "קול רנה וישועה", "ימין ה'" "ימין ה'", "לא אמות" "ולמות לא נתנני", "פתחו לי שערי" "זה השער" וגו'. אבל מ"אודך" ולמטה אינו (כופל). והיינו דאמורינן לקמן (לט,א) מוסיף לכפול מ"אודך" ולמטה. **גמרא באמת אמרו** — כל באמת הלכה היא, ואין חולק בדבר. **בן מברך לאביו** — ברכות המזון, משהגיע לחינוך, דחייב מדרבנן. ובמסכת ברכות פרק "מי שמתו" (כ,ב) מוקים לה כגון שלא אכל אביו אלא כזית או כביצה, דהוי שיעורא דרבנן, דמדאורייתא לא מיחייב עד דשבע, דכתיב "ואכלת ושבעת וברכת". הלכך, אתי מדרבנן ומפיק מדרבנן. **שאשתו ובניו מברכין לו** — דודאי מחמת שלא למד הוא.

הלכתא

**שִׁירֵי מִצְוָה מְעַכְּבִין אֶת הַפּוּרְעָנוּת. שֶׁהֲרֵי תְּנוּפָה שִׁירֵי מִצְוָה הִיא, וְעוֹצֶרֶת רוּחוֹת וּטְלָלִים רָעִים. וְאָמַר רָבָא: וְכֵן בְּלוּלָב. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מַמְטֵי לֵיהּ וּמְיַיתֵי לֵיהּ, אֲמַר: דֵּין גִּירָא בְּעֵינֵיהּ דְּסִטְנָא. וְלָאו מִלְּתָא הִיא, מִשּׁוּם דְּאָתֵי לְאִיגְרוּיֵי בֵּיהּ. משנה מִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ וְלֹא הָיָה בְּיָדוֹ לוּלָב לִיטּוֹל - לִכְשֶׁיַּכְנִיס לְבֵיתוֹ יִטּוֹל עַל שֻׁלְחָנוֹ. לֹא נָטַל שַׁחֲרִית - יִטּוֹל בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁכָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְלוּלָב. גמרא אָמְרָתִּי: נוֹטְלוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ, לְמֵימְרָא - דְּמַפְסִיק. וּרְמִינְהִי: אִם הִתְחִילוּ - אֵין מַפְסִיקִין! אָמַר רַב סָפְרָא: לָא קַשְׁיָא: הָא - דְּאִיכָּא שָׁהוּת בַּיּוֹם, הָא - דְּלֵיכָּא שָׁהוּת בַּיּוֹם. אָמַר רָבָא: מַאי קוּשְׁיָא? דִּילְמָא הָא דְּאוֹרַיְיתָא, הָא דְּרַבָּנַן. אֶלָּא אָמַר רָבָא: אִי קַשְׁיָא - הָא קַשְׁיָא: לִכְשֶׁיַּכְנִיס לְבֵיתוֹ נוֹטְלוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ, אַלְמָא דְּמַפְסִיק. וַהֲדַר תָּנֵי: לֹא נָטַל שַׁחֲרִית - יִטּוֹל בֵּין הָעַרְבַּיִם, אַלְמָא: לֹא מַפְסִיק! אָמַר רַב סָפְרָא: לָא קַשְׁיָא: הָא - דְּאִיכָּא שָׁהוּת בַּיּוֹם, הָא - דְּלֵיכָּא שָׁהוּת בַּיּוֹם. אָמַר רַבִּי זֵירָא: מַאי קוּשְׁיָא? דִּילְמָא מִצְוָה לְאַפְסוֹקֵי, וְאִי לָא פָּסִיק - יִטּוֹל בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁכָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לַלּוּלָב. אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא: לְעוֹלָם כִּדְאָמְרִינַן מֵעִיקָּרָא, וּדְקַשְׁיָא לָךְ הָא דְּאוֹרַיְיתָא הָא דְּרַבָּנַן - הָכָא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי דְּרַבָּנַן עָסְקִינַן. דַּיְקָא נַמִּי, מִדְּקָתָנֵי: מִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בְּיָדוֹ לוּלָב, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן - מִי שֶׁרֵי. משנה מִי שֶׁהָיָה עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן מַקְרִין אוֹתוֹ - עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן מַה שֶּׁהֵן אוֹמְרִין. וְתָבֵא לוֹ מְאִירָה. אִם הָיָה גָּדוֹל מַקְרֵא אוֹתוֹ - עוֹנֶה אַחֲרָיו "הַלְלוּיָהּ", מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִכְפּוֹל - יִכְפּוֹל, לִפְשׁוֹט - יִפְשׁוֹט, לְבָרֵךְ - יְבָרֵךְ, הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. גמרא תָּנוּ רַבָּנַן: בֶּאֱמֶת אָמְרוּ: בֵּן מְבָרֵךְ לְאָבִיו, וְעֶבֶד מְבָרֵךְ לְרַבּוֹ, וְאִשָּׁה מְבָרֶכֶת לְבַעְלָהּ. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: תָּבֹא מְאֵירָה לָאָדָם שֶׁאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מְבָרְכִין לוֹ. אָמַר רָבָא:

הלכתא

תוספות

מאי קושיא דלמא הא דאורייתא והא דרבנן — תימה: והרי קידוש היום דאורייתא, כדאמרינן פרק "מי שמתו" (ברכות כ,ב ושם): נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה. והא דמשמע בריש נזיר (ג,ב) שהוא מדרבנן — איין הוא מדרבנן, דדריש לאסור על היין מצוה כיין הרשות, וקאמרינן: מאי היא — קידושא ואבדלתא, מושבע ועומד הוא! ומשנין: קידוש עצמו דאורייתא. ואפילו הכי אמר ר' יוסי בריש "ערבי פסחים" (ק,א ושם) דאין מפסיקין, ופסקינן התם הלכה כר' יוסי בערב שבת, וכר' יהודה בערב פסח! ויש לומר: דשאני קידוש היום, שיכול לקדש ביום בבלילה, וליכא למיחש לפשיעותא כולי האי. ועוד: לפי שעוסק בסעודת שבת לא חיישינן כולי האי שמא יתעצל בקידוש היום.

יום טוב שני דרבנן — ואכתי הוה מצי לשנויי דאידי ואידי איכא שהות, אלא משום דכולי יומא זימניה הוא חיישינן טפי דלמא אתי למיפשע, כדאמרינן פרק קמא דשבת (י,א): במנחה, כיון דקביעא ליה זימנא — מירתת ולא אתי למיפשע, ערבית כיון דכולי ליליא זמניה — לא מרתת, ואתי למיפשע. ואין לומר משום דהתם ליליא זמן שינה וחיישינן טפי, דאם כן ההוא טעמא הוה ליה למימר התם. ויש לומר: דתפלה צריכה שהות, ומתעצל בה טפי מנטילת לולב, דמכי אגבהיה נפק ביה.

מדקתני מי שבא בדרך — תימה: בסוף פרק "תפלת השחר" (ברכות ל,א ושם) אמרינן: השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע, [לולב ומנענע] והיינו ביום טוב! ויש לומר: דהיכא דליכא למיטעי — לא חיישׁ, ומיירי בהולך בתוך התחום למקום שבא חכם. ועוד: דהתם קתני השכים לצאת לדרך שמביתו הולך לקראת חכם ונוטל לולב קודם שיצא, אבל הכא קתני מי שבא בדרך וכשיכנס בביתו נוטל לולב — משמע שממקום רחוק בא לביתו.

מי שהיה עבד ואשה — משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות. וכן דעצרת. וטעמא — משום דמצוה שהזמן גרמא היא, אף על גב דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק "ערבי פסחים" (קח,א) דמחייבי בארבע כוסות, ומסתמא לא תיקנו ארבע כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה — שאני הלל דפסח דעל הנס בא, ואף הן היו באותו הנס. אבל כאן לא על הנס אמור.

ותהי לו מאירה — שלא למד, ואם למד — תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלוחין באלה. כן פירש בקונטרס. ועל אשתו ובניו מברכין לו בגמרא היה לו לפרש כן, דמתניתין מיירי בלא למד, שמקרין אותו ועונה אחריהן מה שהן אומרים, ומשום דמבזה במה שאלו מברכין לו — דלאו בני חיובא נינהו המקרין אותו קלייט ליה — דהא בגדול מקרא, אף על פי שאין עונין אחריו אלא הללויה, דנפיק בשמיעה לחודיה — ותבא לו מאירה, — דעבד ואשה נמי לא מיחייבי בהלל, דמצות עשה שהזמן גרמא הוא.

באמת אמרו בן מברך לאביו — אין זה מענין משנתינו, ולא מייתי ליה אלא אגב גררא דתבא לו מאירה, דהכא לא איירי במקרא אותו, דבפרק "מי שמתו" (ברכות כ,ב ושם) רוצה לדקדק מכאן דנשים חייבות בברכת המזון דאורייתא, מדמוציאה אחרים ידי חובתן. ופריך: קטן איכא למימר דאורייתא? אלא הכא במאי עסקינן דאכל שיעורא דרבנן ומפיק דרבנן. ובתוספתא קתני גבי ברכת המזון דאין אשה ועבד וקטן מוציאין את הרבים ידי חובתן, ואיכא לאוקומי כשאכל שיעורא דאורייתא, ואין יכול לדקדק מכאן דברכת המזון דאורייתא — דדלמא לא הוי דאורייתא, כיון דאין מצטרפות לזימון, כדתנן פרק "שלשה שאכלו" (ברכות מה,א) — אין מוציאות, אף על פי שהאיש מוציאן — שאני איש דחשיב טפי. אי נמי, משום דרבים זילא בהו מלתא, דהרי מגילה דנשים חייבות בה ופירש בעל הלכות גדולות דאין נשים מוציאות את הרבים ידי חובתן במגילה.

הלכתא

תוספות

הלכתא גיברתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא — במקום של רבא היו כולם בקיאים בהלל, והיו כולם קוראים את ההלל עם שליח צבור כמו שאנו קוראים עכשיו, ולא היו סומכים עליו כלל, כדפירש בקונטרס. אלא שנהגו לשנות בהנך דוכתי דמפרש והולך, כדי ללמוד מהן הלכה למעשה לבקי, ולמי שאינו בקי וגדול מקרא אותו או קטן, ומה שאין אנו נוהגין עכשיו לעשות כן — משום דמנהגא קרי ליה, (והיכא דנהוג — נהוג), והיכא דלא נהוג — לא נהוג.

הוא אומר הללויה — שליח צבור, והצבור עונין אחריו "הללויה" והוא שותק עד שיענו. והשתא אינו מפרש היאך מברכין, שגם הצבור חייבין לברך קודם שיתחילו. ושמא כולם מברכין יחד, ואף על פי שהצבור שותקין עד שיפתח שליח צבור "הללויה" — אין לחוש בכך.

מכאן שאם היה גדול מקרא אותו עונין אחריו הללויה — ממתניתין שמעינן לה, אלא מפרש והולך כל הלכתא דאיכא למשמע ממנהגא.

מכאן שמצוה לענות בראשי הפרקים — פירש בקונטרס: מכאן שבראשי הפרקים צריכין לענות ראשי הפרקים, ולא סגי להו בהללויה. משמע מתוך פירוש הקונטרס שבראשי פרקים עונין ראשי פרקים ולא יותר, ועל כל דבר חוץ מראשי פרקים עונין "הללויה" עד שיגמור את ההלל, וכן פירש במתניתין. ובסוף פרק "כשם" (סוטה ל,ב ושם) לא משמע הכי, דתניא בגמרא: כיצד אמרו ישראל שירה כגדול מקרא את ההלל והן עונין אחריו ראשי פרקים. משמע שמתחילת הפרק עד סופו עונה ראש (ראש) פרק על כל דבר ודבר עד סופו. וכן פרק שני עונה ראש פרק שני ועל כל דבר ודבר עד סופו, וכן כולם. כגון "הללויה בצאת ישראל ממצרים, לא לנו ה' לא לנו, אהבתי כי ישמע ה', הללו את ה' כל גוים, הודו לה' כי טוב". ושמא מתחלת הלל עד הודו פרק אחד, מדלא עשה במנהגא דהלילא סימן לדבר עד הודו, דבפרק ראשון הבא אחריו היה להם לעשות סימן זה. ומה שנוהגין עכשיו ששליח צבור אומר שלשה "יאמרו נא" והצבור עונין על כל אחד ואחד "הודו", ולא מצינו מנהג זה בש"ס מכל מקום נפקי מהנך קראי דשומע כעונה.

הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והם אומרים אנא ה' הושיעה נא, הוא אומר אנא ה' הצליחה נא וכו' — ואף על גב דאמרינן במגילה (כב,א) אין מפסיקין בפסוק אלא לתינוקות — הכא שאני, שאמרוהו שני בני אדם, כדאיתא ב"ערבי פסחים" (קיט,א).

שמע ולא ענה יצא — מי שאינו יודע לקרות ולא לענות, אם שמע וכיון את לבו לשמוע, אף על פי שלא ענה — יצא. וכן למתפללין בצבור, ושליח צבור אומר קדושה או "יהא שמיה רבא מברך" — ישתקו מתפלתן וישמעו, והרי הן כעונין ולכשיגמור קדושה יחזורו לתפלתן. וכן יסד רב יהודאי גאון בהלכות גדולות, כדפירש בקונטרס. וקשה מהא דאמרינן פרק "מי שמתו" (ברכות כא,ב): אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדושה — יתפלל, ואם לאו — לא יתפלל? ויש אומרים: שם כן במודים, ולמה לן כולי האי? יתפלל בדרכו, ולכשיגיע שם ישתוק! אלא ודאי אם היה שותק היתה שמיעתו הפסקת תפלתו. ומיהו, שמא אף על גב דשומע כעונה מכל מקום עונה עדיף, ומצוה מן המובחר.

אמר רבא לא לימא אינישׁ ברוך הבא והדר בשם ה' — תינח: דבסוף "מצות חליצה" (יבמות קו,ב ושם) אמר אביי: האי מאן דמקרי חליצה לא ליקרי לדידה "לא" לחודיי ו"אבה [יבמי]" לחודיה, דמשמע אבה יבמי. אלא: "לא אבה יבמי" בבת אחת, ולא ליקרי לדידיה "לא" לחודיה, ו"חפצתי [לקחתה]" לחודיה, דמשמע חפצתי לקחתה, אלא: "לא חפצתי לקחתה" בפעם אחת. אמר רבא: אפסוקי מלתא לית לן בה! ויש לומר: דלבתר דשמע הכי מרב ספרא — סברה.

אבל

הלכתא גיברתא — הלכות גדולות. **ממנהגא דהלילא** — ממה שאנו רואים שנוהגין עכשיו בימינו בבתי כנסיות, כדמפרש ואזיל שהיו נוהגין לענות "הללויה" שתי פעמים ולא יותר, ואומרים כל ההלל עם המקרא עד "הודו", ועונין "הודו" אחריו, וחוזרין וקורין עמו עד "אנא" ועונין "אנא הושיעה נא" ו"אנא הצליחה נא" אחריו, כמו שאנו עושין. ואין זו בקריאת הראשונים שהיו עונים הללויה על כל דבר, כדאמרינן במתניתין דהכא ובסוטה (ל,ב): ואמר רבא: ממנהג של עכשיו אנו למדים מהו עיקר קריאת הלל כשתיקנוהו תחילה, לפי שהכל חייבין בקריאתו ואין הכל בקיאין בו — תקנו אחד קורא ואחרים שומעים, והכל עונים מקצת. ועכשיו שכל בני כנסיותינו בקיאין, וקורין אותו כולו — ואף על פי כן עונין שתי פעמים "הללויה" ו"הודו לה'" ו"אנא" — מכאן אנו יכולים ללמוד מה תקנו הראשונים לענות למי שאין בקיאין ולבקיאין. **הוא אומר** הללויה **והן אומרים** הללויה **מכאן שמצוה לענות הללויה** — ממה שאנו נוהגין שהמקרא פותח ב"הללויה" ואנו שותקין ועונין אחריו "הללויה" והוא שותק, ואין אנו מתחילין לקרות עמו בסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל — למדין אנו מכאן שמצוה לענות "הללויה" בפתיחתו ואפילו לבקיאין. **הוא אומר** הללו **עבדי ה' והם אומרים** הללויה **מכאן** למי שגדול **מקרא שעונה אחריו** הללויה — ממה שנוהגין עכשיו לענות עוד "הללויה" פעם שניה, ושאר הלל קורין כולן עמו — אנו למדין תקנה הראשונה מי שאינו בקי, או בקי ואינו גומרו אלא סומך על המקרא — דיו לענות הללויה על כל דבר ודבר. ולפיכך החזיקו עכשיו במנהג הזה לסמוך בי"הללו עבדי ה'" על המקרא, ולענות "הללויה" לדעת תקנה ראשונה, ולא תשתכח. שמותר בכל הלל לסמוך עליו ולענות הללויה למי שאינו בקי. **הוא אומר הודו** — והן שותקין ואחר כך עונין. **מכאן** — שבראשי פרקים צריכין לענות ראשי פרקים עצמן, ולא סגי ליה בית הלל"הלל"ויה". ומיהו אנן דגמרינן בוליה לא צריכינן, אלא שבזה החזיקו שלא תשתכח תקנה הראשונה למי שאינו גומר. **הוא אומר אנא והם אומרין אחריו אנא** — ואין זה מראשי פרקים, בזה החזיקו להיות סימן לעיקר תקנה, למי שסומך על המקרא שפעמים שצריך לענות אחריו כל דבר ודבר שהוא אומר. והיכי דמי — כגון מי שהיה קטן מקרא אותו, כדתנן במתניתין. **הוא אומר אנא ה' הצליחה נא** — והן שומעין, ואחר כך עונין — סימן זה החזיקו לדעת שהרוצה לכפול את ההלל כופל, כמו שזה נכפל. שהרי שומע כעונה, כדלקמן, ואלו שומעין ועונין — הרי זו כפילה. וכל הני "מכאן" דקאמר רבא, מכאן לקטן המקרא בו', מכאן שאם בא לכפול — לאו דווקא, דהוא הדין נמי מצי למילף איפכא מ"אנא הושיעה נא" שאם בא לכפול ומאנא הצליחה נא לקטן המקרא, אלא אשמעינן שלא על חנם החזיקו אלו שגומרין את ההלל לענות דברים הללו אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו נביאים לישראל. **הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה'** — וב"ברוך הבא" סומכין עליו, ואין עונין לא התיבות עצמן ולא הלוויה — מכאן נלמד לשאינו יודע לא לקרות ולא לענות, אם שמע וכיון לבו לשמועו, אף על פי שלא ענה — יצא. וכן למתפללין בצבור ושליח צבור אומר קדיש או "יהא שמיה רבא" — ישתקו בתפלתן וישמעו בכוונה, והרי הן כעונין. וכשיגמור הקדושה — יחזורו לתפלתן. וכן יסד רב יהודאי גאון בעל הלכות גדולות. **חכמיא** — כמשמעו. **וספריא** — מלמדי תינוקות. **אשר קרא המלך** וגו' — בספר שמצא חלקיה הכהן משתעי קרא, בספר מלכים (ב כב). **לא לימא איניש** — מי שאין אחר מקרא אותו לא לימא "ברוך הבא" וינשים בינתים והדר "בשם ה'", דלא קיימא אזכרה אמילתא דלעיל, ומיחזי כמוציאו לבטלה.

משה

1 הִלְכְתָא גִיבְרְתָא אִיכָּא לְמִשְׁמַע מִמִּנְהָגָא דְּהַלֵּילָא;
2 הוּא אוֹמֵר "הַלְלוּיָהּ" וְהֵן אוֹמְרִים "הַלְלוּיָהּ" - מִכָּאן
3 שֶׁמִּצְוָה לַעֲנוֹת "הַלְלוּיָהּ". הוּא אוֹמֵר: "הַלְלוּ עַבְדֵי
4 ה'" וְהֵן אוֹמְרִין: "הַלְלוּיָהּ" - מִכָּאן שֶׁאִם הָיָה גָּדוֹל
5 מַקְרֵא אוֹתוֹ עוֹנֶה אַחֲרָיו "הַלְלוּיָהּ". הוּא אוֹמֵר "הוֹדוּ
6 לַה'" וְהֵן אוֹמְרִים "הוֹדוּ לַה'" - מִכָּאן שֶׁמִּצְוָה לַעֲנוֹת
7 רָאשֵׁי פְרָקִים. אִתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא:
8 מִצְוָה לַעֲנוֹת רָאשֵׁי פְרָקִים. הוּא אוֹמֵר: "אָנָּא ה'
9 הוֹשִׁיעָה נָּא" וְהֵן אוֹמְרִים: "אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא"
10 מִכָּאן שֶׁאִם הָיָה קָטָן מַקְרֵא אוֹתוֹ - עוֹנִין אַחֲרָיו מַה
11 שֶׁהוּא אוֹמֵר. הוּא אוֹמֵר: "אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא" וְהֵן
12 אוֹמְרִים: "אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא" - מִכָּאן שֶׁאִם בָּא
13 לִכְפּוֹל כּוֹפֵל. הוּא אוֹמֵר: "בָּרוּךְ הַבָּא" וְהֵן אוֹמְרִים:
14 "בְּשֵׁם ה'" מִכָּאן לַשּׁוֹמֵעַ כָּעוֹנֶה. בְּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַבִּי חִיָּיא
15 בַּר אַבָּא: שָׁמַע וְלֹא עָנָה מַהוּ? אֲמַר לְהוּ: חֲכִימַיָּא
16 וְסָפְרַיָּא וְרִישֵׁי עַמָּא וְדָרְשַׁיָּא אָמְרוּ: שָׁמַע וְלֹא עָנָה
17 - יָצָא. אִתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר
18 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: מְנַיִן לַשּׁוֹמֵעַ
19 כָּעוֹנֶה - דִּכְתִיב: "אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר קָרָא יֹאשִׁיָּהוּ"
20 וְכִי יֹאשִׁיָּהוּ קָרָאן? וַהֲלֹא שָׁפָן קָרָאן, דִּכְתִיב: "וַיִּקְרָאֵהוּ
21 שָׁפָן אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ" אֶלָּא מִכָּאן
22 לַשּׁוֹמֵעַ כָּעוֹנֶה. וְדִילְמָא בְּתַר דִּקְרָאנְהוּ שָׁפָן קָרָא
23 יֹאשִׁיָּהוּ? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ,
24 דִּכְתִיב: "יַעַן רַךְ לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע לִפְנֵי ה' בְּשָׁמְעֲךָ אֶת
25 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", "בְּשָׁמְעֲךָ" וְלֹא בְּקָרְאֲךָ. אָמַר רָבָא:
26 לָא לֵימָא אִינִישׁ "בָּרוּךְ הַבָּא" וַהֲדַר "בְּשֵׁם ה'" אֶלָּא
27 "בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה'" בַּהֲדֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב סַפְרָא:

משה

רש"י

הִלְכָתָא גְּבָרָתָא – הלכות גדולות אִיבָּא לְמִשְׁמַע מִמִּנְהָגָא דְּהַלֵּילָא – יש ללמוד מדמנהג שנוהגים בימינו באמירת הלל בבתי כנסיות, היאך היתה קריאת הלל כשתיקנוהו הראשונים, שאף שאין קריאתנו כקריאת הראשונים, מכל מקום עדיין ניתן ללמוד מכך את מנהגם, וכדלהלן: ממנהגנו שבתחילת קריאת ההלל הוּא – המקריא פותח וואוֹמֵר הַלְּלוּיָהּ, וְהֵן – השומעים שומעים ושותקים בשעת אמירתו, ואחר כך חוזרים השומעים וואוֹמְרִים הַלְּלוּיָהּ והמקריא שותק עד שיענו, מִכָּאן יש ללמוד שֶׁאף הבקיאים הקוראים את ההלל בעצמם, יש להם מִצְוָה לַעֲנוֹת הַלְּלוּיָהּ בתחילת ההלל לפני קריאתם. וממה שנוהגים שכשהוּא – המקריא אוֹמֵר 'הַלְּלוּ עַבְדֵי ה'', אין השומעים חוזרים על מה שאמר אלא וְהֵן אוֹמְרִין הַלְּלוּיָהּ ובזה יוצאים ידי חובתם, מִכָּאן אנו לומדים שֶׁאִם הָיָה גָּדוֹל מַקְרֵא אוֹתוֹ, אין השומע קורא אחריו מה שהוא מקריא מילה במילה, אלא עוֹנֶה אַחֲרָיו הַלְּלוּיָהּ ויוצא בזה ידי חובתו, ולפיכך החזיקו עכשיו במנהג זה, כדי שלא תשתכח תקנה הראשונה, ויוכל מי שאינו בקי לסמוך על זה ולענות הללויה בכל ההלל. וממה שנהגו שהוּא אוֹמֵר 'הוֹדוּ לַה'' והם שומעין ושותקים וְאחר כך הֵן חוזרים וואוֹמְרִים 'הוֹדוּ לַה'', יש ללמוד מִכָּאן שֶׁהרוצה לצאת ידי חובתו על ידי קריאת החזן, כשמגיעים לראשי הפרקים אין די שעונה אחריו הללויה, אלא מִצְוָה לַעֲנוֹת רָאשֵׁי פְּרָקִים, ולכך אף שעתה איננו צריכים לזה שהרי אנו קוראים את ההלל בעצמנו, החזיקו במנהג זה כדי שלא תשתכח תקנה ראשונה מישראל, ויוכל מי שאינו בקי באמירת ההלל בעצמו, לעשות כן ולצאת בזה ידי חובתו.

אִתְּמַר נַמִּי כדברי רבא, אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, מִצְוָה לַעֲנוֹת רָאשֵׁי פְּרָקִים. וממה שנהגו שהוּא אוֹמֵר 'אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא', וְהֵן שותקים ושומעים ואחר כך חוזרים וואוֹמְרִים 'אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא', ניתן ללמוד מִכָּאן שפעמים שאין יוצא ידי חובתו במה שעונה על כל דבר הללויה, אלא צריך לענות אחר המקרא כל מה שהוא אומר, כגון שֶׁאִם הָיָה קָטָן שאינו מחוייב בדבר מַקְרֵא אוֹתוֹ ואינו יכול להוציא את המחויב ידי חובתו, צריכים היוצאים ידי חובתם ממנו להיות עוֹנִין אַחֲרָיו כל מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר. וממה שנהגו שהוּא אוֹמֵר 'אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא' וְהֵן שותקים ושומעים, ואף שיכולים לצאת ידי חובתם בשמיעה זו מדין שומע כעונה הם אוֹמְרִים שוב 'אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא' ונמצא שכפלו דבריהם, מִכָּאן יש ללמוד שֶׁאִם בָּא לִכְפּוֹל בסוף הלל את הפסוקים שאינם כפולים, כּוֹפֵל, שדבר זה תלוי במנהג, וכל הרוצה לכפול יכפול. וממה שהוּא אוֹמֵר 'פְּרוּךְ הַבָּא' וְהֵן אוֹמְרִים 'בְּשֵׁם ה'' ויוצאים ידי חובתם במה שאמר החזן 'ברוך הבא' ואינם עונים אחריו לא ברוך הבא ולא הללויה, מִכָּאן יש ללמוד לְדִין שׁוֹמֵעַ כְּעוֹנֶה, שכל שאינו יודע לקרות ולא לענות, אם שמע וכיון לבו לשמוע, אף על פי שלא ענה יצא.

בָּעוּ מִינַּיהּ בני הישיבה מַרְבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אם שָׁמַע וכוון ליבו לצאת וְלֹא עָנָה, מַהוּ – האם יוצא ידי חובתו בזה. אָמַר לְהוּ רבי חייא, חֲכִימְיָא, וְסָפְרְיָא – מלמדי תינוקות וְרֵישֵׁי עַמָּא וְדָרְשַׁיָּא השוו כולם וואָמְרוּ, שָׁמַע וְלֹא עָנָה, יָצָא ידי חובתו. מביאה הגמרא ראיה לדין זה: אִתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, מַנַּיִן לְדִין זה שׁוֹמֵעַ כְּעוֹנֶה, דִּכְתִיב בספר מלכים לגבי הספר שמצא חלקיהו הכהן בבית ה' 'אֵת (הדברים) [כָּל דִּבְרֵי הַסֵּפֶר] אֲשֶׁר קָרָא (יאשיהו) [מֶלֶךְ יְהוּדָה]', וְכִי יֹאשִׁיָּהוּ קָרָאָן, וַהֲלֹא מפורש קודם לכן באותה פרשה שׁשָׁפָן קָרָאָן, דִּכְתִיב 'וַיִּקְרָאֵהוּ שָׁפָן (אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ', אֶלָּא יש ללמוד מִכָּאן, שאף שיאשיהו עצמו לא קרא פסוקים אלו אלא רק שמע משפן, נחשב כאילו הוא עצמו קרא אותם, לְפִי שׁשׁוֹמֵעַ כְּעוֹנֶה. מקשה הגמרא: מנין ששני הפסוקים כוונתם על אותה קריאה וניתן ללמוד מכאן ששומע כעונה, וְדִילְמָא – שמא היו כאן שתי קריאות, וּבָתַר – אחר דְּקָרְאָנְהוּ שָׁפָן לפני המלך, חזר וקָרָא יֹאשִׁיָּהוּ פעם נוספת בפני עצמו, ואין מכאן ראיה ששומע כעונה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – אי אפשר שיעלה על דעתינו לפרש כן, משום דִּכְתִיב באותה נבואה שנתנבאה חולדה הנביאה ואמרה את כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה, שהוסיפה אחר כך ואמרה ליאשיהו – 'יַעַן רַךְ לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע לִפְנֵי ה' בְּשָׁמְעֲךָ (אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה)', ויש לדייק בְּשָׁמְעֲךָ וְלֹא בְּקָרְאֲךָ, ומוכח שיאשיהו לא חזר וקרא את הספר בפני עצמו אלא רק שמע משפן שקראו לפניו, וממה שנאמר 'אשר קרא מלך יהודה' יש ללמוד ששומע כעונה.

אָמַר רָבָא, לֹא לֵימָא אִינִישׁ – אדם הקורא בעצמו את ההלל ואין אחר מקרא אותו, אל יאמר 'פְּרוּךְ הַבָּא' וינשון בינתים, וַהֲדַר – ואחר כך יאמר 'בְּשֵׁם ה''. לפי שבאופן זה נראה שהזכרת שם ה' אינה שייכת על דבריו הקודמים, והרי זה כמוציא שם שמים לבטלה, אֶלָּא יאמר 'פְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה'' – בבת אחת. (אָמַר לֵיהּ רַב סַפְרָא

אגרות קודש

ב"ה, י' אד"ש, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' אד"ש.

בעת רצון אזכיר את בתו... שתליט"א על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לרפו"ק ולרפו"ש.

ובמ"ש שהוא הי' מקבל ע"ע איזה ענינים והוספה, לדעתי קבלה מתאימה בהתאם לדרישת והכרח השעה היא השתדלות בהפצת מעינות תורת החסידות (עד שיגיעו גם) חוצה, ומובן שכוונתי לחסידות חב"ד, כיון שיש לו השפעה בתוככי בני הישיבה הרגילים לביאורים והסברות גם לימוד החסידות צ"ל באופן כזה, והוא ימצא רק בחסידות חב"ד, ומה טוב שגם בעל בתו שי', דאשתו כגופו דמיא, יקבע בכל יום לימוד בתורת החסידות הנקראת בזהר הק' אילנא דחייא ונשמתא דאורייתא ולית תמן אחיזה לכל ענינים הבלתי רצוים (כדברי רעיא מהימנא ומובא גם באגרת הקדש לרבנו הזקן הידוע), ובמדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה יתוסף בעניני חיות גם להקרובים אליו, וק"ל.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

גדול הדור שאתה חשוב כמֹשֶׁה בדורו, וכי שַׁפִּיר קָאָמְרַת שצריך לאומרם בהדי הדדי, הרי לא יתכן לומר שאם מפסיק באמצע נחשבת ההפסקה כאילו מזכיר שם שמים לבטלה, שכיון שממשיך וגומר את דבריו לאחר מכן, ברור הוא לכל שמסיים את דבריו הראשונים, אֶלָּא הָתָם וְהָכָא הואיל וכוונתו לסיים את דבריו, אַסּוּקֵי מִילְּתָא הִיא וְלֵית לָן בָּהּ – אין זה הפסק). עוד אָמַר רָבָא, לֹא לִימָּא אִינִישׁ בעניית הקדיש יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא ויפסיק וינשום בינתים, וַהֲדַר – ואחר כך ימשיך ויאמר מְבָרַךְ, אֶלָּא צריך שיאמר יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ כַּהֲדֵדֵי. אָמַר לֵיהּ רַב סַפְּרָא, גדול הדור שאתה חשוב כמֹשֶׁה בדורו, האם שַׁפִּיר קָאָמְרַת, אֶלָּא גם הָתָם בדין הקודם לגבי ברוך הבא בשם ה׳, וְגַם הָכָא בדין זה, נוקטים שסיום דבריו – אַסּוּקֵי מִילְּתָא הוּא, וְהואיל וכונתו לגמור לֵית לָן בָּהּ.

שנינו במשנה: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִכְפּוֹל, יכפול: תָּנָא, כך היה מנהגו של רַבִּי, שהיה כּוֹפֵל בָּהּ באמירת ההלל דְּבָרִים – את פסוקי ההלל מ׳אנא ה׳ והלאה עד סוף ההלל. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא מוֹסִיף לכפול בָּהּ דְּבָרִים נוספים. מבארת הגמרא: מַאי מוֹסִיף – אלו פסוקים הוסיף רבי אלעזר בן פרטא. אָמַר אַבָּיֵי, מוֹסִיף על כפילתו של רבי, לִכְפּוֹל כבר מִ׳אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי׳ וּלְמַטָּה עד סוף ההלל. לפי שכל מזמור זה שבתהילים כפול מראשו ועד כאן, לכך מוסיפים לכפול אף מאודך והלאה, כדי שיהא כל המזמור כפול.

שנינו במשנה: מקום שנהגו לְבָרֵךְ יְבָרֵךְ: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא שָׁנוּ במשנתנו שהברכה תלויה במנהג, אֶלָּא בברכה לְאַחֲרָיו של ההלל, שבזה אמר התנא שמקום שלא נהגו לברך לא יברך, אֲבָל לְפָנָיו, אינו תלוי במנהג, אלא בכל המקומות מִצְוָה לְבָרֵךְ, משום חיבוב מצוה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר – קודם לַעֲשׂיָיתָן, והוא הדין לעניין הלל שצריך לברך קודם עשיית המצוה, ורק לאחר קריאת ההלל שאינו קודם מצוה תלוי במנהג המקום. מבארת הגמרא: וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי ׳עוֹבֵר׳ לִישָׁנָא דְּאַקְדּוּמֵי הוּא – מנין לנו שכוונת שמואל באומרו ׳עובר׳ שכוונתו להקדים ולברך לפני עשיית המצוה, דְּאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק דִּכְתִיב ׳וַיָּרֶץ אֲחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר, וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוּשִׁי׳ – שהקדים אחימעץ במרוצו את הכושי, הרי ש׳עובר׳ הוא לשון ׳קודם׳. מקור נוסף לכך, אַבָּיֵי אָמַר מֵהָכָא, בעת פגישתו של יעקב עם עשו אחיו, חצה את מחנהו, כדכתיב ׳וַיָּשֶׂם אֶת הַשִּׁפְחוֹת וְאֶת יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרֹנִים׳, ואחר כך ׳וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם׳ – שקדם יעקב לילך ולהתקרב לעשו לפני בני משפחתו, הרי שלשון ׳עובר׳ הוא לשון ׳קודם׳. מקור נוסף, וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא, שנאמר בנבואת מיכה ׳וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם – שהמלך ילך לפניהם במלחמה, וַה׳ בְּרֹאשָׁם׳. ומכל אלו הפסוקים מוכח ש׳עובר׳ הוא לשון ׳קודם׳.

משנה

חבר [תלמיד חכם] הַלּוֹקֵחַ לוּלָב ואת שאר המינים מֵחֲבֵירוֹ שהוא עם הארץ בַּשְּׁבִיעִית – בשנת השמיטה, וכיון שעם הארץ חשוד על השביעית, אסרו חכמים לקנות אצלו אתרוג הקדוש בקדושת שביעית, ולכן בשעה שקונה ממנו את כל המינים יבקש ממנו שיהא נוֹתֵן לוֹ אֶתְרוֹג בְּמַתָּנָה, לְפִי שֶׁאֵין רַשַּׁאי לְלוֹקְחוֹ ולשלם עליו דמים בַּשְּׁבִיעִית כמו שתבאר הגמרא טעם האיסור.

גמרא

מבררת הגמרא: אם לֹא רָצָה העם הארץ לִיתֵּן לוֹ לחבר, את האתרוג בְּמַתָּנָה, מַהוּ – באיזה אופן יהיה מותר לקחת ממנו את האתרוג. אָמַר רַב הוּנָא, יסכם הקונה עם המוכר, שהוא קונה ממנו את הלולב ביוקר יותר משוויו, על מנת שיהא המוכר נותן לו את האתרוג במתנה, ובאופן זה שמַבְלִיעַ לֵיהּ דְּמֵי אֶתְרוֹג בַּלּוּלָב מותר גם כן. שואלת הגמרא: וְלֵיתֵיב לֵיהּ בְּהֶדְיָא – מדוע אסור ליתן לו מעות במפורש עבור האתרוג. עונה הגמרא: לְפִי שגזרו חכמים שֶׁאֵין מוֹסְרִין דְּמֵי פֵּירוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ – שאם נותן להם עובר הוא על ׳לפני עור לא תתן מכשול׳ שיבוא העם הארץ להניח את הדמים לאחרי שנת השביעית, וכל פירות שביעית חייבים להתבער בשביעית הם ודמיהם [שגם הדמים שהתקבלו תמורת הפירות מתקדשים בקדושת שביעית], ואסור לעשות בהם סחורה כדי להצניע לאחר שביעית ולהעשיר, שהרי באופן זה אין הפירות והדמים מתבערים בשביעית.

דְּתַנְיָא, אֵין מוֹסְרִין דְּמֵי פֵּירוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ יוֹתֵר מִמְּזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת שמזון שלש סעודות התירו למסור משום כדי חייו, שפעמים שצריך המוכר את הדמים כדי לקנות בהם מזון שלוש סעודות לשבת, וכיון שהותר בערב שבת הותר לכל ימות החול, אבל יותר ממזון שלש סעודות אסור ליקח מעם הארץ. וְאִם שכח וּמָסַר דמים לעם הארץ ונתקדשו הדמים בקדושת שביעית, חששו חכמים שעם הארץ זה לא יקיים בהם דיני שביעית כראוי וישאיר את המעות לאחר השביעית, ולכך הזקיקו את הקונה שיחלל את המעות שנמצאים ביד המוכר על פירות שיש לו בביתו כדי שיכנסו תחתם לקדושת שביעית, וּאֲמַר, הֲרֵי מָעוֹת הַלָּלוּ שנתתי לעם הארץ והם בידו, יְהוּ מְחוּלָּלִין עַל פֵּירוֹת אחרים שאינם של שביעית שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי,

---

אגרות קודש

ב״ה, י״ז אד״ש, תשי״ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

...ע״ד בריאות אביו שליט״א - אזכירו על הציון להטבה גדולה בזה. אבל, בכלל, במש״כ תלוי הענין רק בו בעצמו, יותר נכון בעבודתו בישיבת...שתהי׳ כדבעי באמת, שאז בריא יהי׳ וחזק באמת. וכדבעי - היינו בהתענינות הכי גדולה, מבלי לחוס על הזמן והמרץ והטרחא וכו׳ וכו׳ - לכה״פ ע״ד שמתענינים ברפואת הגוף ובריאות שלו. ואין בזה הכוונה זיך אויסטענה׳ען מיט מיר, אלא שיהי׳ כלפי הרופא כל בשר גליא, וק״ל...

ובמש״כ ע״ד עצבות וכו׳ - כבר מלתו אמורה בתניא קדישא אשר מקור העצבות בלתי טהור. ומה לו ולענין זה? ואתפלא מנין לאנ״ש זמן פנוי לענינים כאלו? האומנם אין רואים ומרגישים שהזמן דעתה יקר מכל יקר, וכל רגע ענין הוא שצריך לנצלו לתכליתו. וכמה מהם מבזבזים זמנם על ענינים שאפילו בשם ״מה בכך״ אין לכנותם!! ואולי גם ע״ז הביאור ההסתר כפול, דאנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, ויה״ר שבקרוב ממש יקוים ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה גו׳ זה - בכפלים.

רש"י

משה — גדול הדור. [**שפיר קאמרת**] — בתמיה. **כל אסוקי מלתא** — הואיל וכוונתו לגמור — לית לן בה. **כופל בה דברים** — מ"אנא" והלאה. **מוסיף בה** — בהלל מוסיף לכפול על כפילתו של רבי. **מאודך ולמטה** — כדפרי' לעיל, שכל המזמור כפול מראשו ועד כאן. **לא שנו** — דתליא ברכה במנהג אלא ברכה שלאחריו. **עובר את הכושי** — קדמו לרוץ לפניו. **משנה** הלוקח לולב **מחבירו** — לי נראה דהלוקח לולב מעם הארץ גרסינן. דהא בעם הארץ קמיירי, כדאמרינן בגמרא, ועם הארץ לגבי חבר לא קרי ליה חבירו. ואי לוקח נמי עם הארץ — מי ציית לן להחזיק חבירו בחשוד? **נותן לו אתרוג כמתנה** — חבר שקונה הושענא כולה מעם הארץ בשביעית, יבקש ממנו ליתן לו אתרוג במתנה. **לפי שאין רשאי כו'** — בגמרא מפרש טעמא. **גמרא** מבליע ליה דמי אתרוג בלולב — ימכור לולב ביוקר, עד שיתן לו אתרוג במתנה. **וליתיב ליה** — דמי אתרוג בהדיא, מאי טעמא אין רשאי ללוקחו בשביעית? **אין מוסרין דמי פירות כו'** — דהתורה אמרה (ויקרא כה) "לאבלה" ולא לסחורה, שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן, ולא שיעשה בהם סחורתו להצניע לאחר שביעית ולהעשיר. ועמי הארץ חשודין על כך, לפיכך אין מוסרין להם דמים ליקח מהם כלום בדמים, דקעבר אמר ליהפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט). **יותר ממזון שלש סעודות** — אבל מזון שלש מוסרים, כדי חייו. דאיכא למימר לסעודת שבת הוא צריך, וכיון שהותר בערב שבת — הותר לכל ימות השבת. **ואם מסר** — ששכח ומסר לו. **יאמר** — חבר זה שמסר לו. **מעות הללו** — שמסרתי לעם הארץ זה (וכו') וחלה עליהם קדושת שביעית. דבאמרינן לקמן: שביעית תופסת דמיה בקדושתה, מקראי. **יהו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי** — שאינם של שביעית, ויכנסו הפירות לקדושה תחתיהן.

ובא

תוספות

אבל לפניו מצוה לברך — כי האי גוונא אמרינן גבי מגילה פרק "הקורא את המגילה עומד" (מגילה כא,ב), וכן תנן פרק "בא סימן" (נדה נא,ב) ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו. ומפרש בגמרא לאתוויי ריחני. דוה מצי למימר לאתויי הלל ומגילה במקום שנהגו שלא לברך אחריהן. אלא ריחני פסיקא ליה. וכמו כן הוה מצי למימר מצות טובא, כגון ציצית ושופר וסוכה ולולב למאי דפירש רבינו תם דאין מברכין "לשמור חוקיו" אלא אתפילין לחודייהו, ודוקא כשמסלקן משום לילה, ובמאן דאמר לילה לאו זמן תפילין הוא.

עובר לעשייתן — מטעם זה צריך לברך אלולב קודם שיטלנו, דאי לאחר שנטלו — מאדגבהיה נפק ביה כדאמרי' בסוף פירקין (מב,א). ומיהו, לא מסתבר כלל. דהיאך יברך עליו והוא מונח בכלי? הא אמר ב"הקומץ רבה" (מנחות לה,ב ושם): תפילין מאימתי מברך עליהן — משעת הנחה עד שעת קשירה, וכל שעה שאין המצוה מזומנת בידו לעשות — לא מיסתבר כלל לברך עליו. ושמא משיתחיל ליטול לולב קודם שיטול האתרוג מברך, והיינו עובר לעשייתן שמעכבים זה את זה. אי נמי, לאחר שנוטל שניהם, אלא שהופך אחד מהן, כדאמרינן בסוף פירקין (מב,א) כשהפכו. דאין יוצא במצות אלא דרך גדילתן, כדדרשינן פרק "לולב וערבה" (סוכה מה,ב) מדכתיב "עצי שטים עומדים". ואפילו נקיט להו כדרך גדילתן, אפשר שיתכוין שלא לצאת בו עד אחר ברכה. דאף על גב דאמרינן בסוף "ראוהו בית דין" (ראש השנה כח,ב) דמצות אינן צריכין כוונה, מכל מקום בעל כרחו לא נפיק. והא דלא משני הכא בסוף פירקין (מב,א), דמיירי באדם שאינו בקי שהולך אצל בקי ללמוד. אי נמי משום דלא גמרה מצותו עד אחר ניענוע, דמהאי טעמא נמי מברכין אנטילת ידים אחר נטילה, דלא גמר מצותו עד אחר ניגוב, כדאמרינן פרק קמא דסוטה (ד,ב) דאסור לאכול בלא ניגוב ידים. ומיהו לא דמי כולי האי, דניענוע אינו אלא מכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב, כדאמרינן (פרק קמא דסוטה) בסוף פירקין: מדאגבהיה נפק ביה. ומשני: בשהפכו, ולא משני בשלא ניענע. ומיהו, אמת הוא דלבתר

1 משֶׁה שַׁפִּיר קָאָמַרְתְּ?! אֶלָּא, הָתָם וְהָכָא אַסּוּקֵי מִילְּתָא
2 הִיא, וְלֵית לָן בָּהּ). אָמַר רָבָא: לָא לֵימָא אִינִישׁ
3 "יְהָא שְׁמֵיהּ רַבָּא" וַהֲדַר "מְבָרְךְ", אֶלָּא "יְהָא שְׁמֵיהּ
4 רַבָּא מְבָרָךְ" בַּהֲדֵדֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב סָפְרָא: מִשֶּׁה,
5 שַׁפִּיר קָאָמַרְתְּ?! אֶלָּא: הָתָם וְהָכָא אַסּוּקֵי מִילְּתָא
6 הוּא, וְלֵית לָן בָּהּ. "מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִכְפּוֹל". תָּנָא:
7 רַבִּי כּוֹפֵל בָּהּ דְּבָרִים, רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן פְּרָטָא מוֹסִיף
8 בָּהּ דְּבָרִים. מַאי מוֹסִיף? אָמַר אַבָּיֵי: מוֹסִיף לְכִפּוֹל
9 מֵ"אוֹדְךָ" וּלְמַטָּה. "לְבָרֵךְ יְבָרֵךְ". אָמַר אַבָּיֵי: לֹא שָׁנוּ
10 אֶלָּא לְאַחֲרָיו, אֲבָל לְפָנָיו - מִצְוָה לְבָרֵךְ. דְּאָמַר רַב
11 יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן
12 עוֹבֵר לַעֲשִׂיָּיתָן. וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי "עוֹבֵר" לִישָׁנָא
13 דְּאַקְדּוּמֵי הוּא - דְּאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, דִּכְתִיב:
14 "וַיָּרָץ אֲחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר וַיַּעֲבוֹר אֶת הַכּוּשִׁי". אַבָּיֵי
15 אָמַר, מֵהָכָא: "וְהוּא עָבַר לְפָנֶיהָם". וְאִיבָּעֵית אֵימָא,
16 מֵהָכָא: "וַיַּעֲבוֹר מַלְכָּם לְפָנֶיהָם וַה' בְּרֹאשָׁם". **משנה**
17 הַלּוֹקֵחַ לוּלָב מֵחֲבֵירוֹ בַּשְּׁבִיעִית - נוֹתֵן לוֹ אֶתְרוֹג
18 כְּמַתָּנָה, לְפִי שֶׁאֵין רַשַּׁאי לְלוֹקְחוֹ בַּשְּׁבִיעִית. **גמרא**
19 לֹא רָצָה לִיתֵּן לוֹ כְּמַתָּנָה מַהוּ? אָמַר רַב הוּנָא: מַבְלִיעַ
20 לֵיהּ דְּמֵי אֶתְרוֹג בְּלוּלָב. וְלֵיתֵיב לֵיהּ בְּהֶדְיָא! לְפִי
21 שֶׁאֵין מוֹסְרִין דְּמֵי פֵּירוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ. דְּתַנְיָא:
22 אֵין מוֹסְרִין דְּמֵי פֵּירוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ יוֹתֵר
23 מִמְּזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. וְאִם מָסַר - יֹאמַר: הֲרֵי מָעוֹת
24 הַלָּלוּ יְהוּ מְחוּלָּלִין עַל פֵּירוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי,

ובא

דנפק ביה מברך, כדמוכח פרק קמא דפסחים (ז,ב ושם) דפליגי ב"על ביעור חמץ" דמר סבר: לשעבר משמע טפי, ומר סבר להבא נמי משמע. ופריך מהעושה לולב לעצמו, דקתני: נטלו לצאת בו — אומר "על נטילת לולב", וקשיא למאן דמברך לבערו! ומשני: שאני התם דבעידנא דאגבינהו נפק ביה. ופריך: אי הכי לצאת? יצא בו מיבעי ליי! ומשני: משום דקבעי למיתני סיפא לישב בה, תנא רישא לצאת בו. וצריך לומר: על כרחך, הואיל והמצוה לא נגמר עדיין לגמרי, דבעי ניענוע — מברך. ועוד: כדאמרי' בסוף פירקין (מא,ב) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מתוך ביתו ולולבו בידו, נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו, קורא קריאת שמע ולולבו בידו. אף על פי שכל אלו הדברים אין מעכבין — מכל מקום הואיל ויש בדבר מצוה מן המובחר, חשיב כעובר לעשייתן. ובהדיא אמר בירושלמי דברכות פרק "הרואה" גבי ציצית, העושה ציצית לעצמו אומר "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות ציצית". נתעטף בה אומר, "אשר קדשנו במצוותיו וצונו להתעטף בציצית" והיינו טעמא — לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד. ומכל מקום לא לגמרי דמי ללולב, דהתם מברך על נטילת לולב — ומשנטל עברה כבר עיקר מצוה. והתם בירושלמי פליגי מצות מאימתי מברך עליהן, רבי יוחנן אמר: עובר לעשייתן, רב הונא אמר: בשעת עשייתן. **הלוקח** לולב מחבירו בשביעית — פירש בקונטרס דמעם הארץ מוקמי לה בגמרא, ועם הארץ לגבי חבר לא קרי חבירו. ועל חנם דחק, דאשכחן בדוכתי טובא דקרי ליה חבירו, דתנן בפרק "הניזקין" (גיטין סא,א ושם): משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית. ובפרק "בכל מערבין" (עירובין לב,א ושם): האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים מתאנתי אוכל מהן עראי ומעשרן ודאי, וקתני סיפא: במה דברים אמורים — בעם הארץ. ובשבת פרק "שואל" (קנ,א): לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים, ומוקי לה בחבירו גוי. **וליתיב** ליה דמי האתרוג בהדיא — מאי טעמא אין רשאי ללוקחו? דאי משום דאסור לעשות סחורה בפירות שביעית — לא חשיב סחורה אלא כי ההיא דמסכת שביעית פרק שביעי (משנה ג): לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק. אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו. לקח לעצמו והותיר — מותר למכור. פירוש: דהיינו לוקח דהיינו לוקט כדקתני סיפא, אבל הוא לוקט. ובהדיא קתני בתוספתא: ולא יהא לוקט וכשמוכר בשוק הוא הלוקט עצמו אסור, [דללקט] לאכלה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה, דהיינו למכור. אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו — דלא חשיב סחורה, כיון דהוא לא ליקטם. ובירושלמי אמרינן": האחין מלקטין ואחד מוכר על ידיהן, דעל ידי הבלעה מוכר שלו ושל חבירו. אמר ר' יוסי בר בון: ובלבד שלא יעשו פלטר, פירוש: ולא יהא מוכר בההוא אתרא כל שעה. וסוחרי שביעית דתנן פרק קמא דראש השנה (כב,א ושם) ופרק "זה בורר" (סנהדרין כד,ב) — היינו כי האי גוונא. ואפשר הקונה מחבירו כדי להרויח ולמכור ביוקר — היינו נמי סחורה. ובפרק שביעי דשביעית (משנה ג) תנן: שאין עושין סחורה בפירות שביעית, ולא בבכורות, ולא בתרומות, ולא בנבלות, ולא בטרפות, ולא בשקצים — לא משכחת שיהו כולם שוים לענין סחורה, אלא כי האי גוונא, דבהדיא שרא רחמנא למכור כדכתיב "או מכור לנכרי". **שאין** מוסרין לעם הארץ דמי פירות שביעית — פירש הקונטרס: דהתורה אמרה "לאכלה" ולא לסחורה, שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן, ולא יעשה בהן סחורתו להצניע לאחר שביעית ולהעשיר. וקשה: דאם כן לישתרו כל אותן דתנן במסכת שביעית פרק ז (משנה ה) שיש להן שביעית ואין להם ביעור, ובהדיא פריך בשמעתין: אי הכי לולב אין לו ביעור, דמתקיים הוא, וקא אסר למסור דמיו לעם הארץ! אלא היינו טעמא דאיכא איסורי טובא שאין עם הארץ נזהר לאסור לקנות בהן בהמה טמאה עבדים וקרקעות חלוק וטלית ומנעלים, ואין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספר ולא לספר, דשביעית לאכילה ולשתיה ולסיכה ולא לשאר דברים, ואסור לפרוע מהן חובו. ואין מספר לדינים ולאיסורים שיש בפירות שביעית, שצריך לנהוג בהן קדושת שביעית. **יותר** ממזון שלש סעודות — משמע שיש בדמי אתרוג יותר ממזון שלש סעודות. והא דתנן פרק ששי דמעילה (כא,א): נתן לו שתי פרוטות ואמר לו: לך והבא לי אתרוג באחת, ובאחת רמון — התם באתרוג פסול, דלא בעי ליה אלא לאכילה. אבל הכא כשר והדר לברכה — דמיו יקרים. **מעות** הללו מחוללין על פירות שיש לי בביתי — פלוגתא היא בשמעתא דצנועין ב"מרובה" (בבא קמא סח,ב ושם) גבי כרם, אם יכול לחלל מה שביד חבירו. ולמאן דאסר — קשה, מה מועיל כאן! ויש לומר: דהכא קנסא בעלמא הוא. ודכוותה אשכחן פרק "האיש מקדש" (קדושין נה,ב ושם) דאין לוקחין בהמה טמאה ועבדים וקרקעות במעות מעשר שני, ואם לקח — יאכל כנגדם, ומפרש התם: קנסא.

במה

במה דברים אמורים דמזון שלש מיהא מוסרין בלוקח מן ההפקר, שראה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר, שאין עם הארץ זה שומרן. הואיל ולא ראינוהו חשוד — מותר למסור לו מעט, אבל לא הרבה, שלא תהא עינו צרה להצניען. אבל בלוקח מן המשומר, שהשדה זו מקום משומר בגדר ופתח נעל — זה נחשד לענין שאינו מפקירן, שאמרה תורה "תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך" והערמה היא שמוכרן על יד, כך פירש בקונטרס. ולא יתכן פירוש זה לפי מה שפירשנו בשם רבינו תם פרק שני דכתובות (כד,א ושם) גבי שלי חדש ושל חברי ישן, דסתם עם הארץ אינו חשוד אאם כן יודע ביה שהוא חשוד. ואי בודאי חשוד מיירי הכא — אם כן מן המופקר נמי ליתסר הפיגם וכו' וכל הני דחשיב התם! ואומר רבינו תם: דפירות מן המשומר אסורין, כדדרשינן בתורת כהנים: "ואת ענבי נזירך לא תבצור" — מן המופקר אתה בוצר, ואי אתה בוצר מן המשומר. ד"נזירך" משמע דנזר מהן בני אדם. וכן פירש בקונטרס בשם רבותיו בסוף יבמות (קכב,א), גבי גוי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר: פירות הללו של ערלה הם, שלו נטע רבעי הם, של עזקה הם — לא אמר ולא כלום, לא נתכוין זה אלא להשביח מקחו. כלומר: של עזקה — מפרדס מעוזק וגדר סביב לו, והיא שביעית. והקשה שם בקונטרס על פירושם: מה איסור יש כאן? אם עבר זמן הביעור — לא שנא מן המשומר ולא שנא מן המופקר אסור, וקודם הזמן — אלו ואלו מותרין! ופירש שם: דעזקה עיר שבארץ ישראל, ופירותיה משובחים. ואם היה עובד כוכבים זה בחוצה לארץ, ומשבחן ואומר מעוקה הן — אין חוששין לדבריו לענין שביעית, דאין נוהגין בחוץ לארץ, דאמרינן: עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית. ולענין שלא לעשר עליהן מפירות חוץ לארץ משום מן הפטור על החיוב. ופירוש ראשון נראה לרבינו תם, דמן המשומר אסורים כדפרישית, ועזקה לשון "ויעזקהו ויסקלהו" (ישעיה ה) כמו "בית יעזק היתה נקראת" דתנן פרק שני דראש השנה (כג,ב). ולהשביח מקחו אומר כל זה, דפירות של ילדה טובים משל זקנה, ופירות הפרדס השמור טובים משל הפקר שיד הכל ממשמשים בהן, וקשו להו ידים וגם ממהרים ללקטם קודם בישולם. והא דקאמר הכא אפילו כחצי איסר אסור — היינו משום דאסירי באכילה. ושומרי ספיחים בשביעית דפרק "הבית והעלייה" (בבא מציעא קיח,א) לא שומרים מן האכילה, דלא היו צריכין לשומרם מבני אדם, דמאיליהם היו פורשים כשהיו יודעין שהן לצורך העומר. ולא היו שומרין אותם אלא מבהמה חיה ועוף. ומיהו, קשה לרבינו תם: דלא אסר בתורת כהנים מן המשומר אלא בבצירה כדרך הבוצרים, אבל על ידי שינוי — שרי, כדקתני סיפא: מכאן אמרו תאנה של שביעית אין קוצצין אותה במוקצה, אבל קוצה בחרבה. אין דורכין ענבים בגת — אבל דורך הוא בעריבה. אין עושין זיתים בבד ובקוטב — אבל כותש הוא ומכניס לבדידה. ואמן המשומר קאי. ועוד: דמשמעתין משמע דלא אסר מן המשומר אפילו כחצי איסר אלא לפי שמוסר דמי שביעית לחשוד, אבל פירות מיהא לאכילה שרי, דאי אסירי — וכי דרך לקנות דבר האסור? ומיהו, קשה: דרישא דקרא דריש ליה התם לאיסור אכילה, דקתני רישא "את ספיח קצירך לא תקצור" — מכאן סמכינן על הספיחים שהן אסורין. ועוד: דכולה סיפא דתאינה של שביעית סתם משנה היא פרק שמיני (משנה ו), משמע דבסתם שביעית איירי, שדרך להפקיר. אף על גב דבגמרא דירושלמי מייתי עלה כולה דרשא דתורת כהנים. **לרבעי** — הך משנה אתיא כמאן דאמר נטע רבעי, בפרק "ביצד מברכין" (לה,א). **ולשביעית** — ירק נמי אית ביה שביעית, אלא מפרש בירושלמי פרק שני דביכורים: כגון אתרוג בת ששית הנבנסת לשביעית הרי היא לבעלים, כאילן דבתר חנטה, ולא בירק דבתר לקיטה. והא דלא תנא שוה לאילן לענין כלאים (ולא) הוי כלאי הכרם, מה שאין כן בירק, ולענין דראש השנה שלו שבט כאילן אף על גב דלאחר לקיטתו עישורו בירק ומכל מקום ראש השנה שלו שבט, כאילן. כדאמרינן פרק קמא דראש השנה (יד,ב ושם) דלא תנא אלא מידי דבהא אזלינן בתר חנטה ובהא אזלינן בתר לקיטה. ואם תאמר: ואמאי לא אזלינן באתרוג בתר לקיטה לכל דבר, כיון דגדל על כל מים בירק? דהכי משמע פרק קמא דראש השנה (גם זה שם) "באספך מגרנך ומיקבך" מה גורן ויקב שהן גדילין על רוב מים, ומתעשרין על שנה שעברה — יצאו ירקות שגדילים על כל מים מתעשרין לשנה הבאה. ואף על גב דמעשר ירק דרבנן, מכל מקום לענין שביעית דאורייתא דרשא גמורה היא! ויש לומר: משום דדרשינן פרק קמא דראש השנה (י,א) גבי ערלה פעמים שברביעית ואסורים משום ערלה. ואם תאמר: דהכא משמע דאזלינן בירק בתר לקיטה לענין שביעית, ובמסכת שביעית (פרק תשיעי משנה א) תנן: כל הספיחים מותרין — חוץ מספיחי כרוב. ופירשנו שם על פי הירושלמי דאיירי בספיחי ששית הנבנסין לשביעית, ומיתרצא בהכי דהיא דפרק "מקום שנהגו" (נא,ב ושם) דתניא איפכא: אסורין חוץ מספיחי כרוב. ונראה לפרש: דהא דאזלינן בירק בתר לקיטה — היינו בשלא נגמר גידולם בששית, אבל נגמר גידולם בששית — שרו, בין לר' עקיבא דדריש שגדילים על רוב מים, בין לר' יוסי הגלילי דדריש שגדילים על מי שנה שעברה פרק קמא דראש השנה (יד,א), מידי דהוה אבצלים הסריסים דהתם, שמנע מהם מים שלשים יום לפני ראש השנה. דאפילו מאן דפליג התם — הכא מודה. דלר' יוסי הגלילי כיון דנגמר גידולם — נמצאו גדילים על מי שנה שעברה, ותו לא גדלי על מי שנה הבאה. ולר' עקיבא נמי, כיון דתו לא גדלי על כל מים — יצאו מתורת הגדלים על כל מים, כדקאמרינן בירושלמי גבי בצלים הסריסים פרק שני דשביעית: אמר ר' מנא מכיון שמנע מהן מים שלשים יום לפני ראש השנה נעשו נבעל, שמספקת במי גשמים, ומתעשרין לשעבר. וכן נראה לגבי אורז ודוחן בראש השנה פרק קמא (יג,ב), דיהב להו שמואל דין ירק, דבתר לקיטה. וקאמר: הכל הולך אחר גמר פרי. אלמא: גמר פרי עיקר, אלא דנקט בכל דוכתי לקיטה — משום דדרך ללקט בגמר פרי. והנהו גמר פריים ביחד, אלא שאין מתייבשין ביחד, כדקאמרינן דעשויה פרכים פרכים. ומיהו, קשה מאתרוג, דאמרינן פרק קמא דראש השנה (יד,ב): באתרוג שחנטו פירותיה קודם חמשה עשר דאידך שבט, ונלקט באחד בשבט. ומשמע משום דמספקא ליה אי אזלינן באתרוג בתר חנטה כר'

אליעזר

ובא — חבר זה ואוכל אותם הפירות בקדושת שביעית, אבילה ושתיה וסיכה והדלקת הנר, שהן הנאות המותרות בהן, כדמפרש במסכת שביעית (פרק שמיני משנה ב). **במה דברים אמורים** — דמזון שלש סעודות מיהא מוסרים — בלוקח מן המופקר, שראה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר, שאין עם הארץ זה שומרו, הואיל ולא ראינוהו חשוד — מותר למסור לו מעט. אבל לא הרבה, שלא תהא עינו צרה להצניען. **אבל בלוקח מן המשומר** — ששדה זו היתה משומרת בגדר ופתח נעול — זה נחשד לענין שאינו מפקיר לעניים, דכתיב (שמות כג) "ואכלו אביוני עמך" וגו' והערמה היא שמוכרן על יד על יד. **הפיגם** = עשב שקורין רוד"א. **הירבוזין** = הנפל"ש בלשון אשכנז, וכאן קורין לו אוידל"ש. וזהן עשבים, וטעמם קרוב ללולבי גפנים. **והשיטין** — אישפרו"ש, ומין ירק הוא. **והלגלוגות** = פולפי"ד. **והכוסבר של הרים** = אליינדר"א, והוא גדל בהרים. אבל כוסבר של גנה חשוב הוא. **והכרפס של נהרות** = שקורין בלע"ז קירשו"ן אבל של גנה חשוב הוא. ויש אומרים כרפס = אפי"א וכן שמעתי. אבל נראה שאינה גדילה בנהרות. **והגרגיר של אפר** = אורוג"א הגדילה באחו. אבל של גנה — חשוב הוא. **פטורין מן המעשר** — בכל השנים, כדמפרש טעמא: שאין ביוצא בהן נשמר, שאין חשובין על הבריות ומפקירין אותן לכל, והפקר פטור מן המעשר, דכתיב (דברים יד) "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" — בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יטול מעשרותיו, יצא הפקר לקט שכחה ופאה, שיש לו חלק עמך. **וניקחין מכל אדם בשביעית** — ואף על גב דשביעית נהגא במופקרים, מפני שאין ביוצא בהן נשמר והוה ליה לוקח מן המופקר. ואף על גב דלא ידענין ביה בהאי דודאי הפקיר — מחזקינא ליה בהכי, דאין דרך לשומרן. לפיכך מוסרין לו דמיהן, ולא חשדינן ליה שיצניעם לסחורה. אלמא: בלוקח מן המופקר מסרינן טובא, דהא ונקחין קתני, משמע אפילו טובא. **בכדי מן** — בכדי מזונותיו שנו, דנקחין, והיינו שלש סעודות. **וימן להם המלך** — בצרכי סעודה משתעי קרא בדניאל (א') "וימן המלך" — ויפרנס המלך. **אי הכי** — דאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ — לולב נמי לא נזבין מיניה, שאף בו נוהג שביעית. וטעמא מפרש לקמן. **ומשני: לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא** — דעל כרחך בחמשה עשר יום שמראש השנה עד החג לא גדל, וקיימא לן אילן בתר חנטה אזלינן ביה, במסכת ראש השנה (יג,ב). **אתרוג בתר לקיטה אזלינן** — דחלוק משאר אילנות, ודינו בירק שהלכו בו בתר לקיטה, משום דגדל על כל מים כדאמרינן בראש השנה (יד,ב). ותבואה ואילנות גדילין על מי גשמים, ואתרוג גדל על כל מים, שמשקין אותו תמיד בירק, כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (ג,א). **בין לר' אליעזר בין לרבן גמליאל** — דאפליגו באתרוג לענין מעשר, מודו לענין שביעית דבתר חנטה אזלינן ביה. **לערלה** — שנוהג בו כאילן, וכן רבעי נוהג בו. **ולשביעית** — דאזלינן ביה לענין שביעית בתר חנטה.

שבשעת

ובא שבשעת

וְכָא חבר זה **וְאוֹכְלָן** לפירות הללו שחילל עליהם את קדושת המעות, **בִּקְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית**, ומותר להשתמש בהם רק לאכילה, שתייה, סיכה והדלקת הנר. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמותר לקנות מהעם הארץ פירות שביעית בשווי שלש סעודות, **בְּלוֹקֵחַ מִן הַמּוּפְקָר** – שראה החבר שנלקטו הפירות הללו על ידי העם הארץ משדה המופקרת, ואף בזה לא התירו אלא מזון שלש סעודות, לפי שאם יתנו לו יותר אפשר שתהא עינו צרה בהם ויצניע את המעות אף לאחר שביעית. **אֲבָל** בְּאופן שהעם הארץ לוֹקֵחַ ומוכר לו את הפירות **מִן הַמְּשׁוּמָּר** – משדה המשומרת בגדר והפתח נעול, **אֲפִילּוּ בְּכַחֲצִי אִיסָּר אָסוּר**, שכיון שנחשד הוא לענין שאינו מפקיר שדהו, יש לחשוש שהוא סוחר בפירות השביעית, ואף שמוכר הוא פחות מכדי שלש סעודות יש לחשוש שעושה כן משום שרוצה להערים על הבריות שלא ידעו שהוא סוחר בפירות שביעית.

מַתִּיב רַב שֵׁשֶׁת, על ברייתא זו מברייתא אחרת **וְכִי מִן הַמּוּפְקָר** מותר לו לקחת רק שיעור מזון **שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת** בלבד **וְתוּ** – ויותר **לֹא, וְרִמִּינְהִי, הַפִּיגָם וְהַיַּרְבּוּזִין וְהַשִּׁיטִים וְחַלַּגְלוּגוֹת, וְהַכּוּסְבָּר שֶׁבַּהֲרִים, וְהַכַּרְפַּס שֶׁבַּנְּהָרוֹת, וְהַגַּרְגִּיר שֶׁל אֵפֶר** שכל הדברים האלו אינם חשובים כל כך, **פְּטוּרִין** הם **מִן הַמַּעֲשֵׂר** כיון שאינם חשובים על הבריות ואין כיוצא בהן נשמר אלא מפקירים אותם, והפקר פטור מן המעשר. דין נוסף נאמר במינים הללו, **וְנִיקָּחִין מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית**, ואף שיש בהם קדושת שביעית לא אסרו לקחתם מעם הארץ, **לְפִי שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן נִשְׁמָר** – אין הדרך לשמור אותם, ולכן אף שלא ידענו בבירור שהפקיר מינים אלו, מחזיקים אנו שמן הסתם הפקירם ומוסרים לו דמי הפירות. ומשמע שיכול לקחת ממנו אפילו הרבה יותר ממזון שלוש סעודות, ואין חושדים בו בכלל שיצניע מינים אלו לסחורה, וקשה על מה שנאמר בברייתא הקודמת שאף בלוקח מן המופקר מותר לקחת רק בדמי מזון שלוש סעודות.

הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ – רב ששת בעצמו תירץ את קושייתו, ומפרש שמה שנאמר בברייתא 'וניקחין' בְּכֵרֵי מָן שָׁנוּ – בכדי מזונותיו שנו, והיינו שאף הברייתא לא התירה לקחת אלא כשיעור מזון שלושה סעודות ולא יותר. **וְכֵן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** שהברייתא בְּכֵרֵי מָן שָׁנוּ. שואלת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע** – מהיכן יש ללמוד דְּהַאי מָן לִישָׁנָא דִּמְזוֹנֵי הוּא שלכן נקטו רב ששת ורבה בר בר חנה בתירוצם לשון מן על מזון. מבארת הגמרא: **דִּכְתִיב** 'וַיְמַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ וְגו' דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ מִפַּת בַּג הַמֶּלֶךְ **וּמִיַּין מִשְׁתִּיו**', ופירוש 'וימן', הוא ויפרנס, והיינו שהמלך נתן להם צרכי סעודה, ומכאן שלשון 'מן' הוא לשון מזון.

במשנה נאמר, שמי שלוקח לולב מעם הארץ, אסור לו לשלם מעות על האתרוג אלא יבקש ממנו את האתרוג במתנה. ופירשה הגמרא, שהטעם שאינו יכול לשלם לו על האתרוג, לפי שאין מוסרים מעות שביעית לעם הארץ. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – שאסור למסור דמי פירות שביעית לעם הארץ, **בלוּלָב נַמִּי** – גם בלולב צריך להיות איסור זה, שהרי גם בלולב נוהגת קדושת שביעית, ואיך התירה המשנה לשלם לו עבור הלולב ולא אסרה משום שאין מוסרים דמי פירות שביעית לעם הארץ. מתרצת הגמרא: המשנה מדברת בלוּלָב **כַּר שִׁשִּׁית הַנִּכְנָס לַשְּׁבִיעִית הוּא** – לולב זה חנטתו היתה בשנה השישית ורק לקיטתו מהעץ היתה בשנה השביעית, ובפירות האילן הולכים לענין דיני שביעית אחרי זמן החנטה, וכיון שחנט בשישית, אף שנלקט בשביעית אין בו קדושת שביעית, ומותר למסור את דמיו לעם הארץ.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שהולכים בפירות אילן אחר החנטה לענין קדושת שביעית, **אֶתְרוֹג נַמִּי כַּת שִׁשִּׁית הַנִּכְנָסֶת לַשְּׁבִיעִית הִיא** – גם האתרוג שחנט בשישית ונלקט בשביעית, אין קדושת שביעית נוהגת בו, ומדוע המשנה אסרה למסור דמי אתרוג זה לעם הארץ. מתרצת הגמרא: **אֶתְרוֹג** חלוק הוא מפירות שאר אילנות הולכים בהם אחר החנטה, ודינו כירק **שבָּתַר לְקִיטָה אַזְלִינָן** – הולכים בו אחר הלקיטה. וכיון שהאתרוג נלקט בשביעית, אף שחנט בשישית נוהגת בו קדושת שביעית ולכן אסור למסור את דמיו לעם הארץ. אבל דמי לולב שנלקט בשביעית מותר למסור לו, שכיון שחנט בשישית אין בו קדושת שביעית.

מקשה הגמרא: **וְהָא** בֵּין רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שנחלקו בענין זמן גידול האתרוג לענין חיוב מעשר, הרי **לְעִנְיַן שְׁבִיעִית** מודים הם שבְּאֶתְרוֹג **בָּתַר חֲנָטָה אַזְלִינָן** ואם חנט בשישית אין בו קדושת שביעית אף שנלקט בשביעית. **דִּתְנַן, אֶתְרוֹג שֶׁוֶּה בדיניו לְאֵילָן בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים** – דברים **וְלַיָּרָק בְּדֶרֶךְ אֶחָד**. מפרטת המשנה, **שֶׁוֶּה לְאֵילָן בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים, לְעָרְלָה וְלִרְבָעִי** – שנוהגים בו דיני ערלה ורבעי כשאר אילנות, **וְכן** דומה **הוּא** לאילן **לַשְּׁבִיעִית** – שהולכים באתרוג לענין שמיטה אחר חנטה, ואם חנט בשישית אף שנגמר גידולו בשביעית אין שביעית נוהגת בו. **וְשווה** האתרוג **לַיָּרָק בְּדֶרֶךְ אֶחָד**

המשך מעמוד נט

תשגה[47] סודות ("יין") התורה, עד שמגיע למצב של "שכרות" וביטול מציאותו[48],

שבפורים ניתן הכח לכאו"א מישראל, כל חד וחד בכל מאדך (שלך) בערך שיעורא דילי', לקיים "שתי" זו ולהגיע לדביקות כזו בסודות התורה המבטלת מציאותו, מבלי חשש שמעבודה זו יבוא לידי הנהגה של התבודדות ופרישות מן העולם, היפך הכוונה של "לשבת יצרה", אלא אדרבה, ע"י קיום חיוב זה ביום הפורים, יתוסף לו חיות בעבודת ה' במשך כל השנה כולה, בעשיית דירה לו ית' בתחתונים - "נכנס בשלום ויצא בשלום".

(משיחות ש"פ שמיני וש"פ תזריע תשד"מ)

---

47) ראה רמב"ם הל' תשובה (פ"י ה"ג).

48) ע"ד ל' הטור או"ח סצ"ח (הובא בשו"ע (ודאדה"ז) שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ה) בנוגע לחסידים הראשונים, "שהיו מגיעים (בתפלתם) להתפשטות הגשמיות". וראה לקו"ש חט"ז שבהערה 34.

שֶׁכְּשָׁעַת לְקִיטָתוֹ עֲשׂוּרוֹ – כשם שלגבי ירק נקבע שנת המעשר שלו בשעת הלקיטה, שאם נלקט בשנה השלישית חייב במעשר עני אף שהחנטה היתה בשנה השניה שהיא שנת מעשר שני, כך גם באתרוג אם נלקט בשנה השלישית חייב במעשר עני אף שהחנטה היתה בשנה השניה. דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֶתְרוֹג שֶׁוֶה לָאִילָן לְכָל דָּבָר ואף לענין מעשרות, שכיון שהוא אילן לא חילקו חכמים בינו לשאר אילנות. הרי שלא נחלקו אלא לענין מעשר, אבל לענין שביעית לכל הדעות הולכים באתרוג לפי החנטה ולא לפי הלקיטה, וקשה על מה שפירשנו את דין המשנה שיש באתרוג קדושת שביעית לפי שהולכים בו לענין שביעית אחר הלקיטה. מתרצת הגמרא: הוּא דְּאָמַר – התנא של משנתינו סובר כִּי הַאי תַּנָּא בברייתא להלן בשם 'רבותינו', דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אַכְּטוּלְמוֹס הָעִיד מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה זְקֵנִים, שהדין הוא שבְּאֶתְרוֹג הולכים אַחַר הַלְּקִיטָה לְמַעֲשֵׂר. וְרַבּוֹתֵינוּ נְמָנוּ – עמדו למנין בְּאוּשָׁא, וְאָמְרוּ, שהולכים אחר הלקיטה בֵּין לְמַעֲשֵׂר בֵּין לְשְׁבִיעִית. מקשה הגמרא: שְׁבִיעִית מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ והרי עדיין לא הוזכר בברייתא דין שביעית כלל. מתרצת הגמרא: הברייתא חִסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי, שתנא קמא אמר שאֶתְרוֹג אַחַר לְקִיטָה לְמַעֲשֵׂר וְאַחַר חֲנָטָה לְשְׁבִיעִית. וְרַבּוֹתֵינוּ נְמָנוּ בְּאוּשָׁא וְאָמְרוּ אֶתְרוֹג בָּתַר לְקִיטָה בֵּין לְמַעֲשֵׂר בֵּין לְשְׁבִיעִית. ונמצא שדעת רבותינו שבאושא שבאתרוג הולכים אחר לקיטה אף לענין שביעית, ויש לפרש את דברי המשנה כאן כדבריהם, ולכן אף שבלולב אין בו קדושת שביעית משום שחנט בשישית, מכל מקום באתרוג הולכים אחר לקיטה ויש בו קדושת שביעית.

כפי שהתבאר, הטעם שאין קדושת שביעית בלולב ומותר למסור דמיו לעם הארץ, הוא משום שחנט בשישית. מדייקת הגמרא: מַעֲמָא שאין בו קדושת שביעית, משום דְּלוּלָב בַּר שִׁשִּׁית הַנְּכָנָם לְשְׁבִיעִית הוּא – שחנט בשישית ונלקט בשביעית, הָא דִּשְׁבִיעִית – אבל אם היתה החנטה של הלולב בשביעית היה קָדוֹשׁ בקדושת שביעית ואין ליקח בדמיו חלוק או טלית, מקשה הגמרא: אַמַּאי – מדוע יש בלולב קדושת שביעית, הרי עֲצִים בְּעֵלְמָא הוּא, וְעֲצִים אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית, (דתנן) [דְּתַנְיָא], עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְּפָנִים שֶׁנִּכְבָּן – שכנסם לְחוּבָה – לשומרם במחבוא, מֵעַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, אם מטרתו באסיפתם היתה שלִקְּטָן לַאֲכִילָה לבהמתו, יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית, אבל אם לִקְּטָן לְעֵצִים – להשתמש בהם לצורך הדלקה והבערה, אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית. ואם כן לולב שאינו עומד לצורך מאכל בהמה אין נוהגת בו קדושת שביעית, ומדוע הוצרכו להעמיד את המשנה דווקא בלולב שחנט בשישית.

מתרצת הגמרא: שָׁאנֵי הָתָם – לגבי עצי הסקה דְּאָמַר קְרָא (ויקרא כה ו) 'וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה', ומתיבת 'לכם' דרשו חכמים 'לכל צרכיכם' והיינו שפירות שביעית מותרים אף בהנאה, אך ממה שסמכה התורה 'לכם' ל'לאכלה' למדנו שלא כל ההנאות מותרות, אלא רק 'לָכֶם' שהוא דּוּמְיָא דְּ'לְאָכְלָה', וכשם שבאכילה מתבער הפרי בשעת ההנאה שהיא הלעיסה ונמצא ששעת הנאתו ושעת ביעורו באין כאחד, כך גם כשהתירה התורה ליהנות מפירות שביעית דווקא בדרך זו התירה והיינו שרק מִי שֶׁהֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה – שההנאה היא בשעת ביעור הפרי, וכגון שתיה סיכה והדלקת הנר. ועוד למדנו מדרשה זו שאין שביעית נוהגת אלא בדברים העומדים להנאות כאלו, שכך דרשו חכמים הפסוק 'והיתה שבת הארץ' שנוהגת דווקא במה ש'לכם לאכלה', שהנאתו דומה לאכילה שהנאתו וביעורו שוה, אבל דברים שאינם עומדים להנאות כאלו, אין נוהגת בהם שביעית, ולכך יָצְאוּ עֲצִים שאין נוהגת בהם שביעית, לפי שֶׁאין הֲנָאָתָן אלא אַחַר בִּיעוּרָן, שהרי אין אופים בהם אלא אחר שנעשו גחלים, והרי הנאתן אחר ביעורן, וזה טעם דברי המשנה שאין קדושת שביעית נוהגת בעצים העומדים להסקה, אבל לולב אינו כן שעיקר הנאתו הוא לכבד בו את הבית, ואז היא גם שעת ביעורו וקלקולו, נמצא שהנאתו וביעורו שוה, ולכך נוהגת בו קדושת שביעית.

שואלת הגמרא: וְהָאִיכָּא עֲצִים דְּמִשְׁחָן – הרי ישנו עץ שמן שהיו נוהגים להדליק ולהאיר בו כמו שמאירים באבוקות, דַּהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה שהרי בשעת ההדלקה נהנה ממנו, ואם כן האם כשליקטם להאיר נאמר שנוהגת בהם קדושת שביעית. עונה הגמרא: אָמַר רָבָא, סְתָם עֲצִים (וְ)לְהַסָּקָה בלבד הֵן עוֹמְדִין, ואפילו עצים דמשחן אינם עומדים להדלקה אלא להסקה, ולכן אין בהם קדושת שביעית אף כשליקטם להאיר כיון שסתמם להסקה עומדים.

שואלת הגמרא: וְאִם סתם עֲצִים העומדים לְהַסָּקָה והנאתן אחר ביעורן, תַּנָּאֵי הִיא – נחלקו התנאים אם נוהגת בהם קדושת שביעית, שיש הסוברים שאף על פי שהנאתן אחר ביעורן נוהגת בהם קדושת שביעית, דְּתַנְיָא, אֵין מוֹסְרִין – אסור להשתמש בפֵּרוֹת שְׁבִיעִית לֹא לְמִשְׂרָה – לשרות פשתן ביין של שביעית, וְלֹא לְכִבּוּסָה – לכבס בגדים ביין של שביעית, לפי שדברים אלו הנאתן אחר ביעורן, שמשעה ששורה הבגדים או הפשתן ביין מיד מתבער היין ונאבד, והנאתו אינה אלא כשלובש את הבגדים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מוֹסְרִין, לפי שסובר שלא מיעטו מ'לאכלה' אלא דברים שאין הנאתן שוה לכל אדם, וכמו שיבואר לקמן בברייתא. ולדברי רבי יוסי שלא מיעטו מ'לאכלה' דברים שאין הנאתן וביעורן שוה, נוהגת קדושת שביעית אף בעצים.

מבארת הגמרא את טעמי מחלוקת תנא קמא ורבי יוסי: מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא שסובר שאין להשתמש בפירות שביעית למשרה ולכבוסה, משום דְּאָמַר קְרָא 'לְאָכְלָה', ודורשים וְלֹא לְמִשְׂרָה וְלֹא לְכִבּוּסָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי שסובר שמותר להשתמש בפירות שביעית למשרה וכבוסה, משום שאָמַר קְרָא 'לָכֶם', ומרבים מ'לָכֶם' שמותר להשתמש בפירות שביעית לְכָל צָרְכֵיכֶם, וַאֲפִילּוּ לְמִשְׂרָה וְלִכְבּוּסָה. מקשה הגמרא: וְתַנָּא קַמָּא מדוע הוא דורש מן הכתוב 'לאכלה' ששאר הנאות אסורות הָא כְּתִיב 'לָכֶם', ומשמעותו לרבות שלא רק אכילה מותרת אלא גם הנאות אחרות. מתרצת הגמרא: הַהוּא 'לָכֶם' אף על פי שהוא אמנם מרבה שאר הנאות, יש ללמוד ממה שהסמיכה אותו התורה ל'לאכלה' שרק הנאות שהם דּוּמְיָא דְּ'לְאָכְלָה', והיינו מִי שֶׁהֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה, מותר ליהנות בפירות שביעית, יָצְאוּ מִשְׂרָה וּכְבוּסָה שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן, לפיכך אסור להשתמש בפירות שביעית להנאות אלו. מקשה הגמרא: וְרַבִּי יוֹסֵי מדוע מרבה משרה וכבוסה הָא כְּתִיב 'לְאָכְלָה', ומשמע שרק הנאות הדומות לאכילה שהנאתן וביעורן שוה מותרות ולא משרה וכבוסה. מתרצת הגמרא: הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ שמותר להשתמש בפירות שביעית רק 'לְאָכְלָה' וְלֹא לְמִלּוּגְמָא – לרפואה. אבל לא דורשים שצריך שתהיה הנאתו וביעורו שוה, ולכן מותר להשתמש בפירות שביעית למשרה וכבוסה. ודעת רבי יוסי כְּדְתַנְיָא, שהפסוק 'לְאָכְלָה' בא למעט וְלֹא לְמִלּוּגְמָא – שאין להשתמש בפירות שביעית לצורך רפואה, שואלת הברייתא: אַתָּה אוֹמֵר 'לְאָכְלָה' וְלֹא לְמִלּוּגְמָא, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא ש'לאכלה' בא למעט וְלֹא לְכִבּוּסָה, מתרצת הברייתא: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'לָכֶם' ומשמעו לכל צרכיכם, הֲרֵי לְכִבּוּסָה אָמוּר, שהוא מותר, ואם כן הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים 'לְאָכְלָה' – מה יש לנו לדרוש למעט מתיבת 'לאכלה', על כרחך יש לנו לדרוש 'לְאָכְלָה' וְלֹא לְמִלּוּגְמָא. שואלת הברייתא: אחר שמשמעות 'לאכלה' בא למעט, ומשמעות 'לכם' בא לרבות, אם כן מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַכְּבוּסָה וּלְהוֹצִיא אֶת הַמִּלּוּגְמָא, ומדוע לא דרשו להיפך שמלוגמא מותר וכבוסה אסור.

רש"י

שבשעת לקיטתו עישורו — שאם חנט בשנה שניה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר שני, ונלקט בשלישית לשמיטה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר עני — מתעשר כדין מעשר שלישית. ואילו שאר אילנות שחנטו פירותיהן בשניה ונלקטו בשלישית — מתעשרין כדין שניה. ולענין מעשר השוו אתרוג לירק, דמעשר פירות האילן וירקות דרבנן, ומעשר גורן ויקב דאורייתא. ובגורן ויקב ילפינן בראש השנה (יג,ב) שמתעשר אחר השנה שהביאו שליש מקראי, ואסמכו רבנן מעשר דבריהם אגורן ויקב: מה גורן ויקב מיוחדים — שגדילים על רוב מים, דהיינו מי גשמים, ומתעשרין לשנה שעברה — אף כל הגדילין על רוב מים, כגון פירות האילן, מתעשרין לשנה שעברה. יצאו ירקות שגדילין על כל מים, שמתעשרים לשנה הבאה. ואתרוג נמי גדל על כל מים כירק. **לכל דבר** — אף למעשרות. **הוא דאמר** — תנא דמתני', דמקפיד אאתרוג. (**דאמר**) **כי האי תנא** — דקתני: ורבותינו נמנו באושא ואמרו אתרוג אחר לקיטה, בין למעשר בין לשביעית. **טעמא דלולב כר ששית כו'** — קושיא היא: כלומר, לעיל אמר דהיינו טעמא דלולב ניקח משום דבר ששית הוא, הא שביעית הוא — אסור. ונפקא מינה שלולבי שביעית קדושת שביעית נוהג בהו, שלא ליקח בדמיהן חלוק וטלית. **שגבבן** — שכינסן לאוצרן. **לחובה** — לשון מחבא. **לקטן לאכילה** — למאכל בהמה. **שאני התם** — גבי עצי הסקה להכי לא נוהגין בהן שביעית — דאמר קרא "והיתה שבת" וגו' ומשמע 'לכם' — לכל צרכיכם, וכתיב 'לאכלה' — למימרא דאין מותר לידונות מפירות שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה. **שהנאתו וביעורו שוה** — כלומר, שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד. כגון סיכה ושתיה והדלקת הנר. ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו, דהכי נמי מידרש קרא: "והיתה שבת הארץ" נוהגת במה ש"לכם לאכלה", שהנאתו דומה לאכילה. **יצאו עצי הסקה שהנאתן אחר ביעורן** — משנעשו גחלים אופין בהן, אבל לולב עיקר הנאתו לכבד את הבית, והוא שעת ביעורו וקלקולו, ודמי להנאת אכילה. ועלי קנים וגפנים קיימי להכי ולהכי, הלכך בתר מחשבה אזלי. **והא איכא עצים דמשחן** — עץ שמן, שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו באבוקות, והוי הנאתו וביעורו שוה, נימא השתא מיהא אם לקטן להדלקת אורה — דנהגא בהו שביעית. **ומשני: סתם עצים** — של היסק להסקה ניתנו לבריות, וסתמן לאו להאיר קיימו. הלכך, לא נחתא בהו קדושת שביעית מעיקרא ואפילו לקטן להאיר. **הכי גרסינן: עצים דהסקה תנאי היא** — ועצים דהסקה גופייהו, שהנאתן אחר ביעורן — תנאי היא אי נהגא בהו שביעית אי לא. דאיכא תנא דדריש 'לכם' דומיא דלאכילה. למעוטי כל שהנאתו אחר ביעורו, כדדרשינן לעיל, ומההיא דרשה אימעוט עצים. ואיכא דלא ממעט מיניה אלא דבר שאין הנאתו שוה בכל אדם, כגון מלוגמא וזילוף ואפיקטוזין. ואני שמעתי מרבותי שהיו גורסים: וסתם עצים להסקה נינהו תנאי היא, וכן כתוב בכל הספרים. וטרחתי מנעורי בכל צידי שיטת התלמוד לישבה כפי דבריהם, ואיני יכול. ומצאתי גירסא זו בספר כתב ידו של רבינו גרשום בן יהודה מנוחתו כבוד, ובסדר ישועות של רבינו יצחק בר מנחם כתוב ואינו מוגה, וכן נראה בעיני. **אין מוסרין פירות שביעית לא לתוך משרה** — לשרות פשתן ביין של שביעית. **ולא לכבוסה** — לכבוס בגדים ביין של שביעית. משרה וכבוסה הנאתן אחר ביעורן, שמשעה ששורה הבגדים או הפשתן ביין שעה אחת נתבער ואבד לו, והנאתו אינה עד שילבש הבגדים. **למלוגמא** = לרפואה.

מרבה

תוספות

אליעזר, אי בתר לקיטה כרבן גמליאל — נהג בו שני עישורין. אלמא: דמאן דאמר בתר לקיטה, אף על גב דנגמר פרי [וכבר] דהרי חנט בשבט של שנה שעברה, ולא נלקט עד שבט אחר! ושמא אתרוג חלוק משאר פירות, לפי שדרכו לעמוד באילן שתים ושלש שנים, וכל זמן שמתקיים באילן גדל בכל שנה ושנה. אי נמי: אף על פי שחנט בשבט של שנה שעברה — זימנין דאין נגמר גידולו עד שבט אחר. וניחא השתא, דנקט רבי יוחנן פרק קמא דראש השנה (טו,ב) גבי אתרוג אפילו כזית ונעשה כבר. כלומר: דעל ידי מי שנה הבאה גדילה. ומיהו כזית לאו דווקא בעינן, דהא רבי יוחנן בתר חנטה אזיל.

ושמא לא חשיבא חנטה באתרוג פחות מכזית.

ורבותינו נמנו באושא — אית דגרסי פרק קמא דראש השנה (טו,ב): אתרוג אחר חנטה בין למעשר בין לשביעית, וסברי רבי אליעזר דלעיל. ואי אפשר לומר כן, כדמוכח בשמעתין דגרס: אחר לקיטה. ושלש מחלוקות בדבר. **שגבבן** לחובה — יש לפרש דווקא נקט, ויש לפרש אורחא דמלתא נקט. **לקטן** לאכילה — אי בסתם היו לעצים לא היה מועיל מפרש לאכילה, מידי דהוה אעצים דמשחן שליקטן להאיר, לרבא דאמר סתם עצים להסקה. ושמא הני סתמייהו להכי ולהכי, הלכך אזלינן בתר מפרש.

ועצים דהסקה תנאי היא — אי נהגא בהו שביעית או לא, דאיכא תנא דדריש 'לכם' דומיא דלאכילה, למעוטי כל שהנאתו אחר ביעורו, וממעט עצי הסקה. ואית דלא ממעט אלא דבר שהנאתו אין שוה בכל אדם כגון מלוגמא וזילוף ואפיקטוזין, כך פירש בקונטס. ורבותינו היו גורסין: וסתם עצים להסקה ניתנו תנאי היא. ופירש בקונטרס דטרח עלה לישבה ולא יכול. וב"הגהל קמא" (בבא קמא קב,א) פירש בקונטס, וזה לשונו: תנאי היא, איכא למאן דאית ליה סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא שביעית, ואפילו אעצים דמשחן. ואיכא דסבר אעצים דמשחן מיהא חיילא. והיינו תנאי, רבנן סברי: סתם פירות לאכילה ניתנו, וחיילא עליהו קדושת שביעית כדאמרינן: דאכל דבר שהם וביעורן שוה — חיילא, הלכך אפילו לקטן למשרה ולכבוסה לא מהניא מחשבה, למיהוי בעלי קנים שלקטן לעצים ומשתרו. דהכא סתמייהו להכי ולהכי, אבל פירות סתמייהו לאכילה, ומשעת יצירתן חיילא קדושה עליהו, ותו לא מהניא מחשבה לאפקועי למשרה ולכבוסה, דאין נוהגין בקדושת שביעית. וגבי עצים נמי, סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא אפילו אעצים דמשחן. ור' יוסי סבר: לא אמרינן סתם פירות לאכילה ניתנו, ומהניא בהו מחשבה בעלי קנים וגפנים. והיכא דלקטן למשרה — הוי דבר שהנאתו אחר ביעורו, ולא חל עליה שביעית.

יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן — שמשעת ששרה הפשתן או הבגדים ביין שעה אחת — נתבער ואבד, והנאתו אינה עד שילבש אותן בגדים, כך פירש בקונטרס. ותימה: דב"הגהל קמא" (בבא קמא קא,ב ושם) קא חשיב מין הצבועין הנאתן וביעורן שוה, ומהאי טעמא הוה ליה לאחשובי הנאתו אחר ביעורו. שביעור בשעת צביעה, ולבישה אחר כך! ולמאי דבעי למימרא התם יש שבח סמנין על גבי הצמר — ניחא, דאין זה שייך גבי משרה וכבוסה. ובקונטרס פירש שם: דמיני צבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע בבגד, נמצא הנאתו וביעורו שוה. אבל משרה וכבוסה, משעה שמטילין פשתן או בגד ביין — נתקלקל ונבער, והנאתו אינה עד שלשה ימים או ארבעה שיהא הפשתן שרוי.

אין

מרבה

אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח — והא דתניא לעיל (לט,א): ואם מכר יאמר מעות הללו מחוללין על פירות שיש לי בבית — קנסא בעלמא, כדפרישית לעיל.

אבקה של שביעיות — עיקר איסור בעבודת קרקע, כגון חרישה וזריעה, אבל משא ומתן אינו אלא עשה בעלמא, דלאבלה ולא לסחורה. ועונש זה מפרש בפרק קמא דקדושין (כ,א): לסוף מוכר את מטלטליו ואת ביתו ואת עצמו — בעון משא ומתן בא לו מדה כנגד מדה.

על חיין אין מתחללין — במעשר שני חוץ לירושלים איירי, דבירושלים מותר לקנות ממנו בהמה לזבחי שלמים, כדמוכח פרק קמא דמעשר שני. ועוד: מדדייק בסמוך, דאי לא תימא הכי מעשר מעשר ממש — והא כתיב "וצרת הכסף בידך". כלומר היאך מתחלל על בהמה חיה ועוף? אלא מאי מעשר — דמי מעשר. משמע בהדיא דאיירי חוץ לירושלים, מדמייתי עלה קרא ד"וצרת הכסף", ואפילו לכתחלה שרי ר' מאיר לחלל, דקתני בהדיא בתוספתא דשביעית: אחד שביעית ואחד מעשר שני מחללין אותו על חיה ועוף ועל בהמה בעלת מום, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: לא אמרו אלא שחוטין. ומחללין — לכתחלה משמע. והא דנקט הכא מתחללין, דמשמע דיעבד, כדאמר בריש "הזהב" (בבא מציעא מה,ב) מתחללין ואין מתחללין מיבעי ליה — משום רבותא דרבנן נקט לה, דאפילו דיעבד אין מתחללין על חיין. ותימה: דבריש "הזהב" (שם מד,ב) משמע בין לבית שמאי בין לבית הלל דטיבעא אפירא לא מחללין, גבי פלוגתא דלא יעשה אדם סלעים דינרי זהב! ויש לומר: דהכא מיירי על מנת להעלותו ולאוכלו בירושלים. ופלוגתא היא בירושלמי פרק קמא דמעשר שני, יש שאוסר אפילו על מנת להעלותו, ומוקי פלוגתא דר' מאיר ורבנן דהכא בדמאי. ותימה: דמשום גזירה דרבנן דשמא יגדל מהם עדרים לא הוה לן למימר אין מתחללים דיעבד, כדמשמע בריש "הזהב" גבי פלוגתא דלא יעשה אדם סלעים דינרי זהב, דפריך: בשלמא להך לישנא דאמרת מדאורייתא משרא שרי ורבנן הוא דגזרו בהו שמא ישהה עליותיו — היינו דקתני יעשה ולא יעשה, אלא להך לישנא דאמרת מדאורייתא פליגי, מתחללין ולא מתחללין מיבעי ליה! משמע דמשום גזרה דרבנן לא אמרינן אין מתחללין דיעבד! ויש לומר: דאין מתחללין דהכא — היינו שיחזרו דמים למקומן, כדאשכחן דכוותיה בפרק "האיש מקדש" (קדושין נו,א).

שמא יגדל מהם עדרים — פרק "האיש מקדש" (קדושין נה,ב ושם), דתניא: אין לוקחין בהמה במעות מעשר שני פירש שם בקונטרס: שמא תכחיש. ולא היה לו לפרש כן, אלא כדמפרש טעמא הכא, שמא יגדל עדרים. ואפילו ר' מאיר לא פליג אלא בזכרים, אבל בנקבות לא, כדקאמרינן הכא. ומפרש בירושלמי דבזכרים פליגי אי גזרינן זכרים אטו נקבות. ותימה: דרבנן דהתם, דאמרי ואם לקח בשוגג — יחזרו דמים למקומם, במזיד — תעלה ותאכל במקומם! ויש לומר: דאיירי כמו שמפרש ר' יהודה התם; בד"א — במתכוין ולקחו מתחלתו לשם שלמים היינו נקבה, כדאיתא בביצה (כ,א) דאז לא גזרינן דיעבד שמא יגדל. ולאו דווקא לקחו לשם שלמים, דאפילו בסתם נמי, כיון שהם תמימין דהא לא ממעט אלא דווקא מתכוין

מַרְבֶּה אֲנִי אֶת הַכְּבוּסָה - שֶׁשָּׁוָה בְּכָל אָדָם, וּמוֹצִיא אֶת הַמְּלוּגְמָא - שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה לְכָל אָדָם. מַאן תָּנָא לְהָא, דְּתָנוּ רַבָּנַן: "לְאָכְלָהּ" וְלֹא לְמִלּוּגְמָא, "לְאָכְלָהּ" וְלֹא לְזִילּוּף, "לְאָכְלָהּ" וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אַפִּיקְטוּיִין. כְּמַאן - כְּרַבִּי יוֹסֵי. דְּאִי רַבָּנַן - הָא אִיכָּא נָמֵי מִשְּׁרָה וּכְבוּסָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין שְׁבִיעִית מִתְחַלֶּלֶת אֶלָּא דֶּרֶךְ מִקָּח. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בֵּין דֶּרֶךְ מִקָּח בֵּין דֶּרֶךְ חִילּוּל. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר - דִּכְתִיב: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת" וגו', וְסָמִיךְ לֵיהּ: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר" - דֶּרֶךְ מִקָּח, וְלֹא דֶּרֶךְ חִילּוּל. וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא - דִּכְתִיב: "כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ" מַה קֹּדֶשׁ - בֵּין דֶּרֶךְ מִקָּח בֵּין דֶּרֶךְ חִילּוּל, אַף שְׁבִיעִית - בֵּין דֶּרֶךְ מִקָּח בֵּין דֶּרֶךְ חִילּוּל. וְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי "כִּי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשֶׁה אֲבָקָה שֶׁל שְׁבִיעִית וכו', אָדָם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית - לַסּוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטָלָיו וְאֶת כֵּלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ" וגו'. וְרַבִּי אֶלְעָזָר, הַאי קְרָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן מַאי עֲבִיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ" מַה קֹּדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו - אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמָיהּ. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְתַנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמָיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם", מַה קֹּדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו וְאָסוּר - אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמָיהּ וַאֲסוּרָה. אִי מַה קֹּדֶשׁ תּוֹפֵס דָּמָיו וְיוֹצֵא לְחוּלִין, אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמֶיהָ וְיוֹצֵאת לְחוּלִין - תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה" - בַּהֲוָיֶיתָהּ תִּהֵא. הָא כֵּיצַד? לָקַח בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית בָּשָׂר - אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתְבַּעֲרִין בַּשְּׁבִיעִית, לָקַח בַּבָּשָׂר דָּגִים - יָצָא בָּשָׂר וְנִבְנְסוּ דָּגִים, לָקַח בַּדָּגִים יַיִן - יָצְאוּ דָּגִים וְנִבְנַס יַיִן, לָקַח בַּיַּיִן שֶׁמֶן - יָצָא יַיִן וְנִבְנַס שֶׁמֶן. הָא כֵּיצַד? אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִבְנַס בַּשְּׁבִיעִית, וּפְרֵי עַצְמוֹ אָסוּר. מִדְּקָתָנֵי "לָקַח" "לָקַח" אַלְמָא: דֶּרֶךְ מִקָּח - אִין, דֶּרֶךְ חִילּוּל - לָא. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אֶחָד שְׁבִיעִית וְאֶחָד מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלְּלִין עַל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, בֵּין חַיִּין בֵּין שְׁחוּטִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַל שְׁחוּטִין - מִתְחַלְּלִין, עַל חַיִּין - אֵין מִתְחַלְּלִין, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִגְדַּל מֵהֶן עֲדָרִים. אָמַר רָבָא: מַחֲלוֹקֶת

בזכרים

ולבער בשביעית, עד שלא תכלה לחיה מן השדה הוא זמן ביעור לפירות ולדמיהן.

בזכרים

מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם — שהכל צריכין לה, כמו אבילה ששוה בכל אדם. **מלוגמא שאינה שוה בכל אדם** — שאין הכל חולין. **ולא לזילף** — יין שמולפין בבית לריח טוב. **אפיקטויזין** — להקיא, והוא בנוטריקון: אפיק טפי זין, מזון האוכל יותר מדאי מוציא ומקיא. **כמאן כר' יוסי** — דלא ממעט אלא הנאה שאינה שוה בכל, והנך נמי אינם אלא לצורך חולי ואסטניס, והיינו תנאי דלעיל. דלרבנן לא נהגא שביעית אלא בדבר שהנאתו וביעורו שוה, דדרשינן ליה נמי הכי: והיתה שבת הארץ נוהגת בדבר שהוא לכם, דומיא דלאבלה שהנאתו וביעורו שוה, ולא בעצים. ורבי יוסי דריש הכי: והיתה שבת הארץ נוהגת כולו שהנאתו שוה בכל אדם, ואפילו עצים להסקה. **אין שביעית מתחללת** — לתפוס דמיה בקדושתה אלא דרך מקח, שמוכרה זה לחבירו. אבל לא על ידי חילול, לומר: הרי פירות הללו מחוללין על מעות האלו, כדרך שפודין הקדשות. **בשנת היובל** — שביעית ויובל חדא היא. **וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר** — ודרשינן סמוכין, למימרא דלא שייך בפירות לתפוס קדושת הדמים אלא על ידי ממכר. **קודש מתחלל בין דרך מקח בין דרך חילול** — דכתיב (ויקרא כז) "ופדה בערכך ויסף חמישיתו עליו" — הרי חילול, "ואם לא יגאל ונמכר בערכך" (שם) — הרי מקח. **ורבי יוחנן** — הך דרשה דסמוכין, דסמיך "וכי תמכרו" ליובל, מאי דריש ביה? **דרבי יוסי בר חנינא** — במסכת ערכין (ל,ב). ארוכה היא מאד, וכאן לא נכתבה כולה בספרים כמה קשה אבקה של שביעית מידי דלא הוי עיקר האיסור תלוי בו קרי אבק. וכן אבק רבית, וכן אבק לשון הרע — שאינו לשון הרע גמור, אלא צד לשון הרע. כמו אבק העולה מדבר הנכתש במכתשת. **אדם נושא ונותן בפירות שביעית** — לסחורה, דהיינו אבק שביעית. דעיקר איסור שביעית "לא תזרע", "לא תזמור", וזהו איסור קל שבה. **לסוף מוכר את מטלטליו ואת כליו** — מחמת עניות. **שנאמר בשנת היובל הזאת וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר** — ודרשינן סמוכין, שבשביל עונשה של שביעית תבא לידי כך. **קודש תופס את דמיו** — פדיה כתיב ביה, שזה יוצא וזה נכנס תחתיו: יוצא הקדש לחולין, ונכנסין הדמים תחתיו. דהיינו ופדה והיינו נמכר, דכל מכירה יוצאה מכחו של זה ובא לזה, והדמים נכנסין לרשות המוכר. **בהוייתה תהא** — בקדושתה. **מתבערין בשביעית** — בתוך זמן הביעור. **יצא בשר** — שהדמים יוצאין לחולין על ידי פדיה בדמים של קודש, דלא כתיב תהיה' אלא בפירות עצמן. **ופרי עצמו** — פרי הראשון אסור לנהוג בעצמו חול, אלא קדושת שביעית עליו. **מתחללין** — משמע: דרך חילול, בפדיה, ולא במקח וממכר. **שמא יגדל מהם** — ישהם אצלו לגדל וולדות, ונמצא משהה מעשרותיו, והתורה אמרה (דברים יד) "שנה שנה ואכלת". ואם שהה ראשונה ושניה — חייב בשלישית לבער כל מעשרותיו בסוף שנה שלישית מן הבית, ולהתוודות. וגבי שביעית נהנה מהן להתעשר, והתורה אמרה ולא לסחורה, אלא להפקיר

להוציא מעות מעשר שני לחולין. אבל בעלי מומין — קתני רבי יהודה בסיפא בתוספתא: בין בשוגג בין במזיד יחזורו דמים למקומן. וכולה ברייתא דקדושין רבי יהודה היא, דאפילו

עונה הברייתא: **מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַכִּבּוּפָה** לפי **שֶׁשָּׁוָה בְּכָל אָדָם** – שהכל צריכים לה, ודומה היא לאכילה שגם היא שוה בכל אדם, **וּמוֹצִיא** אני **אֶת הַמְּלוּגְמָא שֶׁעושים** אותה רק לחולים **וְאֵינָהּ שָׁוָה לְכָל אָדָם**, לפי שאין הכל חולים. ומסתבר שהתורה מתירה דבר השוה לכל אדם ואוסרת דבר שאינו שוה לכל אדם, ולא להיפך.

מבררת הגמרא: **מַאן תָּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן**, מן הנאמר 'וְהָיְתָה שַׁבָּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה' יש למעט **וְלֹא לְמִלוּגְמָא**, וכן 'לְאָכְלָה' **וְלֹא לְזִילּוּף** – שאסור לזלף יין של שביעית בבית לריח טוב, לפי שאין הנאתו שוה בכל אדם, שאין צריך זילוף אלא אדם מעונג ומעודן.

ועוד דורשים, 'לְאָכְלָה' **וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אַפִּיקְטָוִיזִין** – סם הגורם להקאה, שאף היא אסורה בשביעית כיון שאינה שוה בכל אדם, ואינה נצרכת אלא למי שאכל יותר מדאי. **כְּמַאן** – כמו מי מהתנאים סוברת ברייתא זו. קובעת הגמרא: שברייתא זו היא **כְּרַבִּי יוֹסֵי** שסובר שמ'לאכלה' אין ממעטים אלא הנאות שאינם שוים בכל אדם, וכן כל אלו אינם נוהגים אלא בחולים ואסטניסים [־מפונקים]. **דְּאִי** כְּרַבָּנַן – שאם נרצה לפרש שברייתא זו סוברת כרבנן, **הָא אִיכָּא נַמֵּי מִשְׁרָה וּכְבּוּפָה** – הרי לרבנן מיעטו גם שאין להשתמש בפירות שביעית למשרה וכבוסה, שאין הנאתן וביעורן שוה, וכיון שהברייתא לא הזכירה מיעוטים אלו, אלא רק מה שמיעט רבי יוסי שהם דברים שאינם שוים בכל אדם, מוכח שהיא כדעת רבי יוסי ולא כרבנן.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין שְׁבִיעִית מִתְחַלֶּלֶת אֶלָּא דֶּרֶךְ מִקָּח – קדושת פירות שביעית אינה חלה על הדמים אלא אם כן בדרך מקח וממכר, כגון שמכרן לחבירו וקיבל כסף תמורתם, אבל בדרך חילול, כגון שנוטל מעות ואומר שתהא קדושת הפירות מחוללת על המעות הללו, אינו מועיל לענין שביעית ואין לדמים קדושת שביעית. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בֵּין דֶּרֶךְ מִקָּח בֵּין דֶּרֶךְ חִילּוּל**, ואף אם מחלל את קדושת הפירות על מעות שיש ברשותו, חלה על המעות הללו קדושת שביעית. מפרשת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר** שאמר שאין קדושת שביעית חלה על המעות אלא דרך מקח, משום **דִּכְתִיב 'בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת' וגו' וְסָמִיךְ לֵיהּ 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר'**, ודורשים 'סמובים' שדווקא **דֶּרֶךְ מִקָּח** חלה קדושה מהפירות למעות, **וְלֹא דֶּרֶךְ חִילּוּל** – שבאופן זה לא חלה קדושת הפירות על המעות. ואף שפסוק זה נכתב לגבי יובל, כיון ששביעית ויובל דין אחד להם אף בשביעית הדין כן. **וְרַבִּי יוֹחָנָן** הסובר ששביעית מתחללת בין דרך מקח ובין דרך חילול, **מַאי טַעְמָא**, משום **דִּכְתִיב 'כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם'**, ודורשים מהפסוק, **מָה קֹדֶשׁ** אפשר להמיר את קדושתו **בֵּין דֶּרֶךְ מִקָּח בֵּין דֶּרֶךְ חִילּוּל, אַף שְׁבִיעִית** שדין פירותיה כדין פירות יובל, אפשר להמיר את קדושת פירותיו **בֵּין דֶּרֶךְ מִקָּח בֵּין דֶּרֶךְ חִילּוּל**.

מקשה הגמרא: **וְרַבִּי יוֹחָנָן הַאי** – פסוק זה של 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר', **מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה הוא לומד מסמיכות פסוק זה לפסוק שלגבי יובל. מתרצת הגמרא: **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכַדְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשֶׁה** – כמה חמור עונשו של מי שעובר על איסור סחורה בשביעית שהוא רק **אֲבָקָהּ** שֶׁל **שְׁבִיעִית** (וְכוּ'), שאם **אָדָם** עובר עבירה **וּנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, לַסּוֹף** הוא יורד מנכסיו, ומחמת עניות הוא **מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטְלֵיהוּ וְאֶת כֵּלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ' וְסָמִיךְ לֵיהּ 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ' וגו'** ודורשים את הפסוק 'וְכִי תִמְכְּרוּ' אם תמכרו ותקנו מה שאסרתי לכם, אז 'מִמְכָּר', סופך למכור מיטלטליך ואת כל כלי ביתך.

מקשה הגמרא: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר** הסובר שאין שביעית מתחללת אלא דרך מקח, **הַאי קְרָא** 'כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ' דדרש ממנו **רַבִּי יוֹחָנָן** שמתחללת אף דרך חילול, **מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה הוא דורש ממנו. מתרצת הגמרא: **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכַדְתַנְיָא, 'כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ', מַה קֹּדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו** – שכאשר פודים דבר קודש חלה אותה קדושה על הדמים – הכסף שבו פדו או קנו אותו, **אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמֶיהָ** שקדושת שביעית חלה על הדבר שקנו בו אותה. והיינו שמפסוק זה למדים ששייך ששביעית תעשה שחפץ אחר יהיה קדוש מחמתה.

מביאה הגמרא: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְתַנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמֶיהָ** – על ידי מקח מתקדשים אף הדמים בקדושת שביעית, **שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם' מַה קֹּדֶשׁ** שחיללו אותו על מעות **תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו וְאָסוּר** – אינו חולין אלא נעשה קודש, **אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמֶיהָ וַאֲסוּרָה** – והדמים נתפסים בקדושת פירות שביעית. שואלת הברייתא: אם למדים אנו שביעית מהקדש, **אִי** – אם כן נלמד גם **שַׁמָּה קֹדֶשׁ תּוֹפֵס דָּמָיו** – הדמים נעשים קדושים תחתיו **וְהַחֹפֵץ** הקדוש עצמו **יוֹצֵא לְחוּלִין, אַף בִּשְׁבִיעִית** נאמר שיהיה הדין כן שהיא **תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמֶיהָ** – הדמים יתקדשו תחת פירות שביעית **וְהַשביעית עצמה** [הפירות עצמם] **יוֹצֵאת לְחוּלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק 'תִּהְיֶה', ולמדים מלשון זה **בַּהֲוָיָיתָהּ תְּהֵא** – שאף שחלה קדושת שביעית על המעות, עדיין נשארת קדושת שביעית על הפירות עצמם. מבארת הברייתא: **הָא כֵּיצַד** השביעית תופסת דמיה והיא עצמה נשארת בקדושתה, **לָקַח** – קנה **בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית בָּשָׂר, אֵלּוּ וָאֵלּוּ** – גם הפירות וגם הבשר **מִתְבַּעֲרִין בַּשְּׁבִיעִית** – אם לא סיים את אכילת שניהם עד שהגיע זמן ביעור פירות שביעית, צריך לבערם, אבל אם **לָקַח בָּשָׂר** זה **דָּגִים, יָצָא הַבָּשָׂר** מקדושת השביעית שעליו **וְנִכְנְסוּ הַדָּגִים** שקנה תחתיו, ואם אחר כך **לָקַח בַּדָּגִים יַיִן, יָצְאוּ דָּגִים וְנִכְנַס יַיִן**, ואם **לָקַח בַּיַּיִן שֶׁמֶן, יָצָא יַיִן וְנִכְנַס שֶׁמֶן, הָא כֵּיצַד** – מהו הכלל בזה, **אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִכְנַס** בְּקדושת **שְׁבִיעִית, וְהַפֵּרֵי הראשון עַצְמוֹ** שגדל בשביעית **אָסוּר** בקדושת שביעית לעולם, אבל כל הפירות שקנה בינתיים ואחר כך מכר, אין קדושת שביעית נשארת בהם. מדייקת הגמרא: **מִדְּקָתָנֵי לָקַח** בפירות שביעית וכו' לָקַח בבשר וכו', ולא כתוב שפדה או חילל הפירות, **אַלְמָא** – מכאן ראיה לשיטת רבי אלעזר הסובר שרק **בְּדֶרֶךְ מִקָּח אִין** – ניתן להעביר את קדושת פירות שביעית, אבל **דֶּרֶךְ חִילּוּל לֹא.**

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֶחָד פירות שְׁבִיעִית וְאֶחָד דמי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלְּלִין עַל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בֵּין חַיִּין בֵּין שְׁחוּטִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, דווקא **עַל שְׁחוּטִין מִתְחַלְּלִין** אבל **עַל חַיִּין אֵין מִתְחַלְּלִין** מדרבנן, **גְּזֵירָה שֶׁמָּא** ישהם אצלו לתקופה ארוכה **וְיַגִּדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים**, ונמצא שבמעשר יעבור על מה שאמרה תורה 'שָׁנָה שָׁנָה, וְאָכַלְתָּ', שמעשר יש לאכול באותה שנה שהפרישו אותו. ובשביעית כיון שישהם אצלו לגדל עדרים ולהתעשר, יעבור על מה שאמרה התורה 'לְאָכְלָה' ולא לסחורה. וממה שנקטה הברייתא לשון 'מתחללין' שמשמעותו דרך חילול בפדיה [שמקח וממכר אינו נכלל בלשון חילול], יש ראיה לשיטת רבי יוחנן ששביעית מתחללת בין דרך מקח ובין דרך חילול.

אָמַר רָבָא, מַחֲלוֹקֶת ר' מאיר וחכמים אם מותר לחלל פירות שביעית ומעשר שני על בהמה חיה ועוף חיים

המשך ביאור למס' סוכה ליום רביעי עמ' ב

לְשם מִי שֶׁהָאַרְבַּע רוּחוֹת [־צדדים] שבעולם **שֶׁלּוֹ** – שהקדוש ברוך הוא מושל בהם, **וכשמַעֲלֶה וּמוֹרִיד** למעלה ולמטה, הרי הוא מראה שעושה כן **לְשם מִי שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ** [־שהם למעלה ולמטה] **שֶׁלּוֹ. וּבְמַעֲרָבָא מַתְנוּ הָכִי** – בארץ ישראל פירשו כך, **אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מוֹלִיךְ וּמַכִּיא** לפנים ולאחור, **כְּדֵי לַעֲצוֹר רוּחוֹת רָעוֹת** שבאות מכל צד, **וּמַעֲלֶה** למעלה **וּמוֹרִיד** למטה **כְּדֵי לַעֲצוֹר טְלָלִים רָעִים** – מיני הטל והגשמים הרעים, שבאים מלמעלה למטה. מוסיפה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר** (זבילא) [זְבִידָא] **זֹאת אוֹמֶרֶת** – מדברי רבי יוסי בר חנינא, שאמר שהתנופה באה כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים, נלמד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

1 **א. בְּשַׁבָּת צָרִיךְ לְהַקְדִּים לָבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת**[א-ב] **יוֹתֵר מִבְּיוֹם טוֹב כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן תקכ"ט**[7] **וּמִכָּל מָקוֹם**

הלכתא רבתא

א] לבית הכנסת - נוהגים לטבול במקוה ביום השבת בבקר[1].

ב] לבית הכנסת - ביום שבת קודש שמברכים החדש, השכם בבקר יתקבצו אנ"ש לבית הכנסת[2] להגיד כל התהלים[3]. אחר האמירה ילמדו כשעה מאמר של חסידות שיהיה מובן לכולם ואחר כך תפלה. אחר אמירת כל התהלים בשבת מברכים יאמרו קדיש יתום. ואם יש חיוב - יארצייט או אבל - אומרים קדיש יתום אחר כל ספר[4].

כשאומרים קדיש בין ספר לספר - אומרים היהי־רצון

ציונים והוספות

1) מנהג המקובל מחסידים הראשונים בשם מורנו הבעש"ט (ס' המנהגים עמ' 25).

הטבילה במקוה ביום השבת קודם התפלה, היתה לחסידים סגולה להתפלל בהתבוננות והתעוררות של דבקות (ספר השיחות ה'תש"ב עמוד 19).

הטבילה בבוקר השבת - אף אם טבלו בערב־שבת.

להלן כמה זהירויות בטבילת השבת: כבר כתבו האחרונים שח"ו לבוא אחר האריז"ל שכתב לטבול בשבת בבוקר וטובלים בשבת ללא חשש. טובלים גם במקוה חמה - אבל לא ישהו בה (משום גזירת רחיצה בחמין). וכן מותר להניח המגבת על ראשו - אבל ייזהר שלא יסחט (במקומות קיבוץ השערות). כן יש הנזהרים שלא לטלטל מים בעין במקום שאין עירוב אלא להמתין שיתנגבו (שאז מותר לכתחילה לטלטלם אף אם גופו ושערותיו רטובים). וכן לא לשטוח המגבת הרטובה.

2) עיקר התקנה דשבת מברכים היתה אמירת התהלים בציבור, אבל גם היחיד אומרם. ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ (ח"ג עמ' תל): ימים אלו פניתי בבקשה לידידינו אנ"ש שיחיו על אודות הקביעות דשבת מברכים לקובעו בעזה"י ... וסדר מיוחד באמירת כל התהלים בצבור בהשכמה קודם התפלה ולימוד דא"ח ברבים.

ובאגרות קודש כ"ק אדמו"ר חי"ח עמ' עח: נעם לי לקרות במכתבו על דבר הפצת התקנה דאמירת תהלים בשבת מברכין החדש קודם התפלה. ויהי רצון שבקרוב יהיה בזה גם מנין שלם. וכמבואר באגרת הקודש סימן כג שבכל ענין של קדושה ענין נעלה הוא שיהיה בי עשרה.

ובשיחת ש"פ בראשית ה'תשכ"א (תורת מנחם התוועדויות חכ"ט ע' 115): בנוגע לאמירת תהלים - היתה התקנה שאמירת התהלים תהי' בציבור דוקא, ועד שנתפרש בהתקנה שלאחר סיום אמירת התהלים יאמרו קדיש יתום. ודלא כאותם "שפיץ חב"ד" הסבורים שאינם צריכים לבוא לאמירת תהלים, כיון שבאותה שעה עוסק הוא בלימוד החסידות, מייחד "ייחודים", או שאינו יודע בעצמו מה הוא עושה... ולכן אומר תהלים לעצמו, להיותו "מורם מעם"!... - לא כן היתה התקנה, אלא יש לומר את התהלים בציבור דוקא יחד עם כל שאר בנ"י.

3) כשאי אפשר להשלים כל התהלים קודם התפילה ניתן להשלים זאת בין מנחה למעריב, ביום א', או אפילו בשבת שלאחר־כך.

בס' היכל מנחם ח"ג עמו' רסו: סיפר לי הרב ... שלפני הרבה שנים היה ביחידות אצל הרבי ושאל מה לעשות בנוגע לגמירת ספר התהלים בשבת קודם מברכים החודש, כשלא הספיק לסיים אותו קודם תפילת שחרית, ועל זה ענה הרבי: יכולים לגמרו אחרי תפילת מנחה, ואם עדיין לא גמרו (ובלילה אין אומרים תהלים - מצד תורה שבכתב וכו') אינני רואה למה תמתין אחרי חצות לילה, לכן יכולים לגומרו ביום ראשון.

גם באג"ק מוהריי"ץ כרך ג עמ' תקעח, משמע שיש מעלה לזמן שבין מנחה למעריב: הצעתי כי בכל שבת מברכין ינהיגו בהבתי כנסיות לאמר כל התהלים עם אמירת הקדישים בכל אתר ואתר לפי הזמן המתאים להם אם בש"ק בהשכמה קודם התפלה או בין מנחה למעריב.

במק"א הובאה שמועה שפעם אמר הרבי לאחד הבחורים שישלים התהלים (דוקא) בשבת הבאה (או בשבתות שאחריה) (כפר חב"ד גליון 986 עמ' 62, הובא בס' השבת בקבלה ובחסידות ח"ב עמ' 757 ובס' דער רבינס קינדער עמ' תלד, ושם שמועה מכ"ק אדמו"ר שאפשר להתחיל באמירתם כבר מחצות ליל שבת או קודם חצות).

ובס' נתיבים בשדה השליחות ח"ב עמ' 85 מביא הוראה פרטית לא' שהלך הרבה ברגל בש"ק ולא היה סיפק בידו לגמור כל התהלים, שכ"ק אדמו"ר אמר לו שהסדר אינו מעכב, ובדרך יאמר הפרקים שמכיר בע"פ ולאחמ"כ ישלים שאר הפרקים, וכן מביא מכתב כ"ק אדמו"ר בו כותב על אמירת התהלים: "מובן שישתדל להשלימו במשך היום".

וראה בס' קובץ רז"ש עמוד 30 שהשיב לשואלו לא לדחות תפילה בציבור מפני אמירת תהלים.

4) אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג עמ' תכג, היום יום כו כסלו, ספר המנהגים עמ' 30 ועוד.

על חשיבות אמירת תהלים זו נכתב בהיום יום כה שבט: אמירת תהלים בכל יום, וכל התהלים בשבת מברכים יש להקפיד על כך מאוד. זה נוגע לו, לבניו ולבני בניו.

ובמקום אחר נאמר שאמירת התהלים היא 'כלי' שעל ידו ממשיכים את ברכת החודש:

ויש לומר בדרך אפשר שזהו הטעם לתקנת כ"ק מו"ח

1 נוֹהֲגִים לְאַחֵר יוֹתֵר מִבְּחוֹל מִשּׁוּם הַשִּׁנָּה שֶׁהִיא עֹנֶג שַׁבָּת[8] וּמִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לִיזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לַעֲבֹר זְמַן
2 קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה[9] אֲבָל בִּימֵי הַחֹרֶף שֶׁהַלֵּילוֹת אֲרֻכִּים יְכוֹלִים לְהַקְדִּים כְּמוֹ בְּחוֹל:

סימן רפא הלכות שבת דיני זמירות ביום השבת סעיף א

הלכתא רבתא

שאחרי כל ספר ולאחריו הקדיש. אבל כשאין אומרים קדיש בין ספר לספר אומרים את היהי־רצון פעם אחת[5] בסיום התהלים[6].

ציונים והוספות

אדמו"ר שבשבת מברכים החודש יוסיפו באמירת תהלים, ויערכו התוועדות: ידוע גודל הענין והמעלה דאמירת תהלים - שעל זה נאמר "כוס ישועות אשא ובשם הוי' אקרא".

וכמו כן ידוע גודל הענין והמעלה של התוועדות - כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר על דבר פתגם חסידים הראשונים שבכחה של התוועדות חסידית לפעול יותר מפעולתו של מלאך מיכאל.

ויש לומר, שב' עניינים אלו - אמירת תהלים והתוועדות - הם ה"כלים" שעל ידם ממשיכים הענין דברכת החודש, לפעול את המעמד ומצב ד"קיימא סיהרא באשלמותא" (תורת מנחם חי"ג עמ' 113, וראה שם עמ' 197 שצריך לומר את כל התהלים שייך לכל ימי החודש שזו נתינת כח לכל ימי החודש).

עוד על חשיבות אמירת התהלים בשיחת ש"פ פקודי תשכ"ז תורת מנחם חמ"ט עמ' 157: משיח לא יהי' מוכן לשמעו שום "קונצים", אלא ידרוש חשבון - "אלא פקודי המשכן": תרשום בפתק כמה חסידים עשית - על כמה יהודים פעלת שיהיו חסידים של הרבי, שילמדו חת"ת, ויבואו לומר כל התהלים בשבת מברכים!

5) קודם התהלים - אומרים את ג' הפסוקים לכו נרננה וגו' שבתחלת התהלים, ובסיום התהלים את הפסוקים מי יתן וגו', אף שאין אומרים אותם בשיעור התהלים היומי.

(מפי השמועה שכן נהג כ"ק אדמו"ר ס' השבת בקבלה ובחסידות ח"ב ע' 758, התקשרות גיליון 789 עמ' 11), אמנם בהתקשרות גיליון תמה פקפקו בזה ע"פ כתי"ק מכ"ק אדמו"ר שכתב על ענין זה 'לא שמעתי' - אף שבכמה תהלים נדפס כן, ולכן אין בידי להורות בזה, ומכל מקום שולל לומר זאת עם שיעור התהלים היומי, אמנם בפועל נהוג לומר הלכו נרננה והפסוקים שלאחרי התהלים כשגומרים את כל התהלים כפי שנדפס.

6) ספר המנהגים עמוד 30, ושם בהערה הובא ממכתב כ"ק אדמו"ר נדפס בכ"מ וכן באג"ק כרך י עמ' דש: מתאים למנהגנו הנ"ל נראה לי שבמקרה שאומרים קדיש בין ספר לספר - יאמר מקודם היהי רצון שאחרי הספר (עכ"פ יאמרו - זה האומר קדיש), שענינו סיום אמירת מזמורים שלכן אומר קדיש אח"ז. ואח"כ כשמתחיל ספר שלאחריו - הוא מעין דבר חדש. וע"ד ברהמ"ז כשמחלקין סעודה לשנים (ראה שו"ע רבנו [הזקן] סרצ"א סוס"ג).

ולהעיר שבלקוטי שיחות חי"א עמ' 317 משמע שאמירת היה"ר שייכת יותר לאמירת התהלים בשבת מברכים (משום שמסיימים את כל התהלים בפעם אחת): אמירת תהלים בכל יום בבקר לאחרי תפלת היום - כפי שנחלק התהלים לימי החודש - ובשבת קודש מברכין החדש קודם התפלה, סיום כל חמשה ספרי תהלים, שהם מכוונים לחמשה חומשי תורה (כנקבע בה"יהי רצון" שלאחרי אמירת תהילים).

ובס' נתיבים בשדה השליחות ע' 222 מסתפק באופן אמירת ה"יהי רצון" ומציע הנוסח הבא: בזכות חמשה ספרי תהלים שקראתי לפניך שהן כנגד חמשה חומשי תורה, בזכות מזמוריהם.

בקובץ 'התקשרות' גליון רכא ע' 18 נכתב: הרבי לא נהג לומר 'יהי רצון' אחר אמירת כל ספר שבתהלים (י"א שאמר בסוף כל התהילים), וגם כאן בס' המנהגים הציע אמירתו רק כדי ליישב יותר אמירת קדיש על כל ספר, ומשמע שללא זאת אינו נאמר. כשחל כ"ג אלול (יום בו הרבי אמר קדיש) בשבת, אמר הרבי יה"ר אחרי כל ספר (באמירת התהלים של שבת מברכים) למרות שכאשר החזן סיים את הספר עדיין עמד הרבי באמצע הספר.

ובקובץ הערות וביאורים גליון אלף־י עמ' 20 שמועה שכשאמר רבינו קדיש בשבת מברכים (כשחל ביום שבו אמר קדיש) היו כמה פעמים (בשנים האחרונות) שאמר קדיש בין ספר לספר אך לא אמר את היה"ר.

7) ס"ח: ביו"ט שחרית מאחרין מעט לבא לבית הכנסת כדי שיכינו מקצת צרכי הסעודה קודם הליכה לבית הכנסת ולא יצטרכו להתעכב בתיקון כל צרכי סעודה בבואם מבית הכנסת וגם בבית הכנסת אין מאריכין מאד אלא ממהרין לצאת כדי לשמוח בשמחת יו"ט ויש לגעור בחזנים המאריכים יותר מחצות היום. וראה שם ס"ט.

8) ועד"ז בסימן רצ ס"ב לגבי שנת הצהריים: אם רגיל בשינת צהרים בחול אל יבטלנה בשבת כי עונג הוא לו.

אמנם באגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ כרך יג עמ' עא כתב: בטח ידעת כי קדוש יום השבת לאנ"ש שי' לקום בבקר קודם יותר מבימות החול, ולהתעסק בתפלה בהתבוננות והעמקה כמה שאפשר ולבוא בחשבון כו'.

9) עד"ז ביו"ט כדלהלן סימן תקכט ס"ט: וצריך למחות ביד מקצת מקומות שמאחרים לבא לבית הכנסת ביום טוב וגם מאריכים בפיוטים קודם קריאת שמע ומתוך כך הם עוברים זמן קריאת שמע.

שולחן ערוך – הלכות שבת

טז וכל זה להחזיר הדלתות אבל ליטול הדלתות מהכלים מותר בכל ענין אם אינן תקועין בהן בחוזק ואין בזה משום סותר מפני שאין בנין וסתירה בכלים אבל אם הן תקועין בחוזק יש בפריקתן משום סותר כמו שיתבאר:

יז אבל דלת של בית ושל בור ודות או של כלים המחוברים בקרקע כגון לול של תרנגולים שהוא כלי ומחובר בקרקע אסור בין ליטול בין להחזיר שכל דבר המחובר בקרקע יש בו בנין וסתירה לפיכך מה שנוהגים בסעודות גדולות בימות החמה ליטול החלונות ע"י נכרי לא יפה הם עושים שהרי בנטילה זו יש חיוב חטאת לישראל שהוא סותר על מנת לבנות שהרי עתיד להחזירן אח"כ וא"כ כשאומר לנכרי הרי זה שבות גמור ואינו שבות דשבות שהתירוהו במקום מצטער כמו שנתבאר בסי' ש"ז.

ולהאומרים שסותר על מנת לבנות אינו חייב אלא אם כן דעתו שבנין האחרון יהיה יותר טוב מן הראשון כמו שנתבאר בסי' רע"ח אין בנטילת החלונות אלא איסור מדברי סופרים ולומר לנכרי הוא שבות דשבות שהתירוהו במקום מצטער.

לפיכך אין צריך למחות בהמקילין כיון שיש להם על מי שיסמכו אבל כל אדם יחמיר לעצמו כסברא הראשונה שהיא עיקר וגם צריך להזהיר לרבים שנכשלים שנוטלין רביעיות החלונות (שקורין קוואטיר"ן) מן החלונות ואינם יודעים שיש בזה איסור גדול:

יח ואפילו כלים שאינם מחוברין לקרקע אם הם גדולים כל כך שמחזיקין מ' סאה דהיינו אמה על אמה ברום ג' אמות עם הדפנות בלא עובי הרגלים והלבזבזין הרי הם כאהל ויש בהן בנין וסתירה ולפיכך אסור ליטול דלתותיהם מהם:

יט לא אמרו שאין בנין וסתירה בכלים אלא בבנין גרוע וסתירת בנין גרוע כגון נטילת הדלת מהכלי והחזרתה שאין החזרה בנין גמור הואיל ועדיין היא מפורקת מהכלי שאינה תקועה שם בחוזק ויכול ליטלה ממנו בקל ולכן גם נטילתה אין זו סתירת בנין גמור וכן כל כלי שהוא של פרקים אם אין פרקיו תקועין בחוזק אין בפריקתן סתירה גמורה ולא בהחזרתן בנין גמור

אבל העושה כלי מתחלתו הרי זה בנין גמור וחייב משום בונה והשובר כלי שלם הרי זו סתירת בנין גמור וחייב משום סותר וכן התוקע העץ בתוך הקרדום להיות לו לבית יד חייב משום בונה וכן כל התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד הרי זה תולדת בונה וחייב וכל המפרק עץ תקוע חייב משום סותר כמו הסותר בנין גמור:

כ ואפילו בכלי של פרקים אם תקע פרקיו דהיינו שהדקם בחוזק בענין שצריך לזה גבורה ואומנות הרי זה בנין גמור וחייב משום בונה אם עשוי להתקיים הרבה ואם אינו עשוי להתקיים הרבה הרי זה בנין עראי ואסור מדברי סופרים אלא אם כן אינו עשוי לקיום כלל כמו שיתבאר:

כא לפיכך כל כלי של פרקים שנתפרק אסרו חכמים להחזירו בשבת אפילו אינו מהדקו אלא מעט בענין שהוא רפוי ואינו רפוי גזרה שמא יתקע בחוזק אבל אם אינו מהדקו כלל אלא מניחו רפוי לגמרי מותר.

והוא שדרכו של כלי להיות כך רפוי לעולם אבל אם דרכו להיות מהודק ותקוע בחוזק אף שעכשיו מניחו רפוי אסור להחזירו גזרה שמא יתקע.

וכוס של פרקים יש אומרים שאף שדרכו להיות מהודק קצת מותר להחזירו ולהדקו קצת ואין חוששים שמא יתקע בחוזק לפי שאין דרך הכוס כלל להדקו כל כך בחוזק עד שיתחייב עליו משום בונה ולא אסרו להדק אפילו מעט אלא במטה של פרקים וכל כיוצא בה משאר הכלים שיש לחוש בהם שמא יתקע בחוזק ויש אומרים שאין חילוק בין כוס לשאר כלים ואסור להחזיר הכוס אלא אם כן מניחו רפוי לגמרי ויש להחמיר כדבריהם אלא אם כן במקום צורך גדול אזי יש לסמוך להקל אם אין דרך הכוס כלל להדקו בחוזק.

אבל כוסות העשויים בחריצים סביב ומהודקים בחוזק לדברי הכל אסור להחזירם אפילו מניחם רפויים לגמרי ומכל מקום כיסויי כלים העשויים כך בחריצים סביב (שקורי"ן שרוי"ף) אע"פ שמהדקין אותם בחוזק מאד על פי הכלי אין בהם שום איסור לא בנטילתן משום סתירה ולא בהחזרתן משום בנין לפי שאינן עשויין לקיום כלל רק לפותחן ולסוגרן תדיר גם בשבת עצמה ולא אסרו בנין עראי וסתירתו אלא כשאינו עשוי על מנת לסותרו בשבת עצמה כמו שיתבאר בסי' שי"ד:

כב כל כלי של פרקים שהוא מהודק בחוזק בענין שהיה חייב משום הידוק זה אסור לפרקו בשבת משום סותר אבל אם הוא מהודק קצת שאין איסור בהדוק זה אלא משום גזרה שמא יתקע בחוזק אין בו ג"כ משום סותר ומותר לפרקו לכתחלה:

חלק ב סימן שיג טלטול דלת וחלון והמנעול בשבת סעיפים טד-כב

לקוטי תורה

וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'. הנה יש להבין הלא כבר נאמר אתה הראת לדעת וגו', ומהו עוד וידעת.

בתחילת פ' ואתחנן, בתיאור מעמד מתן תורה, יש שני כתובים: "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו", "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". ואינו מובן: מאחר שכבר נתגלה

לבני ישראל ש"ה' הוא האלקים" בראי' ממש ("הראת לדעת"), למה הוצרכו לעוד ציווי על הידיעה כאמרו "וידעת היום".

גם מהו היום.

גם צריך להבין מה שנאמר "וידעת היום", מהו הדיוק וההדגשה שהציווי לדעת כי ה' הוא האלקים הוא "היום" דוקא, והול"ל סתם "וידעת והשבות אל לבבך גו'".

[להבין זה מקדים עוד שאלה בכתובים כאן:]

אך הנה אחר מתן תורה שראו פנים אל פנים ושמעו בעצמם עשרת הדברות מפי הקב"ה, **אמרו אם יוספים אנחנו לשמוע וגו' קרב אתה ושמע וגו', והקב"ה הסכים על ידם ואמר היטיבו כל אשר דברו וגו' לך אמור להם וגו'** (שמעתה ידבר אליהם משה).

וכתיב תיכף לאחרי זה **וזאת המצוה וגו' לעשות בארץ וגו' עד ארץ זבת חלב ודבש, וכתיב בתריה שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד ואהבת וגו', שהיא המצוה הראשונה שנצטוו - אחר עשרת הדברות ששמעו מפי הגבורה - מפי משה.**

"זאת המצוה" - זאת ל' יחיד - קאי על פרשת ק"ש (שנאמרה תיכף לאחרי פרשה זו דמתן תורה), שנק' "מצוה" סתם כי היא "כוללת כל המצות".

וצריך להבין למה הקדים לומר וזאת המצוה וגו' לעשות בארץ וגו', דהא פרשה שמע חובת הגוף היא ונוהגת בין בארץ כו'.

חובת קריאת שמע אינה בארץ דוקא, שהרי היא חובת הגוף שנוהגת גם בחוץ לארץ, ואמאי אומר "לעשות בארץ". וגם, מדוע מדייק כאן "ארץ זבת חלב ודבש" - מהי השייכות בין מצות ק"ש לארץ זבת חלב ודבש.

ד"ה וידעת היום פרק א

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(נה) **והנה** בחי' אור ההמשכה וההשפעה הזאת מח"י ברכאן דאצי' בבי"ע הוא ע"י בחי' כרוב קל כמ"ש רוכב על כרוב קל שלו ושט בח"י אלף כו' פי' כרוב כרביא שהוא אדם קטן כידוע בדברי רז"ל כתי' פני הא' פני הכרוב ופני הב' פני אדם כו' היינו פני כרוב היינו פני אדם אפי רברבי ואפי זוטרי שאפי זוטרי הוא בחי' הכרוב כרבי' ואפי רברבי הוא מ"ש ועל דמות הכס' דמות כמראה אדם עליו כו' והענין הוא דמה שאמרו הקב"ה רוכב כו' הוא בחי' אדם הגדול דאצי' בחי' אפי רברבי בבחי' מוחין דגדלות שאא"ס מאיר שם בגלוי יותר כו' ובחי' אדם הקטן שנק' כרוב כרביא אפי זוטרי היינו בחי' מט"ט דבריאה ששמו כשם רבו כו' בבחי' מוחין דקטנות ונק' נער כמ"ש נער הייתי כו' והוא בחי' כרוב קל שלו שע"י נמשך השפע לח"י אלף עולמות כנ"ל ובאור הדברים הנה פי' אדם היינו בחי' שם מ"ה בגי' אדם והוא שם מ"ה במלוי אלפין דאיהו אורח כל האצי' כו' דהיינו שע"י דוקא הוא בחי' החבור והתכללות של כל האורות העליונים זע"ז ע"י שנמשך בחי' תוס' גלוי אא"ס בבחי' שם מ"ה זה וכל בחינת תוס' גלוי אור עליון ממשיך בחי' בטול עד שגם ההפכיים ומנגדים זע"ז יתאחדו ויתחברו יחד כי נתבטל כ"א ממציאותו ואינו מרגיש א"ע כלל וע"כ יכול לסבול גם הפכו ומנגדו כי מה שלא יוכל לסבול הפכו היינו מפני בחי' ההתפשטות ישותו כו' וכמשל שני שרים מנגדיים כאש ומים בבואם לפני המלך מפני אימת רוממות המלך שגבוה מאד משניהם יחדיו יתבטל כל א' מישותו ויסבול הפכו והיו לאחדים ממש וכמו"כ בענין עושה שלום במרומיו בין מיכאל וגבריאל שר של אש ושר של מים ואין מכבין זא"ז מפני בחי' תוס' גלוי אור האלקי עליהם שלמעלה משניהם שממשיך בחי' בטול גדול בהם עד שיתאחדו ואין מכבין זא"ז כלל:

שער הפורים

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

וזהו ג"כ מה שאמר ר"י ב"ז אלמלא הניח ב"ז את ראשו בין ברכיו כל היום לא היו משגיחין עליו ור"ח ב"ד נענה מיד, ואף שריב"ז הי' גדול הרבה בתורה ממנו, והיינו לפי שע"י בחי' עצמות הנשמה שהוא בחי' הרצון בזה הי' רחב"ד גדול. וזהו הוא דומה כעבד לפני המלך ואני כשר לפני המלך, עבד הוא בחי' ביטול הרצון שלמעלה מן השכל, ואני כשר לפני המלך שהוא בחי' ומדרי' חכ' אורייתא מח"ע נפקת כו'.

ולהבין בתוס' ביאור ענין קשה לזווגם

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

אמנם הנה אמונת נש"י שהוא בבחי' סוכ"ע וממכ"ע הנה כ"ז הוא בבחי' מה ששייך לעולמות, כי ענין ממכ"ע שהוא כמארז"ל מה הנשמה ממלא את כל הגוף כך הקב"ה ממלא את כל העולם נת' לעיל שזהו כענין חיות הנשמה לגוף שהעולם הוא גוף גדול א"כ זהו ודאי שייך לעולמות, כ"א אפי' בחי' סוכ"ע הוא ג"כ שייך לעולמות, שענין סוכ"ע הוא כמשל השמים שמקיפי' את הארץ, והארץ היא כגרגיר חרדל נגד השמים, עכ"ז גם השמים הם מוגבלים בבחי' שיעור ומספר ידוע, ועל הארץ ארז"ל סומכי דארעא שית אלפי פרסא, ומ"מ היא כגרגיר חרדל נגד השמים המקיפה מכל צד כנ"ל, אך מזה עצמו מובן אשר גם השמים המה מוגבלי' רק שהוא במספר היותר גדול כו'. ועד"ז יובן בענין סוכ"ע וממכ"ע שגם בחי' סוכ"ע הוא ג"כ מה ששייך לעלמין, דעם היות שזהו מה שהוא בבחי' מקיף ואינו מתלבש בפנימי' מ"מ ה"ה מקיף את העולם שבהכרח לומר ששייך קצת לעולם דאל"כ למה הוא מקיף, ונודע כי המקיף נותן ג"כ חיות כמו האו"פ, וגם מזה מובן שבהכרח לומר שהמקיף שייך להניקף והוא לפי ערך דבר הניקף, הגם שבעצם אין ערוך כו' כמ"ש מזה במ"א, ונמצא כי אמונת נש"י הוא רק בבחי' אוא"ס השייך לצורך התהוות העולמות.

כי תשא את ראש בנ"י

בס"ד. (ש"פ ויקהל פ' שקלים, ל"ב).

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

והגם שהצמצום מעשר ספירות הגנוזות אל האורות כפי שמתגלים לאחר הצמצום **הוא בבחינת מיעוט לבד** ולא סילוק **דענין המיעוט הוא בבחינת גילוי מההעלם** ולא התחדשות – ואם כן כיצד יכולים להתלבש בכלים? (**וזהו ההפרש בין מיעוט לסילוק דמיעוט הוא שההמשכה הוא בערך שרשה ומקורה**, אלא שחל בה מיעוט, **וסילוק הוא באין ערוך** – שנתעלם לגמרי כל האור, ומה שנמשך אחר כך הוא ענין אחר - **וכמו התחדשות כו'**. וכיון שהאורות הם בבחינת מיעוט ולא סילוק, כלומר שיש להם שייכות למקורם ולא התחדשות ממש, הרי כיצד יכולים להתלבש בבחינת הכלים שהם בחינת גבול?

אלא שעל זה מעיר: **ובאמת גם בזה אינו בבחינת התחדשות ממש** – כלומר גם אם היינו אומרים שהאורות נמשכו בבחינת סילוק ממש ולא מיעוט[52], הרי זה עדיין פלא כיצד הם מתלבשים בכלים **שהרי הוא על**

52). ויש לעיין מה כוונתו כאן, הרי מדברים על האור של הספירות הגנוזות שהוא נמשך על ידי צמצום שבבחינת מיעוט, ומה מקום יש לדון מה היה קורה "אילו" - אם זה היה נמשך בבחינת סילוק? ואולי יש לפרש כוונתו דרוצה לפרש זאת אף לשיטת הרמ"ק, שלפני הצמצום אין התחלקות באורות, וממילא ההתחלקות נוצרה על ידי סילוק.

כל פנים בבחינת דביקות במקורו כו', שהרי גדר של 'אור' זה ענין של דביקות, גם אחרי שהוא עובר סילוק, כמו שהוסבר (במאמר הקודם) בשיטת הרמ"ק, **והתחדשות ממש** של בחינת גבול שייך רק **במציאות דבר כמו בכלים כו'**)

מכל מקום, כיון שאומרים שהאורות לגבי שרשם הם בבחינת מיעוט, שזה גילוי ההעלם ולא התחדשות ממש, **וכל גילוי מההעלם הרי הגילוי מעין ההעלם כו'**, **וכשם שההעלם** – בשרשי האורות כפי שהם לפני הצמצום **הוא בבחינת פשיטות כמו כן הגילוי גם כן** לאחר **הצמצום בבחינת פשיטות כו'**. – ואם כן כיצד הם מתלבשים בכלים?

מתרץ הרבי נ"ע - **הנה באמת הרי העשר ספירות דאורות הן בבחינת פשיטות לגבי עשר ספירות דכלים וכמו שנתבאר לעיל פרק י"ד**, כלומר, זה אמנם נכון שהאור שלמעלה מהתלבשותו בכלי הרי הוא פשוט ו"בלי מה" ביחס לאור המתלבש בכלי ולכן אנו קוראים להם פשוטים, כשמעריכים אותם ביחס אל הכלים. **מכל מקום מאחר שגם בשרשן ומקורן יש בחינת עשר ספירות** שזה ענין של גדר, הרי מצד הגדר שבהם הם יכולים להתלבש בכלים.

דעם היות שהן בבחינת פשיטות מצד הדביקות של האורות במקורן לפני הצמצום **ומצד ההתכללות שלהם באור אין סוף ברוך הוא וכמו שנתבאר לעיל פרק כ"א**, שעל שם זה נקראו "גנוזות", **הרי הם מכל מקום בבחינת עשר ספירות כו'**, אלא שלפני הצמצום זה לא נרגש, **וכמו שנמשכו על ידי הצמצום בבחינת ספירות פרטיות בפני עצמן הרי נעשה כל אור בבחינת מציאות ניכרת על כל פנים**, ולכן המסקנה היא שהרי **הם בערך שיתלבש בבחינת הכלים כו'**

כלומר התירוץ הוא, שהאורות נראים פשוטים ביחס אל הכלים, אך אינם פשוטים באמת, מצד שרשם לפני הצמצום בבחינה של עשר ספירות דוקא.

(ולקמן **פרק** קט"ז[53] **יתבאר עוד סיבה לזה** שהאורות יכולים להתלבש בכלים, - שם מבואר שהכלי ראוי לקבלת האור - שיש בכלי גופא בהירות שהיא מתאימה לבהירות האור. **והא בהא תליא** (וזה בזה תלוי) **כו'** - כלומר, זה גופא שיש בכלי בהירות המתאימה לבהירות האור, הוא מצד זה שיש צמצום באור המגלה את הגדר וההתחלקות באורות עצמם, והוא המאפשר שייכות ביניהם).

שבת פרשת בלק תער"ב

ואולי יש לפרש באופן נוסף (באופן שיובן אף לשיטתנו בהמשך זה, כשיטת האר"י): דלעיל התבאר, שבספירת החכמה שורה האור אין סוף, שזה הרושם מהספירות אין קץ. והרי התבאר שהצמצום שבספירות אין קץ הוא באופן של סילוק ממש. ועל כן מבאר כאן, שגם אור זה, שנמשך על ידי סילוק, כיון שהוא בגדר של אור שעניינו דביקות, הרי הוא לא התחדשות ממש, וגם עליו יש לשאול, כיצד הוא מתלבש בכלים, שהרי הוא דבוק למקורו.

53). על פי שולי הגיליון. וזה לשונו שם: שזהו מה שיש דוגמא בהכלי שהיא כמו האור דמשו"ז היא כלי לקבל את האור כו', שהרי אור וכלים הם רחוקי' ומובדלי' זמ"ז ואיך האור מתלבש בהכלים כו' אלא שזהו מפני שיש בכלים שהן בדוגמת האור כו', וכמו בהירות חומר הענין שבזה הוא כלי לאור הראי', וכמו בזכוכית הבהירות שבה הוא דוגמת האור שעל ידי זה היא מקבלת את אור השמש כו', וכמו כן בכלים יש מה שהיא בדוגמת האור שזהו בחינת פנימי' הכלי כו'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ז

ח) **וְהִנֵּה** כְּשֵׁם שֶׁהַנְּשָׁמָה הַמְמַלֵּא אֶת הַגּוּף הֲרֵי בִּכְלָלוּת מִתְחַלֵּק לְג' חֲלָקִים כְּלָלִיִּים, רֹאשׁ גּוּף וְרֶגֶל, כֵּן הוּא בְּהָעוֹלָמוֹת שֶׁמִּתְחַלְּקִים בְּג' מַדְרֵגוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וַהֲגַם דִּכְתִיב "וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר", אַל תִּקְרָא[17] "וַעֲלָמוֹת" אֶלָּא "וְעוֹלָמוֹת", שֶׁהֵם עוֹלָמוֹת בְּלִי שִׁעוּר וּמִסְפָּר כְּלָל, וּמִכָּל־מָקוֹם בִּכְלָלוּתָם מִתְחַלְּקִים בְּג' עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וּכְמַאֲמַר[18] "אִמָּא עִלָּאָה מְקַנְּנָא בְּכוּרְסַיָּא וְשִׁית סְפִירָן"[יג] בִּיצִירָה וּמַלְכוּת בַּעֲשִׂיָּה, וּמַה שֶּׁהֵם בְּלִי מִסְפָּר וּגְבוּל, הוּא שֶׁהָאוֹר וְחַיּוּת מִתְחַלֵּק לְרִבּוּי מַדְרֵגוֹת לְפִי עֶרֶךְ כָּל

17) זוהר חלק ג עא, ב. הקדמת תיקוני זוהר קרוב לסופה (יד, ב).

18) תיקוני זוהר תיקון ו.

יג. אמא עליונה (- בינה) מקננת (שוכנת) בכסא (- בריאה), ושש ספירות (- חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד - שוכנות).

עוֹלָם וְעוֹלָם, וְזֶהוּ "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין"[יד], שֶׁהוּא הָאוֹר הָאֱלֹקִי הַבָּא בְּהִתְלַבְּשׁוּת בָּעוֹלָמוֹת, דִּכְלָלוּת אוֹר זֶה דִּמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין הוּא הֶאָרָה אֱלֹקִית הַבָּאָה עַל־יְדֵי רִבּוּי צִמְצוּמִים וְהַעֲלָמוֹת. דְּהִנֵּה כְּתִיב "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים", דְּכָל עוֹלָמִים הִנֵּה הִתְהַוּוּתָם הוּא מִבְּחִינַת מַלְכוּת, דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הוּא הָאוֹר וְהַחַיּוּת דְּג' עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, אֲבָל הָאוֹר הַזֶּה בִּכְלָלוּתוֹ, הֵינוּ בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הַמְחַיֶּה אֶת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, הוּא רַק הֶאָרָה בִּלְבַד, וְהֵינוּ חִיצוֹנִיּוֹת הַמַּלְכוּת כְּמוֹ שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי הֶפְסֵק הַפַּרְסָא[טו] שֶׁבֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּבָזֶה גּוּפָא יֵשׁ ב' מַדְרֵגוֹת, הַשְׁפָּעָה בְּקִרּוּב וְהַשְׁפָּעָה בְּרִחוּק, וְיוּבָן זֶה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּעִנְיַן הַמְּלוּכָה וְהַנְהָגַת הַמְּדִינָה, הֲרֵי הַהַנְהָגָה [הִיא] בְּב' כֹּחוֹת הָפְכִּיִּים, דְּעִקַּר וִיסוֹד הַמְּלוּכָה הוּא בְּהִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְבָּהָה דַּוְקָא, וְלָכֵן צְרִיכִים לְרוֹמְמוֹ לְהַגְבִּיהוֹ וּלְנַשְּׂאוֹ, דְּכָל הַנְהָגָה הוּא עַל־יְדֵי הִתְנַשְּׂאוּת דַּוְקָא, וּכְתִיב "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ", דְּמַנְהִיג הַמְּדִינָה עִקַּר עִנְיָנוֹ הוּא טוֹבַת הַמְּדִינָה, דְּזֶה דַּוְקָא בָּא עַל־יְדֵי הַמִּשְׁפָּט בְּכָל עִנְיְנֵי הַמְּדִינָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיִּרְאוּ כוּ' כִּי רָאוּ כִּי חָכְמַת אֱלֹקִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט", וְהַמִּשְׁפָּט הוּא עַל יְדֵי חֲקִירָה וּדְרִישָׁה דַּוְקָא בְּכָל פְּרָטֵי עִנְיְנֵי הַהַנְהָגָה מֵהָחֵל וְעַד כָּלֶה, וְהִתְנַשְּׂאוּת הוּא הַבְדָּלָה דַּוְקָא, אֶלָּא שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי ב' עִנְיָנִים אֵלּוּ הוּא קִיּוּם הַמְּדִינָה, אֲשֶׁר הַדַּגְמָא מִזֶּה יוּבָן לְמַעְלָה שֶׁהֵם ב' מַדְרֵגוֹת שֶׁבַּמַּלְכוּת, הָא' בְּחִינַת הַשְׁפָּעָה בְּרִחוּק, "וְהַיָּם (עוֹמֵד) עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה", וְהַב' בְּחִינַת הַשְׁפָּעָה בְּקִרּוּב, וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר דִּבְחִינַת הַקִּרּוּב דְּמַלְכוּת זֶהוּ כְּמוֹ שֶׁהַהֶאָרָה בָּאָה עַל־יְדֵי הֶפְסֵק הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.

קצור. יְבָאֵר בְּהִתְחַלְּקוּת בְּג' עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וְעוֹלָמוֹת אֵין מִסְפָּר הֵם הָרִבּוּי מַדְרֵגוֹת בְּכָל עוֹלָם עַצְמוֹ, וְהוּא אוֹר הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים. וְיַסְבִּיר הַהַשְׁפָּעָה בְּקִרּוּב וְהָרְחוּק בְּמַלְכוּת עַל פִּי מְשַׁל הַנְהָגַת הַמְּלוּכָה בְּרוֹמְמוּת וּבְמִשְׁפָּט.

יום ה' פרשת כי תשא, פורים קטן, תרפ"ז

יד. כל העולמות. טו. המסך.

לקוטי דיבורים

אתמול ביקרני אחד הצעירים מקרוביי - בן אחותי - והוא חבר אגודת היהודים הצעירים מנגדי הדת והשתתף באסיפת ועד מפירי הדת, יו"ר היעווסעקציא ליטוואקאוו נאם נאום תעמולה נגד הרבנים עוברי שיטתם בתעמולה גדולה וביחוד הרבי שניאורסאהן אשר סידר אירגון חזק בכל מרחבי המדינה, מחזיק בתי לימוד, בתי מדרש, רבנים ושוחטים, הדפיס סדורי תפלה, מחזיק בתי טבילה וגם בונה בתי טבילה חדשים ושולח צירים מתלמידיו לחזק את לב הזקנים ויש לו השפעה מרובה גם על הבינונים בשנים ועובד בחריצות גדולה ובהתחכמות.

שמעו את אשר נודעתי - ממשיך ליטואקאוו וקורא מתוך הרצאה כתובה - בבואי לעיר קולאש - פלך טיפליס - נתאספו הסאוונארקאם [מועצת השלטון העירוני] ונאמתי לפניהם, וכשכליתי לנאום עמד היו"ר ויודה לי עבור נאומי ויהלל את עבודת המרכז הראשי אשר במאסקווא עבור השליח אשר שלחו לבנות בית טבילה לנשינו, אשר זה כעשרה חדשים שנגמר בית הטבילה על יד בית המרחץ ואני - אומר היו"ר - הנני מתכבד לבקש את הציר הנכבד של המרכז הראשי במאסקווא ללכת עמנו לראות את בית הטבילה בעיניו למען אשר יוכל להרציא לחברי המרכז הראשי ולמסור להם את תודתנו העמוקה.

אנכי הבנתי - אומר ליטואקאוו - על יסוד ספורים שונים בכמה עיירות במסעי זה, אשר ידי שניאורסאהן בזה והוכרחתי להבליג על כעסי ולהראות פנים, ודמי רתח בקרבי. היו"ר סיפר לתומו, כי כשני שבועות אחר ביקורו של החבר שעוועליאוו שהתעכב אצלם כשבוע ובעמל רב עלה בידו לפעול לסגור את בית הכנסת ולעשות שם קלוב, ולסתום את בית הטבילה - אשר הנשים עמדו בכל תוקף נגד ביטול בית הטבילה - בא ציר מיוחד צעיר בעל שפת חלקות בשפה הרוסית ועמו חברו מדבר גרוזינית ואמרו כי המה באים מהאגודה המרכזית על אודות הקמת בית הטבילה כבראשונה ויציעו לנו שתי מאות טשערוואנצעס על הוצאות תיקונה, אבל אנחנו לא לקחנו וכעבור איזה ימים תקנו את בית הטבילה. ושלחנו אחרי הרב סלאווין - הוא תלמיד ישיבת שניאורסאהן - להכשירה, ולשמחת צעירינו אין קץ.

אנכי הלכתי עמהם לראות את בית הטבילה ובראותי את גודל שמחתם על דבר בית הטבילה יראתי להגיד להם האמת, גם ידעתי שלא יועיל.

כשבאתי לועידת הפרידה הגיש לי היו"ר בקשה חתומה ממאה עשרים ותשעה חברים בחותם הסאוונארקאם המקומי להוציא את הקלוב ולהחזיר את בית הכנסת להתפלל שם כבתחלה, כי הצירים שבקרו אותנו הגידו לנו אשר אם חמשים אנשים יחתמו על בקשה להחזיר להם את בית הכנסת יחזירו להם, כי כן הוא החוק, ועל בקשתם חתמו מאה עשרים ותשעה חברים.

והנני שולח להם את הבקשה - והיו"ר ליטוואקאוו קורא לפניהם את בקשת חברי הסאוונארקאם דקולאש.

יומן, תרפ"ז

דברי* ימי הרבנית רבקה זי"ע נבג"מ

הרב ר' סענדר הי' חסיד קנאי, כלומר הי' לעתים קרובים מתוכח עם גדולי המתנגדים, ואיש לא עמד בפניו בהתוכחו עמו, להיותו בעל שכל נפלא בהשכלותיו וסברותיו הנפלאים.

עוד יותר שהי' לבו רחב כפתחו של אולם[35], ולהיותו מזג טוב, וביותר להיותו חסיד אמיתי מסור ונתון לאמיתית נקודת החסידות בלתי התפשטות, לזאת היו מדותיו מנוקים מכל שמץ חסרון. והי' איסטניס גדול בטבעו ופיו הי' נשמר מכל דבר אי נקי, באופן שכל דבריו היו מסודרים בשפה ברורה נקי' וברה, ולזאת בהתוכחותו לא הי' משתמש בשום הברה בלתי נקי'. ואשר בזה גברה חנו בעיני [אדם] על בני מחלוקתו שהיו משתמשים בהברות בוטות.

ועוד יותר שהיו בונים כל מחלוקתם על יסודות רעועים מהמון סיפורי בני קדם (הראשונים שיצאו בנגוד לחסידי רבינו שסיפרו סיפורים משונים, ובדו שקרים מלבם, אשר כל השומע תצלינה אזניו[36], ולבו יכאב עליו לראות אנשים בעלי תורה ויראת אלקים ישימו בחובם שקר נורא כזה), להכעיס את ר"ס ולהוכיח עמו בזה.

אמנם הוא לא נסוג אחור גם מהנשק הארסי הלזה, והוכיח גלוי את השקרים במה שלא הי', וכל דיבוריו היו בנחת ובמתינות גדולה. והי' מתענג וחפץ להתוכח עם מי שהיו חולקים על דעת עליון רבינו הגדול והנהגתו בכלל, והמתנגדים על תורת החסידות בפרט, כי ראה ברכת אלקים ועזרתו במוחש. כי אחרי כל ויכוח הי' מרויח אברך אחד או שניים שנוספו על צדו.

ועליהם הי' אומר הר"ס בצחות לשונו את הנפש אשר עשיתי בחרון[37], אל תקרי בחרון אלא בגרון, בגרוני לבד עשיתי לנו הנפש, כלומר בדיבור לבד. כי להיותו משכיל מופלא ולמדן עצום, אמר כי כל הדברים בדברי הויכוחים היו רק ענינים של דיבור, כלומר לא שהשתמש עם [...] החולקים בדעת להבינם ולהסבירם עמקי הענינים, כי את זה לא היו יכולים לקבל בכלי מוחם והיו מתבטלים, ורק בדיבור לבד (א. ה.[38] כלומר רק מעט מעט שהי' לפי־ערך מהות כלי השגתם), ולכן אמר את הנפש אשר עשיתי כו' בגרון, המורה על הדיבור. והי' מקושר בכל לבו ונפשו לרבינו הגדול.

---

*) ההערות בשוה"ג באותיות אל"ף־בי"ת הם הקטעים שנכתבו ע"י כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בשנת תרד"ע ונשמטו על ידו כשניתנו להמעתיק (ראה "סקירה קצרה" שנדפסה בחוברת "דבר מלכות" לפרשת ויקהל). ההערות הממוספרות הם מהמו"ל.

35) ראה מדות פ"ב מ"ג.
36) ע"פ ירמי' יט, ג.
37) ע"פ לך יב, ה.
38) = אמר הכותב (היינו שהמוסגר כאן הוא הוספת רבינו).

כבוד א"ז הרבנית ע"ה סיפרה, שזקנה ר' משה סיפר, אשר זקנו (אבי אביו) סיפר לו, אשר בבוא רבינו הגדול לשקלאָוו, אחרי פטירת אביו (ובנו הר"ס), אמר להרב ר' הירש כי לחנם מתאבל על בנו, שהאבילות היא מגודל האהבה. והנה כשהאדם יהי' לו בן יחיד ויקר במאד, ולרגלי ההכרח והנחיצות יסע הבן למדינה רחוקה ביותר, והאב יודע שלבנו טוב במאד שם, ורק אחת מה שהוא (אביו) אינו יכול לראותו, הלא אז מצד אהבת אב לבנו, הנה לא עוד שאין להאב לדאוג על בנו, אלא עוד יתענג על־זה תענוג רב מטוב בנו.

וכן אתם עליכם לדעת כי טוב לבנכם במאד, מה שלא שערתי על־זה כלל לראותו בלבושים כאלו (כן אמר רבינו הגדול)[39]. וביקש שיספרו לו איזה ענינים ממנו מהנהגותיו, כי חפצו הי' לדעת, וסיפרו לו כמה מעשיות ממנו (כן סיפר בנו ר"מ מה ששמע מזקנו ר' הירש), וביקש לספר לו עוד, עד שסיפרו לו המעשה מהמוסר. וזו היא.

הרב ר' סענדער תחלה התעסק במסחר אביו הר"ה, ושניהם יחד נסעו לחו"ל לעיר לאַייפּציג, כמנהגם אז. ובהיותו שם התייעץ להרחיב את העסק שלהם בעוד עסק, וקנה טראַנספּאָרט טיי[40], באופן שיעמידו לו הטיי על האחריות של המוכר בעיר מינסק או שקלאָוו. והמוכר לא שילם מס המדינה, והעמיד לו הסחורה כפי המדובר. והמדובר הי' כי הקונה הר"ס צריך ליתן להמוכר הרבה כסף, היינו חלק גדול מן המחיר של הסחורה עוד על השוק בלאַייפּציג בשעת קניית הסחורה. וכן הי'. ולהיותו עשיר נתן לו הכסף כמדובר, והמוכר קיים המכירה והביא את הסחורה לזמן המוגבל כפי המדובר, והרויח הרבה הר' סענדער ז"ל בעסק זה ריוח גדול, וחילק צדקה הרבה מאד.

בעת ההיא הנה גם אחד מגבירי המתנגדים מדיירי שקלאָוו עשה לו לעצמו ג"כ מסחר זה, ובזה הסיג גבולו של הר"ס. אך הר"ס לא שת לבו לזה, וגם גער באלו שחפצו להפיח את הזיק ולעשותו לענין כללי, לאמר כי המתנגדים הולכים ומתפשטים בהעסקים שאנשי החסידים מתעסקים בהם ומרויחים, ובזה יסיגו גבולם. והוא (הר"ס) הי' מנגד על זה, באמרו כי ביכולת ה' להושיע לכולם. ולזאת כאשר עשה המתנגד ג"כ עסק ממכירת הטיי היו כאלו שרננו בזה וחפצו להפיח זיק השנאה ביותר, וגער בהם הר"ס ז"ל ונשקע הענין. אך ישועת ה' וברכתו בעסק הר"ס היו בדרך פלא והתגדל מזמן לזמן.

וכה הי' מסחרו איזה שנים, והתקנא בו האחד מהמתנגדים הנ"ל, שהי' גביר גדול ושונא להחסידים בכלל, ולהר"ס ובית משפחתם בפרט, ועל־פי יסודות ההיתר של הרבנים המתנגדים מכבר הימים שהתירו דמ[ם] ודמם[41] של החסידים, התיר המתנגד ההוא לעצמו להלשין את הר"ס

39) וראה לקמן (ס"ע ח ואילך) שחזר ואמר זאת אחר שסיפרו לו מעשה אודותו. וראה גם ב"בית רבי" שבהערה 29: "זאת ידענו שרבינו הי' אצל אביו לנחמו אחר פטירתו ואמר לאביו שראה אותו בלבושים מאירים ובהירים מאד וכ"ז הוא מחמת הצדקה שלו (שמענו שאמר רבינו אז שלא שיער גודל כח מצות הצדקה כ"כ כו')". וב"הָאָח" שבהערה 17: "ונפטר הר"ר סענדר כבן שלש ושלשים שנה, ואדמו"ר הזקן נ"ע נסע לשקלאָוו לנחם את אביו הר"ר הירש ז"ל, ואמר לו שבנו הר"ר סענדר ז"ל הוא בעלמא דקשוט בלבושים בהירים כו' והכל מכח הצדקה".

40) = משלוח של תה.

41) ראה אגרות־קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשע"ב) ע' יט ואילך: ". . לדון בדיני נפשות עם רב מישראל . . דיני נפשות ממש, ושפיכות דמים תרתי משמע, אשר נשפך דמינו כמים". ושם ע' רלט: "מאנשי ריבנו דווילנא, ההולכים אחרי דעת רבם הידוע אשר התיר דמינו כמים בשנת תקל"ב". ושם ע' קכו: ". . עד שהכניסו בלבו לדון דין מורידין ח"ו". בספר השיחות תש"ד ע' 158, שבאותה תקופה אמרו מתנגדים שחסיד גרוע מחי': חי' מחוייבים לכסות את דמה, ואילו חסיד הותרה לשפוך את דמו מבלי לכסות ואין צורך להתחשב ב"לא תעמוד על דם רעך". וראה ספר השיחות תרפ"ד ע' 54. רשימת רבינו "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" (קה"ת, תשע"א) ע' יח ואילך, ע"ד ארבעה חסידים מהעיר שווינציאַן אשר מנהלי הועד של המתנגדים בווילנא, עם הב"ד שם, הוציאו עליהם פס"ד מוות. וראה גם ברשימות הרה"ח ר' ירחמיאל בנימינסאָן ע"ה ("למען ידעו" (להר"מ שוסטערמאַן – אה"ק, תשנ"ז) ע' 233 ואילך) על חסיד שנרצח בעיר גלובאָקע. וראה מהדורות האידית של הספר בית רבי ח"א פ"ד בהערת "המלקט" (ווילנא, תרס"ד ע' 6. דפוס צילום – הוצאת קה"ת, תשי"ג ע' 20).

עם הסחורה המובאת לו. והי' האיש ההוא חושב מחשבות איך להפיק זממו, והי' אחד מנכבדי העיר שקלאָוו מצד המתנגדים, והי' גם הוא ממכבדי את הר"ס בחיצוניות, אך תועבה בלבו, ובכל־זאת לא מצא די עזות בנפשו להלשין את הר"ס. ועוד זאת כי הר"ס הי' קונה את הסחורה להעמידה לו על אתר וכל האחריות על המוכר, ובאשר חפצו של האיש רע ההוא הי' להזיק את הר"ס, מצא לו תחבולה כי ימסור את המוכר בשעה שיעביר את הסחורה של הר"ס דרך הגבול, ובזה הנה יזיק להר"ס כי ממונו הוא, וגם לא ילשין את הר"ס בעצמו. כי בכל רשעתו וקנאתו הגדולה לא מצא די יכולת בעצמו להלשין את הר"ס. וכן הי'.

והנה הר"ס הלך בתומו ואף בשנה ההיא קנה את מקנה הטיי כדרכו ושילם בכסף מלא כפי דרכו מאז התחילו בהעסק, ולא ידע מאומה מכל הנעשה. בתוך כך נשמע כי הלשינו את הסחורה של הר"ס, ואשר אובד כל כספו, ואשר גם יעלילו עליו ויאשימו אותו בזה, והי' לו עגמ"נ רב ופחדים גדולים רחמנא־ליצלן.

אך כעבור איזה ימים שנים או שלשה הובאה לו הסחורה להר"ס ע"י האנשים של המוכר שהיו מביאים מדי שנה בשנה, ואין האנשים יודעים מאומה, הם הביאו את הסחורה כדרכם. והתיעצו הר"ס ואביו הר"ה להסתיר דבר הבאת הסחורה ובקשו גם את המביאים לבלי גלות זאת ברבים, ושילמו הר"ה והר"ס את מותר הכסף להאנשים בשלימות כמנהגם בכל עת, והכל הי' בחשאי.

וכעבור איזה ימים נודע אשר אמת נכון הדבר, כי הלשינו טראַנספּאָרט גדול של טיי על הגבול (וזה הי' הטראַנספּאָרט של האיש המלשין ההוא בעצמו), והתחילו דיירי העיר לדרוש את הר"ס ואביו הר"ה האם הי' להם היזק, וכחדו דבר קניית והבאת הסחורה. ולא מכרו סחורה כלל, עד מרוב זמן היינו כשעבר מועד הרגיל של מכירת סחורה זו. ובאשר הי' במקום מוצנע התקלקל הסחורה, ומכרו אותה במקח פחות, ואבדו את הפרנסה של השנה ההיא במסחר ההוא לגמרי. אך איש לא ידע מזה זולת הר"ס ואביו הר"ה.

והמלשין אבד הונו ורכושו לגמרי עד שנעשה יורד רחמנא־ליצלן, והיו גבירי שקלאָוו, ובתוכם גם הר"ה והר"ס, מחזיקים בידו ותומכים אותו, בזה שקבצו סכום נכון ביניהם עבורו לעשות לו מסחר וקנין.

ומני אז ירד ממצבו רחמנא־ליצלן, והי' בכל רע, עד כי הי' חסר גם בדברים המוכרחים, כי פנתה לו ההצלחה עורף. עד שלבסוף חלה את מחלתו והי' שוכב במטתו והי' הרחמנות עליו ועל ב"ב במאד, והיו מספיקים להם מהעיר בהנדרש להם. ורק יחידי סגולה ידעו כי הוא הי' המלשין, ואשר חפצו הי' להזיק להר"ס. ואשר באמת כה הי' כי מני אז לא הוסיף עוד הר"ס לסחור במסחר זה, ובכל־זאת מצד טוב המזג ומהפשטת המדות טובות בקרב היחידים היקרים, ראו בכל מאמצי רוחם להסתיר הדבר הזה.

ובעת ההיא אשר המלשין הי' שוכב במטתו — הגיע מועד לעשות שידוך עבור בתו, ומרוב העוני לא הי' ביכולתו גם לחשוב בזה, והי' האיש ההוא מלא ביסורים במאד.

ופעם אחת בא הר"ס אליו ובקרו. כי כה הי' מנהגם בין החסידים והמתנגדים, הנה משני הצדדים וביותר מהחסידים השתדלו לקרב הלבבות, והר"ס מטוב מזגו ונעימת עדינת לבבו הי' מבקר חולים רחמנא־ליצלן, וכל עניני צדקה שבגוף. והלך לבקר את החולה ההוא ג"כ. וכאשר אמרו לו כי הר"ס הולך לבקרו לא מצא מנוח לעצמו, ונראה כי השתנו פניו, וכאשר נכנס הר"ס נראה כי חפץ החולה להתחיל לדבר עמו, אך הר"ס בחכמתו הגדולה הקדים לנחמו בכפליים כי

ישועת ה' כהרף עין[42], ואשר יראה עוד רב נחת בזרעו. ובמתק לשונו פיקח דעתו, עד כי דברי נחמתו שיצאו מקירות לב עדינה, עשו מסילה בלב החולה להתנחם, והתקרב לבבו ושב בתשובה על ענינו. ובצאת הר"ס מבית החולה מצאו תחת הכר ששכב עלי' החולה צרור כסף בסך ת"ק רובל, לצורך הנדוניא להבת של החולה. ומזה ידעו רק יחידי סגולה.

וכאשר סיפרו לרבינו הגדול מעשה זו, אמר בזה הלשון: איצטער איז מיר רעכט, אייף אַזעלכע לבושים האָב איך גאָר ניט משער גיווען. ובאשר שהרב ר' סענדער בהיותו[43] עוד צעיר לימים, ונשאר בנו הרב ר' משה נער קטן, והתחנך בבית אביו זקנו הרב ר' הירש ז"ל, לכן קראוהו ר' משה ר' הירש'ס.

42) הובא במדרש לקח טוב (ספרי דאגדתא (בּאָבּער) ווילנא, תרמ"ז) אסתר ד, יז. מנורת המאור לר"י אלנקאוה ח"ד ע' 247 (הוצאת בלוך – ניו יארק, תרצ"ב).

43) בהיותו: אוצ"ל: נפטר בהיותו.

אגרות קודש

ב"ה, ב' ח' שבט תרפ"ב

ראסטאב דאן

אל התלמיד מר משה ראובן שי'

שלום וברכה

במענה על מכ' מה' ויחי, הנני לברכו בברכת מז"ט, ומאושרים יהיו כל ימי חייהם בגו"ר, ובכ"מ היותו יפעול ויעשה בהחזקת הענינים הטובים והישרים בהחזקת לומדי תורה וכו'.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אדר שני, ה'תשי"ז
ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר משה שי' המכונה ד"ר בהרב

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו וכן החוברת ששלח, ונעם לי לקרוא שחזר הביתה לשלום.

וכיון שזה עתה חגונו ימי הפורים, שזכרם לא יסוף, שבימי הפורים האלה הי' ונהפוך הוא שישלטו היהודים המה בשונאיהם, יהי רצון שיקוים הדבר גם בימינו, שהרי לא חסרים המנים גם עתה.

בהמשך לענין פורים, ובקשר למה שכותב שכשעלה על ההר שאומרים עליו שהוא הר סיני, לא הרגיש שזהו אותו ההר, בטח לדכותי' למותר להדגיש שכל חשיבותו של הר סיני הוא שקבלו תורה מסיני, וחשיבות זו בעינה היא כששומרים את התורה כדבעי, שהיא תורת חיים, ז"א הוראה בחיים היום יומיים, ותורת עולם, היינו נצחית, המחייבת את איש היהודי בכל מקום וזמן, ושעל ידה נעשה עמנו עם עולם, עם נצחי.

ועל פי תורת החסידות, אחד מיסודותי׳ הוא - ההכרה שכל יהודי בנפשו פנימה קשור הוא קשר של קיימא בתורה, תורת חיים, ובמצוותי׳, אף שבחיצוניותו עושה לפעמים דברים שאינם מתאימים לזה. שלכן שיטת החסידות היא לקרב את כל איש הישראלי מתוך אהבת ישראל להחזירו לתורה מסיני, ואין בזה משום כפי׳ על דעתו ורצונו הפנימי והאמתי, אלא הסרת ההעלם והקליפה המכסים על נקודת נפשו הפנימית, וזהו סוד ההצלחה בעבודה לקרב את בני ישראל לאביהם שבשמים, וזוהי שיטת אנשי חב״ד ההולכים בדרכי נועם ובשביל האהבה, אבל מבלי להעלים על האמת מה היא תורה מסיני ובהדגשה אשר ההבנה במח ורגש שבלב צריכים לרדת מעולם המחשבה והרגש לעולם המעשה בפועל ממש, תכלית האדם. וכבר הובטחנו לא ידח ממנו נדח, וסוף סוף כל אחד יחזור להמקור ממנו לוקח, אשר נמצא גם בכל אחד ואחת בנקודה הפנימית של נפשו.

בידעי עד כמה מתענין כ׳ בעניני הנפש, חושבני שאין הוא נרעש ונפחד מהקושיות שמקשים המאטעריאליסטים בנקודות בהן נגעתי לעיל.

וזוהי ההוראה דימי הפורים, אשר ההתחלה וההכנה ל״ונהפוך הוא אשר ישלטו המה בשונאיהם״ היתה ״כנוס את כל היהודים״ לקשרם באמונה בהשי״ת והליכה בדרכיו.

אשמח להתבשר טובות גם בהאמור, ות״ח מראש.

בברכה.

דרך אגב, ידוע לי אשר כמה מחסידי חב״ד היו מהראשונים במבצע אודותיו כותב ואשר בשבת הראשונה בעזה ערכו ״שלש-סעודות״ בנוסח החב״די.

ב״ה, ט״ז אד״ש, ה׳תשי״ז
ברוקלין, נ. י.

לכבוד הרה״ג והרה״ח וו״ח אי״א נו״מ בעל מדות עסקן
בעל מרץ ורב פעלים איש המעלה בנש״ק וכו׳
מוה״ר יצחק מאיר הכהן שי׳

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מיום ועש״ק פקודים עם הטופסים המוסג״ב. ות״ח על שימת לבבו והזריזות בזה, וכידוע מאמר החכם אשר אין שמחה כהתרת הספקות.

ויהי רצון אשר בקרוב ממש תחל התקופה שלא יהי׳ בה הצורך להתעסק בענינים של סור מרע, שאז אפשר יהי׳ לנצל כל הכוחות בענינים של עשה טוב,

- שבעצם זהו אחד החילוקים היסודיים של תורת החסידות ותורת המוסר, שהראשונה מדגישה את הקו דועשה טוב להרבות האור, ועל דרך מרז״ל אי אפשר לעולם בלא בשם ובלא בורסי, אשרי מי שאומנתו בשם -

בקיום היועד ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

בכבוד ובברכה.

פרשת צו

ו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב צַו אֶת־
אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא
הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־
הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: ג וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן
מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים
אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־
הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: (לוי) ד וּפָשַׁט אֶת־
בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן
אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר: ה וְהָאֵשׁ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ
הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה
וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: ו אֵשׁ תָּמִיד
תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה: ס (ישראל) ז וְזֹאת
תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי
יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: ח וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ
מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר
עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ
לַיהוָה: ט וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו
מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד
יֹאכְלוּהָ: י לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ
מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם:
יא כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם
יִקְדָּשׁ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חכ"ב ע' 2)

זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה (ו, ב)

וְהוֹדִיעֲךָ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְאֵין קָרְבָּן נוֹהֵג, אִלּוּלֵי הַתִּינוֹקוֹת שֶׁקּוֹרִין בְּסֵדֶר הַקָּרְבָּנוֹת - לֹא הָיָה הָעוֹלָם עוֹמֵד . . אִם אַתֶּם עוֹסְקִים וְקוֹרִים בְּפָרָשַׁת עוֹלָה וְשׁוֹנִין בְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת - מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ אַתֶּם מַקְרִיבִים קָרְבַּן עוֹלָה לְפָנַי, שֶׁנֶּאֱמַר "זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה" (תנחומא)

מֵסֵבֶר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁמַּעֲלָתָהּ שֶׁל הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת, הִיא לֹא בָּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית, אֶלָּא דַּוְקָא שֶׁהִיא פְּעֻלָּה גַּשְׁמִית - שְׁחִיטַת בְּהֵמָה גַּשְׁמִית ע"ג הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁזֶּה מְבַטֵּא אֶת בְּחִירָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא מִצַּד מַעֲלוֹתֵיהֶם הָרוּחָנִיּוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ הַחָפְשִׁי שֶׁל הַקָּבָּ"ה. לָכֵן מַעֲשֶׂה גַּשְׁמִי מַבִּיעַ אֶת הַקֶּשֶׁר הֶעָמֹק בֵּין הַקָּבָּ"ה לְיִשְׂרָאֵל.

עַל־פִּי־זֶה נוּכַל לְהָבִין מַדּוּעַ הַמִּדְרָשׁ אוֹמֵר שֶׁ"אִילּוּלֵי הַתִּינוֹקוֹת שֶׁקּוֹרִין בְּסֵדֶר הַקָּרְבָּנוֹת - לֹא הָיָה הָעוֹלָם עוֹמֵד", כִּי כְּשֶׁאָדָם מְבַגֵּר לוֹמֵד אֶת תּוֹרַת הַקָּרְבָּנוֹת, עִקַּר הַדַּגֵּשׁ הוּא הַלִּמּוּד וַהֲבָנַת הָעִנְיָן, שֶׁזֶּה בְּעִקַּר פְּעֻלָּה רוּחָנִית. וְאִלּוּ כַּאֲשֶׁר יֶלֶד קוֹרֵא בְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת, הוּא עֲדַיִן אֵינוֹ יוֹדֵעַ וּמֵבִין כְּלָל בָּעִנְיָן, וְכָל פְּעֻלָּתוֹ בִּקְרִיאַת פָּרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת הִיא פְּעֻלָּה גַּשְׁמִית.

שני יב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יג זֶה קָרְבַּן
אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח
אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד
מֶחֱצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצִיתָהּ בָּעָרֶב: יד עַל־מַחֲבַת
בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מָרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֵּפִינֵי מִנְחַת
פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: טו וְהַכֹּהֵן
הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם
לַיהוָה כָּלִיל תֻּקְטָר: טז וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל
תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל: פ יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: יח דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת
תּוֹרַת הַחַטָּאת בְּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה
תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא:
יט הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ
תֵּאָכֵל בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד: כ כָּל אֲשֶׁר־יִגַּע
בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד
אֲשֶׁר יִזֶּה עָלָיו תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: כא וּכְלִי־
חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם־בִּכְלִי נְחֹשֶׁת
בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם: כב כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים
יֹאכַל אֹתָהּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: כג וְכָל־חַטָּאת
אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ
לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: פ ז א וְזֹאת תּוֹרַת
הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: ב בִּמְקוֹם אֲשֶׁר
יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־דָּמוֹ
יִזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ג וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְרִיב
מִמֶּנּוּ אֶת הָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־

הַקֶּרֶב: ד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־
הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: ה וְהִקְטִיר אֹתָם
הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַיהוָה אָשָׁם הוּא: ו כָּל־
זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֵאָכֵל קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הוּא: ז כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת
לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ לוֹ יִהְיֶה: ח וְהַכֹּהֵן
הַמַּקְרִיב אֶת־עֹלַת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר
הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: ט וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר
תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל־נַעֲשָׂה בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת
לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה: י וְכָל־מִנְחָה
בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה
אִישׁ כְּאָחִיו: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חכ"ה ע' 134)

וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן . . וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ. וְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן אֶל מְחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מָקוֹם טָהוֹר (ו, ג־ד)

שְׂרֵפַת חֶלְקֵי הַקָּרְבָּן עַל הַמִּזְבֵּחַ מְסַמֶּלֶת אֶת זִכּוּכוֹ שֶׁל הָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי, וְהַעֲלָאָתוֹ לִקְדֻשָּׁה. בְּאֹפֶן כְּלָלִי נֶחְלָקִים הֵם לִשְׁנַיִם: חֶלְקֵי הַקָּרְבָּן שֶׁנִּשְׂרָפִים כָּלִיל, הֵם מְסַמְּלִים אֶת הַחֲלָקִים הַזַּכִּים שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁנֶּהֱפָכִים לִהְיוֹת חֵלֶק מֵהַקְּדֻשָּׁה, כְּמוֹ תַּשְׁמִישֵׁי מִצְוָה. לְעֻמַּת זֹאת, הָאֵפֶר שֶׁנִּשְׁאָר מִן הַקָּרְבָּן, מְסַמֵּל אֶת הַחֵלֶק הַגַּס שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת לִקְדֻשָּׁה, וְרַק מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַיְּהוּדִי לִצְרָכִים אֲחֵרִים.

גַּם הָאֵפֶר עַצְמוֹ נֶחְלָק לִשְׁנַיִם, יֵשׁ אֵפֶר שֶׁבּוֹ מְקַיְּמִים אֶת מִצְוַת 'תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן', הָאֵפֶר מְסֻלָּק מִן הַמִּזְבֵּחַ, אַךְ הוּא נִשְׁאָר "אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ" - קָרוֹב לַמִּזְבֵּחַ, אֵלּוּ חֶלְקֵי הָעוֹלָם שֶׁאֵינָם הוֹפְכִים לִהְיוֹת חֵלֶק מֵהַקְּדֻשָּׁה, אַךְ רוֹאִים בָּהֶם שֶׁהֵם מְשַׁמְּשִׁים לְעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה. וְאֵלּוּ יֵשׁ שֶׁבּוֹ מְקַיְּמִים אֶת מִצְוַת 'הוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן', אֵפֶר זֶה מוּצָא אֶל מְחוּץ לַמַּחֲנֶה, עַל פָּנָיו אֵינוֹ נִרְאֶה כְּלָל שֶׁמּוֹעִיל לְעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה, אַךְ גַּם בּוֹ הַמַּטָּרָה הַסּוֹפִית הִיא לְהָבִיא תּוֹעֶלֶת לְעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה.

שלישי יא וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב
לַיהוָה: יב אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב |
עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה חַלֹּת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן
וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָّמֶן וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת
חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן: יג עַל־חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ
יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל־זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו: יד וְהִקְרִיב
מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל־קָרְבָּן תְּרוּמָה לַיהוָה לַכֹּהֵן
הַזֹּרֵק אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה: טו וּבְשַׂר זֶבַח
תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל לֹא־יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר: טז וְאִם־נֶדֶר | אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ
בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת־זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר
מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל: יז וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף: יח וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל
מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה
הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ
הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא: יט וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע
בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר
כָּל־טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: כ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל
בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ
עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: כא וְנֶפֶשׁ
כִּי־תִגַּע בְּכָל־טָמֵא בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ | בְּבְהֵמָה
טְמֵאָה אוֹ בְּכָל־שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר־זֶבַח
הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעַמֶּיהָ: כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כג דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל־חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז
לֹא תֹאכֵלוּ: כד וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה
לְכָל־מְלָאכָה וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ: כה כִּי כָּל־אֹכֵל
חֵלֶב מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה
לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ: כו וְכָל־
דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף
וְלַבְּהֵמָה: כז כָּל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל כָּל־דָּם
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: פ כח וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כט דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
הַמַּקְרִיב אֶת־זֶבַח שְׁלָמָיו לַיהוָה יָבִיא אֶת־
קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזֶּבַח שְׁלָמָיו: ל יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת
אִשֵּׁי יְהוָה אֶת־הַחֵלֶב עַל־הַחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת
הַחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:
לא וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה וְהָיָה
הַחָזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו: לב וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנוּ

תְּרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם: לג הַמַּקְרִיב
אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ
תִּהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה: לד כִּי אֶת־חֲזֵה
הַתְּנוּפָה וְאֶת | שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי מֵאֵת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן
הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
לה זֹאת מִשְׁחַת אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאִשֵּׁי יְהוָה
בְּיוֹם הִקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן לַיהוָה: לו אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם: לז זֹאת הַתּוֹרָה
לָעֹלָה לַמִּנְחָה וְלַחַטָּאת וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים
וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים: לח אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
בְּהַר סִינָי בְּיוֹם צַוּתוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב
אֶת־קָרְבְּנֵיהֶם לַיהוָה בְּמִדְבַּר סִינָי: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חל"ז ע' 1)

וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים (ו, ד)

אין זו חובה, אֶלָּא דֶּרֶךְ אֶרֶץ - שֶׁלֹּא יִלְכְּלֵךְ בְּהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן בְּגָדִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶן תָּמִיד (רש"י)

הקשה הרמב"ן: מנין לרש"י שאין זו חובה? ויש לישב בפשטות, אם היתה חובה להחליף את הבגדים, היה צריך לצוות להכין סט נוסף של בגדים פחות חשובים מהבגדים הרגילים שישמשו להוצאת הדשן. ומזה שאין צווי מיוחד על כך - משמע שהחלפת הבגדים היא דרך ארץ ולא חובה.

רביעי **ח** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב קַח
אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וְאֵת הַבְּגָדִים וְאֶת
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת | פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׁנֵי
הָאֵילִים וְאֵת סַל הַמַּצּוֹת: ג וְאֵת כָּל־הָעֵדָה
הַקְהֵל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ד וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת: ו וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־
אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם: ז וַיִּתֵּן עָלָיו
אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ
אֶת־הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הָאֵפֹד וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ
בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד וַיֶּאְפַּד לוֹ בוֹ: ח וַיָּשֶׂם עָלָיו
אֶת־הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־
הַתֻּמִּים: ט וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשֶׂם
עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל פָּנָיו אֵת צִיץ הַזָּהָב נֵזֶר
הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: י וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת־הַמִّשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם: יא וַיַּז מִמֶּנּוּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמְשַׁח אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ לְקַדְּשָׁם:
יב וַיִּצֹק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן וַיִּמְשַׁח
אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ: יג וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן
וַיַּלְבִּשֵׁם כֻּתֳּנֹת וַיַּחְגֹּר אֹתָם אַבְנֵט וַיַּחֲבֹשׁ לָהֶם
מִגְבָּעוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חל"ז ע' 5)

וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן . . וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ. וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה (ו, ג־ד)

בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן קֻדְרָה לְרַבּוֹ - אַל יִמְזֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ, לְכָךְ "וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים" - פְּחוּתִין מֵהֵן (רש"י)

אם הוצאת הדשן היא פעלה פחותה מתרומת הדשן, מדוע אותו כהן עושה את שתי הפעלות? לכאורה מתאים יותר שיעשו על־ידי שני כהנים שונים? ויש לישב, ולמד מכך הוראה בעבודת האדם: כאשר האדם הוא בבטול גמור לבורא, וכל מטרת פעלותיו היא למלא את רצון ה', אין הבדל אצלו אם הפעלה שעושה חשובה או פחותה, באם צריך לעשות - הוא עושה. לכן יכול הכהן לעשות את שתי הפעלות, למרות שאחת מהן פחותה במעלה, מפני שמצד נקודת מבטו של הכהן כלפי הקב"ה אין הבדל בין שתי הפעלות.

חמישי יד וַיַּגֵּשׁ אֵת פַּר הַחַטָּאת וַיִּסְמֹךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ פַּר הַחַטָּאת: טו וַיִּשְׁחָט
וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיְחַטֵּא אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם
יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיְקַדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו:
טז וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת
יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן

וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה הַמִּזְבֵּחָה: יז וְאֶת־הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ
וְאֶת־בְּשָׂרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: יח וַיַּקְרֵב
אֵת אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: יט וַיִּשְׁחָט וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: כ וְאֶת־הָאַיִל נִתַּח לִנְתָחָיו
וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַנְּתָחִים וְאֶת־
הַפֶּדֶר: כא וְאֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם
וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הִוא
לְרֵיחַ־נִיחֹחַ אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח"א ע' 217)

אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה (ו, ו)

תָּמִיד - אֲפִילוּ בְּשַׁבָּת, תָּמִיד - אֲפִילוּ בְּטֻמְאָה (ירושלמי יומא פ"ד ה"ו)

מְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מְרַמֵּז עַל לִבּוֹ שֶׁל הָאָדָם. וְ'אֵשׁ תָּמִיד' רוֹמֶזֶת עַל הַתְּשׁוּקָה וְהַהִתְלַהֲבוּת לַקָּבָ"ה הַבּוֹעֶרֶת תָּמִיד בְּלִבּוֹ שֶׁל כָּל אָדָם. מִדִּבְרֵי הַיְרוּשַׁלְמִי נִתָּן לִלְמֹד הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם: שַׁבָּת - מַשְׁמָעוּתָהּ הִתְנַתְּקוּת מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְהִתְחַבְּרוּת אַךְ וְרַק לְעִנְיָנִים רוּחָנִיִּים. בְּמַצָּב כָּזֶה יָכוֹל לַחְשֹׁב הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לַלַּהַט וְהַתְּשׁוּקָה שֶׁבְּלִבּוֹ לְהִתְקָרֵב אֶל הַקָּבָ"ה. אוֹמֶרֶת הַתּוֹרָה, אֵשׁ תָּמִיד - אֲפִילוּ בְּשַׁבָּת, גַּם כְּשֶׁהָאָדָם נִמְצָא בְּהִתְעַלּוּת רוּחָנִית וּמְנֻתָּק מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, צְרִיכָה לִבְעֹר בּוֹ גַּם בְּחִיצוֹנִיּוּת הִתְלַהֲבוּת וּתְשׁוּקָה. טֻמְאָה - הוּא הַמַּצָּב הַגָּרוּעַ בְּיוֹתֵר, הָאָדָם נִמְצָא בְּרִחוּק גָּמוּר מִן הַקְּדֻשָּׁה. וְאִם כָּךְ עָלוּל הוּא לַחְשֹׁב, שֶׁאִבֵּד אֶת הַקֶּשֶׁר עִם הַקְּדֻשָּׁה, וְלָכֵן אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ חֲמִימוּת וְהִתְלַהֲבוּת בִּדְבָרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה. בָּא הַכָּתוּב וּמְלַמְּדֵנוּ, אֵשׁ תָּמִיד - אֲפִילוּ בְּטֻמְאָה, גַּם בְּמַצָּב גָּרוּעַ בְּיוֹתֵר, הָאָדָם צָרִיךְ לְעוֹרֵר בְּעַצְמוֹ אֶת 'אֵשׁ הַתָּמִיד' וְהִיא תְּרוֹמֵם אוֹתוֹ מִמַּצָּבוֹ הַיָּרוּד.

ששי כב וַיַּקְרֵב אֶת־הָאַיִל הַשֵּׁנִי אֵיל הַמִּלֻּאִים
וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל:
כג וַיִּשְׁחָט | וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִדָּמוֹ וַיִּתֵּן עַל־תְּנוּךְ
אֹזֶן־אַהֲרֹן הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־
בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית: כד וַיַּקְרֵב אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיִּתֵּן
מֹשֶׁה מִן־הַדָּם עַל־תְּנוּךְ אָזְנָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן
יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרֹק
מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: כה וַיִּקַּח
אֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הָאַלְיָה וְאֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת
וְאֶת־חֶלְבְּהֶן וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין: כו וּמִסַּל הַמַּצּוֹת
אֲשֶׁר | לִפְנֵי יְהוָה לָקַח חַלַּת מַצָּה אַחַת וְחַלַּת
לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד וַיָּשֶׂם עַל־הַחֲלָבִים
וְעַל שׁוֹק הַיָּמִין: כז וַיִּתֵּן אֶת־הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן
וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וַיָּנֶף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:
כח וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֹתָם מֵעַל כַּפֵּיהֶם וַיַּקְטֵר
הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה מִלֻּאִים הֵם לְרֵיחַ נִיחֹחַ
אִשֶּׁה הִוא לַיהוָה: כט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הֶחָזֶה
וַיְנִיפֵהוּ תְנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים
לְמֹשֶׁה הָיָה לְמָנָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קלד)

וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ . . וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ . . וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו . . לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם (ו, ח-י)

לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם - אַף הַשִּׁירַיִם אֲסוּרִים בְּחָמֵץ (רש"י)

קָרְבַּן הַמִּנְחָה, הֶעָשׂוּי מִקֶּמַח, רוֹמֵז עַל צָרְכֵי הָאָדָם. הַקֹּמֶץ הַמּוּרָם מִן הַמִּנְחָה וּמֻקְטָר עַל הַמִּזְבֵּחַ, רוֹמֵז לַזְּמַן הַמֻּקְדָּשׁ לְתוֹרָה וּתְפִלָּה - שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל הִנּוּ מִקְצָת הַיּוֹם. וְאִלּוּ שְׁיָרֵי הַמִּנְחָה - הַמִּתָּרִים בַּאֲכִילָה - מוֹרִים לִשְׁאָר הַזְּמַן שֶׁבּוֹ עוֹסְקִים בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. כְּשֵׁם שֶׁהַקְּרֻבַּת הַקֹּמֶץ מְקַדֶּשֶׁת וּמַתִּירָה אֶת הַשְּׁיָרִים, כָּךְ הַזְּמַן הַמֻּקְדָּשׁ לְתוֹרָה וּתְפִלָּה בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם, מַתִּיר וּמְקַדֵּשׁ אֶת שְׁאָר הַיּוֹם שֶׁהָעִסּוּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם יִהְיֶה "חֵלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ". וּכְשֵׁם שֶׁשְּׁיָרֵי הַמִּנְחָה אֲסוּרִים בְּחָמֵץ, כָּךְ גַּם שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בִּשְׁאָר הַיּוֹם בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, עָלָיו לַעֲבוֹד מִתּוֹךְ עֲנָוָה וְהִתְבַּטְּלוּת לְבוֹרֵא הָעוֹלָם.

שביעי ל וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִן־הַדָּם
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּז עַל־אַהֲרֹן עַל־בְּגָדָיו וְעַל־
בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֶת־אַהֲרֹן
אֶת־בְּגָדָיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ:
לא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו בַּשְּׁלُו אֶת־
הַבָּשָׂר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשָׁם תֹּאכְלُו אֹתוֹ
וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסַל הַמִּלֻּאִים כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי
לֵאמֹר אַהֲרֹן וּבָנָיו יֹאכְלֻהוּ: לב וְהַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר

וּבַלָּחֶם בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: לא וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא
תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם מִלֹּאת יְמֵי מִלֻּאֵיכֶם
כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת־יֶדְכֶם: לב כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת לְכַפֵּר
עֲלֵיכֶם: לג וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה
שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא
תָמוּתוּ כִּי־כֵן צֻוִּיתִי: לד וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: ססס

צ"ו פסוקים, צ"ו סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חי"ב ע' 20)

אם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ (ז, יב)

אם עַל דְּבַר הוֹדָאָה עַל גַּס שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ, כְּגוֹן יוֹרְדֵי הַיָּם וְהוֹלְכֵי מִדְבָּרִיּוֹת וַחֲבוּשֵׁי בֵּית הָאֲסוּרִים וְחוֹלֶה שֶׁנִּתְרַפֵּא (רש"י)

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מִנַּיִן לְרַשִׁ"י שֶׁקָּרְבַּן תּוֹדָה הוּא עַל גַּס דַּוְקָא, וְלֹא תּוֹדָה לַה' סְתָם? וְגַם אִם הַכַּוָּנָה עַל גַּס, מַה הֶכְרֵחַ לוֹמַר דַּוְקָא ד' נִסִּים אֵלּוּ בִּלְבַד? וְיֵשׁ לוֹמַר: אֵלּוּ קָרְבַּן תּוֹדָה הוּא הוֹדָאָה לַה', הָיוּ צְרִיכִים לְהָבִיא קָרְבַּן תּוֹדָה כָּל יוֹם, שֶׁהֲרֵי הַקָּבָּ"ה עוֹשֶׂה חֲסָדִים בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע עִם כָּל אָדָם. וְזֶה אֵינוֹ מִתְקַבֵּל עַל הַדַּעַת. לָכֵן רַשִׁ"י מְפָרֵשׁ שֶׁקָּרְבַּן תּוֹדָה מְבִיאִים עַל אֵרוּעַ חָרִיג - גַּס. וְדַוְקָא ד' נִסִּים אֵלּוּ, כִּי הַצִּוּוּי לְהָבִיא קָרְבַּן תּוֹדָה נֶאֱמַר לְדוֹר הַמִּדְבָּר, שָׁם קָרוּ נִסִּים גְּלוּיִים כָּל יוֹם - יְרִידַת הַמָּן, עַנְנֵי הַכָּבוֹד, בְּאֵר מִרְיָם וְכוּ', וְאִם הַכַּוָּנָה בְּקָרְבַּן תּוֹדָה הִיא עַל גַּס סְתָם, הָיוּ דּוֹר הַמִּדְבָּר צְרִיכִים לְהָבִיא קָרְבָּן כָּל יוֹם. לָכֵן רַשִׁ"י מְפָרֵשׁ דַּוְקָא ד' נִסִּים הַלָּלוּ, שֶׁבְּדוֹר הַמִּדְבָּר לֹא הָיוּ.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב
בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא
יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ
מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר* זֵכֶר
עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח:

*) אומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זֵכֶר (בצירה) ובשני זֵכֶר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

ג) **וְהַחֲרַמְתֶּם,** וְתַכְרִיתוּ. **מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה** וגו', שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי כְּשָׁפִים, וּמְשַׁנִּים אֶת עַצְמָם לִהְיוֹת דּוֹמִים לִבְהֵמָה. ד) **וַיִּשְׁמַע,** עִנְיָן אֶסֵּפָה עַל יְדֵי הַשְּׁמָעַת קוֹל הַמְּאַסֵּף. **וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים,** אָמַר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁיִּקַּח טָלֶה מִצֹּאנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וְאַחַר כָּךְ מָנָה אֶת הַטְּלָאִים. לְפִי שֶׁאָסוּר לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר בָּם "לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב" (בראשית לב,יב). **רַגְלִי,** הוֹלְכֵי רֶגֶל. **אֶת אִישׁ יְהוּדָה,** אֲשֶׁר הָיוּ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה. (וְיִתָּכֵן שֶׁנִּזְכְּרוּ לְבַדָּם מִתּוֹךְ שֶׁגִּבּוֹרִים הָיוּ). ה) **וַיָּרֶב בַּנַּחַל,** וַיִּלָּחֶם בַּנַּחַל. וְרז"ל אָמְרוּ, עַל עִסְקֵי נַחַל רָב וְדָן אֶת עַצְמוֹ, וּמַה בִּשְׁבִיל נֶפֶשׁ אַחַת אָמְרָה תּוֹרָה עֶרֶף עֶגְלָה בַּנַּחַל, בִּשְׁבִיל כָּל הַנְּפָשׁוֹת הַלָּלוּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמוֹת מָה חָטְאוּ. יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, שָׁאוּל, "אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה" יוֹתֵר מִבּוֹרְאֶךָ. ו) **הַקֵּינִי,** מִשְׁפַּחַת הַקֵּינִי, מִבְּנֵי יִתְרוֹ, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם. **אִסְפָךְ,** לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן, כְּמוֹ "פֶּן תִּסָּפֶה" (בראשית יט,יז). **חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** שֶׁנָּהֲגוּ מִסְּעוּדָתוֹ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ עָשָׂה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ז) **בּוֹאֲךָ שׁוּר,** עַד אֲשֶׁר תָּבוֹא לְשׁוּר. ט) **וְהַמִּשְׁנִים,** הַבְּהֵמוֹת הַבְּרִיאוֹת וּכְפוּלוֹת פִּי שְׁנַיִם בְּעֶרְכָּן. **הַכָּרִים,** הַכְּבָשִׂים הַשְּׁמֵנִים. **וְכָל הַמִּלְּאֻכָה,** וְכָל הַמִּקְנֶה שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ לִמְלָאכָה. נִמְכְּזָה

הפטרה לשבת זכור לקריאה בציבור ולשמו"ת

שמואל־א טו

טו ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־
עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ
מִמִּצְרָיִם: ג עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק
וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו
וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר
וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר: ד וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־
הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר
עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל: ו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ
סֻרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה
עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם
מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק: ז וַיַּךְ שָׁאוּל
אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
מִצְרָיִם: ח וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חַי וְאֶת־
כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב: ט וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגַג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר
וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נִמְבְּזָה וְנָמֵס
אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ: י וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: יא נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל

לְמֶ֫לֶךְ כִּי־שָׁ֥בוּ מֵאַחֲרַ֖י וְאֶת־דְּבָרַ֑י לֹ֣א הֵקִ֔ים וַיִּחַר
לִשְׁמוּאֵ֖ל וַיִּזְעַ֥ק אֶל־יְהוָ֖ה כָּל־הַלָּֽיְלָה׃ יב וַיַּשְׁכֵּ֤ם
שְׁמוּאֵל֙ לִקְרַ֣את שָׁא֔וּל בַּבֹּ֖קֶר וַיֻּגַּ֣ד לִשְׁמוּאֵ֑ל לֵאמֹ֗ר
בָּ֤א־שָׁאוּל֙ הַכַּרְמֶ֔לָה וְהִנֵּה־ מַצִּ֥יב לוֹ֖ יָ֑ד וַיָּסֹ֖ב וַיַּעֲבֹ֥ר
וַיֵּ֖רֶד הַגִּלְגָּֽל׃ יג וַיָּבֹ֣א שְׁמוּאֵ֔ל אֶל־שָׁא֖וּל וַיֹּ֣אמֶר לוֹ
שָׁא֑וּל בָּר֣וּךְ אַתָּ֔ה לַיהוָ֖ה הֲקִימֹ֥תִי אֶת־דְּבַ֖ר יְהוָֽה׃
יד וַיֹּ֣אמֶר שְׁמוּאֵ֗ל וּמֶה֙ קוֹל־הַצֹּ֣אן הַזֶּ֔ה בְּאָזְנָ֖י וְקוֹל
הַבָּ֥קָר אֲשֶׁר־אָנֹכִ֖י שֹׁמֵֽעַ׃ טו וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֗וּל מֵעֲמָלֵקִ֤י
הֱבִיאֻם֙ אֲשֶׁ֣ר חָמַ֣ל הָעָ֔ם עַל־מֵיטַ֥ב הַצֹּ֖אן וְהַבָּ֑קָר
לְמַ֣עַן זְבֹ֔חַ לַיהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵ֥ר הֶחֱרַ֖מְנוּ׃
טז וַיֹּ֣אמֶר שְׁמוּאֵ֗ל אֶל־שָׁא֔וּל הֶרֶף֙ וְאַגִּ֣ידָה לְּךָ֔ אֵ֥ת
אֲשֶׁ֖ר דִּבֶּ֣ר יְהוָ֑ה אֵלַ֣י הַלָּ֔יְלָה וַיֹּ֥אמֶר לוֹ֖ דַּבֵּֽר׃
יז וַיֹּ֣אמֶר שְׁמוּאֵ֗ל הֲלוֹא֙ אִם־קָטֹ֣ן אַתָּ֔ה בְּעֵינֶ֖יךָ רֹ֣אשׁ
שִׁבְטֵ֑י יִשְׂרָאֵל֙ אָתָּ֔ה וַיִּמְשָׁחֲךָ֖ יְהוָ֥ה לְמֶֽלֶךְ עַל־
יִשְׂרָאֵ֑ל׃ יח וַיִּשְׁלָחֲךָ֖ יְהוָ֣ה בְּדֶ֑רֶךְ וַיֹּ֣אמֶר לֵ֗ךְ
וְהַחֲרַמְתָּ֞ה אֶת־הַחַטָּאִ֤ים אֶת־עֲמָלֵק֙ וְנִלְחַמְתָּ֣ בּ֔וֹ
עַ֖ד כַּלּוֹתָ֥ם אֹתָֽם׃ יט וְלָמָ֣ה לֹֽא־שָׁמַ֗עְתָּ בְּקוֹל֙ יְהוָ֔ה
וַתַּ֣עַט אֶל־הַשָּׁלָ֔ל וַתַּ֥עַשׂ הָרַ֖ע בְּעֵינֵ֥י יְהוָֽה׃ כ וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֗וּל אֶל־שְׁמוּאֵ֔ל אֲשֶׁר֙ שָׁמַ֣עְתִּי
בְּקוֹל֙ יְהוָ֔ה וָאֵלֵ֕ךְ בַּדֶּ֖רֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַ֣נִי יְהוָ֑ה וָאָבִ֗יא אֶת־אֲגַ֤ג מֶֽלֶךְ־עֲמָלֵק֙ וְאֶת־עֲמָלֵ֔ק
הֶחֱרַ֖מְתִּי׃ כא וַיִּקַּ֣ח הָעָ֗ם מֵהַשָּׁלָל֙ צֹ֣אן וּבָקָ֔ר רֵאשִׁ֖ית הַחֵ֑רֶם לִזְבֹּ֣חַ לַיהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ
בַּגִּלְגָּֽל׃ כב וַיֹּ֣אמֶר שְׁמוּאֵ֗ל הַחֵפֶ֤ץ לַיהוָה֙ בְּעֹלוֹת֙ וּזְבָחִ֔ים כִּשְׁמֹ֥עַ בְּקוֹל֖ יְהוָ֑ה הִנֵּ֤ה שְׁמֹ֙עַ֙
מִזֶּ֣בַח טוֹב֔ לְהַקְשִׁ֖יב מֵחֵ֥לֶב אֵילִֽים׃ כג כִּ֤י חַטַּאת־קֶ֙סֶם֙ מֶ֔רִי וְאָ֖וֶן וּתְרָפִ֑ים הַפְצַ֣ר יַ֔עַן
מָאַ֥סְתָּ אֶת־דְּבַ֖ר יְהוָ֑ה וַיִּמְאָסְךָ֥ מִמֶּ֖לֶךְ׃ כד וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֗וּל אֶל־שְׁמוּאֵ֔ל חָטָ֣אתִי
כִּֽי־עָבַ֗רְתִּי אֶת־פִּ֤י יְהוָה֙ וְאֶת־דְּבָרֶ֔ךָ כִּֽי־יָרֵ֖אתִי אֶת־הָעָ֑ם וָאֶשְׁמַ֥ע בְּקוֹלָֽם׃ כה וְעַתָּ֣ה
שָׂ֣א נָ֔א אֶת־חַטָּאתִ֖י וְשׁ֣וּב עִמִּ֑י וְאֶשְׁתַּחֲוֶ֥ה לַיהוָֽה׃ כו וַיֹּ֣אמֶר שְׁמוּאֵ֗ל אֶל־שָׁא֔וּל לֹ֥א
אָשׁ֖וּב עִמָּ֑ךְ כִּֽי מָאַ֣סְתָּ אֶת־דְּבַ֖ר יְהוָ֑ה וַיִּמְאָסְךָ֥ יְהוָ֖ה מִהְי֥וֹת מֶ֖לֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵֽל׃
כז וַיִּסֹּ֣ב שְׁמוּאֵ֗ל לָלֶ֤כֶת וַיַּחֲזֵק֙ בִּכְנַף־מְעִילוֹ֔ וַיִּקָּרַ֖ע׃ כח וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֔יו שְׁמוּאֵ֖ל קָרַ֣ע יְהוָ֑ה
אֶת־מַמְלְכ֥וּת יִשְׂרָאֵ֛ל מֵעָלֶ֖יךָ הַיּ֥וֹם וּנְתָנָ֖הּ לְרֵעֲךָ֥ הַטּ֖וֹב מִמֶּֽךָּ׃ כט וְגַ֣ם נֵצַ֣ח יִשְׂרָאֵ֔ל

וְנָמֵס, נִבְזֶה וְנִשְׁחָת. יב) מַצִּיב לוֹ יָד, מֵכִין לוֹ שָׁם מָקוֹם לְהַחֲנוֹת אֶת הַחַיִל וּלְחַלֵּק אֶת הַבִּזָּה. יג) אֶל שָׁאוּל, אֶל הַגִּלְגָּל שֶׁהָיָה שָׁם שָׁאוּל. טז) הֶרֶף, עֲזֹב מִדִּבּוּרֶיךָ. יז) הֲלֹא אִם קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ וגו׳, לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ שָׁאוּל "אֲשֶׁר חָמַל הָעָם", כְּלוֹמַר הָעָם חָמַל וְלֹא הוּא, וְלֹא רָצָה לְמָנְעָם. אָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל, הֲלוֹא אִם קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ, כְּלוֹמַר אַף עַל פִּי שֶׁאַתָּה קָטֹן בְּעֵינֶיךָ וְלֹא רָצִיתָ לְהִתְגַּדֵּל עַל הָעָם וּלְמָנְעָם, הֲלֹא רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וּלְפִיכָךְ מִשָּׁחֲךָ ה׳ לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגָם עַל הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וּלְמָנְעָם מֵהַעֲבֵרָה, וְאֵיךְ הִנַּחְתָּ אוֹתָם לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי ה׳. יח) עַד כַּלּוֹתָם אוֹתָם, עַד שֶׁהָעָם אֲשֶׁר אִתְּךָ יְכַלּוּ אוֹתָם. כ) אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי וגו׳, כְּלוֹמַר, לֹא כְּפִי שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, אֶלָּא שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל וכו׳. כא) רֵאשִׁית הַחֵרֶם, מֵיטַב הַחֵרֶם. כג) כִּי חַטַּאת קֶסֶם מֶרִי, כְּמוֹ שֶׁחֵטְא קֶסֶם הוּא חֵטְא גָּדוֹל, כִּי הוּא מֵסִיר בִּטְחוֹנוֹ מֵהקב"ה וְשָׂם מִבְטַחוֹ בַּקֶּסֶם; כָּכָה גָּדוֹל הוּא חֵטְא הַמֶּרִי, מִי שֶׁמַּמְרֶה פִּי ה׳ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַה שֶּׁצִּוָּה. וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר, וּכְמוֹ דְּבַר הַשֶּׁקֶר וְהַתֹּהוּ שֶׁיֵּשׁ בַּתְּרָפִים; כָּכָה הוּא בְּהַפְצַר, שֶׁהוּא רִבּוּי הַדִּבּוּרִים. כז) וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע, שָׁאוּל אָחַז בִּכְנַף מְעִילוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל לְמָנְעוֹ מִלָּלֶכֶת, וְאָז נִקְרַע הַכָּנָף. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְּׁמוּאֵל קָרַע בִּמְעִיל שָׁאוּל, וְרָמַז לוֹ שֶׁמִּי שֶׁיִּכְרֹת אֶת כְּנַף מְעִילוֹ יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְּׁמוּאֵל קָרַע הַמְּעִיל שֶׁל עַצְמוֹ לְסִימָן אֲבֵלוּת. כט) נֵצַח יִשְׂרָאֵל, הקב"ה שֶׁהוּא נִצְחוֹנוֹ שֶׁל

לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם:
ל וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד זִקְנֵי־עַמִּי וְנֶגֶד
יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:
לא וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל
לַיהוָה: לב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ
עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגַג אָכֵן סָר
מַר־הַמָּוֶת: לג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים
חַרְבֶּךָ כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל
אֶת־אֲגַג לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל: לד וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת
שָׁאוּל:

יִשְׂרָאֵל. לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר נִתְּנָה הַמְּלוּכָה לְאַחֵר, לֹא יְשַׁקֵּר מַהַבְטָחָתוֹ וְלֹא יִנָּחֵם לַהֲפֹךְ מַחֲשָׁבָה עַל זֶה. ל) וַיֹּאמֶר חָטָאתִי וגו׳, כְּלוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁחָטָאתִי, כַּבְּדֵנִי נָא וגו׳. לב) מַעֲדַנֹּת, קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלָאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל. פֵּרוּשׁ אַחֵר, הָלַךְ אֵלָיו בְּשִׂמְחָה וּבְתַעֲנוּג, כִּי בָּחַר מוֹתוֹ מֵחַיָּיו. סָר מַר הַמָּוֶת, סָר וְקָרַב אֵלָיו מְרִירוּת הַמָּוֶת. לג) כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ, כְּפִי שֶׁבְּחַרְבְּךָ הָרַגְתָּ אֲנָשִׁים עִם בְּנֵיהֶם, וְהָיוּ נְשֵׁיהֶם שְׁכוּלוֹת מִבַּעֲלֵיהֶן וּמִבְּנֵיהֶן. כֵּן תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ, כְּעֵין הַנָּשִׁים הָהֵן וְדוֹמָה לָהֶן, תִּהְיֶה אִמְּךָ שַׁכּוּלָה מִמְּךָ. וַיְשַׁסֵּף, כְּמוֹ וַיְבַקַּע. גִּבְעַת שָׁאוּל, לְגִבְעַת שָׁאוּל.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת צו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע						סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	5:59	5:51	8:19	8:15	8:53	8:49	9:54	9:50	17:45	17:49	18:10	18:15	17:28	18:25
חיפה (ח)	5:58	5:51	8:18	8:14	8:53	8:48	9:53	9:50	17:43	17:48	18:10	18:14	17:17	18:24
ירושלים (ח)	5:57	5:50	8:18	8:13	8:52	8:47	9:52	9:49	17:47	17:52	18:09	18:13	17:11	18:23
תל אביב (ח)	5:59	5:52	8:19	8:15	8:53	8:49	9:54	9:51	17:44	17:49	18:10	18:15	17:28	18:25
אוסטריה, וינה (ח)	6:20	6:08	8:27	8:20	9:11	9:04	10:11	10:05	17:51	18:00	18:24	18:33	17:40	18:46
אוסטרליה, מלבורן (ק)	7:12	7:18	9:42	9:44	10:19	10:21	11:24	11:25	19:49	19:40	20:17	20:08	19:23	20:19
אוקראינה, אודסה (ח)	6:22	6:11	8:31	8:24	9:13	9:06	10:13	10:08	17:54	18:02	18:26	18:35	17:43	18:47
אוקראינה, דונייצק (ח)	5:55	5:43	8:01	7:54	8:45	8:38	9:45	9:40	17:25	17:34	17:58	18:07	17:14	18:20
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:06	5:54	8:12	8:05	8:56	8:49	9:56	9:51	17:36	17:45	18:09	18:18	17:25	18:31
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	6:33	6:20	8:37	8:29	9:23	9:15	10:22	10:16	18:00	18:10	18:35	18:44	17:50	18:58
אוקראינה, קייב (ח)	6:25	6:12	8:29	8:21	9:15	9:08	10:14	10:09	17:53	18:02	18:27	18:37	17:43	18:51
איטליה, מילאנו (ח)	6:48	6:36	8:57	8:51	9:39	9:32	10:39	10:34	18:21	18:29	18:52	19:00	18:10	19:13
אקוואדור, קיטו (ח)	6:21	6:20	8:52	8:51	9:21	9:19	10:23	10:22	18:28	18:26	18:50	18:48	18:08	18:57
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:48	6:53	9:18	9:20	9:54	9:56	10:59	10:59	19:20	19:12	19:47	19:39	18:55	19:49
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:36	7:42	10:04	10:07	10:44	10:46	11:49	11:50	20:15	20:05	20:45	20:34	19:49	20:46
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:27	7:18	9:43	9:37	10:20	10:15	11:21	11:16	19:07	19:13	19:36	19:42	18:54	19:53
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:17	7:07	9:32	9:26	10:10	10:04	11:10	11:06	18:56	19:03	19:25	19:32	18:43	19:43
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	7:18	7:08	9:32	9:26	10:10	10:05	11:11	11:06	18:56	19:03	19:26	19:32	18:44	19:44
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:54	7:44	10:07	10:01	10:47	10:41	11:47	11:42	19:32	19:39	20:02	20:09	19:20	20:20
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:38	7:31	10:00	9:56	10:33	10:29	11:34	11:31	19:26	19:30	19:51	19:55	19:11	20:05
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	7:10	7:02	9:30	9:25	10:04	10:00	11:05	11:02	18:55	19:00	19:22	19:26	18:41	19:37
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:36	7:30	10:00	9:56	10:32	10:28	11:33	11:30	19:27	19:30	19:51	19:54	19:11	20:04
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	7:13	7:03	9:27	9:21	10:06	10:00	11:06	11:02	18:52	18:58	19:21	19:28	18:39	19:39
ארה"ב, שיקגו (ק)	7:12	7:02	9:26	9:20	10:05	9:59	11:05	11:01	18:50	18:57	19:20	19:27	18:38	19:38
בוליביה, לה-פס (ח)	6:34	6:36	9:07	9:07	9:37	9:36	10:40	10:39	18:52	18:47	19:15	19:10	18:30	19:19
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:10	6:57	9:13	9:05	10:00	9:52	10:59	10:53	18:37	18:47	19:12	19:22	18:27	19:36
בלגיה, בריסל (ח)	7:10	6:57	9:13	9:06	10:00	9:52	10:59	10:54	18:37	18:47	19:12	19:22	18:27	19:36
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:06	6:08	8:38	8:39	9:09	9:10	10:13	10:13	18:28	18:22	18:52	18:47	18:05	18:56
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:54	5:57	8:26	8:27	8:58	8:58	10:01	10:01	18:16	18:10	18:40	18:34	17:53	18:44
בריטניה, לונדון (ח)	6:28	6:15	8:31	8:23	9:18	9:10	10:17	10:12	17:54	18:05	18:30	18:40	17:48	18:54
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	6:38	6:24	8:38	8:29	9:27	9:19	10:26	10:20	18:02	18:13	18:39	18:50	17:56	19:05
גרמניה, ברלין (ח)	6:35	6:21	8:36	8:28	9:24	9:17	10:23	10:18	18:00	18:11	18:36	18:47	17:51	19:01
גרמניה, פרנקפורט (ח)	6:52	6:40	8:57	8:49	9:42	9:35	10:42	10:36	18:20	18:30	18:55	19:04	18:10	19:18
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:05	6:08	8:37	8:38	9:09	9:10	10:13	10:13	18:30	18:24	18:55	18:48	18:07	18:58
הודו, מומבאי (ח)	6:52	6:47	9:18	9:15	9:49	9:45	10:50	10:47	18:46	18:48	19:10	19:11	18:30	19:21
הודו, פונה (ח)	6:48	6:43	9:15	9:11	9:45	9:41	10:46	10:44	18:43	18:44	19:06	19:08	18:26	19:17
הונגריה, בודפשט (ח)	6:09	5:57	8:17	8:10	9:00	8:53	9:59	9:54	17:40	17:49	18:13	18:22	17:29	18:34
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:22	6:13	8:36	8:31	9:15	9:09	10:15	10:11	18:00	18:07	18:29	18:36	17:48	18:47
יוון, אתונה (ח)	6:46	6:37	9:02	8:57	9:39	9:34	10:39	10:35	18:26	18:32	18:54	19:00	18:13	19:11
מולדובה, קישינב (ח)	6:30	6:18	8:38	8:31	9:21	9:14	10:20	10:15	18:01	18:10	18:34	18:42	17:50	18:55

לוח זמנים לשבוע פרשת צו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:49	6:44	9:15	9:12	9:46	9:42	10:47	10:45	18:44	18:46	19:07	19:09	18:27	19:18
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:16	6:24	8:43	8:47	9:26	9:29	10:32	10:33	19:03	18:52	19:35	19:24	18:36	19:36
נפאל, קטמנדו (ח)	6:20	6:14	8:43	8:39	9:15	9:11	10:16	10:13	18:09	18:12	18:34	18:37	17:54	18:47
סינגפור, סינגפור (ח)	7:12	7:11	9:43	9:42	10:12	10:10	11:14	11:13	19:18	19:17	19:40	19:39	18:59	19:47
פולין, ורשא (ח)	6:05	5:51	8:06	7:58	8:54	8:46	9:53	9:47	17:29	17:40	18:06	18:16	17:20	18:30
פרו, לימה (ח)	6:12	6:12	8:44	8:43	9:13	9:13	10:16	10:15	18:26	18:22	18:48	18:45	18:05	18:53
צרפת, ליאון (ח)	7:05	6:54	9:15	9:08	9:56	9:50	10:56	10:51	18:38	18:46	19:10	19:18	18:27	19:30
צרפת, פריז (ח)	7:17	7:04	9:23	9:15	10:07	10:00	11:07	11:02	18:46	18:56	19:20	19:29	18:36	19:42
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:05	6:03	8:35	8:34	9:04	9:02	10:06	10:04	18:09	18:08	18:31	18:30	17:50	18:39
קנדה, טורונטו (ק)	7:40	7:30	9:52	9:46	10:32	10:26	11:32	11:28	19:16	19:24	19:47	19:54	19:05	20:06
קנדה, מונטריאול (ק)	7:18	7:07	9:28	9:21	10:10	10:03	11:09	11:05	18:52	19:00	19:24	19:32	18:41	19:44
קפריסין, לרנקה (ק)	7:05	6:57	9:23	9:18	9:59	9:54	10:59	10:55	18:48	18:53	19:15	19:20	18:34	19:30
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:27	7:12	9:24	9:15	10:15	10:07	11:14	11:08	18:48	19:00	19:26	19:38	18:40	19:53
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:01	6:46	8:56	8:47	9:49	9:40	10:47	10:41	18:20	18:33	19:00	19:12	18:13	19:27
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:47	6:35	8:54	8:47	9:37	9:31	10:37	10:32	18:18	18:26	18:50	18:59	18:07	19:12
שוויץ, ציריך (ח)	6:51	6:39	8:59	8:52	9:42	9:35	10:42	10:37	18:22	18:31	18:55	19:04	18:12	19:16
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:30	6:26	8:58	8:55	9:27	9:25	10:29	10:27	18:28	18:29	18:51	18:51	18:10	19:00

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00416
09/03/2014

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377